

**ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ**

**Κοινωνιοψυχολογική ανάγνωση και παίγνια στρατηγικής πολιτικής
επικοινωνίας στις κοινοβουλευτικές διαμάχες: Οι κοινοβουλευτικές
συζητήσεις των τριών Μνημονίων στην Ελλάδα**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Εμμανουήλ Τάκας

Αθήνα, 2019

Τριμελής Επιτροπή:

Γεράσιμος Προδρομίτης, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Ξένια Χρυσόχου: Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Αθανάσιος Σαμαράς: Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιά

Copyright ©Εμμανουήλ Τάκας, 2019

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. Allrightsreserved

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της εργασίας αυτής, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το μήνυμα αυτό. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Στα παιδιά μου. Με όλη μου τη λατρεία.

*«Το ρόλο μας τον διαλέξαμε οι ίδιοι εμείς – την πρώτη μέρα που διστάσαμε να πάρουμε
μια απόφαση ή που σταθήκαμε εύκολοι σε μιαν αναβολή. Όλα όσα αρνηθήκαμε – αυτό
είναι το πεπρωμένο μας»*

Τάσος Λειβαδίτης

Ευχαριστίες

Η αποτύπωση «ευχαριστιών» σε μια παράγραφο μοιάζει εξαιρετικά δύσκολη... Απαιτεί τη συναισθηματική αποτύπωση μιας διαδρομής στο ορθολογικό συγκείμενο της συγγραφής μιας διατριβής.

Πολλές ευχαριστίες χρωστάω στην οικογένειά μου, η οποία με στερήθηκε (και με στερείται) καθ' όλη τη διάρκεια της ερευνητικής μου προσπάθειας. Η συγκεκριμένη διατριβή είναι αφιερωμένη στα παιδιά μου, τριών και πέντε ετών τώρα, τα οποία ευχαριστώ βαθιά για την έμπνευση που μου δίνουν στο να προσπαθώ καθημερινά να κατασκευάζω έναν κόσμο λίγο καλύτερο απ' αυτόν που παρέλαβα. Και ποιος καλύτερος τρόπος να βελτιώσεις τον κόσμο, από το να βελτιώνεις τον ίδιο σου τον εαυτό.

Θερμές και ουσιαστικές ευχαριστίες στον επιβλέποντα του διδακτορικού μου, κ. Προδρομίτη, ο οποίος εξ αρχής με εμπιστεύτηκε, με καθοδήγησε, με οδήγησε σε νέες μεθοδολογικές και θεωρητικές αναζητήσεις και στάθηκε υποστηρικτικά καθ' όλη τη διάρκεια της διατριβής αυτής. Πολλές ευχαριστίες στην κ. Χρυσοχόου, η συμβολή της οποίας ήταν πολύτιμη στη συγγραφή και ολοκλήρωση αυτής της διατριβής. Ευχαριστίες χρωστάω πολλές στον κ. Σαμαρά για την πολύχρονη συνοδοιπορία και τη συμβολή του καθ' όλη τη διάρκεια της συνεργασίας μας.

Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ στη φίλη μου Δέσποινα, με την ευχή μια ημέρα να βρίσκεται το όνομά μου στις ευχαριστίες του δικού της διδακτορικού πονήματος.

Περιεχόμενα

Πίνακες	7
Γραφήματα.....	8
Περίληψη	11
Abstract.....	13
Εισαγωγή	15
Κεφάλαιο 1 – Λόγος και Κοινωνική Ψυχολογία.....	21
1.1. Κοινοβουλευτικός λόγος.....	27
Κεφάλαιο 2: Κρίση, Πολιτική Επικοινωνία και Ρητορικοί Ανταγωνισμοί.....	34
2.1 Κρίση και Στρατηγική Πολιτική Επικοινωνία.....	38
Κεφάλαιο 3 – Κοινωνικές Αναπαραστάσεις	42
Κεφάλαιο 4. Κοινωνικές Αναπαραστάσεις και Ερμηνευτικά Σχήματα	53
4.1 Ιστορική εξέλιξη του όρου ερμηνευτικό πλαίσιο	54
4.2 Λειτουργία ερμηνευτικών σχημάτων.....	57
4.3 Επιδράσεις ερμηνευτικών σχημάτων.....	58
Κεφάλαιο 5 – Κοινωνική επιρροή και πολιτικός λόγος	63
5.1. Κοινωνική επιρροή: Διαδικασίες διαπραγμάτευσης αναπαραστάσεων και ερμηνευτικών σχημάτων, ορισμοί και επανορισμοί του κοινωνικού πεδίου	66
5.1.1 Λειτουργικό μοντέλο	71
5.1.2. Γενετικό μοντέλο	74
Κεφάλαιο 6 – Εξηγητικές αρχές επιρροής.....	81
6.1 Η συναίνεση.....	82
6.2 Η εξάρτηση	83
6.3 Η κοινωνική κατηγοριοποίηση	84
6.4 Η σύγκρουση	86
Κεφάλαιο 7 – Η ερευνητική διαδικασία	88
7.1 Το ερευνητικό πεδίο	88
7.2 Στόχος της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα	88

7.3 Μεθοδολογία.....	90
Κεφάλαιο 8 – Ανάλυση κοινοβουλευτικής συζήτησης ψήφισης του πρώτου Μνημονίου. Από το «Λεφτά υπάρχουν» στο Καστελόριζο.	93
Κεφάλαιο 9 – Ανάλυση κοινοβουλευτικής συζήτησης ψήφισης του δεύτερου Μνημονίου. Περικοπές, Λιτότητα και Χρέος.....	149
Κεφάλαιο 10 – Ανάλυση κοινοβουλευτικής συζήτησης ψήφισης τρίτου Μνημονίου. Φίλο-μνημονιακές μεταστροφές και εσωτερίκευση της «αναγκαιότητας».....	218
Κεφάλαιο 11 – Γενικά Συμπεράσματα	292
11.1. Τα κεντρικά αναπαραστασιακά διακυβεύματα στα τρία Μνημόνια	292
11.2. Η Ελλάδα μπροστά στον αμείλικτο καθρέφτη της Ευρώπης	295
11.3. Επεξεργασίες ταυτότητας, διαπραγματεύσεις διλημάτων και εκλογικές μεταστροφών	298
11.4. Αντί επιλόγου.....	309
Βιβλιογραφία	312

Πίνακες

Πίνακας 1: Μνημόνιο 1: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της πρώτης κλάσης

Πίνακας 2: Μνημόνιο 1: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της δεύτερης κλάσης

Πίνακας 3: Μνημόνιο 1: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της τρίτης κλάσης

Πίνακας 4: Μνημόνιο 1: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της τέταρτης κλάσης

Πίνακας 5: Μνημόνιο 1: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της πέμπτης κλάσης

Πίνακας 6: Μνημόνιο 2: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της πρώτης κλάσης

Πίνακας 7: Μνημόνιο 2: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της πέμπτης κλάσης

Πίνακας 8: Μνημόνιο 2: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της δεύτερης κλάσης

Πίνακας 9: Μνημόνιο 2: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της τρίτης κλάσης

Πίνακας 10: Μνημόνιο 2: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της τέταρτης κλάσης

Πίνακας 11: Μνημόνιο 3: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της πέμπτης κλάσης

Πίνακας 12: Μνημόνιο 3: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της τέταρτης κλάσης

Πίνακας 13: Μνημόνιο 3: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της πρώτης κλάσης

Πίνακας 14: Μνημόνιο 3: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της δεύτερης κλάσης

Πίνακας 15: Μνημόνιο 3: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της τρίτης κλάσης

Γραφήματα

Γράφημα 1: Δενδρόγραμμα ιεραρχικής ταξινόμησης λεκτικού υλικού της κοινοβουλευτικής συζήτησης περί ψήφισης του πρώτου Μνημονίου

Γράφημα 2: Μνημόνιο 1: Συνδετική χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών πρώτης κλάσης

Γράφημα 3: Μνημόνιο 1: Συνδετική χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών της δεύτερης κλάσης

Γράφημα 4: Μνημόνιο 1: Συνδετική χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών της τρίτης κλάσης

Γράφημα 5: Μνημόνιο 1: Συνδετική χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών της τέταρτης κλάσης

Γράφημα 6: Μνημόνιο 1: Συνδετική χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών της πέμπτης κλάσης

Γράφημα 7: Προβολή στο παραγοντικό διάγραμμα της Παραγοντικής Ανάλυσης Αντιστοιχιών των πέντε κλάσεων λεκτικού υλικού της κοινοβουλευτικής συζήτησης περί πρώτου Μνημονίου

Γράφημα 8: Προβολή στο παραγοντικό διάγραμμα της Παραγοντικής Ανάλυσης Αντιστοιχιών των πέντε κλάσεων λεκτικού υλικού συμπεριλαμβανομένων των στατιστικά σημαντικών λεκτικών επιλογών της κοινοβουλευτικής συζήτησης περί πρώτου Μνημονίου

Γράφημα 9: Προβολή στο παραγοντικό διάγραμμα της Παραγοντικής Ανάλυσης Αντιστοιχιών των πολιτικών κομμάτων που συμμετείχαν στην κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του πρώτου Μνημονίου

Γράφημα 10 - Δενδρόγραμμα ιεραρχικής ταξινόμησης λεκτικού υλικού της κοινοβουλευτικής συζήτησης περί ψήφισης του δεύτερου Μνημονίου

Γράφημα 11: Μνημόνιο 2: Συνδετική χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών της πρώτης κλάσης

Γράφημα 12: Μνημόνιο 2: Συνδετική χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών της πέμπτης κλάσης

Γράφημα 13: Μνημόνιο 2: Συνδετική χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών της δεύτερης κλάσης

Γράφημα 14: Μνημόνιο 2: Συνδετική χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών της τρίτης κλάσης

Γράφημα 15: Μνημόνιο 2: Συνδετική χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών της τέταρτης κλάσης

Γράφημα 16: Προβολή στο παραγοντικό διάγραμμα της Παραγοντικής Ανάλυσης Αντιστοιχιών των πέντε κλάσεων λεκτικού υλικού της κοινοβουλευτικής συζήτησης περί δεύτερου Μνημονίου

Γράφημα 17: Προβολή στο παραγοντικό διάγραμμα της Παραγοντικής Ανάλυσης Αντιστοιχιών των πέντε κλάσεων λεκτικού υλικού συμπεριλαμβανομένων των στατιστικά σημαντικών λεκτικών επιλογών της κοινοβουλευτικής συζήτησης περί δεύτερου Μνημονίου

Γράφημα 18: Προβολή στο παραγοντικό διάγραμμα της Παραγοντικής Ανάλυσης Αντιστοιχιών των πολιτικών κομμάτων που συμμετείχαν στην κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του δεύτερου Μνημονίου

Γράφημα 19: Δενδρόγραμμα ιεραρχικής ταξινόμησης λεκτικού υλικού της κοινοβουλευτικής συζήτησης περί ψήφισης του τρίτου Μνημονίου

Γράφημα 20: Μνημόνιο 3: Συνδετική χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών της πέμπτης κλάσης

Γράφημα 21: Μνημόνιο 3: Συνδετική χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών της τέταρτης κλάσης

Γράφημα 22: Μνημόνιο 3: Συνδετική χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών της πρώτης κλάσης

Γράφημα 23: Μνημόνιο 3: Συνδετική χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών δεύτερης κλάσης

Γράφημα 24: Μνημόνιο 3: Συνδετική χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών της τρίτης κλάσης

Γράφημα 25 - Προβολή στο παραγοντικό διάγραμμα της Παραγοντικής Ανάλυσης Αντιστοιχιών των πέντε κλάσεων λεκτικού υλικού της κοινοβουλευτικής συζήτησης περί ψήφισης του τρίτου Μνημονίου

Γράφημα 26 - Προβολή στο παραγοντικό διάγραμμα της Παραγοντικής Ανάλυσης Αντιστοιχιών των πέντε κλάσεων λεκτικού υλικού συμπεριλαμβανομένων των στατιστικά σημαντικών λεκτικών επιλογών της κοινοβουλευτικής συζήτησης περί τρίτου Μνημονίου

Γράφημα 27 - Προβολή στο παραγοντικό διάγραμμα της Παραγοντικής Ανάλυσης Αντιστοιχιών των πολιτικών κομμάτων που συμμετείχαν στην κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του τρίτου Μνημονίου

Περίληψη

Η παρούσα διατριβή επικεντρώνεται στη μελέτη του πολιτικού λόγου αναφορικά με την ψήφιση των τριών Μνημονίων στην Ελλάδα, σε μια χρονική περίοδο που χαρακτηρίστηκε από την έννοια της «κρίσης», η οποία πυροδότησε βίαιες διαδικασίες επανανοηματοδότησης του κοινωνικού περιβάλλοντος. Καθώς η ελληνική κοινωνία βρέθηκε υπό την ασφυκτική πίεση της ευρωπαϊκής «σταθερότητας» κλήθηκε να συμμορφωθεί πλήρως με τις ευρωπαϊκές επιταγές περί «ανάπτυξης» και «ανταγωνιστικότητας». Σε αυτό το περικείμενο, ο πολιτικός λόγος συγκρότησε κεντρικές αναπαραστάσεις και κάθε πολιτικό κόμμα προσπάθησε να αυξήσει τη σφαίρα επιρροής του. Στη συγκεκριμένη διατριβή ακολουθείται η προσέγγιση ότι οι αναπαραστάσεις στον πολιτικό λόγο μελετώνται και διερευνώνται μέσα από τα ερμηνευτικά σχήματα, τα οποία συγκροτούνται υπό όρους στρατηγικής επικοινωνίας και φιλοδοξούν να ασκήσουν επιρροή σε τέσσερα παράλληλα ακροατήρια: Στο ενδοκομματικό, στο ενδο-κοινοβουλευτικό, στο ευρύτερα ενδοκρατικό κοινωνικό και στο εξωκρατικό (Ευρωπαίοι εταίροι, κύριοι ευρωπαίοι πολιτικοί δρώντες, διεθνείς οργανισμοί, πολιτικοί δρώντες και Μέσα ενημέρωσης). Με αυτή την προσέγγιση επιχειρείται η σύνδεση των δύο θεμελιωδών θεωριών της Κοινωνικής Ψυχολογίας, των κοινωνικών αναπαραστάσεων (Moscovici, 1971/1976) και της κοινωνικής επιρροής (Moscovici, 1988), μέσω των ερμηνευτικών σχημάτων. Ο κεντρικός προβληματισμός της παρούσας διατριβής επικεντρώνεται στον τρόπο με τον οποίο το πολιτικό σύστημα διαπραγματεύεται τη σύγκρουση και στον τρόπο με τον οποίο εκλογικεύει τη συμμόρφωση.

Για τη διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο το ελληνικό πολιτικό σύστημα συγκροτεί τις αναπαραστάσεις στο συγκεκριμένο των Μνημονίων, συγκρούεται και προβαίνει σε διαδικασίες επιρροής, σε μια διαδικασία ανταγωνισμού των ερμηνευτικών σχημάτων αναλύθηκαν τα επίσημα κοινοβουλευτικά πρακτικά περί ψήφισης του πρώτου, δεύτερου και τρίτου Μνημονίου. Η ανάλυση βασίστηκε τόσο στην ποσοτική όσο και την ποιοτική προσέγγιση, με τη χρήση του λογισμικού ανοιχτού κώδικα Iramuteq (Ratinaud, 2009), το οποίο χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά σε ελληνικά κείμενα προσφάτως (Παπαστάμου & Προδρομίτης, 2016) και μέσω του παρόντος ερευνητικού έργου επιχειρείται ο εμπλουτισμός των εφαρμογών και η περαιτέρω βελτίωσή του.

Τα κεντρικά ευρήματα της παρούσας διατριβής υπογραμμίζουν τον τρόπο με τον οποίο το ελληνικό πολιτικό σύστημα συγκρότησε τη σχέση της Ελλάδας με την Ευρώπη υπό όρους εξάρτησης, το πώς συμμορφώθηκε σταδιακά στις ευρωπαϊκές επιταγές και εσωτέριε την έννοια του «Χρέους» και τον τρόπο με τον οποίο τα πολιτικά κόμματα αιτιολόγησαν τις μεταστροφές τους και εκλογίκευσαν τη συμμόρφωσή τους. Τέλος, ενώ στις κοινοβουλευτικές συζητήσεις για την ψήφιση του πρώτου και του δεύτερου Μνημονίου ήταν εμφανείς οι ιδεολογικές διαφοροποιήσεις, η φιλο-μνημονιακή μεταστροφή των ΣΥΡΙΖΑ/ΑΝΕΛ οδήγησε στην από-ιδεολογικοποίηση του πολιτικού λόγου και την πλήρη εσωτέριε της μνημονιακής πολιτικής στην Ελλάδα, εισάγοντας μια νέα ερμηνευτική αφετηρία για το μέλλον.

Η ανάλυση του ελληνικού πολιτικού λόγου με τον συνδυασμό ποιοτικής και ποσοτικής ανάλυσης, επιτρέπει τον εντοπισμό των ερμηνευτικών σχημάτων στις συγκεκριμένες κοινοβουλευτικές συζητήσεις και εκτός του ότι μπορεί να δια φωτίσει από μια διαφορετική οπτική τις κοινωνικές κατηγοριοποιήσεις, ιδεολογίες, αναπαραστάσεις, τις διαδικασίες επιρροής και τις θέσεις μεταξύ δρώντων προσώπων, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως κοινωνιοψυχολογική βάση ανάγνωσης για μελλοντικές αναλύσεις και προσεγγίσεις, καθώς η Ελλάδα βρίσκεται ακόμα υπό «κρίση» και το κοινωνικό σύνολο αναζητά ερμηνευτικές διεξόδους.

Λέξεις Κλειδιά: Αναπαραστάσεις, Ερμηνευτικά Σχήματα, Κοινωνική Επιρροή, Ανάλυση πολιτικού λόγου, Μνημόνια

Abstract

This dissertation focuses on the study of the political discourse regarding the voting of the three Memoranda in Greece, at a period of time characterized by the concept of "crisis", which triggered violent processes of redefining the social environment. As Greek society was under the strain of European stability, it was called upon to fully comply with the European imperatives of "development" and "competitiveness". In this context, the political discourse formed central representations and each political party tried to increase its sphere of influence. This dissertation approaches the notion that the representations in the political discourse are studied and explored through the interpretative schemata, which are formed under terms of strategic communication and aspire to influence four parallel audiences: the intra-party audience, the intra-parliamentary audience, the wider intrastate social audience and the international audience (European partners, main European political actors, international organizations, political actors and the media). This approach attempts to connect the two sociopsychological fundamental theories, social representations (Moscovici, 1971/1976) and social influence (Moscovici, 1988), through the interpretative schemata. The central concern of this thesis focuses on how the political system negotiates the conflict and how it rationalizes compliance.

To investigate the way in which the Greek political system constructs the representations in the context of the Memoranda, conflicts and influences, in a competition process of the interpretative schemata, the official parliamentary transcripts regarding the voting of the first, second and third memoranda were analyzed. The analysis was based on both the quantitative and the qualitative approach, using the Iramuteq open source software (Ratinaud, 2009), which was first used in Greek texts recently (Papastamou & Prodromitis, 2016) and through this thesis is attempting to enrich its applications and to further improve it.

The central findings of this thesis underline the way in which the Greek political system established Greece's relationship with Europe in terms of dependence, how it gradually complied with European imperatives and internalized the concept of "Debt" and the way in which political parties justified their shifts and rationalized their compliance. Finally, while in the parliamentary debates regarding the voting of the first and second memorandum the ideological differences were evident, the pro-memorandum shift of SYRIZA / ANEL led to the de-ideologisation of political

discourse and the complete internalization of the memorandum policy in Greece, introducing a new interpretive starting point for the future.

The analysis of the Greek political discourse with the combination of qualitative and quantitative analysis allows for the identification of interpretative schemata in the specific parliamentary debates and besides the fact that it can enlighten from a different perspective the social categorizations, ideologies, representations, influence processes and the positions between people, it can be used as a sociopsychological reading base for future analyzes and approaches, as Greece is still in a "crisis" and the wider society is looking for alternative interpretations.

Key words: Representations, Interpretative Schemata, Social influence, Analysis of political speech, Memoranda

Εισαγωγή

Η ελληνική κοινωνική πραγματικότητα τα τελευταία δέκα (τουλάχιστον) έτη θα μπορούσε να συνοψισθεί σε μία μόνο λέξη: «κρίση». Κρίση οικονομική, πολιτική, κομματική, κοινωνική, κρίση αξιών, θεσμών, πολιτικών, ταυτοτήτων. Η κρίση αυτή πυροδότησε βίαιες διαδικασίες επανανοηματοδότησης του κοινωνικού περιβάλλοντος καθώς η ελληνική κοινωνία βρέθηκε στην προκρούστεια κλίνη της ευρωπαϊκής «σταθερότητας» και κλήθηκε να συμμορφωθεί απόλυτα με τις ευρωπαϊκές επιταγές και τη νέα τάξη οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών, υπό την απειλή του παραγκωνισμού, του κοινωνικού αποδεκατισμού και του οικονομικού στραγγαλισμού. Στο περικείμενο αυτό συγκροτήθηκαν νέες έννοιες και επαναξιολογήθηκαν παλαιότερες, αρθρώθηκε νέος πολιτικός λόγος και εμφανίστηκαν νέες πολιτικές δυνάμεις σε μια προσπάθεια επανορισμού μιας νέας πραγματικότητας. Κοινός παρονομαστής όλων των παραπάνω: η επικοινωνία. Η επικοινωνία αποτέλεσε τον συνδετικό κρίκο μεταξύ δύο θεμελιωδών διαδικασιών, πρώτον των αναπαραστάσεων και δεύτερον, της επιρροής, καθώς αποτελεί τον τρόπο με τον οποίο αποτυπώνονται οι αναπαραστάσεις και ασκείται η επιρροή.

Τα δύο πρώτα κεφάλαια αφορούν τον Λόγο. Τον Λόγο ως νόημα στην Κοινωνική Ψυχολογία και προσέγγιση μελέτης (πολιτικού) λόγου υπό κοινωνιοψυχολογική οπτική. Στη συγκεκριμένη διατριβή ο λόγος αφορά αποκλειστικά τον πολιτικό λόγο, στο συγκεκριμένο της κρίσης και των, εξ αυτής, ρητορικών ανταγωνισμών υπό όρους στρατηγικής πολιτικής επικοινωνίας. Σε περιόδους κρίσης, οι πολιτικοί δρώντες αναμένεται να συγκροτήσουν ένα αφήγημα, το οποίο θα λειτουργήσει ως ερμηνευτική αρχή για την ευρύτερη κοινωνία. Παράλληλα, όμως, καταφεύγουν σε εναλλακτικές νοηματοδοτήσεις, έτσι ώστε να διαφοροποιηθούν από τις υπόλοιπες πολιτικές δυνάμεις και να καταστούν μια διακριτή και ξεχωριστή πολιτική οντότητα. Κυρίως στο συγκεκριμένο των Μνημονίων, οι πολιτικές μεταστροφές ανάγκασαν συχνά τον πολιτικό χώρο να επανατοποθετηθεί. Η αντι-μνημονιακή στάση της ΝΔ στο πρώτο Μνημόνιο και η φιλο-μνημονιακή της στάση στο δεύτερο και τρίτο Μνημόνιο, η φιλο-μνημονιακή στάση του ΛΑΟΣ στο πρώτο Μνημόνιο και η αντι-μνημονιακή του στο δεύτερο και τέλος, η φιλο-μνημονιακή μεταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ και των ΑΝΕΛ, ανάγκασαν τα πολιτικά κόμματα να επανορίσουν τον πολιτικό ζωτικό τους χώρο. Η ανάγκη αυτή προκύπτει και από την πολυπλοκότητα των ειδικών «ακροατηρίων», όπου στη συγκεκριμένη περίπτωση αναγνωρίζονται τέσσερα επίπεδα. Πρώτον, το ενδοκομματικό, όπου τα

πολιτικά αφηγήματα στοχεύουν στην ενδυνάμωση της κομματικής ταυτότητας, δεύτερον στο ενδοκοινοβουλευτικό όπου συγκροτείται συλλογικά και συγκρουσιακά ο πολιτικός λόγος, τρίτον στο ενδοκρατικό, όπου ο πολιτικός λόγος διαχέεται στην ευρύτερη κοινωνία και το πολιτικό αφήγημα αναφέρεται στην ευρύτερη κοινωνία και τέταρτον το διεθνές, όπου διεθνείς δέκτες (Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, οι «αγορές», τα υπόλοιπα κράτη στη διεθνή σκηνή) αφουγκράζονται και αξιολογούν την ελληνική κρίση. Η επικοινωνιακή αυτή διάσταση μελετάται στο επίπεδο των «αναπαραστάσεων» του τρόπου δηλαδή συγκρότησης κεντρικών εννοιών, από τους πολιτικούς δρώντες.

Η έννοια των αναπαραστάσεων, όπως αναλύεται στο τρίτο κεφάλαιο, εμπεριέχει συναισθήματα, στάσεις, πεποιθήσεις και πρακτικές και αποτελούν έργο του Moscovici (1961/1976), ο οποίος υπογράμμισε τη διαρκή διαλεκτική και δυναμική διαδικασία συγκρότησης των αναπαραστάσεων.

Στην παρούσα διατριβή οι αναπαραστάσεις μελετώνται μέσω του πολιτικού λόγου ως ο τρόπος με τον οποίο η ελληνική πολιτική ρητορική αναπαριστά κεντρικές έννοιες όπως το Μνημόνιο, η Ευρώπη, το ίδιο το πολιτικό σύστημα, ο ελληνικός λαός και άλλων εννοιών, οι οποίες με την εισαγωγή κάθε Μνημονίου μεταβάλλονται ως προς το περιεχόμενο, την αξιολόγηση, τη δυναμική και τη νοηματοδότηση. Μελετώνται δηλαδή ως κοινωνική αλληλεπίδραση, ως τον τρόπο με τον οποίο τα υποκείμενα «τοποθετούνται» σε σχέση με τους «άλλους» και με στοιχεία του περιβάλλοντός τους. Η ελληνική μνημονιακή πραγματικότητα ανάγκασε τόσο τους πολιτικούς δρώντες όσο και την ευρύτερη κοινωνία να «τοποθετηθεί». Να τοποθετηθεί έναντι ισχυρών διλημάτων (Μνημόνια ή Χρεοκοπία) και έναντι νέων εννοιών. Το κοινωνικό σύνολο ενεπλάκη στη ζύμωση και τη χρήση των κοινωνικών αναπαραστάσεων και τις ενσωμάτωσε σε διεργασίες κατανόησης, αξιολόγησης και επικοινωνίας μέσω δύο διαδικασιών, της αντικειμενοποίησης (objectivation) και της αγκύρωσης (anchorage). Η αντικειμενοποίηση αναφέρεται στη διαδικασία απόδοσης νοήματος στο αναπαριστώμενο φαινόμενο, αποτελεί την συγκεκριμενοποίηση μιας αφηρημένης έννοιας. Οι διαθέσιμες κατηγορίες κατηγοριοποιούνται, επιλέγονται και εξαπλουστεύονται, σε μια διαδικασία απένταξής τους από το ευρύτερο περικείμενο. Νέες έννοιες στην ελληνική πραγματικότητα όπως το Μνημόνιο, το Χρέος, η Χρεοκοπία, η Τρόικα, εισέβαλλαν στην καθημερινή διαλεκτική και η πολιτική σκηνή κλήθηκε η ίδια να νοηματοδοτήσει ως προς το περιεχόμενο τις νέες αυτές αναπαραστάσεις. Η αγκύρωση περιγράφει τη διαδικασία βάσει της οποίας το νέο

αναπαριστώμενο αντικείμενο «εμπλουτίζεται», ώστε να αποτελέσει το κεντρικό σημείο διαφοροποίησης μεταξύ ομάδων. Αφορά τη σύνδεση μεταξύ των κοινωνικών αναπαραστάσεων και των ατομικών στάσεων, πεποιθήσεων και αξιών, καθώς μόλις επιτευχθεί αυτή η σύνδεση, η αναπαράσταση διαμοιράζεται εντός ομάδων, πυροδοτώντας εναλλακτικές ερμηνείες, διαδικασίες κοινωνικής σύγκρισης και συγκρότησης της κοινωνικής ταυτότητας. Αυτός όμως ο διαμοιρασμός των αναπαραστάσεων, οδηγεί σε διαδικασίες επιρροής, ανταγωνισμού δηλαδή για το ποια αναπαράσταση θα θεωρηθεί κυρίαρχη ή πώς θα αποδομηθεί.

Πριν, όμως, αναλυθούν οι διαδικασίες επιρροής, η παρούσα διατριβή προτείνει τον συνδετικό κρίκο ανάμεσα στις δύο αυτές κεντρικές κοινωνιοψυχολογικές θεωρίες, των κοινωνικών αναπαραστάσεων και της κοινωνικής επιρροής. Όπως αναλύεται στο τέταρτο κεφάλαιο της παρούσας διατριβής, τον συνδετικό αυτό κρίκο αποτελούν τα ερμηνευτικά σχήματα, και στο συγκεκριμένο συγκείμενο, τα ερμηνευτικά σχήματα που συγκροτούνται από τον πολιτικό λόγο. Τα ερμηνευτικά σχήματα υπό την έννοια της αντικειμενοποίησης τοποθετούν περιεχόμενο στο νέο αναπαριστώμενο αντικείμενο, μορφοποιούν δηλαδή το ασαφές και υπό την έννοια της αγκύρωσης ανασύρουν παλαιότερα ερμηνευτικά σχήματα και εμπλουτίζοντάς τα με νέες νοηματοδοτήσεις παρέχουν οργανωτικές νοηματικές αρχές κατανόησης, ερμηνείας και αξιολόγησης του αναπαριστώμενου αντικειμένου. Οι πολιτικές λεκτικές επιλογές δεν διαθέτουν *per se* εγγενές νόημα, αλλά αποκτούν νόημα όταν γίνονται αντιληπτές μέσα σε ένα πλαίσιο, μέσα σε μια συνεκτική αφήγηση, προβάλλοντας συγκεκριμένα γεγονότα και νοηματοδοτήσεις και αγνοώντας άλλα. Καθώς ο πολιτικός λόγος δεν αρθρώνεται σε ένα ιδεολογικό κενό, η μελέτη του τρόπου με τον οποίο οι πολιτικοί δρώντες συγκροτούν τα ερμηνευτικά αυτά σχήματα, οδηγεί στο πώς εν τέλει αναπαρίστανται κεντρικές έννοιες στον πολιτικό λόγο. Από τη μία πλευρά, τα ερμηνευτικά σχήματα δημιουργούν κανονιστικά αφηγήματα, νόρμες, οι οποίες διαχέονται στα διάφορα επίπεδα ακροατηρίου. Από την άλλη, όμως, συγκροτούνται και εναλλακτικά ερμηνευτικά σχήματα, τα οποία απονομιμοποιούν το κυρίαρχο αφήγημα και προσφέρουν διαφορετικές οργανωτικές αρχές νοήματος. Ακριβώς αυτή η διαδικασία συνδέει τη συγκρότηση των αναπαραστάσεων με την κοινωνική επιρροή. Οι ρητορικοί ανταγωνισμοί αναφορικά με την εγκαθίδρυση του κυρίαρχου αφηγήματος, παραπέμπουν ουσιαστικά τη συγκρουσιακή διάσταση των διαδικασιών επιρροής· οι

κυρίαρχες αναπαραστάσεις της «πλειοψηφίας» συγκρούονται με τα εναλλακτικά ερμηνευτικά σχήματα της «ενεργούς μειονότητας».

Για να κατανοηθεί η σχέση ανάμεσα στις αναπαραστάσεις, τα ερμηνευτικά σχήματα και την κοινωνική επιρροή, το πέμπτο κεφάλαιο της παρούσας διατριβής επικεντρώνεται στις διαδικασίες κοινωνικής επιρροής. Όπως οι αναπαραστάσεις και τα ερμηνευτικά σχήματα δεν συγκροτούνται σε ένα ιδεολογικό κενό, έτσι και η κοινωνική επιρροή βρίσκεται στον πυρήνα της ιδεολογίας και της επικοινωνίας. Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στο λειτουργικό μοντέλο της κοινωνικής επιρροής, όπου θεωρείται ότι η επιρροή ασκείται με απώτερο στόχο τη διασφάλιση της κοινωνικής αρμονίας και κάθε παρεκκλίνουσα άποψη, αναπαράσταση, ερμηνευτικό σχήμα, περιθωριοποιείται. Υπό το λειτουργικό αυτό βλέμμα, όμως, δεν αιτιολογείται και δεν ερμηνεύεται η έννοια της κοινωνικής αλλαγής. Για τον λόγο αυτό διερευνάται το γενετικό μοντέλο επιρροής, το οποίο στο επίκεντρο έχει την έννοια της σύγκρουσης, μεταξύ μιας πλειοψηφίας και μιας ενεργούς μειονότητας. Έτσι, το λειτουργικό μοντέλο θεωρήθηκε «συντηρητικό», καθώς θεωρούσε θέσφατο την κοινωνική αρμονία και τη μη διατάραξη της καθεστηκυίας τάξης ενώ το «γενετικό» μοντέλο επικεντρώθηκε στην έννοια της επιρροής της ενεργούς μειονότητας και της καινοτομίας, υπό όρους συγκρότησης εναλλακτικών ερμηνευτικών σχημάτων, αντιθετικών προς τα κυρίαρχα. Η σύγκρουση αυτή αναπτύσσεται μεταξύ των κοινωνικών υποκειμένων και των ομάδων, με αφετηρία τον διαφορετικό λόγο, τα διαφορετικά ερμηνευτικά σχήματα, αφορά δηλαδή μια σύγκρουση αναπαραστάσεων. Στο πλαίσιο του γενετικού μοντέλου και της σύγκρουσης, μελετώνται οι στρατηγικές που χρησιμοποιεί η πηγή επιρροής, ώστε να τοποθετηθεί έναντι του αντικειμένου επιρροής. Το είδος συμπεριφοράς και το είδος διαπραγμάτευσης αποτελούν δύο κεντρικές στρατηγικής επιρροής.

Το είδος της συμπεριφοράς αναφέρεται στη σχέση της πηγής με το αντικείμενο της επιρροής και διακρίνονται πέντε ήδη συμπεριφοράς, η επένδυση, η προσπάθεια δηλαδή που καταβάλλεται για να δικαιολογηθεί και να μεταβληθεί η συμπεριφορά, η αυτονομία, ως η ανεξαρτησία κρίσεων και στάσεων που αντικατοπτρίζει την αποφασιστικότητα δράσης σύμφωνα με τις αρχές της ομάδας ή του ατόμου που εκδηλώνει τη συμπεριφορά, η συνεκτικότητα, που αφορά την επίδειξη σταθερής συμπεριφοράς από τη μειονότητα και προσλαμβάνεται ως ένδειξη βεβαιότητας, ως καθρέφτισμα της δέσμευσης σε μια αδιαπραγμάτευτη επιλογή, η ακαμψία, που αναφέρεται στο κατά πόσο ευέλικτη ή μη, είναι η συνεκτική

συμπεριφορά και τέλος η ακεραιότητα, που αφορά το είδος της συμπεριφοράς όπου μια ενεργή μειονότητα μπορεί να υιοθετήσει ώστε να μην θεωρηθεί άκαμπτη, υπό την έννοια της πεισματικής αγκύλωσης. Τα πειραματικά ευρήματα υπογραμμίζουν ότι η επίδειξη σταθερής συμπεριφοράς, η συνεκτική και συνεπής στο χρόνο δηλαδή εκφορά των ερμηνευτικών σχημάτων εκ μέρους της πηγής, αποτελεί αναγκαία συνθήκη στη διαδικασία επιρροής, κυρίως από την πλευρά της μειονότητας, καθώς καλείται να αντιμετωπίσει τις αρνητικές αξιολογήσεις εναντίον της και οφείλει να καθιστά σαφή, ξεκάθαρα και διακριτά τα εναλλακτικά της ερμηνευτικά σχήματα. Στο συγκεκριμένο, λοιπόν, συγκείμενο, η μειοψηφική αντι-μνημονιακή ρητορική καλείται να επιδείξει σταθερή συμπεριφορά αναφορικά με τη συγκρότηση και αποτύπωση των ερμηνευτικών της σχημάτων, ως εναλλακτικές κατασκευές νοηματοδότησης, οι οποίες αντιτίθενται στη φιλο-μνημονιακή πλαισίωση του Μνημονίου ως «αναγκαιότητα» και «πατριωτικό καθήκον».

Η κοινωνική επιρροή, επομένως, στο συγκεκριμένο συγκείμενο της διατριβής μελετάται ως διαδικασία διαπραγμάτευσης της σύγκρουσης, η οποία δημιουργείται από τις εναλλακτικές νοηματοδοτήσεις και τη διαφοροποίηση του περιεχομένου κεντρικών αναπαραστάσεων στην πολιτική ρητορική με στόχο να ασκηθεί επιρροή στα διαφορετικά, προαναφερθέντα, επίπεδα ακροατηρίου. Σε κάθε κατάσταση επιρροής, όμως, προϋποτίθεται κάποια μορφή κοινωνικής αλληλεξάρτησης και οι προσπάθειες εξήγησης των φαινομένων κοινωνικής επιρροής επικεντρώνονται στην προσπάθεια εύρεσης της αρχής, που διέπει ακριβώς αυτή την αλληλεξάρτηση, τις εξηγητικές δηλαδή αρχές της επιρροής.

Στο έκτο κεφάλαιο, επομένως, αναλύονται οι εξηγητικές αυτές αρχές. Η πρώτη αφορά τη συναίνεση, η παρουσία ή η απουσία και αναζήτηση της οποίας καθορίζει τις κοινωνικές εκτιμήσεις. Η δεύτερη αφορά την εξάρτηση του στόχου από την πηγή επιρροής και την εκδήλωση συμφωνίας ή διαφωνίας από πλευράς του στόχου, ανάλογα με τις ανταμοιβές ή τις ποινές, που εμπλέκει η ανισομερής σχέση του με την πηγή. Η τρίτη, αναφέρεται στην κοινωνική κατηγοριοποίηση και στην έκβαση της διαδικασίας επιρροής ανάλογα με την ένταξη του υποκειμένου σε συγκεκριμένες ομάδες και τη διάκρισή του από άλλες. Τέλος, η τέταρτη, αφορά την κοινωνιογνωστική σύγκρουση και την επίτευξη ή μη της επιρροής, ανάλογα με τις δυναμικές επεξεργασίας ή αποφυγής της σύγκρουσης. Η σύγκρουση αποτελεί κεντρική έννοια στη συγκεκριμένη διατριβή, καθώς η επεξεργασία της σύγκρουσης αυτής, από την πλευρά του στόχου επιρροής, οδηγεί σε έναν επανορισμό της σχέσης

του αντικειμένου επιρροής, δηλαδή τα διαφορετικά επίπεδα «ακροατηρίου», με την πηγή επιρροής, δηλαδή τον πολιτικό λόγο. Η σύγκρουση, όμως, δεν είναι το μοναδικό φαινόμενο στο συγκείμενο της διατριβής αυτής. Τα πολιτικά κόμματα κλήθηκαν να συμμορφωθούν προς τις ευρωπαϊκές απαιτήσεις, ωθώντας έτσι τα πολιτικά κόμματα σε διαδικασίες εκλογίκευσης της συμμόρφωσης αυτής σε δύο επίπεδα: Πρώτον, σε επίπεδο συγκρότησης της φιλο-μνημονιακής ρητορικής, η οποία καλείται να διαχειριστεί τη συμμόρφωσή της προς τις απαιτήσεις των Μνημονίων και σε δεύτερο επίπεδο τη συμμόρφωση, ως διαχείριση της φιλο-μνημονιακής μεταστροφής πρώην αντι-μνημονιακών πολιτικών πρωταγωνιστών.

Για τη διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο το ελληνικό πολιτικό σύστημα συγκροτεί τις αναπαραστάσεις στο συγκείμενο των Μνημονίων, συγκρούεται και προβαίνει σε διαδικασίες επιρροής, σε μια διαδικασία ανταγωνισμού των ερμηνευτικών σχημάτων αναλύθηκαν τα επίσημα κοινοβουλευτικά πρακτικά περί ψήφισης των τριών Μνημονίων στην Ελλάδα. Στο έβδομο, επομένως, κεφάλαιο περιγράφεται η το ερευνητικό πεδίο, στο οποίο κινείται η συγκεκριμένη διατριβή, ο στόχος της έρευνας και τα ερευνητικά ερωτήματα, καθώς και η μεθοδολογία, η οποία ακολουθήθηκε για την ανάλυση των κοινοβουλευτικών πρακτικών. Η ανάλυση βασίστηκε τόσο στην ποσοτική όσο και την ποιοτική προσέγγιση, με τη χρήση του λογισμικού ανοιχτού κώδικα Iramuteq (Ratinaud, 2009), το οποίο χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά σε ελληνικά κείμενα προσφάτως (Παπαστάμου & Προδρομίτης, 2016) και μέσω της παρούσας διατριβής επιχειρείται ο εμπλουτισμός των εφαρμογών και η περαιτέρω βελτίωσή του.

Τα κεφάλαια οκτώ, εννέα και δέκα αφορούν τις αναλύσεις κάθε Μνημονίου ξεχωριστά και στο ενδέκατο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα των αναλύσεων βάσει των προαναφερθεισών κοινωνιοψυχολογικών θεωριών.

Κεφάλαιο 1 –Λόγος και Κοινωνική Ψυχολογία

Η μελέτη της σύνδεσης του πολιτικού λόγου με την ευρύτερη έννοια της πολιτικής εντοπίζεται πρωταρχικά στο έργο του Αριστοτέλη (Πολιτικά, Εν. 13^η), όπου ο «λόγος» προσεγγίζεται ως εκφορά λογικής σκέψης, εξ ου και η έννοια της στρατηγικής πολιτικής επικοινωνίας, ο οποίος προσφέρει στο άτομο την έννοια της διάκρισης, να διακρίνει δηλαδή ανάμεσα στο δίκαιο και το άδικο, το ωφέλιμο και το βλαβερό.

Στη σύγχρονη εποχή, η μελέτη του πολιτικού λόγου από κοινωνιοψυχολογική προσέγγιση αναδύθηκε κυρίως στα τέλη της δεκαετίας του 1980, όπου ο πολιτικός λόγος προσεγγίστηκε ως ένας τρόπος κοινωνικής αλληλεπίδρασης, με στόχο την επιρροή. Η μελέτη του πολιτικού λόγου βασίστηκε σε ιδεολογικές διαφορές ή ομοιότητες (T. A. Van Dijk, 2004) σε διαδικασίες συγκρότησης ταυτότητας και κοινωνικής πραγματικότητας (Howarth & Stavrakakis, 2000), στους πολιτικούς ανταγωνισμούς (Laclau & Mouffe, 2014) ενώ παράλληλα πιο συνθετικά μοντέλα μελέτης του πολιτικού λόγου, έδωσαν έμφαση στον προσανατολισμό της κοινωνικής ψυχολογίας ως πεδίο μελέτης της επικοινωνίας και των ιδεολογικών φαινομένων, όπως των αναπαραστάσεων (Moscovici, 1995). Οι θεωρητικές βάσεις της ανάλυσης λόγου δύνανται να αναζητηθούν στον κοινωνικό κονστρουξιονισμό, ως ένα θεωρητικό και μεθοδολογικό ρεύμα το οποίο στάθηκε κριτικά έναντι του κυρίαρχου θετικιστικού επιστημονικού υποδείγματος, το οποίο φιλοδοξούσε να προσεγγίσει αξιολογικά την «ουδέτερη» γνώση, με τη χρήση ποσοτικών προσεγγίσεων (Shotter, 1993·Harré & Gillett, 1994·Potter, 1996·Gergen, 1999, 2009).

Υπό την προσέγγιση του κοινωνικού κονστρουξιονισμού, η γνώση δεν υφίσταται ως «αντικειμενική», αλλά αποτελεί μια δι-υποκειμενική κατασκευή και παράγεται μέσα σε ένα συγκεκριμένο ιστορικό, πολιτισμικό και ιδεολογικό πλαίσιο, καθώς δεν υπάρχει μια «αληθινή» περιγραφή της ουσίας των πραγμάτων, αλλά μόνο έννοιες, οι οποίες αποτελούν προϊόν κοινωνικών συναλλαγών, διαπραγμάτευσης και συμβάσεων (Gergen, 1999). Ο λόγος παράγει διάφορες ερμηνείες και εκδοχές των γεγονότων και εξ αυτού μορφοποιεί τον κοινωνικό κόσμο, σε μια διαρκή διαδικασία επανανοηματοδότησης.

Η Κοινωνική Ψυχολογία μελέτησε τη συγκρότηση του λόγου σε διαφορετικά πεδία και με διαφορετικούς φορείς. Στην παρούσα διατριβή χρησιμοποιείται επιχειρηματολογικό, θεωρητικό και μεθοδολογικό υλικό από

τέσσερις προσεγγίσεις ανάλυσης λόγου. Από τη Ρητορική Κοινωνική Ψυχολογία (Billig, 1987) αντλούνται οι έννοιες των επιχειρηματολογικών αποθεμάτων και η έννοια του διλημματικού χαρακτήρα της ιδεολογίας, από το Κοινωνιο-Γνωστικό Μοντέλο (T. A. van Dijk, 1998) οι διαδικασίες συγκρότησης έσω- και έξω-ομάδας ως αποτέλεσμα της κοινωνικής κατηγοριοποίησης και της ιδεολογίας, από την Κριτική Ανάλυση Λόγου (Fairclough, 1989) η μελέτη του πολιτικού λόγου ως απόρροια ιδεολογίας αλλά και ισχύος και από τη θεωρία περί Ηγεμονικών Πρακτικών (Laclau & Mouffe, 2014) η έννοια της ηγεμονίας των ρητορικών ανταγωνισμών. Η σύνδεση των τεσσάρων αυτών παραδόσεων κινητοποιείται, στο συγκείμενο της παρούσας διατριβής, από το επιχείρημα ότι οι πολιτικοί δρώντες αντλούν από τα ατομικά, κομματικά και ιδεολογικά αποθέματά τους, τα οποία συχνά λειτουργούν διλημματικά («Μνημόνιο ή Χρεοκοπία») (Ρητορική Κοινωνική Ψυχολογία), συγκροτώντας με αυτό τον τρόπο έσω- και έξω-ομάδες με ιδεολογικό χαρακτήρα (Κοινωνιο-Γνωστικό Μοντέλο) με απώτερο στόχο την ενδυνάμωση και επικράτηση των ερμηνευτικών τους σχημάτων υπό όρους ισχύος (Κριτική Ανάλυση Λόγου) και εξ αυτού ως μια προσπάθεια ηγεμονικής εγκαθίδρυσης των ερμηνευτικών τους σχημάτων υπό όρους νόρμας (Ηγεμονικές Πρακτικές).

Η Ρητορική Κοινωνική Ψυχολογία (Billig, 1987, 1991, 1995) προσφέρει το κοινωνιοψυχολογικό πλαίσιο για τη μελέτη και κατανόηση των ρητορικών μέσων και των επιχειρηματολογικών αποθεμάτων που αξιοποιούν οι πολιτικοί δρώντες προκειμένου να επηρεάσουν το ακροατήριό τους. Βασική αρχή της ρητορικής προσέγγισης είναι ότι η ανθρώπινη σκέψη είναι ρητορικά οργανωμένη, καθώς δομείται πάντα γύρω από μια επιχειρηματολογία που διατυπώνεται με τη μορφή ενός εσωτερικού μονολόγου. Κάθε επιχείρημα αποκτά νόημα και ρητορική αξία όταν γίνεται αντιληπτό σε αντιδιαστολή με την θέση έναντι της οποίας επιχειρεί να επικρατήσει. Το υλικό για την επιχειρηματολογία προέρχεται από τους κοινούς τόπους, τις αξίες και τις ιδέες που χαρακτηρίζουν το συγκεκριμένο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτικό status quo. Ο χαρακτήρας όλων των παραπάνω είναι κατεξοχήν ιδεολογικός, αφού αποτυπώνουν τους συσχετισμούς δυνάμεων τη δεδομένη στιγμή και τον αγώνα κάθε θέσης να αποκτήσει ηγεμονικό χαρακτήρα (Billig, 1991). Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα οι ιδεολογικοί αυτοί τόποι να οργανώνονται γύρω από δίπολα και διλήμματα που αντικατοπτρίζουν τις εκάστοτε

αντιμαχόμενες κοινωνικές θέσεις¹. Επομένως, οι λεγόμενοι «κοινοί τόποι» δεν καταλήγουν σε μια μοναδική και συνεκτική ερμηνεία της πραγματικότητας. Αντιθέτως, οδηγούν συχνά σε διαφορετικές και αντιφατικές μεταξύ τους ερμηνείες, αφήνοντας στο κοινωνικό υποκείμενο την δυνατότητα να επιλέγει κάθε φορά εκείνη που ταιριάζει περισσότερο στις απόψεις του και του επιτρέπει να ασκήσει τη μεγαλύτερη επιρροή (Billig, 1985). Εξ αυτών, η ανάλυση των ρητορικών διλημμάτων όπως εμφανίζονται στην εκφορά του λόγου των πολιτικών πρωταγωνιστών στη συγκεκριμένη ερευνητική πρόταση, επιτρέπει την διερεύνηση και αποτύπωση των ιδεολογικών παραδοχών των πολιτικών δρώντων.

Το δεύτερο βασικό σημείο της προσέγγισης του Billig αφορά τον διλημματικό χαρακτήρα της ιδεολογίας και της ανθρώπινης σκέψης γενικότερα. Στο συγκεκριμένο ζήτημα, οι Staerklé, Clémence και Spini (2011) χρησιμοποιούν την έννοια της αντινομίας για να περιγράψουν μορφές ανταγωνιστικών κοινωνικών προοπτικών. Για τους παραπάνω συγγραφείς η πολιτική σκέψη, στην πραγματικότητα, είναι δομημένη πάνω στην αντίθεση των ανταγωνιστικών ιδεολογιών. Τα ιδεολογικά δίπολα που συγκροτούν την πολιτική σκέψη αποτυπώνονται γλαφυρά στις συγκρούσεις μεταξύ κοινωνικών ομάδων και τις ανταγωνιστικές διομαδικές σχέσεις: πλειονότητα και μειονότητα, κυρίαρχοι και κυριαρχούμενοι (Staerklé, 2009).

Σύμφωνα με την προσέγγιση των Staerklé, Clémence και Spini (2011), οι κοινωνικές κατηγορίες αποτελούν προϊόν των αντινομιών, που αποτυπώνονται στο δίπολο ενδοομάδα – εξωομάδα. Άτομα και κοινωνικές ομάδες διακρίνονται σε «καλούς» και «κακούς», σε «νικητές» και «χαμένους», «κυρίαρχους» και «κυριαρχούμενους», καλλιεργώντας και αναπαράγοντας κοινωνικά στερεότυπα που νομιμοποιούν την υπάρχουσα κοινωνική και πολιτική τάξη. Υπό αυτή την έννοια, η μελέτη των ρητορικών επιλογών των πολιτικών δρώντων στη συγκεκριμένη ερευνητική πρόταση σκιαγραφεί τους τρόπους με τους οποίους οι πολιτικοί πρωταγωνιστές «διαχωρίζουν» και «διαχωρίζονται» πολιτικά και ιδεολογικά, με τη συγκρότηση ένδο- και έξω-ομάδων.

Η διαδικασία αυτή παραπέμπει άμεσα στη θεωρία των κοινωνικών αναπαραστάσεων και στον ρόλο που έχει το διομαδικό πλαίσιο για την διαμόρφωσή τους (Elcheroth, Doise & Reicher, 2011). Βασική θέση των παραπάνω συγγραφέων

¹Για μια πιο ενδελεχή μελέτη της έννοιας της ηγεμονίας τόσο από ιδεολογική προσέγγιση, όσο και από την έννοια της νομιμοποίησης της ηγεμονίας, της εξουσίας και της κοινωνικής αλλαγής βλ. Χρυσόχου και Ιατρίδης (2013)

είναι η ανάγκη να μελετώνται οι κοινωνικές αναπαραστάσεις σε συνάρτηση με την ομαδική υπαγωγή του κοινωνικού υποκειμένου, στη συγκεκριμένη περίπτωση του πολιτικού δρώντος και της κομματικής του ταυτότητας. Σύμφωνα με τους ίδιους, μόνο λαμβάνοντας υπόψη και τις κοινωνικές συνέπειες των ταυτοτικών χαρακτηριστικών του (πολιτικού) υποκειμένου, μπορεί η θεωρία των κοινωνικών αναπαραστάσεων να συμβάλει ουσιαστικά στην κοινωνιοψυχολογική μελέτη της πολιτικής ιδεολογίας. Όπως υποστηρίζουν, η αντικειμενοποίηση και η επικέντρωση, οι δύο κεντρικές διεργασίες στη δόμηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων, που αναφέρονται αντίστοιχα στο πώς το αφηρημένο παίρνει απεικονιστική μορφή και στο πώς η μορφοποίηση των περιεχομένων μιας αναπαράστασης βασίζεται σε οικεία προϋπάρχοντα ιδεολογικά σχήματα του φορέα τους επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από την κοινωνική ομάδα υπαγωγής του.

Μια ακόμα προσέγγιση, η οποία δίνει έμφαση στις διαδικασίες παραγωγής και κατανόησης του λόγου και όχι στην απλή λεκτική εκφορά, αποτελεί η συνεισφορά του Κοινωνιο-Γνωστικού Μοντέλου του vanDijk(1998), το οποίο επιχειρεί μια σύνθεση της γνωστικής ψυχολογίας, αναφορικά με τις έννοιες της μνήμης, των νοητικών μοντέλων, των ερμηνευτικών σχημάτων και της κοινωνικής ψυχολογίας, αναφορικά με τις έννοιες της πειθούς, της κοινωνικής κατηγοριοποίησης, των κοινωνικών αναπαραστάσεων και της κοινωνικής αντίληψης. Σύμφωνα με το ανωτέρω μοντέλο, στη διαδικασία εκφοράς και πρόσληψης του λόγου, εμπλέκεται μια σειρά γνωστικών ιδιοτήτων, για παράδειγμα προκειμένου να ερμηνευθεί μια μεταφορά θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι προ-διαμορφωμένες δομές γνώσεις και οι αναπαραστάσεις που διατηρούν ο πομπός και ο δέκτης (T. A. Van Dijk, 2004). Παράλληλα όμως, δεν θα πρέπει να παραβλέπεται η τοποθέτηση του λόγου στο ευρύτερο κοινωνικό περικείμενο, καθώς «ο λόγος δεν αποτελεί μόνο ένα προϊόν της χρήσης της γλώσσας, αλλά και μια ιδιαίτερη μορφή κοινωνικής αλληλεπίδρασης, ένα πλήρες επικοινωνιακό γεγονός μέσα σε μια κοινωνική κατάσταση»(T. A. Van Dijk, 2001, σελ. 167). Εξ αυτού, στο περικείμενο της συγκεκριμένης διατριβής, η πολιτική ρητορική δεν εξετάζεται απλά ως κείμενο, αλλά ως παραγωγός οργανωτικών αρχών νοήματος, τα οποία βρίσκονται σε άμεση σύνδεση με το ευρύτερο κοινωνικό πεδίο. Για τον vanDijk (1998) οι γνώσεις, οι στάσεις, οι αξίες και οι ιδεολογίες αποτελούν κοινωνικές αναπαραστάσεις, υπό την έννοια των κοινωνικά διαμοιρασμένων γνωστικών αναπαραστάσεων, οι οποίες αποτελούν τον κοινό παρονομαστή επικοινωνίας εντός των κοινωνικών ομάδων, χωρίς αυτό, όμως, να υπογραμμίζει την

πλήρη αφομοίωση των αναπαραστάσεων του ατόμου από την ομάδα. Σύμφωνα με το Κοινωνιο-Γνωστικό μοντέλο, υπάρχει μια σύνθεση κοινωνικού και ατομικού, υπό την έννοια των «νοητικών μοντέλων» (mental models), τα οποία αποτελούν υποκειμενικές κατασκευές και αφορούν τις αναπαραστάσεις και ερμηνείες των ατόμων για τα φαινόμενα καθώς τις συνθήκες, τους συμμετέχοντες και τους ρόλους τους εντός της ομάδας (Brown & Fraser, 1979·Johnson-Laird, 1983·Kintsch & Van Dijk, 1983). Τα νοητικά αυτά μοντέλα, ως κατασκευές, δι-επιδρούν με τις αντίστοιχες της ομάδας και μέσω μιας διαδικασίας «κανονικοποίησης» διαδίδονται και στα υπόλοιπα μέλη της ομάδας σε μια διαδικασία ζύμωσης. Θα πρέπει, όμως, να υπογραμμισθεί ότι μεταξύ των νοητικών αυτών μοντέλων και των κοινωνικών αναπαραστάσεων, όπως αυτές αναφέρονται στο έργο του vanDijk, θα πρέπει να υπάρξει η επικοινωνία αυτών των νοητικών μοντέλων, καθώς η μη αποτύπωσή τους δεν τα καθιστά υπαρκτά στην κοινωνική ομάδα και εξ αυτού δεν υφίσταται η αλληλεπίδραση. Όπως προαναφέρθηκε, η επικοινωνιακή αυτή διάσταση, στη συγκεκριμένη διατριβή, αποτυπώνεται στα ερμηνευτικά σχήματα, τα οποία ενεργοποιούνται σε ατομικό επίπεδο από ενδεχόμενα προϋπάρχοντα συλλογικά σχήματα και παράλληλα, με την εκφορά τους, αποτελούν προϊόν επιπρόσθετης ζύμωσης σε συλλογικό επίπεδο.

Ο λόγος, ως πεδίο ζύμωσης, συνδέεται σύμφωνα με το Κοινωνιο-Γνωστικό μοντέλο με την ιδεολογία βάσει τεσσάρων βασικών στρατηγικών επικοινωνίας. Πρώτον, την έκφραση πληροφοριών θετικών για Εμάς, δεύτερον, την έκφραση πληροφοριών αρνητικών για Αυτούς, τρίτον, την απόκρυψη πληροφοριών θετικών για αυτούς και τέταρτον την απόκρυψη πληροφοριών αρνητικών για Εμάς. Η διαφοροποίηση ανάμεσα στην έσω- και έξω ομάδα αποτελεί μια κεντρική διαδικασία συγκρότησης της κοινωνικής ταυτότητας (βλ. Κεφάλαιο 6) και αναφέρεται ουσιαστικά στον τρόπο, με τον οποίο συγκροτούνται οι κοινωνικές ομάδες αλλά και πώς αυτές μπορεί να εντάσσονται σε ένα ευρύτερο σύνολο. Για παράδειγμα, και στο συγκεκριμένο της παρούσας διατριβής, κάθε πολιτικό κόμμα εκφράζει την τοποθέτησή του υπό όρους έσω-ομάδας με ισχυρά κριτικά στοιχεία αποδόμησης των «άλλων», της έξω-ομάδας, σε μια προσπάθεια περιχαράκωσης των κομματικών ορίων, αλλά παράλληλα συγκροτούνται δύο ισχυρές ευρύτερες ομάδες, η φιλο-μνημονιακή και η αντι-μνημονιακή. Στο δεύτερο αυτό επίπεδο, το κομματικό «εμείς», εντάσσεται στο φιλο- (ή αντι-) μνημονιακό εμείς, χωρίς όμως να αφομοιώνεται πλήρως. Διαμοιράζεται κοινά σχήματα ερμηνείας με την ευρύτερη ομάδα αλλά παράλληλα

κάθε πολιτικό κόμμα διαφοροποιείται για λόγους πολιτικής βιωσιμότητας. Κατ' αναλογία, η αποδόμηση και σύγκρουση ανάμεσα στη φιλο- και αντι-μνημονιακή ρητορική δεν επισυμβαίνει αποκλειστικά υπό συλλογικούς όρους, αλλά αναφέρεται και στα πολιτικά κόμματα τα οποία ανήκουν στην ομάδα αυτή. Για παράδειγμα, όταν ένα πολιτικό κόμμα το οποίο ανήκει στη φιλο-μνημονιακή ρητορική συγκρούεται ρητορικά με ένα άλλο πολιτικό κόμμα, το οποίο ανήκει στην αντι-μνημονιακή ρητορική, η σύγκρουση δεν αφορά μόνο το υπερκείμενο επίπεδο (φιλο- και αντι-μνημονιακή ρητορική) αλλά και το επίπεδο ρητορικών ανταγωνισμών σε επίπεδο πολιτικών κομμάτων.

Η έννοια της ιδεολογίας στέκεται ως κεντρική οργανωτική αρχή και στην Κριτική Ανάλυση Λόγου του Norman Fairclough (1989), καθώς θεωρείται ότι ο λόγος αποτελεί μορφή κοινωνικής πρακτικής, ή κοινωνικό σημειωτικό σύστημα, που κωδικοποιεί ιδεολογικές θέσεις και ως εκ τούτου τα γλωσσικά φαινόμενα θα έπρεπε να αναλύονται ως συνεχής λόγος (discourse) και όχι ως απλό κείμενο (text) (Halliday, 1978· Fairclough, 1989). Ο λόγος γίνεται αντιληπτός σε πλήρη συνάρτηση με το πλαίσιο στο οποίο εκφέρεται και σε συσχέτιση του ομιλητή με την κοινωνική του αναφορά. Υπό αυτή την προσέγγιση, δηλαδή, ο λόγος συγκροτείται συγκρουσιακά καθώς διαφορετικά ομιλούντα υποκείμενα είναι προσανατολισμένα σε διαφορετικά πλαίσια αναφοράς και εκφοράς του λόγου. Ο Fairclough (1989) υποστηρίζει ότι στο σύγχρονο κόσμο η εξουσία ασκείται μέσω της επιδίωξης συναίνεσης, χωρίς να ασκείται δηλαδή εξαναγκασμός στα άτομα, αλλά πείθοντάς τα μέσω της ιδεολογίας, η οποία εκφέρεται από τη γλώσσα. Πιο συγκεκριμένα μελετάται πώς οι τρόποι με τους οποίους επικοινωνούμε «περιορίζονται από τις δομές και τις δυνάμεις των κοινωνικών θεσμών, μέσα στους οποίους ζούμε και λειτουργούμε» (Fairclough, 1989, σελ. vi). Εξ αυτού εξετάζονται οι ρόλοι, που καλούνται να υιοθετήσουν οι ομιλούντες, οι «θέσεις υποκειμένου», που αναφέρονται στις πολυ-επίπεδες θέσεις (ρόλους) που καλείται να αναλάβει το άτομο, οι οποίες όμως διαμορφώνουν παράλληλα και την ταυτότητά του. Τα είδη, όμως, λόγου ενσωματώνουν ιδεολογίες, που νομιμοποιούν και διατηρούν τις ήδη υπάρχουσες σχέσεις ανισότητας. Κατ' αυτό τον τρόπο συγκροτείται το κυρίαρχο ερμηνευτικό σχήμα, η κυρίαρχη αφήγηση, η οποία μέσω διαδικασιών επιρροής, φιλοδοξεί να καταστεί η κυρίαρχη, στο ευρύτερο κοινωνικό πλέγμα. Η κριτική έναντι της θεώρησης αυτής, έγκειται στο γεγονός ότι δεν υφίσταται χώρος για τη μελέτη των αποδομητικών, ως προς το κυρίαρχο,

αφηγημάτων και έτσι δεν μελετάται η έννοια της κοινωνικής αλλαγής (Martin & Rose, 2003·Bamberg & Andrews, 2004).

Η έννοια της σύγκρουσης, και εξ αυτής ο ανταγωνισμός περί ηγεμονίας, βρίσκεται στο επίκεντρο της θεωρίας των Laclau και Mouffe(1985, 2014).Σύμφωνα με το υπόδειγμά τους, η ηγεμονία, αφορά τη διαδικασία κατασκευής κοινωνικών σχημάτων στο επίπεδο του λόγου, όπου διαφορετικές ρητορικές κατασκευές συγκρούονται μεταξύ τους. Μέσω των ηγεμονικών πρακτικών, οι συγκρουόμενοι λόγοι επιδιώκουν να καθιερώσουν την κυριαρχία τους στο νόημα. Οι Laclau και Mouffe (1985) εισήγαγαν τέσσερις βασικές έννοιεςσυγκρότησης των ρητορικών ανταγωνισμών, μέσω των οποίων εξασφαλίζεται η ηγεμονία. Πρώτον η συνάρθρωση (articulation), που αφορά την πρακτική που καθιερώνει τον τύπο και την ποιότητατη σχέση μεταξύ των κοινωνικών δραστών, δεύτερον τα στοιχεία (elements),πρόκειται για μη ρητά εκφραζόμενες στο λόγο διαφορές ή αντιθέσεις μεταξύ των κοινωνικών δραστών, οι οποίες αναφύονται ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης, τρίτον οι στιγμές (moments), ως τα σημαίνοντα λόγου που εκφέρονται λόγω διαφορετικής θέσης και τέταρτον τα κομβικά σημεία (nodalpoints), τα κεντρικά σημεία δηλαδή θεματικής αναφοράς με βάση τα οποία συνδέονται και νοηματοδοούνται τα υπόλοιπα σημαίνοντα. Οι διαφορές περιεχομένου στα κομβικά σημεία που αναδύονται ως κεντρικά διακυβεύματα, οδηγούν σε ρητορικές συγκρούσεις, οι οποίες λειτουργούν ανταγωνιστικά μεταξύ τους και φιλοδοξούν να επηρεάσουν ως αξιώσεις εγκυρότητας.

Εξ αυτών, ο λόγος, και ιδιαίτερα ο πολιτικός λόγος, δεν μπορεί να ερμηνευθεί αποκλειστικά ως «κείμενο», απαλλαγμένο από ιδεολογικές χρήσεις και νοηματοδοτήσεις, εκφέρει κεντρικές οργανωτικές αρχές νοήματος σε ένα επίπεδο συγκρότησης ταυτότητας (πχ. φιλο-μνημονιακής και αντι-μνημονιακής) και επιπροσθέτως αποτελεί στοιχείο επιρροής ως μέσο σύγκρουσης και κυριαρχίας. Ιδιαίτερα, δε, σε περιόδους κρίσης, η πολιτική ρητορική δεν καλείται απλά να «πείσει» αλλά να δημιουργήσει τις νοηματοδοτήσεις αυτές, οι οποίες μέσω διαδικασιών επιρροής θα καταστούν κυρίαρχες. Έτσι, στο επόμενο κεφάλαιο, αναλύεται η έννοια της κρίσης, της πολιτικής επικοινωνίαςως λόγος και των ρητορικών ανταγωνισμών.

1.1. Κοινοβουλευτικός λόγος

Παρά την πολιτική του σπουδαιότητα, ο κοινοβουλευτικός λόγος, δηλαδή ο πολιτικός λόγος ο οποίος αρθρώνεται εντός του κοινοβουλίου, άρχισε να μελετάται σχετικά πρόσφατα και κυρίως προσεγγίστηκε γλωσσολογικά (βλ. ενδεικτικά Ilie, 2000·T. A. van Dijk & Wodak, 2000·Antaki & Leudar, 2001·Ilie, 2001·Christie, 2002·Ilie, 2003a, 2003b·Chilton, 2004·Ilie, 2010)². Ο κοινοβουλευτικός λόγος αρθρώνεται με μια τυπικότητα εμπεριέχοντας κυρίως πολιτικά επιχειρήματα, τα οποία αποτυπώνονται σε ένα συγκεκριμένο πολιτικό περικείμενο(T. A. Van Dijk, 2002·Van Der Valk, 2003·J. Steiner, Bächtiger, Spörndli & Steenbergen, 2004). Ο VanDijk επισημαίνει ότι «ο κοινοβουλευτικός λόγος ορίζεται κυρίως από το γεγονός ότι οι συμμετέχοντες είναι μέλη του Κοινοβουλίου, ότι συγκροτείται εντός ενός πολιτικού θεσμού του Κοινοβουλίου και ότι οι πρωθυπουργοί ασκούν νομοθετικό έργο». Επιπροσθέτως οι πρωθυπουργοί αναμένεται να εκφράζουν, να αξιολογούν και να αιτιολογούν τις πολιτικές τους θέσεις καθώς και να αξιολογούν, να επιτίθενται και να απονομιμοποιούν τις πολιτικές θέσεις της αντιπολίτευσης. Στο περικείμενο της συγκεκριμένης διατριβής, ο κοινοβουλευτικός λόγος αναμένεται να εμπεριέχει κανονιστικές αναφορές αναφορικά με την «αναγκαιότητα» του Μνημονίου καθώς και απονομιμοποιητικές θέσεις αναφορικά με την αξιολόγηση της πολιτικής που επιβάλλεται μέσω των Μνημονίων. Εξ αυτών ο κοινοβουλευτικός λόγος συγκροτείται σε «πραγματικό χρόνο», όπου καταγράφονται οι θέσεις, οι αντιθέσεις και οι επιθέσεις των πολιτικών δρώντων, σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο αναφοράς και υπό μια συγκεκριμένη, προβλεπόμενη κοινοβουλευτική διαδικασία.

Η χρήση του λόγου συγκροτείται στη σύνθεση πολιτικών ιδεολογιών και στρατηγικών σε μια προσπάθεια να νομιμοποιηθούν οι αποφάσεις της πολιτικής ηγεσίας (Ilie, 2010). Εξ αυτού στον κοινοβουλευτικό λόγο παρατηρείται σύγκρουση, σε μια προσπάθεια απόκτησης αλλά και αμφισβήτησης της πολιτικής ισχύος. Ενώ η αντιπαράθεση και η σύγκρουση είναι κεντρικές έννοιες στη μελέτη του κοινοβουλευτικού λόγου, καταγράφονται και διαδικασίες συναίνεσης και συμφωνίας όχι μόνο εντός έκαστου κοινοβουλευτικού πολιτικού κόμματος αλλά και μεταξύ των πολιτικών κομμάτων (Chilton, 2004). Οι κοινοβουλευτικές συζητήσεις προϋποθέτουν, αφενός, ένα πνεύμα αντιπαράθεσης, το οποίο εκδηλώνεται σε πράξεις εμπέδωσης αλλά και αντιπαλότητας της ισχύος, και, αφετέρου, σε πράξεις

²Για προσεγγίσεις μελέτης του κοινοβουλευτικού λόγου σε ελληνόφωνα κοινοβουλευτικά πρακτικά βλ. ενδεικτικά Κολοβός & Παπαγιάννη (2017), Takas&Samaras(2016), Τάκας (2015), Τάκας & Σαμαράς (2015), ενώ για την απεικόνιση του κοινοβουλευτικού λόγου στον ελληνικό Τύπο βλ. ενδεικτικά Archakis&Tsakona(2010)

συνεργασίας, γεγονός που είναι εμφανές σε περιπτώσεις συλλογικής λήψης απόφασης σε προβλήματα που αφορούν όλα τα πολιτικά κόμματα προκειμένου να επιτευχθούν κοινά αποδεκτοί στόχοι σχετικά με τις μελλοντικές πολιτικές και να δημιουργηθούν κοινές «γραμμές» δράσης σε εθνικό επίπεδο (Pie, 2003b). Έτσι, στο συγκείμενο της συγκεκριμένης διατριβής, η υπογραφή των Μνημονίων προφανώς ξεπερνά τα στενά κομματικά όρια και αφορά μια πολιτική επιλογή (υπερψήφιση ή καταψήφιση των Μνημονίων), η οποία έχει επίδραση όχι μόνο σε εθνικό επίπεδο και παράλληλα έχει μακρόχρονες επιδράσεις στον ευρύτερο κοινωνικό ιστό.

Σύμφωνα με τον vanDijk ο κοινοβουλευτικός λόγος θα πρέπει να μελετάται μέσω των ιδιοτήτων της επικοινωνιακής αυτής κατάστασης, δηλαδή μέσω της Θέσης (Setting), όπου μελετάται ο τόπος και ο χρόνος της κοινοβουλευτικής συζήτησης, των συμμετεχόντων (Participants), δηλαδή οι ρόλοι, τα ταυτοτικά στοιχεία και οι σχέσεις των πολιτικών δρώντων, οι τρέχουσες εθνικές και διεθνείς Δράσεις και Διαδράσεις (currentlocalandglobalActionandInteraction), δηλαδή ο τρόπος λήψης πολιτικής απόφασης και η νομοθετική διαδικασία στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, οι πολιτικοί στόχοι (politicalgoals), δηλαδή η στόχευση κάθε πολιτικού κόμματος και η πολιτική Γνώση και οι Ιδεολογίες (politicalKnowledgeandIdeologies). Το περιεχόμενο των κοινοβουλευτικών συζητήσεων δεν επηρεάζονται *perse* από τα προαναφερθέντα στοιχεία, αλλά από τον τρόπο με τον οποίο συγκροτούνται ρητορικά τα στοιχεία αυτά. Δεδομένου ότι οι ταυτότητες των πολιτικών δρώντων αποτελούν μέρος και παράγωγο του ευρύτερου περιβάλλοντος, η ανάλυση της επιρροής των πολιτικών ταυτοτήτων στις κοινοβουλευτικές συζητήσεις, είναι στην πραγματικότητα μια ανάλυση των στοιχείων του συγκεκριμένου των πολιτικών δρώντων. Αυτό εξηγεί την τεράστια ποικιλομορφία των πολιτικών κοινοβουλευτικών τοποθετήσεων, ακόμα και από δρώντες που μοιράζονται πολλά στοιχεία των κοινωνικών και πολιτικών τους ταυτοτήτων. Έτσι, στην παρούσα διατριβή οι προς μελέτη κοινοβουλευτικές συζητήσεις μελετώνται υπό όρους επείγουσας διαδικασίας με ελάχιστο διαθέσιμο χρόνο (setting), οι συμμετέχοντες καταλαμβάνουν ρόλους ανάλογα με τη θεσμική τους λειτουργία (participants), σε ένα ευρύτερο περιβάλλον εσωκρατικής κοινωνικής αναταραχής και εξωτερικής πίεσης (currentlocalandglobalActionandInteraction), με στόχο την αύξηση της επιρροής τους και τη διαχείριση της σύγκρουσης (politicalgoals), εκφέροντας πολιτικό λόγο ο οποίος προϋποθέτει εις βάθος γνώση του περιεχομένου των Μνημονίων, τα οποία ερμηνεύονται βάσει των ιδεολογικών

ποιοτικών χαρακτηριστικών κάθε πολιτικού κόμματος (political Knowledge and Ideologies).

Παράλληλα, οι πολιτικοί δρώντες και ιδιαίτερα οι βουλευτές περιορίζονται από τις πρακτικές του λόγου, κυρίως ως χρήστες μιας θεσμικής ορολογίας, ενώ παράλληλα μπορούν να χρησιμοποιήσουν τους πόρους της γλώσσας για να υπονομεύσουν και να στηρίξουν αυτές τις πρακτικές. Η διαδικασία αυτή επηρεάζεται από την πραγματική εξουσία, τα κίνητρα και τους στόχους των πολιτικών, την ελευθερία έκφρασης και δράσης του κοινού, καθώς και τη γενική δομή ενός δεδομένου κοινωνικοπολιτικού συστήματος. Σύμφωνα με τον Chilton

«Οι πολιτικοί δρώντες συχνά ενεργούν αναγκαστικά μέσω της γλώσσας, θέτοντας ζητήματα (setting the agenda), επιλέγοντας θέματα στην συζήτηση, τοποθετώντας τον εαυτό και τους άλλους σε συγκεκριμένες σχέσεις, δημιουργώντας υποθέσεις σχετικά με τις πραγματικότητες που οι ακροατές είναι υποχρεωμένοι, τουλάχιστον προσωρινά, να δέχονται για να επεξεργαστούν τον λόγο ή να μιλήσουν. Η εξουσία μπορεί επίσης να ασκηθεί μέσω του ελέγχου της χρήσης της γλώσσας από άλλους - δηλαδή μέσω διαφόρων ειδών και βαθμών λογοκρισίας και ελέγχου πρόσβασης».

Η έννοια της θέσπισης της θεματολογίας (agenda setting) έχει διερευνηθεί εκτενώς στη σχετική με τα Μέσα βιβλιογραφία και αφορά τον τρόπο με τον οποίο τα Μέσα επικοινωνίας επιλέγουν να παρουσιάζουν τις ειδήσεις προσανατολίζοντας την προσοχή του κοινού σε συγκεκριμένα θέματα (βλ. ενδεικτικά McCombs & Shaw, (1972), Dearing & Rogers (1996), Protess & McCombs (2016)). Παράλληλα, όμως, η θέσπιση της θεματολογίας εμφανίζεται στη βιβλιογραφία και στον πολιτικό λόγο, στις τηλεμαχίες και στον κοινοβουλευτικό λόγο, όπου κάθε πολιτικός δρών επιχειρεί να επιβάλει τη δική του θεματολογία, όπου θεωρεί ότι είναι πιο ικανός από τον πολιτικό του αντίπαλο (βλ. ενδεικτικά Pollack (1997), Birkland (1997)). Η θέσπιση της θεματολογίας στο παρόν συγκείμενο των κοινοβουλευτικών συζητήσεων έγκειται στη ρητορική επικέντρωση των πολιτικών κομμάτων σε συγκεκριμένα «θέματα», όπως το χρέος, η Ευρώπη και το εγχώριο πολιτικό σύστημα. Κάθε πολιτικό κόμμα αναμένεται όχι μόνο να νοηματοδοτεί διαφορετικά τα κεντρικά ζητήματα των κοινοβουλευτικών συζητήσεων, αλλά να επικεντρώνεται και σε διαφορετικά ζητήματα.

Ο έλεγχος πρόσβασης αναφέρεται σε δύο διαδικασίες. Η πρώτη αφορά την ποιότητα της δημοκρατίας εντός του κράτους, όπου διερευνάται ο κοινοβουλευτικός λόγος και αφορά τη δημοσίευση (ή μη) των κοινοβουλευτικών πρακτικών (Françoise,

1987·Wodak & Kirsch, 1995). Η δεύτερη αφορά τη συναισθηματική, φαντασιακή έννοια του ελέγχου, δηλαδή το κατά πόσο ο πολιτικός δρών θεωρεί ότι ο λόγος του προέρχεται από αυτόβουλες σκέψεις ή αποτελεί προϊόν πιέσεων από εξωτερικούς δρώντες. Σε αυτή την περίπτωση δεν υφίσταται η έννοια της λογοκρισίας, όπως αυτή απαντάται σε αυταρχικά, ολοκληρωτικά καθεστώτα, αλλά υφίσταται ως αυτό-λογοκρισία, θεωρώντας ότι ο έλεγχος δεν εδράζεται στον ίδιο τον πολιτικό ομιλητή, αλλά ο λόγος του επηρεάζεται από τα διάφορα επίπεδα «κοινού».

Εδώ θα ήταν χρήσιμο να αναφερθεί ότι στη συγκεκριμένη περιπτωσιολογία, ο ελληνικός κοινοβουλευτικός λόγος αναφέρεται σε τέσσερα επίπεδα ακροατηρίου: Πρώτον στο ενδοκομματικό, όπου συγκροτούνται οι κυρίαρχες αφηγηματικές δομές με στόχο την ενδυνάμωση της κομματικής ταυτότητας και αποτυπώνονται οι ζυμώσεις αναφορικά με την αναπαράσταση του Μνημονίου. Δεύτερον, το ενδοκοινοβουλευτικό, όπου συγκροτείται συγκρουσιακά η νοηματοδότηση της ελληνικής κρίσης και του Μνημονίου και σε υπογραμμίζεται ο κοινοβουλευτικός ανταγωνισμός αναφορικά με το ποια συλλογική/κομματική αναπαράσταση του Μνημονίου θα κυριαρχήσει και θα καταστεί νόρμα. Τρίτον, το ενδοκρατικό, όπου η πολιτική ρητορική, παρά τις διαφοροποιήσεις της, λειτουργεί ως πομπός πολιτικών μηνυμάτων που στοχεύει στη νοηματοδότηση και αξιολόγηση των παραγωγικών αιτιών της κρίσης και της προαγωγής (ή μη) του Μνημονίου ως λύση και παράλληλα υπό όρους επιρροής κάθε πολιτικό κόμμα καλείται να ανταγωνιστεί τα υπόλοιπα υπό όρους αξιοπιστίας έναντι της ελληνικής κοινωνίας και να αυξήσει την επιρροή του στους δέκτες/ψηφοφόρους. Τέταρτον το εξωκρατικό, όπου διεθνείς δέκτες (Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, οι «αγορές», τα υπόλοιπα κράτη στη διεθνή αρένα) καταγράφουν και αξιολογούν τις πολιτικές τοποθετήσεις των εθνικών πολιτικών δρώντων και παράλληλα επηρεάζουν έμμεσα ή άμεσα την ισχύ και την αξιοπιστία του εκάστοτε μηνύματος. Έτσι, ναι μεν το περιεχόμενο του ελληνικού κοινοβουλευτικού λόγου αναφορικά με τα Μνημόνια δεν έχει στοιχεία άμεσης λογοκρισίας, αλλά η πίεση των «κοινών» και κυρίως των εξωκρατικών κοινών δεν αφήνουν πολλά περιθώρια συγκρότησης συγκρουσιακού λόγου, κυρίως δεδομένου ότι η οικονομική επιβίωση της Ελλάδας βασίζεται στην αξιολόγηση αυτών των κοινών.

Η μελέτη του κοινοβουλευτικού λόγου βασίστηκε κυρίως στις διαδικασίες πειθούς(IIie, 2003a·Fetzer & Weizman, 2006·Tsakona, 2008) καθώς στόχος της

κοινοβουλευτικής επιχειρηματολογίας θεωρήθηκε η στόχευση στο «ήθος» του αντιπάλου, δηλαδή στην αποδόμηση της πολιτικής αξιοπιστίας του πολιτικού αντιπάλου και η ενδυνάμωση του ήθους του ίδιου του πολιτικού ομιλητή, σε μια προσπάθεια ισορροπίας ανάμεσα στον «λόγο», δηλαδή την ορθολογική παρουσίαση της επιχειρηματολογίας και το «πάθος», δηλαδή την έκκληση στο συναίσθημα (Πιε, 2003a·Charteris-Black, 2011), χρησιμοποιώντας την αριστοτελική προσέγγιση της ρητορικής.

Η παρούσα διατριβή προσεγγίζει τον κοινοβουλευτικό πολιτικό λόγο όχι ως μια προσπάθεια πειθούς, αλλά ως μια προσπάθεια κοινωνικής επιρροής (βλ. Κεφάλαιο 5) σε όλα τα επίπεδα «ακροατηρίου». Αναφορικά με το πρώτο επίπεδο ακροατηρίου, ο κοινοβουλευτικός λόγος στοχεύει στην επιρροή σε ενδοκομματικό επίπεδο, δηλαδή στη δημιουργία κοινής κομματικής «γραμμής» για τα μέλη του εκάστοτε πολιτικού κόμματος. Αναφορικά με το δεύτερο επίπεδο ακροατηρίου, δηλαδή σε ενδοκοινοβουλευτικό επίπεδο, η επιρροή καταγράφεται ως μια διαδικασία κυριαρχίας του κομματικού λόγου έναντι ανταγωνιστικών αφηγημάτων από τις αντιπολιτευτικές δυνάμεις. Αναφορικά με το τρίτο επίπεδο ακροατηρίου, δηλαδή σε ενδοκρατικό επίπεδο, η επιρροή παρατηρείται ως ανταγωνισμός των πολιτικών κομμάτων να καταστήσουν κυρίαρχα τα αφηγήματά τους στον ευρύτερο κοινωνικό ιστό, με στόχο την εκλογική υποστήριξη, καθώς κάθε πολιτικό κόμμα στοχεύει στην αύξηση της σφαίρας πολιτικής επιρροής του και εξ αυτού αναζητά νέους «υποστηρικτές». Το τέταρτο επίπεδο ακροατηρίου αφορά τους εξωκρατικούς δρώντες, όπου εδώ η επιρροή έχει μια διττή ερμηνεία. Πρώτον, ένα μέρος του πολιτικού συστήματος θεωρεί ότι εάν συμμορφωθεί στις ευρωπαϊκές επιταγές, τότε εξασφαλίζεται η πιστοληπτική βιωσιμότητα της χώρας και εξ αυτού, δεύτερον, ο κοινοβουλευτικός λόγος καλεί τους εξωκρατικούς δρώντες να υποστηρίξουν το αίτημα της Ελλάδας για οικονομική ενίσχυση. Με αυτό τον τρόπο καταγράφεται και η επιρροή των εξωκρατικών δρώντων στην εγχώρια πολιτική ρητορική αλλά και οι προσπάθειες επιρροής του ελληνικού κοινοβουλευτικού λόγου προς τους εξωκρατικούς πολιτικούς δρώντες και οργανισμούς.

Ο κοινοβουλευτικός λόγος φυσικά μεταβάλλεται ανάλογα με τα κεντρικά διακυβεύματα, πόσο μάλλον ο προς μελέτη ελληνικός κοινοβουλευτικός λόγος, ο οποίος αρθρώθηκε σε μια έντονη χρονική περίοδο, μια περίοδο «κρίσης», οικονομικής, κοινωνικής, πολιτικής, ανθρωπιστικής. Έτσι, το επόμενο κεφάλαιο επικεντρώνεται στην αποτύπωση της έννοιας «κρίση» και πώς η κρίση επηρεάζει τη

στρατηγική πολιτική επικοινωνία στο περιεχόμενο των κοινοβουλευτικών συζητήσεων περί ψήφισης των τριών Μνημονίων.

Κεφάλαιο 2: Κρίση, Πολιτική Επικοινωνία και Ρητορικοί Ανταγωνισμοί

Ως κρίση ορίζεται ένα «συγκεκριμένο, μη αναμενόμενο και εκτός ρουτίνας συμβάν ή σειρά συμβάντων, το οποίο βασίζεται σε οργανωτικούς λόγους και δημιουργεί υψηλά επίπεδα αβεβαιότητας και απειλής ή αντιλαμβανόμενης απειλής στους υψηλότερους στόχους ενός οργανισμού»(Seeger, Sellnow & Ulmer, 1998:233). Η έννοια της μη πρόβλεψης της κρίσης αλλά και της έννοιας της απειλής αποτυπώνεται και στον ορισμό του (Coombs, 2014:2) , σύμφωνα με τον οποίο η κρίση είναι «ένα γεγονός, το οποίο αποτελεί μια μη προβλέψιμη, μεγάλη σε έκταση απειλή, η οποία μπορεί να έχει αρνητική επίδραση σε έναν οργανισμό, επιχείρηση ή ενδιαφερομένων μερών εάν δεν αντιμετωπιστεί καταλλήλως». Συμπλέκοντας τους δύο ορισμούς η «κρίση» αποτελεί ένα μη αναμενόμενο συμβάν, οδηγεί σε αισθήματα αβεβαιότητας και απειλής και έχει αρνητική επίδραση. Η διαφοροποίηση των δύο ορισμών έγκειται στο γεγονός ότι κατά τον ορισμό του Coombs, μια κρίση εξαπλώνεται και βαθαίνει λόγω μη κατάλληλης αντιμετώπισης. Επομένως, υπονοείται ότι για κάθε μη αναμενόμενο αρνητικό συμβάν υπάρχει μια κατάλληλη αντιμετώπιση, ώστε το συμβάν αυτό να μην αποτελέσει έναυσμα για περαιτέρω ενεργοποίηση αρνητικών επιπτώσεων. Σε αυτό συνηγορεί και ο ορισμός του (Mitroff, 2000:44-45) όπου η κρίση θεωρείται ως:

«ένα συμβάν, το οποίο επηρεάζει ή έχει τη δυναμική να επηρεάσει, την ολότητα του οργανισμού. Έτσι, εάν κάτι επηρεάζει μόνο ένα μικρό, απομονωμένο τμήμα του οργανισμού, μπορεί να μην θεωρηθεί μεγάλης έκτασης κρίση. Για να χαρακτηριστεί ένα συμβάν ως μείζονα κρίση, θα πρέπει να επιφέρει κλυδωνισμούς στην ανθρώπινη ζωή, ιδιοκτησία, οικονομικά έσοδα, φήμη και στην ευρύτερη υγεία και ευρωστία ενός οργανισμού».

Συναθροίζοντας, μια κρίση εμφανίζεται υπό διάφορες μορφές, σε διάφορους τομείς και αναφέρεται σε μια μη επιθυμητή και ολοένα πιο γενικευμένη κατάσταση, της οποίας η έκταση υποδηλώνει και το βάθος της. Ανεξαρτήτως μορφής και τομέα εκδήλωσης μια κρίση επιφέρει συναισθήματα ανασφάλειας, απειλής και επείγουσας ανάγκης(Coombs, 2014·Boin, Stern & Sundelius, 2016) και αναζητούνται οι παράγοντες, στους οποίους θα αποδοθεί υπαιτιότητα για την κρίση, κυρίως όταν η κρίση απονομιμοποιεί τις πολιτικές επιλογές (Carafano & Weitz, 2008·Boin κ.συν., 2016). Επιπροσθέτως, οι Sundelius και Stern(1997:2) ορίζουν την κρίση ως μια κατάσταση «όπου οι κεντρικοί δρώντες βιώνουν την απειλή κεντρικών αξιών, με πολύ περιορισμένο χρόνο στη διάθεσή τους και υπό συνθήκες με εξαιρετικά

απρόβλεπτο χαρακτήρα». Με αυτό τον τρόπο υπεισέρχεται η έννοια του ρίσκου, το οποίο εάν αγνοηθεί ενδέχεται να οδηγήσει στην εκδήλωση της κρίσης, ενώ διαφορετικά σενάρια και αξιολογήσεις ρίσκου οδηγούν σε εναλλακτικές νοηματοδοτήσεις πιθανών μελλοντικών σεναρίων (Falkheimer & Heide, 2006). Υπό αυτή την έννοια η πολιτική ρητορική επικεντρώνεται σε εναλλακτικές ερμηνείες των παραγωγικών αιτιών μιας κρίσης και παράλληλα σε διαφορετικές αξιολογήσεις ρίσκου και πιθανών σεναρίων. Στον κοινοβουλευτικό λόγο οι διαφορετικές νοηματοδοτήσεις αποτυπώνουν την υπό όρους στρατηγικής πολιτικής επικοινωνίας, το ταυτοτικό και κομματικό στοιχείο και παράλληλα διαδικασίες πειθούς τόσο στο εσωτερικό του κοινοβουλίου όσο και στο εσωτερικό. Τα αίτια της κρίσης μπορεί να εδράζονται στο ίδιο το σύστημα, είτε αυτό ορίζεται εθνικά είτε υπερ-εθνικά, και να παραμένουν απαρατήρητα είτε λόγω του γεγονότος ότι δεν δόθηκε η πρέπουσα σημασία στα πρώτα σημάδια έκφρασης της κρίσης, είτε διότι η πολιτική σκηνή απέτυχε να αναγνωρίσει τα αίτια εξ ολοκλήρου. Για αυτές τις περιπτώσεις ερευνητές (Reason, 1990·Boin κ.συν., 2016) χρησιμοποιούν τον όρο «συστημική παθογένεια», καθώς τα ουσιαστικά αίτια προϋπήρχαν τις κρίσης και ήταν εμποδωμένα στον τρόπο λειτουργίας του συστήματος. Εναλλακτικά όμως, μπορεί η κρίση να είναι και παράγωγο μιας αλλαγής σε ένα εξαιρετικά πολύπλοκο σύστημα. Καθώς τόσο οι κοινωνικές και πολιτικές δομές όσο και οι οικονομικές παρουσιάζουν υψηλά επίπεδα πολυπλοκότητας αλλά και αλληλεπίδρασης, μια ανωμαλία σε ένα υποσύστημα δύναται να προκαλέσει αλυσιδωτές αντιδράσεις και να επηρεάσει το σύστημα αρνητικά εκθετικά.

Παράλληλα αυτή η πολυπλοκότητα δυσχεραίνει την καίρια επισήμανση μιας δυσλειτουργίας, καθώς προαπαιτεί άρτια γνώση ολόκληρου του συστήματος. Έτσι, η δυσλειτουργία αυτή μπορεί να μείνει απαρατήρητη αρχικά, μέχρι να εκδηλωθεί σε μεγαλύτερη κλίμακα, υπό τη μορφή κρίσης. Στην ελληνική περίπτωση οι συστημικές δυσλειτουργίες του εθνικού ευρύτερου συστήματος δεν είχαν επίδραση σε ευρύτερες δομές, καθώς το ελληνικό υπόδειγμα ήταν ένα υποσύστημα ενός ευρύτερου μηχανισμού, ο οποίος φαίνεται ότι λειτουργούσε υπό κανονικότητα.

Καθώς σε περιόδους κρίσης, οι πολίτες αναμένουν από τις κρατικές δομές να λειτουργήσουν κατασταλτικά προς τις εκφάνσεις της κρίσης, εξοστρακίζοντας τον κίνδυνο ή τουλάχιστον ελαχιστοποιώντας τις αρνητικές συνέπειες η διευθέτηση της κρίσης που αυξανόταν τόσο σε συλλογικό (Ευρώπη) όσο και σε εθνικό (κράτη-μέλη) επίπεδο απαιτούσε πολυεπίπεδους και συχνά αντιφατικούς χειρισμούς. Πιο

συγκεκριμένα πολιτική ηγεσία, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο, σε περιόδους κρίσης καλείται να ολοκληρώσει πέντε λειτουργίες(Boin κ.συν., 2016): Πρώτον, αναγνώριση/αξιολόγηση (sense-making), δεύτερον λήψη αποφάσεων (decisionmaking), τρίτον νοηματοδότηση (meaning-making), τέταρτον τερματισμός της κρίσης (terminating) και πέμπτον εκμάθηση από την κρίση (learning). Σε πρώτο στάδιο η πολιτική ηγεσία καλείται να αφουγκραστεί τα προεόρτια μιας κρίσης. Χρειάζεται να αποφασίσει ποια ερμηνεία θα δώσει σε συγκεκριμένα γεγονότα, αν αυτά είναι πιθανό να έχουν ισχυρή επίδραση και να λάβει άμεσες αποφάσεις. Το βάθος και το εύρος μιας κρίσης δεν εξαρτάται μόνο από τα δομικά χαρακτηριστικά της κρίσης, αλλά και από την ικανότητα της πολιτικής σκηνής να την αφουγκραστεί και να την αξιολογήσει σε σύντομο χρονικό διάστημα(Stern & Sundelius, 1997). Οι κυβερνητικές αποφάσεις εν κρίση λαμβάνονται συχνά υπό χρονική πίεση, επομένως η αποτελεσματικότητα κρίνεται στο κατά πόσο επιλέχθηκαν τα σωστά δεδομένα, οι κατάλληλες πληροφορίες και δόθηκαν οι αρμόζουσες ερμηνείες, ώστε να υπάρξει ελαχιστοποίηση των εκφάνσεων της κρίσης. Υπό αυτή την προσέγγιση, η κρίση στην Ελλάδα δεν ήταν αποκλειστικά αποτέλεσμα μιας μεγάλης, αναπάντεχης ανατροπής, αλλά συνέπεσε με τις εθνικές συστημικές στρεβλώσεις, μεγεθύνοντας έτσι τις πρακτικές συνεπαγωγές της κρίσης στην Ελλάδα. Παράλληλα με τη μη αναγνώριση των μικρότερων σημείων προειδοποίησης για την κρίση, η μη ορθή αξιολόγησή τους σε εύλογο χρονικό διάστημα, μεγέθυνε τόσο το εύρος όσο και το βάθος της ελληνικής κρίσης.

Το δεύτερο στάδιο αφορά τη λήψη αποφάσεων, όπου η πολιτική ηγεσία καλείται να επιλέξει τον βέλτιστο τρόπο αντιμετώπισης της κρίσης, ενδεχομένως μέσα από πληθώρα εναλλακτικών προτάσεων και με δεδομένη την πίεση του χρόνου. Επιπροσθέτως, καλείται να συντονίσει όλους τους αρμόδιους οργανισμούς δημόσιας διοίκησης προς την υλοποίηση της συγκεκριμένης απόφασης(Boin κ.συν., 2016), Επομένως, υπό συνθήκες ανασφάλειας η αποτελεσματικότητα της πολιτικής ηγεσίας κρίνεται και εκ της εύρυθμης και γοργής ενεργοποίησης ολόκληρου του οργανισμού προς την αντιμετώπιση της κρίσης. Στην ευρωπαϊκή πραγματικότητα, η κρίση θεωρήθηκε ως ένα τεστ αντοχής των εθνικών οικονομιών και όχι της ευρωπαϊκής πολιτικής, η οποία φάνηκε ανέτοιμη πολιτικά να διαχειριστεί την ισχυρή οικονομική ύφεση. Στην ελληνική πραγματικότητα, ενώ η πολιτική ηγεσία στην αρχή θεώρησε ως βέλτιστο τρόπο αντιμετώπισης της κρίσης την υπαγωγή της Ελλάδας στον Μηχανισμό Στήριξης, η σκληρή δημοσιονομική προσαρμογή που επιβλήθηκε, δεν

έφερε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Εξ αυτού δημιουργήθηκαν εναλλακτικές προτάσεις αντιμετώπισης της κρίσης, οι οποίες συμπεριλαμβάνουν απόψεις εξόδου της Ελλάδας από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη συμμετοχή της χώρας σε άλλους διακρατικούς οργανισμούς.

Το τρίτο στάδιο σχετίζεται με την επικοινωνία της πολιτικής ηγεσίας τόσο με τον πολιτικό χώρο όσο και με το κοινωνικό σύνολο, σε εθνικό και υπερ-εθνικό επίπεδο. Η πρόκληση για τους πολιτικούς δρώντες σε επίπεδο στρατηγικής επικοινωνίας έγκειται στην ικανότητά τους να αρθρώσουν αυτόν τον πολιτικό λόγο, ώστε να παράσχουν αξιόπιστες και συγκεκριμένες ερμηνείες και λύσεις ενώ παράλληλα να αναδυθεί μια ενιαία στρατηγική επικοινωνιακή προσέγγιση. Έτσι, ενεργοποιούνται διαδικασίες πολιτικής πειθούς αναφορικά με τα αίτια της κρίσης, για την πιθανότητα να είχε αποφευχθεί η κρίση αυτή και για το κατά επιλέχθηκαν οι σωστές αποφάσεις αντιμετώπισης. Με αυτό τον τρόπο, δημιουργούνται δύο κυρίαρχες αφηγηματικές τάσεις· η μια, νομιμοποιεί τις πολιτικές επιλογές, λειτουργεί κανονιστικά και, προς επίρρωση του κυρίαρχου αφηγήματος, βασίζεται σε μια ρητορική επεξήγησης και αντιμετώπισης της κατάστασης, παρέχοντας τα κατάλληλα πλαίσια ερμηνείας, ενώ παράλληλα προσπαθεί να παρουσιάσει κινήσεις ελαχιστοποίησης των ζημιών τόσο για το ευρύτερο καλό, όσο ενδεχομένως και για τον ίδιο πολιτικό χώρο. Η δεύτερη, απονομιμοποιεί την κυρίαρχη αφηγηματικότητα, αμφισβητεί τις κυβερνητικές επιλογές και επιρρίπτει ευθύνη στους πολιτικούς πρωταγωνιστές. Η απονομιμοποιητική αυτή διάσταση μπορεί να προέρχεται τόσο από τον ίδιο τον πολιτικό χώρο, κυρίως από αντιπολιτευτικές πολιτικές δυνάμεις, από τα Μέσα Ενημέρωσης αλλά και από τους πολίτες και αυξάνεται κυρίως όταν η αντίδραση της πολιτικής ηγεσίας έναντι της κρίσης θεωρείται αργή και ανάρμοστη.

Τα εναπομείναντα δύο στάδια σύμφωνα με την ανωτέρω τυπολογία (Τερματισμός της κρίσης και η έννοια της Εκμάθησης από την κρίση) δεν δύνανται να αξιολογηθούν, καθώς η ευρωπαϊκή και κυρίως η εθνική οικονομική και κοινωνική κρίση βρίσκεται ακόμα υπό εξέλιξη. Όσο, όμως, περισσότερο καθυστερεί η έξοδος από την κρίση και η επιστροφή σε φυσιολογικούς ρυθμούς καθημερινότητας, εντείνεται η αντιπαλότητα, καθώς προστίθενται ολοένα και περισσότερα στοιχεία ανατροφοδότησης της σύγκρουσης.

2.1 Κρίση και Στρατηγική Πολιτική Επικοινωνία

Σε αυτό το πλαίσιο, οι πολιτικοί δρώντες καλούνται να δράσουν υπό όρους «στρατηγικής επικοινωνίας», με συγκροτήσουν δηλαδή τα ικανά αυτά μηνύματα, τα οποία μέσω της πολιτικής ρητορικής πρώτον, θα αντικρούσουν την αποδομητική ρητορική των αντιπολιτευτικών κομμάτων, δεύτερον, θα συγκροτήσουν το συλλογικό/κομματικό τους μήνυμα και τρίτον θα αναδυθούν ως αξιόπιστη πηγή του μηνύματος αυξάνοντας την επιρροή τους στο ευρύτερο σύνολο. Ως στρατηγική επικοινωνία νοείται η «χρήση συντονισμένων δράσεων, μηνυμάτων, εικόνων και άλλων μορφών σηματοδότησης, με στόχο να ενημερώσουν, να επηρεάσουν ή να πείσουν το κοινό για την υποστήριξη εθνικών στόχων» (Paul, 2011:3). Ο πυρήνας της στρατηγικής επικοινωνίας απαρτίζεται από τέσσερις κεντρικές παραδοχές: Πρώτον, η πληροφόρηση, η επιρροή και η πειθώ θεωρούνται σημαντικά, δεύτερον η αποτελεσματικότητα του ανωτέρω απαιτεί την ύπαρξη ξεκάθαρων στόχων, τρίτον υπάρχει συντονισμός ώστε να μην υπάρχουν αλληλοσυγκρουόμενα μηνύματα από την ίδια πηγή και τέταρτον τα μηνύματα θα πρέπει να επικοινωνηθούν (Paul, 2011). Οι Hallahan κ.συν., (2007) προσφέρουν έναν γενικότερο ορισμό, θεωρώντας ότι η στρατηγική επικοινωνία είναι «η σκόπιμη χρήση της επικοινωνίας από έναν οργανισμό, ώστε να εκπληρώσει τον σκοπό του». Κοινή συνισταμένη των δύο ορισμών αποτελεί η προσπάθεια εκ μέρους ενός οργανισμού, να ευθυγραμμίσει ετερόκλητες συνισταμένες, με την κεντρική ροή των μηνυμάτων του. Στη συγκεκριμένη περιπτώσιολογία, επομένως, στόχος της στρατηγικής επικοινωνίας των ελληνικών πολιτικών κομμάτων είναι η επικράτηση των ξεχωριστών κομματικών ρητορικών ρεπερτορίων τους.

Επιπροσθέτως, η στρατηγική επικοινωνία είναι μια διαδικασία που αποτελείται από επτά διακριτά βήματα, όπου καθίσταται βέβαιο ότι: (α) οι σωστοί ενδιαφερόμενοι (β) λαμβάνουν το σωστό μήνυμα (γ) από το σωστό άτομο ή τη σωστή ομάδα ατόμων (δ) μέσω του καλύτερου καναλιού επικοινωνίας (ε) την πιο κατάλληλη στιγμή (ζ) με στόχο να αναζητήσουν την αντίδραση εκείνου του ενδιαφερόμενου (η) ο οποίος θα διευκολύνει τον οργανισμό να πραγματοποιήσει επιτυχημένα τους στόχους του (Angelini, 2008). Επομένως, στον χώρο της πολιτικής στρατηγικής επικοινωνίας, στόχος είναι η δημιουργία πολιτικής συναίνεσης ή συμφωνίας σχετικά με σημαντικά ζητήματα, καθώς και η άσκηση πολιτικής ισχύος και η εύρεση των σχετικών πόρων (Hallahan κ.συν., 2007). Εξ αυτών η στρατηγική πολιτική

επικοινωνία ζητάει να μην συναίνεση, η οποία μεταφράζεται σε αποδοχή των ερμηνειών του κυρίαρχου κόμματος από τον ευρύτερο πληθυσμό, αλλά παράλληλα για να επιτευχθεί αυτή η συναίνεση χρειάζεται πρώτον να αποφύγει το κόστος της «κρίσης», δεύτερον να αποδομήσει αποτελεσματικά τα ερμηνευτικά ρεπερτόρια των υπόλοιπων πολιτικών δυνάμεων, τρίτον να καταστεί κυρίαρχο νομιμοποιητική αφήγημα, έχοντας εξασφαλίσει τη συναίνεση και έχοντας πετύχει την μεγιστοποίηση της επιρροής στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.

Παράλληλα, οι πολιτικοί δρώντες καταφεύγουν σε εναλλακτικές νοσηματοδοτήσεις, συχνά πρότερα αντιφατικές, σε συγκρότηση στρατηγικών πολιτικών παιγνίων και σε διαδικασίες πολιτικής επιρροής, έτσι ώστε να διαφοροποιηθούν από τις υπόλοιπες πολιτικές δυνάμεις και να καταστούν μια διακριτή και ξεχωριστή πολιτική οντότητα. Σε αυτή τη διαδικασία, οι πολιτικοί δρώντες ορίζουν τις ομάδες και τις ταυτότητες υπό όρους που νομιμοποιούν τους πολιτικούς τους σκοπούς (Reicher, Hopkins & Condor, 1997·Reicher & Hopkins, 2001) και παρεμβαίνουν ενεργά στον ορισμό και συγκρότηση ταυτοτήτων και εξ αυτού στη διαμόρφωση των ταυτοτήτων των πολιτικών υποστηρικτών τους. Αυτή η κατασκευή ταυτοτήτων παρέχει νοσηματοδοτήσεις και αξιολογήσεις μιας κατάστασης, οργάνωση δράσεων, διαπραγματεύσεις στο εσωτερικό του κάθε κόμματος και συγκρούσεις ορισμών αναφορικά με τα ζητήματα (Hopkins, Reicher & Kahani-Hopkins, 2003). Σε περιπτώσεις έντονης σύγκρουσης μεταξύ συλλογικών πολιτικών ταυτοτήτων οι πολιτικοί δρώντες θεωρούν εαυτούς μέρος της πλειοψηφίας, το οποίο αντιπροσωπεύει τις «πραγματικές αξίες» της συλλογικής οντότητας, ενώ παράλληλα τοποθετούν τον πολιτικό αντίπαλο σε απονομιμοποιητική θέση θεωρώντας τις θέσεις του μη αντιπροσωπευτικές του συνόλου (Leudar, Marsland & Nekvapil, 2004·Verkuyten & Yildiz, 2010·Rooyackers & Verkuyten, 2012). Με αυτό τον τρόπο η απονομιμοποίηση του πολιτικού λόγου πραγματοποιείται υπό δύο όρους, πρώτον της μη αντιπροσωπευτικότητας και δεύτερον της ηθικής έκπτωσης. Επιπροσθέτως, η απονομιμοποίηση αυτή γίνεται υπό όρους «καταγγελίας», ένας όρος ο οποίος έχει διερευνηθεί κοινωνιολογικά (Garfinkel, 1956·Brinkerhoff & Burke, 1980), ιστορικά (Fitzpatrick & Gellately, 1996) και σε μικρότερο επίπεδο κοινωνιοψυχολογικά (Bartol, 1997) κυρίως υπό όρους «μονοπωλίου του πατριωτισμού».

Η έννοια της «καταγγελίας» ενέχει την πεποίθηση ότι η πολιτική ταυτότητα και συμπεριφορά του πολιτικού αντιπάλου εμπεριέχει κινδύνους για το ευρύτερο σύνολο και παράλληλα αποτελεί μια παραβίαση των ηθικών αρχών. Στον πολιτικό

λόγο αναφορικά με την πολιτική των Μνημονίων η καταγγελία αυτή παίρνει τη μορφή της φιλο- και αντι-μνημονιακής στάσης των πολιτικών κομμάτων, όπου το Μνημόνιο συγκροτείται υπό όρους πατριωτικού καθήκοντος είτε υπό όρους διάλυσης της εθνικής κυριαρχίας και διάσπασης του κοινωνικού ιστού. Με αυτό τον τρόπο παρατηρείται μια σύγκρουση νορμών, μια πολιτική επιταγή για διεύρυνση της επιρροής της εκάστοτε νόρμας μέσω δαιμονοποίησης και ηθικής έκπτωσης, ενώ παράλληλα συγκροτείται μια ιδιάζουσα ιδεολογική διαιρετική τομή η οποία συχνά υπερκαλύπτει την κομματική: η στάση απέναντι στα Μνημόνια. Με αυτό τον τρόπο ο πολιτικός λόγος καθίσταται συγκρουσιακός, καθώς από τη μια στοχεύει στην αποδόμηση του «Άλλου» και από την άλλη στη συσπείρωση της εκάστοτε κομματικής ταυτότητας(βλ. επίσης Κατσίκας, 2012·Μαρής, 2018·Σερντεδάκις & Κουφίδη, 2018). Το περιεχόμενο της σύγκρουσης αλλά και η κινητήρια δύναμη της σύγκρουσης αυτής βρίσκονται σε δύο κεντρικές κοινωνιοψυχολογικές θεωρίες: πρώτον η θεωρία της κοινωνικής αναπαράστασης και δεύτερον οι διαδικασίες επιρροής.

Η πολιτική ρητορική, κυρίως στο υπόδειγμα του ελληνικού κοινοβουλευτικού λόγου αναφορικά με τα Μνημόνια στην Ελλάδα, λειτουργεί ως η αποτύπωση των αναπαραστάσεων του Μνημονίου σε συλλογικό επίπεδο, δηλαδή σε επίπεδο κομματικό, η οποία διαχέεται υπό όρους επιρροής στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Κάθε πολιτικό κόμμα ανταγωνίζεται και συγκρούεται με τα άλλα ώστε να κυριαρχήσει η δική του αναπαράσταση αναφορικά με το Μνημόνιο ενώ παράλληλα η επιρροή στοχεύει στη διάχυση της αναπαράστασης αυτής στο ευρύτερο «κοινό».

Παράλληλα, όμως, στο προαναφερθέν «κοινό» των τεσσάρων επιπέδων (βλ. σελ. 31), οι Έλληνες πολιτικοί δρώντες καλούνται να συγκροτήσουν την πολιτική τους ταυτότητα: Στο πρώτο, το ενδοκομματικό επίπεδο, υπό όρους κομματικής συνοχής, στο δεύτερο, το ενδοκοινοβουλευτικό, υπό όρους κομματικής οχύρωσης, στο τρίτο, το ενδοκρατικό υπό όρους κομματικής διεύρυνσης και στο τέταρτο, το εξωκρατικό, υπό όρους φίλο- ή άντι- Μνημονιακής αναπαράστασης. Κάθε πολιτικό κόμμα καλείται να συγκροτήσει τη συλλογική του αναπαράσταση για το Μνημόνιο, να συγκρουστεί με τις συλλογικές αναπαραστάσεις των υπολοίπων πολιτικών κομμάτων και να μεγιστοποιήσει την επιρροή του στην ελληνική κοινωνία. Καθώς η έννοια των αναπαραστάσεων είναι κεντρική στην επικοινωνιακή διαδικασία, ως μέσο αποτύπωσης και διάχυσης της αναπαράστασης, ατομικής ή συλλογικής, στον

ευρύτερο δημόσιο διάλογο, το επόμενο κεφάλαιο επικεντρώνεται στην έννοια των κοινωνικών αναπαραστάσεων, ως οργανωτικές αρχές νοήματος.

Κεφάλαιο 3 – Κοινωνικές Αναπαραστάσεις

Η έννοια των κοινωνικών αναπαραστάσεων (Moscovici, 1961/1976) «με την επικέντρωσή τους στην καθημερινή επικοινωνία και σκέψη, στοχεύει στο να αναδείξει τη σύνδεση μεταξύ της ψυχολογίας των ατόμων και των μοντέρνων κοινωνικών και πολιτισμικών τάσεων» (Moscovici, 1988, σελ. 225). Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις εμπεριέχουν συναισθήματα, στάσεις, πεποιθήσεις και πρακτικές (Moscovici, 1961/1976·Jonchelovitch, 1996). Εάν, όμως, οι κοινωνικές αναπαραστάσεις προσεγγισθούν από αυτή την οπτική αποκλειστικά, υπογραμμίζουν μια στατικότητα, η οποία παραπέμπει στην έννοια της «θεωρίας», στην οποία συμπεριλαμβάνονται πρακτικές και παραδείγματα που υποστηρίζουν την ίδια τη θεωρία. Αντιθέτως, οι κοινωνικές αναπαραστάσεις, από μια δυναμική προσέγγιση, παρουσιάζουν μια μεγαλύτερη ρευστότητα, καθώς εμπεριέχουν τη διαρκή διαλεκτική ανάμεσα σε ένα «δίκτυο» ιδεών, μεταφορών και εικόνων (Moscovici, 1995). Η έννοια των κοινωνικών αναπαραστάσεων καλύπτει την αδυναμία πιο κλασικών εννοιών, όπως η γνώμη, η εικόνα, οι στάσεις, έννοιες που δεν εμπεριέχουν τη δυναμική και ενεργή συμμετοχή των ατόμων, τα οποία μέσω της αλληλεπίδρασής τους διαρκώς συγκροτούν, αναπαράγουν και επανασυνθέτουν την κοινωνική πραγματικότητα. Με αυτό τον τρόπο το υποκείμενο εντάσσεται ενεργά στη δημιουργία της κοινωνικής νοηματοδότησης, ενώ οι παλαιότερες προσεγγίσεις το καθιστούσαν απλό δέκτη ενός μηνύματος από το εξωτερικό περιβάλλον, το οποίο θεωρείται ότι έχει ήδη διαμορφωθεί. Αντιθέτως, η έννοια της κοινωνικής αναπαράστασης θέτει συν-κοινωνό κάθε άτομο, το οποίο αναδιαμορφώνει και επανασυγκροτεί το εξωτερικό περιβάλλον και έτσι καθίσταται το ίδιο συν-δημιουργός του περιβάλλοντός του, σε μια διαρκή εμπλουτισμένη ανασυγκρότηση τόσο του ίδιου του ατόμου όσο και του περιβάλλοντος. Επομένως, για τον Moscovici:

«Όταν μιλάμε για κοινωνικές αναπαραστάσεις ξεκινάμε από διαφορετικές προκείμενες. Κατ' αρχήν, θεωρούμε ότι δεν υπάρχει δεδομένη τομή ανάμεσα στον εξωτερικό κόσμο και στον κόσμο του ατόμου (ή της ομάδας), ότι το υποκείμενο και το αντικείμενο δεν είναι απόλυτα ετερογενή μέσα στο κοινό τους πεδίο. Το αντικείμενο εγγράφεται μέσα σ' ένα πλαίσιο ενεργό, κινούμενο, καθώς γνωρίζεται κατά τρόπο μερικό από το άτομο ή τη συλλογική οντότητα, όντας προέκταση της συμπεριφοράς τους και δεν υπάρχει γι' αυτούς παρά σαν λειτουργία των μέσων και των μεθόδων, που επιτρέπουν τη γνωστική του προσέγγιση»

Εξ αυτών υπογραμμίζεται η διαφοροποίηση μεταξύ της έννοιας των κοινωνικών αναπαραστάσεων και πιο κλασικών εννοιών όπως οι στάσεις, οι πεποιθήσεις ή οι

προσδοκίες. Παλαιότερες θεωρίες επικεντρώθηκαν στη μελέτη της συμπεριφοράς ως αποτέλεσμα πεποιθήσεων ή στάσεων. Για παράδειγμα, η θεωρία της αυτό-αποτελεσματικότητας (Bandura, 1977) θεωρεί ότι τα άτομα είναι σε θέση να επιτύχουν οποιοδήποτε στόχο επιθυμούν, εάν είναι εξοπλισμένα με τις κατάλληλες δεξιότητες και ικανότητες και εάν δεν υπάρχουν αντικειμενικά εμπόδια στη διαδικασία επίτευξης των στόχων τους. Παράλληλα, η Θεωρία της Προσχεδιασμένης Συμπεριφοράς θεωρεί ότι αρχικά υπάρχει μια ηθελημένη γνωσιακή λειτουργία, κατά την οποία τα άτομα συμπεριφέρονται ακολουθώντας τις στάσεις τους, τις πεποιθήσεις τους αναφορικά με το εάν είναι ικανοί να ελέγξουν τη μελλοντική συμπεριφορά ή όχι, και τις ατομικές τους νόρμες, αναφορικά με το εάν η συμπεριφορά αυτή είναι κατάλληλη για τη συγκεκριμένη κατάσταση. Αυτοί οι παράγοντες οδηγούν σε μια πρόθεση συμπεριφοράς, η οποία στη συνέχεια οδηγεί στην εκδήλωση της σχεδιασμένης συμπεριφοράς. Επομένως, διαφαίνεται μια σύνδεση μεταξύ της ψυχολογικής κατάστασης, των στάσεων, των νορμών και των πεποιθήσεων αναφορικά με τη συμπεριφορά, παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν την εκδήλωση της συμπεριφοράς, δηλαδή, σε πειραματικούς όρους, οι γνωστικές αυτές λειτουργίες αποτελούν την ανεξάρτητη μεταβλητή ενώ η παρατηρηθείσα συμπεριφορά την εξαρτημένη.

Αυτή η διχοτόμηση και δυαδικότητα, μεταξύ ανεξάρτητων μεταβλητών και εξαρτημένων αμφισβητήθηκε από την έννοια των κοινωνικών αναπαραστάσεων και σε μεθοδολογικό και σε θεωρητικό επίπεδο. Μεθοδολογικά θεωρήθηκε ότι ο διαχωρισμός ανεξάρτητης και εξαρτημένης μεταβλητής αποτελεί μεθοδολογικό σχεδιασμό και όχι ως μια εγγενή χρονική ή λογική αναγκαιότητα (Wagner, 2015). Η «ανάγκη» δηλαδή πειραματικού σχεδιασμού, με την οποία αναζητήθηκε αιτιακή σχέση ανάμεσα στην ανεξάρτητη μεταβλητή «ψυχολογική κατάσταση» και την εξαρτημένη «συμπεριφορά», οδήγησε στη στατική διχοτόμηση των παραγόντων επίδρασης στη συμπεριφορά. Στο θεωρητικό επίπεδο, οι κοινωνικές αναπαραστάσεις δεν «οδηγούν» σε συμπεριφορά με τρόπο μονοδιάστατο και τελολογικό, αλλά περισσότερο «ενημερώνουν» (inform), καθοδηγούν, επηρεάζουν τη συμπεριφορά και τη δράση (Thommen, Ammann & von Cranach, 1988·Echabe, Guede & Castro, 1994). Η δυναμική και συνθετική φύση των κοινωνικών αναπαραστάσεων υπογραμμίζεται και στον ορισμό της Jodelet(1984a, σελ. 361) όπου αναφέρει ότι

«Η έννοια της κοινωνικής αναπαράστασης σημαίνει μια ιδιαίτερη μορφή γνώσης, τη γνώση της κοινής γνώμης (senscommun), της οποίας τα περιεχόμενα

εκφράζουν τη διαχείριση γενετικών και λειτουργικών διαδικασιών κοινωνικά προσδιορισμένων. Επιπλέον σημαίνει μια μορφή κοινωνικής σκέψης. Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις είναι τρόπος πρακτικής σκέψης προσανατολισμένες προς την επικοινωνία, την κατανόηση, τη διαχείριση του κοινωνικού περιβάλλοντος, υλικού ή ιδεατού. Σαν τέτοιες, παρουσιάζουν ειδικά χαρακτηριστικά όσον αφορά στην οργάνωση των περιεχομένων, στις διανοητικές επεξεργασίες και στη λογική. Ο κοινωνικός προσδιορισμός των περιεχομένων ή των διαδικασιών αναπαράστασης σημαίνει την αναφορά στις συνθήκες και στα πλαίσια, μέσα στα οποία αναδύονται οι αναπαραστάσεις, στις επικοινωνίες, διαμέσου των οποίων κυκλοφορούν, στις λειτουργίες που επιτελούν κατά την αλληλεπίδραση με τον κόσμο και τους άλλους».

Ο παραπάνω ορισμός δεν τοποθετεί μόνο το επίκεντρο των κοινωνικών αναπαραστάσεων στην έννοια της ζύμωσης και της διαρκούς μορφοποίησης της έννοιας, υπογραμμίζει παράλληλα και τη σημαντικότητα της επικοινωνίας αναφορικά με την κατανόηση, την αξιολόγηση, ερμηνεία και διαχείριση του κοινωνικού περιβάλλοντος. Έτσι, η πολιτική ρητορική και ο τρόπος με τον οποίο οι Έλληνες πολιτικοί πρωταγωνιστές συγκροτούν την εικόνα των Μνημονίων επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο αυτή η αναπαράσταση διαχέεται στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο μέσω της πολιτικής ρητορικής. Ως εκ τούτου, η πολιτική ρητορική οργανώνει το νόημα και το περιεχόμενο της αναπαράστασης του Μνημονίου και δημιουργεί ένα πλαίσιο αναφοράς για τη συγκρότηση της αναπαράστασης των Μνημονίων στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, σε αυτό που ο ανωτέρω ορισμός ονομάζει «κοινή γνώμη». Η επικοινωνιακή διάσταση των κοινωνικών αναπαραστάσεων υπογραμμίζεται και από τον ίδιο τον Moscovici(2017a, σελ. 115) θεωρώντας ότι «το χαρακτηριστικό της αναπαράστασης δεν είναι ότι είναι αυτονόητη, ότι είναι κοινή, αλλά ότι τα στοιχεία της έχουν διαμορφωθεί μέσα από την επικοινωνία και βρίσκονται διαρκώς σε ανοιχτή σχέση με την επικοινωνία». Στο παρόν περικείμενο των κοινοβουλευτικών συζητήσεων περί Μνημονίων μελετάται ο τρόπος με τον οποίο η στρατηγική πολιτική επικοινωνία συγκροτεί την αναπαράσταση του Μνημονίου, της Ευρώπης, του ίδιου του πολιτικού συστήματος, του ελληνικού λαού, του «πατριωτικού καθήκοντος» και άλλων κεντρικών εννοιών, οι οποίες με την εισαγωγή των Μνημονίων μεταβάλλονται τόσο ως προς το παραδοσιακό περιεχόμενό τους, όσο και ως προς τη μεταξύ τους σύνδεση.

Καθώς η κεντρική λειτουργία των κοινωνικών αναπαραστάσεων είναι η μετατροπή του αγνώστου σε γνωστό (Moscovici, 1988), λειτουργούν ως «ένα συμβολικό εργαλείο το οποίο επιτρέπει στα μέλη μιας ομάδας να νοηματοδοτήσουν τον κοινωνικό τους κόσμο και τις σχέσεις τους με τις άλλες ομάδες» (Andreouli &

Howarth, 2013, σελ. 363) και ο κύριος στόχος της έννοιας είναι να κατανοήσει το πώς δημιουργείται διαφορετική γνώση, η οποία προέρχεται από πληθώρα διαφορετικών ατομικών προσεγγίσεων και ερμηνειών. Έτσι, ο τρόπος με τον οποίο οι πολιτικοί δρώντες συγκροτούν τις αναπαραστάσεις υπογραμμίζει τον τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι νοηματοδοτούν τον κοινωνικό κόσμο και τις σχέσεις τους τόσο με τις άλλες πολιτικές ομάδες, όσο και με την ευρύτερη ελληνική κοινωνία.

Παράλληλα, σύμφωνα με τον Moscovici(2017b, σελ. 139)

«μπορούμε να προσεγγίσουμε κάθε κοινωνική αναπαράσταση ως προϊόν μιας επιτροπής λήψης συλλογικών αποφάσεων. Τα μέλη δίνουν την ψήφο τους και είναι σε θέση να διατυπώσουν ένα ευρύ φάσμα απόψεων. Ο καθένας γνωρίζει με ποιον τρόπο ψήφισαν οι άλλοι, μπορεί επομένως να αλλάξει γνώμη, να συγκεράσει διαφορετικές απόψεις...»

Η διαδικασία που περιγράφει ο Moscovici φέρει ομοιότητες με την ελληνική κοινοβουλευτική ρητορική και τη σύνδεσή της με την ελληνική κοινωνία αναφορικά με την ψήφιση των Μνημονίων. Τα ελληνικά πολιτικά κόμματα συγκρότησαν την αναπαράσταση του Μνημονίου μέσω της ρητορικής τους και στη συνέχεια αυτή η αναπαράσταση διαχύθηκε στην ευρύτερη κοινωνία, η οποία κλήθηκε να νοηματοδοτήσει και να συνδιαλεχθεί με την κατασκευή των Μνημονίων. Επιπροσθέτως, όμως, ο Moscovici(2017b, σελ. 139) συμπληρώνει: «...σε αυτές τις ανταλλαγές, κάθε αναπαράσταση τοποθετείται στη διασταύρωση δύο πραγματικοτήτων: της ψυχικής πραγματικότητας, λόγω των σχέσεων που διατηρεί με το φαντασιακό και τον κόσμο των συναισθημάτων του καθενός, και της εξωτερικής πραγματικότητας, επειδή εισάγεται σε μια κοινότητα και επειδή τα μέλη της ομάδας της εφαρμόζουν ορισμένους κανόνες». Ο τρόπος όμως με τον οποίο κατασκευάζεται τόσο ο φαντασιακός και συναισθηματικός κόσμος όσο και η εξωτερική πραγματικότητα, εδράζεται σε τρεις κεντρικές παραδοχές (Sammut, Andreouli, Gaskell & Valsiner, 2015): Πρώτον, ο τρόπος με τον οποίο τα άτομα κατανοούν και επεξεργάζονται τα κοινωνικά φαινόμενα εξαρτάται από την κουλτούρα και το πολιτικό περικείμενο στο οποίο λειτουργούν. Δεύτερον, οι δράσεις των ατόμων δεν είναι απλές συμπεριφορικές αντιδράσεις, αλλά είναι σκόπιμες και με βάθος νοήματος και τρίτον, καθώς τα άτομα είναι κατ' εξοχήν κοινωνικά, η ψυχολογική τους δραστηριότητα προσανατολίζεται στους άλλους με έναν συστημικό τρόπο, δηλαδή η ένταξη του ατόμου σε μια κοινωνική ομάδα ευθυγραμμίζει την δραστηριότητα του ατόμου με τις νόρμες, τους στόχους και τους σκοπούς της ομάδας (Lewin, 1936). Εξ αυτών υπογραμμίζεται η δυναμική προσέγγιση των κοινωνικών αναπαραστάσεων και

επιπροσθέτως αναδύεται η έννοια της δημιουργίας κανονιστικής νόρμας, ή αλλιώς κανονιστικού πλαισίου, ως κεντρικό σημείο αναφοράς ερμηνευτικού περιεχομένου αλλά και ως έναυσμα επιρροής σε μια προσπάθεια συγκρότησης και συσπείρωσης της ένδο-ομάδας και διαφοροποίησής της με τις άλλες.

Οι Duveen, Barbara, Lloyd και Gerard (1990) θεωρούν ότι οι αναπαραστάσεις εδράζονται και μπορούν να μελετηθούν σε τρία αλληλο-εξαρτώμενα επίπεδα: το οντογενετικό (ontogenesis), το κοινωνιογενετικό (sociogenesis) και το μικρογενετικό (microgenesis). Το οντογενετικό επίπεδο αναφέρεται στις διαδικασίες κατά τις οποίες οι αναπαραστάσεις ενεργοποιούνται στο άτομο, κατά ένταξή του στο κοινωνικό σύνολο και συνήθως χρησιμοποιείται ερευνητικά για τη διερεύνηση κατασκευής ταυτοτήτων (Bauer & Gaskell, 1999). Το κοινωνιογενετικό επίπεδο αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο οι αναπαραστάσεις διακινούνται και ενεργοποιούνται στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο και μελετάται πώς οι αναπαραστάσεις αυτές αναπτύσσονται, μεταβάλλονται και αλληλοεπιδρούν. Η ανάλυση των αναπαραστάσεων σε αυτό το επίπεδο αφορά κυρίως τον τρόπο με τον οποίο ο πολιτικός λόγος ή το περιεχόμενο των Μέσων διαχέεται και συγκρούεται ως νόημα στο κοινωνικό σύνολο (Flick, Foster & Caillaud, 2015). Στο μικρογενετικό επίπεδο μελετάται ο τρόπος με τον οποίο οι αναπαραστάσεις συγκροτούνται και αλληλοεπιδρούν μεταξύ ατόμων σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες. Στο συγκείμενο της συγκεκριμένης ανάλυσης του κοινοβουλευτικού λόγου αναφορικά με την ψήφιση των τριών Μνημονίων, οι κοινωνικές αναπαραστάσεις, βάσει της ανωτέρω τυπολογίας αναλύονται και στα τρία επίπεδα: αναφορικά με το οντογενετικό, αναλύεται ο τρόπος με τον οποίο κάθε πολιτικός δρών συγκροτεί την πολιτική και κομματική του ταυτότητα βάσει της αναπαράστασής του αναφορικά με τη στάση του έναντι των Μνημονίων. Στο κοινωνιογενετικό επίπεδο, οι αναπαραστάσεις του Μνημονίου μελετώνται εντός του Κοινοβουλίου, το οποίο συνολικά και στρατηγικά συγκροτεί την αναπαράσταση των Μνημονίων με στόχο την διάχυση της αναπαράστασης αυτής στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Στο μικρογενετικό επίπεδο μελετάται η συγκρουσιακή αλληλεπίδραση των αναπαραστάσεων των Μνημονίων βάσει κομματικής ταυτότητας, σε μια διαδικασία επιρροής και δημιουργίας κανονιστικής νόρμας μεταξύ πολιτικών κομμάτων, τα οποία έχουν διαφορετική ιδεολογική αφετηρία και εξ αυτού αναφέρονται σε διαφορετικά τμήματα του κοινωνικού συνόλου.

Εξ αυτών, στην κοινωνική πραγματικότητα, κάθε άτομο κατέχει μία ξεχωριστή ατομική θέση στην κοινωνική πραγματικότητα και παράλληλα συνδέεται με άλλα άτομα, υπό την έννοια των κοινωνικών αναπαραστάσεων. Ενώ όμως τα άτομα σε ένα κοινωνικό σύνολο διαθέτουν μια κοινή οργανωτική και ερμηνευτική αρχή, δεν συμβαίνει το ίδιο αναφορικά με τις κοινωνικές αναπαραστάσεις (Clémence, 2001·Wagner & Hayes, 2005). Ο Clémence θεωρεί ότι η κοινωνική θέση (socialpositioning) εξαρτάται από ένα πλέγμα νοηματοδοτήσεων, υπογραμμίζοντας τη σημαντικότητα ενός κοινού ερμηνευτικού σχήματος, το οποίο διαμοιράζεται στην κοινωνική ομάδα. Η παραδοχή αυτή όμως δεν υπονοεί ότι όλα τα άτομα στην κοινωνική αυτή ομάδα αποδέχονται ολικά τα ερμηνευτικά αυτά σχήματα, καθώς κάθε άτομο μπορεί να διαθέτει διαφορετικές προσεγγίσεις. Έτσι, ενώ η τοποθέτηση (positioning) αποτελεί παράγωγο ατομικής επιλογής, η έννοια της αναπαράστασης υπογραμμίζει τη σχετική διαφοροποίηση με το νοηματικό περιεχόμενο της κοινωνικής ομάδας, υπό την έννοια όμως της ποικιλομορφίας και όχι της απόρριψης. Αυτή ακριβώς η διαφοροποίηση μεταξύ ποικιλομορφίας και απόρριψης του ερμηνευτικού σχήματος της κοινωνικής ομάδας, αποτελεί τη βάση για τη δυναμική κατασκευή των κοινωνικών αναπαραστάσεων (Clémence, 2001·Liu&Lazlo, 2007). Η κοινωνική τοποθέτηση, υπό όρους αποδοχής ενός ερμηνευτικού σχήματος, δεν αποτελεί μια απλή έκφραση άποψης, αλλά υπογραμμίζει τη διαδικασία επεξεργασίας πληροφοριών ώστε να ευθυγραμμιστεί το ατομικό ερμηνευτικό σχήμα με εκείνα της ευρύτερης κοινωνίας.

Αυτή η διαφοροποίηση, χρησιμεύει στην οριοθέτηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων ως συστημικών και συλλογικώνφαινομένων(Harré, 1984), διευθετώντας το ζήτημα του τρόπου με τον οποίο οι κοινωνικές αναπαραστάσεις διαφέρουν από τις μεμονωμένες αναπαραστάσεις. Στην κοινωνική αλληλεπίδραση, τα άτομα «τοποθετούνται» σε σχέση με τους «άλλους» και αντικείμενα στο περιβάλλον τους, δηλαδή, τοποθετούνταισε σχέση με στοιχεία στο περιβάλλον τους. Λόγω των θέσεων που υιοθετούν, καταλαμβάνουν ένα σημείο στον κοινωνικό χώρο και τον χρόνο που τους χορηγεί η συγκεκριμένη άποψη ή προοπτική του αντικειμένου. Με αυτόν τον τρόπο, φέρνουν τις ιδιοσυγκρασιακές κλίσεις προς το αντικείμενο (δηλ. τις πεποιθήσεις, τις γνωστικές προσεγγίσεις, τις συμπεριφορές, τις ατομικές αναπαραστάσεις) και διαμορφώνουν την αντίληψή τους και την ερμηνεία τους. Τα ανωτέρω, χρησιμεύουν για να διατυπώσουν τις απόψεις τους, βάσει των οποίων το άτομο αλληλεπιδρά με άλλους που έχουν παρόμοιες ή διαφορετικές απόψεις. Το

σύνολο των διάφορων αντιληπτικών απόψεων που παρέχουν διαφορετικές αντικειμενικές ενδείξεις του εν λόγω φαινομένου, αποκαλύπτοντας έτσι διαφορετικές πτυχές του φαινομένου, αναδεικνύεται ως ένα συστημικό προϊόν από μόνο του, δηλαδή μια κοινωνική αναπαράσταση. Με αυτό τον τρόπο οι κοινωνικές αναπαραστάσεις εδράζονται «πέρα» και όχι «εντός» του ατομικού ή απλού συλλογικού. Περιλαμβάνουν τη σύμμετρη διαφορά και διαφορετικών απόψεων που ορίζουν το φαινόμενο με ποικίλους τρόπους για ένα συγκεκριμένο κοινό σε κάποια συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Αυτό το συστηματικό χαρακτηριστικό των κοινωνικών αναπαραστάσεων παρέχει τις προϋποθέσεις για τη γνωστική πολυφασία (Provencher & Wagner, 2012)—δηλαδή το πλήθος των προϋπαρχουσών, και μερικές φορές αντιθετικών, αντικειμενοποιήσεων στο ίδιο «κοινό». Η διχοτόμηση μεταξύ ατομικού και κοινωνικού επιλύεται μέσω μιας συστημικής αντίληψης κοινωνικών αναπαραστάσεων, όπου η κοινωνική κατάσταση δεν αντιμετωπίζεται ως ξένη επιρροή αλλά ως συστημική κατάσταση παραγωγής. Από την άλλη πλευρά, τα ενδοατομικά χαρακτηριστικά όπως οι στάσεις διατηρούνται ως γνωστικά χαρακτηριστικά που επηρεάζουν την κλίση ενός ατόμου προς ένα φαινόμενο για να διατυπώσει μια άποψη προς το φαινόμενο αυτό. Σε αυτή την επικοινωνιακή διασταύρωση το ενδοατομικό συνδιαλέγεται με το διατομικό και το άτομο γίνεται συμμετοχός και συν-κοινωνός των κοινωνικών αναπαραστάσεων. Τα άτομα, εμπλεκόμενα στη ζύμωση και τη χρήση κοινωνικών αναπαραστάσεων, τις ενσωματώνουν σε διεργασίες κατανόησης, αξιολόγησης και επικοινωνίας μέσω δύο διαδικασιών: της αντικειμενοποίησης (objectivation) και της αγκύρωσης (anchorage).

Η αντικειμενοποίηση περιέχει ζητήματα απόδοσης νοήματος στο φαινόμενο το οποίο αναπαρίσταται. «Με το να κατηγοριοποιείται το μη-κατηγοριοποιήσιμο, με το να ονοματίζεται αυτό που δεν έχει όνομα, είμαστε σε θέση να το φανταζόμαστε, να το αναπαριστούμε» (Moscovici, 1984, σελ. 30). Εξ αυτού, μέσω της αντικειμενοποίησης, το αφηρημένο συγκεκριμενοποιείται και εμπλουτίζεται με περιγραφικά και μεταφορικά στοιχεία. Επομένως, η αντικειμενοποίηση αποτελεί τη διαδικασία συγκεκριμενοποίησης μιας αφηρημένης έννοιας. Οι διαθέσιμες πληροφορίες κατηγοριοποιούνται, επιλέγονται και εξαπλουστεύονται, σε μια διαδικασία απένταξής τους από το ευρύτερο περιεχόμενο (de-contextualized) και στη συνέχεια οι πληροφορίες αυτές αποτελούν τον πυρήνα αναπαράστασης του φαινομένου (Abrie, 1996). Μέσω, επομένως, της διαδικασίας της αντικειμενοποίησης, η μελέτη του πολιτικού λόγου αναφορικά με το Μνημόνιο

υπογραμμίζει τον τρόπο με τον οποίο νοηματοδοτείται μια νέα έννοια για την ελληνική πραγματικότητα. Οι πολιτικοί δρώντες συγκροτούν την αναπαράσταση του Μνημονίου υπό αφαιρετικούς όρους, σε μια προσπάθεια να δημιουργήσουν τον ερμηνευτικό πυρήνα του Μνημονίου. Στη διαδικασία αυτή όμως, προστίθενται και παλαιότερα συλλογικά ερμηνευτικά σχήματα, όπως αυτό του «χρέους», της «κρίσης», ώστε να νοηματοδοτηθεί και να εμπλουτιστεί η έννοια του Μνημονίου, ώστε η άγνωστη και ασαφής αυτή έννοια, να μορφοποιηθεί σε κάτι πιο συγκεκριμένο, πιο απτό, πιο «οικείο», και εξ αυτού πιο διαχειρίσιμο. Η διαδικασία εμπλουτισμού με νέες «πληροφορίες», δηλαδή ερμηνευτικά σχήματα, σηματοδοτεί την ενσωμάτωση του φαινομένου σε ένα ήδη υπάρχον σύστημα σκέψης και κατανόησης, αυτό που ο Moscovici ονομάζει «αγκύρωση» (anchrage).

Το προϊόν της αντικειμενοποίησης, το νέο αυτό «αντικείμενο» το οποίο έχει συγκροτηθεί υπό όρους παλαιότερων ερμηνευτικών σχημάτων, εμπλουτίζεται με τη χρήση οικείων περιγραφικών, αξιολογικών και ταξινομικών σχημάτων, με στόχο την προσέγγισή και συγκεκριμενοποίησή του. Η διαδικασία αυτή υπόκειται στη λογική της εργαλειοποίησης της κοινωνικής γνώσης, υπό την έννοια ότι η συγκροτηθείσα αναπαράσταση συνδιαλέγεται με το πλέγμα νοηματοδότησης, στο οποίο υπεισέρχεται και εντάσσεται, αποκτώντας έναν ρόλο κατανόησης, αξιολόγησης και νοηματοδότησης του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος και έτσι επηρεάζοντας τη συμπεριφορά. Η διαδικασία αυτή ενσωμάτωσης του νέου «αντικειμένου» στο ήδη υπάρχον νοηματικό πλέγμα μπορεί να πραγματοποιηθεί είτε υπό όρους επιβεβαίωσης των ήδη κατεστημένων ερμηνευτικών σχημάτων, είτε διαταρακτικά, υπό όρους καινοτομίας, παρέχοντας συγκρουσιακά εναλλακτικά ερμηνευτικά σχήματα (Jodelet, 1984b). Εξ αυτών, η διαδικασία ρητορικής συγκρότησης του Μνημονίου και η εισαγωγή του στην πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα αποτελεί μια διαδικασία εισχώρησης ενός νέου «αντικειμένου», του Μνημονίου, σε ένα ήδη υπάρχον σύστημα πολιτικής σκέψης, το οποίο διαφέρει υπό όρους ιδεολογικής συγκρότησης και κομματικής ταυτότητας. Με αυτό τον τρόπο, οι πολιτικοί δρώντες προερχόμενοι από διαφορετικές περιοχές του ιδεολογικού φάσματος αναμένεται να νοηματοδοτούν και να συγκροτούν το Μνημόνιο με διαφορετικούς, συγκρουσιακούς όρους, καθώς ενεργοποιούνται εναλλακτικές νοηματοδοτήσεις λόγω των διαφορετικών ερμηνευτικών σχημάτων που διαμοιράζονται υπό όρους ιδεολογίας στο εσωτερικό κάθε πολιτικού κόμματος. Ο τρόπος με τον οποίο οι πολιτικοί δρώντες συγκροτούν την αναπαράσταση του Μνημονίου παράλληλα συγκροτεί την αναπαράσταση άλλων

κεντρικών εννοιών, όπως η Ευρώπη, η Ελλάδα, ο ελληνικός λαός, οι δανειστές, η τρόικα, αναπαραστάσεις οι οποίες νοηματοδοτούνται και αξιολογούνται συγκρουσιακά στον πολιτικό λόγο.

Η διαδικασία της αγκύρωσης, επομένως, καθιστά πιθανή την απορρόφηση και ενσωμάτωση ενός νέου «αντικείμενου» σε ένα ήδη υπάρχον πλέγμα και έτσι διαμορφώνει διαρκώς ορισμένες πτυχές της αναπαράστασης ανάλογα με την ένταξή τους σε συγκεκριμένες κοινωνικές σχέσεις (Doise, 1992). Η εμπειρική συνεισφορά του Doise και των συνεργατών του (Doise, 1992, 1993·Clémence, Doise, De Rosa & Gonzalez, 1995·Spini & Doise, 1998) οδήγησε στον διαχωρισμό τεσσάρων ξεχωριστών σταδίων στη διαδικασία της αγκύρωσης. Το πρώτο στάδιο αφορά την χαρτογράφηση της κοινωνικής αναπαράστασης, όπου το αναπαριστώμενο αντικείμενο αντιμετωπίζεται ως ένας «συλλογικός χάρτης», ο οποίος εμπεριέχει κοινές ερμηνευτικές αναφορές για μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα. Κατά το δεύτερο στάδιο, οι κοινωνικές αναπαραστάσεις αποτελούν οργανωτικές αρχές των ατομικών διαφορών αναφορικά με τις προηγούμενες κοινές αναφορές. Σε αυτό το στάδιο πραγματοποιείται η αγκύρωση των ατομικών σχημάτων με τα συλλογικά. Τα δύο αυτά πρώτα στάδια αφορούν τη σύνδεση μεταξύ των κοινωνικών αναπαραστάσεων και των ατομικών στάσεων, πεποιθήσεων και αξιών. Το τρίτο στάδιο αφορά την «κοινωνική αγκύρωση» όπου παρατηρείται ο διαμοιρασμός των αναπαραστάσεων εντός της ομάδας και η ιεράρχησή τους ανάλογα με την πολιτική και κοινωνική τους θέση. Το τέταρτο στάδιο, η κοινωνιοψυχολογική αγκύρωση, αφορά κοινωνιοψυχολογικές διαδικασίες κοινωνικής σύγκρισης και συγκρότησης της κοινωνικής ταυτότητας, διαδικασίες που αναδύονται λόγω των διαφορετικών σχέσεων μεταξύ των ομάδων (Duveen & Lloyd, 1986). Η ανωτέρω διάκριση βοηθά στην κατανόηση της συγκρότησης των κοινωνικών αναπαραστάσεων υπό όρους αγκύρωσης, αναδεικνύοντας τον τρόπο με τον οποίο σταδιακά εμπλουτίζεται το νέο αναπαριστώμενο «αντικείμενο», ώσπου να αποτελέσει το κεντρικό σημείο διαφοροποίησης μεταξύ ομάδων. Οι διαφορετικές αυτές ομάδες, υπό όρους πολιτικών κομμάτων, διαθέτουν στο εσωτερικό τους προϋπάρχοντα ερμηνευτικά σχήματα και παλαιότερες αναπαραστάσεις, οι οποίες εκπορεύονται και εμπλουτίζουν τις ενδεχόμενες διαφορετικές ιδεολογικές και πολιτικές τους τοποθετήσεις. Έτσι, οι αναπαραστάσεις που δημιουργούνται στον πολιτικό λόγο αποτελούν κατασκευές που εμπεριέχουν παλαιότερα ερμηνευτικά σχήματα και παλαιότερες αναπαραστάσεις.

Ο Wagoner επιχειρεί τη σύνδεση της έννοιας των κοινωνικών αναπαραστάσεων με τη συλλογική μνήμη, θεωρώντας ότι οι κοινωνικές αναπαραστάσεις φέρουν στοιχεία συλλογικής μνήμης και μέσω αυτών ανακαλούνται ερμηνευτικά σχήματα του παρελθόντος για να νοηματοδοτήσουν το παρόν. Με αυτό τον τρόπο οι κοινωνικές αναπαραστάσεις υποβοηθούν και υπογραμμίζουν την ερμηνευτική συνέχεια και συνοχή των κοινωνικών ομάδων. Η κοινωνική αυτή προσέγγιση της μνήμης θεωρεί ότι η θεώρηση ότι η μνήμη αποτελεί αποκλειστικά μια ατομική διαδικασία είναι μια ψευδαίσθηση (Halbwachs, 1925). Τα ερμηνευτικά πλαίσια τα οποία διαμοιράζονται κοινωνικά αποτελούν τη βάση για το βίωμα και τη μνήμη των σημαντικών ζητημάτων καθώς και τη νοηματοδότηση των φαινομένων. Τα κοινωνικά αυτά πλαίσια μπορούν να προσεγγιστούν, σε ένα συμβολικό επίπεδο, ως «συμπυκνωμένες εικόνες» (condensed images) (Wagoner, 2015), οι οποίες ανακαλούν από το παρελθόν ερμηνευτικά σχήματα και συγκροτούν, εμπλουτίζουν και ιεραρχούν παρόντα ζητήματα. Εξ αυτού η Markova συγκρότησε το επιχείρημα ότι οι κοινωνικές αναπαραστάσεις υπονοούν μια διαρκή ανταλλαγή ερμηνευτικών σχημάτων μεταξύ του εαυτού, των «άλλων» και του ζητήματος (object). Συνδυάζοντας τις προσεγγίσεις των Wagoner και Markova υπογραμμίζεται η θέση του Moscovici, ότι οι κοινωνικές αναπαραστάσεις συγκροτούνται από εικόνες και σύμβολα, σχήματα και πεδία, δηλαδή τις λειτουργίες της αντικειμενοποίησης και της αγκύρωσης. Επομένως, οι κοινωνικές αναπαραστάσεις εμπεριέχουν την έννοια της κοινωνικής μνήμης, υπό όρους διαπραγμάτευσης και εμπλουτισμού των τωρινών «αντικειμένων» υπό όρους παρελθοντικών ερμηνειών και την τοποθέτηση της μνήμης όχι στο αυστηρά ατομικό επίπεδο, αλλά ως ζύμωση με τις ευρύτερες, κοινωνικές ερμηνείες του παρελθόντος.

Εκ των ανωτέρω, η «κοινωνική» διάσταση των αναπαραστάσεων εδράζεται από τη μια πλευρά στον τρόπο με τον οποίο έχουν δημιουργηθεί, δηλαδή στον τρόπο εισχώρησης σε διαφορετικά πλέγματα σχέσεων μεταξύ ομάδων και από την άλλη στις λειτουργίες των αναπαραστάσεων, ως διαδικασία εξοικείωσης με το άγνωστο, την κατανόηση και νοηματοδότηση του περιβάλλοντος και εν τέλει τον προσανατολισμό των συμπεριφορών. Η διαφοροποίηση των ομάδων, που εκδηλώνεται λόγω διαφορετικού τρόπου συγκρότησης της αναπαράστασης, παρατηρείται μέσω των διαφορών στη δόμηση, το περιεχόμενο και την αξιολόγηση των αναπαραστάσεων. Έτσι, σύμφωνα με τον Doise (1989, σελ. 228):

«Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις είναι πάντα συμβολικές τοποθετήσεις, οργανωμένες με διαφορετικούς τρόπους, για παράδειγμα σαν γνώμες, στάσεις ή στερεότυπα, ανάλογα με τη διαπλοκή τους μέσα σε διαφορετικές κοινωνικές σχέσεις. Γενικά, μπορούμε να πούμε ότι, μέσα σε κάθε πλέγμα κοινωνικών σχέσεων, αρχές ή σχήματα οργανώνουν τις συμβολικές τοποθετήσεις, οι οποίες είναι συνδεδεμένες με επιμέρους εντάξεις μέσα σε σχέσεις. Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις είναι οργανωτικές αρχές αυτών των συμβολικών σχέσεων μεταξύ κοινωνικών δραστών, πρόκειται λοιπόν για σχεσιολογικές αρχές, οι οποίες δομούν τις συμβολικές σχέσεις ανάμεσα σε άτομα ή ομάδες, συγκροτώντας ταυτόχρονα ένα πεδίο συμβολικής ανταλλαγής και μια αναπαράσταση αυτού του πεδίου».

Η προσέγγιση των κοινωνικών αναπαραστάσεων υπό την έννοια των οργανωτικών αρχών, δύναται να εξηγήσει τις διαφοροποιήσεις και τις διακυμάνσεις ενός ατομικού ή συλλογικού λόγου, σε ποικίλα πλέγματα συμβολικών ανταλλαγών, στα οποία υπογραμμίζονται διαφορετικές ανάγκες και στοχοθεσίες επικοινωνίας. Στο περικείμενο του πολιτικού λόγου και πιο συγκεκριμένα στην παρούσα ανάλυση των κοινοβουλευτικών πρακτικών περί της ψήφισης των τριών Μνημονίων, οι αναπαραστάσεις που συγκροτούνται από τους πολιτικούς δρώντες αποτελούν οργανωτικές νοηματοδοτικές αρχές, οι οποίες σε πρώτο επίπεδο αποτελούν κοινά διαμοιρασμένα ερμηνευτικά σχήματα για το εσωτερικό κάθε πολιτικού κόμματος, σε δεύτερο επίπεδο αποτελούν τον πυρήνα σύγκρουσης μεταξύ διαφορετικών νοηματοδοτήσεων των αναπαριστώμενων «αντικειμένων», σε τρίτο επίπεδο κινητοποιούν διαδικασίες πειθούς και επιρροής εντός του κοινοβουλίου καθώς υπεισέρχεται η έννοια της ψήφισης μέσω διαδικασιών πλειοψηφικής επιρροής και τέταρτον αποτελούν ερμηνευτικά σχήματα τα οποία διαχέονται στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο και αποτελούν βάσεις αξιολόγησης και ερμηνείας όχι μόνο των αναπαριστώμενων αντικειμένων αλλά και των πολιτικών δρώντων.

Εξ αυτών, το επόμενο κεφάλαιο επικεντρώνεται στη διαδικασία συγκρότησης των αναπαραστάσεων υπό όρους στρατηγικής επικοινωνίας, δηλαδή εξετάζει τους τρόπους με τους οποίους οργανώνεται και αρθρώνεται ο πολιτικός λόγος, ως προϊόν αλλά και ως δημιουργός ερμηνευτικών σχημάτων.

Κεφάλαιο 4. Κοινωνικές Αναπαραστάσεις και Ερμηνευτικά Σχήματα

Ο πολιτικός λόγος παράγει γνωσιακά ερμηνευτικά σχήματα, νοηματοδοτώντας και ορίζοντας τα ζητήματα κυρίως σε περιόδους κρίσης, όπου αυξάνονται οι πολιτικοί ανταγωνισμοί (Blyth, 2001). Η επικέντρωση στην έννοια της «ρητορικής», και όχι η απλή καταγραφή των λεκτικών επιλογών, υπογραμμίζει τη χρήση συγκεκριμένων ερμηνευτικών σχημάτων, τα οποία προσδίδουν και οργανώνουν το νόημα των κεντρικών θεμάτων, διοχετεύοντας την επιρροή των θεμάτων αυτών στο δημόσιο λόγο (Hajer, 1995·Finlayson, 2004). Επιπροσθέτως, η χρήση προϋπαρχόντων ερμηνευτικών σχημάτων ανασύρει όχι μόνο ερμηνευτικά αλλά και ιδεολογικά αποθέματα αυξάνοντας ή μειώνοντας την επιρροή ενός θέματος, όπως αυτό έχει οργανωθεί νοηματικά από τον δέκτη (Béland & Cox, 2010). Πιο συγκεκριμένα «προϋπάρχουσες ρητορικές κατασκευές εμπεριέχουν γνωσιακά και κανονιστικά στοιχεία, τα οποία επηρεάζουν το ποια θέματα κατανοούν, αντιλαμβάνονται και συγκροτούν οι πολιτικοί δρώντες και εξ αυτού ποια θέματα είναι πιο σημαντικά για εκείνους» (Campbell, 2002, σελ. 24). Επομένως, η ανάλυση του πολιτικού λόγου υπό το πρίσμα των ερμηνευτικών σχημάτων αποκαλύπτει την οργάνωση της εμπειρίας των συμμετεχόντων σε μια επικοινωνιακή πράξη, προσδιορίζεται από τις ιδιαιτερότητες του χώρου και του χρόνου όπου αυτή η επικοινωνιακή πράξη πραγματώνεται και παράλληλα επηρεάζεται από τις κοινωνιοψυχολογικές συνθήκες, οι οποίες θέτουν την ιδιαίτερη «σκηνή» της επικοινωνιακής αυτής πράξης (Hymes, 1967).

Ως εκ τούτου, οι λεκτικές επιλογές του πολιτικού δρώντος υπαγορεύονται, αξιολογούνται και ερμηνεύονται όχι αποκλειστικά από τα άμεσα συμφραζόμενα, αλλά και από το ευρύτερο περιβάλλον, στο οποίο εκτυλίσσεται και καταγράφεται ο πολιτικός λόγος. Ως εκ τούτου, οι λεκτικές επιλογές δεν διαθέτουν εγγενές νόημα, αλλά αποκτούν νόημα όταν γίνονται αντιληπτές «μέσα σε ένα πλαίσιο, ή μια ιστορία, η οποία τις οργανώνει και τους δίνει συνοχή, επιλέγοντας και προβάλλοντας συγκεκριμένα γεγονότα και αγνοώντας άλλα» (Garnson & Modigliani, 1989, σελ. 157). Επιπροσθέτως, το νόημα των λεκτικών αυτών επιλογών αποκτά διαφορετικό περιεχόμενο ανάλογα με τον πομπό εκφοράς. Εξ αυτού ο λόγος δεν αρθρώνεται σε ένα ιδεολογικό κενό, αλλά ο τρόπος με τον οποίον παράγεται, αξιολογείται, κατανοείται και ερμηνεύεται ο λόγος, δύναται να θεωρηθεί μια λειτουργία του πλαισίου (J. A. van Dijk, 2005). Η βασική πρακτική συνεπαγωγή ενός πλαισίου είναι η συγκρότηση μιας σειράς κοινωνικών νορμών, οι οποίες εξασφαλίζουν την κοινή

κατανόηση εκ μέρους μιας συγκεκριμένης ομάδας, αντικατοπτρίζουν τους αντιλαμβανόμενους «νόμιμους» κοινωνικούς σκοπούς (Ruggie, 1998) και δημιουργούν συλλογικές προσδοκίες (Jepperson, Wendt & Katzenstein, 1996).

4.1 Ιστορική εξέλιξη του όρου ερμηνευτικό πλαίσιο

Η εισαγωγή του όρου «πλαίσιο» (frame) οφείλεται στον ανθρωπολόγο Gregory Bateson (1972, σελ. 187) ο οποίος χρησιμοποίησε τον όρο για να περιγράψει το περικείμενο (context), στο οποίο λαμβάνει χώρα μια διάδραση, θεωρώντας ότι τα πλαίσια αποτελούν οργανωτικές αρχές νοήματος. Στο εσωτερικό του εκάστοτε περικειμένου οι διαδρώντες αποστέλλουν μετα-μηνύματα, τα οποία ορίζουν τα όρια της επικοινωνίας και προσδιορίζουν εάν αυτή η διάδραση θα έχει χαρακτήρα σοβαρό, παιγνιώδη, ειρωνικό, επιθετικό κ.ο.κ. Ο Bateson έφτασε στο συγκεκριμένο συμπέρασμα, παρατηρώντας το παιχνίδι των πιθήκων, όπου πολύ συχνά ο ένας δάγκωνε τον άλλο. Παρόλα αυτά, στο συγκεκριμένο πλαίσιο, το δάγκωμα κωδικοποιούνταν ως ένα μετά-μήνυμα πρόσκλησης σε παιχνίδι («this-is-play») και όχι ως απειλή. Το μετά-μήνυμα «αυτό-είναι-παιχνίδι» αποτελεί το περικείμενο, την πλαisiώση της δράσης και μπορεί να αναδιατυπωθεί ως «οι δράσεις, στις οποίες εμπλεκόμαστε τώρα, δεν υποδηλώνουν αυτό, το οποίο θα υποδήλωναν», αίροντας την απειλή και προσανατολίζοντας τον αποδέκτη στο παιχνίδι.

Έτσι το πλαίσιο ορίζει πώς θα έπρεπε να γίνουν αντιληπτές οι επικοινωνιακές πράξεις και σύμφωνα με τον Bateson (1955, σελ. 192-194) η λειτουργία του διαθέτει: Πρώτον εξαίρεση: με την ένταξη συγκεκριμένων μηνυμάτων ή δράσεων σε ένα πλαίσιο, εξαιρούνται κάποια άλλα συγκεκριμένα μηνύματα ή δράσεις. Δεύτερον ένταξη: με την απένταξη κάποιων συγκεκριμένων μηνυμάτων ή δράσεων από ένα πλαίσιο, εντάσσονται κάποια άλλα μηνύματα ή δράσεις. Κατά τον Bateson, παρά το γεγονός ότι από τη θεωρία των συνόλων οι παραπάνω παραδοχές είναι συνώνυμες, απαιτείται ξεχωριστή αναφορά σε αυτές, λόγω ψυχολογικής προσέγγισης. Το πλαίσιο ενός εκθέματος, εάν θεωρεί ότι το έκθεμα το ίδιο αποτελεί ένα μήνυμα προς την αντίληψη του θεατή, ορίζει και στρέφει την προσοχή του στο ίδιο το έκθεμα και όχι στον περιβάλλοντα χώρο. Τρίτον προκειμένες (premises): Χρησιμοποιώντας την αναλογία της φωτογραφίας (pictureframe) τα πλαίσια εμπεριέχουν τρόπους ερμηνείας υπό συγκεκριμένες προκειμένες, για συγκεκριμένα ζητήματα, οι οποίες δεν χρησιμοποιούνται αυτούσιες για την ερμηνεία άλλων ζητημάτων. Τέταρτον μετα-επικοινωνία (metacommunication): Κάθε μήνυμα, το οποίο ορίζει ένα πλαίσιο,

διαθέτει εξ ορισμού οδηγίες προς τον παραλήπτη ή τον βοηθά στην κατανόηση του μηνύματος μέσα σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο.

Βασιζόμενος στον Bateson, ο κοινωνιολόγος Ervin Goffman (1974) θεώρησε ότι το κομβικό σημείο στην ανάλυση των πλαισίων, αποτελεί το «κλειδί αποκωδικοποίησης» (key). Στον Bateson, η αποκωδικοποίηση ήταν πιο απλή, καθώς στην ανθρώπινη επικοινωνία ενυπάρχει πληθώρα δραστηριοτήτων και επομένως πληθώρα «κλειδιών». Έτσι η ανάλυση των πλαισίων παύει να αποτελεί αποκωδικοποίηση της φυσικής αντίδρασης και ανάγεται σε συστηματική μελέτη του ανθρώπινου λόγου. Ο Goffman (1974, σελ. 21) θεωρεί ότι, όταν το άτομο αναγνωρίζει ένα συγκεκριμένο γεγονός τείνει να ενεργοποιεί κατά την αντίδρασή του επί του γεγονότος ένα ή περισσότερα πλαίσια, τα οποία ονομάζει «frameworks» ή «σχήματα ερμηνείας» (schemata of interpretation), στα οποία το άτομο εκτίθεται, και τα οποία χρησιμοποιεί, χωρίς να γνωρίζει απαραίτητα την ύπαρξή τους ή τις εκφάνσεις τους. Η πολυπλοκότητα, όμως, της ανθρώπινης επικοινωνίας και οι ποικίλες εκφάνσεις της, δεν θα μπορούσαν να ερμηνευθούν αποκλειστικά μέσω ενός συγκεκριμένου πλαισίου. Για αυτό το λόγο ο Goffman (1974:25) ορίζει ως «primary framework», το πλαίσιο το οποίο ενεργοποιείται αρχικά, συμπαρασύροντας και ενδεχομένως ορίζοντας την αλληλουχία των υπολοίπων πλαισίων. Η κοινωνιολογική προσέγγιση του Goffman βρήκε εφαρμογή σε θεωρίες κατασκευής ταυτότητας (Coy & Woehrle, 1996· Neverova κ.συν., 2016), στα ερμηνευτικά σχήματα περί παράνομης μετανάστευσης (Lee Dove, 2010), της θρησκείας (Yao, 2007) αλλά και σε μελέτες κοινωνικών κινημάτων (Franceschet, 2004), με κεντρικό στοιχείο το πώς η πλαισίωση των ζητημάτων οδήγησε σε συγκεκριμένες νοηματοδοτήσεις.

Στο πεδίο της Γλωσσολογίας, η έννοια της πλαισίωσης προσεγγίζεται από τις λεκτικές επιλογές, τις μεταφορές και τις αναλογίες, καθώς λειτουργούν ως εφελτήριο (trigger) των εκάστοτε πλαισίων. Κατά τον Lakoff (2014, σελ. 4) τα πλαίσια είναι «νοητικές κατασκευές, οι οποίες διαμορφώνουν τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο». Αυτό σημαίνει ότι παράλληλα διαμορφώνουν τους στόχους μας, την ιδεολογία μας, τον τρόπο λειτουργίας μας στο εκάστοτε κοινωνικό περιβάλλον, την αξιολόγηση των πράξεων μας από τους άλλους αλλά, παράλληλα, και την αξιολόγηση των πράξεων των άλλων κατά τα δικά μας πρότυπα. Η αναγνώριση των πλαισίων δεν είναι πάντοτε συνειδητή, καθώς αποτελούν μέρος του «γνωσιακού υποσυνειδήτου», το οποίο εμπεριέχει εγκεφαλικές δομές, στις οποίες δεν έχουμε συνειδητή πρόσβαση (Kihlstrom, 1987· Lakoff, 2014). Παρά το γεγονός ότι τα

πλαίσια διαθέτουν ισχυρή παρουσία στο πεδίο της Επικοινωνίας, ο Entman(1993:52) υπογραμμίζει την αδυναμία συγκρότησης ενός γενικού ορισμού, στον οποίο θα αποτυπώνεται η ακριβής ενσωμάτωση και εκδήλωση των πλαισίων σε ένα επικοινωνιακό κείμενο και πώς η πλαισίωση επηρεάζει τη γνώση. Προς την εύρεση ενός συγκεκριμένου και καθολικού ορισμού, ο Entman(1993, σελ. 52) θεωρεί ότι:

«Η πλαισίωση αναφέρεται στην επιλογή κάποιων πτυχών της αντιληφθείσας πραγματικότητας και ο υπερτονισμός τους σε ένα κείμενο επικοινωνίας, με τέτοιο τρόπο, ώστε να προωθείται ένας συγκεκριμένος καθορισμός προβλήματος, μια αιτιώδης ερμηνεία, μια ηθική αξιολόγηση καθώς/ή και ένας προσδιορισμός λύσεων».

Η πλαισίωση εμπεριέχει δύο βασικές λειτουργίες: την επιλογή (select) και τον υπερτονισμό (salience). Ο όρος «επιλογή» αναφέρεται στα μέρη της πληροφόρησης, τα οποία προωθούνται προς έκθεση και ο «υπερτονισμός» αναφέρεται στον τρόπο που ένα συγκεκριμένο μέρος της πληροφορίας θα είναι πιο αξιοσημείωτο, βαρυσήμαντο ή αξιομνημόνευτο στο κοινό (Entman, 1993·Samaras, 2002). Η χρήση υπερτονισμού, ενώ παράλληλα στρέφει την προσοχή σε ένα συγκεκριμένο ζήτημα με συγκεκριμένα θραύσματα (facets) πληροφόρησης, σηματοδοτεί την απόσπαση της προσοχής από κάποιες άλλες παραμέτρους του ζητήματος, μια λειτουργία που είχε περιγράψει και ο Bateson στην αναλογία του «φωτογραφικού πλαισίου».

Ενώ ο ορισμός του Entman επικεντρώνεται περισσότερο στις πρακτικές συνεπαγωγές της πλαισίωσης, ο ορισμός του Reese(2001) αποτελεί το απόσταγμα των προηγούμενων ορισμών ενώ παράλληλα περιλαμβάνει βασικές κοινωνιοψυχολογικές αρχές πειθούς. Για τον Reese(Reese κ.συν., 2001, σελ. 11) τα πλαίσια είναι «οργανωτικές αρχές, οι οποίες είναι κοινωνικά διαμοιρασμένες και χρονικά επίμονες και λειτουργούν σε συμβολικό επίπεδο ώστε να δημιουργούν νοηματικές κατασκευές του κοινωνικού κόσμου». Η προσέγγιση αυτή επικεντρώνεται σε έξι παραμέτρους του ορισμού, θεωρώντας ότι τα πλαίσια έχουν έξι συγκεκριμένες εκφάνσεις. Πρώτον, τα πλαίσια είναι «οργανωτικές» δομές, εξετάζοντας το κατά πόσο τα πλαίσια οργανώνουν την πληροφορία επιτυχώς και με σαφήνεια. Η οργάνωση αυτή, κατά τον Reese, μπορεί να εξετασθεί με διαφορετικούς τρόπους αλλά μπορεί να ερμηνευθεί με δύο, πρώτον μέσω των γνωστικών διαδικασιών και δεύτερον μέσω της επίδρασης της κουλτούρας. Αναφορικά με τις γνωστικές διεργασίες τα πλαίσια εξετάζονται ανάλογα με τον τρόπο οργάνωσης, καταγραφής και επεξήγησης της κοινωνικής πραγματικότητας. Παράλληλα, ο Reese(2001) συνδέει τη γνωστική αυτή διεργασία με γνωσιακές μεροληψίες,

θεωρώντας ότι τόσο στη συγκρότηση των πλαισίων αλλά και στην επίδρασή τους, υπεισέρχονται διαδικασίες μεροληψίας, οι οποίες από τη μια καταγράφονται στο ίδιο το μήνυμα και από την άλλη συγκρούονται ή ευθυγραμμίζονται με τις ήδη υπάρχουσες γνωσιακές μεροληψίες του αποδέκτη του μηνύματος(βλ. επίσης Rashkin, Singh & Choi, 2015· Lopez-Persem, Domenech & Pessiglione, 2016). Αντιθέτως, υπό την προσέγγιση της κουλτούρας, τα πλαίσια δεν οργανώνουν μόνο το περιεχόμενο, αλλά ενεργοποιούν παρελθοντικές κοινές ερμηνευτικές δομές, οι οποίες συνεισφέρουν στην εμπέδωση ή απόρριψη του περιεχομένου του μηνύματος. Ο Reese (2001) ονομάζει αυτά τα πλαίσια «στρατηγικά», τα οποία συνεισφέρουν με έναν πιο ευρύ τρόπο στην ερμηνεία και κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας. Η οργάνωση, επομένως, υπό την γνωσιακή προσέγγιση και την εμπλοκή των κοινών ερμηνευτικών διεργασιών της κουλτούρας, συνδέει το περιεχόμενο ενός συγκεκριμένου μηνύματος με μια συγκεκριμένη αφήγηση. Δεύτερον, τα πλαίσια είναι «αρχές», υπό την έννοια ότι διαθέτουν σχετικά αόριστα ποιοτικά χαρακτηριστικά τα οποία λειτουργούν εργαλειακά ως ερμηνευτικά σχήματα και καθορίζουν την ερμηνεία και κατασκευή του κοινωνικού κόσμου (Reese κ.συν., 2001, σελ. 14-15). Με αυτό τον τρόπο ο δέκτης του πολιτικού (και όχι μόνο) μηνύματος παρασύρεται σε ερμηνευτικές διαδικασίες αποκλειστικά και μόνο του μηνύματος αποκλείοντας παράγοντες που θα μπορούσαν να συνεισφέρουν στην ερμηνεία, όπως η πολιτική θέση του πολιτικού προσώπου, η ιδεολογική του υπόσταση και η κομματική του ταυτότητα.

4.2 Λειτουργία ερμηνευτικών σχημάτων

Ένα ερμηνευτικό σχήμα εμπεριέχει κοινωνικές νόρμες, ή αλλιώς κανονιστικά πλαίσια, οι οποίες λειτουργούν ως κοινές ερμηνευτικές αρχές που υποβοηθούν την κατανόηση εντός μιας ομάδας ατόμων και υπογραμμίζουν τους «νόμιμους» κοινωνικούς σκοπούς (Ruggie, 1998) ενώ παράλληλα δημιουργούν συλλογικές προσδοκίες αναφορικά με τη συμπεριφορά τόσο μιας ομάδας, όσο και των μελών της ξεχωριστά (Jepperson κ.συν., 1996). Σύμφωνα με τον Barnett(1999) οι νόρμες αυτές διακρίνονται σε νόρμες αλληλεπίδρασης (normsofinteraction) και νόρμες ερμηνείας (normsofinterpretation). Ενώ οι νόρμες αλληλεπίδρασης στον πολιτικό λόγο έχουν ένα πιο επιτελεστικό χαρακτήρα, δηλαδή περιλαμβάνουν συμπεριφορές και κανόνες που συνδέονται με το «τυπικό» του πολιτικού λόγου, πχ ότι σε μια ομιλία δεν επιτρέπεται να διακόψει κάποιος τον ομιλητή, οι νόρμες ερμηνείας εμπεριέχουν το

νόημα του γλωσσικού περιεχόμενου και βασίζονται στη δι-υποκειμενική κατανόηση. Έτσι, οι νόρμες ερμηνείας αποτελούν το κυρίαρχο νομιμοποιητικό πλαίσιο στον πολιτικό λόγο, διαφέρει ανά πολιτικό κόμμα, ιδεολογική τοποθέτηση και δράση. Οι νόρμες που εμπεριέχονται αλλά και συγκροτούνται από τα πλαίσια επιχειρούν να συγκροτήσουν νέα συλλογικά νοήματα, ή «κανονιστικές δομές» (Payne, 2001) και λειτουργούν ως συστατικό ζύμωσης των κοινωνικών αναπαραστάσεων.

Σειρά πειραματικών σχεδιασμών αναδεικνύουν τη λειτουργία των πλαισίων ως ρυθμιστή νοήματος, όπου τα πλαίσια κατέχουν τον ρόλο «κλειδί» στην κατανόηση ενός μηνύματος (ενδεικτικά Bransford & McCarrell, 1974·Tversky & Kahneman, 1983·Kinder & Nelson, 2005·Van Hulst & Yanow, 2016). Πέραν της ρυθμιστικής αυτής λειτουργίας, ο Lakoff(2008) θεωρεί ότι η διαδικασία της πλαισίωσης αναφέρεται στη χρήση εκείνης της γλώσσας, που ταιριάζει στην ατομική κοσμοθεωρία (worldview) του αποστολέα ενός μηνύματος, καθώς η χρησιμοποιούμενη γλώσσα είναι ένας φορέας έκφρασης αλλά και ενεργοποίησης ιδεών. Έτσι, ο τρόπος με τον οποίο, στο συγκεκριμένο της παρούσας διατριβής, οι πολιτικοί δρώντες συγκροτούν ρητορικά την αναπαραστάσεις κεντρικών εννοιών αναδεικνύει την ιδεολογική κατεύθυνση των κομμάτων, αλλά παράλληλα αποτελεί αντικείμενο ευρύτερης συλλογικής διαλεκτικής, υπό την έννοια των κοινωνικών αναπαραστάσεων, στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Τα πλαίσια, τα οποία κατασκευάζονται από τον ελληνικό πολιτικό λόγο, λειτουργούν ως αναπαραστάσεις, οι οποίες διαχέονται στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο και αποτελούν συστατικό ζύμωσης για τη νοηματοδότηση και περαιτέρω διαμόρφωση της «κοινής γνώσης».

4.3 Επιδράσεις ερμηνευτικών σχημάτων

Σύγχρονες μελέτες περί ερμηνευτικών σχημάτων συμπεριέλαβαν το πώς η πλαισίωση αναφορικά με ένα ζήτημα για το οποίο πρέπει να ληφθεί απόφαση, ενδέχεται να επηρεάσει τους τρόπους με τους οποίους τα άτομα θα λάβουν εν τέλει αυτή την απόφαση. Η επίδραση των πλαισίων ορίζεται ως «το εύρημα ότι οι λαμβάνοντες μια απόφαση αντιδρούν διαφορετικά σε διαφορετικές αλλά αντικειμενικά ισάξιες περιγραφές του ίδιου του ζητήματος» (Kuhnberger, 1998, σ. 150). Οι Price και Tewksbury επικεντρώθηκαν στις επιδράσεις των πλαισίων αναφορικά με τρεις ψυχολογικούς μηχανισμούς, την διαθεσιμότητα, την προσβασιμότητα και την εφαρμοστικότητα. Ένα διαθέσιμο ερμηνευτικό σχήμα ενυπάρχει στο ατομικό γνωστικό σχήμα και εδράζεται στη μακροπρόθεσμη μνήμη. Παράλληλα, ένα

ερμηνευτικό σχήμα είναι εφαρμόσιμο, δηλαδή ισχύει, όταν νέες πληροφορίες το συμπληρώνουν και εξ αυτού το ενεργοποιούν. Όταν ένα σχήμα είναι ενεργοποιημένο παραμένει στη μνήμη εργασίας (workingmemory) και είναι πιο πιθανό να χρησιμοποιηθεί πάλι στο προσεχές μέλλον. Η έννοια επομένως της ενεργοποίησης διαδραματίζει εξέχοντα ρόλο στην προσβασιμότητα του ερμηνευτικού σχήματος και εξ αυτού επιδρά στην ερμηνεία ενός φαινομένου. Έτσι, διαφορετικές διαδικασίες ενεργοποίησης και προσβασιμότητας συγκροτούν διαφορετικές νοηματοδοτήσεις, μια δυναμική διαδικασία που εμπεριέχεται στη συγκρότηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων.

Η ενεργοποίηση, ως διαδικασία ανάσυρσης παλαιότερων ερμηνευτικών δομών που όχι μόνο συγκροτούν νεότερες δομές, αλλά παράλληλα επηρεάζουν τη διαδικασία επιλογής, διαφαίνεται στο «πλαίσιο επιλογής ρίσκου», που αποτελεί την απόρροια του έργου των Tversky και Kahneman(2013), οι οποίοι θεμελίωσαν την Θεωρία Προσδοκιών (ProspectTheory). Στον πειραματικό τους σχεδιασμό «Το πρόβλημα της ασιατικής ασθένειας» ανέδειξαν ότι η διακριτή προτίμηση μεταξύ μιας επιλογής με ρίσκο και μιας επιλογής χωρίς ρίσκο, με ίδια όμως αναμενόμενη αξία, εξαρτάται από το εάν οι επιλογές περιγράφονται υπό θετικούς όρους (πόσες ζωές θα σωθούν) ή υπό αρνητικούς όρους (πόσες ζωές θα χαθούν). Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων, οι οποίοι εκτέθηκαν στη θετική εκδοχή του πλαισίου (η βέβαιη σωτηρία του 1/3 των ζώων έναντι της επιλογής της πιθανότητας 1/3 των ζώων να σωθεί και 2/3 να μην σωθεί καμία ζωή) επέλεξαν τη βέβαιη σωτηρία. Παράλληλα η πλειοψηφία των συμμετεχόντων, οι οποίοι εκτέθηκαν στο αρνητικό πλαίσιο (η βέβαιη απώλεια 1/3 των ζώων έναντι πιθανότητα 1/3 να μην χαθεί καμία ζωή και 2/3 να χαθούν όλες οι ζωές) προτίμησε την επιλογή με ρίσκο. Οι Kahneman και Tversky ερμήνευσαν αυτή την επιλογή βασισμένοι στη θεωρία των Προσδοκιών (1979), η οποία υπογραμμίζει ότι η επίδραση ενός πλαισίου εξαρτάται από το εάν κατασκευάζεται υπό όρους κέρδους ή ζημίας. Η πλαισίωση αυτή διερευνήθηκε στη συνέχεια σε πεδία όπως ενδεικτικά οι εργασιακές δομές(Highhouse & Paese, 1996), ζητήματα επιλογής ανάμεσα σε χρηματικό ποσό ή την ζωή(Fagley & Miller, 1997), θέματα διαπραγμάτευσης (Neale & Bazerman, 1985)και τον οικονομικό προγραμματισμό(Roszkowski & Snelbecker, 1990). Στις ανωτέρω περιπτώσεις η πλαισίωση υπό την έννοια ρίσκου κέρδους ή ζημίας μετέβαλλε τις επιλογές των συμμετεχόντων, αναδεικνύοντας την τάση των ατόμων να προβαίνουν σε επιλογές

ρίσκου, όταν αυτές είναι πλαισιωμένες υπό όρους αποφυγής ζημίας εν αντιθέσει με επιλογές πλαισιωμένες υπό όρους πιθανού κέρδους.

Η επίδραση, όμως, των ερμηνευτικών σχημάτων, όπως αυτά συγκροτούνται, δεν φαίνεται να έχει την ίδια ισχύ, καθώς ανάμεσα στην κατασκευή του πλαισίου και την επίδρασή του, υπεισέρχεται η έννοια των μεσολαβητών (mediators), οι οποίοι ενδυναμώνουν ή αποδυναμώνουν την επίδραση του πλαισίου (Chong & Druckman, 2007). Οι μεσολαβητές εδράζονται τόσο σε ατομικό επίπεδο (individual-level moderators) όσο και σε επίπεδο περιβάλλοντος (contextual moderators). Η παρούσα ενότητα διερευνά τη σημασία αυτών των μεσολαβητών, αλλά και τον τρόπο, που περιορίζουν ή ενισχύουν τις επιδράσεις των ερμηνευτικών σχημάτων.

Σε μια από τις πρώτες μελέτες της επίδρασης των μεσολαβητών, οι Miller και Fagley (1997) ανέδειξαν ότι η επίδραση των πλαισίων εξαρτάται από μεταβλητές όπως ο ορθολογισμός και η πιθανότητα επιτυχίας ενόψει μιας επιλογής ρίσκου. Υπό αυτή την οπτική, η παραμονή της χώρας στην Ευρώπη λειτουργεί ως «ρίσκο» αναφορικά με την ψήφιση ή μη των Μνημονίων και εξ αυτού γίνεται έκκληση στον «ορθολογισμό», δηλαδή στη λογική επιλογή. Επιπροσθέτως, οι Lecheler, de Vreese & Slothus (2009) υποστήριξαν ότι ένας από τους βασικούς μεσολαβητές είναι η σημαντικότητα του ζητήματος (issue importance) για το άτομο, η οποία είναι διαφορετική για το καθένα και εξαρτάται από τις ατομικές του πεποιθήσεις. Σε αυτό συνηγορεί και η έρευνα των Bizer & Krotsch (2001), όπου η σημαντικότητα φαίνεται να διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην προσβασιμότητα της πληροφορίας. Όσο πιο σημαντική είναι η πληροφορία στις ατομικές πεποιθήσεις, τόσο πιο εύκολα ανακαλείται. Επιπλέον, όσο πιο σημαντικό είναι ένα ζήτημα για το άτομο, τόσο περισσότερες πληροφορίες αναμένεται να έχει συλλέξει το ίδιο το συγκεκριμένο ζήτημα, τις οποίες θα χρησιμοποιήσει για την ανάπτυξη της δικής του επιχειρηματολογίας (Lecheler, de Vreese & Slothus, 2009), παράγοντας έτσι ανταγωνιστικά ερμηνευτικά σχήματα. Εξ αυτών, και στο περιεχόμενο της ψήφισης των Μνημονίων, παρά το γεγονός ότι η ευημερία της Ελλάδας διαθέτει ισχυρή σημαντικότητα στον πολιτικό λόγο, η χρήση διαφορετικών ερμηνευτικών σχημάτων για το ακριβές περιεχόμενο της έννοιας «ευημερία» παράγει συγκρούσεις. Εάν για παράδειγμα η «ευημερία» πλαισιώνεται υπό όρους πλήρους αποδοχής των ευρωπαϊκών απαιτήσεων, θα συγκρουστεί με το περιεχόμενο της έννοιας «ευημερία» υπό όρους κοινωνικού κόστους.

Σημαίνοντα ρόλο στην αποτελεσματικότητα ενός πλαισίου διαδραματίζουν και οι ατομικές αξίες. Σύμφωνα με τους Shen&Edwards(2005) οι ατομικές κεντρικές αξίες (corevalues) δύνανται να ενδυναμώσουν ή να αποδυναμώσουν την επίδραση ενός πλαισίου(βλ. επίσης Lecheler, Bos & Vliegenthart, 2015). Πιο συγκεκριμένα, οι αξίες, οι οποίες θεωρούνται σημαντικές για το άτομο και χρησιμοποιούνται συχνά, καθίστανται πιο εύκολα προσβάσιμες. Εάν για παράδειγμα ένα άτομο διαθέτει ισχυρές ανθρωπιστικές αξίες, η επίδραση ενός πλαισίου που τονίζει τον ανθρωπισμό θα είναι μεγαλύτερη, ενώ αντιθέτως η επίδραση ενός πλαισίου που τονίζει τον ατομισμό θα είναι περιορισμένη(Shen & Edwards, 2005).

Πλην των ατομικών χαρακτηριστικών, που δύνανται να περιορίσουν ή να ενδυναμώσουν την επίδραση των πλαισίων, υπάρχουν και πιο συλλογικά σχήματα, η ύπαρξη των οποίων καθορίζει την ισχύ της επίδρασης των πλαισίων. Τα χαρακτηριστικά της πηγής, κατά τους Slothuus&deVreese(2010)είναι σημαντικός μεσολαβητής, καθώς κατά τους ίδιους, η έννοια της κομματικής ταύτισης διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην αποδοχή ή απόρριψη των πλαισίων (Iyengar, 1994·Slothuus & De Vreese, 2010). Πιο συγκεκριμένα κατέληξαν ότι οι πολίτες τείνουν να αντιδρούν πιο θετικά σε ένα ζήτημα το οποίο είναι πλαισιωμένο από το πολιτικό κόμμα που υποστηρίζουν, σε σχέση με την πλαισίωση του ίδιου ζητήματος από ένα αντίπαλο πολιτικό κόμμα. Κυρίως σε περίπτωση σύγκρουσης των δύο διαφορετικών πλαισίων, βρέθηκε ότι οι πιο κομματικοποιημένοι πολίτες συσπειρώνονται περισσότερο γύρω από την πλαισίωση του πολιτικού κόμματος που υποστηρίζουν, χρησιμοποιώντας τα αντίστοιχα στοιχεία της πλαισίωσης και επιχειρηματολογίας του κόμματος (Slothuus&deVreese, 2010, σελ. 633).

Οι Druckman&Nelson(2003) αποδεχόμενοι την πεποίθηση ότι οι στάσεις των πολιτών εξαρτώνται όχι μόνο από την πολιτική ρητορική αλλά και από την διαπροσωπική επικοινωνία, διερεύνησαν κατά πόσο οι πολιτικές συζητήσεις μεταξύ των πολιτών δύνανται να περιορίσουν την επίδραση των πλαισίων από τις πολιτικές ελίτ. Η δεύτερη ομάδα μετά της έκθεσή της στα ίδια κείμενα, προχώρησε σε στάδιο συζήτησης μεταξύ των συμμετεχόντων. Τα αποτελέσματα της έρευνας αποδεικνύουν ότι οι διαπροσωπικές πολιτικές συζητήσεις περιορίζουν τις επιδράσεις των πλαισίων, κυρίως όταν πρόκειται περί αντίθετων πολιτικών θέσεων, υπογραμμίζοντας τη σημαντικότητα των κοινωνικών αναπαραστάσεων ως διαδικασία ζύμωσης με τη στρατηγική πολιτική επικοινωνία.

Τέλος, σημαντικός παράγοντας στην επίδραση ενός πλαισίου είναι τα ανταγωνιστικά προς αυτό πλαίσια. Η υπερπληθώρα πληροφόρησης και αντιθετικών απόψεων ενδέχεται να οδηγήσει περισσότερο σε σύγχυση παρά σε αποσαφήνιση, αποπροσανατολίζοντας έτσι τον πολίτη και δημιουργώντας μια αίσθηση σύγκρουσης. Τα πλαίσια βοηθούν στη λύση αυτής της σύγκρουσης, παρέχοντας θεωρήσεις για το ποια από τα ζητήματα ή τις απόψεις είναι σχετικά και σημαντικά και σε ποια θα έπρεπε να δίδεται λιγότερη σημασία (Sniderman & Theriault, 2004·Boeynaems, Burgers, Konijn & Steen, 2017). Έτσι σπάνια διαφαίνεται αποκλειστικά ένα πλαίσιο, ενώ πολύ συχνά παρατηρείται η ύπαρξη πολλών διαφορετικών εναλλακτικών και πολλές φορές αλληλοσυγκρουόμενων πλαισίων, καθώς ένα ζήτημα μπορεί να επαναπλαισιωθεί είτε προς επίρρωση είτε προς αποδόμηση της αρχικής πλαισίωσης. Ενδεχομένως όσο περισσότερα ανταγωνιστικά πλαίσια εμφανίζονται ταυτόχρονα για ένα ζήτημα, τόσο δυσχεραίνεται η επικράτηση ενός κυρίαρχου πλαισίου.

Η διαδικασία προσπάθειας επικράτησης ενός κυρίαρχου ερμηνευτικού σχήματος αποτελεί μια διαδικασία επιρροής και στα τέσσερα επίπεδα ακροατηρίου. Για τον λόγο αυτό, το επόμενο κεφάλαιο εξετάζει τη σύνδεση της θεωρίας της κοινωνικής επιρροής με τον πολιτικό λόγο.

Κεφάλαιο 5 – Κοινωνική επιρροή και πολιτικός λόγος

Σε αρκετά κοινωνιοψυχολογικά κείμενα γίνεται αναφορά στον Αριστοτέλη και στο έργο του Ρητορική, όπου ορίζει το έργο της ρητορικής τέχνης ως το «ιδείν τα υπάρχοντα πιθανά περί έκαστον» (Ρητορική Α', 1, 1355^α), δηλαδή την εξεύρεση των πιθανών πειστικών επιχειρημάτων για τη συγκρότηση κάποιου θέματος. Τίθεται έτσι μια «πραγματιστική» στοχοθεσία της ρητορικής, ως το συστηματικό πλαίσιο μιας επικοινωνιακής διαδικασίας, αναφερόμενος σε συνιστώσες, που καθιστούν το ένα μήνυμα «πειστικό». Οι συνιστώσες αυτές αφορούν το ήθος του ρήτορα, δηλαδή τα χαρακτηριστικά του ομιλούντος τα οποία θα πρέπει να τον καθιστούν αξιόπιστο, το πάθος, δηλαδή την ψυχολογική κατάσταση στην οποία καλείται να μεταφέρει ο ρήτορας το ακροατήριό του και τον λόγο, που αφορά το περιεχόμενο των μηνυμάτων, τα οποία για να είναι πειστικά θα πρέπει να είναι αληθή ή να ομοιάζουν στο ακροατήριο ως αληθή³. Υπό αυτή την προσέγγιση αναπτύχθηκαν πειραματικές υποθέσεις στην κοινωνική ψυχολογία αναφορικά με την παραγωγή «πειστικών μηνυμάτων», τις προϋποθέσεις, τις συνιστώσες και τις επιδράσεις τους. Η προσέγγιση αυτή παρατηρήθηκε στις Η.Π.Α. με τη θεωρητική συγκρότηση της έννοιας των κοινωνικών στάσεων και τις κοινωνιοψυχολογικές πειραματικές προσπάθειες, με την καταλυτική παρουσία του Carl Hovland. Στο σύγγραμμά του *Communication and Persuasion* εμπεριέχονται οι πειραματικοί του σχεδιασμοί αναφορικά με τους παράγοντες πειθούς και αλλαγής των κοινωνικών στάσεων, μια διαδικασία που εξυπηρέτησε τις ιδεολογικές χωρο-χρονικές απαιτήσεις της εποχής.

Στο προαναφερθέν σύγγραμμα εργαλειοποιήθηκε το μοντέλο επικοινωνίας του Laswell (1948), το οποίο προσεγγίζει την επικοινωνία ως μια διαδικασία που αποτελείται από μια πηγή, ένα μήνυμα, έναν δέκτη και το πλαίσιο επικοινωνίας, απεικονίζοντας εξαπλουστευτικά την επικοινωνιακή διάδραση ως μια γραμμική και μονόπλευρη διαδικασία ανάμεσα σε έναν πομπό και έναν δέκτη. Η πειραματική μελέτη, επομένως, του Hovland και της λεγόμενης Σχολής του Yale, στόχευσε στη διερεύνηση των δομικών χαρακτηριστικών ενός μηνύματος, που θα επέφεραν αλλαγή στη στάση του δέκτη του μηνύματος. Έκτοτε, η πειραματική στροφή στην εργαλειοποίηση μεταβλητών με στόχο την εξεύρεση των διαδικασιών της «πειστικής» επικοινωνίας οδήγησε σε πληθώρα «μικροθεωριών», όπου ο McGuire (1969) ταξινόμησε ανάλογα τις ψυχολογικές θεωρίες και μηχανισμούς που

³³ Για τις διαδικασίες (απο)δόμησης του ήθους στον πολιτικό λόγο βλ. ενδεικτικά Hyde (2008), Σαμαράς, Κολοβός και Παπαγιάννη (2015), Σκεύη και Σαμαράς (2015), Fischer (2017)

επεξηγούν την αλλαγή των στάσεων. Σύμφωνα με αυτή την ταξινόμηση συγκροτήθηκαν τέσσερις μεγάλες θεωρίες. Πρώτον η θεωρία της μάθησης, η οποία προέρχεται κυρίως από τον έργο του Hovland και της Σχολής του Yale, όπου θεωρείται ότι οι κοινωνικές στάσεις του δέκτη (δηλαδή του στόχου επιρροής) μπορούν να μεταβληθούν μέσω μιας μαθησιακής διαδικασίας, δηλαδή μέσω της έκθεσής του στο μήνυμα. Η έκθεση αυτή μπορεί να πραγματοποιηθεί και να γίνει προϊόν εκμάθησης μέσω της προσοχής, της κατανόησης και, τέλος της αποδοχής. Δεύτερον, η αντιληπτική θεωρία, η οποία υπογραμμίζει ότι η αλλαγή στην εκτίμηση για ένα αντικείμενο αφορά την αντίληψη για το αντικείμενο το ίδιο, υπογραμμίζοντας την έννοια της αντίληψης, ως βασικό στοιχείο της αλλαγής της στάσης. Τρίτον, η θεωρία της σταθερότητας, όπου εμπεριέχονται εξηγήσεις που διαμορφώθηκαν από το έργο του Heider(1958), βασισμένες στην προσαρμογή των στάσεων ώστε να επιτευχθεί η ισορροπία και η συνοχή μεταξύ των γνωστικών στοιχείων. Στην ίδια κατεύθυνση, δηλαδή στην ευρύτερη έννοια της ισορροπίας, προσανατολίζεται και η θεωρία της γνωστικής ασυμφωνίας (Festinger, 1957). Σύμφωνα με την ανωτέρω θεωρία το άτομο τείνει να «γεφυρώσει» το χάσμα που προκύπτει από την ασυμφωνία δύο αντιθετικών γνωστικών στοιχείων. Τέλος, τέταρτον, η λειτουργική θεωρία των κοινωνικών στάσεων (Katz, 1960) προσανατολίστηκε στην περιγραφή των αναγκών και των λειτουργιών που εμπεριέχονται στην κατοχή κοινωνικών στάσεων από τα άτομα.

Ενώ υπάρχουν πολλοί ορισμοί για το τι συνιστά και από τι αποτελούνται οι στάσεις η αρχική προσέγγιση εδράζεται στον ορισμό του Allport θεωρώντας ότι οι στάσεις «είναι μια νοητική και νευροφυσιολογική κατάσταση ετοιμότητας, που οργανώνεται μέσω της εμπειρίας, ασκώντας μια ευθεία και δυναμική επιρροή στην απάντηση του ατόμου αναφορικά με όλα τα αντικείμενα και τις καταστάσεις με τις οποίες σχετίζεται» (Allport, 1935, σελ. 810). Η πρώτη χαρτογράφηση, επομένως, των στάσεων προσεγγίστηκε περισσότερο υπό όρους γνωστικής ετοιμότητας, επικεντρωμένη στην επεξεργασία των πληροφοριών που εμπεριέχονται σε ένα μήνυμα. Με αυτό τον τρόπο συμπεράθηκε ότι η μελέτη της στάσης ενός ατόμου μπορεί να προβλέψει την μελλοντική εκδήλωση της συμπεριφοράς του. Η επικέντρωση στη γνωστική διάσταση των στάσεων δεν έλαβε υπόψη τη συναισθηματική συνιστώσα, η οποία αφορά τη συναισθηματική αντίδραση που προκαλείται στο άτομο, κατά την πραγματική ή συμβολική του επαφή με το περιεχόμενο της κοινωνικής στάσης (Zajonc, 1968·Kuykendall & Keating, 1990·Davies & Aron, 2016). Η σχέση, όμως, της στάσης και της συμπεριφοράς και η

προσπάθεια πρόβλεψης της συμπεριφοράς ενός ατόμου βάσει των στάσεων του έναντι του ζητήματος, οδήγησε στην επικέντρωση στην ίδια τη συμπεριφορά αναφορικά με τη στάση. Οι προσεγγίσεις που επικεντρώνονται στη συνιστώσα της συμπεριφοράς διέπονται από την αρχή της ισορροπίας (Heider, 1958), όπου θεωρήθηκε φυσική ανάγκη του ατόμου να αποκαταστήσει τη συνέπεια, και εξ αυτού την ισορροπία, μεταξύ αντιφατικών στοιχείων στο γνωστικό του πεδίο. Σε αυτή την προσέγγιση σημαντική προσθήκη αποτελεί η θεωρία της γνωστικής ασυμφωνίας (Festinger, 1957), σύμφωνα με την οποία η αλλαγή της στάσης αποτελεί αποτέλεσμα προσαρμογής των πεποιθήσεων του ατόμου στη συμπεριφορά, δηλαδή αντέστρεψε τη σχέση ανάμεσα στη στάση και τη συμπεριφορά. Η θεωρία του Festinger δέχθηκε κριτικές, αμφισβητώντας την ιδιοσυγκρασιακή υφή του κινήτρου επίλυσης, που προκαλείται από την αναντιστοιχία στάσης και συμπεριφοράς. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτοαντίληψης του Bern(1972), η επίλυση δεν οφείλεται στο κίνητρο αποφυγής της δυσάρεστης κατάστασης, αλλά είναι αποτέλεσμα αυτοπαρατήρησης της συμπεριφοράς του ατόμου. Στον βαθμό, επομένως, που το άτομο αδυνατεί να αποδώσει πλήρως τη συμπεριφορά του σε εξωτερικές αιτίες, την αποδίδει στην προσωπική του στάση, η οποία έχει προσαρμοστεί στο αντικειμενικό γεγονός της εκδηλωθείσας συμπεριφοράς.

Εξ αυτών, η έννοια της πειθούς περιορίστηκε στη μελέτη μεταβλητών που επηρεάζουν τη στάση των ατόμων έναντι ενός ζητήματος. Σύμφωνα με τους Gass&Seiter «η πειθώ εμπεριέχει ένα ή περισσότερα άτομα, τα οποία συμμετέχουν στη διαδικασία δημιουργίας, ενδυνάμωσης, μεταβολής ή εξόντωση πεποιθήσεων, στάσεων, κινήτρων και άλλων συμπεριφορών, ανάλογα τους περιορισμούς του επικοινωνιακού συγκειμένου». Παρά το γεγονός ότι αυτός ο ορισμός αναγνωρίζει τη σημασία της επικοινωνιακής διάστασης η έννοια της πειθούς φαίνεται να παραμένει στη γραμμική προσέγγιση της αλλαγής της συμπεριφοράς. Οι ίδιοι θεωρούν ότι οι «ξεκάθαρες» περιπτώσεις πειθούς έχουν επιδράσεις, είναι σκόπιμες, δεν είναι καταναγκαστικές, είναι συμβολικές και διαπροσωπικές (Gass & Seiter, 2015). Η γραμμική αυτή προσέγγιση της πειθούς ως κοινωνική επιρροή αγνοεί τα τέσσερα επίπεδα κοινωνιοψυχολογικής ανάλυσης, όπως αυτές προτάθηκαν από τον Doise(1980) και αφορούν το ενδοατομικό, το διατομικό, το διομαδικό και τέλος, το ιδεολογικό ή αναπαραστασιακό. Έτσι, η κοινωνική επιρροή βασίζεται στη συγκρότηση αυτών των αλλαγών που εμφανίζονται στο ατομικό επίπεδο με τους παράγοντες που δημιουργήσαν αυτές τις αλλαγές και εδράζονται τόσο στο

ενδοατομικό επίπεδο όσο όμως και στο διομαδικό και στο συμβολικό/αναπαραστασιακό επίπεδο. Η παραδοχή αυτή συνδέει τις κοινωνικές αναπαραστάσεις με την κοινωνική επιρροή και την επικοινωνία. Καθώς οι κοινωνικές αναπαραστάσεις αποτελούν παράγωγο της επικοινωνίας και προέρχονται από ένα εσωτερικό απόθεμα γνώσεων, το οποίο αποτελεί συστατικό ζύμωσης σε μια κοινωνική ομάδα για να κατανοήσει, να αξιολογήσει και να ανακατασκευάσει την πραγματικότητα, αποτελούν μια ταυτοτική δήλωση τόσο στο εσωτερικό της ομάδας όσο και στο διομαδικό επίπεδο. Εστιάζοντας στην πολιτική ρητορική, και πιο συγκεκριμένα στη στρατηγική και επιλεκτική επιλογή ενεργοποίησης ερμηνευτικών σχημάτων και επιχειρηματολογικών ενοτήτων, μελετάται το πώς ο πολιτικός λόγος, μέσω ερμηνευτικών σχημάτων, αντλεί και κατασκευάζει αναπαραστάσεις με στόχο να επηρεάσει. Κυρίως δε η έννοια της σύγκρουσης στο πολιτικό ρητορικό περιβάλλον αποτελεί το πεδίο μελέτης συγκρουσιακών αναπαραστάσεων από διαφορετικούς πολιτικούς δρώντες, ως προς ένα αντικείμενο κοινής εμπειρίας, δημιουργώντας νέα νοήματα και εξ αυτού ανακατασκευάζοντας την κοινωνική πραγματικότητα. Για τον λόγο αυτό, η επόμενη ενότητα επικεντρώνεται στην έννοια της κοινωνικής επιρροής, η οποία καλύπτει όλες τις διαδικασίες λιγότερο ή περισσότερο συγκρουσιακής διαπραγμάτευσης και εν τέλει απόδοσης μικρότερης ή μεγαλύτερης συναίνεσης επί της εγκυρότητάς τους.

5.1. Κοινωνική επιρροή: Διαδικασίες διαπραγμάτευσης αναπαραστάσεων και ερμηνευτικών σχημάτων, ορισμοί και επανορισμοί του κοινωνικού πεδίου

Το 1951 ο Asch δημοσίευσε τα αποτελέσματα ενός κλασσικού πλέον πειράματος πάνω στη συμμόρφωση, στο οποίο οι συμμετέχοντες συμμορφώνονταν με τις λανθασμένες εκτιμήσεις για το μήκος ορισμένων γραμμών που εκφέρονται από μια αριθμητική πλειοψηφία (S. E. Asch & Guetzkow, 1951). Ο ίδιος πίστευε ότι η συμμόρφωση αντανάκλα μια σχετικά ορθολογική διαδικασία, μέσα από την οποία τα άτομα κατασκευάζουν μια ν όρμα με βάση τη συμπεριφορά των άλλων ανθρώπων για να καθορίσουν τι συνιστά σωστή και κατάλληλη συμπεριφορά για τους ίδιους (S. Asch, 1952). Οι Moscovici και Faucheux υποστήριζαν ότι στην πραγματικότητα αυτό που παρατηρήθηκε από το πείραμα του Asch ήταν στην πραγματικότητα μειονοτική επιρροή. Το υπόδειγμα του Asch φαίνεται να τάσσει ένα μεμονωμένο άτομο ενάντια σε μια λανθασμένη στις εκτιμήσεις της πλειοψηφία, στα πλαίσια ενός φυσικού αντιληπτικού έργου. Η κριτική αυτή επανέφερε στο προσκήνιο την κοινωνική

επιρροή, ως μια έννοια η οποία χρησιμοποιείται για να εκφράσει ένα ευρύ φάσμα φαινομένων, τα οποία αφορούν τόσο στη διατήρηση των ήδη υπαρχουσών στάσεων, αλλά και τη διάδοση νέων ιδεών και εξ αυτού νέων στάσεων.

Για τους Faucheux και Moscovici(1967) η διαδικασία επιρροής βρίσκεται στο επίκεντρο της κοινωνικής ψυχολογίας, καθώς

«...από ψυχολογική άποψη, αφορά στο μετασχηματισμό τον οποίο υφίστανται οι γενικοί μηχανισμοί της κρίσης, της αντίληψης και της μνήμης, όταν εμφανίζονται ως αποτέλεσμα αλληλεπιδράσεων δύο υποκειμένων, δύο ομάδων κ.λπ. με αναφορά σε ένα αντικείμενο ή σε ένα κοινό ερέθισμα. Από κοινωνιολογική άποψη, η διαδικασία αφορά τη σύναψη σχέσεων στο εσωτερικό των ομάδων και μεταξύ των ομάδων, στην επεξεργασία κοινών κανόνων και στην κοινωνικοποίηση των ατόμων. Αλλά αφορά επίσης τις συγκρούσεις, οι οποίες αναπτύσσονται στο πλαίσιο μιας ομάδας και μεταξύ των ομάδων ή το μετασχηματισμό των συλλογικών κανόνων και κλιμάκων κρίσης. Συνοπτικά, η επιρροή αντιπροσωπεύει μια από τις βασικές οδούς εγκαθίδρυσης των σχέσεων και των κωδίκων οποιουδήποτε κοινωνικού συστήματος» (ό.α. στο Παπαστάμου, 1989b, σελ. 316)

Έτσι, η διαδικασία επιρροής αφορά τη συγκρότηση σχέσεων στο εσωτερικό των ομάδων και μεταξύ των ομάδων, αλλά και των ατόμων, αναφορικά με την επεξεργασία κοινών κανόνων που οδηγούν στην έννοια της κοινωνικοποίησης. Παράλληλα, όμως, αφορά επίσης και συγκρούσεις, οι οποίες αναπτύσσονται από το άτομο έναντι μιας ομάδας, στο εσωτερικό της ομάδας, στο διομαδικό επίπεδο.

Σύμφωνα με τον Παπαστάμου (1989b, σελ. 13) η κοινωνική επιρροή

«...συνίσταται στην αλλαγή των κοινωνικών στάσεων, απόψεων, αντιλήψεων ή αναπαραστάσεων ενός ατόμου ή μιας ομάδας, από τις κοινωνικές στάσεις, απόψεις, αντιλήψεις ή αναπαραστάσεις ενός άλλου ατόμου ή μιας άλλης ομάδας. Με άλλα λόγια, τα φαινόμενα επιρροής αφορούν τις διαδικασίες με τις οποίες τα άτομα και οι ομάδες δημιουργούν, διατηρούν, διαδίδουν και αλλάζουν τον τρόπο σκέψης και δράσης τους, κατά τη διάρκεια άμεσων ή συμβολικών κοινωνικών αλληλεπιδράσεων»

Συμπλέκοντας τους ανωτέρω κεντρικούς ορισμού η κοινωνική επιρροή εδράζεται και περιγράφει τον μετασχηματισμό κρίσεων, αντιλήψεων και μνήμης βάσει αλληλεπίδρασης, μεταβάλλει τις κοινωνικές στάσεις αλλά και τις αναπαραστάσεις και επηρεάζει τις στάσεις(βλ. επίσης Γαρδικιώτης, 2008). Υπό αυτή την προσέγγιση, η έννοια της επιρροής στο συγκείμενο της παρούσας διατριβής, καλείται να υπογραμμίσει τους μηχανισμούς και τον τρόπο με τον οποίο πρώτον, το ελληνικό πολιτικό σύστημα δέχθηκε επιρροή από τις ευρωπαϊκές επιταγές περί αναγκαιότητας

του Μνημονίου και, δεύτερον, τον τρόπο με τον οποίο το ίδιο το πολιτικό σύστημα άσκησε επιρροή σε ενδοκομματικό, ενδοκοινοβουλευτικό και ευρύτερα κοινωνικό σύστημα. Εναρκτήριο σημείο για την εκτύλιξη μιας διαδικασίας επιρροής αποτελεί η ύπαρξη μιας κατ' αρχήν διάστασης στις αντιλήψεις της πηγής και του στόχου επιρροής, για τη φύση ενός αντικειμένου ή για τη μεταξύ τους σχέση. Έτσι, στη συγκεκριμένη διατριβή, η φιλο-μνημονιακή και αντι-μνημονιακή ρητορική αναμένεται να αποτυπώνουν διαφορετικές αντιλήψεις αναφορικά με την αναγκαιότητα και την ύπαρξη των Μνημονίων, ενεργοποιώντας έτσι διαδικασίες επιρροής ως επικοινωνιακή δραστηριότητα επανορισμού, ή αλλιώς εμπλουτισμού και μεταβολής των ερμηνευτικών σχημάτων, ώστε να αποκατασταθεί η συναίνεση.

Ο Moscovici παρομοιάζει τη διαδικασία επιρροής με την έννοια της διαπραγμάτευσης, κατά την οποία το κοινωνικό υποκείμενο συγκροτεί επιχειρήματα και εξ αυτού ερμηνευτικά σχήματα, ικανά να τύχουν αποδοχής του συνομιλητή του, γεγονός που συνεπάγεται την απόδοση εγκυρότητας και νομιμοποίησης της θέσης του. Το γεγονός, όμως, ότι υπάρχουν διάφοροι τύποι αρχικής διαφωνίας και ανυπαρξίας συναίνεσης, και εξ αυτού διαφορετικές αποτυπώσεις της πραγματικότητας υπό διαπραγμάτευση, οδήγησε στη διάκριση τριών τύπων επιρροής, οι οποίοι αντιστοιχούν στη δόμηση, διατήρηση και αλλαγή του κοινωνικού πεδίου (Faucheux & Moscovici, 1967).

Ο πρώτος τύπος αφορά τη διαδικασία κανονικοποίησης (δόμησης) και συνίσταται στη σύγκλιση των ατομικών κρίσεων, στο εσωτερικό της ομάδας, προς έναν κοινό μέσο όρο, ο οποίος συνιστά τον νέο συλλογικό κανόνα, δηλαδή τη νόρμα. Η κανονικοποίηση αποτελεί προϊόν αμοιβαίου συμβιβασμού, σε συνθήκες ισοτιμίας, όπου εκλείπουν εξωτερικές παράμετροι ικανές να επιβάλλουν εξ αρχής κάποιον κανόνα. Ο Sherif πραγματοποίησε ένα καίριο βήμα συνδέοντας ρητά το φαινόμενο της σύγκλισης με την ανάπτυξη των ομαδικών νορμών. Το πείραμά του αναφορικά με το αυτό-κινητικό φαινόμενο ανέδειξε ότι τα άτομα σε ομάδες των δύο ή των τριών, που προέβαιναν σε εκτιμήσεις φυσικής κίνησης, γρήγορα συνέκλιναν, μετά από μια σειρά από δοκιμές, στο μέσο των εκτιμήσεων της ομάδας και παρέμεναν επηρεασμένα από αυτή τη νόρμα, ακόμα και όταν αργότερα προέβαιναν σε εκτιμήσεις το κάθε άτομο ξεχωριστά. Ο Sherif υποστήριξε ότι τα άτομα χρησιμοποιούν τη συμπεριφορά των άλλων για να καθορίσουν το εύρος των δυνατών συμπεριφορών. Οι μέσες, κεντρικές ή μεσαίες θέσεις σε τέτοια πλαίσια αναφοράς, προσλαμβάνονται ως πιο σωστές απ' ότι οι πιο ακραίες «τιμές», με συνέπεια τα

άτομα να τείνουν να υιοθετούν τις μέσες θέσεις έναντι των ακραίων. Με αυτό τον τρόπο επεξηγείται η προέλευση των νορμών, ως κυρίαρχα ερμηνευτικά σχήματα, και η συνακόλουθη σύγκλιση με αποτέλεσμα να επιτυγχάνεται και να επιτείνεται η συναίνεση εντός των ομάδων.

Ο δεύτερος τύπος αφορά τη συμμόρφωση (διατήρηση), δηλαδή την προσαρμογή της γνώμης και τη συμπεριφοράς ενός ατόμου, ή ομάδας, στη γνώμη και τη συμπεριφορά της πλειοψηφίας, ή του τμήματος της ομάδας που θεωρείται κυρίαρχο. Το κλασσικό πείραμα του Aschanέδειξε την έκταση συμμόρφωσης του ατόμου στο ευρύτερο σύνολο, την πλειοψηφία, όπου μπορεί να φτάσει μέχρι το σημείο υιοθέτησης απόλυτα λανθασμένων απαντήσεων σε ένα υπόδειγμα οφθαλμοφανούς, αντικειμενικού ερεθίσματος. Επιπροσθέτως, ο πειραματικός σχεδιασμός του Milgram(1974) ανέδειξε την τάση των ατόμων να μη διστάσουν να διοχετεύσουν ηλεκτροσόκ, προβάλλοντας το επιχείρημα ότι είχαν λάβει εντολή από κάποιον, ο οποίος παρουσιάστηκε ως επιστημονική αυθεντία. Άλλες προσεγγίσεις(Kelley, 1952·Deutsch & Gerard, 1955)ανέδειξαν τη σχέση μεταξύ παραγόμενης επιρροής συμμόρφωσης και είδους εξάρτησης του στόχου από την πηγή. Σύμφωνα με αυτή τη διάκριση, η κανονιστική επιρροή βασίζεται στην κατοχή εξουσίας από την πηγή και στην ικανότητά της να ελέγξει τη συμπεριφορά του ατόμου και βρίσκει πρόσφορο έδαφος όταν υφίσταται η αντίληψη ότι η ομάδα κατέχει την ισχύ και την ικανότητα να διευθετήσει τη χορήγηση ανταμοιβών και την επιβολή τιμωρίας. Η πληροφοριακή επιρροή οφείλεται στην ανισομέρεια της κατεχόμενης γνώσης, η οποία οδηγεί το άτομο να συμμορφωθεί με την πληροφορία που παρέχεται από την πηγή. Επομένως, η πληροφοριακή επιρροή εμφανίζεται όταν τα άτομα είναι αβέβαια, είτε επειδή τα ερεθίσματα είναι εγγενώς ασαφή είτε επειδή υπάρχει κοινωνική διαφωνία. Ο Kelman (1958) θεωρώντας ότι ένας βασικός στόχος ενός επικοινωνιακού πολιτικού μηνύματος είναι η αλλαγή στάσεων σε συλλογικό και ατομικό επίπεδο συγκρότησε μια τυπολογία κοινωνικής συμμόρφωσης, η οποία αποτελείται από τρεις μορφές.

Πρώτον, η ενδοτικότητα, όπου ένα άτομο δέχεται την επιρροή, ελπίζοντας σε μια θετική αντίδραση από ένα άλλο άτομο ή σύνολο, χωρίς απαραίτητα το ίδιο να αποδέχεται ουσιαστικά το μήνυμα. Σε περίπτωση πραγματικής εσωτερικής αλλαγής, ενεργοποιούνται διαδικασίες μεταστροφής. Η ενδοτικότητα τείνει να συνδέεται με σχέσεις ισχύος, θεωρώντας ότι η ισχύς είναι ο έλεγχος της συμπεριφοράς, μέσω κυριαρχίας, που προκαλεί ενδοτικότητα και υποταγή (Jost & Major, 2001·Hornsey,

Spears, Cremers & Hogg, 2003). Επομένως, εάν η ελληνική πολιτική ρητορική αναγνωρίζει τη διαδικασία των Μνημονίων ως επιβεβλημένη και μη διαπραγματεύσιμη, αναγνωρίζει την κυριαρχική ισχύ του Μηχανισμού Στήριξης και της Ευρώπης και τη δυνατότητά τους να παρέμβουν άμεσα στη χάραξη πολιτικής στρατηγικής της Ελλάδας.

Δεύτερον, η ταύτιση, όπου το άτομο αποδέχεται την επιρροή αναμένοντας ότι θα δημιουργηθεί μια ικανοποιητική αυτοπροσδιοριζόμενη σχέση του ατόμου με ένα άλλο άτομο ή μια άλλη ομάδα. Αυτή η σχέση δύναται να λάβει τη μορφή της κλασσικής ταύτισης, όπου το άτομο αναλαμβάνει τον ρόλο άλλου ατόμου, ή τη μορφή του αμοιβαίου ρόλου, όπου το άτομο αποδέχεται τη σχέση ενώ το περιεχόμενο παραμένει δευτερεύουσας σημασίας (Kelman, 1958). Αντιστοίχως λοιπόν η φιλομνημονιακή ρητορική επικεντρώνεται στη σχέση της εγχώριας πολιτικής σκηνής υπό όρους ευθυγράμμισης με την ευρωπαϊκή και θέτει αυτή τη σχέση ως προτεραιότητα, ασχέτως περιεχομένου.

Τρίτον, η εσωτερικευση παρατηρείται όταν το άτομο αποδέχεται την επιρροή καθώς η προτεινόμενη συμπεριφορά, οι ιδέες και τα συστατικά της, θεωρούνται ως η πιο ενδεδειγμένη λύση. Σε αυτό το επίπεδο συμμόρφωσης το άτομο αξιολογεί το περιεχόμενο του μηνύματος ή της συμπεριφοράς και το αποδέχεται πλήρως. Αντιστοίχως, η πολιτική ρητορική θεωρεί το περιεχόμενο του Μνημονίου ως μοναδική λύση, υπό όρους βέλτιστης επιλογής, η ακολουθία της οποίας θα οδηγήσει σε διασφάλιση της ανάπτυξης.

Ο τρίτος τύπος επιρροής αφορά την καινοτομία (αλλαγή) και αναφέρεται στη διαδικασία κατά την οποία ένα άτομο ή μια ομάδα αντιτίθεται στις κυρίαρχες νόρμες, δηλαδή στα εμπεδωμένα και κυρίαρχα ερμηνευτικά σχήματα και αξίες ενός κοινωνικού πλαισίου, τους αμφισβητεί με συνέπεια και σταθερότητα, προτείνοντας στη θέση τους εναλλακτικά ερμηνευτικά σχήματα. Η διαδικασία αυτή, εναλλακτικών ερμηνευτικών σχημάτων, ορισμών και αξιών προκαλεί ρήξη στην ομοφωνία της πλειοψηφίας, δημιουργώντας ρήξη στο εσωτερικό της πλειοψηφικής ομάδας. Με αυτό τον τρόπο κινητοποιείται η γνωστική δραστηριότητα των μελών της πλειοψηφικής ομάδας, προς την κατεύθυνση της επεξεργασίας των νέων ερμηνευτικών αυτών σχημάτων στο κοινωνικό πεδίο. Στο συγκεκριμένο συγκείμενο των Μνημονίων, η καινοτομία, παρατηρείται ως έγκληση των κυρίαρχων νομιμοποιητικών, φιλο-μνημονιακών ερμηνευτικών σχημάτων, αποτυπώνεται στον

αντι-μνημονιακό λόγο, του οποίου τα ερμηνευτικά σχήματα συγκροτούν το Μνημόνιο υπό όρους κοινωνικής κρίσης και υποταγής στις ευρωπαϊκές επιταγές.

Οι τρεις προαναφερθέντες τύποι επιρροής, η κανονικοποίηση, η συμμόρφωση και η καινοτομία, συνιστούν ουσιαστικά τρεις μορφές μείωσης της διαφωνίας και διαμόρφωσης κοινών εκτιμήσεων στο εσωτερικό ενός κοινωνικού πεδίου. Μέσω αυτών των μορφών κοινωνικής επιρροής κατασκευάζονται, επαναβεβαιώνονται και μετασχηματίζονται κοινωνικά κανονιστικά ερμηνευτικά σχήματα ορισμού του κοινωνικού πεδίου, τα οποία επιτελούν αξιολογική και κανονιστική λειτουργία αναφορικά με τον ορισμό και επανορισμό του κοινωνικού πεδίου. Αφ' ενός περιγράφουν το «επιθυμητό», διαμορφώνοντας ιεραρχήσεις σημασιών και αξιών και αφ' ετέρου ρυθμίζουν τη συμπεριφορά και τα ερμηνευτικά σχήματα των ατόμων. Ο καθορισμός της «ανοχής» στη διαφορά και τη διαφωνία εντός της ομάδας, συνιστά το μέτρο κανονιστικότητας των ερμηνευτικών αυτών σχημάτων, γεγονός που υπογραμμίζει τη διαφορετική πρόσληψη και ορισμό της κοινωνικής συνοχής. Η έννοια αυτή, της κοινωνικής συνοχής, παρακίνησε τους Moscovici, Doise και Dulong(1972) να προτείνουν δυο διαφορετικούς τύπους ερμηνείας αυτής της κοινωνικής συνοχής. Πρώτον το συμβιβασμό, όπου το κοινωνικό πεδίο «επιβάλλει» την προσαρμογή της διαφωνίας και της διαφοράς στα κυρίαρχα ερμηνευτικά σχήματα και δεύτερον τη συναίνεση, κατά την οποία οι κοινωνικές νόρμες συνιστούν αποτέλεσμα ευρύτερου διαλόγου, αναμέτρησης, διαμάχης και σύγκρουσης. Εάν η κοινωνική συνοχή θεωρηθεί παράγωγο της πρώτης παραδοχής, του συμβιβασμού, τότε η επιρροή θεωρείται συνώνυμο της ομοιομορφίας, καθώς απορροφάται πλήρως η κοινωνική διαφοροποίηση και η διαφωνία στο κυρίαρχο νομιμοποιητικό κανόνα. Έτσι οι εξηγητικές αρχές της συμμόρφωσης θεωρούνται απόλυτες, γεγονός που αναγορεύει την υποταγή στην εξουσία και την πλειοψηφία ως απόλυτη κανονιστική αξία. Ο Moscovici κωδικοποίησε τις αρχές του «λειτουργικού» αυτού μοντέλου και αντιπρότεινε το «γενετικό» μοντέλο, όπου και τα δύο αναλύονται στις επόμενες ενότητες.

5.1.1 Λειτουργικό μοντέλο

Το λειτουργικό μοντέλο του Moscovici(Moscovici, 1976, σελ. 33-48·2017c) βασίζεται σε έξι θεμελιώδεις προτάσεις.

Πρώτη πρόταση: Η κοινωνική επιρροή σε μια ομάδα είναι άνισα κατανομημένη και ασκείται μονομερώς. Η επιρροή, σύμφωνα με την ανωτέρω παραδοχή, εμφανίζεται

όταν υφίσταται αφενός μια πηγή, η οποία είναι ο πομπός της επιρροής και ένας στόχος, ο οποίος αποτελεί τον δέκτη της επιρροής. Η επιρροή όμως, λειτουργεί με ασύμμετρο τρόπο, καθώς ασκείται από την πηγή προς το στόχο και όχι αντιστρόφως. Ως συνέπεια αυτής της ασυμμετρίας, η οπτική της πλειοψηφίας περιβάλλεται με το κύρος της «απόλυτης αλήθειας» και του κανόνα, παράγει νομιμοποιητικά ερμηνευτικά σχήματα και εκφράζει το κοινωνικό σύστημα στο σύνολό του. Αντιστοίχως, οποιαδήποτε μειονοτική έκφραση ή διαφωνία χαρακτηρίζεται ως σφάλμα ή παρέκκλιση και όλα τα άτομα και οι υπό-ομάδες του κοινωνικού αυτού συστήματος θεωρούνται αποκλειστικά δέκτες της επιρροής.

Δεύτερη πρόταση: Η κοινωνική επιρροή αποσκοπεί στη διατήρηση και την ενίσχυση του κοινωνικού ελέγχου. Για να υφίσταται αυτός ο έλεγχος προϋποτίθεται ότι όλα τα άτομα και οι υπό-ομάδες διαθέτουν τις ίδιες αξίες, νόρμες, κριτήρια και ερμηνευτικά σχήματα, στα οποία όλοι συμφωνούν και ανατρέχουν. Στις συνθήκες αυτές ομοιογένειας τα άτομα τείνουν να επιδιώκουν την εξάλειψη των διαφορών και αν υπάρξουν εντονότερες διαφορές, τα διαφοροποιημένα άτομα (ή υπό-ομάδες) που αρνούνται να ενσωματωθούν, αποκλείονται. Εξ αυτού θεωρείται ότι η γνώμη της πλειοψηφίας αποτελεί την απόλυτη πηγή εγκυρότητας και μέσο διασφάλισης της αντικειμενικότητας και βάσει αυτών κρίνεται η συμμόρφωση ή παρέκκλιση των ατόμων και των υπό-ομάδων.

Τρίτη πρόταση: Οι σχέσεις εξάρτησης καθορίζουν την κατεύθυνση και το μέγεθος της κοινωνικής επιρροής που ασκείται σε μια ομάδα. Εξ αυτού, η έννοια της εξάρτησης συνιστά τον κύριο μηχανισμό άσκησης επιρροής. Ο Moscovici αναφέρει δύο υποκατηγορίες της εξάρτησης, πρώτον την εξάρτηση του αποτελέσματος, η οποία παρατηρείται σε περιπτώσεις όπου οι παρεκκλίνοντες ή άλλα μέλη της ομάδας έχουν ζητήματα προσωπικότητας, δηλαδή τα άτομα που αισθάνονται έντονα την ανάγκη δημιουργίας δεσμού με τους άλλους, αυτοεκτίμησης κ.ο.κ, έχουν μεγαλύτερη τάση συμμόρφωσης από τα άτομα που έχουν λιγότερο την ανάγκη αυτή. Δεύτερον, η πληροφοριακή εξάρτηση, που περιγράφει την τάση των ατόμων να αναζητούν ακρίβεια στις κρίσεις τους για τα φαινόμενα, να αναζητούν την επικύρωση των κρίσεων τους και κατ' αυτόν τον τρόπο, να προσαρμόζονται στο περιβάλλον. Στον αντίποδα, βρίσκονται τα χαρακτηριστικά που καθιστούν τα άτομα λιγότερο επιρρεπή στο να ενδώσουν στην επιρροή:

«Τα άτομα αυτά έχουν υψηλό βαθμό βεβαιότητας για την προσωπική τους αντίληψη, αισθάνονται πιο ικανά ή πιο ισχυρά από τους άλλους, ή ακόμη θεωρούν ότι έχουν υψηλότερη θέση, έχουν ένα ή περισσότερα άλλα άτομα στην ομάδα που συμφωνούν μαζί τους ενάντια στην κρίση της πλειοψηφίας, θεωρούν τους άλλους, ίσως σε αντίθεση με τον εαυτό τους, μη ελκυστικούς ως πηγή πληροφόρησης και τέλος ελάχιστο όφελος βλέπουν στον κομορμισμό για την ικανοποίηση των βασικών προσωπικών τους στόχων»(Hollander, 1964, σελ. 558).

Η κριτική έναντι στην ανωτέρω παραδοχή βασίζεται στο επιχείρημα ότι η έννοια της «προσωπικότητας» και της σύνδεσής της με τη «συμμόρφωση» προκαλεί το παράδοξο το πώς ένα μη συμβατικό, «δυνατό» μέλος το οποίο τείνει να μη συμμορφώνεται, τελικά ακολουθεί την πλειοψηφία.

Τέταρτη πρόταση: Οι μορφές που παίρνουν οι διαδικασίες της επιρροής καθορίζονται από τις καταστάσεις αβεβαιότητας και από την ανάγκη μείωσης της αβεβαιότητας. Επομένως, η έννοια της αβεβαιότητας διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην επιρροή, η οποία αβεβαιότητα ενδέχεται όμως να οφείλεται και στην εσωτερική κατάσταση του ατόμου. Η παρουσία ή απουσία της βεβαιότητας καθορίζει δυο διαφορετικές μορφές επιρροής. Εάν το άτομο ή η υπό-ομάδα νοιώσει αβεβαιότητα, θεωρείται απαραίτητη η αναφορά σε «τρίτους» για τη θέσπιση κριτηρίων, με σκοπό την επικύρωση των απόψεων και των συμπεριφορών. Έτσι, η γνώμη της πλειοψηφίας λειτουργεί ως σημείο αναφοράς των ατομικών απόψεων και σαν βάση διαμόρφωσης της κοινωνικής συναίνεσης.

Πέμπτη πρόταση: Η συναίνεση στην οποία στοχεύει η ανταλλαγή επιρροής βασίζεται στον κανόνα της αντικειμενικότητας. Η πλειοψηφία θεωρείται ως σταθερό σημείο προσανατολισμού αναφορικά με το τι καθίσταται ως «λειτουργικό» σε ένα κοινωνικό σύστημα και βάσει αυτού ευθυγραμμίζονται οι απόψεις και οι συμπεριφορές των ατόμων και των υπό-ομάδων, καθώς κάθε διαδικασία επιρροής στοχεύει στην αποκατάσταση και τη διατήρηση του κανόνα της πλειοψηφίας, εξασφαλίζοντας έτσι την κοινωνική αρμονία.

Έκτη πρόταση: Όλες οι διαδικασίες επιρροής εξετάζονται υπό το πρίσμα της συμμόρφωσης και μόνον η συμμόρφωση θεωρείται ότι διέπει τα ουσιώδη χαρακτηριστικά των διαδικασιών αυτών. Η πρόταση αυτή εκφράζει αυτό που υπογραμμίζει ο Moscovici ως «μεροληψία της συμμόρφωσης», καθώς θεωρείται ότι η επιρροή οδηγεί αποκλειστικά στη συμμόρφωση και ότι η συμμόρφωση είναι το μοναδικό φαινόμενο αλληλεπίδρασης, που συνδέεται με την επιρροή. Εξ αυτού, εάν το σημείο εκκίνησης είναι η ταύτιση μεταξύ επιρροής και συμμόρφωσης, δεν είναι

παράδοξο ότι όλες οι διαφορετικότητες και μετατοπίσεις θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως παρεκκλίσεις και να δαιμονοποιούνται.

Οι παραπάνω έξι προτάσεις του Moscovici που περιγράφουν το λειτουργικό μοντέλο επιρροής αλληλο-επικαλύπτονται καθώς η μια απορρέει από την άλλη και παράλληλα αποτελούν τμήμα ενός συνεκτικού συστήματος, το οποίο έχει ως απόλυτη παραδοχή την εγκυρότητα και αξιοπιστία της πλειοψηφίας και αντιμετωπίζει την επιρροή ως απαραίτητο στοιχείο ευθυγράμμισης των διαφορετικών απόψεων, ώστε να μην παρεκκλίνουν από τα κυρίαρχα ερμηνευτικά σχήματα και διαταράζουν την κοινωνική αρμονία. Το λειτουργικό μοντέλο αποτελεί έναν αντικατοπτρισμό μιας ορισμένης ιδεολογικής προσέγγισης για την κοινωνική πραγματικότητα αγνοώντας άλλες πτυχές της επιρροής, όπως αυτή της καινοτομίας και της παραγωγής κοινωνικής αλλαγής. Για τον λόγο αυτό ο Moscovici(1976) διατύπωσε το «γενετικό» ή «αλληλεπιδρασιακό» μοντέλο, το οποίο αναλύεται στην επόμενη ενότητα.

5.1.2. Γενετικό μοντέλο

Κατ' αναλογία με την περιγραφή των δομικών αρχών του λειτουργικού μοντέλου, ο Moscovici διατύπωσε πέντε προτάσεις, οι οποίες περιγράφουν τον μηχανισμό επιρροής υπό το «γενετικό» μοντέλο.

Πρώτη πρόταση: Κάθε μέλος της ομάδας, ανεξαρτήτως θέσης, αποτελεί εν δυνάμει πηγή και δέκτη επιρροής. Σύμφωνα με την πρώτη αυτή πρόταση, υπάρχει μια μεταβολή στο πώς προσεγγίζεται η επιρροή. Ενώ στο λειτουργικό μοντέλο η επιρροή αναγνωριζόταν αποκλειστικά υπό όρους πλειοψηφίας και η αντίδραση στις κοινωνικές νόρμες θεωρούνταν παρέκκλιση, ο Moscovici κάνει λόγο για «ενεργείς μειονότητες», δηλαδή άτομα και ομάδες που αμφισβητούν τα κυρίαρχα πλειοψηφικά αφηγήματα και εκδηλώνουν εναλλακτικά ερμηνευτικά σχήματα και συμπεριφορές. Επιπροσθέτως ο ίδιος προχωρά σε μια διαφοροποίηση ανάμεσα στις «άνομες» ομάδες και τις «αντινομιστικές» ομάδες θεωρώντας ότι

«...οι άνομες μειονότητες είναι άτομα ή υποομάδες που ορίζονται με αναφορά στον κανόνα ή στην απόκριση του ευρύτερου κοινωνικού συστήματος, διότι η ομάδα στην οποία ανήκουν δεν έχει τους δικούς της κανόνες και αποκρίσεις και στις αντινομιστικές μειονότητες, οι οποίες κατέχουν τη δική τους ξεχωριστή θέση σε αντίθεση ή αντιπαράθεση με το ευρύτερο κοινωνικό σύστημα» (Moscovici, 2017c, σελ. 108)

Στην πρώτη περίπτωση, η διαφωνία και η παρέκκλιση αποτελούν παράβαση και μπορούν να θεωρηθούν ότι είναι άνομες, στη δεύτερη όμως περίπτωση απορρέουν

από μια συνειδητή αντίθεση σε έναν κανόνα και από την υποστήριξη εναλλακτικών λύσεων. Υφίσταται, επομένως, μια ποιοτική διάσταση στην έννοια της αντινομιστικής ή ενεργής μειονότητας, η οποία βασίζεται στη σταθερή εναντίωσή της στο κυρίαρχο ερμηνευτικό σχήμα και την αντιπρόταση εναλλακτικών ερμηνευτικών σχημάτων.

Δεύτερη πρόταση: Η κοινωνική αλλαγή, όπως και ο κοινωνικός έλεγχος, αποτελεί έναν από τους σκοπούς της επιρροής. Στη συγκεκριμένη πρόταση υπεισέρχεται η έννοια της σύγκρουσης ως κομβικό στοιχείο, καθώς όλες οι κοινωνίες είναι εξ ορισμού ετερογενείς. Καθώς, όπως σημειώνει ο Moscovici σε κοινωνικές ομάδες όπως η οικογένεια, η εκκλησία, το σχολείο, η βιομηχανία, ορισμένα πολιτικά κόμματα, ο στρατός, προβαίνουν σε όλες τις δυνατές ενέργειες για να διατηρήσουν τον κοινωνικό τους έλεγχο ως κοινωνική δύναμη, η συναίνεση, η υπακοή σε κανόνες, η άρση ισχυρών προσωπικών προτιμήσεων, η ανάγκη διευθέτησης και έγκρισης αποτελούν τις απαραίτητες συνθήκες ώστε να αποφεύγονται οι συγκρούσεις και να εμπεδώνεται η ισχύς τους, δεν συμβαίνει το ίδιο στην επιστήμη, την τέχνη ή την τεχνολογία. Στους τομείς αυτούς αναζητείται η πρωτοτυπία, η σύγκρουση απόψεων, η αναζήτηση νέων ιδεών, πρακτικών και τεχνικών και η διαφύλαξη του statusquo δεν είναι απαραίτητα επιθυμητή. Έτσι και στο κοινωνικό σύνολο, είτε επικρατεί η κοινωνική αλλαγή είτε ο κοινωνικός έλεγχος, το βέβαιο είναι ότι στο εσωτερικό του δεν επικρατεί απόλυτη συμφωνία. Η αντιπαράθεση μεταξύ κοινωνικής αλλαγής και κοινωνικού ελέγχου συνδέεται στενά με την κατεύθυνση, την προέλευση και τις επιδράσεις της επιρροής. Εξ αυτού εάν επικεντρωθεί η προσοχή στις πιέσεις που προσδιορίζουν την κοινωνική αλλαγή, υπογραμμίζεται η ανάγκη περιγραφής και νοηματοδότησης της καινοτομίας, ως μια πρόταση νέου αξιολογικού συστήματος και ερμηνευτικών σχημάτων, η οποία λειτουργεί συγκρουσιακά με τα ήδη υφιστάμενα.

Τρίτη πρόταση: Οι διαδικασίες κοινωνικής επιρροής συνδέονται άμεσα με την παραγωγή και την απορρόφηση των συγκρούσεων. Η πρόταση αυτή παραπέμπει στον τρόπο διαχείρισης της σύγκρουσης. Όταν η επιρροή ασκείται προς την κατεύθυνση της αλλαγής, η διαφωνία είναι αναπόφευκτη και όσο πιο αισθητή γίνεται τόσο προσλαμβάνεται υπό όρους απειλητικής κατάστασης. Επομένως η αβεβαιότητα πηγάζει από τη σύγκρουση, γεγονός όμως που οδηγεί στην αμφισβήτηση των υποκειμενικών (ή ομαδικών) νορμών, καθώς το άτομο ή η ομάδα υπεισέρχεται σε μια διαδικασία αμφισβήτησης της γνώμης της. Παρά το γεγονός ότι οι περιπτώσεις υποταγής που παρατηρούνται οφείλονται γενικά σε μια τάση αποφυγής της

σύγκρουσης, σημαντικός παράγοντας αποτελεί ο αντινομιστικός ή άνομος χαρακτήρας της πλειοψηφίας ή της μειονότητας. Στους πειραματικούς σχεδιασμούς του Smith(1936) και του Steiner(1966) αναδείχθηκε ότι τα άτομα τα οποία διαθέτουν «ακραίες» πεποιθήσεις ή μια στέρεη απόκριση, εκδηλώνουν ελάχιστη ανησυχία αναφορικά με τη διαφωνία, δηλαδή δεν ενδιαφέρονται να αποφύγουν τη σύγκρουση. Όπως, επομένως, είναι δυνατόν τα άτομα να επεξεργαστούν τη σύγκρουση με διαφορετικές προσεγγίσεις, έτσι υπάρχουν και διαφορετικοί τρόποι επιρροής, που αντιστοιχούν σε αυτές τις μεθόδους επεξεργασίας της σύγκρουσης.

Τέταρτη πρόταση: Όταν ένα άτομο ή μια υπό-ομάδα επηρεάζει μια ομάδα, ο κύριος παράγοντας επιτυχίας είναι το είδος συμπεριφοράς. Στην πρότασή του αυτή, ο Moscovici (2017) θέτει ως προσδιοριστικό παράγοντα της επιρροής, το είδος της συμπεριφοράς, ως οργάνωση των συμπεριφορών και των απόψεων, ροή και ένταση της εκφοράς των συμπεριφορών και των απόψεων αυτών, δηλαδή τη «ρητορική» τους. Ο Moscovici (2017) διακρίνει πέντε είδη συμπεριφοράς, την επένδυση, την αυτονομία, τη συνεκτικότητα, την ακαμψία και την ακεραιότητα.

Η επένδυση αφορά την προσπάθεια, την ψυχολογική επένδυση, που καταβάλλεται για να δικαιολογηθεί και να μεταβληθεί η συμπεριφορά. Πιο συγκεκριμένα ο Moscovici (2017, σελ. 152) αναφέρει ότι «αν ένα άτομο ή μια ομάδα καταβάλλει μεγάλη προσπάθεια για να υλοποιήσει ένα συγκεκριμένο έργο, οι τρίτοι θα καταλήξουν σε δύο συμπεράσματα: (1) ότι έχει μεγάλη εμπιστοσύνη στην επιλογή που έκανε και (2) ότι έχει μεγάλη ικανότητα αυτοενίσχυσης». Αυτό σημαίνει ότι επιρροή θα ασκούν αυτά τα είδη συμπεριφοράς, που σηματοδοτούν ότι τα εμπλεκόμενα άτομα ή εμπλεκόμενες ομάδες αποφάσισαν ελεύθερα να δεσμευτούν σε αυτό που επιδιώκουν, ο επιδιωκόμενος στόχος τους χαίρει μεγάλης εκτίμησης, έτσι ώστε οι προσωπικές θυσίες τους να πραγματοποιούνται οικειοθελώς. Αναφορικά με την αυτονομία, προσεγγίζεται ως την ανεξαρτησία κρίσεων και στάσεων που αντικατοπτρίζει την αποφασιστικότητα δράσης σύμφωνα με τις αρχές της ομάδας, ή του ατόμου, που εκδηλώνει τη συμπεριφορά. Σύμφωνα με τον Moscovici (2017, σελ. 154) «ένα άτομο, το οποίο φαίνεται να έχει αυτόνομες απόψεις και εκτιμήσεις, και δεν είναι ούτε τυραννικός, ούτε έχει ιδιαίτερη προδιάθεση για συμβιβασμούς, θα προσληφθεί, θα χαρακτηριστεί και πιθανότητα θα αντιμετωπιστεί ως υπερασπιστής ενός μοντέλου ή ενός συνόλου ιδιαίτερων αξιών». Εξ αυτών, το άτομο, ή η ομάδα, δίνει την εντύπωση ότι ελέγχει τη συμπεριφορά του και θα αποτελέσει τον υποκινητή μιας σειράς δράσεων.

Η συνεκτικότητα, ως επίδειξη σταθερής συμπεριφοράς από τη μειονότητα αποτελεί την αναγκαία συνθήκη για την άσκηση επιρροής. Προσλαμβάνεται ως ένδειξη βεβαιότητας, ως καθρέφτισμα της δέσμευσης σε μια αδιαπραγμάτευτη επιλογή. Η συνεκτικότητα της συμπεριφοράς μπορεί να λάβει πολυάριθμες μορφές, όπως η διαρκής και ξεκάθαρη επανάληψη της ίδιας απάντησης στο τιθέμενο ζήτημα, η αποφυγή αντιφάσεων και η αποφασιστική βεβαιότητα. Παράλληλα, η συνεκτικότητα παίζει αποφασιστικό ρόλο στη διαδικασία απόκτησης και οργάνωσης των πληροφοριών που προέρχονται από το κοινωνικό περιβάλλον. Ο ρόλος αυτός αναφέρεται είτε σε μια εσωτερική συνεκτικότητα, είτε ως ενδοομαδική συναίνεση των απαντήσεων σε ένα συγκεκριμένο ερέθισμα, αλλά και διαχρονικά σαν ομοφωνία και συνοχή των απαντήσεων σε μια σειρά διαδοχικών ερεθισμάτων (Faucheux & Moscovici, 1967). Η σημασία της ενδοομαδικής συναίνεσης των απαντήσεων αποδείχθηκε και στο πείραμα του Asch (1952), όπου αποδείχθηκε σημαντικότερη από το μέγεθος της πλειοψηφίας, ως παράγοντας πίεσης, που οδηγεί στη συμμόρφωση.

Το επόμενο ζήτημα που δημιουργήθηκε αναφορικά με τη συνεκτικότητα, είναι η ακαμψία της συμπεριφοράς, κατά πόσο δηλαδή η συνεκτική συμπεριφορά πρέπει να ερμηνευθεί με όρους ακαμψίας. Μια μελέτη της Nemeth και των συνεργατών της (Nemeth, Swedlund & Kanki, 1974) απέδειξε ότι μια λιγότερο «δογματική», «πιο ευέλικτη» συμπεριφορά μπορεί να είναι αποτελεσματικότερη στις απαντήσεις της, παρά με την επανάληψή τους. Ο Moscovici όμως αναγνωρίζει ότι ένα είδος άκαμπτης συμπεριφοράς μπορεί να έχει πολλές αρνητικές επιδράσεις στην άμεση επιρροή. Πρώτον, μπορεί να προκαλέσει μια απορριπτική στάση, επειδή ενδέχεται να βιωθεί ως βία ή ως απαράδεκτος περιορισμός και, δεύτερον ακόμη και όταν κάποιος θέλει να συμφωνήσει σε ένα θέμα, η άκαμπτη συμπεριφορά μπορεί να προκαλέσει αρκετή απέχθεια ώστε να τον εμποδίσει να υλοποιήσει την επιθυμία του. Επιπροσθέτως, πειραματικά ευρήματα όπως των Doise και Moscovici αποδεικνύουν ότι υπό ορισμένες συνθήκες, η εξ' αρχής επίδειξη σταθερότητας από τη μειονότητα δεν οδηγεί σε αύξηση της μειονοτικής επιρροής. Για τον λόγο αυτό θεωρητικοί προβληματισμοί και πειραματικοί σχεδιασμοί στράφηκαν προς μια ποιοτική διάκριση αναφορικά με το τι καθιστά τη μειονότητα και τι την πλειοψηφία.

Σε αυτό το πλαίσιο προτείνεται μια διάκριση της έννοιας «πλειοψηφία», όπου η έννοια της «εξουσίας» αποτελεί κεντρικό συστατικό της (Mugny & Papastamou, 1982·Papastamou, Gardikiotis & Prodromitis, 2017). Με την έννοια εξουσία

περιγράφεται κάθε οντότητα η οποία θεσπίζει κανονιστικά σχήματα και διαθέτει την ικανότητα άσκησης κοινωνικού ελέγχου. Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τον Παπαστάμου (1989a, σελ. 281) «...υφίσταται η επικυριαρχία της εξουσίας και που αφομοιώνοντας την κυρίαρχη ιδεολογία, συμμερίζεται αρκετά συχνά το σύνολο ή μέρος των κοινωνικών κανόνων που εκφράζουν πλέον την πλειοψηφία». Παράλληλα, υπάρχουν και οι προαναφερθείσες ενεργείες μειονότητες, οι οποίες αντιτίθενται στα κυρίαρχα αφηγήματα και προωθούν εναλλακτικά ερμηνευτικά σχήματα αναφορικά με τα ζητήματα, που βρίσκονται στο επίκεντρο της κοινωνικής διαμάχης. Έτσι, συγκροτήθηκε ένα τριαδικό μοντέλο ανάλυσης των φαινομένων επιρροής, το οποίο ξεπερνά το δυαδικό σχήμα «πλειοψηφία – μειοψηφία» και υπεισέρχεται η έννοια της εξουσίας και του πληθυσμού. Πιο συγκεκριμένα, υφίστανται οι σχέσεις εξουσίας και πληθυσμού, όπου παρουσιάζεται άμεσος και έμμεσος έλεγχος από την εξουσία στη σιωπηρή πλειοψηφία, οι σχέσεις εξουσίας και μειονοτήτων, που διέπονται από ανταγωνισμό και αμφισβήτηση και η σχέση μειονότητας – σιωπηρής πλειοψηφίας, μια σχέση κοινωνικής επιρροής, καθώς η σιωπηρή πλειοψηφία αποτελεί τον στόχο επιρροής της ενεργής μειονότητας. Το τριαδικό μοντέλο προβλέπει έναν μηχανισμό, ο οποίος διέπει τη σχέση επιρροής μεταξύ μειονότητας και πληθυσμού, το είδος διαπραγμάτευσης (Mugny & Papastamou, 1982· Παπαστάμου, 1989b, 1989a). Ο Mugny προτείνει μια εννοιολογική διάκριση αναφορικά με το είδος συμπεριφοράς και το είδος διαπραγμάτευσης. Το είδος συμπεριφοράς, διαχωρίζεται σε σταθερό ή ασταθές, υπό όρους δηλαδή συνεκτικότητας και διέπει τη σχέση μεταξύ μειονότητας και εξουσίας περιγράφοντας τον τρόπο με τον οποίο συγκροτούνται τα εναλλακτικά σχήματα, έναντι των πλειοψηφικών κυρίαρχων αφηγημάτων. Το είδος διαπραγμάτευσης αφορά τη διαχείριση της σύγκρουσης που η μειονότητα προκαλεί στον πληθυσμό και διαχωρίζεται στο ευλύγιστο είδος διαπραγμάτευσης, δηλαδή στην τήρηση μιας μετριοπαθούς στάσης με περιθώρια επιχειρηματολογικού συμβιβασμού και το άκαμπτο είδος διαπραγμάτευσης, όπου η μειονότητα εμμένει με ακρότητα στην υποστήριξη της επιχειρηματολογίας της, «μπλοκάροντας» ουσιαστικά τη διαπραγμάτευση με τον πληθυσμό.

Εξ αυτών, ενώ η ακαμψία στις αρχικές προσεγγίσεις του Moscovici προσεγγίστηκε ως συμπεριφορά, η ευλυγισία και η ακαμψία της τοποθέτησης των ερμηνευτικών σχημάτων από τη μειονότητα προς τον πληθυσμό επαναπροσεγγίστηκε ως είδος διαπραγμάτευσης της σύγκρουσης. Το τριαδικό μοντέλο επιρροής θέτει ένα νέο κοινωνικό πλαίσιο αναφορικά με τις σχέσεις εξουσίας και επιρροής, το οποίο

είναι ιδιαίτερα χρήσιμο στο συγκείμενο της παρούσας διατριβής. Πιο συγκεκριμένα, το μοντέλο απεικονίζει τις σχέσεις μεταξύ τριών κοινωνικών οντοτήτων, της εξουσίας, της μειονότητας και του πληθυσμού. Η εξουσία και η μειονότητα βρίσκονται σε μια σχέση ανταγωνισμού, η εξουσία με τον πληθυσμό σε σχέση εξουσίας και η μειονότητα και ο πληθυσμός σε σχέση επιρροής.

Η συνεκτικότητα και η ακαμψία οδήγησαν τον Moscovici στο πέμπτο είδος συμπεριφοράς, την ακεραιότητα, καθώς η επίπτωση μιας άκαμπτης και επαναλαμβανόμενης συμπεριφοράς, υπό την έννοια της ακαμψίας του Moscovici, μπορεί να ερμηνευθεί και ως πεισματική, χωρίς επαφή με την πραγματικότητα. Το είδος της συμπεριφοράς όπου μια ενεργή μειονότητα μπορεί να υιοθετήσει ώστε να μην θεωρηθεί άκαμπτη, υπό την έννοια της πεισματικής αγκύλωσης, ορίζεται ως «ακεραιότητα», περιγράφοντας την άποψη ότι πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η γνώμη των άλλων. Υπό αυτή την έννοια, η αλληλεπίδραση με τους άλλους δίνει την εντύπωση αμοιβαιότητας και θεωρείται ως πιο «συναινετική» προσπάθεια αντιπαράθεσης των ερμηνευτικών σχημάτων της μειονότητας.

Η πέμπτη πρόταση του Moscovici (2017c) δηλώνει ότι η διαδικασία επιρροής καθορίζεται από τους κανόνες αντικειμενικότητας, προτίμησης και πρωτοτυπίας, υπό την έννοια της συναίνεσης. Πιο συγκεκριμένα ο Moscovici θεωρεί ότι το άτομο αποζητά να επιβεβαιώσει ότι ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνεται την πραγματικότητα ανταποκρίνεται στην κοινωνικά εγκεκριμένη πραγματικότητα. Επιπροσθέτως, πρέπει να δικαιολογήσει και να υπερασπιστεί την προσωπική του αντίληψη για την πραγματικότητα, για την ιδιωτική του πραγματικότητα, έτσι ώστε να γίνει δημόσια. «Οι δύο αυτές λειτουργίες της συναίνεσης συνυπάρχουν στις διαδικασίες επιρροής, αλλά οι κοινωνικοί κανόνες είναι αυτοί που καθορίζουν ποια από τις δυο θα κυριαρχήσει και θα διαμορφώσει τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και τις ανταλλαγές επιρροής» (Moscovici, 2017c, σελ. 202). Οι κοινωνικοί αυτοί κανόνες είναι ο κανόνας της αντικειμενικότητας, που αφορά την ανάγκη ελέγχου των γνωμών, κρίσεων και εκτιμήσεων σύμφωνα με το κριτήριο της αντικειμενικής ακρίβειας, έτσι ώστε να μπορούν να ληφθούν αποφάσεις σε συνάρτηση με τη δυνατότητα που έχουν να γίνουν παγκοσμίως αποδεκτές. Ο κανόνας της αντικειμενικότητας επιφέρει πίεση για συμμόρφωση, αφού εξ ορισμού δεν μπορεί παρά να υπάρχει μόνο μια «σωστή» απάντηση και λύση, ενώ οι παρεκκλίνουσες απαντήσεις θεωρούνται «λάθος». Για παράδειγμα, μια φιλο-μνημονιακή ρητορική η οποία διαθέτει οικονομοκεντρικό χαρακτήρα, επικαλείται το τεκμήριο της αντικειμενικότητας, θεωρώντας ότι οι

«αριθμοί» οι ίδιοι δείχνουν την ποιότητα και το μέλλον της ελληνικής οικονομίας. Ο δεύτερος κανόνας, της προτίμησης, υποθέτει ότι υπάρχουν γνώμες λίγο ή πολύ επιθυμητές, οι οποίες αντικατοπτρίζουν διάφορες αισθητικές προτιμήσεις. Θεωρεί ότι η συναίνεση είναι το αποτέλεσμα μιας σειράς συγκρίσεων μεταξύ αυτών των γνωμών, πριμοδοτώντας τον χώρο για παραλλαγές και ατομικές επιλογές. Τέλος, ο κανόνας της πρωτοτυπίας, επιλέγει τις κρίσεις ή εκτιμήσεις και γνώμες στη βάση του βαθμού νεωτερικότητας που τις χαρακτηρίζει. Βρίσκεται ανάμεσα στους άλλους δύο κανόνες, δεδομένου ότι κάθε μέλος της ομάδας οδηγείται να πάρει μια μοναδική θέση και να αποφύγει να μιμείται τις απαντήσεις των άλλων.

Εξ αυτών, το λειτουργικό μοντέλο θεωρήθηκε σχετικά «συντηρητικό», καθώς θεωρούσε θέσφατο την κοινωνική αρμονία και τη μη διατάραξη της καθεστηκυίας τάξης ενώ το «γενετικό» μοντέλο επικεντρώθηκε στην έννοια της επιρροής της ενεργούς μειονότητας και της καινοτομίας, υπό όρους συγκρότησης εναλλακτικών ερμηνευτικών σχημάτων, αντιθετικών προς τα κυρίαρχα. Σύμφωνα με τους Papastamou, Gardikiotis και Prodromitis το γενετικό μοντέλο του Moscovici λειτούργησε και έδρασε το ίδιο ως φορέας μειονοτικής επιρροής, επιδρώντας, τόσο στο άμεσο όσο και σε έμμεσο επίπεδο, στη διεθνή επιστημονική κοινότητα με τον ίδιο ακριβώς τρόπο με τον οποίο θα το έπραττε μια ενεργή μειονότητα (βλ. επίσης Moscovici, 2017c).

Έχοντας αναλύσει τις μορφές κοινωνικής επιρροής ως μηχανισμούς δόμησης, διατήρησης και αλλαγής του κοινωνικού πεδίου, δηλαδή της κανονικοποίησης, της συμμόρφωσης και της καινοτομίας, η επόμενη ενότητα επικεντρώνεται στις εξηγητικές αρχές της επιρροής, δηλαδή της συναίνεσης, της εξάρτησης, της κοινωνικής κατηγοριοποίησης και της σύγκρουσης.

Κεφάλαιο 6 – Εξηγητικές αρχές επιρροής

Οι Butera και Perez(1995) διατύπωσαν τη θέση ότι, κάθε διαδικασία κοινωνικής επιρροής προϋποθέτει τη συνύπαρξη δυο κοινωνικών υποκειμένων (ατομικών ή/και συλλογικών) και ενός αντικειμένου του κοινού τους πεδίου συνύπαρξης, στο οποίο οι δυο οντότητες αποδίδουν κοινωνικές εκτιμήσεις και σημασίες, μέσω του λόγου και της συμπεριφοράς τους (βλ. επίσης Προδρομίτης, 1996). Το ερώτημα της Κοινωνικής Ψυχολογίας, αναφορικά με τα φαινόμενα επιρροής, στρέφεται στο πώς αλλάζουν οι κοινωνικές κρίσεις, αξιολογήσεις, σημασίες και συμπεριφορές μέσω των κοινωνικών σχέσεων αλλά και στο πώς μετασχηματίζονται οι ίδιες οι σχέσεις λόγω της αλλαγής στις κρίσεις, αξιολογήσεις, εκτιμήσεις και συμπεριφορές ενός εκ των δυο συμμετεχόντων. Σε κάθε κατάσταση επιρροής προϋποτίθεται λοιπόν κάποια μορφή κοινωνικής αλληλεξάρτησης και όλες οι προσπάθειες εξήγησης των φαινομένων κοινωνικής επιρροής επικεντρώνονται στην προσπάθεια εύρεσης της αρχής, που διέπει αυτήν ακριβώς την αλληλεξάρτηση. Οι Butera και Perez (1995) εντοπίζουν, μέσα από την ιστορία των ερευνών κοινωνικής επιρροής, τέσσερις βασικές αρχές:

Η πρώτη αναφέρεται στη συναίνεση, η παρουσία ή η απουσία και αναζήτηση της οποίας καθορίζει τις κοινωνικές εκτιμήσεις (Festinger 1950, 1954).

Η δεύτερη αφορά την εξάρτηση του στόχου από την πηγή επιρροής και στην εκδήλωση συμφωνίας ή διαφωνίας από πλευράς του στόχου, ανάλογα με τις ανταμοιβές ή τις ποινές, που εμπλέκει η ανισομερής σχέση του με την πηγή (Deutsch και Gerard 1955, French και Raven 1959).

Η τρίτη αναφέρεται στην κοινωνική κατηγοριοποίηση και στην έκβαση της διαδικασίας επιρροής ανάλογα με την ένταξη του υποκειμένου σε συγκεκριμένες ομάδες και τη διάκρισή του από άλλες (Turner 1991).

Η τέταρτη αφορά στην κοινωνιογνωστική σύγκρουση και στην επίτευξη ή μη επιρροής ανάλογα με τις δυναμικές επεξεργασίας ή αποφυγής της σύγκρουσης (Moscovici 1976).

Η διάκριση των τεσσάρων αρχών, σύμφωνα με τους Butera και Perez, είναι αναλυτική και αυτές μπορούν να συνυπάρχουν στην ίδια κατάσταση επιρροής. Ωστόσο, στην ιστορία της Κοινωνικής Ψυχολογίας, υπήρξαν προσεγγίσεις, που απέδωσαν βαρύνουσα ή και απόλυτη εξηγητική αξία σε μια από αυτές. Κατά καιρούς αποτυπώθηκαν διαφορετικές μορφές επιρροής, με την αντίστοιχη χρήση διαφορετικών τρόπων μέτρησης του φαινομένου, και με αποτέλεσμα πολλαπλές θεωρητικές προσεγγίσεις της έννοιας “επιρροή”.

Επιχειρώντας μια ενδεικτική σταχυολόγηση των επιμέρους επιπέδων και περιεχομένων της μετρούμενης αλλαγής, που προκαλούν στο στόχο οι διαφορετικές καταστάσεις επιρροής, μπορούμε να διακρίνουμε τη μέτρηση αναφορικά με τον ιδιωτικό ή δημόσιο χαρακτήρα των απαντήσεων (Deutsch και Gerard 1955, Moscovici και Neve 1971, Maass και Clark 1983, Martin 1987), την εμφάνιση αλλαγής στις απαντήσεις αμέσως μετά την έκθεση στην κατάσταση επιρροής ή μετά απο ένα ορισμένο χρονικό διάστημα (Kelman & Hovland, 1953·Moscovici, Mugny & Papastamou, 1981·Mugny, Kaiser & Papastamou, 1983) καθώς και την έκδηλη ή λανθάνουσα αλλαγή στον αντιληπτικό κώδικα του στόχου (Moscovici & Personnaz, 1980). Επιπλέον, υπάρχει η διάκριση επιρροής αναφορικά με την αποδοχή των ρητών θέσεων της πηγής (άμεση επιρροή) ή με την αποδοχή τοποθετήσεων, που συνδέονται έμμεσα νοηματικά με το περιεχόμενο του μηνύματος και υπόκεινται στην ίδια οργανωτική αρχή σκέψης (έμμεση επιρροή, Papastamou 1979, 1986, Mugny 1982, Mugny και Perez 1986). Άλλες προσεγγίσεις της επιρροής μελετούν επίσης τη γνωστική δραστηριότητα του στόχου ως διαδικασία συλλογισμού (Butera Legrenzi Mugny και Perez 1991-92), επεξεργασία της πληροφορίας (Tesser Campbell και Mickler 1983), απομνημόνευση (Nemeth Mayselless Sherman και Brown 1990) και δημιουργικότητα (Nemeth 1986).

Όλες αυτές οι προσπάθειες εμπειρικής αποτύπωσης των αλλαγών σε εκτιμήσεις, αξιολογήσεις και συμπεριφορές, επιχειρούν να συλλάβουν τις δυναμικές επεξεργασίας της αλληλεξάρτησης, από πλευράς των συμμετεχόντων, σε διάφορους άξονες όπως: η γνωστική δραστηριότητα, η πρόσληψη του κοινωνικού πεδίου, ο επανορισμός των αντικειμένων της κοινής εμπειρίας και ο μετασχηματισμός των κοινωνικών σχέσεων.

6.1 Η συναίνεση

Σύμφωνα με την πρώτη εξηγητική αρχή, η αναζήτηση της συναίνεσης και η ανάγκη εξάλειψης των καταστάσεων αβεβαιότητας είναι αυτή που οδηγεί στην άσκηση επιρροής. Σύμφωνα με τη θεωρία της κοινωνικής σύγκρισης του Festinger (1950, 1954), σε αντίθεση με τη φυσική πραγματικότητα, όπου υπάρχουν αντικειμενικά κριτήρια, η κοινωνία χαρακτηρίζεται από ανυπαρξία τέτοιων κριτηρίων, γεγονός που οδηγεί σε καταστάσεις αμφιβολίας και αβεβαιότητας. Συνεπώς, η αναφορά σε τρίτους είναι απολύτως αναγκαία για τη θέσπιση κριτηρίων, με σκοπό την επικύρωση των απόψεων και των συμπεριφορών. Έτσι, η γνώμη της πλειοψηφίας λειτουργεί σαν

κοινό σημείο αναφοράς των ατομικών απόψεων και σε βάση διαμόρφωσης της κοινωνικής συναίνεσης.

Η κοινωνική συναίνεση αποτελεί λοιπόν προϋπόθεση και σκοπό άσκησης της κοινωνικής επιρροής. Βασιζόμενη στον κανόνα της πλειοψηφίας προμηθεύει το σταθερό σημείο προσανατολισμού των ατομικών απόψεων και συμπεριφορών και κάθε προσπάθεια επιρροής πρέπει να κατευθύνεται σε όσους διαφοροποιούνται ή παρεκκλίνουν (Tjosvold & Field, 1983·Yang, Wang, Tang, Liu & Chen, 2017). Κύριος στόχος πάντα κάθε απόπειρας επιρροής πρέπει να είναι η αποκατάσταση και διατήρηση της συναίνεσης.

6.2 Η εξάρτηση

Η εξάρτηση του στόχου από την πηγή αποτελεί, σύμφωνα με μια δεύτερη οπτική, τον κύριο μηχανισμό άσκησης επιρροής. Η ανάγκη κοινωνικής αποδοχής, εκδηλούμενη υπό διάφορες μορφές, καθώς και η μέριμνα για αποφυγή κυρώσεων, είναι αυτή που οδηγεί τα άτομα στο να εξαρτώνται από την πλειοψηφία ή από άτομα και υποομάδες που ενσαρκώνουν την εξουσία. Η εξάρτηση έρχεται να καλύψει την ανάγκη επαρκούς πληροφόρησης αλλά και την ανάγκη για κοινωνική έγκριση, επιδοκιμασία και κοινωνική υποστήριξη. Έχει ήδη αναφερθεί η προβληματική των Deutsch και Gerard (1955), σχετικά με την “κανονιστική” επιρροή, η οποία προέρχεται από τη δυνατότητα της πηγής να ρυθμίζει το σύστημα ανταμοιβών και ποινών και την “πληροφοριακή” επιρροή, που οφείλεται στην εγκυρότητα των γνώσεων και στην εν γένει πραγματογνωμοσύνη της (βλ. επίσης McDonald & Crandall, 2015·Fornara, Pattitoni, Mura & Strazzera, 2016·Tedeschi, 2017). Επίσης, την τυπολογία του Kelman (1958), κατά την οποία διαφορετικές μορφές επιρροής (ενδοτικότητα, ταύτιση, εσωτερίκευση) αντιστοιχούν σε διαφορετικούς τύπους εξάρτησης του στόχου από την πηγή.

Σε μια ανάλογη οπτική, οι French και Raven (1959) ταξινομούν τους άξονες, γύρω από τους οποίους δομείται και εκδηλώνεται η κυριαρχία και η επιβολή της πηγής πάνω στο στόχο. Οι άξονες αυτοί αναφέρονται: α) στον καταναγκασμό, όπου η πηγή κατέχει την εξουσία επιβολής κυρώσεων προς το στόχο, β) στην εξουσία απόδοσης ανταμοιβών, γ) στη λειτουργία της πηγής ως οντότητας αναφοράς προς το στόχο είτε λόγω κατοχής θετικών χαρακτηριστικών είτε λόγω του ότι αποτελεί ομάδα ένταξης γι’ αυτόν, δ) στην κατοχή, από την πλευρά της πηγής, μιας νόμιμης εξουσίας, σύμφωνα με την οποία της αναγνωρίζεται το δικαίωμα να καθορίζει τη συμπεριφορά

του υποκειμένου και ε) στην πραγματογνωμοσύνη της πηγής, η οποία εκφράζει την ανωτερότητά της ως προς την κατοχή γνώσεων και πληροφοριών.

6.3 Η κοινωνική κατηγοριοποίηση

Οι εξηγήσεις, που βασίζονται σ' αυτή την τρίτη αρχή οπτικής της αλληλεξάρτησης, εμπνέονται από τη θεωρία κοινωνικής κατηγοριοποίησης του Tajfel. Η κοινωνική κατηγοριοποίηση συναντά μια θεμελιώδη γνωσιακή λειτουργία απλούστευσης, συστηματοποίησης και ταξινόμησης του πολυσύνθετου κοινωνιοψυχολογικού πεδίου. Η συγκρότηση κοινωνικών ομάδων συνδέεται άμεσα με την κοινωνική ανάγκη για κατοχή μιας ταυτότητας διακριτής και διακριτικής. Η ένταξη σε κοινωνικές ομάδες και η διαφοροποίηση από άλλες βρίσκεται στη βάση διαμόρφωσης της ατομικής ταυτότητας, μέσα από μια διαδικασία αναγνώρισης και αυτοαπόδοσης των ειδοποιών χαρακτηριστικών της ενδοομάδας και ταυτόχρονα υιοθέτησης των πρωτοτυπικών θέσεων και αξιολογήσεων της. Έτσι, κάθε διαδικασία επιρροής δε βασίζεται στην ανυπαρξία πληροφόρησης αλλά στην αναγνώριση της εγγύτητας και της ομοιότητας με τα μέλη της ενδοομάδας, με τέτοιο τρόπο, ώστε οι θέσεις, που συνιστούν τους άξονες διαμόρφωσης της ενδοομαδικής συναίνεσης να λειτουργούν σαν εγγυητικές βάσεις της εγκυρότητας των απόψεων του ατόμου.

Οι Turner, Hogg, Oakes και Reicher(1987)συμπυκνώνουν αυτή την απόπειρα εξήγησης της επιρροής αποδίδοντας την στον μηχανισμό «Επιρροής Αναφορικής Πληροφορίας». Πρόκειται για μια διαδικασία τριών σταδίων, κατά την οποία το άτομο ορίζει τον εαυτό του σαν μέλος μιας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας, μαθαίνει και αναγνωρίζει τα ειδοποιά χαρακτηριστικά της ομάδας αναφοράς και, σ' ένα τρίτο στάδιο, αποδίδει τα χαρακτηριστικά αυτά στον εαυτό του, γεγονός που ισοδυναμεί με την ευθυγράμμιση του λόγου και της συμπεριφοράς του στις νόρμες της ενδοομάδας, τόσο σε επίπεδο ενδοτικότητας όσο και σε επίπεδο ιδιωτικής αποδοχής (Abrams και Hogg 1990).

Η εξήγηση της επιρροής μέσω του μηχανισμού αίσθησης εγγύτητας ή ομοιότητας με τα μέλη της ενδο-ομάδας ακολουθεί της διαφορετικές δυναμικές των επιπέδων «αυτο-κατηγοριοποίησης» (Turner κ.συν., 1987·Turner & Reynolds, 2011). Σ' ένα ανώτερο στάδιο, το άτομο ορίζει τον εαυτό του ως ανήκοντα στο ανθρώπινο είδος και διακρινόμενο από τα άλλα είδη. Στο ενδιάμεσο στάδιο αυτο-κατηγοριοποίησης συγκροτείται η κοινωνική του ταυτότητα, μέσω της ένταξης σε

συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες και διαφοροποίησης από άλλες ενώ στο κατώτερο επίπεδο, ορίζεται η προσωπική ταυτότητα του ατόμου μέσω της διαφοροποίησης του ατόμου από τα άλλα μέλη της ομάδας αναφοράς.

Τα τρία στάδια της διαδικασίας αυτοκατηγοριοποίησης θεωρούνται ασύμβατα μεταξύ τους, έτσι ώστε η ενεργοποίηση του ενός συνεπάγεται την απενεργοποίηση των άλλων δυο. Σε περίπτωση, για παράδειγμα, διαφωνίας ή σύγκρουσης της ομάδας αναφοράς με μια έξω-ομάδα, το άτομο επιδίδεται σε μια «συλλογική» ή «αποπροσωποποιημένη» επεξεργασία των σημείων διομαδικής διαφωνίας, γεγονός που αντιστοιχεί σε ευθυγράμμιση της προσωπικής του τοποθέτησης με την άποψη της ομάδας υπαγωγής. Κατά συνέπεια, η πρυτάνευση του ενδοομαδικού κανόνα σε περιπτώσεις απόπειρας επιρροής από πηγή, τοποθετούμενη εκτός των ορίων της ομάδας αναφοράς, καθιστά την επίτευξη οποιασδήποτε επιρροής αδύνατη. Σε περίπτωση όπου υπάρχει διαφωνία ανάμεσα στο άτομο και στα υπόλοιπα μέλη της ομάδας υπαγωγής, μια περίπτωση η οποία χαρακτηρίζεται από αβεβαιότητα και όπου το άτομο αντιμετωπίζει έλλειψη κοινωνικής υποστήριξης από την ενδο-ομάδα, επιδίδεται σε μια «προσωπική» επεξεργασία της διαφωνίας. Η επίλυση της διαφωνίας μπορεί να επιτευχθεί είτε μέσω «επανακατηγοριοποίησης» του εαυτού ή/και της ομάδας αναφοράς, είτε μέσω επανορισμού του αντικειμένου, ως προς το οποίο εκδηλώνεται η διάσταση απόψεων είτε μέσω αμοιβαίας προσπάθειας επιρροής και επαναβεβαίωσης της ενδο-ομαδικής συναίνεσης (Turner 1995).

Η εξήγηση της επιρροής βάσει του μηχανισμού κοινωνικής κατηγοριοποίησης και διαμόρφωσης της κοινωνικής ταυτότητας οδηγεί στη θέση ότι, η επίτευξη επιρροής από μια έξω-ομαδική πηγή είναι αδύνατη (Chrysochoou, 1996·Twenge, Honeycutt, Prislin & Sherman, 2016·Presaghi & Rullo, 2018). Δεν παραλείπεται βέβαια να τονιστεί ότι η διάκριση μεταξύ ομάδων δεν είναι στατικά δεδομένη αλλά είναι δυνατό να παραλλάσσει. Κι αυτό, στο βαθμό που, στο πεδίο της κοινωνικής αλληλεπίδρασης, οι διαστάσεις διομαδικής διάκρισης είναι δυνατό να διαφοροποιούνται ως προς το περιεχόμενο, την έκταση και τη σημασία τους.

Στη βάση αυτής της συλλογιστικής, οι θέσεις του συγκεκριμένου μοντέλου σχετικά με την επιρροή των μειονοτήτων θέτουν σαν αναγκαία συνθήκη για την επίτευξη μειονοτικής επιρροής το να έχει κατηγοριοποιηθεί η μειονοτική πηγή σαν ενδο-ομάδα. Στο βαθμό που στα πλαίσια της ενδο-ομάδας υπάρχει σύγκρουση μεταξύ πλειοψηφίας και μειονότητας, η μειονοτική επιρροή μειώνεται τόσο στο άμεσο όσο και στο έμμεσο επίπεδο. Στην περίπτωση, αντίθετα, που υπάρχει ευρύτερη διομαδική

σύγκρουση, η απόσταση μεταξύ ενδο-ομαδικής μειονότητας και ενδο-ομαδικής πλειοψηφίας μειώνεται (κατά κάποιο τρόπο η μειονότητα επανακατηγοριοποιείται σαν ενδο-ομάδα), γεγονός που οδηγεί σε αύξηση της επιρροής της μειονότητας (David & Turner, 1996, 2001)

6.4 Η σύγκρουση

Η πρόταση της σύγκρουσης ως εξηγητικής αρχής των φαινομένων επιρροής συνδέεται με την ανάδειξη και μελέτη της αγνοημένης πλευράς των εν λόγω φαινομένων, τα οποία αφορούν στη δυνατότητα των μειονοτήτων να παράγουν την καινοτομία και την κοινωνική αλλαγή.

Οι πρωτοποριακές εργασίες του Moscovisi (1976,1979,1980,1985) δίνουν έμφαση στην ποιοτική διάσταση της έννοιας “ενεργός μειονότητα”, ασκώντας κριτική στα θεωρητικά κενά του λειτουργικού μοντέλου επιρροής και στην αδυναμία του να εξηγήσει την παραγωγή επιρροής από άτομα ή ομάδες, που όχι μόνο δεν κατέχουν καμίας μορφής εξουσία ή άλλου κοινωνικού πλεονεκτήματος αλλά γίνονται αντικείμενο ισχυρότατων κοινωνικών πιέσεων και έντονων αρνητικών διακρίσεων. Ως μειονότητα θεωρείται κάθε οντότητα που, αμφισβητεί τις κυρίαρχες αξίες, αντιπροτείνει εναλλακτικές θέσεις και καθιστά την παρουσία της παραδειγματική, ως εγγυήτρια μιας μελλοντικής συναίνεσης.

Ο μηχανισμός πρόκλησης της σύγκρουσης στηρίζεται στη σταθερότητα της συμπεριφοράς, η οποία στη συγχρονική της διάσταση ορίζεται σαν ενδο-ομαδική συναίνεση των απαντήσεων σ’ ένα συγκεκριμένο ερέθισμα και στη διαχρονική της διάσταση ορίζεται σαν ομοφωνία και συνοχή των απαντήσεων σε μια σειρά διαδοχικών ερεθισμάτων (Faucheux και Moscovisi 1967). Η σταθερή συμπεριφορά, μια συμπεριφορά εσωτερικά διαρθρωμένη, συνεπής και αποφασιστική προκαλεί σύγκρουση καθώς κλονίζει την εμπιστοσύνη στην κυρίαρχη άποψη δημιουργώντας αρχικά ανασφάλεια και αβεβαιότητα. Η αποφασιστική εμμονή και ακλόνητη πεποίθηση της μειονότητας στην άποψη της προκαλεί ρωγμή στην κοινωνική συναίνεση δημιουργώντας ταυτόχρονα τις προϋποθέσεις για μια νέα λύση σε υπάρχοντα ζητήματα.

Στις αρχές της δεκαετίας του ’90 πραγματοποιήθηκε μια προσπάθεια θεωρητικής και μεθοδολογικής ενοποίησης των μελετών πάνω στα φαινόμενα επιρροής, με γνώμονα την εξηγητική αρχή της σύγκρουσης. Η προσπάθεια αυτή

καταγράφεται στο βιβλίο των Perez και Mugny «Θεωρία Επεξεργασίας της Σύγκρουσης» (1993) και ξεκινάει από τη θεωρητική τοποθέτηση ότι σε κάθε διαδικασία επιρροής, ο στόχος είναι αναγκασμένος να επεξεργαστεί κάποιας μορφής σύγκρουση, η οποία εμφανίζεται σαν αποτέλεσμα της επαφής του με μια εκτίμηση διαφορετική από τη δική του πάνω σ' ένα συγκεκριμένο αντικείμενο. Η διαφορά των εκτιμήσεων μεταξύ πηγής και στόχου, που συνιστά προαπαιτούμενο για κάθε δοκιμασία επιρροής, αποκτά συγκεκριμένες σημασίες ανάλογα με τη φύση του αντικειμένου αναφοράς και την ταυτότητα της πηγής. Η συγκεκριμένη προσέγγιση συμπληρώνεται, σε μεθοδολογικό επίπεδο με τη συστηματική καταγραφή των εφαρμογών της πειραματικής μεθόδου στη μελέτη των φαινομένων επιρροής, δεδομένου ότι, όπως δηλώνεται ρητά, η πειραματική μέθοδος δίνει τη δυνατότητα εγχειρηματοποίησης του τριπόλου «πηγή-αντικείμενο-υποκείμενο» και αποτύπωσης της αλληλεπίδρασης, κατά την οποία ο στόχος επεξεργάζεται τη σύγκρουση, που εισάγει η διαφωνία του με την πηγή. Προτείνεται μια τυπολογία των πειραματικών έργων, τα οποία κατά καιρούς έχουν χρησιμοποιηθεί και ταξινομούνται τα πάσης φύσεως ευρήματα με γνώμονα τις υποθέσεις ότι α) ο ίδιος βαθμός διαφοράς στην εκτίμηση δυο διαφορετικών πηγών για το ίδιο πειραματικό έργο οδηγεί σε διαφορετική επεξεργασία της σύγκρουσης β) ο ίδιος βαθμός διαφοράς στην εκτίμηση μιας πηγής για δυο διαφορετικά πειραματικά έργα οδηγεί σε διαφορετική επεξεργασία της σύγκρουσης και γ) σε διαφορετικές επεξεργασίες της σύγκρουσης αντιστοιχούν διαφορετικά επίπεδα επιρροής.

Η συγκεκριμένη οπτική προσφέρει μια συστηματική ταξινόμηση των πειραματικών ευρημάτων σχετικά με την μειονοτική επιρροή αλλά και εξηγεί τα φαινόμενα πλειονοτικής επιρροής, προσπαθώντας να άρει τα στεγανά μεταξύ του γενετικού και λειτουργικού μοντέλου και να φωτίσει τα διάφορα φαινόμενα επιρροής μέσα από την οπτική της διωποκειμενικής αλληλεπίδρασης.

Η Θεωρία Επεξεργασίας της Σύγκρουσης αποτελεί μια έκφραση ωριμότητας του εξηγητικού μοντέλου, που βασίζεται στη σύγκρουση, και ίσως έκφρασης του ως μιας αναγνωρισμένης οπτικής των φαινομένων επιρροής, η οποία πιθανώς να λειτουργεί συμπληρωματικά στα κλασσικά μοντέλα.

Κεφάλαιο 7 – Η ερευνητική διαδικασία

7.1 Το ερευνητικό πεδίο

Ενώ υπάρχει πληθώρα ερευνητικών προσεγγίσεων αναφορικά με τις κοινωνικές αναπαραστάσεις και την κοινωνική επιρροή, λιγότερη επικέντρωση έχει λάβει η σύνδεση των αναπαραστάσεων, των ερμηνευτικών σχημάτων και της επιρροής. Στη συγκεκριμένη διατριβή ακολουθείται η προσέγγιση ότι οι αναπαραστάσεις στον πολιτικό λόγο μελετώνται και διερευνώνται μέσα από τα ερμηνευτικά σχήματα, τα οποία συγκροτούνται υπό όρους στρατηγικής επικοινωνίας και φιλοδοξούν να ασκήσουν επιρροή σε τέσσερα παράλληλα ακροατήρια: Στο ενδοκομματικό, στο ενδο-κοινοβουλευτικό, στο ευρύτερα ενδοκρατικό κοινωνικό και στο εξωκρατικό (Ευρωπαίοι εταίροι, κύριοι ευρωπαίοι πολιτικοί δρώντες και Μέσα ενημέρωσης, διεθνείς οργανισμοί, πολιτικοί δρώντες και Μέσα ενημέρωσης). Με αυτή την προσέγγιση επιχειρείται η σύνδεση των δύο θεμελιωδών θεωριών της Κοινωνικής Ψυχολογίας, των κοινωνικών αναπαραστάσεων και της κοινωνικής επιρροής, μέσω των ερμηνευτικών σχημάτων. Τα ερμηνευτικά σχήματα αποτελούν κατασκευές συγκρότησης και αποτύπωσης των αναπαραστάσεων και παράλληλα αποτελούν οργανωτικές αρχές νοηματοδότησης, οι οποίες, στο συγκεκριμένο των Μνημονίων, συγκροτούν την κοινωνική πραγματικότητα, την αξιολογούν, της προσδίδουν περιεχόμενο. Οι εναλλακτικές νοηματοδοτήσεις λειτουργούν συγκρουσιακά στον πολιτικό λόγο, παράγοντας εναλλακτικές αναπαραστάσεις και αναφερόμενοι στον «πληθυσμό», οι πολιτικοί δρώντες ασκούν επιρροή ώστε να κυριαρχήσουν οι αναπαραστάσεις τους και εξ αυτού οι νοηματοδοτήσεις και αξιολογήσεις τους.

7.2 Στόχος της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα

Η παρούσα διατριβή βασίζεται στην ανάλυση των επίσημων κοινοβουλευτικών συζητήσεων αναφορικά με την ψήφιση του Μνημονίου 1 (6 Μαΐου 2010), του Μνημονίου 2 (12 Φεβρουαρίου 2012) και του Μνημονίου 3 (14 Αυγούστου 2015). Συνολικά το corpus συγκροτείται από 1265 σελίδες κειμένου. Στόχος της παρούσας διατριβής είναι η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο συγκροτούνται ρητορικά κεντρικές αναπαραστάσεις, μέσω των ερμηνευτικών σχημάτων στον πολιτικό λόγο, σε μια περίοδο κρίσης και έντασης, καθώς και οι διαδικασίες επιρροής και

συμμόρφωσης των πολιτικών οντοτήτων. Επομένως, η παρούσα διατριβή φιλοδοξεί να εντοπίσει τους τρόπους, με τους οποίους οι πολιτικοί δρώντες συγκρότησαν και διαπραγματεύτηκαν τα τρία Μνημόνια, ως κατασκευές των ρητορικών τους τόπων, από τους οποίους όμως προκύπτουν νοηματοδοτήσεις πάνω στη σχέση επιρροής που εγκαθιδρύεται μεταξύ Ελλάδας και υπερκείμενου συστήματος αναφοράς (Ευρωπαϊκή Ένωση, Αγορές). Εξ αυτών, ανιχνεύεται στη ρητορική των πολιτικών δρώντων η διαπραγμάτευση των Μνημονίων υπό όρους ενδοτικότητας: ως *de facto* αποδοχής της ανισομερούς σχέσης Ελλάδας και Ευρώπης και ως εκ τούτου τη νομιμοποίηση της απόλυτης ευθυγράμμισης της χώρας με τα κελεύσματα της Τρόικας, υπό όρους ταύτισης: την ευθυγράμμιση με τις μνημονιακές επιταγές με γνώμονα την πάση θυσία διατήρησης μιας θετικής σχέσης με την Ευρώπη και υπό όρους εσωτερίκευσης: η υιοθέτηση των μνημονιακών επιταγών συνιστά τη βέλτιστη λύση καθαυτή, ως ενδεδειγμένη ρύθμιση, που εξασφαλίζει την αποφυγή της κατάρρευσης και τους όρους «ανάπτυξη» και «εκσυγχρονισμός» αλλά και να ανιχνεύσουμε επεξεργασίες πολιτικού λόγου υπό όρους καινοτομίας, δηλαδή ως αντίσταση και παροχή εναλλακτικών ερμηνευτικών σχημάτων στις άνωθεν επιβολές. Ο κεντρικός προβληματισμός της παρούσας διατριβής επικεντρώνεται στον τρόπο με τον οποίο το πολιτικό σύστημα διαπραγματεύεται τη σύγκρουση και στον τρόπο με τον οποίο εκλογικεύει τη συμμόρφωση.

Εκ των ανωτέρω, τα κεντρικά ερευνητικά ερωτήματα που κινητοποιούν τη συγκεκριμένη διατριβή είναι τα κάτωθι:

1. Ποιες οι κεντρικές αναπαραστάσεις, οι οποίες αποτυπώθηκαν στις κοινοβουλευτικές συζητήσεις για τα τρία Μνημόνια;
2. Πώς κατασκευάζεται η σχέση της Ελλάδας και της Ευρώπης στον πολιτικό λόγο, στη διαχρονία των κοινοβουλευτικών συζητήσεων περί ψήφισης των Μνημονίων;
3. Πώς οριοθετούν τον πολιτικό τους χώρο τα ελληνικά πολιτικά κόμματα με δεδομένο το καθεστώς των Μνημονίων και εξ αυτού πώς κατασκευάζονται ρητορικά οι κομματικές πολιτικές ταυτότητες;
4. Πώς συγκροτούνται τα νομιμοποιητικά ερμηνευτικά φιλομνημονιακά σχήματα και με ποιον τρόπο επιχειρείται η αποδόμησή τους από την αντιμνημονιακή ρητορική;

5. Πώς καταγράφονται και ερμηνεύονται οι πολιτικές φίλο- και αντιμνημονιακές μεταστροφές κατά τη διάρκεια των κοινοβουλευτικών συζητήσεων περί ψήφισης των Μνημονίων;

7.3 Μεθοδολογία

Για την ανάλυση του corpus χρησιμοποιείται το ελεύθερο λογισμικό/ λογισμικό ανοιχτού κώδικα Iramuteq (Ratinaud, 2009·Ratinaud & Marchand, 2012), το οποίο είναι βασισμένο στις γλώσσες προγραμματισμού Python και R και η καινοτομία του έγκειται στη δυνατότητα μελέτης μεγάλου όγκου κειμένων, τόσο υπό ποιοτική όσο και από ποσοτική προσέγγιση.

Στο σύνολο των κοινοβουλευτικών πρακτικών συγκροτήθηκαν τέσσερις μεταβλητές: Πρώτον, το Μνημόνιο αναφοράς (πρώτο Μνημόνιο, δεύτερο Μνημόνιο, τρίτο Μνημόνιο), δεύτερον, ο πολιτικός ομιλητής, τρίτον η ιδιότητα του πολιτικού ομιλητή (Πρωθυπουργός, Πρόεδρος Κόμματος, Γενικός Γραμματέας Κόμματος, Ειδικός Αγορητής, Βουλευτής, Εισηγητής) και τέταρτον το πολιτικό κόμμα στο οποίο ανήκει ο πολιτικός ομιλητής. Η αρχή της ανάλυσης κάθε κοινοβουλευτικής συζήτησης περί ψήφισης έκαστου Μνημονίου αποτυπώνεται μέσω του δενδρογράμματος ιεραρχικής ταξινόμησης του λεκτικού υλικού της κοινοβουλευτικής συζήτησης. Μέσω εφαρμογής θεματικής και δομικής ανάλυσης αποτυπώνονται οι κυρίαρχες κλάσεις σε κάθε κοινοβουλευτική συζήτηση και αναλύεται το λεκτικό υλικό μέσω του δενδρογράμματος ιεραρχικής ταξινόμησης, βασιζόμενο στη στατιστική σημαντικότητα εμφάνισης των λέξεων στο σώμα κειμένου. Η μέθοδος που χρησιμοποιείται για την ανάλυση αυτή βασίζεται στη μέθοδο του Reinert (1983·1990). Η συγκεκριμένη μέθοδος κατηγοριοποιεί το λεκτικό υλικό σε ξεχωριστές «κλάσεις» αποτυπώνοντας παράλληλα το ποσοστό που καλύπτει κάθε κλάση αναφορικά με το συνολικό κείμενο καθώς και την ιεραρχική εμφάνιση των λέξεων, βάσει της τιμής χ^2 κάθε λέξης (βλ. ενδεικτικά Γράφημα 9). Η πρώτη αυτή ανάλυση επιτρέπει την πρώτη αποτύπωση του λεκτικού υλικού σε νοηματικές κατηγορίες, και αποτελεί την απαρχή της αναγνώρισης των ερμηνευτικών σχημάτων κάθε κλάσης.

Μετά την αποτύπωση του δενδρογράμματος ιεραρχικής ταξινόμησης του λεκτικού υλικού ακολουθεί η μελέτη κάθε κλάσης σε τρία επίπεδα. Σε πρώτο επίπεδο δημιουργείται ένας πίνακας (βλ. ενδεικτικά Πίνακα 6), όπου διενεργείται ο έλεγχος χ^2

της συχνότητας έκαστης λέξης της κλάσης σε σύγκριση με τη συχνότητα στο σύνολο του σώματος κειμένου, και καταγράφονται ιεραρχικά οι τιμές χ^2 και το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας των είκοσι πέντε πιο κυρίαρχων λεκτικών επιλογών. Σε δεύτερο επίπεδο, συγκροτείται η συνδυαστική χαρτογράφηση των κύριων λεκτικών επιλογών κάθε κλάσης μέσω ανάλυσης ομοιοτήτων (βλ. ενδεικτικά Γράφημα 10). Η ανάλυση ομοιοτήτων βασίστηκε στη μέθοδο απεικόνισης των Fruchterman και Reingold(1991), όπου αποτυπώνονται με μεγαλύτερη γραμματοσειρά οι κεντρικοί λεκτικοί κόμβοι καθώς και η σύνδεσή τους με άλλες λεκτικές επιλογές, υπό όρους συν-εμφάνισης και στατιστικής σημαντικότητας. Τέλος, σε τρίτο επίπεδο αναλύονται τα είκοσι πιο τυπικά αποσπάσματα κάθε κλάσης, ώστε να διερευνηθούν εις βάθος το περιεχόμενο και ο τρόπος ρητορικής συγκρότησης κάθε κλάσης. Τα τυπικά αποσπάσματα είναι ιεραρχικά ταξινομημένα βάσει της αθροιστικής τιμής του χ^2 των λεκτικών επιλογών που εμπεριέχονται και συνεμφανίζονται σε κάθε τυπικό απόσπασμα. Με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται η ανάλυση ποιοτικών δεδομένων χωρίς τον κίνδυνο ακούσιας επιλογής μεμονωμένων και συγκεκριμένων αποσπασμάτων χωρίς συγκεκριμένα κριτήρια. Με αυτό τον τρόπο αποφεύγεται το σφάλμα του ερευνητή να παρασυρθεί ακουσίως από τη δυναμική του προς μελέτη θέματος στη σταχυολόγηση των λεκτικών περιεχομένων. Η συνεμφάνιση αφορά την αποτύπωση σχέσεων μεταξύ λεκτικών επιλογών σε ένα κείμενο, βασισμένο στη μέθοδο του NLP (NaturalLanguageProcessing) (Grivell, 2002· Zhou, Reid, Qin, Chen & Lai, 2005). Στα τυπικά αποσπάσματα κάθε κλάσης, στην παρούσα διατριβή, με έντονη γραμματοσειρά απεικονίζονται οι στατιστικά σημαντικές λέξεις ενώ στο τέλος κάθε τυπικού αποσπάσματος σε παρένθεση αναφέρεται ο πολιτικός ομιλητής, η ιδιότητά του, το κόμμα στο οποίο ανήκει και τέλος η τιμή του αθροιστικού χ^2 του τυπικού αποσπάσματος.

Η ανάλυση των τυπικών αποσπασμάτων βασίζεται στον τρόπο συγκρότησης των ερμηνευτικών σχημάτων ανά πολιτικό κόμμα. Η ανάλυση των κλάσεων ολοκληρώνεται με την προβολή στο παραγοντικό διάγραμμα της Παραγοντικής Ανάλυσης Αντιστοιχιών όλων των κλάσεων σε κάθε Μνημόνιο (βλ. ενδεικτικά Γράφημα 7) και με την προβολή στο παραγοντικό διάγραμμα της Παραγοντικής Ανάλυσης Αντιστοιχιών των κλάσεων του λεκτικού υλικού συμπεριλαμβανομένων των στατιστικά σημαντικών λεκτικών επιλογών της κοινοβουλευτικής συζήτησης (βλ. ενδεικτικά Γράφημα 8). Η διαφορά ανάμεσα στα δύο γραφήματα έγκειται στο ότι στο πρώτο αποτυπώνονται μόνο οι κλάσεις ενώ στο δεύτερο αποτυπώνονται τόσο οι

κλάσεις αλλά και οι στατιστικά σημαντικές λεκτικές επιλογές κάθε κλάσης ξεχωριστά.

Έχοντας ολοκληρώσει με την ανάλυση των κλάσεων σε κάθε Μνημόνιο, ακολουθείται η ανάλυση specificities και AFC (Analyse Factorielle des Correspondances), όπου διενεργείται παραγοντική ανάλυση αντιστοιχιών στον πίνακα λέξης επί κατηγορίας μεταβλητής, όπου στη συγκεκριμένη περίπτωση η κατηγορία μεταβλητής είναι το πολιτικό κόμμα (βλ. ενδεικτικά Γράφημα 9).

Με αυτό τον τρόπο αποτυπώνεται η πολιτική αυτό-τοποθέτηση των πολιτικών κομμάτων, οι συγκλίσεις και οι αποστάσεις τους. Για να διερευνηθούν όμως σε βάθος οι ρητορικές συγκλίσεις και αποστάσεις, αναλύονται επιπροσθέτως τα είκοσι πιο τυπικά αποσπάσματα κάθε πολιτικού κόμματος, με στόχο την ερμηνεία της τοποθέτησής τους στο παραγοντικό διάγραμμα αντιστοιχιών. Με αυτό τον τρόπο αναλύονται τα ερμηνευτικά σχήματα, οι αναπαραστάσεις και οι διαδικασίες επιρροής έκαστου πολιτικού κόμματος.

Η προαναφερόμενη ερευνητική διαδικασία αποτυπώνεται και στα τρία κεφάλαια αναφορικά με την ανάλυση των πρακτικών των κοινοβουλευτικών συζητήσεων για κάθε ένα από τα τρία Μνημόνια.

Έχοντας αναλύσει την ερευνητική διαδικασία, δηλαδή το ερευνητικό πεδίο, τα ερευνητικά ερωτήματα και τη μεθοδολογία, ακολουθεί η ανάλυση των αποτελεσμάτων των κοινοβουλευτικών συζητήσεων για κάθε ένα από τα προαναφερόμενα Μνημόνια.

Κεφάλαιο 8 – Ανάλυση κοινοβουλευτικής συζήτησης ψήφισης του πρώτου Μνημονίου. Από το «Λεφτά υπάρχουν» στο Καστελόριζο.

Πριν το τέλος του 2008 η κυβέρνηση του Κώστα Καραμανλή βρισκόταν σε δεινή θέση, καθώς στα «Δεκεμβριανά» του 2008 προστίθεται η οριακή πλειοψηφία του κόμματος με μόλις μια έδρα. Με την είσοδο στο νέο έτος και τις αυξημένες ανάγκες δανεισμού της Ελλάδας, οι οποίες σηματοδότησαν την έννοια της «κρίσης δημοσίου χρέους» (Αργεΐτης, Δαφέρμος & Νικολαΐδη, 2011), ο οίκος αξιολόγησης Standars&Poor υποβαθμίζει την πιστοληπτική ικανότητα της χώρας από A σε A- με χαρακτηριστική την έκφραση του αναλυτή της, Μάρκο Μιρσινκ «Η Ελλάδα απέτυχε να φτιάξει τη στέγη, όταν ακόμη ο ήλιος έλαμπε»⁴. Η δήλωση αυτή φαίνεται να αντιπροσωπεύει την ευρύτερη στάση απέναντι στην Ελλάδα, η οποία θεωρήθηκε ότι εξαπάτησε την Ευρώπη. Υπό αυτές τις πιέσεις, στις 2 Σεπτεμβρίου 2009, ο πρωθυπουργός της χώρας, Κ. Καραμανλής εξαγγέλλει πρόωρες εκλογές για τις 4 Οκτωβρίου 2009, όπου πρώτο κόμμα αναδείχθηκε το ΠΑΣΟΚ με ποσοστό 43,92% με την χαρακτηριστική φράση του αρχηγού του κόμματος Γ. Παπανδρέου «λεφτά υπάρχουν». Δεκαέξι ημέρες μετά, στις 20 Οκτωβρίου 2009, ο τότε υπουργός Οικονομικών Γ. Παπακωνσταντίνου ανακοίνωσε στο ECOFIN ότι το έλλειμμα για το 2009 θα κυμανθεί στο 12,7% ως ποσοστό του ΑΕΠ και όχι στο 6% που είχε υπολογίσει η προηγούμενη κυβέρνηση της Ν.Δ. Παράλληλα, στις 22 Οκτωβρίου ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας από το επίπεδο A στο επίπεδο A- και στις 8 Δεκεμβρίου από A- στο BBB+. Οκτώ ημέρες μετά ακολούθησε η υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας και από την StandardandPoor's από το επίπεδο A- στο επίπεδο BBB+ και του στις 23 Δεκεμβρίου ο οίκος αξιολόγησης Moody's υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο A1 στο επίπεδο A2.

Το 2010 βρίσκει τον Γ. Παπανδρέου να δέχεται πιέσεις για λήψη μέτρων στο Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ στο Νταβός, οι οποίες οδηγούν στη λήψη δύο πακέτων μέτρων, στις 9 Φεβρουαρίου 2010 και στις 3 Μαρτίου 2010. Στις 23 Απριλίου του ίδιου έτους ο Γιώργος Παπανδρέου από το ακριτικό Καστελόριζο ανακοινώνει την προσφυγή της Ελλάδας στον μηχανισμό στήριξης, εγκαινιάζοντας

⁴ Εφημερίδα Καθημερινή: «2009, η κρίση χρέους ήταν ήδη παρούσα». <http://www.kathimerini.gr/764414/article/epikairothta/politikh/2009-h-krish-xreoy5-htan-hdh-paroysa>. Ημ. Ανάκτησης: 08/10/2018

έτσι μια σειρά ετών μνημονιακής πολιτικής στη χώρα. Ο ελληνικός Τύπος κάνει λόγο για «Θρίλερ Διαρκείας»⁵ και εν μέσω απεργιακών συγκεντρώσεων στην Αθήνα, ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας από το επίπεδο BBB+ στο BBB- και ο οίκος Moody's από το A2 στο A3, διαμηνύοντας ότι τα μέτρα λιτότητας δεν ήταν αρκετά για να επανέλθει η ψυχολογική σταθερότητα στις αγορές. Στις 2 Μαΐου ανακοινώνονται νέα, σκληρά μέτρα λιτότητας και τρεις ημέρες αργότερα πραγματοποιήθηκε 24ωρη πανελλαδική απεργία με αιτήματα να αρθούν τα μέτρα λιτότητας και να μην υπογραφεί το πρώτο Μνημόνιο. Το τελευταίο αίτημα αγνοήθηκε στις 6 Μαΐου 2010, όπου ψηφίστηκε από την ελληνική Βουλή το Μνημόνιο που υπεγράφη μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Δ.Ν.Τ., ώστε να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός στήριξης⁶.

Παράλληλα, ο ευρωπαϊκός Τύπος εμφανίζεται επιθετικός απέναντι στην Ελλάδα. Χαρακτηριστικό είναι και το εξώφυλλο του γερμανικού περιοδικού Focus, στις 22 Φεβρουαρίου 2010, με τον τίτλο «Απατεώνες στην Ευρω-Οικογένεια» και την Αφροδίτη της Μήλου να «χειρονομεί» έναντι της Ευρώπης⁷. Το ίδιο περιοδικό συνεχίζει στο ίδιο μοτίβο με εξώφυλλο την 1^η Μαΐου 2010, το οποίο απεικονίζει την Αφροδίτη της Μήλου ως επαίτη⁸. Την ίδια ημέρα ο Economist κυκλοφορεί με εξώφυλλο που παραπέμπει στην ταινία «Apopalypsenow» με τον τροποποιημένο τίτλο «Acropolisnow», όπου απεικονίζεται η Ακρόπολη περιτριγυρισμένη από πολεμικά ελικόπτερα και την Άνγκελα Μερκελ τοποθετημένη στη δεξιά πλευρά του εξωφύλλου δίπλα από τον υπότιτλο «Thehorror, thehorror»^{9,10}. Σε αυτό το πλαίσιο ισχυρής πίεσης της Ευρώπης η Ελλάδα καλείται να συμμορφωθεί και να ευθυγραμμιστεί με τη μεταρρύθμιση της ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας και την εξυγίανση των δημοσιονομικών, που έχει ξεκινήσει από τη δεκαετία του 1990), με

⁵ Εφημερίδα «το Βήμα». <https://www.tovima.gr/2010/04/24/archive/b-thriller-diarkeias-b-brkerdoskopoi-kai-merkel-mas-esteilan-sto-dnt-abebaiotita-para-tin-prosfygi/>. Ημ. Ανάκτησης: 24/11/2018

⁶ Για μια πιο ενδελεχή ιστορική παρουσίαση του πρώτου Μνημονίου βλ. Γκλαβίνης (2010), Τζαννάτος (2016) και για μια λεπτομερή ιστορική αναδρομή και των τριών Μνημονίων βλ. Τερζής

⁷ Περιοδικό Focus: https://www.focus.de/magazin/videos/focus-titel-betrueger-in-der-euro-familie_vid_15672.html. Ημ. Ανάκτησης: 02/11/2018

⁸ Περιοδικό Focus: https://www.focus.de/magazin/videos/focus-titel-griechenland-und-unser-geld_vid_17109.html. Ημ. Ανάκτησης: 02/11/2018

⁹ TheEconomist: <https://www.economist.com/printedition/2010-05-01>. Ημ. Ανάκτησης: 02/11/2010

¹⁰ Για την απεικόνιση της έννοιας της κρίσης στον ελληνικό τύπο, βλ. Λεάνδρος, Παπαδοπούλου και Ψύλλα (2011)

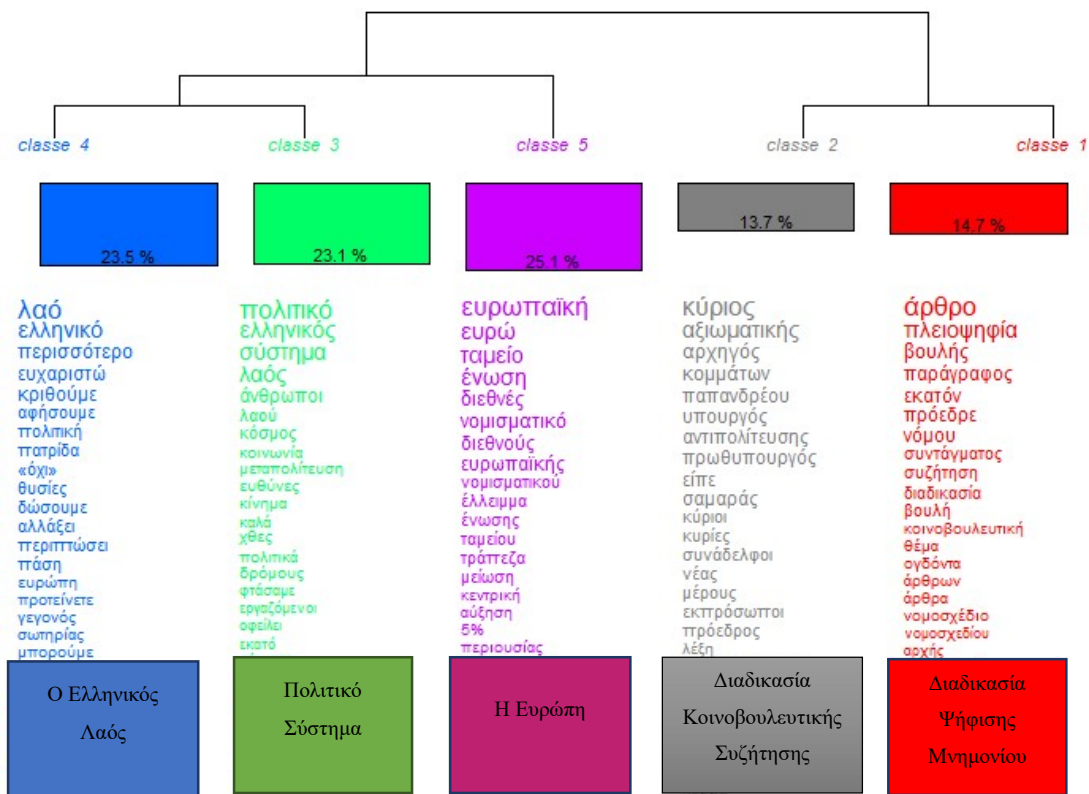
κύριο στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της απασχόλησης (Κουζής, 2001·Νεγρεπόντη-Δελιβάνη, 2007).

Στο πρώτο Μνημόνιο η Ελλάδα κλήθηκε να ενσωματώσει τεράστιες αλλαγές στον ευρύτερο εργασιακό χώρο και στο δημοσιονομικό πεδίο σε πολύ μεγάλο εύρος και σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα (Κούγιας, 2016), ενώ το ίδιο παρατηρήθηκε και σε άλλες χώρες που τέθηκαν υπό καθεστώς δημοσιονομικής προσαρμογής (Ιωαννίδης & Παπαθεοδώρου·Dafermos & Papatheodorou, 2012). Στη δίνη της οικονομικής κρίσης, το πρώτο Μνημόνιο αποτέλεσε την αρχή της μιας «συνταγής» με κύριο στόχο την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων, την απελευθέρωση των αγορών, τη μείωση του εργασιακού κόστους, τον κλυδωνισμό και τον περιορισμό των εργασιακών και κοινωνικών δικαιωμάτων, στοιχεία που οδηγούν στην εγκατάλειψη των θεσμών του κοινωνικού κράτους και στον φαύλο κύκλο ύφεσης και διόγκωσης του χρέους (Ρομπότη, 2016). Για τον λόγο αυτό ισχυρή κριτική ασκήθηκε στην ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση περί ελλείματος οράματος και ηγεσίας αλλά και αναφορικά με τη συμμετοχή του ΔΝΤ στην λεγόμενη Τρόικα, καθώς θεωρήθηκε ότι το ΔΝΤ διαθέτει μια ισχυρή γραφειοκρατική δομή και τείνει να παράγει αυστηρά προγράμματα τα οποία οδηγούν σε διάσπαση τον κοινωνικό ιστό(Γκλαβίνης, 2010·Rogers & Vasiloroulou, 2012). Επιπροσθέτως τα σκληρά δημοσιονομικά μέτρα, τα οποία προβλέπονταν ήδη από το πρώτο Μνημόνιο θεωρήθηκαν ότι οδήγησαν σε μια εποχή καμπίς για το κοινωνικό κράτος (Ματσαγγάνης, 2011), καθώς περιείχε μέτρα παρέμβασης στην αγορά εργασίας, το θεσμικό πλαίσιο των σχέσεων απασχόλησης και τους μηχανισμούς κοινωνικού διαλόγου σε ποικίλα επίπεδα (Κυριακούλιας, 2012).

Σε αυτό το πλαίσιο η ελληνική πολιτική σκηνή καλείται να αντιληφθεί το εύρος της κρίσης, να αξιολογήσει και να ερμηνεύσει την κρίση και κυρίως να την επικοινωνήσει. Η ρητορική αυτή αποτύπωση μέσα από τα κοινοβουλευτικά πρακτικά έχει τρία διαφορετικά αλλά συγκρουόμενα ακροατήρια. Το πρώτο είναι το ενδοκοινοβουλευτικό, όπου οι πολιτικοί δρώντες καλούνται να υπερψηφίσουν το Μνημόνιο σε ένα κλίμα αναδιανομής του κομματικού ζωτικού τους χώρου. Το δεύτερο ακροατήριο αποτελείται από την ελληνική κοινωνία, η οποία φαίνεται να βάλλεται τόσο από τις οικονομικές εξελίξεις όσο και από την απουσία σαφούς πολιτικής χάραξης αναφορικά με την αντιμετώπιση της κρίσης. Το τρίτο ακροατήριο είναι το διεθνές και κυρίως το Ευρωπαϊκό. Μια Ευρώπη, η οποία έχει πλέον στρέψει το βλέμμα της στην Ελλάδα, επιτηρεί και παράλληλα αξιολογεί τόσο την κατάσταση

στην χώρα όσο και την ικανότητα της Ευρώπης να διασφαλίσει τα ευρωπαϊκά τραπεζικά κεφάλαια και το Ευρώ. Σε αυτή τη χρονική συγκυρία, την Πέμπτη 6 Μαΐου 2010 διενεργείται στο ελληνικό Κοινοβούλιο η κοινοβουλευτική συζήτηση αναφορικά με την ψήφιση του Μνημονίου. Η ανάλυση της κοινοβουλευτικής συζήτησης επιτρέπει τη διερεύνηση των ερμηνευτικών ρεπερτορίων των πολιτικών δρώντων, την ταυτοτική τους συγκρότηση, τον τρόπο με τον οποίο αξιολογούν και ερμηνεύουν την ελληνική κρίση και το Μνημόνιο και παράλληλα υπογραμμίζει την πολιτική τους τοποθέτηση, την κομματική τους οριοθέτηση και τις ρητορικές αποστάσεις και συγγένειες μεταξύ τους. Έτσι, στο παρόν κεφάλαιο α) αναλύονται γενικότερα οι ρητορικές επιλογές των πολιτικών δρώντων με εφαρμογή θεματικής και δομικής ανάλυσης, β) διερευνώνται οι λεκτικές επιλογές ανά κλάση ώστε να διαπιστωθεί η ρητορική συγκρότηση κάθε κλάσης, γ) αναζητούνται διαφοροποιήσεις και επαλληλίες στην πολιτική ρητορική ανά κλάση, δ) μέσω παραγοντικής ανάλυσης διερευνάται η τοποθέτηση κάθε πολιτικού κόμματος και ε) διερευνάται εις βάθος η ρητορική κάθε πολιτικού κόμματος μέσω τυπικών αποσπασμάτων, όπως αυτή αποτυπώθηκε από τα επίσημα πρακτικά της κοινοβουλευτικής συζήτησης.

Η εφαρμογή θεματικής και δομικής ανάλυσης μέσω μεθόδου Reinert (1980) οδήγησε σε ταξινόμηση του περιεχομένου της κοινοβουλευτικής συζήτησης για το Μνημόνιο 1 σε πέντε κλάσεις. Με βάση το δενδρόγραμμα (βλ. Γράφημα 1) η κλάση 1 και η κλάση 2 αφορούν τα ενδοκοινοβουλευτικά/διαδικαστικά ζητήματα, κυρίως σχετικά με τον τρόπο ψήφισης του Μνημονίου αλλά και την οργάνωση της κοινοβουλευτικής συζήτησης. Οι κλάσεις 3, 4, και 5 παρουσιάζουν μια διαλεκτική ανάμεσα στην κατασκευή της εικόνας της Ευρώπης (κλάση 5) και το ελληνικό πολιτικό σύστημα (κλάση 3) και τον ελληνικό λαό (κλάση 4). Με αυτό τον τρόπο το ελληνικό πολιτικό σύστημα συγκροτεί την εικόνα του λαού και οριοθετεί τη σχέση του με την Ευρώπη μέσω της επίκλησης στο λαϊκό και εθνικό συμφέρον ενώ παράλληλα διαφαίνεται ο τρόπος με τον οποίο το πολιτικό σύστημα προσεγγίζει τις συγκρούσεις και τις επαλληλίες μεταξύ του ελληνικού λαού, του πολιτικού συστήματος και της Ευρώπης.

Γράφημα 1: Δενδρόγραμμα ιεραρχικής ταξινόμησης λεκτικού υλικού της κοινοβουλευτικής συζήτησης περί ψήφισης του πρώτου Μνημονίου

Οι κλάσεις δημιουργούνται βάσει των λέξεων με τη μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης εντός έκαστου τμήματος κειμένου κάθε κλάσης, αναδεικνύοντας έτσι τη χρήση διαφορετικών λεκτικών επιλογών και την επικέντρωση σε διαφορετικές και συγκεκριμένες έννοιες ανά κλάση. Η μέθοδος ανάλυσης παρέχει τη δυνατότητα να διακρίνονται τα σημαντικότερα τμήματα κειμένου ανά κλάση, παρέχοντας έτσι τη δυνατότητα ταυτοποίησης και ανάλυσης κάθε κλάσης ξεχωριστά. Ως εκ τούτου κάθε κλάση μπορεί να αναλυθεί ως εξής:

Κλάση 1: Διαδικασία Ψήφισης Μνημονίου: «Κατεπείγουσα Ψήφιση» και «Ενισχυμένη Πλειοψηφία»

Η πρώτη κλάση περιλαμβάνει λέξεις και έννοιες οι οποίες παραπέμπουν στο νομοτεχνικό τμήμα της ψήφισης του Μνημονίου 1 και αποτελεί το 14,7% του συνόλου της κοινοβουλευτικής συζήτησης ενώ στατιστικά σημαντικά κατηγορίες είναι ο Πρόεδρος της Βουλής ($p < 0,0001$) και η Νέα Δημοκρατία ($p = 0,0034$). Αποτυπώνει τη νομική διαλεκτική αναφορικά με τον τρόπο ψήφισης του Μνημονίου

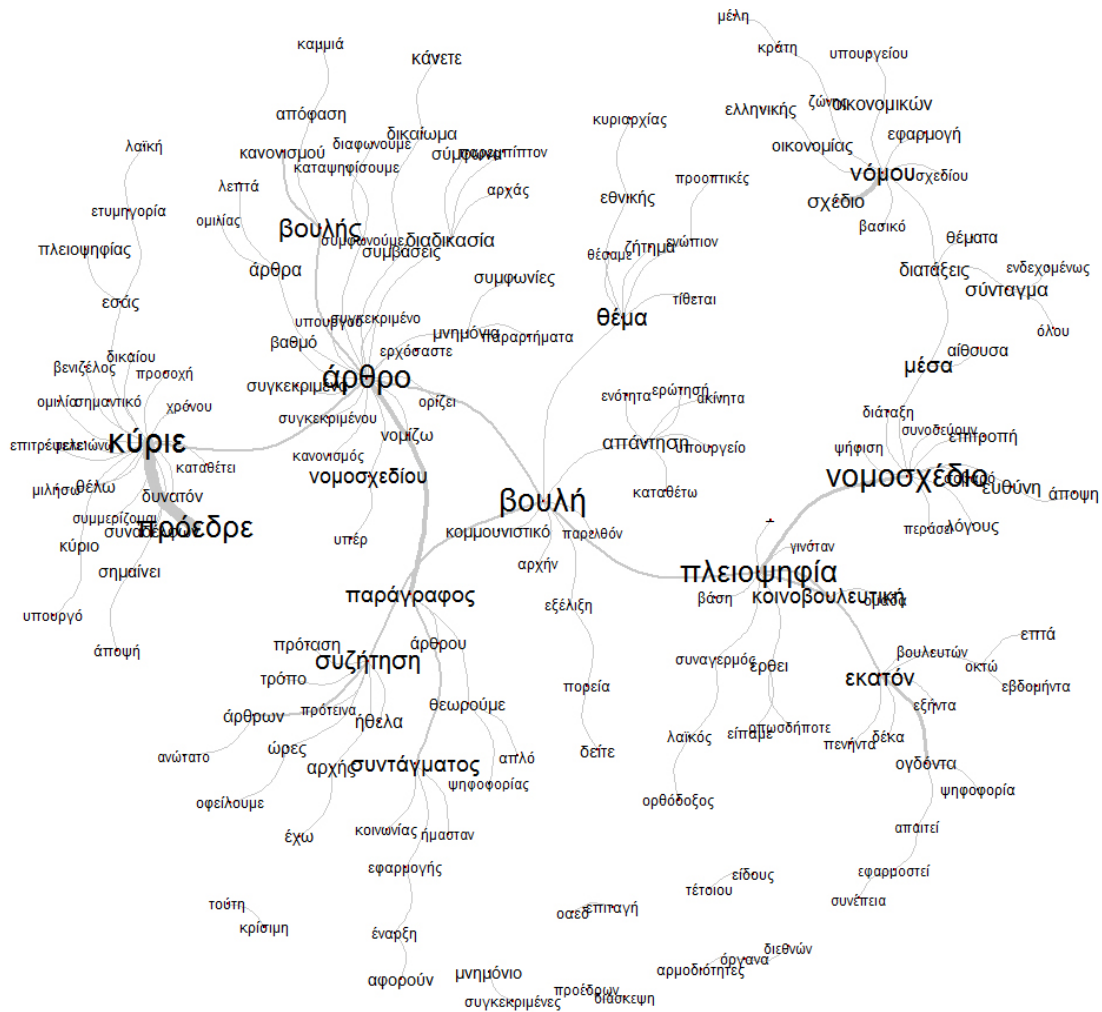
στην ελληνική Βουλή καθώς και τη διαδικασία όπου το Μνημόνιο εσωτερικεύθηκε στην ελληνική νομολογία.

Βάσει στατιστικής σημαντικότητας η κλάση 1 περιλαμβάνει λέξεις και έννοιες, όπως αυτές καταγράφονται στην ταξινόμηση του υλικού στη συγκεκριμένη κλάση, οι οποίες παραπέμπουν στην επικέντρωση στην ενδοκοινοβουλευτική διαδικασία αναφορικά με τον τρόπο ψήφισης του Μνημονίου 1 (βλ. Πίνακα 1)

Λέξη	χ^2	Τιμή p
Άρθρο	157,9	p < 0,0001
Πλειοψηφία	111,24	p < 0,0001
Βουλής	97,81	p < 0,0001
Παράγραφος	82,40	p < 0,0001
Εκατόν	74,54	p < 0,0001
Πρόεδρε	74,52	p < 0,0001
Νόμου	71,15	p < 0,0001
Συντάγματος	68,71	p < 0,0001
Συζήτηση	60,00	p < 0,0001
Διαδικασία	58,69	p < 0,0001
Βουλή	53,07	p < 0,0001
Κοινοβουλευτική	51,80	p < 0,0001
Θέμα	47,81	p < 0,0001
Ογδόντα	46,88	p < 0,0001
Άρθρων	46,88	p < 0,0001
Άρθρα	45,74	p < 0,0001
Νομοσχέδιο	43,37	p < 0,0001
Νομοσχεδίου	35,32	p < 0,0001
Αρχής	35,26	p < 0,0001
Κανονισμού	35,11	p < 0,0001
Διατάξεις	31,27	p < 0,0001
Κύριο	29,24	p < 0,0001
Άρθρου	29,24	p < 0,0001
Κύριε	20,05	p < 0,0001
Μνημόνια	28,42	p < 0,0001

Πίνακας 1: Μνημόνιο 1: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της πρώτης κλάσης

Για τη διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στις στατιστικά σημαντικά λέξεις και την σύνδεσή τους βάσει συν-εμφάνισης, το ακόλουθο διάγραμμα αποτυπώνει τη συνδυαστική χαρτογράφηση των στατιστικά σημαντικών λεκτικών επιλογών. Οι λέξεις που εμφανίζονται με μεγαλύτερη γραμματοσειρά αποτελούν λέξεις-κόμβους. Πιο συγκεκριμένα οι λέξεις «άρθρο» ($\chi^2 = 157,9$, $p < 0,0001$), «βουλή» ($\chi^2 = 97,81$, $p < 0,0001$), «πλειοψηφία» ($\chi^2 = 111,21$, $p < 0,0001$) και «νομοσχέδιο» ($\chi^2 = 78,69$, $p < 0,0001$) είναι στατιστικά σημαντικές και αναδεικνύουν την υφή της συγκεκριμένης κλάσης αναφορικά με το περιεχόμενό της καθώς και τις διασυνδέσεις των λέξεων αυτών με υπόλοιπες λεκτικές επιλογές (βλ. Γράφημα 2).

Γράφημα 2: Μνημόνιο 1: Συνδεδητική χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών πρώτης κλάσης

Σύμφωνα με το Γράφημα 2 κεντρικό κόμβο αποτελεί η λέξη «βουλή», η οποία συνδέεται με τους κόμβους «πλειοψηφία», «νομοσχέδιο» και «άρθρο». Η πρώτη ανάγνωση επομένως σκιαγραφεί την επικέντρωση του Κοινοβουλίου στον τρόπο ψήφισης του νομοσχεδίου και την οργάνωση της κοινοβουλευτικής διαδικασίας. Για την περαιτέρω ανάλυση της συγκεκριμένης κλάσης, τα είκοσι πιο χαρακτηριστικά αποσπάσματα λόγου που ανήκουν στην κλάση αυτή αποτυπώνονται ως εξής:

1. «το παραπάνω **νομοσχέδιο** σύμφωνα με την **απόφαση** που έλαβε η διαρκής **κοινοβουλευτική επιτροπή** ύστερα από **πρόταση** του αρμόδιου **υπουργού** συζητείται με τη **διαδικασία** του κατεπείγοντος **σύμφωνα** με το **άρθρο 76 παράγραφος 4** του **συντάγματος** και **σύμφωνα** με το **άρθρο 109** του **κανονισμού** της **βουλής**». (Πετσάλνικος, Πρόεδρος της Βουλής, Τιμή: 659.62)
2. «κατά **συνέπεια** θεωρούμε ότι πρέπει να **εφαρμοστεί** το **άρθρο 28 παράγραφος 2** του **συντάγματος** που **απαιτεί πλειοψηφία** τουλάχιστον **εκατόνογδόντα βουλευτών** επιπλέον θα **ήθελα** από την αρχή να σας ενημερώσω ότι καταθέτουμε **πρόταση** ονομαστικής **ψηφοφορίας** επί της **αρχής**» (Παφίλης, Κυβερνητικός Εισηγητής ΚΚΕ. Τιμή : 659.33)

3. «από την **πλειοψηφία** των 3/5 της **βουλής** όπως **ορίζει** ακριβώς το **άρθρο 28 παράγραφος 2** του **συντάγματος** **συγκεκριμένα** λέει το **άρθρο** αυτό «για να εξυπηρετηθεί σπουδαίο εθνικό συμφέρον και να προαχθεί η συνεργασία με άλλα **κράτη**» (Λαφαζάνης, Κυβερνητικός Εισηγητής ΣΥΡΙΖΑ. Τιμή : 559.49)
4. «**πιστεύουμε** ότι με **βάση το άρθρο 28 παράγραφος 2** του **συντάγματος** αυτό το **νομοσχέδιο** επειδή **εκχωρεί** ουσιαστικές **πλευρές της εθνικής μας κυριαρχίας** σε ξένους οργανισμούς **θα έπρεπε να ψηφιστεί με ενισχυμένη πλειοψηφία από τη βουλή και συγκεκριμένα**» (Λαφαζάνης, Κυβερνητικός Εκπρόσωπος ΣΥΡΙΖΑ)
5. «**κύριε πρόεδρε** **οφείλω** και **αρχάς** να διευκρινίσω **επί του κανονισμού της βουλής** ότι **εδώ δεν τίθεται ζήτημα** αντισυνταγματικότητας **κατά το άρθρο 100** αλλά **παρεμπίπτον ζήτημα** ως προς τη **διαδικασία ψήφισης του νομοσχεδίου**» (Βενιζέλος, Υπουργός Εθνικής Αμύνης, Τιμή : 539.17)
6. «στο στάδιο αυτό δεν θα υπάρξουν δευτερολογίες στη **συζήτηση** επί των **άρθρων** όπως ορίζεται στα **άρθρα 109 παράγραφος 7** και **άρθρο 103** του **κανονισμού της βουλής** οι εισηγητές και οι ειδικοί αγορητές έχουν χρόνο **ομιλίας δύο λεπτά**» (Πετσάλνικος, Πρόεδρος της Βουλής. Τιμή : 534.85)
7. «**κύριε πρόεδρε** όπως σας ενημερώσαμε και στη **διάσκεψη των προέδρων** και όπως έχουμε δημοσιοποιήσει η **κοινοβουλευτική ομάδα** του κομμουνιστικού κόμματος **ελλάδος καταθέτει αίτημα για την εφαρμογή του άρθρου 28 παράγραφος 2 του συντάγματος** κατά την **ψηφοφορία** στη **βουλή** για το συζητούμενο **σχέδιονόμου**» (Παφίλης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΚΚΕ. Τιμή : 532.48)
8. «κατά συνέπεια εμείς με αυτό το απλό σκεπτικό θεωρούμε ότι πρέπει να εφαρμοστεί το **άρθρο 28 παράγραφος 2** που απαιτεί **πλειοψηφία τουλάχιστον εκατόν ογδόντα βουλευτών**» (Παφίλης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΚΚΕ. Τιμή : 524.00)
9. «εδώ δεν έχουμε τέτοια περίπτωση έχουμε θέμα καθαρά διαδικαστικό αλλά προκειμένου να γίνει συζήτηση και να αποφασίσει η βουλή αποδεχθήκαμε όλοι το πρωί την πρότασή μου να γίνει με την αναλογική χρήση τη διαδικασία που προβλέπεται από το **άρθρο 100 παράγραφος 2**». (Πετσάλνικος, Πρόεδρος της Βουλής. Τιμή : 465.81)
10. «**κύριε πρόεδρε** νομίζω ότι ανατρέπεται η **κοινοβουλευτική τάξη** έτσι όπως ακριβώς την **ορίζει ο κανονισμός της βουλής στο άρθρο 100**». (Τζαβάρας, Βουλευτής ΝΔ. Τιμή: 454.59)
11. «ότι έχουμε **κύρωση** μιας τέτοιας συμφωνίας **κύριε πρόεδρε** είναι απολύτως αναμφισβήτητο στο πρώτο **άρθρο** του **συγκεκριμένου νομοσχεδίου** λέει επί λέξει ότι «**ταμνημόνια** οι **συμφωνίες** και οι **συμβάσεις** του προηγούμενου εδαφίου τα οποία θα σας αναφέρω κιάλας εισάγονται στη **βουλή** για **κύρωση**». (Λαφαζάνης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή : 451.42)
12. «**σύμφωνα** με ποιο **άρθρο** ή με ποια παράγραφο του **συντάγματος** θα πρέπει να εγκριθεί το **νομοσχέδιο** αυτό δεν υπάρχει **διάταξη** ούτε στο **σύνταγμα** ούτε στον **κανονισμό** που να **ορίζει** και την ακριβή **διαδικασία** της συζήτησης». (Πετσάλνικος, Πρόεδρος της Βουλής. Τιμή: 427.70)

13. «**κύριε πρόεδρε** και στην **έναρξη** της συνεδρίασης **θέσαμε** με έναν **απλό** λιτό **θεωρούμε** και ουσιαστικό **τρόπο** το **θέμα** της **εφαρμογής** του **άρθρου** 28 **παράγραφος** 2 του **συντάγματος**» (Παφίλης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΚΚΕ. Τιμή: 392.36)
14. «όμως και γι αυτό το λόγο επειδή εν **μέρει συμφωνούμε** και εν **μέρει διαφωνούμε** με τις **ρυθμίσεις** θα **καταψηφίσουμε** και το **άρθρο** πέμπτο τα **άρθρα** έκτο και έβδομο που **αφορούν** τα οργανωτικά μέτρα των υπηρεσιών του **υπουργείου οικονομικών** και την **έναρξη** ισχύος του **νόμου** θα τα υπερψηφίσουμε». (Βορίδης, Εισηγητής ΛΑΟΣ. Τιμή: 392.36)
15. «στην επί των **άρθρων συζήτηση** να πω κατ **αρχάς** ότι εμείς υπερψηφίζουμε το πρώτο **άρθρο** που αφορά στον μηχανισμό στήριξης της **οικονομίας** γιατί κατά τη γνώμη μας αυτό είναι το **βασικό άρθρο** και το **βασικό ζήτημα** του **συγκεκριμένου σχεδίου νόμου**». (Βορίδης, πρόεδρος της Βουλής. Τιμή: 389.87)
16. «εφαρμόζοντας αναλογικά τις **διατάξεις** του **άρθρου** 100 **παράγραφος** 2 που **αφορούν** την ένσταση αντισυνταγματικότητας βέβαια θυμίζω και πάλι ότι το **συγκεκριμένο άρθρο** όταν μιλά για ένσταση αντισυνταγματικότητας εννοεί εάν το **περιεχόμενο** του **νομοσχεδίου** προσκρούει στο **σύνταγμα**». (Πετσάλνικος, πρόεδρος της Βουλής. Τιμή: 375.93)
17. «διατίθενται τέσσερις **ώρες** για την κατ **αρχήν** και **έξι ώρες** για την κατ **άρθρου συζήτηση** κύριοι συνάδελφοι θα **πρότεινα** να ξεκινήσουμε με τα περιθώρια που θέτει ο **κανονισμός** της **βουλής** και στη συνέχεια να τα αναπροσαρμόσουμε αν χρειαστεί με νεότερη απόφασή μας». (Πετσάλνικος, πρόεδρος της Βουλής. Τιμή: 361.89)
18. «συνεπώς το **σχέδιονόμου** του **υπουργείου οικονομικών** «μέτρα για την **εφαρμογή** του μηχανισμού στήριξης της **ελληνικής οικονομίας** από τα **κράτη-μέλη** της **ζώνης** του ευρώ και το διεθνές νομισματικό ταμείο» έγινε δεκτό επί της **αρχής** κατά **πλειοψηφία**». (Πετσάλνικος, πρόεδρος της Βουλής. Τιμή: 350.82)
19. «εισερχόμεθα τώρα στη **συζήτηση** των **άρθρων** προτείνω να συζητηθούν τα **άρθρα** ως μία **ενότητα σύμφωνα** με τα **άρθρα** 103 και 109 του **κανονισμού** της **βουλής** ο εισηγητής της **πλειοψηφίας** κ γεώργιος φλωρίδης έχει το λόγο για τέσσερα **λεπτά**». (Πετσάλνικος, πρόεδρος της Βουλής. Τιμή: 338.39)
20. «τέλος **σύμφωνα** με το **άρθρο** 109 η **βουλή** μπορεί μετά από **πρόταση** του προέδρου της να καθορίσει το χρόνο που θα διατεθεί για την κατ **αρχήν** και την κατ **άρθρου συζήτηση** αν δεν ληφθεί αυτή η **απόφαση**». (Πετσάλνικος, πρόεδρος της Βουλής. Τιμή: 331.12)

Από τα ανωτέρω διαφαίνεται η αρχική σύγκρουση αναφορικά με τον τρόπο ψήφισης του Μνημονίου στην ελληνική Βουλή, σε δύο επίπεδα. Πρώτον η σύγκρουση αφορά στην κατεπείγουσα φύση της ψήφισης και δεύτερον με στο εάν θα ψηφίζόταν με

απλή είτε με ενισχυμένη πλειοψηφία. Αναφορικά με τη διαλεκτική σχετικά με την απλή ή αυξημένη πλειοψηφία διακρίνεται ένα δίπολο αντιπαράθεσης κυρίως από τα κόμματα της ευρύτερης Αριστεράς (ΚΚΕ και ΣΥΡΙΖΑ), καθώς είναι επιτακτικό το αίτημά τους για ψήφιση του Μνημονίου όχι με απλή πλειοψηφία αλλά με πλειοψηφία 3/5 δηλαδή από 180 βουλευτές. Παρατηρείται μια έντονη αναφορά στο άρθρο 28 παράγραφος 2 του ελληνικού Συντάγματος το οποίο προβλέπει ότι:

«Για να εξυπηρετηθεί σπουδαίο εθνικό συμφέρον και να προαχθεί η συνεργασία με άλλα κράτη, μπορεί να αναγνωρισθούν, με συνθήκη ή συμφωνία, σε όργανα διεθνών οργανισμών αρμοδιότητες που προβλέπονται από το Σύνταγμα. Για την ψήφιση νόμου που κυρώνει αυτή τη συνθήκη ή συμφωνία απαιτείται πλειοψηφία των τριών πέμπτων του όλου αριθμού των βουλευτών».

Με αυτό τον τρόπο το Μνημόνιο νοηματοδοτείται ως ένα ζήτημα το οποίο άπτεται άμεσα του εθνικού συμφέροντος, καθώς αναγνωρίζονται σε όργανα διεθνών οργανισμών αρμοδιότητες που προβλέπονται αποκλειστικά για τα εθνικά όργανα και εξ αυτού απαιτείται η μεγαλύτερη δυνατή προβλεπόμενη συναίνεση. Έτσι, το δίπολο αντιπαράθεσης που δημιουργείται από τα ανωτέρω τεκμαίρεται από την στάση των κομμάτων έναντι της συναίνεσης αλλά παράλληλα και της αναγνώρισης του Μνημονίου ως ζήτημα «*σπουδαίου εθνικού συμφέροντος*». Οι υποστηρικτές της αυξημένης πλειοψηφίας συγκροτούν τον πόλο τους βάσει μιας ευρύτερης ιδεολογικοπολιτικής στάσης, η οποία φαίνεται υπέρμαχος της μεγαλύτερης δυνατής κοινοβουλευτικής συμφωνίας. Με αυτό τον τρόπο η μη αποδοχή των παραπάνω χαρακτηριστικών κατασκευάζει την ετερότητα, η οποία φέρει αρνητικό αξιολογικό και ηθικό πρόσημο καθώς υπονοείται ότι δεν αποδέχεται την κοινοβουλευτική συμφωνία και εξ αυτού την εξασφάλιση όχι μόνο της πολιτικής αλλά και της κοινωνικής ευημερίας.

Η πλαισίωση του Μνημονίου ως ζήτημα «εθνικού συμφέροντος»¹¹ και σύμφωνα με τον ορισμό του Entman (1993) θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως μια προσπάθεια επιλογής στοιχείων μιας συγκεκριμένης αντιληφθείσας πραγματικότητας και ο υπερτονισμός τους έτσι ώστε να θεωρηθεί ζήτημα που επηρεάζει το ευρύτερο εθνικό συμφέρον. Η νοηματοδότηση του Μνημονίου ως ζήτημα εθνικού συμφέροντος και η ισχυρή αντιπολιτευτική συγκρουσιακή αναπλαισίωσή του υπό όρους εκχώρησης εθνικών αρμοδιοτήτων σε εξω-χώριους οργανισμούς θα έπρεπε να

¹¹ Η πλαισίωση ενός ζητήματος υπό όρους «εθνικού συμφέροντος» και η σύνδεσή του με τη συγκρότηση ομαδικής ταυτότητας σε κοινωνιοψυχολογικούς όρους έχει διερευνηθεί ήδη από τον Maoz (1990) και έκτοτε διερευνήθηκε εκτενώς η χρήση της συγκεκριμένης πλαισίωσης με όρους πολιτικής ταυτότητας και συνοχής, βλ. ενδεικτικά: Garrison Ingimundarson (2015), Levinger

οδηγήσει σε εις βάθος συζήτηση ώστε να επιτευχθεί η μέγιστη δυνατή πολιτική συναίνεση.

Κλάση 2: Διαδικασία Κοινοβουλευτικής Συζήτησης

Η δεύτερη κλάση περιλαμβάνει λέξεις και έννοιες οι οποίες παραπέμπουν στην κοινοβουλευτική διαδικασία της συζήτησης και αποτελεί το 13,7% του συνόλου της κοινοβουλευτικής συζήτησης και οι στατιστικά σημαντικές κατηγορίες είναι ο Πρόεδρος της Βουλής ($p < 0,0001$) και ο ΛΑΟΣ ($p = 0,0060$). Βάσει στατιστικής σημαντικότητας η συγκεκριμένη κλάση περιλαμβάνει λέξεις και έννοιες, όπως αυτές καταγράφονται στην ταξινόμηση του υλικού στη συγκεκριμένη κλάση, που παραπέμπουν στην οργάνωση του τρόπου συζήτησης περί Μνημονίου (βλ. Πίνακα 2).

Λέξη	χ^2	Τιμή p
Κύριος	106,15	$p < 0,0001$
Αξιωματικής	81,33	$p < 0,0001$
Αρχηγός	63,44	$p < 0,0001$
Κομμάτων	62,03	$p < 0,0001$
Παπανδρέου	59,86	$p < 0,0001$
Υπουργός	56,52	$p < 0,0001$
Αντιπολίτευσης	56,37	$p < 0,0001$
Πρωθυπουργός	52,78	$p < 0,0001$
Είπε	52,36	$p < 0,0001$
Σαμαράς	51,44	$p < 0,0001$
Κύριοι	50,02	$p < 0,0001$
Κυρίες	49,19	$p < 0,0001$
Συνάδελφοι	49,19	$p < 0,0001$
Νέας	45,61	$p < 0,0001$
Μέρους	44,31	$p < 0,0001$
Εκπρόσωποι	44,31	$p < 0,0001$
Πρόεδρος	39,86	$p < 0,0001$
Λέξη	37,06	$p < 0,0001$
Κοινοβουλευτικής	37,06	$p < 0,0001$
Αρχηγών	37,06	$p < 0,0001$
Δημοκρατίας	36,50	$p < 0,0001$
Κόμματος	36,12	$p < 0,0001$
Μιλήσει	31,60	$p < 0,0001$
Κοινοβουλευτικοί	31,60	$p < 0,0001$
Ομάδας	30,85	$p < 0,0001$

Πίνακας 2: Μνημόνιο 1: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της δεύτερης κλάσης

Για τη διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στις στατιστικά σημαντικά λέξεις και την σύνδεσή τους βάσει συν-εμφάνισης, το ακόλουθο διάγραμμα αποτυπώνει τη χαρτογράφηση των στατιστικά σημαντικών λεκτικών επιλογών (βλ. Γράφημα 3). Οι λέξεις που εμφανίζονται με μεγαλύτερη γραμματοσειρά αποτελούν λέξεις-κόμβους.

- οικονομικών** υποθέσεων έχει **μιλήσει** η ταπεινότητα μου έχουν **μιλήσει** πάρα **πολλοί** γι αυτό». (Κεφαλογιάννης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος Νέας Δημοκρατίας. Τιμή: 431,78)
2. «και αυτή είναι μία ποιοτική διαφορά που χωρίζει τον **πρόεδρο** του **πασοκ** τον **πρωθυπουργό** της χώρας από τον **αρχηγό** της **νέας δημοκρατίας** σήμερα **κυρίες** και **κύριοι συνάδελφοι** η αρχική **δήλωση** του αρχηγού της **αξιωματικής αντιπολίτευσης**» (Μακρπιίδης, Βουλευτής ΠΑΣΟΚ. Τιμή: 430,36)
 3. «η πρόεδρος της κοινοβουλευτικής ομάδας του κομμουνιστικού κόμματος Ελλάδας ο πρόεδρος της κοινοβουλευτικής ομάδας του λαϊκού ορθόδοξου συναγερμού και ο πρόεδρος της κοινοβουλευτικής ομάδας του συνασπισμού ριζοσπαστικής αριστεράς δώδεκα λεπτά οι κοινοβουλευτικοί εκπρόσωποι των κομμάτων οκτώ λεπτά και οι ορισθέντες από τα κόμματα ομιλητές δύο βουλευτές από κάθε κόμμα οκτώ λεπτά» (Πετσάλνικος, Πρόεδρος της Βουλής. Τιμή: 419,43)
 4. «**κυρίες** και **κύριοι συνάδελφοι** είμαστε σε **πόλεμο** όπως **είπε** ο κ **φλωρίδης** μόνο που ο πρώτος που έπρεπε να καταλάβει ότι είμαστε σε **πόλεμο** είναι ο **κύριος πρωθυπουργός** διότι όταν είσαι σε **πόλεμο** δεν καλείς αρχιτέκτονες να τους δείξεις το φαληρικό δέλτα» (Τασούλας, Εισηγητής ΝΔ. Τιμή: 373,64)
 5. «κι επειδή ο **κύριος υπουργός θέτει λάθος** διλήμματα τα άλλα κοινοβούλια **ψηφίζουν** οικονομική **ενίσχυση** εμείς **ψηφίζουμε** πακέτα μέτρων **κυρίες** και **κύριοι συνάδελφοι** η **εισηγητική έκθεση** του νομοσχεδίου **αναφέρεται** στην αναγκαιότητα επίδειξης υπευθυνότητας και ανάκτησης της χαμένης αξιοπιστίας της χώρας». (Σταϊκούρας, Βουλευτής ΝΔ. Τιμή: 368,03)
 6. «ο κ **σαμαράς** έχει εγκλωβιστεί σε μια στρατηγική **κυρίες** και **κύριοι συνάδελφοι** της **νέας δημοκρατίας** η οποία είναι αξιοθρήνητη τη **δευτέρα** αρνήθηκε να πάει στον **πρόεδρο** της **δημοκρατίας** **είπε** «δεν πάω» (Γεωργιάδης, Βουλευτής ΛΑΟΣ. Τιμή: 357,64)
 7. «επομένως στη συζήτηση επί της αρχής οι εισηγητές και οι ειδικοί αγορητές θα έχουν χρόνο ομιλίας δέκα λεπτά οι υπουργοί δώδεκα λεπτά ο πρωθυπουργός και ο πρόεδρος της κοινοβουλευτικής ομάδας της νέας δημοκρατίας δεκαπέντε λεπτά» (Πετσάλνικος, Πρόεδρος της Βουλής. Τιμή: 332, 33)
 8. «**κυρίες** και **κύριοι βουλευτές** με πάρα πολύ μεγάλη σαφήνεια σήμερα στην αίθουσα αυτή ο **πρωθυπουργός** της χώρας ο **υπουργός οικονομικών** οι **αγορητές** εκ **μέρους** του **πασοκ** –ο κ **φλωρίδης**». (Λοβέρδος, Βουλευτής ΠΑΣΟΚ. Τιμή: 324,69)
 9. «και δύο φορές ο **κύριος υπουργός** χρησιμοποίησε τη λέξη «ψέματα» για να κάνουμε πέντε σύντομες παρατηρήσεις πρώτη **παρατήρηση** 16 **μαρτίου** 2010 ο **κύριος πρωθυπουργός** σε ομιλία του **είπε** ότι η Ελλάδα έλαβε μέτρα κατ ουσίαν όμοια με αυτά που θα λάμβανε αν πήγαινε στο διεθνές νομισματικό ταμείο». (Σταϊκούρας, Βουλευτής ΝΔ. Τιμή: 323,23)
 10. «**παπακωνσταντίνου** απάντησε στις 22 **μαρτίου** ότι το **επίδομα** αλληλεγγύης σαφώς και θα **δοθεί** αντίθετα με αυτά που υποστηρίζει ο κ **σαμαράς** ο κ **σαμαράς** δικαιώθηκε ο **κύριος υπουργός μάλλον** **είπε ψέματα** τέταρτη **παρατήρηση**» (Σταϊκούρας, Βουλευτής ΝΔ. Τιμή: 318,26)

11. «**προφανώς** πριν από ενάμιση μήνα ο **κύριος πρωθυπουργός** δεν **γνώριζε** σήμερα **έμαθε** δεύτερη **παρατήρηση** ο **υπουργός οικονομικών** σε συνέντευξή του στις 20 απριλίου πριν **δέκα** μέρες **ανέφερε** ότι η ελληνική **κυβέρνηση** έχει **πάρει** πολλά γενναία». (Σταϊκούρας, Βουλευτής ΝΔ. Τιμή: 315.81)
12. «μας έκανε μάθημα ο **αρχηγός** της **αξιωματικής αντιπολίτευσης** για το τι πρέπει να γίνει στο **σύνταγμα** και τί πρέπει να γίνει με την **ακίνητη περιουσία κύριοι συνάδελφοι** αν θέλετε να αξιολογήσετε τη γλωσσική μου ικανότητα κάντε το». (Παπανδρέου, Πρωθυπουργός. Τιμή: 315.23)
13. «**παπανδρέου** και **βγήκε** ο **γιώργος καρατζαφέρης** από το μέγαρο μαξίμου τότε και **είπε** «εμείς θα **στηρίξουμε** την **κυβέρνηση** για να **πάρει** μέτρα» και έρχονταν οι τότε **συνάδελφοι** του **πασοκ** και μας κατηγορούσαν ότι είμαστε υποπόδια της **νέα δημοκρατίας**». (Γεωργιάδης, Βουλευτής ΑΑΟΣ. Τιμή: 315.01)
14. «μετά από τους πέντε πρώτους **συναδέλφους** να τοποθετηθούν οι **κοινοβουλευτικοί εκπρόσωποι** των **κομμάτων** και μετά να αρχίσουν οι ομιλίες του **πρωθυπουργού** και των **αρχηγών** των **κομμάτων** ο κ **παπανδρέου** μετά ο κ **σαμαράς**». (Πετσάλνικος, Πρόεδρος της Βουλής. Τιμή: 312.08)
15. «**κωνσταντίνος ρόβλιας** και θα **ακολουθήσουν** οι **πρόεδροι** των **κοινοβουλευτικών ομάδων** ή οι **κοινοβουλευτικοί εκπρόσωποι** καθώς επίσης και ο **αρμόδιος υπουργός** ο καθένας από όλους τους παραπάνω **θυμίζω** ότι έχει πέντε **λεπτά** της ώρας το πολύ στη διάθεσή του» (Πετσάλνικος, Πρόεδρος της Βουλής. Τιμή: 290.26)
16. «διότι πρέπει οι **αρχηγοί** των **κομμάτων** ο **αρχηγός** της **αξιωματικής αντιπολίτευσης** και οι άλλοι **πολιτικοί αρχηγοί** να τοποθετηθούν εδώ επί της **ουσίας**». (Βενιζέλος, Υπουργός Εθνικής Αμύνης. Τιμή: 282.35)
17. «ο **αρχηγός** του **πασοκ** θέλει να κάνει νέα αρχή αλλά με οξύτητα και με άκρα προκλητικότητα από την πρώτη **στιγμή** που **πήρε** το **λόγο** αδυναμία και **αμηχανία** μπορεί να δείχνει μόνο η οξύτητα **κυρίες** και **κύριοι συνάδελφοι**». (Σαμαράς, Πρόεδρος ΝΔ. Τιμή: 263.99)
18. «δύσκολα δημοσιονομικά μέτρα για το 2010 ουδείς ζητάει κάτι παραπάνω **προφανώς** πριν από **δέκα** μέρες ο **κύριος υπουργός** δεν **γνώριζε** ή **γνώριζε** αλλά **έλεγενέματα** και τα δύο είναι επικίνδυνα σήμερα **έμαθε** τρίτη **παρατήρηση**». (Σταϊκούρας, Βουλευτής ΝΔ. Τιμή: 253.71)
19. «είναι πραγματικά πολύ αξιοθρήνητη η στάση του κ **σαμαρά** ο **οποιοσδήποτε** «**θα ψηφίσουμε** όχι αλλά θα τηρήσουμε τη συμφωνία» θεωρώ **απαράδεκτο** ο **αρχηγός** της **αξιωματικής αντιπολιτεύσεως** να βγαίνει και να **λέει** σε διάγγελμα «**θα ψηφίσουμε** όχι». (Γεωργιάδης, Βουλευτής ΑΑΟΣ. Τιμή: 250.98)

20. «αυτός έδωσε αυτήν την εικόνα και σε άλλες περιπτώσεις θα έπρεπε να τον είχε διώξει αυτό τον υπουργό των οικονομικών ο κύριος παπανδρέου δεν θέλω να πω τίποτε άλλο κύριε πρόεδρε αλλά ξεχνάμε τις διαψεύσεις προβόπουλου». (Σαμαράς, Πρόεδρος ΝΔ. Τιμή: 248.12)

Από τα ανωτέρω τυπικά αποσπάσματα της κλάσης διαφαίνεται η διαδικαστική υφή της κλάσης, καθώς εμπεριέχει κυρίως αποσπάσματα τα οποία αφορούν την εκτέλεση της διαδικασίας της κοινοβουλευτικής συζήτησης. Επιπροσθέτως όμως καταγράφονται και αποσπάσματα τα οποία εμπεριέχουν σαφείς αναφορές προς συγκεκριμένα πολιτικά πρόσωπα. Τα αποσπάσματα αυτά εμπεριέχονται στην κλάση κυρίως λόγω της ιδιότητας των αναφερόμενων προσώπων όπως «υπουργός», «κοινοβουλευτική ομάδα» και «συνάδελφοι». Παράλληλα όμως εμπεριέχονται σαφείς επιθέσεις, οι οποίες στόχο έχουν την πολιτική περιχαράκωση και οριοθέτηση των πολιτικών δρώντων μέσω κατασκευή διπόλων και ετερότητας. Πιο συγκεκριμένα, οι επιθέσεις επικεντρώνονται στο ΠΑΣΟΚ ως κυβερνών κόμμα και προέρχονται κυρίως από τη ΝΔ ως αξιωματική αντιπολίτευση, η οποία κατηγορεί την κυβέρνηση για πολιτική αμηχανία και πολιτικά ψεύδη. Η ρητορική αυτή επίθεση στοχεύει στην μείωση της αξιοπιστίας του ΠΑΣΟΚ ως πηγή, όχι μόνο αναφορικά με το ότι εισήγαγε το Μνημόνιο στην ελληνική πραγματικότητα, αλλά κυρίως λόγω της διακυβέρνησης του κόμματος τα προηγούμενα έτη, μια διακυβέρνηση η οποία είχε ως πρακτική συνεπαγωγή το ίδιο το Μνημόνιο.

Κλάση 3: Πολιτικό Σύστημα

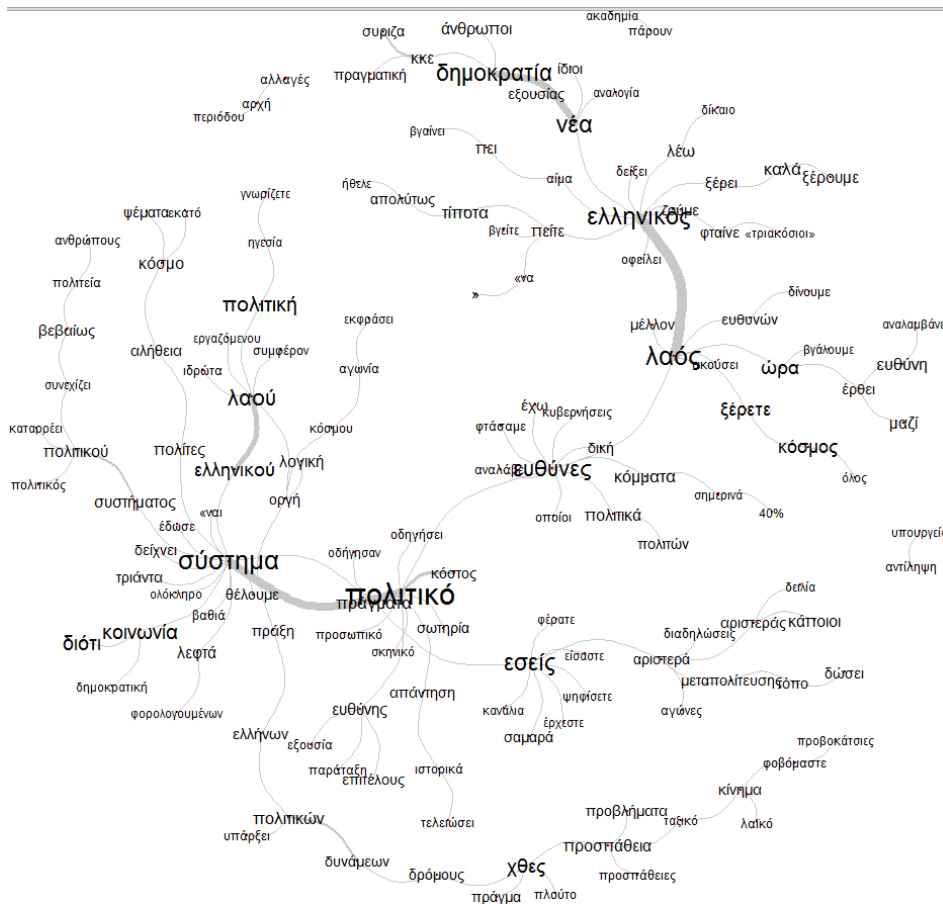
Η κλάση 3 περιλαμβάνει λέξεις και έννοιες που παραπέμπουν στην κατασκευή της εικόνας της πολιτικής από τους ίδιους τους πολιτικούς δρώντες, όπου κεντρική συνιστώσα αποτελεί η έννοια του «Λαού». Η συγκεκριμένη κλάση αποτελεί το 23,1% του συνόλου της κοινοβουλευτικής συζήτησης και η στατιστικά σημαντική κατηγορία είναι ο ΣΥΡΙΖΑ ($p = 0,034$). Βάσει στατιστικής σημαντικότητας η συγκεκριμένη κλάση περιλαμβάνει λέξεις και έννοιες, όπως αυτές καταγράφονται στην ταξινόμηση του υλικού στη συγκεκριμένη κλάση, που παραπέμπουν στην επίκληση στο λαϊκό συμφέρον και την προσπάθεια του ελληνικού πολιτικού συστήματος να αιτιολογήσει την ύπαρξή του ως γνήσιος εκφραστής του συμφέροντος του ελληνικού λαού (βλ. Πίνακα 3).

Λέξη	χ^2	Τιμή p
Πολιτικό	67,80	$p < 0,0001$
Ελληνικός	50,67	$p < 0,0001$

Σύστημα	48,85	p < 0,0001
Λαός	46,13	p < 0,0001
Άνθρωποι	32,03	p < 0,0001
Λαού	25,89	p < 0,0001
Κόσμος	25,12	p < 0,0001
Κοινωνία	24,26	p < 0,0001
Μεταπολίτευση	23,42	p < 0,0001
Ευθύνες	23,07	p < 0,0001
Κίνημα	22,07	p < 0,0001
Καλά	20,05	p < 0,0001
Χθες	19,44	p < 0,0001
Πολιτικά	18,59	p < 0,0001
Δρόμους	18,35	p < 0,0001
Φτάσαμε	16,70	p < 0,0001
Εργαζόμενοι	16,70	p < 0,0001
Οφείλει	16,70	p < 0,0001
Εκατό	16,70	p < 0,0001
Κόμματα	16,30	p < 0,0001
Μαζί	16,20	p < 0,0001
Αριστεράς	15,72	p < 0,0001
Πραγματική	15,52	p < 0,0001
Φταίνε	15,24	p < 0,0001
Πολιτικών	14,70	p < 0,0001

Πίνακας 3: Μνημόνιο 1: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της τρίτης κλάσης

Οι λέξεις που εμφανίζονται με μεγαλύτερη γραμματοσειρά αποτελούν λέξεις-κόμβους. Πιο συγκεκριμένα οι λέξεις «πολιτικό» ($\chi^2 = 69,31$, $p < 0,0001$), «ελληνικός» ($\chi^2 = 50,57$, $p < 0,0001$), «σύστημα» ($\chi^2 = 48,85$, $p < 0,0001$), «λαός» ($\chi^2 = 46,13$, $p < 0,0001$) και «άνθρωποι» ($\chi^2 = 32,03$, $p < 0,0001$), είναι στατιστικά σημαντικές και αναδεικνύουν την υφή της συγκεκριμένης κλάσης. Το ακόλουθο διάγραμμα αποτυπώνει τη χαρτογράφηση των στατιστικά σημαντικών λεκτικών επιλογών που λειτουργούν κομβικά στη δημιουργία νοήματος (βλ. Γράφημα 4).

Γράφημα 4: Μνημόνιο 1: Συνδεδειγμένη χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών της τρίτης κλάσης

Από το ανωτέρω διάγραμμα διαφαίνεται το διαχωριστικό σημείο των «ευθύνων» ανάμεσα στο πολιτικό σύστημα και τον λαό¹². Το πολιτικό σύστημα φαίνεται να αυτοπροσδιορίζεται, να κατασκευάζει την εικόνα του εαυτού του, ως φορέα ευθυνών έναντι του ελληνικού λαού. Παράλληλα όμως αποτυπώνονται προσπάθειες διαφοροποίησης και κατασκευής διπόλων με τη χρήση λεκτικών επιλογών όπως «εσείς», «φέρατε» «ψηφίσατε», που υπογραμμίζουν την ετερότητα και αναδεικνύουν την ανάγκη των ελληνικών πολιτικών κομμάτων να περιχαράκωσουν τον κομματικό ζωνικό τους χώρο. Η διάθεση σύζευξης του πολιτικού συστήματος και του λαού μέσω των ευθυνών θα μπορούσε να αποτελεί μια στάση αυτό-κριτικής ή ενδεχομένως να διαφοροποιείται ανά πολιτικό κόμμα, υπό την έννοια εξοστρακισμού ευθύνης από το εκάστοτε πολιτικό κόμμα. Παράλληλα αναδύεται το ερώτημα με ποιον τρόπο ορίζεται η έννοια της «ευθύνης». Υπάρχει συγκεκριμένο περιεχόμενο ή χρησιμοποιείται ως κενό αναφορών; Προς διερεύνηση της ακριβούς θέσης της

¹² Η έννοια της «ευθύνης» έχει μελετηθεί ως έννοια αύξησης της αξιοπιστίας και χαρακτηριστικό αποτελεσματικής ηγεσίας αλλά και ως έννοια νομιμοποίησης των πολιτικών επιλογών (βλ. ενδεικτικά Jengar, Rudolph, Dunn)

έννοιας «ευθύνη» αλλά και του περιεχομένου της, αλλά και προς μια περισσότερο εις βάθος ανάλυση της συγκεκριμένης κλάσης παρατίθενται τα είκοσι πιο χαρακτηριστικά αποσπάσματα λόγου.

1. «τότε με τις **προβοκάτσιες** αυτές και με τις δολοφονίες και με τη διάχυση των **ευθυνών** σε όλο το **πολιτικό σύστημα** πείστηκε ο **ελληνικός λαός** από πρωτοσέλιδα εφημερίδων ότι **φταίνει** όλοι και ήρθαν οι συνταγματάρχες τώρα **φταίνει** όλοι αλλά έρχονται οι **επιχειρηματίες**». (Ψαριανός, Βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 252,42)
2. «και θεωρείται αυτή λειτουργία του **πολιτικού συστήματος** και των **πολιτικών** κομμάτων που θέλουν να ανοίξουν **δρόμους** για το **μέλλον** λυπάμαι πάρα πολύ αλλά αυτού του **είδους** ο **πολιτικός** αυταρχισμός από μέτριους καθοδηγητές κομμάτων αυτού του **είδους δείχνει** ότι το **πολιτικό σύστημα καταρρέει** και δεν έχει κανένα **μέλλον**» (Ααφαζάνης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΣΥΡΙΖΑ. Τιμή: 198,22)
3. «είναι το περί δικαίου **αίσθημα** του **ελληνικού λαού** είναι η προάσπιση του **πολιτικού** δημοκρατικού **συστήματος** ο **ελληνικός λαός** θέλει να πιστέψει πια ότι ο **πολιτικός κόσμος** μπορεί να υπηρετεί την ευνομία μπορεί να υπηρετεί το **δίκαιο** και όχι το **προσωπικό** ή στενά κομματικό **συμφέρον**» (Παπανδρέου, Πρωθυπουργός. Τιμή : 189.69)
4. «**όλος** ο **πολιτικός κόσμος** εξέφρασε τη βαθύτατη οδύνη του για την εξέλιξη αυτή αλλά νομίζω ότι και αυτό το **τραγικό** περιστατικό είναι μια ευκαιρία ενός ακόμα σκληρού μαθήματος για όλους μας και το **πολιτικό σύστημα** και την **κοινωνία**» (Φλωρίδης, Εισηγητής ΠΑΣΟΚ. Τιμή : 184.04)
5. «ένα πρόγραμμα που μας δεσμεύει όλους ηθικά και **πολιτικά** να πετύχει έστω και αν χρειαστεί να προχωρήσουμε μόνοι μας χωρίς τη στήριξη από το **υπόλοιπο πολιτικό σύστημα** που **αρνείται** να **αναλάβει** τις **ευθύνες** τους αλλά **σίγουρα** με τη στήριξη των **πολιτών**» (Παπακωνσταντίνου, Υπουργός Οικονομικών. Τιμή : 183.69)
6. «κανείς δεν το σημείωσε που είναι και αυτό μια **αλήθεια** των μέτρων την **οργή** του **ελληνικού λαού** το **πολιτικό σύστημα** μπορεί να την απαντήσει με έναν μόνο **τρόπο** που είναι αυτή την **οργή** να τη μετατρέψει σε **πράξη** αναίρεσης των εγκλημάτων και της παθογένειας» (Ευθυμίου, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΠΑΣΟΚ. Τιμή : 182.43)
7. «και μη νομίζουν **κάποιοι** ότι μπορούν να διασωθούν από αυτό το χάος και μη νομίζουν επίσης **κάποιοι** άλλοι οι **οποίοι** επιχειρούν να φορτώσουν όλες τις **ευθύνες** στο **πολιτικό σύστημα** ότι ο **κόσμος** δεν καταλαβαίνει» (Φλωρίδης, Εισηγητής ΠΑΣΟΚ. Τιμή : 181.89)
8. «στην ανάγκη αυτής της προσαρμογής γιατί ένα **ολόκληρο πολιτικό σύστημα** **τριάντα** χρόνια τώρα λέει **ψέματα** είναι ευχάριστο και θωπεύει τα αυτιά του **ελληνικού λαού** χωρίς να λέει τις **αλήθειες** που πρέπει να **πει**» (Βορίδης, Εισηγητής ΑΑΟΣ. Τιμή : 175.26)
9. «εκατόν **τριάντα** εκατομμύρια **έδωσε** ο **ελληνικόςλαός** για το **σύστημα** tetra το οποίο θα **μπορούσε** να **αγοράσει** με δώδεκα εκατομμύρια το θέμα δεν είναι μόνο οι **μίζες**». (Παφίλης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΚΚΕ. Τιμή : 167.75)
10. «**ελληνικόςλαός** δεν είναι μόνο αυτοί οι **οποίοι** έκαigan **χθεσελληνικόςλαός** δεν είναι αυτοί που έβριζαν **χθες** το κοινοβούλιο **ελληνικόςλαός** είναι όλοι αυτοί που επί

τριάντα χρόνια υποεκπροσωπούνται από εμάς οι **οποίοι φοβόμαστε** να αναλάβουμε τις **ευθύνες** μας και οι **οποίοι** εξακολουθούν να υποεκπροσωπούνται» (Τασούλας, Εισηγητής ΝΔ. Τιμή : 166.82)

11. «ούτε για να βοηθήσουμε το **πολιτικό σύστημα** να τα βγάλει πέρα αλλά γιατί πρέπει το εργατικό **λαϊκό κίνημα** να ξέρει πού πάνε τα **πράγματα** και να αξιοποιήσει την κρίση του **συστήματος** προς όφελός του». (Παπαρήγα, Γενική Γραμματέας ΚΚΕ. Τιμή : 165.54)
12. «θα πρέπει να μιλήσουμε για τη «νέα μεταπολίτευση» να ακούσουμε τον **κόσμο** να φύγουμε από ένα **πολιτικό σύστημα** που έχει υποταχθεί στον αυτοσυντηρητισμό του να πούμε «**ναϊκακάτο** βουλευτές λιγότεροι στη βουλή βουλή διακοσίων» να πούμε «**ναϊκατάργηση επιτέλους** του νόμου περί **ευθύνες** υπουργών» (Σαμαράς, Πρόεδρος ΝΔ. Τιμή: 157.95)
13. «όταν προσπαθήθηκε το 2001 να λυθεί το ασφαλιστικό θυμίζω ποια ήταν η αντίδραση **πολλών** στα μέσα **ενημέρωσης** στο **πολιτικό σύστημα** στην **κοινωνία** θυμίζω ότι ο Αναστάσιος Πεπονής που **έδωσε** το **παράδειγμα** ενός νόμου για την αξιοκρατία». (Αλευράς, Βουλευτής ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 155.96)
14. «έχετε **οδηγήσει** τη χώρα σε αυτό το χάλι την **έχετε γονατίσει** και αφήνετε να διαχέονται οι **ευθύνες** σε όλο το **πολιτικό σύστημα** το παιχνιδάκι αυτό το έργο είναι και ανατριχιαστικό και είναι και παλιό». (Ψαριανός, Βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ. Τιμή: 155.83)
15. «υπάρχουν **ευθύνες** στο **πολιτικό προσωπικό** υπάρχουν **ευθύνες** στα **πολιτικά κόμματα** υπάρχουν **ευθύνες** στους πνευματικούς **ανθρώπους** υπάρχουν **ευθύνες** στην **ακαδημία** αθηνών υπάρχουν **ευθύνες** στους καθηγητές πανεπιστημίου υπάρχουν **ευθύνες** στους οικονομικούς παράγοντες που κατάντησαν στο τέλος να είναι κρατικοδίαιτοι». (Κεφαλογιάννης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΝΔ. Τιμή: 151.01)
16. «**διότι** πολύ σύντομα **μαζί** με τους εγκληματίες που πέταξαν **χθες** τις μολότοφ θα αρχίσει να διερωτάται η **κοινωνία** και για τις **δικές** τους εγκληματικές **ευθύνες** τους **προειδοποιούμε** ευθέως όλους αυτούς τους εκφραστές μιας κρατικοδίαιτης επιχειρηματικότητας όλους αυτούς που κερδοσκοπήσαν τζιράροντας το δημόσιο **πλούτο** που πλούτισαν με τον **ιδρώτα** του **λαού**». (Τσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ. Τιμή: 150.37)
17. «και πηγαίνετε σε αυτόν για να δούμε ποιοι **φταίνε** και ποιοι δεν **φταίνε** αλλά να **υπάρξει** και καταλογισμός των **πολιτικών ευθυνών** να **συζητήσουμε** για το **μέλλον** ξέρετε τι απαντάει ο **ελληνικός λαός** το αυτονόητο». (Βορίδης, Εισηγητής ΛΑΟΣ. Τιμή: 150.21)
18. «ακούστηκαν πολλά ως κριτική ως αυτοκριτική αν θέλετε και ως αυτομαστίγωση αν μου επιτρέπεται αυτή η έκφραση για το **πολιτικό σύστημα** όμως **οφείλουμε** σήμερα στην κρίσιμη αυτή στιγμή να πούμε ότι μετά τη **μεταπολίτευση** του 1974». (Κεφαλογιάννης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΝΔ. Τιμή: 148.61)
19. «δεν το δεχόμαστε σήμερα χρεοκοπεί **θέλουμε** δεν **θέλουμε** ένα **ολόκληρο πολιτικό σύστημα** αναδιανομής δανεικών **εσείς** το δημιουργήσατε δεν σας θυμίζω εγώ τυχαία όταν το **λέω** τη δεκαετία του 80 όταν μέσα σε λίγα χρόνια τριπλασιάσατε το δημόσιο χρέος και διπλασιάσατε τους δημοσίους υπαλλήλους». (Βορίδης, Εισηγητής ΛΑΟΣ. Τιμή: 148.31)
20. «προϋπόθεση για να συζητήσει πλέον το **πολιτικό σύστημα** για το **μέλλον** είναι να δεχθεί ουσιαστικά την αυτοκατάργησή του να δεχθεί ότι χρειάζεται μια **βαθιά πολιτική** ανασύνθεση να δεχθεί ότι πια ο δικομματισμός τα παραδοσιακά **κόμματα** έχουν **τελειώσει**». (Βορίδης, Εισηγητής ΛΑΟΣ. Τιμή: 147.85)

Από τα ανωτέρω τυπικά αποσπάσματα χαρτογραφείται η διάθεση του πολιτικού συστήματος να ερμηνεύσει τη βούληση του ελληνικού λαού, να φανεί ως υπέρμαχος των συμφερόντων του και να αυξήσει την επιρροή του μέσω της «ισχύος βάσει νομιμοποίησης» (French και Raven, 1959) καθώς ο ελληνικός λαός αποτελεί μια αναγνωρισμένη πηγή νομιμοποίησης ισχύος.

Εξ αυτών, το ΠΑΣΟΚ φαίνεται να ερμηνεύει την βούληση του λαού ως αίτημα επαναπροσδιορισμού του πολιτικού συστήματος, υπό όρους αξιοκρατίας και όχι κομματικού συμφέροντος, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στη δήλωση του κ. Παπανδρέου (Τ.Α.: 3). Θεωρείται ότι η ψήφιση του Μνημονίου θα δημιουργήσει νέες δομές στο ελληνικό σύστημα, οι οποίες είναι προς το συμφέρον του ελληνικού λαού και επιπροσθέτως αποτελεί πάγιο αίτημά του. Παράλληλα το ΠΑΣΟΚ θεωρεί τη στήριξη του ελληνικού λαού στο Μνημόνιο δεδομένη (Τ.Α. 5) ενώ κατηγορεί το υπόλοιπο πολιτικό σύστημα για αποφυγή ανάληψης ευθυνών (Τ.Α. 6,7) το οποίο κατηγορεί να μεν το παλαιότερο κομματικό σύστημα αλλά αρνείται να λάβει πρωτοβουλίες εξυγίανσής του. Με αυτό τον τρόπο η ρητορική του ΠΑΣΟΚ κατασκευάζει την εικόνα του ως το πολιτικό κόμμα των ευθυνών και θεωρεί υποχρέωσή του να υλοποιήσει το «περί δικαίου αίσθημα του ελληνικού λαού» αναφορικά με την αναδιαμόρφωση του πολιτικού συστήματος υπό όρους αξιοκρατίας. Έτσι, η συγκεκριμένη ρητορική κατασκευάζει έναν πόλο εξουσίας, ο οποίος παράλληλα συγκροτεί μια νόρμα, υπό την έννοια της δημιουργίας κανονιστικών ομοιοτήτων και διαφορών (Turner, 1991) με βασικό άξονα διαφοροποίησης την ερμηνεία του συμφέροντος του ελληνικού λαού και την ευθύνη που έχει αναλάβει το ίδιο το πολιτικό κόμμα έναντι του λαού.

Παράλληλα η Νέα Δημοκρατία στη συγκεκριμένη κλάση φαίνεται να διαφοροποιείται από τη θέση του ΠΑΣΟΚ, προβάλλοντας τη θέση ότι το ευρύτερο πολιτικό σύστημα χρειάζεται να αφουγκραστεί καλύτερα τις ανάγκες του λαού. Επιπροσθέτως από τα τυπικά αποσπάσματα υπογραμμίζεται ότι η ευθύνη του πολιτικού συστήματος έναντι του ελληνικού λαού πραγματώνεται μέσω μεταρρυθμίσεων στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, ώστε να ελαχιστοποιηθεί η κρατική παρέμβαση (Τ.Α.: 12, 15). Έτσι, ενώ στη ρητορική του ΠΑΣΟΚ στη συγκεκριμένη κλάση ευθύνη του πολιτικού συστήματος αποτελεί η αναδιάρθρωση του πολιτικού συστήματος υπό αφαιρετικούς όρους, η ρητορική της ΝΔ επικεντρώνεται στην έννοια του «λιγότερου κράτους».

Ο ΣΥΡΙΖΑ εξ αρχής στη συγκεκριμένη κλάση αποστασιοποιείται τόσο από την έννοια του πολιτικού συστήματος, θεωρώντας εαυτόν μη συμμετόχο, όσο και από την έννοια των ευθυνών. Δημιουργεί έναν αντι-πολιτικό πόλο, μια μειονότητα, η οποία δεν συμμετείχε ποτέ στις κυβερνητικές αποφάσεις που έχει «οδηγήσει τη χώρα σε αυτό το χάλι» (Τ.Α.:14) και εξ αυτού δεν δέχεται τη διάχυση της ευθύνης σε όλο το πολιτικό σύστημα. Έτσι, αναγνωρίζει και νομιμοποιεί μεν την θέση του εντός του πολιτικού συστήματος αλλά συγκροτεί τη θέση του ως υπερασπιστή του λαϊκού συμφέροντος υπό όρους προστασίας του δημόσιου πλούτου κατά της «κρατικοδίαιτης επιχειρηματικότητας» και της «κερδοσκοπίας» (Τ.Α.: 16).

Η ρητορική του ΛΑΟΣ προσομοιάζει αυτή του ΣΥΡΙΖΑ καθώς και αυτός αποστασιοποιείται από την κατασκευή του πολιτικού συστήματος, θεωρώντας εαυτόν μη συστημικό κόμμα και εξ αυτού άμοιρο ευθυνών (Τ.Α.: 17, 19). Μέσα από μια δριμεία κριτική του ελληνικού πολιτικού συστήματος των τελευταίων ετών (Τ.Α.: 8) κάνει λόγο για «αυτοκατάργηση» του πολιτικού συστήματος καθώς και για «βαθιά πολιτική ανασύνθεση» (Τ.Α.: 20) με στόχο την κατάργηση του δικομματισμού. Με αυτό τον τρόπο ο ΛΑΟΣ φαίνεται μεν να μην παραδέχεται το πολιτικό σύστημα, ουσιαστικά όμως αναφερόμενος στον δικομματισμό των τελευταίων ετών, συγκροτεί έτσι έναν νέο πόλο πολιτικής δύναμης «ωπενθυμίζοντας» στους πολιτικούς δρώντες την ύπαρξή του είτε ως αυτόνομη δύναμη είτε ως παράγοντα συνεργασία. Από τα τυπικά αποσπάσματα υπογραμμίζεται το γεγονός ότι δεν αναφέρεται καθόλου στο συμφέρον του λαού και εξ αυτού δεν αποδίδει περιεχόμενο στην έννοια αυτή, αποτελώντας την ουσιαστική διαφοροποίηση με τη ρητορική του ΣΥΡΙΖΑ.

Το ΚΚΕ αποτελεί το μοναδικό πολιτικό κόμμα του οποίου η ρητορική στη συγκεκριμένη κλάση αποδομεί πλήρως το πολιτικό σύστημα και δεν θεωρεί εαυτόν μέρος του. Πιο συγκεκριμένα αρνείται να «βοηθήσει το πολιτικό σύστημα» ενώ παράλληλα θεωρεί ότι η κρίση του πολιτικού συστήματος μπορεί να είναι προς όφελος του «εργατικού λαϊκού κινήματος» (Τ.Α.: 11). Με αυτό τον τρόπο το ΚΚΕ ιδεολογικοποιεί την αντίσταση στο πολιτικό σύστημα θεωρώντας ότι το λαϊκό συμφέρον εκπληρώνεται μέσω της δικαίωσης του εργατικού λαϊκού κινήματος σε μια περίοδο όπου το ευρύτερο πολιτικό σύστημα τελεί υπό κρίση.

Κλάση 4: Ο Ελληνικός Λαός

Η τέταρτη κλάση, η οποία καταλαμβάνει το 23,5% του προς ανάλυση υλικού και η στατιστικά σημαντική κατηγορία είναι το ΠΑΣΟΚ ($p < 0,0001$). Η κλάση

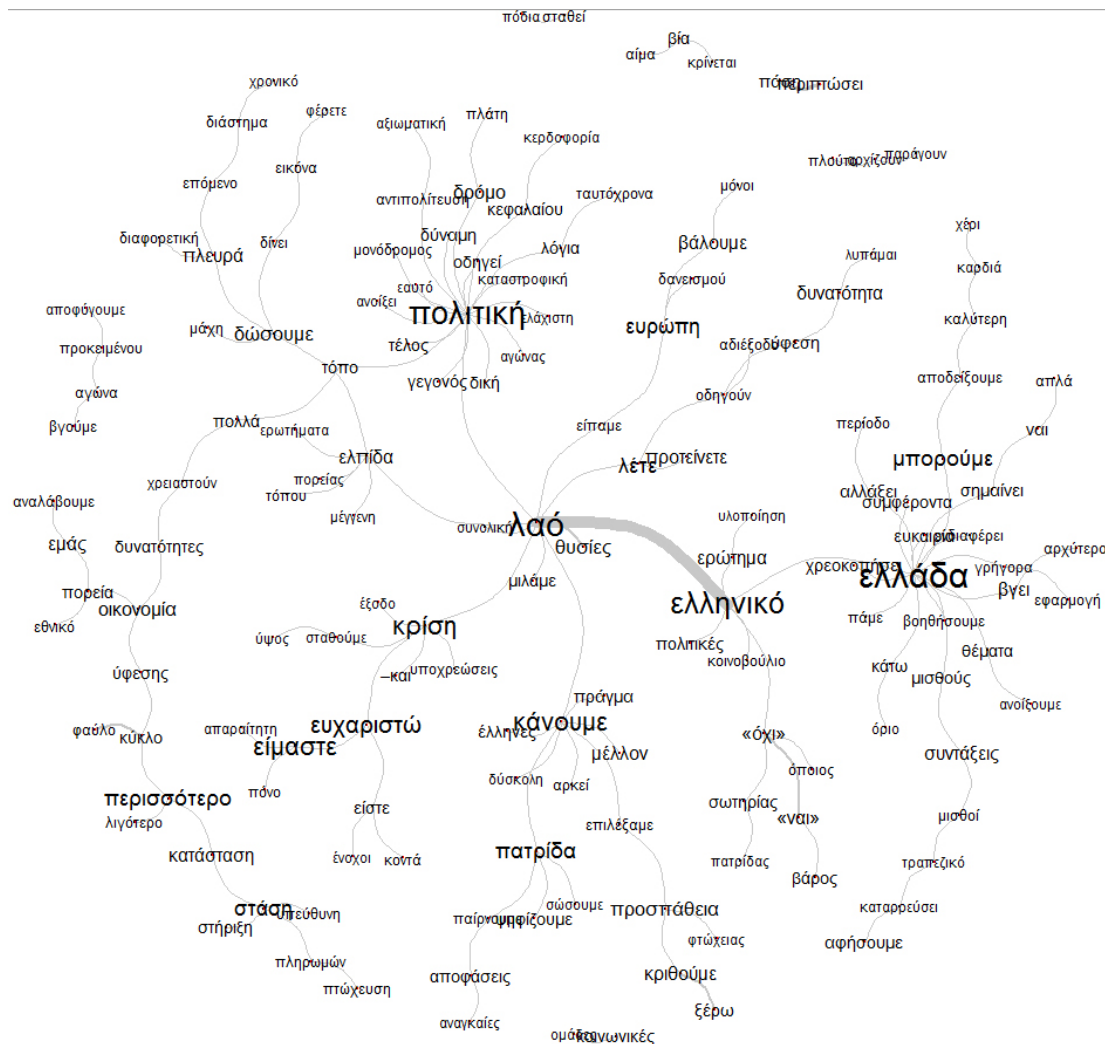
περιλαμβάνει λέξεις και έννοιες, όπως αυτές καταγράφονται στην ταξινόμηση του υλικού στη συγκεκριμένη κλάση, οι οποίες παραπέμπουν στην επικέντρωση στην έννοια του λαού, της Ελλάδας, της πατρίδας, σκιαγραφώντας έτσι την σύζευξη της πολιτικής επιλογής με το πατριωτικό καθήκον (βλ. Πίνακα 4).

Λέξη	χ^2	Τιμή p
Λαό	70,73	p < 0,0001
Ελληνικό	53,44	p < 0,0001
Περισσότερο	46,73	p < 0,0001
Ευχαριστώ	36,97	p < 0,0001
Κριθούμε	32,85	p < 0,0001
Αφήσουμε	29,54	p < 0,0001
Πολιτική	28,63	p < 0,0001
Πατρίδα	28,11	p < 0,0001
Όχι	28,08	p < 0,0001
Θυσίες	26,98	p < 0,0001
Δώσουμε	26,98	p < 0,0001
Αλλάξει	26,98	p < 0,0001
Περιπτώσει	26,24	p < 0,0001
Πάση	26,24	p < 0,0001
Ευρώπη	24,47	p < 0,0001
Προτείνετε	24,15	p < 0,0001
Γεγονός	22,94	p < 0,0001
Σωτηρίας	22,94	p < 0,0001
Μπορούμε	22,08	p < 0,0001
Εμάς	20,99	p < 0,0001
Βάλουμε	20,88	p < 0,0001
Πληρώσουν	19,65	p < 0,0001
Δυνατότητες	19,65	p < 0,0001
Ναι	18,48	p < 0,0001
Ελπίδα	18,48	p < 0,0001

Πίνακας 4: Μνημόνιο 1: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της τέταρτης κλάσης

Έτσι στη συγκεκριμένη κλάση οι λεκτικές επιλογές, όπως απεικονίζονται στον ανωτέρω πίνακα, υπογραμμίζουν τη σχέση του κάθε πολιτικού κόμματος με το εθνικό συμφέρον και εξ αυτού τη σχέση της ψήφισης, ή μη, του Μνημονίου με την εθνική σωτηρία. Από την τιμή χ^2 διαφαίνεται η επικέντρωση της συγκεκριμένης κλάσης στην έννοια του λαού, όπου το λαϊκό συμφέρον ταυτίζεται με το εθνικό συμφέρον.

Η συνδυαστική χαρτογράφηση των κύριων λεκτικών επιλογών της συγκεκριμένης κλάσης (βλ. Γράφημα 5) επιβεβαιώνει την κεντρικότητα της έννοιας του λαού και της σύζευξής του με την έννοια της εθνικής ταυτότητας, καθώς οι λέξεις-κόμβοι «λαό» και «ελληνικό» έχουν ισχυρή συσχέτιση ενώ παράλληλα σκιαγραφείται και η εικόνα της «Ελλάδας» και της πολιτικής.

Γράφημα 5: Μνημόνιο 1: Συνδεδειγμένη χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών της τέταρτης κλάσης

Μια πρώτη ανάγνωση του γραφήματος δημιουργεί την αίσθηση ότι η συγκεκριμένη κλάση αναφέρεται στις θυσίες του ελληνικού λαού και την χάραξη πολιτικής, και κατ' επέκταση της ψήφισης ή μη του Μνημονίου, ώστε η Ελλάδα να εξέλθει από την κρίση. Η κεντρικότητα του όρου «λαός» υπογραμμίζει την ανάγκη του πολιτικού συστήματος να αυξήσει την πειθώ του μηνύματός του, αυξάνοντας την αξιοπιστία της πηγής. Η πολιτική ρητορική, η οποία επικεντρώνεται στο «όφελος του λαού» καθιστά την πηγή του μηνύματος πιο ελκυστική, και κατ' επέκταση αυξάνει την επιρροή της μέσω της συγκρότησης ενός πειστικού μηνύματος. Το πειστικό αυτό μήνυμα και η αναφορά του στο όφελος του λαού έχει διττή αποστολή. Από τη μια χρησιμοποιείται ως μέσο νομιμοποίησης της ψήφισης του Μνημονίου και παράγει το κανονιστικό αφήγημα περί εξυπηρέτησης του λαϊκού και εθνικού συμφέροντος μέσω της υπερψηφίσης του Μνημονίου, αλλά παράλληλα χρησιμοποιείται και απονομιμοποιητικά από άλλες πολιτικές δυνάμεις, για τις οποίες η υπερψηφίση του

Μνημονίου αποτελεί πλήγμα για τον ελληνικό λαό.Για την περαιτέρω και πιο ενδελεχή μελέτη και νοηματοδότηση της κλάσης ακολουθούν τα είκοσι πιο αντιπροσωπευτικά τυπικά αποσπάσματά της.

1. «ότι μόνο το «**ναι**» είναι **πατριωτικό** και το «**όχι**» δεν είναι αυτό είναι αλαζονεία κύριε υπουργέ εν **πάσηπεριπτώσει** η νέα δημοκρατία δεν έχει εξουσιοδότηση από τον **ελληνικόλαό** για να ψηφίσει το νομοσχέδιο που **φέρνετε**» (Τζίμας, Βουλευτής ΝΔ. Τιμή: 232,59)
2. «σήμερα με την απόφασή μας με την ψήφο μας με τη στήριξή μας δεσμευόμαστε να ξαναδώσουμε **ελπίδα** και χαμόγελο στον **ελληνικόλαό** δεσμευόμαστε να βγάλουμε την **οικονομία** από το τέλμα δεσμευόμαστε να βγάλουμε τη χώρα από την **κρίσηευχαριστώ** πολύ». (Μακρυπίδης, Βουλευτής ΠΑΣΟΚ. Τιμή: 201,02)
3. «θέλετε να **πείσετε** τον **ελληνικόλαό** ότι πρέπει να δεχτεί **θυσίες** μισθών κλπ για να ανακάμψει η **ελλάδα** και δεν **μπορούμε** τώρα να **μιλάμε** για την **ελλάδα** πρέπει να **μιλάμε** για την ευρωζώνη» (Παπαρήγα, Γενικής Γραμματέας ΚΚΕ. Τιμή: 199,60)
4. «επαναλαμβάνω όμως ότι αυτό δεν είναι άλλοθι για **εμάς** εμείς έχουμε την ευθύνη για την **πορεία** της χώρας εμείς έχουμε την ευθύνη για όσα καλά και άσχημα συνέβησαν και κυρίως έχουμε την ευθύνη να **δώσουμεελπίδα** στον **ελληνικόλαό**» (Φλωρίδης, Εισηγητής ΠΑΣΟΚ. Τιμή: 196,16)
5. «κύριε πρωθυπουργέ πώς **λέτε** τέτοιο **πράγμα** στον **ελληνικόλαό** τη στιγμή που αναφέρεται το εξής **ερώτημα** κάποιος πολιτικός ο οποίος εφαρμόζει μία **πολιτική** κάποια μέτρα και δεν τα πιστεύει πώς θα τα εφαρμόσει» (Ροντούλης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΑΑΟΣ, Τιμή: 182,87)
6. «**λέτε** σήμερα στον **ελληνικόλαό** ότι μετά από τρία χρόνια θα έχει αναγεννηθεί η **ελλάδα** εάν κάνει αυτές τις **θυσίες** και εμείς απαντάμε από πού το βγάξετε αυτό» (Παπαρήγα, Γενική Γραμματέας ΚΚΕ. Τιμή: 174,82)
7. «μαζί με τον **πόνο** της θυσίας καλώ τον **ελληνικόλαό** ας απαλλαγούμε μαζί από αυτά τα φαινόμενα που μας πλήγωσαν και που στην πραγματικότητα μας οδήγησαν σε αυτές τις **θυσίες** κρατώντας όμως αυτά για τα οποία **είμαστε** περήφανοι» (Παπανδρέου, Πρωθυπουργός. Τιμή: 173,76)
8. «επομένως όσοι σήμερα ψηφίζουν «**όχι**» λένε στον **ελληνικόλαό** ότι χρεοκοπούμε επισήμως και προφανώς επειδή έχουμε αρνηθεί και την ευρωπαϊκή συνδρομή θα πρέπει να δρομολογήσουμε μία άλλη **πορεία** στηριγμένη σε ένα **εθνικό** νόμισμα και στην αναδοχή των συνεπειών αυτής της **πορείας**» (Ευθυμίου, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΠΑΣΟΚ. Τιμή: 169,82)
9. «δεν **μπορούμε** να το **κάνουμε** αυτό γιατί υπάρχει μία αλληλουχία **γεγονότων** που μας οδήγησε εδώ γιατί οδηγηθήκαμε εδώ στην κηδεμονία στον περιορισμό της κυριαρχίας στις άμεσες γρήγορες και επαχθείς **πολιτικές** για τον **ελληνικόλαό**» (Βορίδης, Εισηγητής ΑΑΟΣ. Τιμή: 169,62)
10. «πρώτο **ερώτημα** θα **αφήσουμε** τον **ελληνικόλαό** να πεινάσει ξεκάθαρα πράγματα ή θα προστατεύσουμε το εισόδημα του ελληνικού λαού για να έχει χρήματα κύριε παφίλη ο αγρότης ο κτηνοτρόφος ο οικοδόμος ο φοιτητής για να πάει να σπουδάσει θα πρέπει από πίσω να υπάρχει ένα μίνιμουμ εισοδήματος» (Ροντούλης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΑΑΟΣ. Τιμή: 167,44)

11. «πάνω απ' όλα όμως θα το έχει εγκρίνει ο ελληνικός λαός γιατί εμείς στον **ελληνικόλαό** προτείνουμε έναν άλλο **δρόμο** ανάπτυξης ο οποίος έχει **θυσίες** –βεβαίως έχει κινδύνους» (Παπαρήγα, Γενική Γραμματέας ΚΚΕ. Τιμή: 166,95)
12. «αλλά θα μπορεί να **σταθεί** απέναντι στον **ελληνικόλαό** και να πει «ωπρήτεσα μόνο εσένα χωρίς να μετρήσω πολιτικό κόστος» αυτό πρέπει να είναι σήμερα **κοινή** απάντηση και όχι μόνο όσων διάλεξαν να πουν το «**ναι**» (Ευθυμίου, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΠΑΣΟΚ. Τιμή: 165,53)
13. «η τιμωρία και η **κάθαρση** είναι **αναγκαίες** αφετηρίες μίας νέας **πορείας** όμως η ικανή συνθήκη είναι η αλλαγή αξιών και συνειδήσεων και η δημιουργία συνθηκών ευημερίας για να υπάρξει **ελπίδα** στον **ελληνικόλαό** αλλιώς ο πικρός στίχος του Ξυλούρη» (Φλωρίδης, Εισηγητής ΠΑΣΟΚ. Τιμή: 165,37)
14. «κοινό για όλη την ευρωζώνη και το μετέτρεψε σε **κρίσηδανεισμού** μοναδική στην **ευρώπη** αυτό το γνωρίζουν οι πάντες **δευτερον** η **πολιτική** που εφαρμόζετε πριν ακόμη ενταχθείτε στο μηχανισμό της στήριξης –**και** πολύ **περισσότερο** τώρα που ενταχθήκατε **οδηγεί** σε ένα **φαύλοκύκλο** καταστρεπτικό για την **οικονομία**» (Σαμαράς, Πρόεδρος ΝΔ. Τιμή: 164,10)
15. «σας «άδειασε» προχθές ο κ προβόπουλος λέγοντας ότι μέσα στην προεκλογική **περίοδο** ενημέρωσε τον αρχηγό της αξιωματικής αντιπολίτευσης άρα κοροϊδεύατε διπλά τον **ελληνικόλαό** όταν λέγατε ότι λεφτά υπάρχουν απέναντι στην **πολιτική** τη **δική** μας που μιλούσαμε για πάγωμα μισθών» (Τζίμας, Βουλευτής ΝΔ. Τιμή: 162,78)
16. «αν το **ελληνικόκοινοβούλιο** αποφασίσει «**όχι**» αυτό λέει η νέα δημοκρατία αυτό λέει το κκε αυτό λέει το συριζα **σημαίνει** ότι πρέπει να εξηγηθούν στον **ελληνικόλαό** τα επόμενα βήματα» (Ευθυμίου, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΠΑΣΟΚ. Τιμή: 162,33)
17. «αλλά σε κάθε περίπτωση η **κρίση** είναι στον **ελληνικόλαό** και αυτό να μην το ξεχνάμε επειδή λέγονται και διάφορα όπως τι **είπαμε** στο **λαό** προεκλογικώς και τι **κάνουμε** τώρα» (Κακλαμάνης, Βουλευτής ΠΑΣΟΚ. Τιμή: 161,77)
18. «σήμερα είναι μια αποφράδα μέρα για την **ελλάδα** τον **ελληνικόλαό** και ιδιαίτερα για τους εργαζόμενους της χώρας μας διότι μια κυβέρνηση παραδομένη στις αγορές **φέρνει** με **λογικές** εξπρές με **λογικές** στην ουσία πολιτικού πραξικοπήματος να ψηφίσει ένα νομοσχέδιο που κατεδαφίζει κυριολεκτικά **κοινωνικές** και εργασιακές κατακτήσεις ενός αιώνα» (Λαφαζάνης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΣΥΡΙΖΑ. Τιμή: 156,22)
19. **ταυτόχρονα** κάποιιο άλλοι που υιοθετούν άκριτα τα σενάρια για τη **χρεοκοπία** και την **έξοδο** από την ευρωζώνη πρέπει να μπουν στον κόπο να εξηγήσουν στον **ελληνικόλαό** τι **σημαίνει** αυτό» (Φλωρίδης, Εισηγητής ΠΑΣΟΚ. Τιμή: 153,43)
20. «για να κοιτάτε από εδώ και πέρα στα μάτια τον **ελληνικόλαό** το **ερώτημα** όμως που τίθεται είναι το εξής γιατί οδηγηθήκαμε σε αυτή την **κατάσταση** υπάρχουν εγγενείς **αδυναμίες** στο πολιτικό σύστημα θα ανττείνει κάποιος» (Ροντούλης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΛΑΟΣ. Τιμή: 152,98)

Από το σύνολο των ανωτέρω τυπικών αποσπασμάτων, οι περισσότερες δηλώσεις προέρχονται από το ΠΑΣΟΚ ως κυβερνών κόμμα, το οποίο φαίνεται να απευθύνεται σε δύο μέτωπα: Πρώτον στον ελληνικό λαό και δεύτερον στο κοινοβουλευτικό σώμα. Αναφορικά με το πρώτο, το τότε κυβερνών κόμμα πλαισιώνει το Μνημόνιο υπό δύο κεντρικούς όρους, ως θυσία και ως ελπίδα (Τ.Α.:2, 7). Συγκροτείται το μήνυμα ότι οι

θυσίες του ελληνικού λαού, οι οποίες προβλέπονται από το πρώτο Μνημόνιο, είναι αναγκαίες αλλά παροδικές, καθώς μέσω αυτής της διαδικασίας θα επέλθει η «κάθαρση» (Τ.Α.:13) του πολιτικού και οικονομικού συστήματος της χώρας. Αναφορικά με το δεύτερο, το ΠΑΣΟΚ παρουσιάζει το Μνημόνιο ως αναγκαιότητα και καλεί τους διαφωνούντες να «εξηγήσουν στον ελληνικό λαό τα επόμενα βήματα» (Τ.Α.: 16). Με αυτό τον τρόπο συγκροτείται το ρητορικό δίπολο «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία», μην επιτρέποντας εναλλακτικές προσεγγίσεις ή ερμηνείες. Εξ αυτού υπεισέρχεται η έννοια της «αναγκαιότητας» υπό όρους φοβικών επιχειρημάτων. Το Μνημόνιο παρουσιάζεται ως ο μόνος τρόπος παραμονής της Ελλάδας στην ευρωζώνη και η έξοδος της χώρας από το κοινό νόμισμα θεωρείται καταστροφική. Το φοβικό επιχείρημα που συγκροτείται ως «Ψήφιση Μνημονίου ή Χρεοκοπία» αποτυπώνεται σε αρκετά τυπικά αποσπάσματα του ΠΑΣΟΚ (Τ.Α.: 8, 12, 16, 17 και 19).

Η επίκληση αυτή στον φόβο αλλά και η παρουσίαση του Μνημονίου ως αναγκαιότητα κινητοποιεί διαδικασίες συμμόρφωσης εκ μέρους του ΠΑΣΟΚ προς τα υπόλοιπα κόμματα. Το κυβερνών κόμμα κατασκευάζει κυρίαρχες νόρμες και ερμηνευτικά σχήματα αναφοράς ως νομιμοποιητικά πλαίσια, τα οποία ενδυναμώνουν την ισχύ του, θεωρώντας εαυτόν υπέρμαχο του εθνικού και λαϊκού συμφέροντος μέσω της υπερψήφισης του Μνημονίου. Με αυτό τον τρόπο κατασκευάζεται παράλληλα και μια ετερότητα, η οποία κατανηφίζοντας το Μνημόνιο εντάσσεται απευθείας σε μια «έξω-ομάδα», η οποία δαιμονοποιείται ως υπέρμαχη της χρεοκοπίας και εξ αυτού ηθικά έκπτωτη.

Από τα τυπικά αποσπάσματα της συγκεκριμένης κλάσης η θέση της ΝΔ περιορίζεται σε μια κριτική και επίθεση κατά του κυβερνητικού έργου, θεωρώντας ότι οι πολιτικοί χειρισμοί του ΠΑΣΟΚ οδήγησαν την Ελλάδα σε οικονομικό αδιέξοδο μετατρέποντας μια διαχειρίσιμη οικονομική κρίση σε κρίση δανεισμού (Τ.Α.:14). Εξ αυτού η ψήφιση του Μνημονίου οδηγεί σε έναν φαύλο κύκλο, καταστρεπτικό για την οικονομία και επομένως αίρεται η νομιμοποιητική νόρμα του ΠΑΣΟΚ αναφορικά με την εξίσωση υπερψήφισης του Μνημονίου και πατριωτικού καθήκοντος (Τ.Α.: 1, 14).

Στην ίδια λογική κινείται και η ρητορική του ΛΑΟΣ, επικεντρώνοντας κυρίως στις λανθασμένες πολιτικές κινήσεις του κυβερνώντος κόμματος, το οποίο θεωρείται υπαίτιο για την οικονομική κατάσταση της χώρας και την υπαγωγή της στο Μνημόνιο. Το ΛΑΟΣ θεωρεί την πολιτική του Μνημονίου επαχθή καθώς εκχωρείται η εθνική κυριαρχία (Τ.Α.: 9, 20). Ενάντια στην νομιμοποιητική νόρμα του ΠΑΣΟΚ το ΛΑΟΣ θεωρεί ότι το ίδιο το Μνημόνιο θα φέρει την χρεοκοπία και όχι η

καταψήφισή του (Τ.Α.: 10). Με αυτό τον τρόπο επιχειρείται μια επαναπλαισίωση της νομιμοποιητικής νόρμας, καθώς η κυρίαρχη νόρμα «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία» επαναπλαισιώνεται ως «Μνημόνιο ίσον Χρεοκοπία».

Η ρητορική προσέγγιση του ΚΚΕ στη συγκεκριμένη κλάση επικεντρώνεται γύρω από μια αποστασιοποίηση από το ευρύτερο πολιτικό και κυρίως ευρωπαϊκό σύστημα, καθώς προτάσσεται η διαφοροποίηση του ΚΚΕ από τα υπόλοιπα πολιτικά κόμματα (Τ.Α.: 11). Παράλληλα η νομιμοποιητική νόρμα «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία» προσεγγίζεται από το ΚΚΕ ως χρεοκοπία όχι της Ελλάδας, αλλά της ευρωζώνης, ασκώντας έντονη κριτική αναφορικά με τις θυσίες που ζητούνται από τον ελληνικό λαό όχι για να διασωθεί η οικονομική του ευμάρεια και η κοινωνική συνοχή αλλά για να διατηρηθεί το statusquo της ευρωζώνης (Τ.Α.:3).

Στο ίδιο ρητορικό μοτίβο κινείται και ο ΣΥΡΙΖΑ, καθώς κατηγορεί την κυβέρνηση για πολιτικό πραξικόπημα, ενώ παράλληλα η ψήφιση του Μνημονίου ισοδυναμεί με την κατεδάφιση των κοινωνικών και εργασιακών κατακτήσεων (Τ.Α.:18). Με αυτό τον τρόπο ο ΣΥΡΙΖΑ φαίνεται να ευθυγραμμίζεται με την προσέγγιση του ΚΚΕ, χωρίς όμως να προτείνει συγκεκριμένη εναλλακτική, όπως αυτό τεκμαίρεται από τα τυπικά αποσπάσματα της συγκεκριμένης κλάσης.

Κλάση 5: Η Ευρώπη

Η πέμπτη κλάση καταλαμβάνει το 25,1% του προς ανάλυση υλικού και αποτελεί την μεγαλύτερη σε έκταση κλάση, ενώ στατιστικά σημαντική κατηγορία είναι η ΝΔ ($p = 0,015$). Η κλάση περιλαμβάνει λέξεις και έννοιες, όπως αυτές καταγράφονται στην ταξινόμηση του υλικού στη συγκεκριμένη κλάση, που παραπέμπουν στη συγκρότηση της εικόνας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της ευρωζώνης, κατασκευάζει δηλαδή την εικόνα των «δανειστών» (βλ. Πίνακα 5).

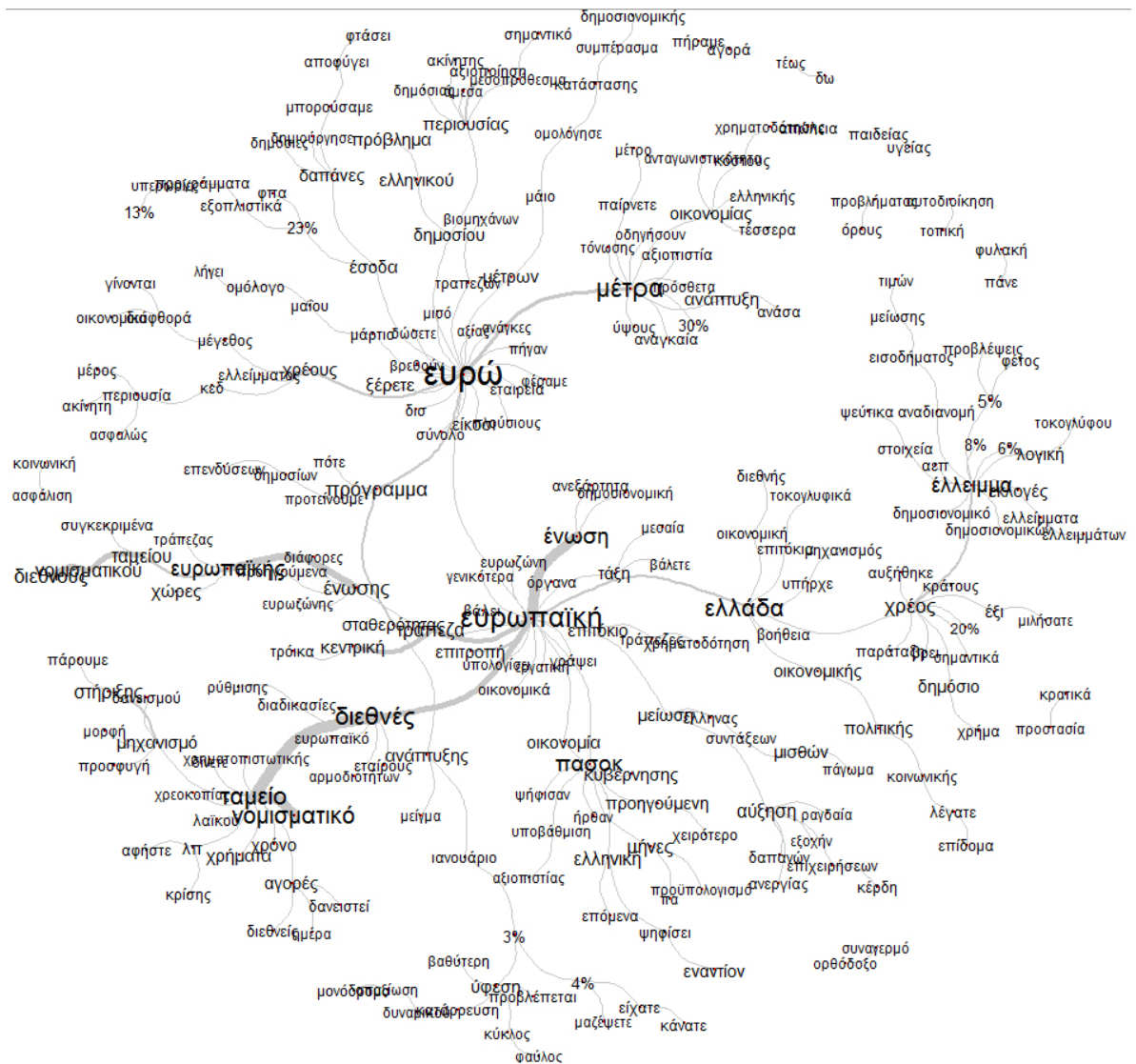
Λέξη	χ^2	Τιμή p
Ευρωπαϊκή	120,57	$p < 0,0001$
Ευρώ	104,35	$p < 0,0001$
Ταμείο	102,44	$p < 0,0001$
Ένωση	80,57	$p < 0,0001$
Διεθνές	75,75	$p < 0,0001$
Νομισματικό	74,94	$p < 0,0001$
Διεθνούς	54,51	$p < 0,0001$
Ευρωπαϊκής	53,67	$p < 0,0001$
Νομισματικού	51,44	$p < 0,0001$
Έλλειμμα	50,01	$p < 0,0001$
Ένωσης	48,56	$p < 0,0001$
Ταμείου	46,72	$p < 0,0001$
Τράπεζα	45,32	$p < 0,0001$

Μείωση	42,27	p < 0,0001
Κεντρική	39,22	p < 0,0001
Αύξηση	38,87	p < 0,0001
5%	33,15	p < 0,0001
Περιουσίας	33,14	p < 0,0001
Χρέος	30,08	p < 0,0001
Χρέους	30,06	p < 0,0001
Χώρες	27,69	p < 0,0001
Σταθερότητας	27,07	p < 0,0001
Ανάπτυξης	24,77	p < 0,0001
Έσοδα	24,21	p < 0,0001
Επιτόκιο	24,05	p < 0,0001

Πίνακας 5: Μνημόνιο 1: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της πέμπτης κλάσης

Έτσι στη συγκεκριμένη κλάση οι λεκτικές επιλογές, όπως απεικονίζονται στον ανωτέρω πίνακα, υπογραμμίζουν τη σχέση του κάθε πολιτικού κόμματος με την ευρύτερη έννοια της Ευρώπης και των ευρωπαϊκών δομών. Από την τιμή χ^2 διαφαίνεται η συγκρότηση της εικόνας και των λειτουργιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και η διαλεκτική ανάμεσα στην Ευρώπη και την πορεία της ελληνικής οικονομίας.

Η συνδυαστική χαρτογράφηση των κύριων λεκτικών επιλογών συγκεκριμένης κλάσης (βλ. Γράφημα 6) επιβεβαιώνει τη διαλεκτική ανάμεσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το ευρώ και την Ελλάδα.

Γράφημα 6: Μνημόνιο 1: Συνδυκτική χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών της πέμπτης κλάσης

Οι κεντρικοί κόμβοι «ευρωπαϊκή», «ευρώ», «Ελλάδα» και «έλλειμμα» συγκροτούν τη ρητορική νομιμοποιητική θέση ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση και η παραμονή της Ελλάδας στο ευρώ απαιτούν μέτρα, τα οποία θεωρούνται αναγκαία ώστε να επέλθει η αξιοπιστία της χώρας και η ανάπτυξη. Μέσω του δανεισμού παρέχεται η απαραίτητη «ανάσση» στην ελληνική οικονομία ώστε να ανοικοδομηθεί και να επανέλθει στιβαρότερη στις «αγορές». Η αναγκαιότητα αυτή προκύπτει από το δημοσιονομικό έλλειμμα και το δημόσιο χρέος της Ελλάδας, το οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο δύναται να χρηματοδοτήσει υπό την προϋπόθεση τη λήψη μέτρων για την ενίσχυση της ελληνικής οικονομίας.

Για την περαιτέρω και πιο ενδελεχή μελέτη και νοηματοδότηση της κλάσης ακολουθούν τα είκοσι πιο τυπικά αποσπάσματα της.

1. η συμφωνία **κυβέρνησης διεθνούς νομισματικού ταμείου και ευρωπαϊκής ένωσης** αποτελεί μια λαιμητόμο για τα εργατικά και **κοινωνικά** δικαιώματα είναι προφανές – και **ανεξάρτητα** από τους ισχυρισμούς **κυβέρνησης** και άλλων ότι πρόκειται για παραχώρηση επιπλέον **αρμοδιοτήτων** σε **όργανα διεθνών οργανισμών** και **συγκεκριμένα** στο **διεθνές νομισματικό ταμείο** την **ευρωπαϊκή ένωση** και την **ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα** (*Παφίλης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΚΚΕ, Τιμή: 820,55*)
2. και αναφέρομαι στην εκχώρηση **αρμοδιοτήτων** άσκησης και επιβολής **οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής** στο **διεθνές νομισματικό ταμείο** στα **όργανα της ευρωπαϊκής ένωσης** και στην **ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα** είναι πρωτοφανές για τα κοινοβουλευτικά **χρονικά** φαντάζομαι (*Λαφαζάνης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 584,49*)
3. η νεολαία της λαϊκής οικογένειας για να αντιμετωπίσει μια βάρβαρη συνολική επίθεση διαρκείας για τουλάχιστον μια εικοσαετία όπως περιγράφεται στο μνημόνιο που φέρνεται προς κύρωση ανάμεσα στην **ελλάδα** και στην **τρόικα** την **ευρωπαϊκή ένωση** την **ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα** και το **διεθνές νομισματικό ταμείο** (*Καραθανασόπουλος, Ειδικός Αγορητής ΚΚΕ, Τιμή, 547,97*)
4. είναι προφανές και έχει ομολογηθεί **ανεξάρτητα** από τους ισχυρισμούς που θα προβληθούν εδώ ότι έχουμε μπροστά μας με αυτό το νομοσχέδιο στην πραγματικότητα μία διεθνή συμφωνία ανάμεσα στην **κυβέρνηση** το **διεθνές νομισματικό ταμείο** την **ευρωπαϊκή ένωση** και την **ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα** όπου παραχωρούνται επιπλέον αρμοδιότητες (*Παφίλης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΚΚΕ, Τιμή: 546,86*)
5. και ξέρει πολύ καλά κύριε υπουργέ ότι οι **όροι δανεισμού** από τον **μηχανισμό στήριξης** στον οποίο βάλατε και το **διεθνές νομισματικό ταμείο** έχουν ένα **επιτόκιο** πολύ **μεγαλύτερο** από αυτό που δανείζονται τα κράτη από την **ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα** (*Τζίμας, Βουλευτής ΝΔ, Τιμή: 523,84*)
6. λίγο πριν ο εκπρόσωπος του **πασοκ** μας είπε ότι πρόκειται για **βοήθεια** λέει αυτά τα **χρήματα** που παίρνουμε από το **διεθνές νομισματικό ταμείο** και την **ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα** κ λπ και ότι μέσα από αυτήν τη **βοήθεια** θα προκύψει **ανάπτυξη** (*Μαυρίκος, Βουλευτής ΚΚΕ, Τιμή: 511,82*)
7. προσέφυγε στο **μηχανισμό** που δημιουργήθηκε από την **ευρωπαϊκή ένωση** και το **διεθνές νομισματικό ταμείο** για να διασωθεί η χώρα αντιμετώπιη με το φάσμα **χρεοκοπίας** επέλεξε την εθνική επιβίωση να διασώσει την **οικονομία** ως πατριωτική διέξοδο χωρίς να **υπολογίσει** το πολιτικό κόστος (*Φλωρίδης, Εισηγητής ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 484,42*)
8. συνειδητοποιείτε συνεχώς και πιο πλατιά ότι αυτό το νομοσχέδιο αυτό το τερατούργημα που στηρίζεται στη συμφωνία της **κυβέρνησης του πασοκ** με τη **ευρωπαϊκή ένωση** και το **διεθνές νομισματικό ταμείο** ισοπεδώνει το **σύνολο των δικαιωμάτων** γυρίζει την **εργατική τάξη** πολλά χρόνια πίσω και διαμορφώνει συνθήκες της πιο σκληρής μισθωτής σκλαβιάς (*Μαρίνος, Βουλευτής ΚΚΕ, Τιμή: 484,02*)
9. ο κύριος πρωθυπουργός στην παρέμβασή του ανέφερε ότι το μνημόνιο **οικονομικής και χρηματοπιστωτικής πολιτικής** συνετάχθη από την **ευρωπαϊκή επιτροπή** την **ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα** και

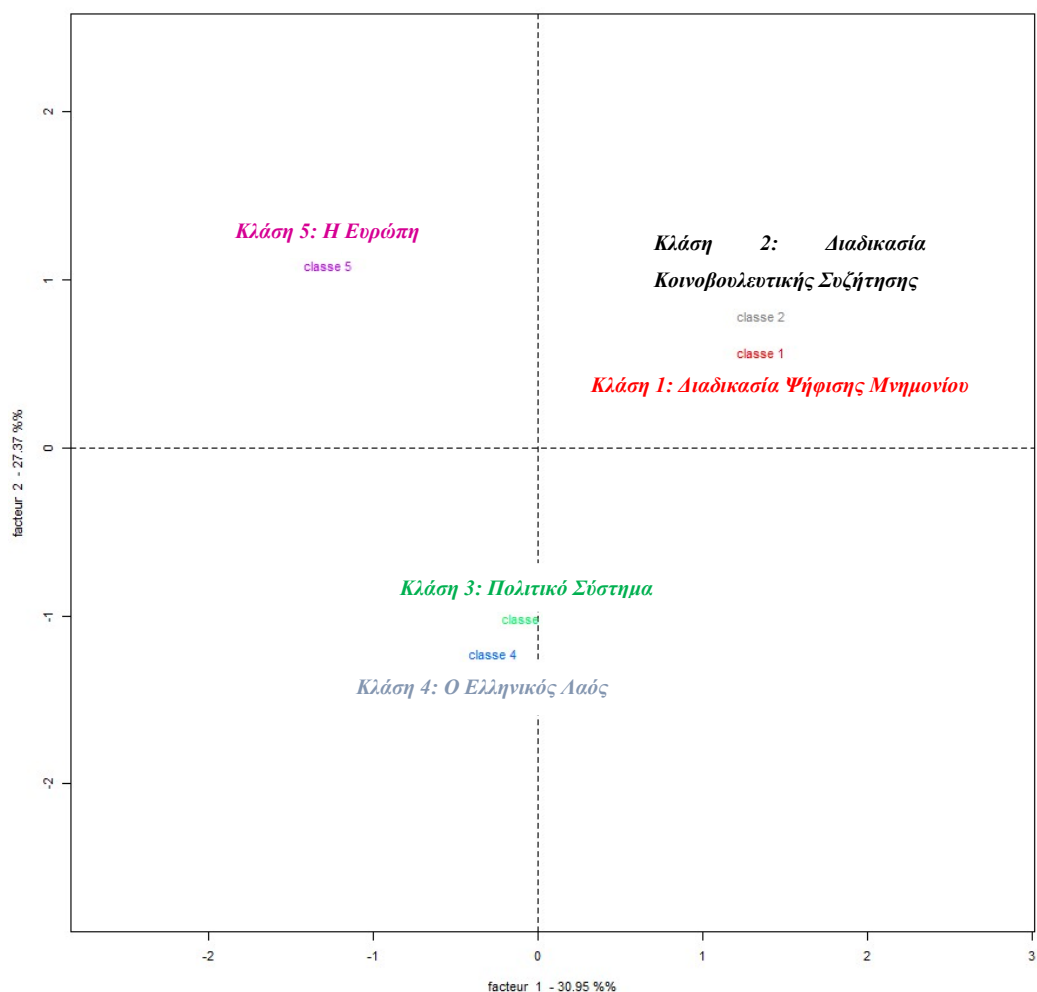
το διεθνές νομισματικό ταμείο τα πρακτικά ήδη το αποδεικνύουν αυτό (Σταϊκούρας, Βουλευτής ΝΔ, Τιμή: 480,10)

10. είναι φράση την οποία έγραψαν η ευρωπαϊκή επιτροπή η ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα και το διεθνές νομισματικό ταμείο εμείς θα έπρεπε να είχαμε γράψει πολύ χειρότερα από αυτό για αυτά τα οποία παραλάβαμε (Παπακωνσταντίνου, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 477,35)
11. θα ήθελα όμως να σας ζητήσω να μη μιλάτε για μονόδρομους αυτές οι επιλογές που συνδιαμορφώνετε με το διεθνές νομισματικό ταμείο και την ευρωπαϊκή ένωση σε καμμία περίπτωση δεν αποτελούν μονόδρομο για τη χώρα (Τσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 468,80)
12. άρα λοιπόν δεν είναι όλα τα κόμματα ίδια και το ξέρει ο ελληνικός λαός άλλη μεγάλη προσπάθεια που ακούσαμε σήμερα εδώ είναι η δήθεν επιχειρηματολογία ότι φταίει το διεθνές νομισματικό ταμείο κυρίως από τον εκπρόσωπο και τους εκπροσώπους του συριζα για να βρεθεί η ευρωπαϊκή ένωση στο απυρόβλητο (Μαυρίκος, Βουλευτής ΚΚΕ, Τιμή: 465,10)
13. κύριοι βουλευτές παρακολουθούμε τις ανεπιτυχείς προσπάθειες των στελεχών της κυβέρνησης της νέας δημοκρατίας και του λαϊκού ορθόδοξου συναγερμού να πείσουν τους εργαζόμενους ότι η διέξοδος είναι να συστρατευτούν με τις πολιτικές που έχουν από κοινού χαράζει αυτές οι πολιτικές δυνάμεις μαζί με την ευρωπαϊκή ένωση το διεθνές νομισματικό ταμείο (Μαυρίκος, Βουλευτής ΚΚΕ, Τιμή: 463,78)
14. αυτές είναι οι επιλογές που κάνουμε ζητάμε σήμερα τη συμβολή από όλους τους πολίτες ζητάμε από τους εταίρους μας στην ευρωπαϊκή ένωση από το διεθνές νομισματικό ταμείο τη στήριξη ώστε να έχουμε το χρόνο (Παπακωνσταντίνου, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 462,96)
15. τη στολίσαμε με υπερηφάνεια με αξιοπρέπεια δείχνοντας σε όλο τον κόσμο ότι στην Ελλάδα υπάρχουν και εργάτες που αγωνίζονται που έχουν αξιοπρέπεια που δεν συναινούν που δεν σκύβουν το κεφάλι στην ευρωπαϊκή ένωση στο διεθνές νομισματικό ταμείο και στις αντεργατικές πολιτικές του κεφαλαίου (Μαυρίκος, Βουλευτής ΚΚΕ, Τιμή: 460,65)
16. πάλι δίνετε ψεύτικη εικόνα στον ελληνικό λαό διότι τα μέτρα αυτά και η τεχνογνωσία του διεθνούς νομισματικού ταμείου είναι που θα μας οδηγήσουν στη χρεοκοπία όπως έγινε και στην αργεντινή το διεθνές νομισματικό ταμείο οδήγησε την αργεντινή στη χρεοκοπία (Τσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 424,26)
17. έμειναν έκπληκτοι όταν τους εξηγήσαμε ότι τα όργανα της ευρωπαϊκής ένωσης έχουν καθοριστική ευθύνη και για το ρεζιλίκι του ευρώ και για τη διαπόμπευση της Ελλάδας τους ενόχλησε η αλήθεια ότι δηλαδή η ευρωπαϊκή ένωση είναι ένας πολιτικός «νάνος» (Αϊβαλιώτης, Βουλευτής ΛΑΟΣ, Τιμή: 411,57)
18. ξέρετε όμως ότι δεν το έχει γράψει το πανελλήνιο σοσιαλιστικό κίνημα αυτό το έχει γράψει η ευρωπαϊκή επιτροπή το έχει γράψει η ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα και μαζί και η τρόικα του διεθνούς νομισματικού ταμείου όχι εμείς (Παπανδρέου, Πρωθυπουργός, Τιμή: 384,84)
19. ερχόσαστε επιπλέον με αυτή τη χρηματοδότηση της ευρωπαϊκής ένωσης και του διεθνούς νομισματικού ταμείου και το πρώτο που κάνετε είναι να φτιάξετε ένα ταμείο για τη δήθεν ασφάλεια των τραπεζών και να πηγαίνουν από αυτή τη χρηματοδότηση τα 10 000 (Λαφαζιάνης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 381,79)
20. διεθνοποιήστε το πρόβλημα του ελληνικού χρέους ώστε να διεκδικήσετε και δανεισμό από την ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα και διαδικασίες ρύθμισης του ύψους και των όρων τους σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο δεν ακούσατε ούτε μια από τις προτάσεις που σας καταθέσαμε (Τσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 369,49)

Από τα ανωτέρω τυπικά αποσπάσματα διαφαίνεται αρχικά η νομιμοποιητική ρητορική της κυβέρνησης για την υπαγωγή της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Η Κυβέρνηση, συνεπής στη ρητορική υπέρ του Μνημονίου, παρουσιάζει την συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Τρόικα ως το μοναδικό μέσο αποφυγής της χρεοκοπίας και εξ αυτού της διάλυσης της χώρας (Τ.Α.:7, 10, 14). Το Μνημόνιο παρουσιάζεται ως «πατριωτικό καθήκον», καθώς εξασφαλίζεται η «εθνική επιβίωση» και το ΠΑΣΟΚ δηλώνει έτοιμο να αναλάβει το πολιτικό κόστος αυτής της επιλογής (Τ.Α.:7), ενώ παράλληλα θα εξασφαλίσει την ανάπτυξη σε μια ήδη πληγωμένη ελληνική οικονομία. Η πλειοψηφία όμως των τυπικών αποσπασμάτων της κλάσης αυτής προέρχεται από τα κόμματα της αντιπολίτευσης και κυρίως από τα κόμματα της ευρύτερης Αριστεράς, τον ΣΥΡΙΖΑ και το ΚΚΕ. Οι αντιπολιτευτικές δυνάμεις απορρίπτουν τη νομιμοποιητική ρητορική της Κυβέρνησης και αναπλαισιώνουν το Μνημόνιο υπό όρους «*εκχώρησης αρμοδιοτήτων*» στην Τρόικα, «*επίθεσης διαρκείας*» κατά της ελληνικής κοινωνίας ενώ παράλληλα θεωρείται ότι η συμφωνία αυτή αποτελεί μια «*λαιμητόμο των εργατικών και κοινωνικών δικαιωμάτων*» καθώς και ένας συνεχής αγώνας κατά της εργατικής τάξης (Τ.Α.:3,8,16).

Η συγγενής ρητορική ΣΥΡΙΖΑ και ΚΚΕ συγκροτείται από τη θέση ότι «το Μνημόνιο δεν είναι μονόδρομος» καθώς και οι δύο θεωρούν ότι υπάρχει εναλλακτικός δρόμος. Παράλληλα όμως διαφαίνεται και μια διαφοροποίηση, καθώς η ρητορική του ΚΚΕ επικεντρώνεται περισσότερο στην έννοια της κατάργησης των εργασιακών δικαιωμάτων και η επίθεσή του αφορά ολόκληρη την Τρόικα, ενώ η ρητορική του ΣΥΡΙΖΑ επικεντρώνει την κριτική της περισσότερο κατά του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και των καταστροφικών πρακτικών του σε άλλες χώρες. Παράλληλα, ο ΣΥΡΙΖΑ κατηγορεί την κυβέρνηση για διεθνοποίηση του ελληνικού χρέους και την εξασφάλιση αποκλειστικά των τραπεζών (Τ.Α: 19,20)

Συνολικά, η κοινοβουλευτική συζήτηση για το πρώτο Μνημόνιο αποτέλεσε την βάση δημιουργίας ρητορικών τόπων, καθώς το ελληνικό πολιτικό σύστημα για πρώτη φορά έρχεται αντιμέτωπο με τη σύμπλεξη της ενδοκοινοβουλευτικής, ενδοκρατικής και ευρωπαϊκής εικόνας. Το ακόλουθο παραγοντικό διάγραμμα της παραγοντικής ανάλυσης αντιστοιχιών αποτυπώνει την τοποθέτηση των πέντε κλάσεων (βλ. Γράφημα 7).

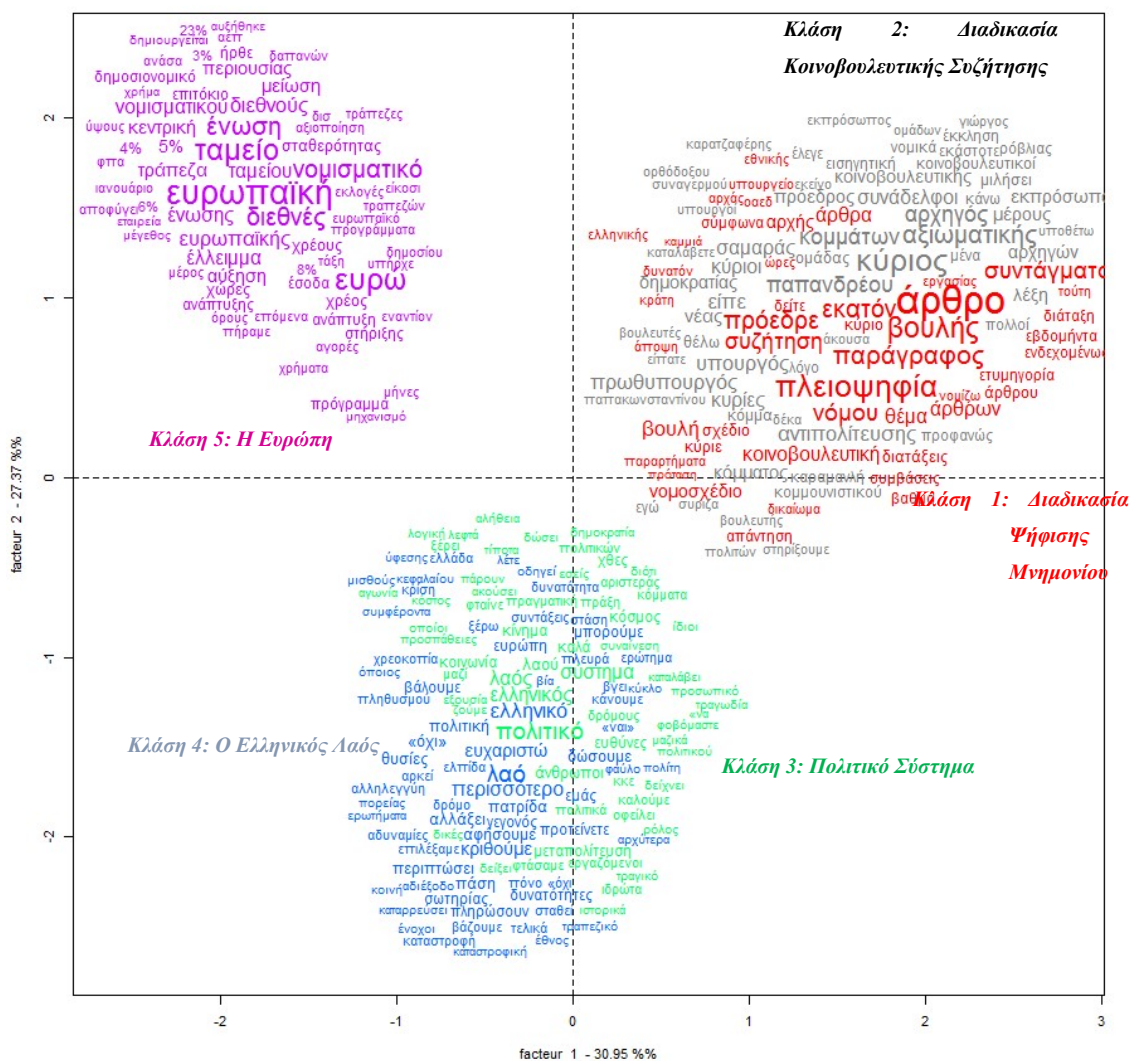
Γράφημα 7: Προβολή στο παραγοντικό διάγραμμα της Παραγοντικής Ανάλυσης Αντιστοιχιών των πέντε κλάσεων λεκτικού υλικού της κοινοβουλευτικής συζήτησης περί πρώτου Μνημονίου

Ο πρώτος άξονας, τοποθετεί τις κλάσεις 1 (Διαδικασία Ψήφισης Μνημονίου) και 2 (Διαδικασία Κοινοβουλευτικής Συζήτησης) στον θετικό πόλο του πρώτου άξονα ενώ το Πολιτικό Σύστημα (κλάση 3), ο Ελληνικός Λαός (κλάση 4) και η Ευρώπη (κλάση 5) βρίσκονται στον αρνητικό πόλο, διαχωρίζοντας έτσι τα ευρύτερα διαδικαστικά ζητήματα με τα πιο βαθιά πολιτικά. Ο «τεχνικός» χαρακτήρας των κοινοβουλευτικών διαδικασιών «διαχωρίζονται» από τις κλάσεις που εμπεριέχουν έννοιες προς πολιτική ερμηνεία, δηλαδή της Ευρώπης, του ελληνικού πολιτικού συστήματος και του ελληνικού λαού. Παράλληλα η τοποθέτηση των κλάσεων στον δεύτερο άξονα δημιουργεί τρεις νοηματικούς «κόμβους», πρώτον τις κλάσεις 1 και 2, δεύτερον τις κλάσεις 3 και 4 και τρίτον την κλάση 5. Η εγγύτητα των κλάσεων 1 και 2 αποτυπώνει την πολιτική διαλεκτική αναφορικά με τον τρόπο ψήφισης του Μνημονίου και την

ευρύτερη οργάνωση της κοινοβουλευτικής συζήτησης. Η εγγύτητα των κλάσεων 3 και 4 αναδεικνύει τον διάλογο ανάμεσα στο «πολιτικό σύστημα» και τον «ελληνικό λαό» ενώ η κλάση 5, η «Ευρώπη» τοποθετείται σε απόσταση από τις κλάσεις 3 και 4.

Εξ αυτών συνάγεται το συμπέρασμα ότι η κοινοβουλευτική συζήτηση επικεντρώθηκε στη συγκρότηση της εικόνας της «Ευρώπης», καθώς και στην αξιολόγησή της, υπό όρους συμφέροντος του «ελληνικού λαού». Το «Πολιτικό Σύστημα» φαίνεται να χρησιμοποιεί ρητορικά την έννοια του «ελληνικού λαού» στη διαμόρφωση της κατηγορίας «Ευρώπη». Παράλληλα, τα ιδιότυπα χαρακτηριστικά της κατηγορίας «Ευρώπη» φαίνεται να επιδρούν στις κοινοβουλευτικές διαδικασίες και να προβληματίζουν το εγχώριο πολιτικό σύστημα αναφορικά με τον τρόπο με τον οποίο θα εσωτερικευθεί η κατηγορία αυτή στο ελληνικό κοινοβούλιο. Για την ερμηνεία της τοποθέτησης των κλάσεων στο ανωτέρω παραγοντικό διάγραμμα και για τον τρόπο σύνδεσης των εννοιών κάθε κλάσης, απαιτείται ο εμπλουτισμός του παραγοντικού διαγράμματος με τις στατιστικά σημαντικές έννοιες έκαστης κλάσης (βλ. Γράφημα 8).

Στο ακόλουθο διάγραμμα, οι έννοιες που εμφανίζονται με μεγαλύτερη γραμματοσειρά διαθέτουν ισχυρή στατιστική σημαντικότητα ενώ παράλληλα η ακριβής τοποθέτηση των εννοιών προέρχεται από την στατιστική τους σημαντικότητα και τη συνεμφάνισή τους. Συνεπώς, οι κλάσεις 1 και 2, οι οποίες απεικονίζονται στο άνω δεξιά τεταρτημόριο, αφορούν τα ενδοκοινοβουλευτικά ζητήματα, που απασχολούν τους πολιτικούς δρώντες, όπως η διαδικασία ψήφισης του Μνημονίου (με αυξημένη ή απλή πλειοψηφία), τον τρόπο οργάνωσης της κοινοβουλευτικής συζήτησης καθώς και αν θα ψηφιστεί το Μνημόνιο επί της αρχής ή κατά άρθρο. Οι κλάσεις 3 και 4 συμπλέκονται καθώς το ελληνικό πολιτικό σύστημα αυτοπροσδιορίζεται ενώ παράλληλα συγκροτεί και το συμφέρον του ελληνικού λαού.

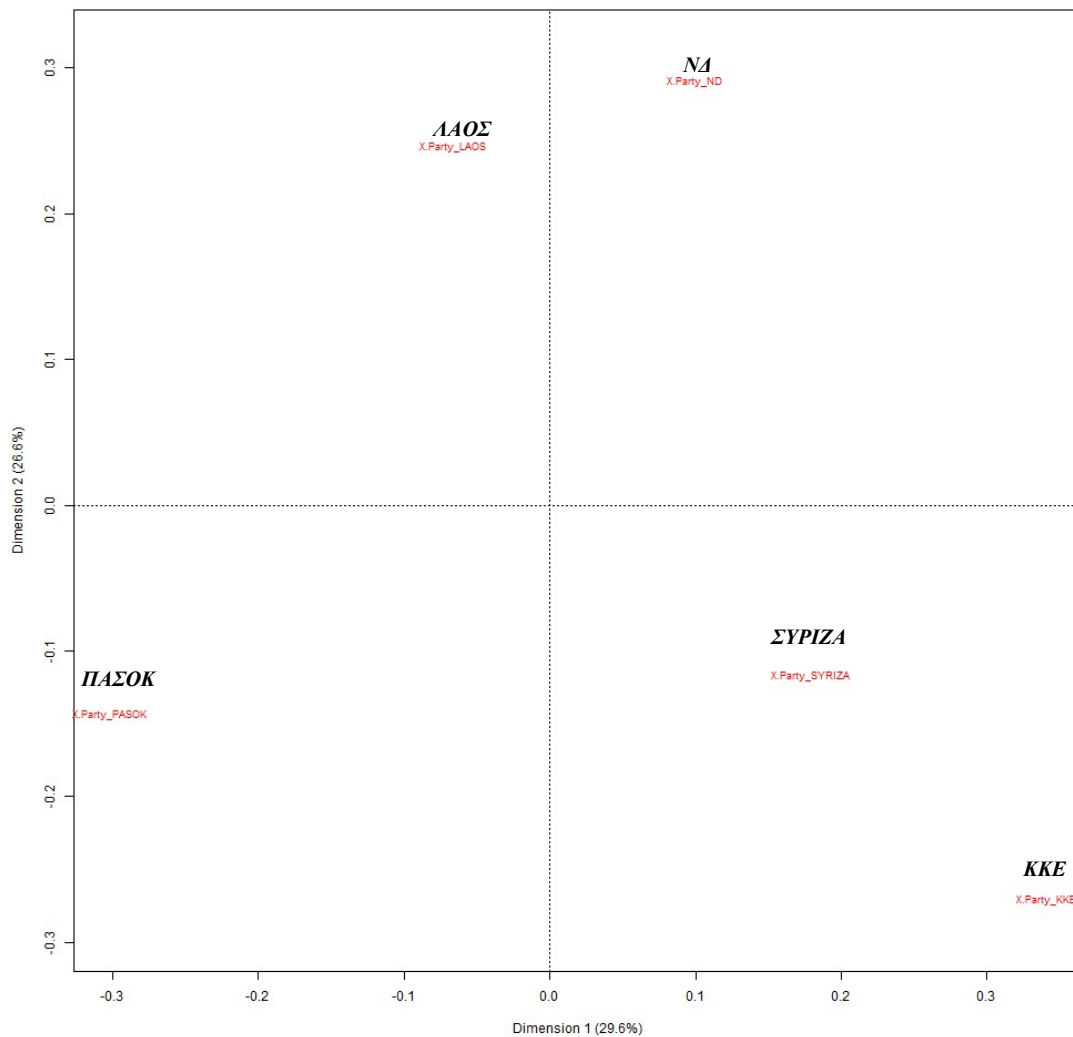

Γράφημα 8: Προβολή στο παραγοντικό διάγραμμα της Παραγοντικής Ανάλυσης Αντιστοιχιών των πέντε κλάσεων λεκτικού υλικού συμπεριλαμβανομένων των στατιστικά σημαντικών λεκτικών επιλογών της κοινοβουλευτικής συζήτησης περί πρώτου Μνημονίου

Η κύρια ρητορική των πολιτικών δρώντων στις κλάσεις αυτές στοχεύει στη δημιουργία διπόλων αντιπαράθεσης αναφορικά με το ευρύτερο συμφέρον του λαού. Το ελληνικό πολιτικό σύστημα από τη μια κατασκευάζει το δίπολο «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία», θεωρώντας ότι το Μνημόνιο εξασφαλίζει ανάπτυξη στην ελληνική οικονομία και από την άλλη κατασκευάζεται το «Μνημόνιο ίσον Χρεοκοπία», όπου θεωρείται ότι το ίδιο το Μνημόνιο αποτελεί απειλή για το λαϊκό αλλά και το εθνικό συμφέρον. Στην πέμπτη κλάση, η οποία αφορά τη συγκρότηση της Ευρώπης και απεικονίζεται στο άνω αριστερά τεταρτημόριο, ισχυρή σημαντικότητα έχουν οι έννοιες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και του Ευρώ

σε μια προσπάθεια του πολιτικού συστήματος αρχικά να κατανοήσει και να επεξεργαστεί τον νέο-ιδρυθέντα μηχανισμό στήριξης και τις λειτουργίες του. Φαίνεται σχετικά απομακρυσμένο από την εγχώρια πολιτική σκηνή, καθώς αποτελεί μια εξωτερική κατασκευή, η οποία θεωρείται δεδομένη στον ελληνικό πολιτικό λόγο και καλείται μέσω κοινοβουλευτικών διαδικασιών να την κατασκευάσει, να την νοηματοδοτήσει και να την αξιολογήσει.

Εκτός της γενικής και πιο συνολικής παρουσίασης των λεκτικών επιλογών των πολιτικών δρώντων, κρίνεται απαραίτητη η εμβάθυνση στην ρητορική κάθε κόμματος ξεχωριστά, ώστε να διερευνηθεί η πολιτική αυτό-τοποθέτησή τους στο νέο πολιτικό σκηνικό. Η πρώτη ανάγνωση της τοποθέτησης των πολιτικών κομμάτων μέσω παραγοντικής ανάλυσης (βλ. Γράφημα 9) αποτυπώνει βάσει του πρώτου άξονα την μεγάλη απόσταση μεταξύ του ΠΑΣΟΚ και των κομμάτων της ευρύτερης Αριστεράς (ΣΥΡΙΖΑ, ΚΚΕ) ενώ παράλληλα διαφαίνεται η συγγένεια των ΛΑΟΣ και ΝΔ και των ΣΥΡΙΖΑ και ΚΚΕ. Υπό αυτή την προσέγγιση, το ΠΑΣΟΚ φαίνεται να έχει διασπαστεί από τον στενό κεντροαριστερό χώρο και να αποτελεί μια ξεχωριστή πολιτική κατηγορία, καθώς αποτελεί το κόμμα στο οποίο επιρρίπτεται υπαιτιότητα για την μνημονιακή εμπλοκή της χώρας. Παράλληλα, ο δεύτερος άξονας αποτελεί τη διαιρετική ιδεολογική τομή ανάμεσα στα κόμματα της κεντροαριστεράς (ΠΑΣΟΚ, ΣΥΡΙΖΑ, ΚΚΕ) και της δεξιάς (ΛΑΟΣ, ΝΔ).

Γράφημα 9: Προβολή στο παραγοντικό διάγραμμα της Παραγοντικής Ανάλυσης Αντιστοιχιών των πολιτικών κομμάτων που συμμετείχαν στην κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του πρώτου Μνημονίου

Επιπροσθέτως, ο δεύτερος άξονας αποτελεί και τη διαιρετική τομή αναφορικά με τη στάση των πολιτικών κομμάτων έναντι του Μνημονίου. Έτσι, το ΠΑΣΟΚ και ο ΛΑΟΣ βρίσκονται στον φιλομνημονιακό χώρο, στον αρνητικό δηλαδή πόλο του δεύτερου άξονα, ενώ παράλληλα αποτυπώνεται και η προφανής ιδεολογική τους απόσταση. Στον θετικό πόλο του δεύτερου άξονα αποτυπώνεται η αντι-μνημονιακή ρητορική, η οποία απαρτίζεται από τα κόμματα της ΝΔ, του ΣΥΡΙΖΑ και του ΚΚΕ και αποτυπώνεται η ιδεολογική απόσταση μεταξύ της ΝΔ και των κομμάτων της ευρύτερης Αριστεράς (ΣΥΡΙΖΑ, ΚΚΕ) και την ιδεολογική συγγένεια του ΣΥΡΙΖΑ με το ΚΚΕ. Ως πρώτη ανάγνωση επομένως, η στάση έναντι του Μνημονίου φαίνεται να έχει ισχυρή επίδραση στις ιδεολογικές τοποθετήσεις, χωρίς όμως να αποτελεί την

απόλυτη διαιρετική τομή. Η στάση των κομμάτων απέναντι στο Μνημόνιο φαίνεται ακόμα να κινητοποιείται από τις ιδεολογικές τους τοποθετήσεις, καθώς στο παραγοντικό διάγραμμα απεικονίζονται ξεκάθαρα οι ιδεολογικές συγγένειες ανάμεσα στα πολιτικά κόμματα. Έτσι, το ΛΑΟΣ και η ΝΔ βρίσκονται σε κοντινή απόσταση, παρά το γεγονός ότι τα διαχωρίζει η τομή του Μνημονιακού άξονα. Επιπροσθέτως, ο ΣΥΡΙΖΑ και το ΚΚΕ επίσης βρίσκονται σε κοντινή απόσταση, αν και η τοποθέτηση του ΚΚΕ στο άκρο του τεταρτημορίου υπονοεί μια πιο απόλυτη και άκαμπτη στάση στην πολιτική ρητορική και τοποθέτηση. Τέλος, το ΠΑΣΟΚ αποτυπώνεται ως σχεδόν «ακραία τιμή» στο παραγοντικό διάγραμμα, καθώς είναι και το πολιτικό κόμμα το οποίο εισήγαγε στην Βουλή το Μνημόνιο και η ρητορική του επικεντρώνεται στην παροχή επιχειρημάτων εξισορροπώντας την πολιτική του τοποθέτηση και την φιλομνημονιακή του στάση.

Για να διερευνηθούν, όμως, σε βάθος οι ρητορικές συγκλίσεις ή αποστάσεις κάθε κόμματος ακολουθούν τα είκοσι τυπικά αποσπάσματα κάθε πολιτικού κόμματος. Η ανάλυσή τους πραγματοποιείται βάσει του κάθετου άξονα της παραγοντικής ανάλυσης, όπου τοποθετεί τα πολιτικά κόμματα ανάλογα με τη στάση τους απέναντι στο Μνημόνιο.

Φιλο-Μνημονιακή Ρητορική

ΠΑΣΟΚ: «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία»

Το ΠΑΣΟΚ ήταν το πρώτο πολιτικό κόμμα το οποίο εισήγαγε την λογική του Μνημονίου ως «αναγκαιότητα» και παράλληλα έπρεπε όχι μόνο να πείσει το υπόλοιπο Κοινοβούλιο για την υπερψήφισή του αλλά να συγκροτήσει και την εικόνα του ως ένα κόμμα, το οποίο υπό νέα ηγεσία είχε προτεραιότητα την εξασφάλιση της ευημερίας της χώρας.

1. που δίνει δυνατότητες και δεν πνίγει τη δημιουργικότητα στη διαφθορά και τη γραφειοκρατία αν χρειαστεί να σηκώσουμε μόνοι μας το βάρος της ευθύνης για τη διάσωση της χώρας για να της δώσουμε την ευκαιρία να κοιτάξει μπροστά και να διεκδικήσει ένα καλύτερο μέλλον δεν πρόκειται ούτε να φοβηθούμε ούτε να σταματήσουμε ποθενά (Παπανδρέου, Πρωθυπουργός, Τιμή: 91,75)
2. αυτή συνολική κρίση αυξάνει τις υποχρεώσεις όλων μας αυξάνει τις ευθύνες όλων μας απέναντι στο λαό και τη χώρα γιατί μας δημιουργεί αυξημένες ευθύνες στο να συμβάλουμε και να ξεπεράσουμε τις διαχωριστικές γραμμές του κομματικού μας αναχώματος και να σταθούμε στο ύψος των περιστάσεων (Μακρυπιδής, Βουλευτής ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 85,23)

3. αφού ο δρόμος που έχουμε **να** διανύσουμε είναι ένας μίας κατεύθυνσης ώστε **να** μπορέσουμε **να** αντιμετωπίσουμε **τη** δημοσιονομική κατάρρευση **της** χώρας **να** μπορέσουμε **να** αντιμετωπίσουμε τα αναπτυξιακά διλήμματα **της** χώρας **να** μπορέσουμε **να** αντιμετωπίσουμε την πρόκληση (Λοβέρδος, Ειδικός Κοινοβουλευτικός Αγορητής, Τιμή:75,06)
4. για **να** είναι αυτό το χρονικό διάστημα που ο ελληνικός λαός και **όλοι** μας έχουμε **προστάμας** ως χρονικό διάστημα οικονομικών δυσκολιών οικονομικής ύφεσης για **να** είναι μία **πορεία** προς την ανάκαμψη **της** χώρας για **να** είναι μία **πορεία** προς την ανάπτυξη **πρέπει** να στηρίζουμε **τη** σημερινή προσπάθεια (Λοβέρδος, Ειδικός Κοινοβουλευτικός Αγορητής, Τιμή:71,86)
5. **να** αποδείξουμε ότι **αυτή** χώρα έχει πάρει **τις** αποφάσεις για **να** αλλάξει σκοπεύουμε στο τέλος αυτής **της** τριετίας **να** αφήσουμε πίσω **μας** μια **χώρα** πολύ καλύτερη από **αυτή** που παραλάβαμε πολύ καλύτερη από **αυτή** που έχουμε σήμερα (Παπακωνσταντίνου, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 69,98)
6. δεν με ενδιαφέρει **αν** αυτή θα είναι **η** μοναδική μου θητεία ως πρωθυπουργός **της** χώρας **αν** το **δίλημμα** ήταν **η** πολιτική μου καριέρα ή **η** σωτηρία **της** χώρας δεν θα είχα ποτέ μου αυτό το **δίλημμα** (Παπανδρέου, Πρωθυπουργός, Τιμή: 69,69)
7. **να** επιχειρήσουμε **να** αυξήσουμε τα έσοδα από όπου μπορούμε και έτσι **να** μην κηρύξουμε **στάση** πληρωμών επιλέξαμε **να** ζητήσουμε στήριξη για **να** έχουμε το χρόνο **να** λύσουμε τα **προβλήματα** για **να** αλλάξει **αυτή** χώρα (Παπακωνσταντίνου, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 67,77)
8. παρά **να** εκφράσει κανείς **τη** θλίψη του για το γεγονός ότι **η** αξιωματική αντιπολίτευση **η** οποία θα όφειλε σήμερα **να** προσφέρει την κοινοβουλευτική **της** δύναμη ως ελάχιστη πολιτική υποστήριξη σε ένα σχέδιο σωτηρίας **της** χώρας από την κατάσταση στην οποία **η** ίδια οδήγησε **τη** χώρα προτιμά **να** υπεκφεύγει ακόμη μία φορά επιδεικνύοντας **στάση** ανευθυνότητας (Αλευράς, Βουλευτής ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 64,89)
9. **αυτή** φράση σας στεναχώρησε μιλήσατε για υποβαθμίσεις και **πράγματι** ήρθαν οι υποβαθμίσεις **αλλά** ήρθαν οι υποβαθμίσεις **της** χώρας λόγω των **έξι** μηνών του πασοκ ήρθαν οι υποβαθμίσεις **της** χώρας επειδή το χρέος διπλασιάστηκε στους **έξι** μήνες του πασοκ; (Παπανδρέου, Πρωθυπουργός, Τιμή: 64,84)
10. επιλέξαμε **να** κριθούμε από την προσπάθεια που θα κάνουμε για το νοικοκύρεμα του κράτους **τις** σπατάλες στο δημόσιο επιλέξαμε **να** κριθούμε από το πόσο θα μπορέσουμε **να** ενεργοποιήσουμε τα διαρθρωτικά ταμεία για **να** εισρεύσουν χρήματα **στη** χώρα (Παπακωνσταντίνου, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 63,98)
11. μία νέα αρχή για **να** αποδείξουμε και στους εταίρους **μας** και σε όλο τον κόσμο ότι «ναι» σε αυτήν **τη** χώρα μπορούμε **να** ξεπεράσουμε **τις** αντιθέσεις **μας** **να** κάνουμε την αυτοκριτική **μας** και την κριτική **μας** (Παπανδρέου, Πρωθυπουργός, Τιμή: 63,90)
12. οφείλουμε **όλοι** με ειλικρίνεια **να** πούμε στους **πολίτες** της πατρίδας **μας** ότι **αν** σε λίγες ώρες με την απόφασή **μας** εξασφαλιστεί **η** δανειοδότηση **της** χώρας αυτό θα οφείλεται **στη** σθεναρή και υπεύθυνη **στάση** των εκατόν εξήντα συναδέλφων που ανήκουμε στην κοινοβουλευτική **ομάδα** του πασοκ (Αλευράς, Βουλευτής ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 63,83)
13. στις πλάτες **τις** δικές **μας** έτυχε **να** σηκώνουμε το βάρος για την απάντηση στο **δίλημμα** διάσωση **της** χώρας έστω με μία πρόσκαιρη ή αναστρέψιμη βέβαια ύφεση ή κατάρρευση **της** χώρας και σ αυτό το **δίλημμα** (Λοβέρδος, Ειδικός Κοινοβουλευτικός Αγορητής, Τιμή:62,93)
14. το **δίλημμα** είναι τόσο απλό ίσως σπάνια στην πολιτική ζωή **της** χώρας **να** έχει τεθεί ένα **δίλημμα** με τόσο ξεκάθαρο τρόπο **προστά** σ αυτό το **δίλημμα** **ακούσαμε** τον αρχηγό **της** νέας δημοκρατίας **να** λέει ότι **ψάχνουμε** συνενόχους στην καταστροφή (Παπακωνσταντίνου, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 62,68)

15. *αλλά αυτή την ιστορία πρέπει να τη γράψουμε και εδώ στη χώρα μας όχι μόνο στη διασπορά το ξέρουμε ότι μπορούμε σε στιγμές σαν αυτές που ζει η πατρίδα μας πρέπει είμαστε πράγματι ενωμένοι και ειλικρινείς με το χέρι στην καρδιά (Παπανδρέου, Πρωθυπουργός, Τιμή: 62,56)*
16. *αυτές και άλλες πολλές είναι παθογένειες που πρέπει διορθωθούν αλλά για να διορθωθούν πρέπει απαλλαγεί καθένας μας εκτός αν νιώθει ενοχές τότε να πάει να πέσει να πνιγεί αν δεν νιώθει ενοχές (Κακλαμάνης, Βουλευτής ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 61,89)*
17. *για να μπορέσουμε να διορθώσουμε τα προβλήματα και να σταθούμε στα πόδια μας να με θυσιάζουμε με συνεισφορά απ όλους ακόμα και από τους αδύναμους πολίτες που όλοι το ξέρουμε και το ξέρει πολύ καλά και η κυβέρνηση δεν φταίνει για τη σημερινή κατάσταση της χώρας (Παπακωνσταντίνου, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 60,61)*
18. *κυρίες και κύριοι βουλευτές αναλαμβάνουμε την ευθύνη να εφαρμόσουμε ένα πρόγραμμα που αποτελεί το τελευταίο χαρτί της χώρας για να μπορέσουμε στα τρία χρόνια που έρχονται να κάνουμε όσα δεν έγιναν σ αυτήν τη χώρα εδώ και δεκαετίες (Παπακωνσταντίνου, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 59,71)*
19. *αυτή είναι η πραγματικότητα ή όχι η αξιοπιστία της χώρας υπάρχει η αξιοπιστία της χώρας όταν μια κυβέρνηση στις 2 οκτωβρίου καταθέτει ότι είναι 6% το έλλειμμα και φθάνει στο 14% ποιον κοροϊδεύετε (Παπανδρέου, Πρωθυπουργός, Τιμή: 58,86)*
20. *όπως ξέρω ότι θα κριθούμε από την αλλαγή του προτύπου ανάπτυξης να γίνουμε πιο ανταγωνιστικοί να μπούμε στην πράσινη και ποιοτική ανάπτυξη να φέρουμε επενδύσεις στη χώρα μας δεν είναι η ώρα να καταθέσω το τι κάναμε τι κάνουμε και τι θα κάνουμε (Παπανδρέου, Πρωθυπουργός, Τιμή: 57,12)*

Εκ των ανωτέρω, η πλειοψηφία των τυπικών αποσπασμάτων προέρχονται από τον ίδιο τον Πρωθυπουργό και τον υπουργό Οικονομικών, οι οποίοι παρουσιάζονται υπό όρους ισχύος βάσει αυθεντίας, καθώς είναι οι απολύτως αρμόδιοι στο να επεξηγήσουν στο πολιτικό σύστημα – και παράλληλα στον ελληνικό λαό – την επιλογή του κόμματος αναφορικά με το Μνημόνιο.

Αρχικά η ρητορική του κ. Παπανδρέου επικεντρώνεται στην αποποίηση των λαθών του παρελθόντος, το οποίο έχει αρνητικό πρόσημο (Τ.Α.:1). Θεωρεί ότι το ΠΑΣΟΚ «σηκώνει» ένα δυσανάλογο «βάρος», αυτό της διάσωσης της χώρας, ώστε η Ελλάδα να ξεπεράσει τις παθογένειες ετών. Η μη αναγνώριση της συμμετοχής του ίδιου του κόμματος στη δημιουργία αυτής της κατάστασης αιτιολογείται μέσω της ανάγκης του κ. Παπανδρέου να κόψει τους δεσμούς με το παρελθόν και να επικεντρωθεί στο παρόν ως μια διαχωριστική γραμμή με ενατένιση στο μέλλον. Με αυτό τον τρόπο προστατεύεται η εικόνα του ως Πρωθυπουργός, αγνοώντας τη συμμετοχή του στο ΠΑΣΟΚ ως κυβερνητικό και υπουργικό στέλεχος. Η συγκεκριμένη στάση γίνεται πιο εμφανής στην ξεκάθαρη αποποίηση ευθυνών, θεωρώντας ότι το ΠΑΣΟΚ βρίσκεται στην εξουσία μόνο έξι μήνες (Τ.Α.:9) και η κακοδιαχείριση και αύξηση του χρέους προήλθε από τις προηγούμενες κυβερνήσεις.

Στη συνέχεια, ο κ. Παπανδρέου αρθρώνει μια ενωτική ρητορική με επίκληση σε συλλογική δράση όλων των πολιτικών κομμάτων (Τ.Α.: 1, 11, 15) στοχεύοντας στην πειθώ όχι μέσω της ισχύος αλλά μέσω της συναίνεσης. Έτσι, αποζητά την υπερπήδηση των κομματικών εσκαμμένων (Τ.Α.: 6) και την ευθυγράμμιση του συνόλου του πολιτικού συστήματος με την έννοια του «πατριωτικού καθήκοντος» (Τ.Α.:15). Με αυτό τον τρόπο ο κ. Παπανδρέου κατασκευάζει ένα πλαίσιο αναφοράς το οποίο ερμηνεύει την ψήφιση του Μνημονίου ως σωτηρία για τη χώρα, ως συλλογική ευθύνη και ως μια ευκαιρία για μια «νέα αρχή» με αλλαγή προτύπου ανάπτυξης, αύξηση ανταγωνιστικότητας με ποιοτικές και πράσινες επενδύσεις (Τ.Α.: 20).

Υπό αυτή την προσέγγιση δεν αποζητείται μια καταναγκαστική ενδοτικότητα αλλά η συμμόρφωση, ως μια προσπάθεια βαθιάς ριζωμένης, εθελούσιας μεταβολής των πολιτικών στάσεων επικυρώνοντας έτσι την πλειοψηφική νόρμα. Ο κ. Παπανδρέου δεν καταστροφολογεί, δεν απειλεί, ούτε επιβάλλεται βάσει πλειοψηφικής θέσης και καλεί όλα τα πολιτικά κόμματα να συμμετέχουν με ενωτική διάθεση στην «σωτηρία» της χώρας και σε μια «νέα αρχή». Με αυτό τον τρόπο στοχεύει στην κανονιστική επιρροή, ως μια διαδικασία επιδοκιμασίας της υπερψήφισης του Μνημονίου ως πατριωτική ανάγκη, με θετικό αξιολογικό πρόσημο και θετικές προσδοκίες.

Στον αντίποδα φαίνεται να κινούνται τα τυπικά αποσπάσματα που λόγου του κ. Παπακωνσταντίνου ως Υπουργού Οικονομικών. Το Μνημόνιο πλαισιώνεται ως τη μοναδική ευκαιρία της Ελλάδας να αποφύγει τη στάση πληρωμών και τη χρεοκοπία (Τ.Α.: 6, 8), να περιορίσει τις δημόσιες σπατάλες και να οδηγήσει σε «νοικοκύρεμα» της χώρας (Τ.Α.: 10) και ως η τελευταία ευκαιρία να «κάνουμε μέσα σε 3 χρόνια όσα δεν έγιναν σε αυτή τη χώρα εδώ και δεκαετίες» (Τ.Α.:18). Η πιο πραγματιστική προσέγγιση του κ. Παπακωνσταντίνου φαίνεται να βασίζεται στην επίκληση στον φόβο, θέτοντας την ισχύ βάσει καταναγκασμού ως βάση επιρροής. Εάν το Μνημόνιο δεν υπερψηφιστεί αιωρείται η «τιμωρία» της χρεοκοπίας, της στάσης πληρωμών και κατ' επέκταση οι οξύτερες κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις στον κοινωνικό ιστό.

Επιπροσθέτως, από την ιεραρχική ταξινόμηση του λεκτικού υλικού και την στατιστική ανάλυση των κλάσεων η ρητορική του ΠΑΣΟΚ ως κατηγορία παρουσιάζει στατιστική σημαντικότητα στην κλάση 4 («Ελληνικός λαός», $p < 0,0001$). Η στατιστική αυτή σημαντικότητα μεταφράζεται ως η ρητορική επιλογή του ΠΑΣΟΚ

να αυξήσει το κύρος της πηγής του μηνύματος «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία» υπογραμμίζοντας την έννοια της αναγκαιότητας του Μνημονίου ως σωτηρία για τον ελληνικό λαό. Ταυτίζεται το Μνημόνιο με το λαϊκό συμφέρον αναδεικνύοντας έτσι δύο φαινόμενα: Πρώτον, το ΠΑΣΟΚ φαίνεται να έχει συμμορφωθεί με τη λογική του Μνημονίου θεωρώντας το απαραίτητη προϋπόθεση για την ευημερία του ελληνικού λαού και δεύτερον, ο ελληνικός λαός και το συμφέρον του χρησιμοποιούνται ρητορικά ως μέσο εσωτερίκευσης του Μνημονίου στην εγχώρια πολιτική και κοινωνική ζωή. Έτσι η ρητορική του ΠΑΣΟΚ επικεντρώνεται σε δύο άξονες. Πρώτον, το Μνημόνιο αποτελεί μια μοναδική ευκαιρία ώστε να ενωθεί το πολιτικό σύστημα, συγκροτώντας την ταυτότητά του υπό όρους εθνικού συμφέροντος και όχι κομματικών επιταγών. Δεύτερον, καταγράφεται ο μνημονιακός μονόδρομος με φοβική ρητορική, καθώς η μη ψήφιση του Μνημονίου θα σήμαινε στάση πληρωμών και άμεση χρεοκοπία με εξαιρετικά ειδικευμένες επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία και κατά συνέπεια κοινωνία.

ΛΑΟΣ: «Ναι» για την Ελλάδα

Το μοναδικό πολιτικό κόμμα, πλην του κυβερνώντος, το οποίο υπερψήφισε το Μνημόνιο 1 ήταν ο ΛΑΟΣ, όπως φαίνεται και από το Γράφημα 8. Έτσι, ΠΑΣΟΚ και ΛΑΟΣ αποτυπώνουν τον φιλο-μνημονιακό λόγο, αλλά παράλληλα διαφαίνεται μια διαφοροποίηση ανάμεσα στα δύο κόμματα. Παρά το γεγονός ότι από την παραγοντική ανάλυση αντιστοιχιών ΠΑΣΟΚ και ΛΑΟΣ βρίσκονται στον φιλο-μνημονιακό λόγο, υπάρχει μια διαιρετική τομή, η οποία διαχωρίζει τα δύο πολιτικά κόμματα και αναζητείται στα είκοσι τυπικά αποσπάσματα του ΛΑΟΣ.

1. *το «ναι» αυτό δεν είναι «ναι» στην κυβέρνηση το «ναι» αυτό δεν είναι «ναι» στον παπανδρέου το «ναι» αυτό δεν είναι «ναι» στο πολιτικό σύστημα που μας έφερε έως εδώ είναι «ναι» να πάρουμε τα λεφτά για να σωθεί η χώρα (Βορίδης, Εισηγητής ΛΑΟΣ, Τιμή: 88,00)*
2. *ερωτώ λοιπόν τη βουλή και να μου πει εάν δεν πάμε θα πληρωθούν οι μισθοί εάν δεν πάμε θα υπάρχουν συντάξεις εδώ το είπε ο λοβέρδος ο οποίος απουσιάζει ότι τον ιούνιο δεν θα πληρωθούν πολλές συντάξεις (Καρατζαφέρης, Πρόεδρος ΛΑΟΣ, Τιμή: 66,92)*
3. *πρώτο ερώτημαθα αφήσουμε τον ελληνικό λαό να πεινάσει ξεκάθαρα πράγματα ή θα προστατεύσουμε το εισόδημα του ελληνικού λαού για να έχει χρήματα κύριε παφίλη ο αγρότης ο κτηνοτρόφος ο οικοδόμος ο φοιτητής για να πάει να σπουδάσει θα πρέπει από πίσω να υπάρχει ένα μίνιμουμ εισοδήματος (Ροντούλης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΛΑΟΣ, Τιμή: 59,04)*
4. *ψηφίζουμε εάνθα έχει μισθό την 1η του μηνός ο έλληνας δημόσιος υπάλληλος εάνθα πληρωθούν οι συντάξεις εάνο οποιοσδήποτε με επιχειρήματα μπορεί ότι θα βρούμε λεφτά*

χωρίς αυτήν την είσοδο την εισπήδηση στη χώρα μας του διεθνούς νομισματικού ταμείου εγώ αμέσως **θα** προστρέξω στην άποψη αυτή(Καρατζαφέρης, Πρόεδρος ΛΑΟΣ, Τιμή: 56,70)

5. ένας **να**μουπεί πρέπει **να** βρούμε 10 00000000ευρώ σε μία εβδομάδα έχει κανείς **να**μουπεί από πού **να**μουπεί συγκεκριμένα πράγματα όχι λόγια (Καρατζαφέρης, Πρόεδρος ΛΑΟΣ, Τιμή: 53,21)
6. αυτή είναι η **αλήθεια** και έχει **έρθει** η **ώρα**ναπούμε την **αλήθεια**στον ελληνικό λαό φτάσαμε **εδώ** που φτάσαμε –και είχε δίκιο **οκ** τασούλας **γιατί** είχαμε αναζίους πολιτικούς οι οποίοι φοβόντουσαν **να** πούνε **στο** λαό την **αλήθεια** (Γεωργιάδης, Βουλευτής ΛΑΟΣ, Τιμή: 52,76)
7. και σίγουρα αυτό που ζούμε σήμερα είναι προσωπική αποτυχία του **κπαπανδρέου** κύριε υπουργέ **οκπαπανδρέου** ήρθε **εδώ** και μας **είπε** ότι **θα** αποφύγει **να** φτάσει η **ελλάδα**εδώ (Γεωργιάδης, Βουλευτής ΛΑΟΣ, Τιμή: 48,72)
8. και έβγαине **οκ** καρατζαφέρης και έλεγε «μα και **οπαπανδρέου**να ήταν πρωθυπουργός και η παπαρήγα **να** ήταν πρωθυπουργός και **ο** αλαβάνος **να** ήταν πρωθυπουργός **εγώ**θα έκανα το ίδιο ακριβώς πράγμα **γιατί** για μένα μετράει η **ελλάδα** (Γεωργιάδης, Βουλευτής ΛΑΟΣ, Τιμή: 47,63)
9. **εδώ**λοιπόν είναι η **ώρα** της ευθύνης τι πρέπει **να** κάνουμε ακούστε κυρία υπουργέ μια και λείπει **ο** πρωθυπουργός και δεν **θα** μπορεί **να** το ακούσει **ο** ίδιος ξέρετε **εμείς** πώς προσερχόμεθα προς το «**ναι**» (Καρατζαφέρης, Πρόεδρος ΛΑΟΣ, Τιμή: 46,48)
10. **γιατί** πρέπει **να** φθάσουμε **στον** καταλογισμό μήπως **εμείς** όταν κάνουμε αυτό το συλλογισμό λέμε ότι δίνουμε συγχωροχάρτι **στονκ** παπακωνσταντίνου ή **στονκπαπανδρέου** μήπως δίνουμε συγχωροχάρτι **στονκ** καραμανλή και στην κυβέρνησή του (Βορίδης, Εισηγητής ΛΑΟΣ, Τιμή: 45,98)
11. τσίπρα και την **κ** παπαρήγα για **να**πει χθες ότι πηγαίνει μετά το αίμα **εμείς** φωνάζαμε **εδώ** και μήνες «ελάτε **να** συνεννοηθούμε **γιατί**θαέρθει η **ώρα** του αίματος» βλέπαμε που πηγαίνει το πράγμα (Γεωργιάδης, Βουλευτής ΛΑΟΣ, Τιμή: 43,70)
12. **θα** σας παρακολουθούμε **λοιπόν** πάρα πολύ στενά **στο** τι ακριβώς κάνετε από **εδώ** και μπρος **γιατί** θέλω **να** ξέρετε ότι το «**ναι**» που δώσαμε επί της αρχής σε αυτή σας την προσπάθεια δεν ήταν «**ναι**» στην κυβέρνησή σας (Γεωργιάδης, Βουλευτής ΛΑΟΣ, Τιμή: 42,64)
13. **ο** πατέρας πρέπει **να** έχει το μισθό του για **να** πάει **ο** φοιτητής **να** παρακολουθήσει τα μαθήματά του **στο** πανεπιστήμιο **ο** συνταξιούχος πρέπει **να** έχει τη σύνταξή του για **να** πάει **να** αγοράσει από τον αγρότη τα αγροτικά προϊόντα (Ροντούλης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΛΑΟΣ, Τιμή: 42,28)
14. με ποιους πάτε είναι εξαιρετικά δύσκολα τα πράγματα **εμείς**λοιπόν πράγματι με μεγάλο βάρος με μεγάλο πόνο πηγαίνουμε σε μια αναγκαστική εκχώρηση του «**ναι**» αλλά **θα** είμαστε εκεί και **θα** σας περιμένουμε **να** δούμε ποια διαχείριση **θα** κάνετε για **να** φωνάζουμε το «όχι» (Καρατζαφέρης, Πρόεδρος ΛΑΟΣ, Τιμή: 41,44)
15. το υπουργείο εθνικής άμυνας τα τρία τελευταία χρόνια της **νέας**δημοκρατίας έχει ξοδέψει πάνω από 1 000000ευρώ για έντυπα λέει καταθέτω την **απάντηση** του **κ** βενιζέλου ένα εκατομμύριο **ευρώ** επί **νέας**δημοκρατίας για αγορά εντύπων (Αϊβαλιώτης, Βουλευτής ΛΑΟΣ, Τιμή: 41,40)
16. αλέκος παπαδόπουλος είχε προβλέψει το ίδιο πράγμα και ερωτώ το ήξερε **οκ** λοβέρδος το ήξερε **οκ** σημίτης το ήξερε **οκ** παπαδόπουλος και δεν το ήξερε **οκπαπανδρέου** (Γεωργιάδης, Βουλευτής ΛΑΟΣ, Τιμή: 41,27)
17. **να** ακούσει **ο** ελληνικός λαός τι έφταιξε και οδηγείται στη λαιμητόμο **γιατί** σήμερα **να** έχουμε αυτό το οδυνηρό προνόμιο **να**πούμεεάν η χώρα πρέπει **να** εκτελεστεί ή **να** μείνει σε κόμα περί αυτού πρόκειται (Καρατζαφέρης, Πρόεδρος ΛΑΟΣ, Τιμή: 41,11)

18. *τι θα πάτε να πείτε στο λαϊκό κόμμα στο οποίο συμμετέχετε το μηχανισμό αυτόν και τους όρους τους έφτιαξε οκ σαρκοζί μέλος του λαϊκού κόμματος οκ μπερλουσκόνι μέλος του λαϊκού κόμματος με την κ (Γεωργιάδης, Βουλευτής ΛΑΟΣ, Τιμή: 40,52)*
19. *εγώ το παρέδωσα το δικό μου το αυτοκίνητο για να έχω ήσυχη τη συνείδησή μου και ελπίζω ότι όλοι οι βουλευτές θα συνειδητοποιήσουν γιατί και ευρύτητα μυαλού έχετε και συναισθημάτων περίσσειμα έχετε και θα καταλάβετε ότι δεν μπορούμε να σκληραίνουμε τη ζωή των πολιτών και εμείς οι πολιτικοί να μην υποφέρουμε περισσότερο (Καρατζαφέρης, Πρόεδρος ΛΑΟΣ, Τιμή: 40,22)*
20. *έρχομαι τώρα στο κόμμα της νέαςδημοκρατίαςεδώ τώρα μία λέξη χαρακτηρίζει θυμηδία η θέση του κόμματος της νέαςδημοκρατίας προκαλεί στον ελληνικό λαό τη θυμηδία και να σας πω γιατί (Ροντούλης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΛΑΟΣ, Τιμή: 40,03)*

Ο ΛΑΟΣ ήταν το μόνο πολιτικό κόμμα, πλην του κυβερνώντος, το οποίο υπερψήφισε το Μνημόνιο. Από τα τυπικά αποσπάσματα η υπερψήφιση αυτή δεν υπονοεί την πολιτική στήριξη του ΛΑΟΣ στο ΠΑΣΟΚ, αλλά πλαισιώνεται υπό όρους «εθνικής ανάγκης» ενώ παράλληλα καταγράφεται δριμεία κριτική τόσο απέναντι στο ΠΑΣΟΚ όσο και στο ευρύτερο πολιτικό σύστημα (Τ.Α.: 1, 4, 10, 12, 14). Η πλειοψηφία των τυπικών αποσπασμάτων προέρχεται από τον κ. Καρατζαφέρη, ως πρόεδρο του ΛΑΟΣ και τον κ. Γεωργιάδη με την ιδιότητα του Βουλευτή του ΛΑΟΣ.

Η ρητορική του κ. Καρατζαφέρη παρουσιάζει δύο κεντρικούς άξονες: Πρώτον, αιτιολογεί το «Ναι» στο Μνημόνιο και δεύτερον, αντιπολιτεύεται το ΠΑΣΟΚ ώστε το «Ναι» να μην θεωρηθεί ως πολιτική σύμπλευση. Αναφορικά με το πρώτο, ο κ. Καρατζαφέρης αιτιολογεί την υπερψήφιση του Μνημονίου ως μονόδρομο για να πληρωθούν συντάξεις και μισθοί (Τ.Α.: 2, 4, 5) και να αποφευχθεί η χρεοκοπία. Πιο συγκεκριμένα θεωρεί αναγκαία την είσπραξη 10 δις ευρώ από την Ευρώπη εντός μιας εβδομάδας, γεγονός που θα ήταν αδύνατο εάν η ελληνική Βουλή δεν υπερψήφισε το Μνημόνιο (Τ.Α.:5). Με αυτό τον τρόπο νομιμοποιεί τη στάση του ΠΑΣΟΚ υπέρ του Μνημονίου ως αναγκαιότητα και αποδέχεται τη ρητορική κατασκευή του Μνημονίου ως «εθνική ανάγκη». Αναφορικά με το δεύτερο, ο κ. Καρατζαφέρης καθιστά σαφές ότι δεν πρόκειται για μια ιδεολογική ή ευρύτερα πολιτική συναίνεση, αλλά αντιθέτως «θα είμαστε εκεί και θα σας περιμένουμε να δούμε ποια διαχείριση θα κάνετε για να φωνάξουμε το όχι» (Τ.Α.: 14). Με αυτό τον τρόπο αποστασιοποιείται από την πολιτική χάραξη του ΠΑΣΟΚ και δημιουργεί την αυτό-εικόνα ενός κόμματος σκληρής αντιπολίτευσης ως πόλος ελέγχου του κυβερνώντος κόμματος. Επιπροσθέτως το ΠΑΣΟΚ καλείται να επεξηγήσει στον ελληνικό λαό τι έφταιξε και «οδηγήθηκε στη λαιμητόμο» καθώς για τον κ. Καρατζαφέρη η κατάσταση της χώρας βρίσκεται μπροστά στο δίλημμα «εάν η χώρα

πρέπει να εκτελεστεί ή να μείνει σε κόμα» (Τ.Α.: 17). Έτσι, η υπερψήφιση του Μνημονίου, σύμφωνα με την ρητορική του προέδρου του ΛΑΟΣ, έγκειται στο να αποφευχθεί η άμεση «εκτέλεση» με την ελπίδα ότι η Ελλάδα θα ξεπεράσει το «κόμα» στο οποίο βρέθηκε λόγω της πολιτικής του ΠΑΣΟΚ.

Στην ίδια ρητορική γραμμή βρίσκεται και ο κ. Γεωργιάδης με την ιδιότητα του Βουλευτή του ΛΑΟΣ. Από τη μια κατηγορεί την κυβέρνηση και προσωπικά τον κ. Παπανδρέου ως αιτίες της κατάστασης της χώρας (Τ.Α.: 7) αλλά και γενικότερα το προηγούμενο πολιτικό σύστημα (Τ.Α.: 6), θεωρώντας ότι η Ελλάδα για χρόνια είχε «ανάξιους πολιτικούς, οι οποίοι φοβόντουσαν να πουν στο λαό την αλήθεια». Επιπροσθέτως παρατηρείται η ομαδοεξυπηρετική στάση του κ. Γεωργιάδη θεωρώντας ότι ο ΛΑΟΣ προειδοποιούσε καιρό για την κατάσταση της χώρας και ζητούσε εθνική συνεννόηση (Τ.Α.: 11) και εξαίρει την υπερκομματική στάση του προέδρου του ΛΑΟΣ (Τ.Α.: 8). Παράλληλα και πάλι ακολουθώντας τη ρητορική του κ. Καρατζαφέρη, ο κ. Γεωργιάδης προειδοποιεί την κυβέρνηση ότι το «Ναι» του ΛΑΟΣ δεν είναι «ναι» στην κυβέρνηση (Τ.Α.:12) αλλά αποτελεί μια στήριξη στην προσπάθεια σωτηρίας της χώρας.

Αν και τα δύο πολιτικά κόμματα εκφέρουν φιλο-μνημονιακό λόγο, η διαφοροποίηση έγκειται στο γεγονός ότι ο ΛΑΟΣ παράλληλα με την υπερψήφιση του Μνημονίου και με πιο έντονη πατριωτική ρητορική από το ΠΑΣΟΚ, ασκεί σκληρή αντιπολιτευτική κριτική στο κυβερνών κόμμα. Επιπροσθέτως, ενώ η ρητορική του ΠΑΣΟΚ είναι πιο «ενωτική», προσπαθώντας να καταστήσει συμμετέχοντες τα υπόλοιπα κόμματα, ο ΛΑΟΣ εκφράζει έναν πιο πατριωτικό λόγο, με πιο συχνή επίκληση στον λαό και στο «εθνικό συμφέρον». Παράλληλα, ο ΛΑΟΣ φαίνεται να συγκροτεί την αξιοπιστία του, ως πηγή του μηνύματος, μέσω αυτής της επίκλησης στο εθνικό συμφέρον, αντιπροσωπεύοντας μια περισσότερο «δεξιά-πατριωτική» ρητορική, όπου το συμφέρον του «Έλληνα πολίτη» είναι άμεσα συνυφασμένο με την αποφυγή της χρεοκοπίας και εξ αυτού την υπερψήφιση του Μνημονίου 1.

Αντι-Μνημονιακή Ρητορική

Η διαιρετική τομή φιλο-μνημονιακή/αντι-μνημονιακή ρητορική διαχωρίζει το ΠΑΣΟΚ και τον ΛΑΟΣ με τη ΝΔ, τον ΣΥΡΙΖΑ και το ΚΚΕ. Το αντι-μνημονιακό τόξο, βάσει της παραγοντικής ανάλυσης αποτελείται από το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης, το οποίο παραδοσιακά ανήκει στον δεξιό χώρο και τα δύο πολιτικά κόμματα της ευρύτερης Αριστεράς, του ΣΥΡΙΖΑ και του ΚΚΕ. Για την κατανόηση

των ρητορικών τόπων των τριών αυτών κομμάτων ακολουθούν τα τυπικά αποσπάσματα έκαστου κόμματος και αναζητούνται οι διαφοροποιήσεις και οι ομοιότητές τους.

ΚΚΕ: Μνημόνιο = Καπιταλιστική Κρίση

Από την Παραγοντική Ανάλυση Αντιστοιχιών διαφαίνεται ότι το ΚΚΕ έχει τοποθετηθεί στον άξονα της αντιμνημονιακής ρητορικής, παράλληλα με την θέση που κατέχει στο τεταρτημόριο της Αριστεράς και αποτυπώνεται η τοποθέτηση του κόμματος σε ακραίες τιμές του πρώτου άξονα, υπογραμμίζοντας μια πιο άκαμπτη στάση έναντι του Μνημονίου και παράλληλα μια ισχυρότερη τοποθέτηση στον χώρο της Αριστεράς. Για τη διερεύνηση της τοποθέτησης αυτής αναλύονται τα είκοσι τυπικά αποσπάσματα του ΚΚΕ.

1. *τριάντα χρόνια και δεκαετίες τώρα οιοπολιτικέςδυνάμειςτουκεφαλαίου χαράζουν στρατηγικές ακολουθούν πολιτικές σε όφελος τουκεφαλαίου σε όφελος του καπιταλιστικού συστήματος σε όφελος των μονοπωλίων καιτων πολυεθνικών* (Μαυρίκος, Βουλευτής ΚΚΕ, Τιμή: 61,16)
2. *καιέχουν εφαρμοστεί σε όλες τις χώρες της ευρωπαϊκήςένωσης είτε έχουν τέτοια είτε διαφορετική κρίσηκαιέχουν την υπογραφή καιτου πασοκ και της νέας δημοκρατίας καιτου λαϊκού ορθόδοξου συναγερμού που τα στηρίζει σήμερα και μάλιστα κάνει και διάφορες άλλες προτάσεις* (Παφίλης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΚΚΕ, Τιμή: 51,32)
3. *συνειδητά υπηρετεί τα συμφέροντα καιτα κέρδη τουκεφαλαίου η πολιτική της του δίνει δύναμη το ισχυροποιεί τα δάνεια είναι για τη χρηματοδότηση των τραπεζιτών των εφοπλιστών των βιομηχάνων καιτων άλλων εκμεταλλευτών* (Μαρίνος, Βουλευτής ΚΚΕ, Τιμή: 50,21)
4. *ποιος το έχει οι τράπεζες δηλαδή το κεφάλαιοοι ελληνικές οι γερμανικές οι γαλλικές τράπεζες ποιοι είναι οι τοκογλύφοι καιοι κερδοσκόποι που λέτε στο λαό αυτοί δεν είναι* (Παφίλης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΚΚΕ, Τιμή: 47,00)
5. *η κρίση στην Ελλάδα και στην ευρωζώνη στην ευρωπαϊκήένωση η διεθνής κρίσηπού οφείλεται στα λαμόγια και στις μίζες όχι ότι δεν υπάρχουν τέτοια υπάρχουν και παραυπάρχουν καιεργατική αριστοκρατία και εξαγορασμένοι υπάρχουν* (Παπαρήγα, Γενική Γραμματέας ΚΚΕ, Τιμή: 45,56)
6. *να ακουμπήσουν τα λαϊκά στρώματα να της δώσουν νέα δύναμηοι νέοι καιοι νέες αυτό το διάστημα γίνεται μία μεθοδευμένη προσπάθεια να ενοχοποιηθούν τα δικαιώματα καιοι αγώνες των εργαζομένων* (Μαρίνος, Βουλευτής ΚΚΕ, Τιμή: 43,97)
7. *αυτοί που είναι οι πραγματικοί υπεύθυνοι της κρίσης δηλαδή οι κεφαλαιοκράτες η αστική τάξηοι κάτοχοι των βασικών και συγκεντρωμένων μέσων παραγωγής που είναι υπεύθυνοι για την κρίση γιατί οι αιτίες της δημοσιονομικής εκτροπής είναι ακριβώς η εξυπηρέτηση αυτών των συμφερόντων* (Καραθανασόπουλος, Ειδικός Αγορητής ΚΚΕ, Τιμή: 43,71)
8. *σε σύγκρουση με τις δυνάμειςτουκεφαλαίου η αγωνιστική ενότητα θα δυναμώσει μέσα σ αυτόν το δρόμο του αγώνα τον οποίο εχθρεύονται οιδυνάμειςτουκεφαλαίου απελευθερωθείτε από το πασοκ και τη νέα δημοκρατία γυρίστε τους την πλάτη* (Μαρίνος, Βουλευτής ΚΚΕ, Τιμή: 43,41)

9. η **εργατικήτάξη** λαϊκά στρώματα δεν ευθύνονται για **τα** ελλείμματα **και**τα χρέη δεν ευθύνονται για την **κρίση** που σημαδεύει σε όλο τον κόσμο τον καπιταλισμό το σύστημα στηρίζεται στην εξουσία **του κεφαλαίου** στην ατομική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής που αναπτύσσεται με κριτήριο το κέρδος (Μαρίνος, Βουλευτής ΚΚΕ, Τιμή: 42,85)
10. θα προχωρήσετε σε υποτίμηση **του κεφαλαίου** να φύγει **και** από τη μέση το πλασματικό **κεφάλαιο** ή θα δώσετε **και** το τελευταίο χτύπημα στην **εργατική δύναμη** και φοβάστε όπως **λέτε** τις κοινωνικές εκρήξεις βεβαίως τις φοβάστε (Παπαρήγα, Γενική Γραμματέας ΚΚΕ, Τιμή: 41,39)
11. κύριοι βουλευτές παρακολουθούμε τις ανεπιτυχείς προσπάθειες **των** στελεχών της κυβέρνησης της νέας δημοκρατίας **και** του λαϊκού ορθόδοξου συναγερμού να πείσουν τους **εργαζόμενους** ότι η διέξοδος είναι να συστρατευτούν με τις **πολιτικές** που **έχουν** από κοινού χαράζει αυτές **οι πολιτικές δυνάμεις** μαζί με την **ευρωπαϊκή ένωση** το διεθνές νομισματικό ταμείο (Μαυρίκος, Βουλευτής ΚΚΕ, Τιμή: 41,28)
12. η συμφωνία κυβέρνησης διεθνούς νομισματικού ταμείου **και** **ευρωπαϊκής ένωσης** αποτελεί μια λαίμητρο για **τα** εργατικά **και** κοινωνικά δικαιώματα είναι προφανές –και ανεξάρτητα από τους ισχυρισμούς κυβέρνησης **και** άλλων ότι **πρόκειται** για παραχώρηση επιπλέον αρμοδιοτήτων σε όργανα διεθνών οργανισμών **και** συγκεκριμένα στο διεθνές νομισματικό ταμείο την **ευρωπαϊκή ένωση** **και** την **ευρωπαϊκή** κεντρική τράπεζα (Παφίλης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΚΚΕ, Τιμή: 41,21)
13. το **κκε** δεν έχει καμμία σχέση με τη «siemens» δεν έχει καμμία σχέση με το βατοπέδι δεν έχει καμμία σχέση με το δομημένο ομόλογο δεν έχει καμμία σχέση με το κόλπο **του** χρηματιστηρίου δεν έχει καμμία σχέση με τις **πολιτικές** του διεθνούς νομισματικού ταμείου της **ευρωπαϊκής ένωσης** **και** **του κεφαλαίου** (Μαυρίκος, Βουλευτής ΚΚΕ, Τιμή: 39,92)
14. την ώρα που σε πολλές χώρες **και** στην **ευρωπαϊκή ένωση** που υποστηρίζετε **τα** προβλήματα για την **εργατική τάξη** **και** τους λαούς διογκώνονται η προσπάθεια **και** οι ενδοκαπιταλιστικοί ανταγωνισμοί οδηγούν σε αυτήν την αντιπαράθεση ευρώ δολαρίου με συνέπειες αυτά που περιέχει το νομοσχέδιο εδώ **τα** βαθιά αντεργατικά αντιλαϊκά μέτρα (Μαυρίκος, Βουλευτής ΚΚΕ, Τιμή: 39,90)
15. αυτό έχει **και** την αντίφασή **του** **και** **λέτε** μεταξύ σας ότι **τα** μέτρα που παίρνετε θα οδηγήσουν σε ύφεση αυτό **λέτε** **και** δεν **τα** έχετε βρει ως υποστηρικτές **και** απολογητές αυτού **του συστήματος** θα δώσετε βάρος (Παπαρήγα, Γενική Γραμματέας ΚΚΕ, Τιμή: 39,83)
16. σε δουλειά χωρίς συλλογικές συμβάσεις χωρίς εργασιακά **και** ασφαλιστικά δικαιώματα παραδομένους στην επιθετικότητα **του κεφαλαίου** φθηνότατη **εργατική δύναμη** δεν **μπορούν** να ζήσουν **οι** εργατικές λαϊκές οικογένειες με συνεχώς μειωμένους μισθούς **και** συντάξεις (Μαρίνος, Βουλευτής ΚΚΕ, Τιμή: 39,60)
17. είναι βάρβαρα για τους αυτοαπασχολούμενους **και** μην τους επικαλείστε ποιος έκλεισε **τα** μικρομάγαζα όλα αυτά **τα** χρόνια δεν **τα** έκλεισαν **οι** πολυεθνικές **και**τα μεγάλα σούπερ μάρκετ **οι** διαδηλώσεις **τα** έκλεισαν ποιος σακατεύει τον τουρισμό **και** τους μικρούς (Παφίλης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΚΚΕ, Τιμή: 39,40)
18. **και** πρέπει να σας πω ότι είμαστε μαθημένα **τα** βουνά από **τα** χιόνια **και** σας ξεκαθαρίζω το **εξήσπράγμα** είμαστε διδαγμένοι περισσότερο από ποτέ **και** διδασκόμαστε **και** από την προσφορά μας **και** διδασκόμαστε **και** από τις αδυναμίες μας **και** από **τα** λάθη μας (Παπαρήγα, Γενική Γραμματέας ΚΚΕ, Τιμή: 39,08)
19. εδώ βγαίνετε **και** **λέτε** ωμά –**και** όχι μόνο η κυβέρνηση αλλά **και** η νέα δημοκρατία **και** αυτό το υποστήριζαν **και** άλλα κόμματα από τη δεκαετία **του** 90 αν **και** τώρα μερικοί αλλάζουν ελίσσονται – ότι **έχουν** αλλάξει **οι** μορφές απασχόλησης (Παπαρήγα, Γενική Γραμματέας ΚΚΕ, Τιμή: 39,04)

20. *δεν έχει ξαναγίνει αυτό τέτοια συντονισμένη και ταυτισμένη κρίση του καπιταλιστικού συστήματος παντού είναι τα λαμόγια αυτοί που διόριζαν τα ανήψια τους τα παρανήψια τους τα «stage» είναι οι stagiers είναι όπως τους λέτε* (Παπαρήγα, Γενική Γραμματέας ΚΚΕ, Τιμή: 38,25)

Από τα τυπικά αποσπάσματα του ΚΚΕ φαίνεται ότι αποστασιοποιείται όχι μόνο από τις εγχώριες, ανταγωνιστικές πολιτικές δυνάμεις αλλά και από τις ευρωπαϊκές και διεθνείς πολιτικές και οικονομικές δυνάμεις (ΤΑ: 1, 2, 3, 4, 5, 8, 10, 11, 12). Έτσι, το ΚΚΕ κατασκευάζει την ετερότητα σε δύο επίπεδα: Πρώτον, στο εσωτερικό της χώρας και δεύτερον στους ευρωπαίους εταίρους. Αναφορικά με το πρώτο το ΚΚΕ κατηγορεί όλες τις πολιτικές δυνάμεις, πλην του ιδίου, για συνειδητή ευθυγράμμιση με τα συμφέροντα του κεφαλαίου, των πολυεθνικών και των μονοπωλίων εις βάρος των λαϊκών στρωμάτων και της εργατικής τάξης. Δημιουργεί αποστάσεις από το ΠΑΣΟΚ, τη ΝΔ και το ΛΑΟΣ κατηγορώντας τους ότι προσπαθούν να πείσουν τον ελληνικό λαό για την αναγκαιότητα του Μνημονίου (ΤΑ: 11, 12, 19) παραδίδοντας έτσι τα ασφαλιστικά και εργασιακά δικαιώματα στην «επιθετικότητα του κεφαλαίου» (ΤΑ: 16). Με αυτό τον τρόπο η εργατική τάξη οδηγείται σε πλήρη φτωχοποίηση παρέχοντας φθηνή εργατική δύναμη προς όφελος των γαλλικών και των γερμανικών τραπεζών (ΤΑ:3).

Αναφορικά με το δεύτερο επίπεδο, τους ευρωπαίους εταίρους, η αποστασιοποίηση του ΚΚΕ κινείται πάλι στο ευρύτερο επίπεδο κριτικής κατά του διεθνούς κεφαλαίου, θεωρώντας ότι η ΕΕ και το ΔΝΤ αποτελούν απλά συστημικά όργανα ισχυροποίησης του παγκόσμιου κεφαλαίου (ΤΑ: 12, 14). Επομένως, η γενικότερη στάση του ΚΚΕ κινητοποιείται από την εξής ρητορική κατασκευή: Η κρίση είναι παγκόσμια, ανήκει στο κεφάλαιο και η λογική του Μνημονίου στην Ελλάδα εξυπηρετεί αποκλειστικά και μόνο το ίδιο το κεφάλαιο με πολιτική προμετωπίδα την ΕΕ, το ΔΝΤ και το ελληνικό πολιτικό σύστημα, πλην του ΚΚΕ. Υπεύθυνοι για την κρίση είναι οι τραπεζίτες, οι εφοπλιστές και οι βιομήχανοι (ΤΑ: 3), οι γερμανικές και γαλλικές τράπεζες που λειτουργούν τοκογλυφικά (ΤΑ: 4), οι κεφαλαιοκράτες και η αστική τάξη ως κάτοχοι των μέσων παραγωγής (ΤΑ:7) και τα μονοπώλια και οι πολυεθνικές ως μέσο του καπιταλιστικού συστήματος (ΤΑ: 2). Τα θύματα αυτής της κρίσης είναι τα λαϊκά στρώματα (ΤΑ: 6) και η εργατική τάξη, η οποία χάνει πλήρως τα κοινωνικά και εργασιακά της δικαιώματα (ΤΑ: 9, 12, 14, 16) και παραμένει απροστάτευτη εμπρός στα συμφέροντα του καπιταλιστικού συστήματος.

Με αυτό τον τρόπο το ΚΚΕ κατασκευάζει ένα δίπολο αντιπαράθεσης «ΚΚΕ εναντίον Συστήματος» όπου στο Σύστημα εντάσσονται τόσο οι οικονομικές δυνάμεις όσο και οι πολιτικές δυνάμεις που έχουν ταυτιστεί με τα συμφέροντα του κεφαλαίου. Το ΚΚΕ προβάλλεται ως η μοναδική πολιτική δύναμη που δεν έχει καμία σχέση με τα σκάνδαλα των συστημικών κομμάτων (siemens, βατοπέδι, χρηματιστήριο) (ΤΑ: 13) ενώ παράλληλα υπογραμμίζει τη συνεκτικότητα της παρουσίας και τη συνέπειά του αναφορικά με τον ιδεολογικό του προσανατολισμό. Το ΚΚΕ προβάλλεται ως ο μόνος προστάτης των εργατικών δικαιωμάτων, καλώντας τα εργατικά στρώματα να συστρατευτούν μαζί του συγκρουστούν με τις δυνάμεις του κεφαλαίου (ΤΑ: 7). Η επίκληση αυτή στο λαϊκό συμφέρον λειτουργεί στον λόγο του ΚΚΕ ως παράγοντας αύξησης της αξιοπιστίας της πηγής, καθώς συγκροτεί την αυτό-εικόνα του ως η μόνη δύναμη ανασχεσης της καπιταλιστικής πίεσης στα λαϊκά στρώματα.

Εξ' αυτών, η ρητορική του ΚΚΕ στο Μνημόνιο 1, όπως αυτή τεκμαίρεται από τα τυπικά αποσπάσματα α) κατασκευάζει το δίπολο «Μνημόνιο/Αντιμνημόνιο», β) θέτει εαυτόν στην αριστερή αντιμνημονιακή ρητορική γ) αποστασιοποιείται από όλες τις πολιτικές και οικονομικές δυνάμεις τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό της Ελλάδας και δ) προβάλλει το ίδιο το ΚΚΕ ως τη μόνη ριζοσπαστική επιλογή και διέξοδο από την καπιταλιστική κρίση. Διατηρώντας αυτή τη στάση δείχνει όχι μόνο να μη συμμορφώνεται με τη νόρμα περί αναγκαιότητας του Μνημονίου αλλά αντιθέτως να κατασκευάζει ρητορικά την ετερότητα μέσω της σθεναρής και γενικευμένης αντιπολιτευτικής στάσης. Τον χώρο όμως της αριστερής αντιμνημονιακής ρητορικής φαίνεται να τον μοιράζεται με τον ΣΥΡΙΖΑ, ο οποίος ως νέα πολιτική δύναμη θέτει τις δικές του νόρμες και τα δικά του δίπολα.

ΣΥΡΙΖΑ: «Εμείς» δεν είμαστε «Εσείς»

Από την Παραγοντική Ανάλυση Αντιστοιχιών διαφαίνεται ότι ο ΣΥΡΙΖΑ έχει τοποθετηθεί στον άξονα της αντιμνημονιακής ρητορικής, παράλληλα με την θέση που κατέχει στον χώρο της Αριστεράς, όπως και το ΚΚΕ. Παρόλα αυτά από την παραγοντική ανάλυση προκύπτει ότι υπάρχει μια απόσταση, άρα και διαφοροποίηση, ανάμεσα στη ρητορική του ΣΥΡΙΖΑ και του ΚΚΕ, ενδεχομένως λόγω της προσπάθειας του πρώτου να περιχαράξει τον ζωτικό πολιτικό του χώρο στον ευρύτερο χώρο της Αριστεράς ως νεοεισερχόμενη πολιτική δύναμη στο ελληνικό Κοινοβούλιο. Για τη διερεύνηση της ρητορικής του ΣΥΡΙΖΑ και την μελέτη της

πολιτικής δυναμικής του νεοεμφανιζόμενου κόμματος, διερευνώνται οι ρητορικές κατασκευές του στα κάτωθι είκοσι τυπικά αποσπάσματα.

1. **και** από το τραγικό συμβάν οι εργαζόμενοι θρηνούν **και** το **μέλλοντους** **που** τους το στερείτε με αυτό το **νομοσχέδιο** αλλά **και** τους συναδέλφους **τους** **που** δεν ήταν στην απεργία ίσως **και** παρά τη θέλησή **τους** **χθες** **που** δεν πρόλαβαν (Τσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 56,82)
2. αυτούς **τους** αναλυτές **τους** βαθυστόχαστους **και** τους περισπούδαστους **που** **έχετε** ξαμολήσει εσείς τα **δύο** κόμματα **που** κυβερνούν τα κόμματα του δικομματισμού γιατί εσείς **τους** **έχετε** ξαμολήσει **και** αλοχτάνε στα κανάλια ότι για όλα **φταίνε** οι «τριακόσιοι» θα **τους** μαζέψετε (Ψαριανός, Βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 51,15)
3. απαξιώνετε έτσι όχι την παράταξη **και** το κόμμα **σας** όχι αυτούς **που** σας ψήφισαν **και** τον ελληνικό λαό αλλά απαξιώνετε ολόκληρη την κοινωνία **και** το πολιτικό σύστημα **αυτά** **που** λένε ότι «όλοι είναι ίδιοι» **αυτά** **που** λένε για **τους** τριακόσιους **και** τη βουλή τα τροφοδοτείτε (Κριτσωτάκης, Βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 45,55)
4. γιατί δεν **φταίνε** οι «τριακόσιοι» δεν **φταίνε** **άνθρωποι** που εκλέχτηκαν **προχθές** δεν **φταίνε** **άνθρωποι** που εκλέχτηκαν για ένα χρόνο πριν από δέκα χρόνια να **τους** απειλούν ακόμα **και** φίλοι **τους** (Ψαριανός, Βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 42,17)
5. ένα μήνυμα έδινε προς εσάς **τους** βουλευτές της πλειοψηφίας **που** πριν από **λίγο** ενοχληθήκατε με **αυτά** **που** είπα –και αυτό ίσως είναι **και** μια ένδειξη ότι **έχετε** ακόμα αντανακλαστικά **και** αυτό ήταν να ακούσετε την οργή του κόσμου **που** σας εξέλεξε (Τσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 41,35)
6. κύριε παπανδρέου **και** κύριε σαμαρά δεν **έχετε** να πείτε τίποτα πειστικό **στους** χιλιάδες πολίτες **που** χθες βγήκαν **στους** δρόμους των μεγάλων πόλεων της χώρας **στους** νέους **στους** γέροντες **στους** μεσήλικες **που** είχαν οργή **και** θυμό για ό τι συμβαίνει γύρω μας (Τσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 40,13)
7. βεβαία αυτή είναι πια η κατάληξη μόνο **άνθρωποι** έχουν κλείσει τα μάτια **τους** **και** τα αυτιά **τους** όπως το **είχατε** κάνει με την κρίση **που** ερχότανε **και** με άλλα γεγονότα δεν μπορούν να δουν **αυτές** τις εξελίξεις **και** επομένως να σηκώσουν το ανάστημά **τους** (Λαφαζάνης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 38,40)
8. δεν **έχετε** τίποτε πειστικό να πείτε **στους** νέους **που** βλέπουν το **μέλλον** **τους** δυσοίωνο **και** σκέπτονται να φύγουν στο εξωτερικό **και** είναι επιστήμονες **και** έχουν πάρει **και** ένα **και** δούλο **που** τυχία (Τσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 36,98)
9. διότι πολύ σύντομα μαζί με **τους** εγκληματίες **που** πέταξαν **χθες** τις μολότοφ θα αρχίσει να διερωτάται η κοινωνία **και** για τις δικές **τους** εγκληματικές ευθύνες **τους** προειδοποιούμε ευθέως όλους αυτούς **τους** εκφραστές μιας κρατικοδίαιτης επιχειρηματικότητας όλους αυτούς **που** κερδοσκόπησαν τζιράροντας το δημόσιο πλούτο **που** πλούτισαν με τον ιδρώτα του λαού (Τσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 36,34)
10. βγαίνουν **άνθρωποι** μας κάνουν μαθήματα περί δημοκρατίας **άνθρωποι** τσαλαπάτησαν τη δημοκρατία **άνθρωποι** οδηγούσαν τα τανκς **άνθρωποι** έδειχναν το δρόμο **στους** νεοφιλήδες **και** **στους** τάνκερς μας κάνουν μαθήματα περί δημοκρατίας (Ψαριανός, Βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 35,61)
11. στην **ουσία** **έχετε** πει ότι δεν ξέρατε πριν εγώ θα **σας** πω ότι ούτε τώρα **ξέρετε** ποιο προεκλογικό πρόγραμμα **σας** νομιμοποιεί **και** ποια νομιμοποίηση **έχετε** μετά τις χθεσινές διαδηλώσεις όταν ο ελληνικός λαός σε όλη τη χώρα έκανε **στους** δρόμους ανθρώπινα ποτάμια (Κριτσωτάκης, Βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 35,37)

12. αντιλαμβάνεστε λοιπόν το έγκλημα **πουκάνετε** σε βάρος της ελληνικής κοινωνίας παρουσιάζετε ως **μονόδρομο** τη βύθιση της ελληνικής οικονομίας την ύφεση ως **μονόδρομο** τη ραγδαία αύξηση της ανεργίας ως **μονόδρομο** την κατάρρευση των μικρών **και** μεσαίων επιχειρήσεων την απαξίωση του υλικού **και** ανθρώπινου παραγωγικού δυναμικού αυτής της χώρας (Τσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 35,20)
13. όλα όσα **έχετε** ήδη συμφωνήσει με την οικονομική **και** επικοινωνιακή τρομοκρατία **που** επιβάλατε αντί να χρεοκοπήσει η χώρα όπως ήταν ο κίνδυνος **που** μας **είχατε** πει **έχετε** ήδη κατορθώσει με την πολιτική **σας** να χρεοκοπήσετε εκατοντάδες χιλιάδες νοικοκυριά **σ** **αυτόν** τον **τόπο** (Τσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 33,64)
14. βγαίνει ο **κόσμος** στο δρόμο **και** λέει «να καεί το η βουλή» **ξέρετε** πώς τη **λέει** τη βουλή χρησιμοποιεί **μια** φράση **που** είχα πει κι εγώ σε **μια** τηλεοπτική εκπομπή όταν εκλέχτηκα όπως είπα **και** άλλα περί διαιτησίας **και** ποδοσφαίρου (Ψαριανός, Βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 33,53)
15. με **αυτά** τα μέτρα **που** περιλαμβάνει το **νομοσχέδιο** τους καλεί να πληρώσουν μόνοι **τους** το βαρύ λογαριασμό **και** τις μεγάλες αμαρτίες ενός πολιτικού συστήματος **που** έκανε για χρόνια για **δεκαετίες** **πάρτι** στην **πλάτη** **τους** (Παπαδημούλης, Ειδικός Αγορητής ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 33,01)
16. υπονομεύει τον μαζικό ενωτικό ειρηνικό υπερκομματικό αγώνα του ελληνικού λαού **και** των ελλήνων εργαζομένων **που** ξεχείλισαν **χθες** **στους** **δρόμους** **και** τις πλατείες εναντίον μιας άγριας νεοφιλελεύθερης πολιτικής **που** σφραγίζει το **νομοσχέδιο** που συζητούμε (Παπαδημούλης, Ειδικός Αγορητής ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 32,68)
17. αντί να αντικρούονται οι διαφορετικές απόψεις επικαλούνται το **μονόδρομο** **και** την **άγρια** κινδυνολογία **και** επειδή κύριε υπουργέ της οικονομίας κινδυνολογείτε όταν ακούτε **μια** δεύτερη **άποψη** **και** για να περάσετε τη δική **σας** κινδυνολογείτε στον ελληνικό λαό ότι θα συμβούν λιμοί **και** καταποντισμοί εγώ ένα θα **σας** διαβάσω (Λαφαζάνης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 32,63)
18. «εσείς τα τρώτε τα λεφτά **και** **έχετε** γονατίσει το λαό» εσείς τα **δύο** κόμματα **που** κυβέρνησαν **και** **που** γονατίσατε τη χώρα **και** τη φέρατε σε αυτό το χάλι θα έπρεπε να ντρέπεστε **και** να μαζέψετε τα σκυλιά **που** αλυχτάνε (Ψαριανός, Βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 32,43)
19. **σας** μεταφέρω το μήνυμα **που** έστειλε **χθες** στις διαδηλώσεις **όλος** **αυτός** ο **κόσμος** **που** **ξέρετε** πολύ καλά ότι δεν ψηφίζει μονάχα την αριστερά **αυτός** ο **κόσμος** **λέει** «ακούστε τη συνείδησή σας» (Τσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 32,14)
20. **εχθές** **στους** **δρόμους** της χώρας έκανε την εμφάνισή του **μια** νέα ελπίδα **αυτό** **που** θεωρητικά προσεγγίζαμε **όλο** το προηγούμενο διάστημα ως μέτωπο κοινωνικών **και** πολιτικών δυνάμεων **που** μπορεί να δώσει ελπίδα στο χώρο **και** στον **τόπο** εμφανίστηκε **χθες** (Τσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 31,44)

Από τα ανωτέρω τυπικά αποσπάσματα πράγματι ο ΣΥΡΙΖΑ εκφράζει την αρνητική του στάση απέναντι στο Μνημόνιο ενώ παράλληλα τοποθετείται στον άξονα της Αριστεράς λόγω της αναφοράς του στο λαϊκό και εργατικό συμφέρον, στην προάσπιση των συμφερόντων του ελληνικού λαού και στην υποστήριξη των λαϊκών κινητοποιήσεων κατά του Μνημονίου. Πιο συγκεκριμένα, ως πρώτο μέλημα, ο ΣΥΡΙΖΑ προσπαθεί να τοποθετεί «απέναντι» από τις κυρίαρχες πολιτικές δυνάμεις αποστασιοποιώντας εαυτόν από τα κυβερνόντα κόμματα της Μεταπολίτευσης (ΤΑ: 1, 4, 6, 10) και θεωρώντας ότι δεν ανήκει σωρηδόν στους «300» (ΤΑ: 2, 4). Αντιθέτως,

αποτελεί μια νεοεισερχόμενη πολιτική δύναμη που αρνείται να ταυτιστεί με το ευρύτερο δικομματικό σύστημα, ένα σύστημα το οποίο εκμεταλλεύτηκε τον ελληνικό λαό εις βάρος των συμφερόντων του (ΤΑ: 18). Κατ' αυτό τον τρόπο ο ΣΥΡΙΖΑ κατασκευάζει την ετερότητα σε δύο επίπεδα, πρώτον βάσει νεοεισερχόμενου κόμματος και δεύτερον βάσει ιδεολογικής απόστασης. Η ιδεολογική αυτή απόσταση τεκμαίρεται και από την προσπάθεια του ΣΥΡΙΖΑ να αυξήσει την αξιοπιστία του ως πηγή επικαλούμενο τον λαό (ΤΑ: 5, 6, 7, 8, 11, 16) και τις αντιμνημονιακές κινητοποιήσεις, τις οποίες επικαλείται όχι μόνο για να αυξήσει το κύρος του αλλά και ως μομφή έναντι της νομιμοποίησης του ΠΑΣΟΚ ως κυβέρνηση. Από τα προαναφερθέντα τυπικά αποσπάσματα, η πλειοψηφία της ρητορικής του ΣΥΡΙΖΑ επικεντρώνεται στη συγκρότηση στάσης υπέρ των αντιμνημονιακών κινητοποιήσεων με ισχυρή επίκληση στο λαϊκό στοιχείο και στην κατασκευή της εικόνας του ΣΥΡΙΖΑ ως μια πολιτική δύναμη η οποία ουδέποτε συμμετείχε σε πολιτικές αποφάσεις κατά του κοινωνικού συμφέροντος, ουδέποτε συμμετείχε σε πολιτικά σκάνδαλα και άρα αποτελεί την άσπιλη πολιτική φωνή και θέτει τη βάση για μια νέα δυναμική στον πολιτικό χώρο, βασισμένη στην ρητορική της «ελπίδας» (ΤΑ: 20).

Παράλληλα ο ΣΥΡΙΖΑ ασκεί κριτική και στο ίδιο το Μνημόνιο, θεωρώντας ότι το νομοσχέδιο καταστρέφει το μέλλον των εργαζομένων (ΤΑ: 1), των νέων και των επιστημόνων (ΤΑ: 8) αλλά και όλης της ελληνικής κοινωνίας (ΤΑ: 12). Απονομιμοποιεί τη νόρμα ότι το Μνημόνιο είναι μονόδρομος, θεωρώντας ότι η κατάρρευση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, η απαξίωση του υλικού και ανθρώπινου παραγωγικού δυναμικού και η βύθιση της ελληνικής οικονομίας (ΤΑ: 12) αποτελούν ουσιαστικά παράγωγα μιας προσυμφωνημένης οικονομικής και επικοινωνιακής τρομοκρατίας (ΤΑ:13) με στόχο ο ελληνικός λαός να πληρώσει μόνος του τον *«βαρύ λογαριασμό και τις μεγάλες αμαρτίες ενός πολιτικού συστήματος που έκανε για χρόνια, για δεκαετίες πάρτι στην πλάτη τους»* (ΤΑ: 15). Επομένως το Μνημόνιο, σύμφωνα με τον ΣΥΡΙΖΑ, δεν αποτελεί μονόδρομο για τη σωτηρία της χώρας, αλλά μια μετακύλιση των παρελθόντων οικονομικών σκανδάλων της πολιτικής σκηνής, στους τωρινούς πολίτες της χώρας, οι οποίοι αποτελούν θύματα του εκβιασμού «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία».

Με αυτό τον τρόπο ο ΣΥΡΙΖΑ δεν συμμορφώνεται με τη νόρμα περί αναγκαιότητας του Μνημονίου αλλά ταυτίζεται με τις λαϊκές κινητοποιήσεις και την ευρύτερη κοινωνική αντίδραση κατά του Μνημονίου. Επίσης, η θέση του υπέρ των υπερκομματικών κινητοποιήσεων αποτελεί και ένα κάλεσμα προς την ελληνική

κοινωνία υποστήριξης ενός νέου πολιτικού κόμματος, άσπιλου και αμόλυντου, το οποίο φιλοδοξεί να αυξήσει την επιρροή του στην ελληνική πολιτική σκηνή με την σθεναρή αντι-μνημονιακή του στάση και την υπέρβαση των κομματικών εσκαμμένων. Η προσπάθεια αυτή αποτυπώνεται και από το γεγονός ότι ο ΣΥΡΙΖΑ έχει στατιστικά σημαντική παρουσία ($p = 0,03446$) στην κλάση 3, «Πολιτικό Σύστημα», ως μια προσπάθεια επαναδιαπραγμάτευσης με το εσωτερικό πολιτικό σύστημα και ζύμωσης των πολιτικών δυνάμεων με απώτερο στόχο να οριοθετήσει την κομματική του παρουσία και να εδραιώσει την πολιτική του επιρροή. Επιπροσθέτως θέτει ζήτημα νομιμοποίησης της κυβέρνησης, μια νομιμοποίηση που θεωρεί ο ΣΥΡΙΖΑ ότι έχει αρθεί λόγω των αντιδράσεων και των κινητοποιήσεων (ΤΑ: 11), καθώς το προεκλογικό πρόγραμμα του ΠΑΣΟΚ διέφερε κατά πολύ σε σχέση με την πολιτική του πρακτική ως κυβέρνηση.

ΝΔ: Το Μνημόνιο «δεν βγαίνει»

Από την Παραγοντική Ανάλυση Αντιστοιχιών διαφαίνεται ότι η ΝΔ έχει τοποθετηθεί στον άξονα της αντι-μνημονιακής ρητορικής, παράλληλα με την θέση που κατέχει στο ευρύτερο χώρο της Δεξιάς και σχετικά κοντά με τη ρητορική του ΛΑΟΣ. Προφανώς η αντιθετική διαχωριστική γραμμή με το ΛΑΟΣ αποτελεί η αντι-μνημονιακή στάση της ΝΔ, αλλά και οι δύο πολιτικές δυνάμεις τοποθετούνται στον άξονα της δεξιάς ρητορικής. Για τη διερεύνηση της τοποθέτησης αυτής αναλύονται τα είκοσι τυπικά αποσπάσματα της ΝΔ.

1. **80 000000ευρώ**έσοδα **400 000000ευρώ** μισθοδοσία και **800 000000ευρώ** δαπάνες και γίνεται τώρα απελευθέρωση και θα φορτώσουμε στην πλάτη του ελληνικού λαού **10 000000 000** ευρώ; (Κεφαλογιάννης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΝΔ, Τιμή: 182,06)
2. το μάρτιο το συμπληρωματικό πακέτο **μέτρων** ανήλθε στα **5000000000ευρώ**σήμερα αρχές μαΐου τα **νέαμέτρα** ανέρχονται στα **5 8** δισεκατομμύρια **ευρώ** (Σταϊκούρας, Βουλευτής ΝΔ, Τιμή: 162,55)
3. πήρατε **1 000000000ευρώ** από τους πλούσιους για να δώσετε **500 000000ευρώ** το 2009 και **500 000000ευρώ** το 2010 (Τζίμας, Βουλευτής ΝΔ, Τιμή: 155,84)
4. Δεν πήρατε το μάθημά σας από τη μεγαλύτερη αναδιανομή εισοδήματος που έγινε ποτέ στην Ελλάδα με το μεγάλο σκάνδαλο του Χρηματιστηρίου όπου **11 000000000ευρώ** **330 000000000000** δραχμές εκείνη την εποχή άλλαξαν χέρια και πήγαν στις τσέπες του **0 5%** του ελληνικού λαού εμείς το **κάναμε** αυτό το σκάνδαλο; (Κεφαλογιάννης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΝΔ, Τιμή: 152,79)

16. *το μάρτιο το πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων μειώθηκε κατά 500 000000ευρώσήμερα προκύπτει επιπλέον μείωση 500 000000 εκατομμύρια ευρώ ισόποση μείωση προβλέπεται για το 2011 και για το 2012(Σταϊκούρας, Βουλευτής ΝΔ, Τιμή: 91,90)*
17. *κάθε δύο μήνες και 5000000000ευρώ επιπλέον για μέτρα και είμαστε ακόμα στο μάιο φανταστείτε τι έχει να γίνει. και αναρωτιέμαι αν, όπως ισχυρίζεται ο κύριος Υπουργός, πήγαιναν όλα τόσο καλά, γιατί αυτά τα καινούρια μέτρα;* (Σταϊκούρας, Βουλευτής ΝΔ, Τιμή: 84,90)
18. *με αυτήν την ρύθμιση ιδιαίτερα δικαιώνετε την πολιτική της νέας δημοκρατίας που με εκείνο το πακέτο των 28 000000 000 εξασφάλισε στην έναρξη της οικονομικής κρίσης τη ρευστότητα του τραπεζικού συστήματος* (Τζίμας, Βουλευτής ΝΔ, Τιμή: 84,26)
19. *2801 του 2000 δώσατε τη δυνατότητα να προεισπράξει το κράτος χρήματα για να μπούμε με «ξύλινα» πόδια στην ονε 4000000000ευρώκύριε φλωρίδη ξέρετε ότι μου είστε ιδιαίτερα συμπαθής και σας θεωρώ από τους άξιους κοινοβουλευτικούς* (Κεφαλογιάννης, Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος ΝΔ, Τιμή: 79,55)
20. *θα σας θυμίσω εδώ βέβαια κύριε παπανδρέου ότι πέρυσι το δεκέμβριο του 2008 και όλο το 2009 «χαλάγατε τον κόσμο» για εκείνα τα 28 000000000 που είχαν δοθεί από την κυβέρνηση καραμανλή για την ενίσχυση αυτής της ρευστότητας* (Σαμαράς, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 78,10)

Η ρητορική της ΝΔ συγκροτείται αποκλειστικά από μια προσπάθεια να διαφοροποιηθεί από το εμποδωμένο δικομματικό σύστημα, υπογραμμίζοντας ότι οι οικονομικές ατασθαλίες του ΠΑΣΟΚ είναι η κύρια αιτία όπου η Ελλάδα καλείται να δανειστεί από την Ευρώπη. Κατηγορεί το ΠΑΣΟΚ για το σκάνδαλο του Χρηματιστηρίου, το οποίο αποκαλεί ως «τη μεγαλύτερη αναδιανομή εισοδήματος που έγινε ποτέ στην Ελλάδα» (ΤΑ: 4), για το σκάνδαλο των υποβρυχίων (ΤΑ: 10), για υπερ-δανεισμό (ΤΑ: 6) και για χάλκευση των στοιχείων ώστε η Ελλάδα να μπει στην ΟΝΕ με «ξύλινα πόδια» (ΤΑ:19). Με αυτό τον τρόπο η ΝΔ συγκροτεί τη στάση της ως η «νοικοκυρεμένη» πολιτική δύναμη, η οποία ουσιαστικά τον καιρό της διακυβέρνησής της προσπαθούσε να «συμμαζέψει» την κατασπατάληση των οικονομικών πόρων της διακυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ. Από τα τυπικά αποσπάσματα τεκμαίρεται ότι η ΝΔ αντιτίθεται στο Μνημόνιο για λόγους μη διαφάνειας των οικονομικών πόρων (ΤΑ: 12) και παράλληλα κατασκευάζει τη ρητορική του «Το Μνημόνιο δεν βγαίνει» (ΤΑ: 13,14, 15) καθώς ουσιαστικά ζητείται από την Ευρώπη να χρηματοδοτήσει την οικονομική κακοδιαχείριση των κυβερνήσεων του ΠΑΣΟΚ.

Η ΝΔ φαίνεται να έχει κοινά στοιχεία με τη ρητορική του ΛΑΟΣ αναφορικά με το γεγονός ότι και τα δύο κόμματα αποστασιοποιούνται από το ΠΑΣΟΚ υπό όρους μη εξυπηρέτησης του εθνικού συμφέροντος. Η διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι ο ΛΑΟΣ συναινεί στο Μνημόνιο θεωρώντας το εθνική ανάγκη, ενώ η ΝΔ διαφοροποιείται θεωρώντας ότι το Μνημόνιο δεν αποτελεί τη λύση, αλλά ουσιαστικά βυθίζει την ελληνική οικονομία σε τέλμα υπονομεύοντας την οικονομική ανάπτυξη.

Τέλος, η ΝΔ αποτυπώνεται ως στατιστικά σημαντική ($p = 0,01584$) στην κλάση 5 «η Ευρώπη», λόγω του γεγονότος ότι συγκροτεί την εικόνα της Ευρώπης ως δανειστή αλλά και ως τοποτηρητή των οικονομικών εξελίξεων στη χώρα (ΤΑ: 7, 10, 11).

Το πρώτο Μνημόνιο υπερψηφίστηκε από τους βουλευτές του ΠΑΣΟΚ, του ΛΑΟΣ και τη βουλευτή της ΝΔ Ντόρα Μπακογιάννη, η οποία διεγράφη από την κοινοβουλευτική ομάδα της Ν.Δ. Από το ΠΑΣΟΚ διαφοροποιήθηκαν οι Γιάννης Δημαράς, Σοφία Σακοράφα και Βασίλης Οικονόμου, οι οποίοι διεγράφησαν από την κοινοβουλευτική ομάδα του κόμματος. Από την κοινοβουλευτική συζήτηση συγκροτήθηκε η νόρμα υπέρ του Μνημονίου «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία» θεωρώντας ότι η υπερψήφιση του Μνημονίου εγγυάται και το εθνικό και το λαϊκό συμφέρον, καθώς από τη μια αποτελεί πατριωτικό καθήκον ώστε να μην χρεοκοπήσει η Ελλάδα αλλά και από την άλλη εξασφαλίζει την ομαλή εργασιακή λειτουργία στο εσωτερικό της χώρας, ώστε να μην πληγούν τα εργασιακά δικαιώματα. Στον αντίποδα, ο αντιμνημονιακός άξονας δεν παρήγαγε μια ενιαία αντιπολιτευτική ρητορική. Η ΝΔ επικεντρώθηκε στην οικονομοτεχνική αποτυχία του Μνημονίου («Το Μνημόνιο δεν βγαίνει»), ενώ το ΚΚΕ περιχαράκώθηκε πίσω από την κατασκευή του Μνημονίου ως καπιταλιστική κρίση, η οποία ήταν αναμενόμενη καθώς το νοσεί το ευρύτερο καπιταλιστικό σύστημα και εξ αυτού όλες οι καπιταλιστικές δομές. Τέλος, ο ΣΥΡΙΖΑ επικεντρώθηκε περισσότερο στην απονομιμοποίηση της νόρμας αναφορικά με το περιεχόμενό της, προέβη σε προσπάθειες δημιουργίας πολιτικού ζωτικού χώρου, διεκδικώντας μια θέση στην ευρύτερη και πιο ήπια «Αριστερά», παρουσιάζοντας εαυτόν ως υπέρμαχο των κινητοποιήσεων και της υπερκομματικής αντιπολίτευσης, σε μια προσπάθεια να ταυτίσει το ίδιο το πολιτικό κόμμα με την ευρύτερη κοινωνική δυσaréσκεια.

Κεφάλαιο 9 – Ανάλυση κοινοβουλευτικής συζήτησης ψήφισης του δεύτερου Μνημονίου. Περικοπές, Λιτότητα και Χρέος.

Το Δεύτερο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής για την Ελλάδα (Second Economic Adjustment Programme for Greece), ή "δεύτερο μνημόνιο", όπως απαντάται συχνότερα, υπογράφηκε την 1η Μαρτίου 2012 μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας, εκπροσωπούμενης από τον πρωθυπουργό της Λουκά Παπαδήμο, και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, εκ μέρους του Eurogroup, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) με επιπρόσθετα, πολύ ισχυρά μέτρα λιτότητας στο πλαίσιο της «ανταγωνιστικότητας» και της «ανάπτυξης» της ελληνικής οικονομίας, εις βάρος όμως των κοινωνικών θεσμών και των εργασιακών κεκτημένων (Τερζής, 2017· Γεωργίου, 2019).

Η κρίση χρέους της Ευρωζώνης, προερχόμενη από τον απόηχο της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, θεωρήθηκε ως η σημαντικότερη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και παρά τις προσπάθειες δύο ετών και το τεράστιο οικονομικό και κοινωνικό κόστος, η Ευρωζώνη και κυρίως η Ελλάδα, δεν έχει καταφέρει να βρει διέξοδο από αυτή. Η Ευρώπη θεωρήθηκε «αναποτελεσματική» στο να διαχειριστεί την κρίση στην Ελλάδα και εν συνόλω η Ε.Ε. κατηγορήθηκε για έλλειψη ηγεσίας (Κατσίκας, 2012). Το έλλειμα ηγεσίας σχετίστηκε με τη στάση που τήρησαν κατά τη διάρκεια της κρίσης οι χώρες του ευρωπαϊκού Βορρά και κυρίως η Γερμανία¹³, καθώς οι χώρες αυτές κατάφεραν να ανακάμψουν γρήγορα από την κρίση του 2008-2009 και τώρα αποτελούν τον κεντρικό πόλο αναφοράς για την οικονομική διάσωση των ευρωπαϊκών χωρών της περιφέρειας, απαιτώντας λιτότητα και ισχυρή δημοσιονομική αναπροσαρμογή. Παράλληλα, η βαθιά ύφεση από το 2008 και μετά είχε σοβαρές συνέπειες στο πολιτικό σύστημα των χωρών υπό κρίση, όπου τα κυβερνητικά κόμματα υφίστανται σοβαρές εκλογικές απώλειες ή και ήττες και εθνικιστικά κόμματα αυξάνουν τη δυναμική τους (Παναγιωταρέα, 2012· Clements, Nanou & Verney, 2014). Οι εθνικοί ηγέτες χάνουν την υποστήριξη των πολιτών τους ενώ η ίδια η ιδέα της ενοποίησης συνδέεται άμεσα με τον έλεγχο και την εποπτεία, οδηγώντας στην περαιτέρω ανάπτυξη του ευρω-σκεπτικισμού (Tsoukalis,

¹³ Για την επίδραση της κρίσης στην οικονομία της Γερμανίας βλ.

ενδεικτικά Lehndorff αναφορικά με την επίδραση του γερμανικού οικονομικού μοντέλου στην Ευρώπη, Samaras, Iordanidou & Dogani για τη δυναμική της συγκρότησης της εικόνας της Γερμανίας στον Τύπο καθώς και Bogain (2014) για τη συγκρότηση της εικόνας της Γερμανίας στον γαλλικό Τύπο και Σαμαράς και Ιορδανίδου για την απεικόνιση της Γερμανίας την περίοδο της κρίσης. Για τον τρόπο με τον οποίο έχει εργαλειοποιηθεί η έννοια της «εικόνας» ενός κράτους καθώς και τις θεωρητικές συνεπαγωγές βλ. επιπροσθέτως Σαμαράς (2014)

2006·Rogers & Vasilopoulou, 2012·Γουγάς, 2016)¹⁴. Η άνοδος αυτή του ευρωσκεπτικισμού, η ευρύτερη δυσaráσκεια για τις «χώρες του Βορρά», η αίσθηση «τιμωρίας» της ελληνικής κοινωνίας και η αποτυχία «νοικοκυρέματος» της ελληνικής οικονομίας ενέτεινε την, ήδη τεταμένη, κριτική κατά της ΕΕ, θεωρώντας ότι τα μέτρα λιτότητας και ο τρόπος επιβολής τους καταπατούσαν βασικά δημοκρατικά κεκτημένα και ότι η Τρόικα¹⁵ δεν είχε πλέον συμβουλευτικό αλλά βαθιά πολιτικό ρόλο (Koukiadaki & Kretsos, 2012·Michael-Matsas, 2013·Bini Smaghi, 2014), οδηγώντας σε μια ευρύτερη αποδομητική κριτική έναντι των θεσμών και της ίδιας της αναγκαιότητας του Μνημονίου, το οποίο θεωρήθηκε ως πράξη «εθελοδοουλίας» (Takas & Samaras, 2016).

Ο κοινωνικός αυτός αναβρασμός στο εσωτερικό της Ελλάδας, συμπληρώνεται από την πίεση των Ευρωπαίων εταίρων και των ευρωπαϊκών Μέσων¹⁶. «Αφήστε την Ελλάδα να χρεοκοπήσει επιτέλους» αναφέρεται στο πρωτοσέλιδο της εφημερίδας Die Welt τον Σεπτέμβριο του 2011. Χωρίς να αναφέρει τον όρο PSI, η εφημερίδα αποκαλύπτει ότι το Βερολίνο δρομολογεί κούρεμα χρέους για ιδιώτες επενδυτές. Το δημοσίευμα συνοδεύεται από γελοιογραφία που απεικονίζει Έλληνες διαδηλωτές, με ατημέλητα φρύδια και μουστάκια, σε κατάσταση παροξυσμού, κάτι σαν την ελληνική εκδοχή του απείθαρχου γαλατικού χωριού¹⁷. Παράλληλα, τη νύχτα της 26ης-27ης Οκτωβρίου 2011 στη σύνοδο κορυφής της ΕΕ, οι πολιτικοί έλαβαν δύο αποφάσεις σχετικά με την προσπάθεια μείωσης του κινδύνου σε περίπτωση ελληνικής αθέτησης υποχρεώσεων. Η πρώτη απόφαση αναφερόταν στην απαίτηση από όλες τις ευρωπαϊκές τράπεζες να επιτυγχάνουν κεφαλαιοποίηση 9% ώστε να ισχυροποιηθούν έναντι μίας ενδεχόμενης ελληνικής αδυναμίας πληρωμής. Η δεύτερη απόφαση αφορούσε στην αξιοποίηση του EFSF από 500 δις ευρώ σε 1 τρισεκατομμύριο ευρώ,

¹⁴ Για την ανάπτυξη του ευρωσκεπτικισμού στην Ελλάδα λόγω κρίσης βλ. ενδεικτικά Verney (2015) καθώς και Serricchio, Tsakatika & Quaglia (2013) και για τη συγκρότηση του ευρωσκεπτικισμού με κοινούς όρους τόσο από την άκρα δεξιά όσο και την άκρα αριστερά βλ. Halkiourou, Nanou & Vasilopoulou

¹⁵ Για την ευρύτερη πολιτική χάραξη και στάση της Τρόικας τη διετία 2010-2010 και τον τρόπο με τον οποίο οι συγκροτήθηκαν απειλή του Grexit βλ. ενδεικτικά Visvizi καθώς και Wodak & Angouri (2014)

¹⁶ Για τον τρόπο με τον οποίο τα ευρωπαϊκά Μέσα αποτύπωσαν την ελληνική κρίση βλ. ενδεικτικά Mylonas (2012) για την δαιμονοποίηση της Ελλάδας και του ευρύτερου ευρωπαϊκού νότου, Mercille (2014) για τη στάση των Μέσων έναντι της Ιρλανδίας καθώς και Vliegthart & Mena Montes (2014) για την αντίστοιχη ανάλυση αναφορικά με την Ισπανία και την Ολλανδία.

¹⁷ Διαδικτυακό Ενημερωτικό site, «Η ελληνική κρίση μέσα από εμβληματικά πρωτοσέλιδα και άρθρα γερμανικών εφημερίδων», <http://newpost.gr/politiki/689302/h-ellhnikh-krish-mesa-epo-embhmatika-prwtoselida-kai-arthra-germanikwn-efhmeridwn> Ημ. πρόσβασης: 18/11/2018

ως τείχος προστασίας για την προστασία της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας σε άλλες χώρες της Ευρωζώνης σε μια επικείμενη κρίση χρέους. Επιπλέον, οι χώρες της ευρωζώνης συμφώνησαν σε ένα σχέδιο μείωσης του χρέους της Ελλάδας από το 160% σε 120% του ΑΕΠ έως το 2020. Στο πλαίσιο αυτού του σχεδίου προτάθηκε οι ιδιώτες επενδυτές που διακρατούν ελληνικά κρατικά ομόλογα να προχωρήσουν σε ανταλλαγή ομολόγων με ονομαστικό κούρεμα 50%, εθελοντικά¹⁸.

Μετά το πρώτο μνημόνιο της κυβέρνησης Παπανδρέου και την επακόλουθη κοινωνική αναταραχή επήλθε η παραίτησή του στις 11 Νοεμβρίου 2011. Είχε προηγηθεί η ανακοίνωση για διενέργεια δημοψηφίσματος με θέμα τη νέα δανειακή σύμβαση στις 31 Οκτωβρίου και η ματαίωση του 4 ημέρες μετά, κατόπιν της στάσης των Ευρωπαίων εταίρων, που αποφάσισαν από κοινού ότι σε περίπτωση δημοψηφίσματος το ερώτημα θα έπρεπε να είναι κατά πόσον η Ελλάδα θα παραμείνει εντός ή εκτός ευρωζώνης. Επιπλέον, προβάλλοντας την αβεβαιότητα της εγχώριας πολιτικής εξέλιξης στην Ελλάδα, άσκησαν επιπλέον πίεση αναβάλλοντας την πρώτη εκταμίευση μετά την ανακοίνωση για τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος για τις αποφάσεις της συνόδου κορυφής της Ευρωζώνης. Η ανακοίνωση του κ. Παπανδρέου περί πρόθεσης διενέργειας δημοψηφίσματος «ανησύχησε» τις ευρωπαϊκές δυνάμεις. Ο Βόλφγκανγκ Σόιμπλε θεώρησε ότι το δημοψήφισμα αποτελεί μια διαδικασία εθελοντικής εξόδου της Ελλάδας από την Ευρωζώνη¹⁹ και ακολούθησε η αποκάλυψη των FinancialTimes αναφορικά με την πρόταση του Ζοζέ Μανουέλ Μπαρόζο για την αντικατάσταση της κυβέρνησης Παπανδρέου²⁰ με μια τεχνοκρατική κυβέρνηση, υπό την ηγεσία του Λουκά Παπαδήμου²¹, γεγονός που χαρακτηρίστηκε ως άμεση παρέμβαση της Ευρώπης στα εσωτερικά της Ελλάδας.

Η κυβέρνηση υπό τον Πρωθυπουργό Λουκά Παπαδήμο, μια συγκυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας, του ΠΑΣΟΚ και του ΛΑΟΣ, ο οποίος αργότερα καταψήφισε το δεύτερο Μνημόνιο, ορκίστηκε στις 11 Νοεμβρίου και οδήγησε τη νέα κυβέρνηση

¹⁸ Διαδικτυακό Ενημερωτικό site, «Οι ημερομηνίες – σταθμοί στα χρόνια των μνημονίων», <http://newpost.gr/politiki/689262/oi-hmeromhnies-ndash-stathmoi-sta-xronia-twn-mnhmoniwn> Ημ. πρόσβασης: 18/11/2018

¹⁹ Εφ. Καθημερινή, FinancialTimes: «Το παρασκήνιο του δημοψηφίσματος και των Καννών», <http://www.kathimerini.gr/766734/article/epikairothta/politikh/financial-times-to-paraskhnio-toy-dhmoyhfismatos-kai-twn-kannwn>, Ημ. πρόσβασης: 22/11/2018

²⁰ Ο πολιτικός καταποντισμός του ΠΑΣΟΚ επιβεβαιώνει τη θέση ότι κάθε κυβέρνηση που εισήγαγε προς ψήφιση Μνημόνιο ηττήθηκε εκλογικά στην επόμενη αναμέτρηση, παράλληλα όμως δημιούργησε ένα ιδεολογικό «κενό» στον ευρύτερο κεντροαριστερό χώρο, τον οποίο κατέλαβε συστηματικά ο ΣΥΡΙΖΑ. Για την επίδραση αυτή βλ. ενδεικτικά SpourdalakisAnastasakis, Katsambekis

²¹ Εφ. Εφημερίδα των Συντακτών: «Αποκαλύψεις F.T. για το «μαγειρείο» των Καννών», <http://archive.efsyn.gr/?p=196905>, Ημ. πρόσβασης: 22/11/2018

στην διαπραγμάτευση της νέας δανειακής σύμβασης. Ο σχηματισμός της νέας αυτής Κυβέρνησης προκάλεσε αντίδραση των πολιτικών κομμάτων της Αριστεράς, ΣΥΡΙΖΑ και ΚΚΕ, καθώς θεωρήθηκε ότι η κυβέρνηση αυτή θα συνέχιζε την πολιτική των Μνημονίων και έκαναν λόγο για «κυβέρνηση μετώπου ΠΑΣΟΚ/ΝΔ/ΛΑΟΣ ενάντια στα συμφέροντα των πολιτών»^{22/23}. Ο κ. Παπαδήμος πρότεινε τη συμμετοχή όλων των πολιτικών κομμάτων στη νέα κυβέρνηση, ΣΥΡΙΖΑ και ΚΚΕ όμως αρνήθηκαν να συμμετάσχουν θεωρώντας την κυβέρνηση προϊόν κοινοβουλευτικό πραξικοπήματος, όπου καταγράφηκε το αίτημα του ΣΥΡΙΖΑ να ανατραπεί η κυβέρνηση και να προχωρήσει η χώρα σε διενέργεια εκλογών²⁴.

Τα νέα μέτρα «λιτότητας» - όπως χαρακτηρίστηκαν ευρέως - εγκρίθηκαν από την κυβέρνηση στις 10 Φεβρουαρίου 2012 και δυο μέρες αργότερα, στις 12 Φεβρουαρίου 2012, τα μέτρα τέθηκαν προς ψήφιση στην βουλή. Κατόπιν πολύωρης διαβούλευσης το δεύτερο Μνημόνιο («Έγκριση των Σχεδίων Συμβάσεων Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ), της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Τράπεζας της Ελλάδος, του Σχεδίου του Μνημονίου Συνεννόησης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Τράπεζας της Ελλάδος και άλλες επείγουσες διατάξεις για την μείωση του δημοσίου χρέους και τη διάσωση της εθνικής οικονομίας») ψηφίστηκε μεταμεσονύκτια από συνολικά 278 βουλευτές, εκ των οποίων 199 υπερψήφισαν επί της αρχής, 74 ψήφισαν «κατά», ενώ 5 δήλωσαν «παρών». Εκτός βουλής, οι μαζικές διαδηλώσεις ήταν επεισοδιακές και οδήγησαν σε τραυματισμούς διαδηλωτών και αστυνομικών, καθώς το κίνημα των «Αγανακτισμένων» βρισκόταν στο ζενίθ των κινητοποιήσεων του (Karamichas, 2015·Sotiropoulos, 2017·Σερντεδάκης & Κουφίδη, 2018)²⁵. Σε αυτό το πλαίσιο στις 12 Φεβρουαρίου 2012 διεξήχθη υπό ένταση η κοινοβουλευτική συζήτηση αναφορικά με την ψήφιση του δεύτερου Μνημονίου στην Ελλάδα.

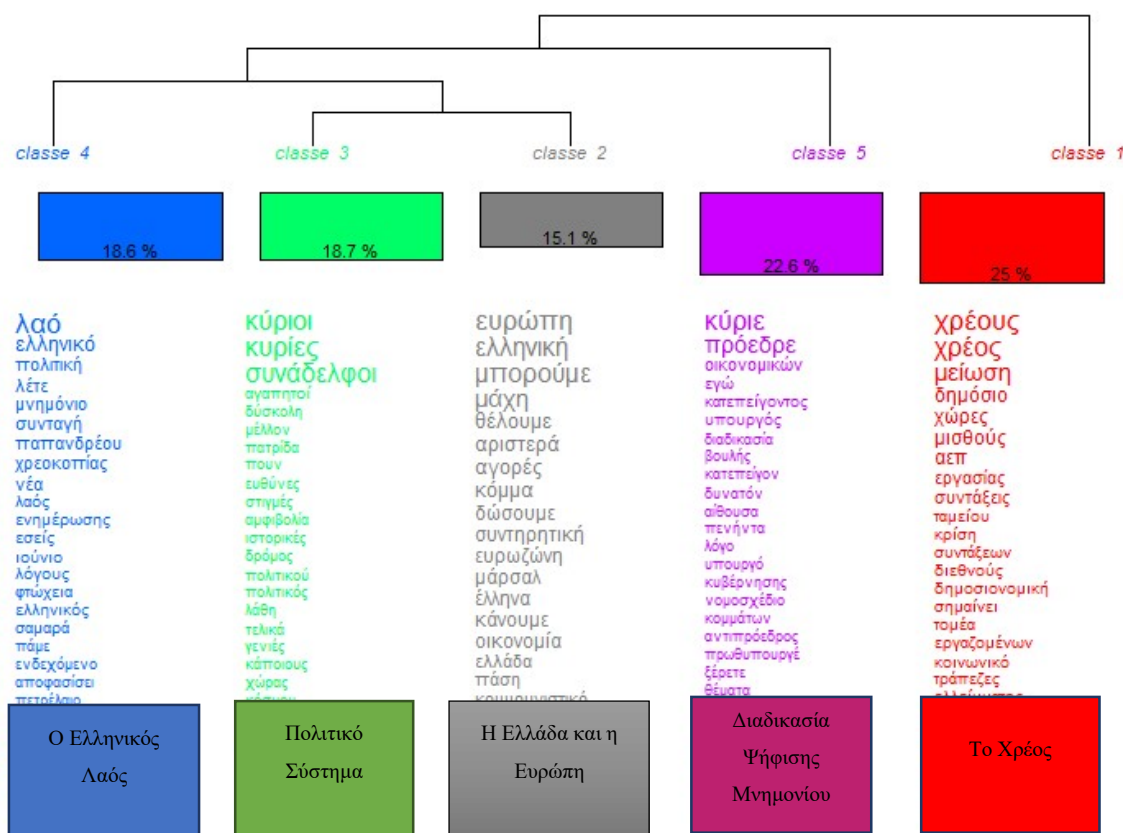
²²ΚΚΕ: Κυβέρνηση του μαύρου μετώπου. Ανακοίνωση του γραφείου τύπου του ΚΚΕ σχετικά με τον σχηματισμό της νέας κυβέρνησης. Ανακτήθηκε από: <https://www.inewsgr.com/68/kke-kyvernisi-tou-mavrou-metopou.htm>. Ημ. πρόσβασης: 23/11/2018

²³ΣΥΡΙΖΑ: «Επικίνδυνη η κυβέρνηση Παπαδήμου». Ανακτήθηκε από <https://www.newsbomb.gr/politikh/story/94085/syryza-epikindyni-i-kyvernisi-papadimoy>, Ημ. πρόσβασης: 23/11/2018

²⁴Έφημερίδα Έθνος, «Τσίπρας: Επικίνδυνη πολιτική υπηρέτησε ο Λ. Παπαδήμος», 15 Νοεμβρίου 2011. Ημ. πρόσβασης 23/11/2018

²⁵Για μια πιο εκτεταμένη αναφορά στο κίνημα των Αγανακτισμένων, τις ιδεολογικές τοποθετήσεις τους και τα «χαρακτηριστικά» των συμμετεχόντων βλ. ενδεικτικά: Veneti, Roulakidakos & Theologou (2012), Σωτηρόπουλος (2014), Μαλούτα, Georgiadou, Kafe, Nezi & Pieridis, Pantazopoulos

Η εφαρμογή θεματικής και δομικής ανάλυσης οδήγησε σε ταξινόμηση του περιεχομένου της κοινοβουλευτικής συζήτησης αναφορικά με το δεύτερο Μνημόνιο σε πέντε κλάσεις (βλ. Γράφημα 10).

Γράφημα 10 - Δενδρόγραμμα ιεραρχικής ταξινόμησης λεκτικού υλικού της κοινοβουλευτικής συζήτησης περί ψήφισης του δεύτερου Μνημονίου

Η πρώτη «ανάγνωση» του γραφήματος των κλάσεων αναδεικνύει τη σημαντικότητα του Χρέους (κλάση 1) το οποίο φαίνεται να αποτελεί μια ξεχωριστή κατασκευή στον πολιτικό λόγο και να λειτουργεί ως σημείο αναφοράς με τις άλλες τέσσερις κλάσεις. Η επόμενη διαιρετική τομή διαχωρίζει την πέμπτη κλάση, που αφορά την «Κοινοβουλευτική διαδικασία ψήφισης αναφορικά με το Μνημόνιο 2», το οποίο ψηφίστηκε στη Βουλή με την διαδικασία του κατεπείγοντος, όπως και το Μνημόνιο 1. Η επόμενη διαιρετική τομή διαχωρίζει την τέταρτη κλάση, τον «Ελληνικό Λαό» και επικεντρώνεται στις επιπτώσεις της ψήφισης ή μη του Μνημονίου στην ελληνική κοινωνία. Οι άλλες δύο κλάσεις αφορούν τη διαλεκτική ανάμεσα στο «Ελληνικό πολιτικό σύστημα» (κλάση 3) και την εικόνα της «Ευρώπης» (κλάση 2). Εξ αρχής λοιπόν η κοινοβουλευτική συζήτηση αναφορικά με το δεύτερο Μνημόνιο παρουσιάζει δομικές διαφοροποιήσεις αναφορικά με την αντίστοιχη περί ψήφισης του πρώτου Μνημονίου.

Ενώ στην περίπτωση του πρώτου Μνημονίου αποτυπώθηκε μια προσπάθεια κατανόησης, ερμηνείας και αξιολόγησης της ευρύτερης οικονομικής και πολιτικής σκηνής, η κοινοβουλευτική συζήτηση για το δεύτερο Μνημόνιο δείχνει την εμπέδωση της έννοιας του χρέους, ως κομβική έννοια συγκρότησης πολιτικών ταυτοτήτων και ρητορικής. Το χρέος αποτελεί μια απειλή, μια πρωτεύουσα έννοια, η οποία επηρεάζει την υφή και τη συγκρότηση των άλλων εννοιών. Έτσι το ελληνικό χρέος λειτουργεί ως αγκύρωση στην πολιτική ρητορική και δείχνει κατά τρόπον τινά τη συμμόρφωση του ελληνικού πολιτικού συστήματος με την έννοια αυτή. Το χρέος πλέον φαίνεται να έχει εσωτερικευθεί και να αποτελεί κεντρικό σημείο απειλητικής αναφοράς, καθώς μέσω αυτού συγκροτείται η φίλο-και αντι-μνημονιακή ρητορική.

Κλάση 1: Το Χρέος

Η κλάση 1 περιλαμβάνει λέξεις και έννοιες, οι οποίες παραπέμπουν στη συγκρότηση της έννοιας του χρέους²⁶. Αποτελεί τη μεγαλύτερη σε έκταση κλάση, καλύπτοντας το 25% των λεκτικών επιλογών των πολιτικών πρωταγωνιστών. Οι στατιστικά σημαντικές κατηγορίες της συγκριμένης κλάσης είναι ο πρωθυπουργός Λουκάς Παπαδήμος ($p < 0,001$) και οι αγορητές του ΠΑΣΟΚ ($p < 0,001$). Το γεγονός αυτό υπογραμμίζει την τάση της συγκυβέρνησης να συγκροτήσει τη φιλομνημονιακή ρητορική με επίκεντρο την έννοια του χρέους. Από τις στατιστικά σημαντικά λέξεις του παρακάτω πίνακα διαφαίνεται ότι το χρέος εμπλουτίζεται και συνδέεται με έννοιες όπως το «δημόσιο» ($x^2 = 48,60$, $p < 0,0001$), τους «μισθούς» ($x^2 = 42,58$, $p < 0,0001$), το «ΑΕΠ» ($x^2 = 42,33$, $p < 0,0001$), την «εργασία» ($x^2 = 40,70$, $p < 0,0001$), τις «συντάξεις» ($x^2 = 35,91$, $p < 0,0001$), την «κρίση» ($x^2 = 30,82$, $p < 0,0001$) και τις «τράπεζες» ($x^2 = 27,24$, $p < 0,0001$).

Λέξη	x^2	Τιμή p
Χρέους	85,36	$p < 0,0001$
Χρέος	80,75	$p < 0,0001$
Μείωση	73,02	$p < 0,0001$
Δημόσιο	48,60	$p < 0,0001$
Χώρες	46,27	$p < 0,0001$
Μισθούς	42,58	$p < 0,0001$
ΑΕΠ	42,33	$p < 0,0001$
Εργασίας	40,70	$p < 0,0001$

²⁶ Για τον τρόπο με τον οποίο το χρέος αποτυπώθηκε σε διαφορετικές ευρωπαϊκές χώρες βλ. ενδεικτικά Candelon, Stockhammer, Panico. Για μια εις βάθος ανάλυση των δομικών χαρακτηριστικών του ελληνικού χρέους το 2010 βλ. ενδεικτικά Ζώρζος (2010) διαχρονικά βλ. ενδεικτικά Καζάκος, Λιαργκόβας & Ρεπούσης (2015) καθώς και Βέργος κ.ά. (2018).

Συντάξεις	35,91	p < 0,0001
Ταμείου	33,20	p < 0,0001
Κρίση	30,82	p < 0,0001
Συντάξεων	30,16	p < 0,0001
Διεθνούς	30,16	p < 0,0001
Δημοσιονομική	30,16	p < 0,0001
Σημαίνει	28,70	p < 0,0001
Τομέα	28,63	p < 0,0001
Τομέα	28,63	p < 0,0001
Εργαζομένων	28,63	p < 0,0001
Κοινωνικό	27,24	p < 0,0001
Τράπεζες	27,24	p < 0,0001
Ελλείμματος	27,13	p < 0,0001
Ανάπτυξης	27,01	p < 0,0001
Δεύτερον	25,64	p < 0,0001
Ταμείο	25,64	p < 0,0001
Ανταγωνιστικότητα	25,64	p < 0,0001

Πίνακας 6: Μνημόνιο 2: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της πρώτης κλάσης

Η σύνδεση του χρέους με τις έννοιες αυτές αναδεικνύει τόσο τη συγκρότησή του υπό όρους φόβητρου, ότι δηλαδή το χρέος απειλεί τον παραγωγικό ιστό της χώρας, ενώ παράλληλα η μείωσή του συνεπάγεται ανταγωνιστικότητα, αύξηση εισοδημάτων και εξασφάλιση πόρων για συντάξεις και μισθούς. Για τη διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στις στατιστικά σημαντικά λέξεις και τη σύνδεσή τους βάσει συν-εμφάνισης ακολουθεί η συνδυαστική χαρτογράφηση των κύριων λεκτικών επιλογών της πρώτης κλάσης (Γράφημα 11).

Γράφημα 11: Μνημόνιο 2: Συνδεδειγμένη χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών της πρώτης κλάσης

Από το ανωτέρω γράφημα αποτυπώνεται ότι οι έννοιες «Ελλάδα», «Χρέος», «Χρέους», «Κρίση» και «Μείωση» αποτελούν κομβικές έννοιες. Το δημόσιο χρέος της Ελλάδας αποτελεί ένα μεγάλο πολιτικό πρόβλημα, το οποίο το πολιτικό σύστημα καλείται να αντιμετωπίσει. Στο κέντρο της συνδεδειγμένης χαρτογράφησης βρίσκεται ο κόμβος «Ευρώ» ($\chi^2 = 17,68$, $p < 0,001$), ο οποίος αποτελεί τη συνδεδειγμένη έννοια των κόμβων «Χρέος» ($\chi^2 = 80,75$, $p < 0,001$), «Χρέους» ($\chi^2 = 85,36$, $p < 0,001$) και «Ελλάδα» ($\chi^2 = 3$, $p = 0,083$). Επομένως το ευρώ φαίνεται να αποτελεί κεντρική έννοια αντιμετώπισης αλλά και δημιουργίας του χρέους στο εσωτερικό της χώρας, μέσω της υπογραφής του «Προγράμματος». Αναφορικά με τον κόμβο «Χρέος», η πολιτική ρητορική επικεντρώνεται σε έννοιες όπως το «δημόσιο χρέος», το «ΑΕΠ» και γενικότερα αποτελεί την αποτύπωση του χρέους στην Ελλάδα. Αναφορικά με τον κόμβο «Χρέους» αποτυπώνεται η θέση ότι «ευρώ σημαίνει μείωση χρέους», όπως

αυτή αποτυπώνεται από τη συνδυαστική χαρτογράφηση των συγκεκριμένων όρων. Τέλος, η «Ελλάδα» ($x^2 = 17,68$, $p < 0,001$) συνδέεται με έννοιες όπως το «κράτος», τις «συντάξεις», «τους μισθούς» αλλά και τις «τράπεζες», τους «τραπεζίτες» και τα εργασιακά δικαιώματα. Φαίνεται έτσι να σκιαγραφείται η κατάσταση στο εσωτερικό της χώρας σε περίπτωση μη ψήφισης του Μνημονίου, όπου αποτυπώνονται οι επιπτώσεις της μη επίλυσης του χρέους στη χώρα²⁷. Η μόνη αντιθετική ρητορική που αποτυπώνεται είναι αυτή που καταδεικνύει την κρίση χρέους ως καπιταλιστική κρίση (άνω δεξιά τμήμα της συνδυαστικής χαρτογράφησης) η οποία εντείνεται και εξ αυτού το Μνημόνιο θα εμβαθύνει περαιτέρω την κρίση και δεν θα την εξομαλύνει.

Για την ακριβέστερη, όμως, αποτύπωση της έννοιας του χρέους, καθώς και τη σύνδεσή του με άλλες έννοιες, ακολουθεί η ανάλυση των είκοσι τυπικών αποσπασμάτων της κλάσης.

1. πολύ **συνοπτικά** κυρίες και κύριοι βουλευτές το ναί στο **νέο πρόγραμμα** –και θα είμαι πολύ ειλικρινής αθροίζοντας θετικά και **αρνητικά σημαίνει πρώτον διαγραφή χρέους 100** δισεκατομμυρίων **σαράντα** επτά ποσοστιαίων μονάδων του **αεπ** και **χρέος βιώσιμο** (Βενιζέλος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 348)
2. αυτό είναι **αναγκαίο** για να αρχίσει η σταδιακή **μείωση** του **δημόσιου χρέους** οι **μεταρρυθμίσεις** στο **δημόσιο τομέα** περιλαμβάνουν συντονισμένες δράσεις για τη ριζική **αναδιάρθρωση** της **δημόσιας διοίκησης** την αποτελεσματικότερη είσπραξη των **φορολογικών εσόδων** και την **αντιμετώπιση** της διαφθοράς (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 328,59)
3. με πιθανότητα το 2020 το **χρέος** να κινείται στο **επίπεδο** του **120%** του **αεπ** διπλάσιο από το **όριο** του συμφώνου **σταθερότητας** και ένα τρίτο πάνω από το σημερινό **μέσο επίπεδο χρέους** της **ευρωζώνης** (Βενιζέλος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 292,62)
4. η πρόοδος που σημειώθηκε κατά τα **προηγούμενα** δύο χρόνια στην **αποκατάσταση** της **δημοσιονομικής σταθερότητας** και της **διεθνούς ανταγωνιστικότητας** είναι σημαντική το **πρωτογενές δημόσιο έλλειμμα** μειώθηκε από 24 δισεκατομμύρια **ευρώ** σε 5 δισεκατομμύρια **ευρώ** δηλαδή **μείωση** που αντιστοιχεί σε οκτώ εκατοστιαίες **μονάδες** του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 289,07)
5. **πλήρη** απώλεια του χαρτοφυλακίου των **ασφαλιστικών ταμείων** –γιατί η **διαγραφή** μεγαλύτερου **χρέους** σημαίνει και **διαγραφή χρέους** από τα ασφαλιστικά ταμεία **διαγραφή** δηλαδή των **ομολόγων** τους **δραματική μείωση** των **φορολογικών** και **ασφαλιστικών εσόδων** – ποιος θα **πληρώνει** πόσα και για πόσο (Βενιζέλος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 289,98)
6. το **πρόγραμμα** υπηρετεί τον **κύριο** και τελικό **στόχο** της **οικονομικής ανάπτυξης** θέτοντας τρεις **ενδιάμεσους στόχους** τη **δημοσιονομική εξυγίανση** την **αποκατάσταση** της **ανταγωνιστικότητας** και την **ενίσχυση** του χρηματοπιστωτικού **τομέα** ο πρώτος **στόχος** είναι

²⁷ Για μια πιο ενδελεχή μελέτη της επίδρασης του «Χρέους» στην ελληνική πραγματικότητα βλ. ενδεικτικά: Παναγιωταρέα, (2012), Ρομπόλης (2013), Σακελλαρόπουλος (2014)

η **διασφάλιση** της **δημοσιονομικής σταθερότητας** με αποτελεσματικό και μόνιμο **τρόπο** (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 271,07)

7. να **θωρακιστούμε άμεσα** με τη **μείωση** και του **χρέους** και με τη **μείωση** των επιτοκίων που **πληρώνουμε** στο υπόλοιπο **χρέος** να κερδίσουμε χρόνο αφού η αποπληρωμή του **νέου χρέους** μετατίθεται για **είκοσι τριάντα** χρόνια (Σαμαράς, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 270,10)
8. για την **επίτευξη** αυτού του στόχου προβλέπεται **μείωση** των κρατικών **δαπανών** καθώς και **διαρθρωτικές αλλαγές** στο **δημόσιο τομέα** ώστε να δημιουργηθεί ένα **πρωτογενές πλεόνασμα** ύψους 4 5% του **αεπ** το 2014 (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 263,27)
9. αντίστοιχη **δραματική μείωση δαπανών** για **επίτευξη** ισοσκελισμένης **πρωτογενούς διαχείρισης** –γιατί πρέπει να ζήσουμε **μόνοι** μας με τα **δικά** μας **χρήματα** με ό τι αυτό **συνεπάγεται** για **μισθούς συντάξεις** επιδόματα και επιχορηγήσεις τέλος αυτό **σημαίνει άμεσα** (Βενιζέλος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 262,12)
10. με την **εφαρμογή** του **νέου προγράμματος** τη **χρηματοδοτική στήριξη** και την **αναδιάρθρωση** του **χρέους** που τη συνοδεύουν θα περιοριστεί η αβεβαιότητα και θα αυξηθεί η **εμπιστοσύνη** στις **προοπτικές** της **ελληνικής οικονομίας** κι αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα την **ενίσχυση** της επενδυτικής **δραστηριότητας** και την ταχύτερη **ανάκαμψη** της **οικονομίας**(Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 261,98)
11. και αυτές οι **μεταρρυθμίσεις** θα επηρεάσουν θετικά την επενδυτική δραστηριότητα τις **εξαγωγές** και την **απασχόληση** οι **μεταρρυθμίσεις** στην **αγορά εργασίας** αποσκοπούν στη **βελτίωση** της **ανταγωνιστικότητας** του κόστους και τη **μείωση** της **ανεργίας** ιδίως των νέων που έχει φθάσει σε εξαιρετικά **υψηλό επίπεδο** (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 256,91)
12. η δυναμική του **χρέους** επιβάλλει τη **λήψη** άμεσων μέτρων προς την **κατεύθυνση** της ελάφρυνσής του το **δημόσιο χρέος** πρέπει να **καταστεί βιώσιμο** τόσο **βραχυπρόθεσμα** όσο και μακροπρόθεσμα (Τσουρή, Βουλευτής ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 251,72)
13. **καθώς** και ένα **νέο** και απλούστερο **φορολογικό σύστημα** το οποίο αποσκοπεί στην προώθηση των **επενδύσεων** στον **περιορισμό** της φοροδιαφυγής και στη δικαιότερη κατανομή του φορολογικού βάρους **συνολικά** οι **μεταρρυθμίσεις** στο **δημόσιο τομέα** θα συμβάλουν όχι μόνο στον **περιορισμό** του **δημοσιονομικού ελλείμματος** αλλά και στην προώθηση της **οικονομικής ανάπτυξης** (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 250,37)
14. 5 δισεκατομμύρια με αποτέλεσμα να διευκολύνεται η **μείωση** του **ελλείμματος** και η **επίτευξη** **πρωτογενούς πλεονάσματος** **τέταρτον** μετακίνηση της λήψεων των **ομολόγων** κατά **σαράντα** χρόνια πέμπτον διάσωση των ελληνικών **τραπεζών** δηλαδή των **καταθέσεων** των ιδιωτών και των **συμφερόντων** του ελληνικού **δημοσίου** στις **τράπεζες** (Βενιζέλος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 240,75)
15. η χώρα έχει **πρόβλημα δημοσιονομικό πρόβλημα** δυσβάστακτου **χρέους** και αδυναμίας **δανεισμού** σε **επίπεδα** ασύγκριτα υψηλότερα από το **πρόβλημα** που έχουν **χώρες** όπως η **πορτογαλία** ή η **ιρλανδία** η χώρα έχει **πρόβλημα δημοσιονομικού ελλείμματος** το οποίο αγωνιζόμαστε να περιορίσουμε (Βενιζέλος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 233,31)
16. όταν η **διεθνής κρίση** ανέδειξε περισσότερο τις δημοσιονομικές και **διαρθρωτικές** αδυναμίες της κοινωνίας όταν το κόστος **δανεισμού** **αυξήθηκε** σε απαγορευτικά υψηλά **επίπεδα** τότε η χώρα οδηγήθηκε στη **χρηματοδοτική στήριξη** των ευρωπαϊών εταίρων και του **διεθνούς νομισματικού ταμείου** και υιοθέτησε το πρώτο **πρόγραμμα οικονομικής** προσαρμογής (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 228,51)
17. η **διεθνής** εμπειρία στηρίζει αυτήν τη θέση τέλος προκειμένου να διασφαλιστεί η **χρηματοπιστωτική σταθερότητα** και

η **ρευστότητα** της **οικονομίας** το **πρόγραμμα προβλέπει** την **ενίσχυση** της κεφαλαιακής θέσης και της ευρωστίας των **τραπεζών** ώστε να αντιμετωπιστούν οι συνέπειες της **αναδιάρθρωσης** του **δημόσιου χρέους** και της **παρατεταμένης ύφεσης** (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 227,38)

18. το μνημόνιο νο 2 κατά κοινή ομολογία είναι πολύ χειρότερο γιατί κόβει αγριότερα τους **μισθούς** τις **συντάξεις** το **κοινωνικό κράτος** τα **εργασιακά δικαιώματα** καταργεί **κατακτήσεις** δεκαετιών και την ίδια ώρα το **χρέος** (Παπαδημούλης, Ειδικός Αγορητής ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 224,64)
19. **δεύτερον** το να **σημαίνει** ότι θα πάρουμε **νέο δάνειο** 130 δισεκατομμυρίων δίπλα στο **προηγούμενο** των 110 δισεκατομμυρίων δηλαδή αθροιστικά 240 δισεκατομμύρια για τις χρηματοδοτικές **ανάγκες** της χώρας μέχρι το 2015 για την **αναδιάρθρωση** του **δημοσίου χρέους** μέσω του **psi** (Βενιζέλος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 218,58)
20. από το βάρος **σαράντα** επτά ποσοστιαίων μονάδων του **αεπ δημοσίου χρέους** διότι δεν θα **προλάβουμε** να κάνουμε την ανταλλαγή των **ομολόγων** μέχρι **5 μαρτίου** δεν θα **προλάβουμε** να έχουμε **λύσει** το **πρόβλημα** της εξόφλησης των μεγάλων **ομολόγων** που πρέπει να **πληρωθούν** μεταξύ 14 και 20 **μαρτίου** (Βενιζέλος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 209,80)

Η πλειονότητα των τυπικών αποσπασμάτων για την έννοια του χρέους προέρχονται από τον Πρωθυπουργό Λουκά Παπαδήμο, του οποίου η ρητορική κατασκευή του Μνημονίου βασίζεται σε τρεις πυλώνες: α) ως συνέχεια μιας επιτυχημένης πολιτικής, β) ως βέλτιστη πρακτική για την ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας και γ) ως διεθνή εμπειρία και υποστήριξη. Αναφορικά με το πρώτο, ο κ. Παπαδήμος αξιολογεί θετικά την πολιτική του πρώτου Μνημονίου, θεωρώντας ότι οδήγησε σε αποκατάσταση της δημοσιονομικής σταθερότητας και βελτίωση τη θέση της Ελλάδας αναφορικά με την ανταγωνιστικότητά της (ΤΑ: 4). Παράλληλα επιρρίπτεται ευθύνη στην ευρύτερη οικονομική κρίση, η οποία ανέδειξε τις δημοσιονομικές και διαρθρωτικές αδυναμίες της χώρας και έτσι οδηγήθηκε στην υπογραφή του πρώτου Μνημονίου (ΤΑ: 16). Η επιτυχημένη, κατά τον κ. Παπαδήμο, πολιτική του πρώτου Μνημονίου πρέπει να συνεχιστεί με την υπερψήφιση του δεύτερου Μνημονίου, καθώς σε αυτό προβλέπονται σταδιακή μείωση του δημοσίου χρέους και μεταρρυθμίσεις στον δημόσιο τομέα (ΤΑ: 2) δημοσιονομική εξυγίανση, αποκατάσταση της ανταγωνιστικότητας και διασφάλιση της δημοσιονομικής δραστηριότητας (ΤΑ: 6), πρωτογενές πλεόνασμα 4,5% του ΑΕΠ το 2014 (ΤΑ: 8), αναδιάρθρωση του χρέους και αύξηση της εμπιστοσύνης στην ελληνική οικονομία (ΤΑ: 10), αύξηση εξαγωγών και βελτίωση της απασχόλησης (ΤΑ: 11), ένα νέο φορολογικό σύστημα με στόχο την προώθηση των επενδύσεων και τον περιορισμό της φοροδιαφυγής (ΤΑ: 13).

Η τεχνοκρατική προσέγγιση του κ. Παπαδήμου επικεντρώνεται στα οικονομικά οφέλη της μνημονιακής πολιτικής, ενώ παραλείπεται η αναφορά στο κόστος αυτό για τον κοινωνικό ιστό. Η παραδοχή ότι με το Μνημόνιο θα αναπτυχθεί η ελληνική οικονομία και εξ αυτού οι επενδύσεις και οι θέσεις εργασίας, συγκροτείται υπό όρους αυθεντίας της πηγής, καθώς ο λόγος που αρθρώνεται από τον κ. Παπαδήμο και η επικέντρωση σε ποσοστά και στοχευμένες δράσεις δημιουργεί την αίσθηση ξεκάθαρου «πλάνου» για την έξοδο από την κρίση. Με αυτό τον τρόπο ο κ. Παπαδήμος φαίνεται να «καθησυχάζει» τόσο το ενδοκοινοβουλευτικό κοινό, ως ένας πολιτικός δρών ο οποίος δεν έχει αναδειχθεί από κομματικές διαδικασίες αλλά παρουσιάζεται ως συναινετικός κρίκος, το εξωκοινοβουλευτικό κοινό, δηλαδή την ελληνική κοινωνία, μιλώντας για περιορισμό της κρατικής σπατάλης και την εξασφάλιση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων όσο και το «ευρωπαϊκό κοινό», εξασφαλίζοντας ότι η εξωτερική κατασκευή του Μνημονίου παρουσιάζεται ως μονοδρομακή λύση στην έξοδο από την κρίση. Η τελευταία παραδοχή διαφαίνεται και στον τρίτο πυλώνα του λόγου του καθώς υπογραμμίζει ότι η διεθνής εμπειρία στηρίζει και προβλέπει την ευρωστία των τραπεζών, ώστε να αντιμετωπιστούν οι συνέπειες της αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους και της ύφεσης (ΤΑ: 17) υπονοώντας ότι η διεθνής πρακτική έχει ήδη και με σαφήνεια προβλέψει τις απαιτούμενες κινήσεις της ελληνικής οικονομίας ώστε να ανταπεξέλθει στην παρατεταμένη ύφεση.

Η ρητορική του κ. Βενιζέλου, ως Υπουργού Οικονομικών και μέλους του ΠΑΣΟΚ, συμπληρώνει τη ρητορική του κ. Παπαδήμου, διαφοροποιείται, όμως, στο εξής: Δεν σκιαγραφεί μόνο τα θετικά της υπερψήφισης του Μνημονίου, αλλά παράλληλα με πολύ μελανά χρώματα περιγράφει την «επόμενη ημέρα», αυτή χωρίς Μνημόνιο. Πιο συγκεκριμένα, περιγράφει την οικονομική κατάσταση της Ελλάδας υπό όρους δυσβάσταχτου χρέους και αδυναμίας δανεισμού (ΤΑ:15), μείωση μισθών και συντάξεων εάν χρειαστεί να «ζήσουμε μόνοι μας με τα δικά μας χρήματα» (ΤΑ: 9) και ότι εάν δεν υπογραφεί άμεσα η συμφωνία, η Ελλάδα δεν θα μπορεί να εξοφλήσει τα «μεγάλα ομόλογα» (ΤΑ:20). Σε αντίθεση, η υπογραφή και υπερψήφιση του Μνημονίου θα φέρει διαγραφή του χρέους (ΤΑ: 1), θα μειώσει το επίπεδο του χρέους αναφορικά με το ΑΕΠ (ΤΑ:3), θα επιτευχθεί πρωτογενές πλεόνασμα (ΤΑ:15) και θα υπάρξει αναδιάρθρωση του δημοσίου χρέους (ΤΑ:19). Περιγράφοντας τα «θετικά» του Μνημονίου, παρατηρείται ότι η ρητορική του κ. Βενιζέλου και του κ. Παπαδήμου βρίσκονται σε απόλυτη ευθυγράμμιση και επαλληλία, δείχνοντας

στοιχεία συνεκτικότητας. Η αναδιάρθρωση του χρέους πραγματοποιείται υπό όρους αναγκαιότητας και επείγοντος, ενώ το Μνημόνιο παρουσιάζεται ως η μόνη εφικτή και άμεση λύση, ως «σωτηρία». Με αυτό τον τρόπο ενδυναμώνεται η νόρμα που είχε δημιουργήσει το ΠΑΣΟΚ στην κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του πρώτου Μνημονίου «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία» με τη διαφοροποίηση ότι στη συγκεκριμένη κλάση το Μνημόνιο δεν αποτυπώνεται αποκλειστικά με φοβικά επιχειρήματα, όπως στην πρώτη κοινοβουλευτική συζήτηση, αλλά η επικέντρωση αφορά τα οφέλη του Μνημονίου στην ελληνική οικονομία και κατά συνέπεια κοινωνία. Βέβαια, και αυτή η ανάδειξη των θετικών στοιχείων, υπονοεί ότι η καταψήφιση του δεύτερου Μνημονίου θα επιφέρει μη αναδιάρθρωση του χρέους και κατ' επέκταση την χρεοκοπία της ελληνικής οικονομίας.

Κλάση 5 – Διαδικασία Ψήφισης Μνημονίου

Η πέμπτη κλάση αποτελεί την δεύτερη σε μέγεθος κλάση καλύπτοντας το 22,6% του συνόλου της κοινοβουλευτικής συζήτησης και στατιστικά σημαντικές κατηγορίες αναφορικά με τα πολιτικά κόμματα είναι ο ΣΥΡΙΖΑ ($p < 0,001$) και το ΛΑΟΣ ($p = 0,0051$). Αφορά διαδικαστικά ζητήματα ψήφισης του Μνημονίου όπου καταγράφηκαν σημαντικές διαφωνίες αναφορικά με την ψήφιση του δεύτερου Μνημονίου με τη διαδικασία του κατεπείγοντος, όπως είχε πραγματοποιηθεί και η ψήφιση του πρώτου Μνημονίου. Η συζήτηση αναφορικά με τον τρόπο ψήφισης διεξήχθη υπό ένταση, καθώς τέθηκε ζήτημα συνταγματικότητας από τα κόμματα της αντιπολίτευσης. Η κεντρικότητα της έννοιας του κατεπείγοντος διαφαίνεται και από τη στατιστική σημαντικότητα του όρου ($\chi^2 = 55,30$, $p < 0,0001$ και $\chi^2 = 39,82$, $p < 0,0001$) όπως αποτυπώνεται από τον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 7).

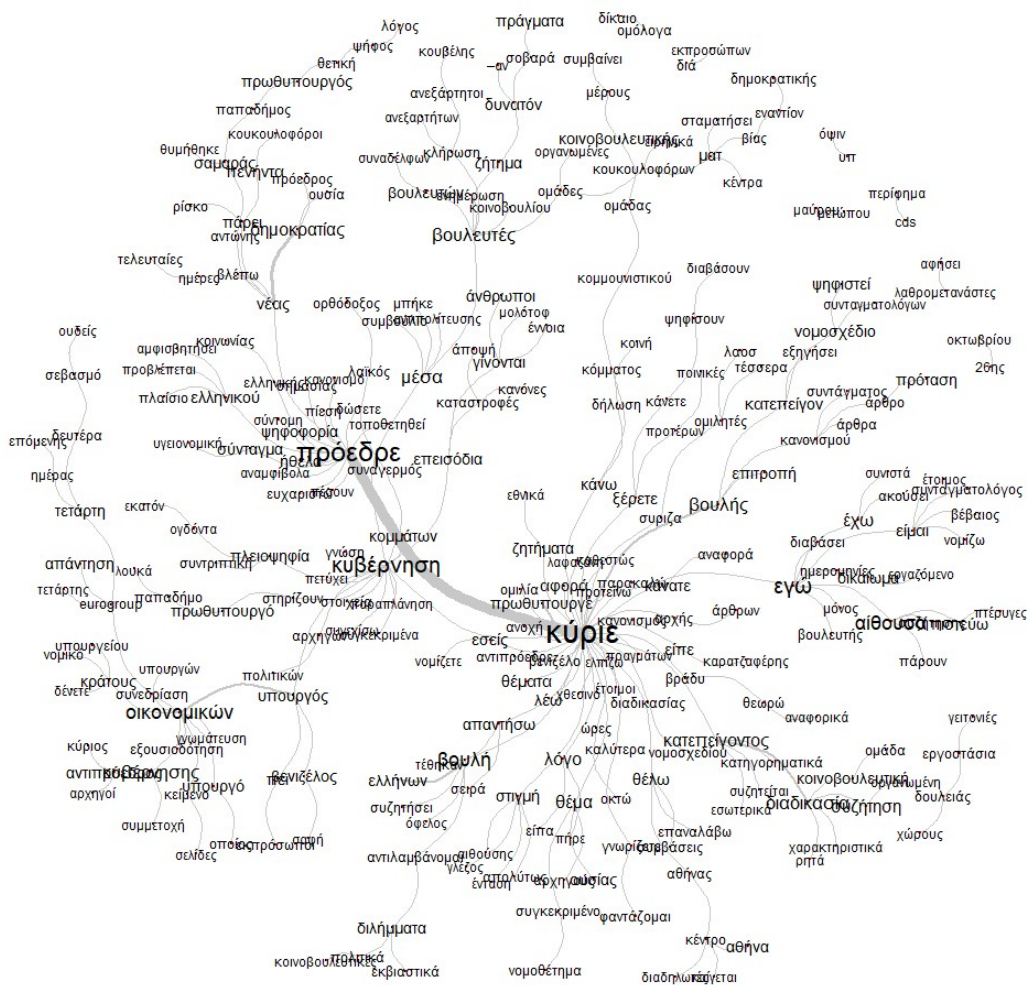
Λέξη	χ^2	Τιμή p
Κύριε	211,02	$p < 0,0001$
Πρόεδρε	150,91	$p < 0,0001$
Οικονομικών	86,9	$p < 0,0001$
Εγώ	56,64	$p < 0,0001$
Κατεπείγοντος	55,3	$p < 0,0001$
Υπουργός	43,27	$p < 0,0001$
Διαδικασία	41,85	$p < 0,0001$
Βουλής	41,36	$p < 0,0001$
Κατεπείγον	39,82	$p < 0,0001$
Δυνατόν	36,38	$p < 0,0001$
Αίθουσα	35,85	$p < 0,0001$
Πενήντα	35,5	$p < 0,0001$
Λόγο	35,09	$p < 0,0001$
Υπουργό	34,44	$p < 0,0001$

Κυβέρνησης	33,9	p < 0,0001
Νομοσχέδιο	31,75	p < 0,0001
Κομμάτων	29,52	p < 0,0001
Αντιπρόεδρος	29,52	p < 0,0001
Πρωθυπουργέ	29,52	p < 0,0001
Ξέρετε	28,66	p < 0,0001
Θέματα	28,48	p < 0,0001
Ουσίας	27,51	p < 0,0001
Απαντήσω	27,51	p < 0,0001
Συζήτηση	27,02	p < 0,0001
Βουλευτών	26,11	p < 0,0001

Πίνακας 7: Μνημόνιο 2: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της πέμπτης κλάσης

Στατιστικά σημαντικές έννοιες είναι και η «διαδικασία» ($\chi^2 = 41.85$, $p < 0,0001$) και η γενικότερη αναφορά στον Πρόεδρο της Βουλής, ο οποίος καλείται να συντονίσει την συζήτηση, κατά την οποία πολλοί πολιτικοί δρώντες ζητούν τον λόγο χωρίς να προβλέπεται από τον κανονισμό επικαλούμενοι το ευαίσθητο του ζητήματος. Η διαδικασία του κατεπείγοντος αποτελεί συγκρουσιακό πόλο για τα πολιτικά κόμματα, γεγονός που δεν είχε αποτυπωθεί τόσο έντονα στην κοινοβουλευτική συζήτηση για το πρώτο Μνημόνιο.

Για την περαιτέρω ανάλυση της κλάσης και τη διερεύνηση της σύνδεσης των στατιστικά σημαντικών λεκτικών επιλογών των πολιτικών δρώντων, ακολουθεί η συνδυαστική χαρτογράφηση των κύριων λεκτικών επιλογών της συγκεκριμένης κλάσης (βλ. Γράφημα 12)

Γράφημα 12: Μνημόνιο 2: Συνδυητική χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών της πέμπτης κλάσης

Από το ανωτέρω γράφημα διαφαίνεται η επίκληση στον Πρόεδρο της Βουλής αναφορικά κυρίως με τον τρόπο ψήφισης του δεύτερου Μνημονίου, καθώς στις αρμοδιότητές του εμπίπτει η μεταβολή του τρόπου ψήφισης ενός νομοσχεδίου. Για την περαιτέρω όμως διερεύνηση της κλάσης, ακολουθούν τα είκοσι τυπικά αποσπάσματα της κλάσης, ώστε να αναζητηθεί ο τρόπος με τον οποίο οι πολιτικοί δρώντες προσεγγίζουν την διαδικασία ψήφισης του δεύτερου Μνημονίου.

1. **κύριε πρόεδρε** το άρθρο 76 του **συντάγματος** και ο **κανονισμός** της **βουλής** προβλέπουν τη **διαδικασία** του **κατεπείγοντος** η οποία παραδοσιακά εφαρμόζεται για **ζητήματα** μείζονος **σημασίας** αυτό μάλιστα προβλεπόταν **ρητά** σε προηγούμενες εκδοχές του **κανονισμού** της **βουλής** (Βενιζέλος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 600,35)

2. υποστηρίζουμε το αίτημα ονομαστικής ψηφοφορίας και επί της **αρχής** και επί των **άρθρων** και διεκδικούμε να γίνει ουσιαστική **αντιπαράθεση** γιατί χθες **κύριε πρόεδρε** στην **επιτροπή** της **βουλής** η **συντριπτική πλειοψηφία** των **βουλευτών** και του **πασοκ** και της **νέας δημοκρατίας** που μίλησαν –και εδώ δεν θα μπορέσουν να **μιλήσουν** εξέφρασαν **αντιρρήσεις** (Παπαδημούλης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 551,08)
3. όμως **κύριε πρόεδρε** επειδή **κάνατε αναφορά** και στο εθνικόν της όλης υποθέσεως γνωρίζω από την πράγματι μεγάλη μου εμπειρία ότι ο **πρόεδρος** της **βουλής** έχει εθνικά τη δυνατότητα να υποδείξει να μην υπάρχει εν προκειμένω η **διαδικασία** του **κατεπείγοντος** (Κουβέλης, Ανεξάρτητος, Τιμή: 542,01)
4. **κύριε πρόεδρε** της **βουλής** κυρίες και κύριοι **βουλευτές** πριν ξεκινήσω την **ομιλία** μου **θέλω** και **εγώ** να εκφράσω τη λύπη μου για τα **επεισόδια** που εκτυλίσσονται έξω από αυτήν την **αίθουσα** είναι **επεισόδια** που δυστυχώς (Παπαδημούλης, Πρωθυπουργός, Τιμή: 541,96)
5. **προτείνω** λοιπόν να γίνει σήμερα **ψηφοφορία** αν η **βουλή** κρίνει ότι αυτή η **διαδικασία** πρέπει να τηρηθεί ή να πάμε σε μία **συζήτηση** πιο ήρεμη πιο **οργανωμένη** σε ένα τόσο κρίσιμης και εξαιρετικής **σημασίας θέμα** **κύριε πρόεδρε** (Κουρουμπλής, Ανεξάρτητος, Τιμή: 518,88)
6. **κύριε πρόεδρε** προχθές έκανα **σαφή** τη θέση μου στο **συμβούλιο** των **πολιτικών αρχηγών** όπου λάθρα **μπήκε μέσα** ο κ **βενιζέλος** και τον πέταξε έξω ο κ **παπαδήμος** είπα ότι **εγώ** δεν μπορώ να συνδιαλέγομαι με τις εντολές και τις οδηγίες της κ. Μέρκελ (Καρατζαφέρης, Πρόεδρος ΛΑΟΣ, Τιμή: 505,69)
7. γι αυτό **κύριε πρόεδρε** θα **ήθελα** με την πρώτη ευκαιρία να μου **δώσετε** το **λόγο** για να θέσω **θέματα** συνταγματικότητας όσον **αφορά** το ίδιο το **νομοσχέδιο** και τις διαδικασίες που ακολουθούμε σας **ευχαριστώ** (Λαφαζάνης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 498,57)
8. απευθύνομαι σε όλους τους συναδέλφους **εγώ** δεν **είμαι έτοιμος** **κύριε πρόεδρε** αν αυτοί είναι **έτοιμοι** ας αναλάβουν και την ευθύνη δεν έγινε **ψηφοφορία** στην **επιτροπή** **κύριε πρόεδρε** (Κουρουμπλής, Ανεξάρτητος, Τιμή: 492,17)
9. **κύριε πρόεδρε** όπως **γνωρίζετε** εφόσον **δώσατε** το **λόγο** σε έναν εκ των **εκπροσώπων** θα τον **δώσετε** και σε όποιον το επιθυμεί το **ξέρετε καλύτερα** από μένα **φαντάζομαι** να **πέσουν** λίγο οι τόνοι (Πρωτόπαπας, ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 487,47)
10. έχοντας οριστεί εκ **μέρους** της **κοινοβουλευτικής** μας **ομάδας** ως αντιλέγων **κύριε πρόεδρε** θα περιοριστώ στα κατά τα προβλεπόμενα στον **κανονισμό** της **βουλής** που αναφέρονται στο τύποις νόμο και **ουσία** αβάσιμο της ένστασης **αντισυνταγματικότητας** που υπεβλήθη προηγουμένως εκ **μέρους** της **κοινοβουλευτικής** ομάδος του **συριζα** (Παπουτσής, ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 487,39)
11. **κύριε πρόεδρε** και **κύριε αντιπρόεδρε** της **κυβέρνησης** η **εξουσιοδότηση** που σας δίνει σήμερα η **βουλή** των **ελλήνων** είναι **εξουσιοδότηση** εμπιστοσύνης και προσδοκίας να διαπραγματευτείτε μέχρι την ύστατη **στιγμή** προς **όφελος** του **ελληνικού** λαού και **είμαι** βέβαιη ότι θα το πράξετε (Τσουρή, ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 484,88)
12. **κύριε πρόεδρε** η σοβαρότητα του **νομοσχεδίου** **νομίζω** ότι έπρεπε να απομακρύνει κάθε **σκέψη** για την επιλογή της **διαδικασίας** του **κατεπείγοντος** είναι πράγματι εξαιρετικά κρίσιμο αυτό που **συζητείται** απόψε όσο και εξαιρετικά κρίσιμη είναι η στάση των αντιπροσώπων του **ελληνικού** λαού των **ελλήνων βουλευτών** (Κουβέλης, Ανεξάρτητος, Τιμή: 484,63)
13. το **νομοσχέδιο** αυτό είναι **κατεπείγον** **κύριε πρόεδρε** γιατί πρέπει μέχρι την **τετάρτη** το **eurogroup** να εγκρίνει οριστικά το πρόγραμμα στήριξης και χρηματοδότησης της **ελληνικής** οικονομίας (Βενιζέλος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 474,27)

14. είναι μια απόφαση μέγιστης **σημασίας** αυτή που θα **πάρει η βουλή των ελλήνων** για το σήμερα και το αύριο του τόπου και της **κοινωνίας κύριε πρόεδρε** οφείλουμε να είμαστε ακριβείς και **εσείς και εγώ** (Κουβέλης, Ανεξάρτητος, Τιμή: 464,34)
15. και **ξέρετε πολύ καλύτερα από εμένα κύριε πρόεδρε** ποια είναι η αντίληψη της **ελληνικής κοινωνίας** για το ρόλο του βουλευτή όταν μας καλείτε για τριακόσιες **πενήντα σελίδες** να είμαστε **έτοιμοι** εδώ **θέλω** να είμαστε ειλικρινείς απέναντι στον ελληνικό λαό (Κουρουμπλής, Ανεξάρτητος, Τιμή: 459,57)
16. **κύριε πρόεδρε αντιλαμβάνεστε** ότι όλοι **μέσα** στο κοινοβούλιο **βρισκόμαστε** κάτω από μία ασφυκτική **πίεση** που γίνεται εξαιρετικά πιο ασφυκτική από το «κατεπείγον» επιχειρηματολόγησε ο **κύριος αντιπρόεδρος συνταγματολόγος** στην ιδιότητα νόμιμο είναι **κύριε αντιπρόεδρε** (Καρατζαφέρης, Πρόεδρος ΛΑΟΣ, Τιμή: 459,42)
17. **κύριε πρόεδρε** εμείς έχουμε **τοποθετηθεί κατηγορηματικά** απέναντι στην **πρόταση** του **κατεπείγοντος** ότι ήταν μια λαθεμένη επιλογή υπό την **πίεση** τον εκβιασμό της αποικιοκρατικής συμπεριφοράς των δανειστών μας που ζητούν από εμάς με το «πιστόλι στον κρόταφο» να ταπεινωθούμε (Χρυσανθακόπουλος, ΛΑΟΣ, Τιμή: 456,89)
18. **κύριε πρόεδρε εγώ προτείνω η βουλή** μας να στείλει αντιπροσωπείες σε όλα τα κοινοβούλια της ευρώπης και να ζητήσουμε όχι φιλανθρωπία αλλά **αλληλεγγύη** επάνω στις αξίες στις αρχές που γεννήθηκαν σε αυτήν τη χώρα και πάνω στις οποίες ξεκίνησε να οικοδομείται η σύγχρονη ενωμένη ευρώπη (Κακλαμάνης, ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 454,90)
19. **εσείς** την οδηγείτε στην καταστροφή **κύριε πρόεδρε** σας **παρακαλώ θέλω να συνεχίσω θέλω να εξηγήσω** ως **κυβέρνηση** τι σημαίνει **κατεπείγον** δεν με φοβίζονται οι τραμπουκισμοί (Βενιζέλος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 449,58)
20. **κύριε πρόεδρε** κυρίες και κύριοι συνάδελφοι κατά βάση πήρα το λόγο να **κάνω μία σύντομη αναφορά** με αφορμή τα όσα **είπε ο κ λαφαζάνης** για τα **επεισόδια** (Οικονόμου, Αν. Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 447,69)

Από τα ανωτέρω τυπικά αποσπάσματα διαφαίνεται ότι από την αρχή της κοινοβουλευτικής συζήτησης προκαλείται μια ρήξη ανάμεσα στην Κυβέρνηση και τα κόμματα της αντιπολίτευσης αναφορικά με τον τρόπο ψήφισης του δεύτερου Μνημονίου. Από την πλευρά της αντιπολίτευσης, ο ΣΥΡΙΖΑ μέσω του κ. Λαφαζάνη εγείρει ζήτημα αντισυνταγματικότητας (ΤΑ: 7) τόσο αναφορικά με το περιεχόμενο του νομοσχεδίου όσο και με την διαδικασία ψήφισης ενώ υποστηρίζεται η ονομαστική ψηφοφορία και επί της αρχής και επί των άρθρων ώστε να το ελληνικό Κοινοβούλιο να οδηγηθεί σε μια πιο οργανωμένη και εις βάθος συζήτηση για ένα τόσο σημαντικό ζήτημα (ΤΑ: 2, 5). Η κρισιμότητα του δεύτερου Μνημονίου θεωρείται ότι δεν επιτρέπει την ψήφισή του με τη διαδικασία του κατεπείγοντος (ΤΑ: 12, 14) καθώς δεν προάγεται η εις βάθος ανάλυσή του και η δυνατότητα εμβάθυνσης στην υπερπληθώρα άρθρων που εμπεριέχονται σε αυτό. Έτσι, η συζήτηση περί Μνημονίου, μια απόφαση «μέγιστης σημασίας» (ΤΑ: 14) όπου θα υπογραμμίσει τη στάση «των Ελλήνων βουλευτών έναντι του ελληνικού λαού» (ΤΑ:12), πραγματοποιείται βιαστικά με τη διαδικασία του κατεπείγοντος και δεν επιτρέπει την

ενδεδεγμένη μελέτη του νομοσχεδίου από τους Έλληνες βουλευτές (ΤΑ:15). Επιπροσθέτως πραγματοποιείται και προσωπική έκκληση στον Πρόεδρο της Βουλής από τον κ. Κουβέλη, να μην επιτρέψει τη διαδικασία του κατεπείγοντος, καθώς θεωρείται ότι εθιμοτυπικά διαθέτει αυτή τη δυνατότητα (ΤΑ:3). Ο ΛΑΟΣ ευθυγραμμίζεται με την ανωτέρω ρητορική του ΣΥΡΙΖΑ, αναγνωρίζοντας ότι η πίεση είναι ασφυκτική και ότι η διαδικασία του κατεπείγοντος πιέζει περαιτέρω τους Βουλευτές.

Παράλληλα όμως, από τον ΛΑΟΣ αρθρώνεται και ένας απονομιμοποιητικός λόγος ενάντια στην Κυβέρνηση και την Ευρώπη. Το ΛΑΟΣ θεωρεί ότι η πρόταση του κατεπείγοντος αποτελεί μια λάθος επιλογή «υπό την πίεση και τον εκβιασμό της αποικιοκρατικής συμπεριφοράς των δανειστών μας» (ΤΑ: 16). Νοείται λοιπόν σαφώς ότι η διαδικασία του κατεπείγοντος δεν αποτελεί μια αυτούσια επιλογή της Κυβέρνησης, αλλά είναι υπαγορευμένη από τους εταίρους, οι οποίοι χαρακτηρίζονται ως αποικιοκράτες καθώς ζητούν «με το πιστόλι στον κρόταφο να ταπεινωθούμε» (ΤΑ: 17). Στον ίδιο τόνο κινείται και ο κ. Καρατζαφέρης ως Πρόεδρος του ΛΑΟΣ δηλώνοντας ότι «εγώ δεν μπορώ να συνδιαλέγομαι με τις εντολές και τις οδηγίες της κ. Μέρκελ» (ΤΑ:6). Έτσι, παρατηρείται μια μεταστροφή του ΛΑΟΣ αναφορικά με το πρώτο Μνημόνιο, καθώς είχε τότε υποστηρίξει την διαδικασία του κατεπείγοντος, ενώ στο δεύτερο Μνημόνιο έχει μια καθαρά συγκρουσιακή στάση με την Κυβέρνηση όχι μόνο αναφορικά με τη διαδικασία συζήτησης, αλλά και έναντι του δεύτερου Μνημονίου. Θεωρεί, μάλιστα, ότι πραγματοποιείται υπό όρους «εθελουδουλίας», ότι δηλαδή η ελληνική Κυβέρνηση οικειοθελώς αναθέτει την πρωτοβουλία αποφάσεων αποκλειστικά στους εταίρους ωθώντας το ελληνικό πολιτικό σύστημα καλείται απλά να ευθυγραμμιστεί με τις επιταγές των δανειστών.

Στον αντίποδα της ρητορικής κατά του κατεπείγοντος, κυρίως από τον ΣΥΡΙΖΑ και τον ΛΑΟΣ, κινείται η κυβερνητική ρητορική. Αρχικά, ο κ. Παπουτσής έχοντας οριστεί ως «αντιλέγων» από την κοινοβουλευτική ομάδα του ΠΑΣΟΚ, προτάσσει το επιχείρημα ότι δεν τίθεται ζήτημα αντισυνταγματικότητας, όπως αυτή ορίζεται από τα προβλεπόμενα στον κανονισμό της Βουλής (ΤΑ: 10). Το ίδιο επιχείρημα επικαλείται και ο κ. Βενιζέλος, ως Υπουργός Οικονομικών, ο οποίος θεωρεί ότι ο κανονισμός της Βουλής προβλέπει τη διαδικασία του κατεπείγοντος, η οποία παραδοσιακά εφαρμόζεται και για ζητήματα μείζονος σημασίας (ΤΑ:1). Παράλληλα, συνεχίζει, το νομοσχέδιο είναι κατεπείγον καθώς ο χρόνος είναι ασφυκτικός για την Ελλάδα, αφού μια εβδομάδα μετά την κοινοβουλευτική συζήτηση

το Eurogroup θα ενέκρινε οριστικά το πρόγραμμα στήριξης της χρηματοδότησης της ελληνική συμφωνίας, με προ-απαιτούμενο φυσικά την υπερψήφιση του δεύτερου Μνημονίου από την ελληνική Βουλή. Εν τέλη, το δεύτερο Μνημόνιο ψηφίστηκε με την διαδικασία του «κατεπείγοντος», αγνοώντας ενδεχομένως ζητήματα βαθύτερου πολιτικού στοχασμού προς όφελος της ασφυκτικής οικονομικής πίεσης έναντι της Ελλάδας. Η αυξημένη ένταση ανάμεσα στους πολιτικούς δρώντες αναφορικά με την Ελλάδα και την Ευρώπη διαφαίνεται και στην επόμενη κλάση, όπου τα πολιτικά κόμματα συγκροτούν την εικόνα της Ελλάδας και της Ευρώπης μέσα από το αντιληπτικό πρίσμα του δεύτερου Μνημονίου.

Κλάση 2 – Η Ελλάδα και η Ευρώπη

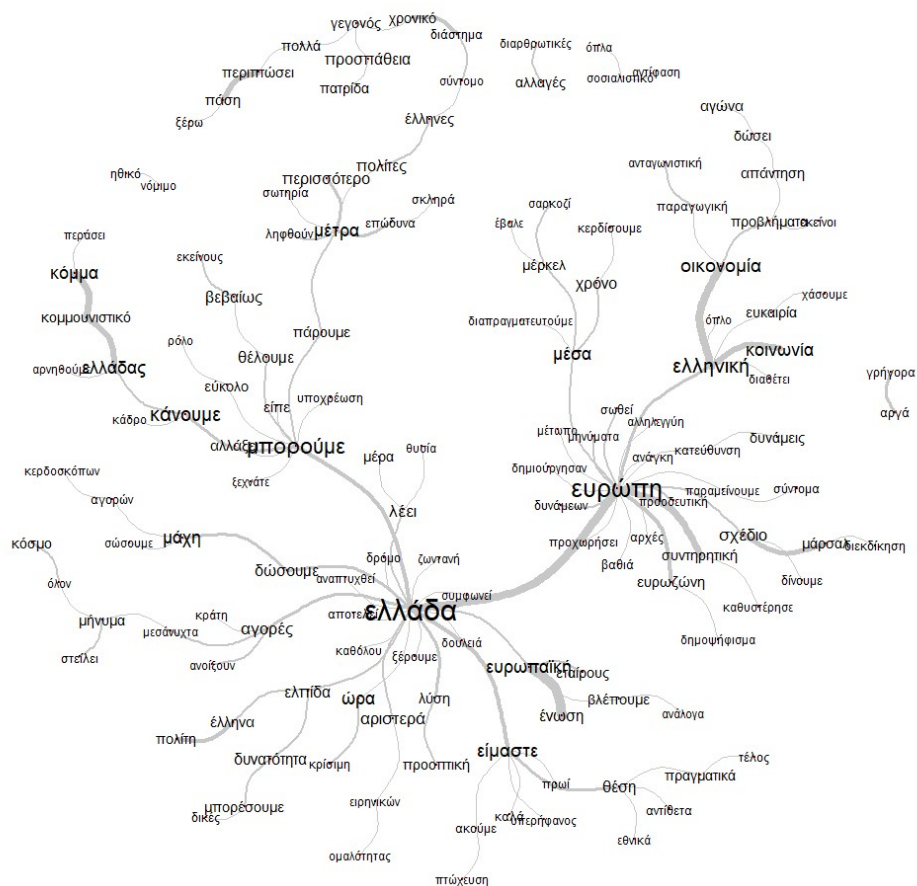
Η έννοια του «Χρέους» ως κεντρική έννοια αναφοράς οδηγεί σε διαδικασίες νοσηματοδότησης, επεξεργασίας και αξιολόγησης της Ευρώπης και της Ελλάδας. Στη συγκεκριμένη αυτή κλάση, η οποία αποτελεί το 18,7% του συνόλου των λεκτικών επιλογών στη συγκεκριμένη κοινοβουλευτική συζήτηση, στατιστικά σημαντικές κατηγορίες είναι το ΠΑΣΟΚ ($p < 0,0001$) και η ΝΔ ($p < 0,0001$) σε μια προσπάθειά τους να «πείσουν» το κοινοβουλευτικό ακροατήριο για την αναγκαιότητα σύμπραξης με την Ευρώπη, τον ελληνικό λαό για την αναγκαιότητα του δεύτερου Μνημονίου και το ευρωπαϊκό κοινό για την αгаστή συνεργασία. Στον παρακάτω πίνακα απεικονίζονται οι στατιστικά σημαντικές λεκτικές επιλογές της συγκεκριμένης κλάσης, όπως αυτές αποτυπώθηκαν στην κοινοβουλευτική συζήτηση (Πίνακας 8).

Λέξη	χ^2	Τιμή p
Ευρώπη	60,23	$p < 0,0001$
Ελληνική	56,28	$p < 0,0001$
Μπορούμε	52,93	$p < 0,0001$
Μάχη	51,49	$p < 0,0001$
Θέλουμε	40,06	$p < 0,0001$
Αριστερά	37,77	$p < 0,0001$
Αγορές	36,37	$p < 0,0001$
Κόμμα	35,53	$p < 0,0001$
Δώσουμε	34,97	$p < 0,0001$
Συντηρητική	33,07	$p < 0,0001$
Ευρωζώνη	33,07	$p < 0,0001$
Μάρσαλ	32,88	$p < 0,0001$
Έλληνα	29,97	$p < 0,0001$
Κάνουμε	29,76	$p < 0,0001$
Οικονομία	29,65	$p < 0,0001$
Ελλάδα	29,19	$p < 0,0001$
Πάση	28,7	$p < 0,0001$
Κομμουνιστικό	28,7	$p < 0,0001$
Ελπίδα	27,48	$p < 0,0001$
Μήνυμα	23,67	$p < 0,0001$

Μέρκελ	23,67	p < 0,0001
Περιπτώσει	23,67	p < 0,0001
Διεκδίκηση	22,55	p < 0,0001
Εύκολο	22,51	p < 0,0001
Βλέπουμε	22,51	p < 0,0001

Πίνακας 8: Μνημόνιο 2: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της δεύτερης κλάσης

Από τον ανωτέρω πίνακα διαφαίνεται ότι η έννοια της «Ευρώπης» αλλά και της «Ελλάδας» είναι στατιστικά σημαντικές ($\chi^2 = 60,23$ και $\chi^2 = 56,28$ αντιστοίχως, $p < 0,0001$) υπογραμμίζοντας την ένταση των εννοιών στη συγκεκριμένη κλάση και την προσπάθεια του κοινοβουλευτικού χώρου να συγκροτήσει όχι μόνο τις έννοιες αυτές ξεχωριστά αλλά να δημιουργήσει και την αξιολογική μεταξύ τους σύνδεση. Λεκτικές επιλογές όπως «μάχη» ($\chi^2 = 51,49$, $p < 0,0001$), «Αριστερά» ($\chi^2 = 37,77$, $p < 0,0001$), «Αγορές» ($\chi^2 = 36,37$, $p < 0,0001$), «Συντηρητική» ($\chi^2 = 33,07$, $p < 0,0001$) και «Ευρωζώνη» ($\chi^2 = 33,07$, $p < 0,0001$) υποδηλώνουν διαδικασίες αξιολόγησης ανάλογα με τις νοηματικές τους συνδέσεις. Για τον λόγο αυτό το επόμενο γράφημα (βλ. Γράφημα 13) αποτυπώνει τον τρόπο με τον οποίο συνδέονται οι ανωτέρω στατιστικά σημαντικές έννοιες παράγοντας ένα αρχικό νόημα της κλάσης.

Γράφημα 13: Μνημόνιο 2: Συνδετική χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών της δεύτερης κλάσης

Από το ανωτέρω γράφημα φαίνεται ότι οι δύο κεντρικοί κόμβοι αποτελούν οι έννοιες «Ελλάδα» και «Ευρώπη», με ισχυρή μεταξύ τους σύνδεση. Αναφορικά με την «Ελλάδα» διαφαίνεται η σύνδεσή της με έννοιες όπως «λύση», «προοπτική», «ζωντανή», «ελπίδα» και «μάχη» (κατά των «κερδοσκόπων» και των «αγορών»), όπως αυτές απεικονίζονται σε κοντινή απόσταση από την έννοια. Με αυτό τον τρόπο η Ελλάδα πλαισιώνεται με θετικό πρόσημο, θεωρώντας ότι η ψήφιση του Μνημονίου θα φέρει τη χώρα σε δρόμο ανάπτυξης και προοπτικής. Παράλληλα, η Ευρώπη, η δεύτερη κομβική έννοια, πλαισιώνεται υπό όρους συντηρητισμού αλλά και αλληλεγγύης προς την ελληνική κοινωνία και οικονομία. Έτσι, η εικόνα της Ευρώπης συγκροτείται ναί μεν ως βοηθητική έναντι της Ελλάδας, αλλά ανήμπορη να ξεπεράσει τα συντηρητικά της στεγανά. Για μια πιο ενδελεχή μελέτη του τρόπου με τον οποίο πλαισιώνονται οι δύο αυτές σημαντικές κατηγορίες, ακολουθούν τα είκοσι τυπικά αποσπάσματα της συγκεκριμένης κλάσης.

1. πρέπει να προστατεύσουμε τον **έλληνα πολίτη** την **ελληνική οικογένεια** από τις συνέπειες μιας καταστροφικής κυριαρχίας των **αγορών μέσα** σε μια **συντηρητική ευρώπη** και με **μάχη** μέχρις εσχάτων να δημιουργηθεί ο μηχανισμός αλληλεγγύης να κυριαρχήσει η πολιτική επί των **αγορών** (Παπανδρέου, Πρόεδρος ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 255,50)
2. να είστε βέβαιοι ότι εάν η **ελλάδα** η **ελληνική κοινωνία** η **ελληνική πολιτική ζωή** **στείλει** αυτά τα **μηνύματα** θα βρει πάρα πολλούς συμμάχους στην **ευρώπη** και στις κοινωνίες και σε πολιτικές **δυνάμεις** και μια νέα **ευρωπαϊκή** κινητικότητα προς **προοδευτική** και δημοκρατική **κατεύθυνση** θα **αναπτυχθεί** (Δρίτσας, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 241,35)
3. το μόνο που κάνει είναι να σπείρει ανέμους και πολύ **σύντομα** θα θερίσει όχι θύελλες αλλά τυφώνες με ρωτάνε πολλοί αν **πάρουμε** σήμερα αυτά τα **μέτρα** θα έχουμε αποτέλεσμα θα **παραμείνουμε** στην **ευρώπη** θα **σωθεί** η **ελληνική οικονομία** (Καραγκούνης, ΝΔ, Τιμή: 200,21)
4. είναι μία **μάχη** που έδωσα στην **ευρώπη** δύο χρόνια που αντιτάσσονταν στη θεωρία ότι το πρόβλημα στην **ευρωζώνη** έχει όνομα ελληνικό είναι μια **μάχη** που έδωσα απορρίπτοντας από την αρχή ότι η **λύση** του προβλήματος είναι απλά να βάλει **τάξη** η **ελλάδα** στα του οίκου της (Παπανδρέου, Πρόεδρος ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 194,19)
5. για την **πατρίδα** μας η **προσπάθεια** να βάλουμε στην **άκρη** τα κόμματα και να προτάξουμε το **εθνικό** συμφέρον πρέπει να **δώσουμε** μία **μάχη** για την **ελλάδα** να εκπλήξουμε ευχάριστα τις **αγορές** τους επενδυτές τους **εταίρους** μας (Χατζηδάκης, ΝΔ, Τιμή: 189,29)
6. είναι **εύκολο** να λαϊκίσουμε **μπορούμε** να **αρνηθούμε** κάθε ευθύνη αλλά τότε θα **είμαστε** ανακόλουθοι στις **αρχές** της **παράταξής** μας πρέπει να **κάνουμε** το **εθνικά** αναγκαίο και μην **ξεχνάτε** ότι βασική **θέση** της νέας δημοκρατίας είναι η διασφάλιση της **ελλάδας** εντός της ευρωζώνης εντός της ευρωπαϊκής ένωσης (Κεδίκογλου, ΝΔ, Τιμή: 179,50)

7. κανείς στο πολιτικό σύστημα δεν θέλει να κόβει μισθούς και συντάξεις η κυβέρνηση έδωσε **αγώνα** με τους **εταίρους** για να φτάσει στο λιγότερο **κακό** η **αριστερά** έχει επιλέξει μια **λύση** αδιαφορεί για την **ευρωπαϊκή προοπτική** και δεν θέλει μια **ελλάδα παραγωγική** μια **ελλάδα ανταγωνιστική** (Γιαννακά, ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 173,13)
8. στο όχι και **βεβαίως** δεν **θέλουμε** κατά καμμία έννοια να νομιμοποιήσουμε ψηφοφορίες που είναι προϊόν εκβιαστών και μιλάω για **εκείνους** τους εκβιαστές που μας λένε «ή τώρα ή χρεοκοπείτε» τους απαντάμε δεν **μπορούμε** να ανεχθούμε άλλο αυτούς τους αναισχυντους εκβιασμούς αυτή η **ευρώπη** δεν μας κάνει (Καρατζαφέρης, Πρόεδρος ΛΑΟΣ, Τιμή: 172,87)
9. και αναρωτιέμαι εάν ερχόταν ένα καινούργιο **σχέδιο μάρσαλ** η **αριστερά** σε αυτήν την αίθουσα θα το ψήφιζε **εν πάση περιπτώσει είμαστε** εδώ που **είμαστε** η συγκεκριμένη σύμβαση **έχει πολλά προβλήματα** έχει όμως και θετικά (Δένδιας, ΝΔ, Τιμή: 163,10)
10. δεν **μπορούμε** να έχουμε ως **διεκδίκηση** –ακούστε να διατηρηθεί ο ομφάλιος λώρος της κοινωνίας προς ένα κράτος πελατειακό ή μία **ευρώπη** που επιδοτεί αυτή δεν είναι αριστερή ούτε **προοδευτική** πολιτική είναι **βαθιά** αντιδημοκρατική και εξαρτησιακή (Παπανδρέου, Πρόεδρος ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 162,31)
11. αυτοί συναλλάσσονται με την **ελλάδα** και αναρωτιούνται ως **έθνος** ως τόπος ως **κοινωνία** **θέλουμε** και **μπορούμε** ή έχουμε άλλη **λύση** (Βενιζέλος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 162,02)
12. το ονομάσαμε τότε **ανάλογα** ή μικρό **σχέδιο μάρσαλ** ή **σχέδιο** «ηρακλής» έχει **περάσει** κυρίες και κύριοι συνάδελφοι και έχει υιοθετηθεί από τους φιλελεύθερους στην **ευρώπη** δηλαδή από το τρίτο μεγαλύτερο **κόμμα** της ευρώπης (Μπακογιάννη, Ανεξάρτητη, Τιμή: 159,57)
13. το δεύτερο **μέτωπο** είναι η **μάχη** στην **ευρώπη** μια **μάχη** απέναντι σε μια **συντηρητική ευρώπη** που δεν τολμά να υψώσει το πραγματικό της **ανάστημα** δηλαδή να **δημιουργήσει** την ασπίδα των ευρωομολόγων να χτυπήσει **αποφασιστικά** τους φορολογικούς «παραδείσους» (Παπανδρέου, Πρόεδρος ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 159,65)
14. με αυτές τις προϋποθέσεις θεωρώ ότι μπορεί να **σωθεί** η χώρα **μπορούμε** να οικοδομήσουμε μια νέα **ελλάδα** σε μια νέα δικαιότερη **ευρώπη** (Κουτρούμάνης, Υπουργός Εργασίας, Τιμή: 154,85)
15. οι ίδιοι άνθρωποι επισημαίνουν ότι τελικά για να μπορεί η **ελλάδα** να παρέμβει σε μια άλλη **ευρώπη** για να μπορεί να **αλλάξει** την **ευρώπη** να μπορεί η σημερινή **συντηρητική ευρώπη** να αντικατασταθεί από μια **ευρώπη** που να μπορεί να **προχωρήσει** (Πρωτόπαπας, ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 153,53)
16. συνεπώς εκλογές θα **κάνουμε** όταν μας το επιτρέψουν οι **αγορές** αυτή είναι η **πραγματικότητα** σήμερα **βεβαίως** η **ελληνική** βουλή έχει μια μεγάλη **ευκαιρία** έχει την τελευταία ίσως **ευκαιρία** να ταυτιστεί με το **λαϊκό** αίσθημα και την αγωνιστική διάθεση του ελληνικού λαού (Γσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 153,29)
17. συνάδελφοι υπερβαίνει τις ιδεολογικές αντιφάσεις αυτή η **αντίφαση** είναι προσωρινή γιατί αν η **ελλάδα** διασωθεί και **αλλάξει** θα έχουμε δικαιοθεί δεν είναι **σοσιαλιστικό** να καταθέσουμε τα **όπλα** και να δηλώσουμε ηττημένοι πριν **δώσουμε** τη **μάχη** (Γιαννακά, ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 150,90)
18. η **ελληνική** ιστορία αρχίζει από τότε που εμφανίστηκε η τρόικα με τα **αλληπάλληλα** μνημόνια τις αναθεωρήσεις τα δάνεια τις απαιτήσεις τους ελέγχους μήπως το πρόβλημα είναι η **γερμανική** ηγεμονία σε μία **ευρώπη** που δεν **διαθέτει** άλλους πόλους (Βενιζέλος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 150,31)
19. όμως να **δώσουμε** τη σωστή **μάχη** όχι τη λανθασμένη **μάχη** δεν **μπορούμε** να **δίνουμε** ξανά μάχες του παρελθόντος για να αποφεύγουμε τις μάχες του παρόντος δεν έχουμε απέναντί μας τα τανκς των ξένων ούτε των ιταλών ούτε των γερμανών ούτε των τούρκων ούτε των

20. χωρίς μία τέτοια **προοδευτική** πολιτική μια πολιτική που εμείς οι σοσιαλιστές έχουμε παλέψει δύο χρόνια τώρα θα ταλανίζονται συνέχεια και η **ευρωζώνη** και οι **λαοί** της εδώ έχουν και αυτοί ευθύνη η **συντηρητική ευρώπη** για τις δυσκολίες του δικού μας προγράμματος και της εφαρμογής του (Παπανδρέου, Πρόεδρος ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 145,70)

Από τα ανωτέρω τυπικά αποσπάσματα διαφαίνεται η σύγκρουση μεταξύ της φίλο-και αντι-μνημονιακής ρητορικής. Οι αντι-μνημονιακές δυνάμεις ζητούν την καταψήφιση του δεύτερου Μνημονίου καθώς θεωρείται ότι η καταψήφιση αυτή θα «στείλει τα μηνύματα και θα βρει πολλούς συμμάχους στην Ευρώπη και στις κοινωνίες και σε πολιτικές δυνάμεις και μια νέα ευρωπαϊκή κινητικότητα προς προοδευτική και δημοκρατική κατεύθυνση θα αναπτυχθεί» (ΤΑ: 2). Η Ευρώπη επομένως είναι βαθιά συντηρητική και η καταψήφιση του Μνημονίου θα οδηγήσει σε μια σειρά αλληπάλληλων συγκρούσεων, δημιουργώντας μια νέα κινητικότητα η οποία θα συντελέσει στην προοδευτικότητα και τη δημοκρατική ανάπτυξη της Ευρώπης. Ο ΣΥΡΙΖΑ έτσι φαίνεται να απονομιμοποιεί την Ευρώπη, να τη συγκροτεί υπό όρους καταπίεσης και μη προοδευτικότητας και παράλληλα υπογραμμίζει τη σύνδεση της Ευρώπης με τις «αγορές» καθώς το ζητούμενο φαίνεται να είναι η διάσωση των «Αγορών» και όχι των κοινωνιών (ΤΑ:16). Την ίδια συγκρουσιακή ρητορική ακολουθεί και ο ΛΑΟΣ, ο οποίος αρνείται να νομιμοποιήσει ψηφοφορίες που είναι «προϊόν εκβιαστών», οι οποίοι θέτουν το δίλημμα «ή τώρα ή χρεοκοπείτε» (ΤΑ:7). Πλέον η στάση του ΛΑΟΣ μεταβάλλεται αναφορικά με το πρώτο Μνημόνιο, όπου συντάχθηκε με την κανονιστική νόρμα «Μνημόνιο = Πατριωτικό καθήκον» και τώρα θεωρείται ότι το πατριωτικό καθήκον είναι να αντισταχθεί το πολιτικό σύστημα στις εκβιαστικές επιταγές της Ευρώπης. Από τα ανωτέρω τυπικά αποσπάσματα η αντι-μνημονιακή ρητορική πλαισιώνει την Ευρώπη υπό όρους όχι μόνο συντηρητισμού αλλά και εκβιασμού, με στόχο να διασωθούν οι αγορές.

Στον αντίποδα, φαίνεται να κυριαρχεί αρχικά η τοποθέτηση του κ. Παπανδρέου ως Προέδρου του ΠΑΣΟΚ, αναφορικά με τη «συντηρητική Ευρώπη». Ο κ. Παπανδρέου και στην κοινοβουλευτική συζήτηση για το δεύτερο Μνημόνιο, όπως και με το πρώτο αναπαράγει το κανονιστικό του αφήγημα αναφορικά με την Ευρώπη. Πιο συγκεκριμένα καλεί το εγχώριο πολιτικό σύστημα να «προστατεύσει τον Έλληνα πολίτη και την ελληνική οικογένεια» από την κυριαρχία των αγορών και προχωρά σε έκκληση προς τη «συντηρητική» Ευρώπη να δώσει έμφαση στην πολιτική και όχι στις αγορές (ΤΑ:1). Ο ίδιος υποστηρίζει ότι αυτή τη «μάχη» την έδωσε πριν δύο

χρόνια έναντι της «συντηρητικής Ευρώπης» λέγοντας ότι η λύση για την Ευρωπαϊκή κρίση δεν είναι μόνο η αντιμετώπιση της κρίσης στην Ελλάδα αλλά η πολιτική ενίσχυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΤΑ: 4), η οποία ενίσχυση δεν επήλθε ποτέ και απορρίφθηκε το αίτημά του για θέσπιση ευρωομολόγων (ΤΑ: 13).

Επιπροσθέτως, η «μάχη» αυτή θεωρείται «σοσιαλιστική» και εξ αυτού «προοδευτική», μια «μάχη» που ξεκίνησε από το πρώτο Μνημόνιο και φτάνει μέχρι και το δεύτερο Μνημόνιο. Η έννοια της «συντηρητικής Ευρώπης» διαφαίνεται και σε άλλα τυπικά αποσπάσματα της κλάσης που προέρχονται από το ΠΑΣΟΚ, όπως στη ρητορική του κ. Πρωτόπαπα (ΤΑ: 15), της κας Γιαννακά (ΤΑ: 17) αλλά και του κ. Βενιζέλου, ως Υπουργού Οικονομικών, ο οποίος θεωρεί ότι όχι μόνο η Ευρώπη είναι συντηρητική αλλά βρίσκεται υπό «γερμανική ηγεμονία» καθώς δεν υπάρχει «άλλος πόλος» (ΤΑ: 18). Γενικότερα η πολιτική τοποθέτηση του ΠΑΣΟΚ είναι ότι από το πρώτο Μνημόνιο έδωσε τη «μάχη» απέναντι σε μια «συντηρητική» Ευρώπη, μια «μάχη» η οποία είναι «σοσιαλιστική» και «προοδευτική» με στόχο την προστασία όχι μόνο του Έλληνα πολίτη και της ελληνικής κοινωνίας αλλά και του μέλλοντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παράλληλα όμως, είναι μια «μάχη», η οποία δεν προβλέπει τη ρήξη, καθώς ο Πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ κ. Παπανδρέου καλεί να «δώσουμε τη σωστή μάχη, όχι τη λανθασμένη μάχη. Δεν μπορούμε να δίνουμε ξανά μάχες του παρελθόντος και να αποφεύγουμε τις μάχες του παρόντος». Δεν έχουμε απέναντί μας τα τανκς των ξένων, ούτε των Ιταλών, ούτε των Γερμανών, ούτε των Τούρκων ούτε των Αμερικανών» (ΤΑ:19). Με αυτό τον τρόπο ο κ. Παπανδρέου ανασύρει γενικευμένα ερμηνευτικά ρεπερτόρια, τα οποία διαχωρίζουν όμως το παρελθόν και το παρόν. Πλέον η «μάχη» δεν σημαίνει απαραίτητα σύγκρουση ή αντίθεση, αλλά ουσιαστικά συμμόρφωση με ελπίδα αλλαγής.

Η στάση αυτή υπογραμμίζει διαδικασίες ελεύθερα αποδεχόμενης υποταγής και εκλογίκευσης. Από τη μια υπογραμμίζεται η «σοσιαλιστική» ανάγκη για «μάχη», σε αφαιρετικό επίπεδο, αλλά ταυτόχρονα το ΠΑΣΟΚ υποστηρίζει τις επιταγές της «συντηρητικής» Ευρώπης με την ψήφιση του δεύτερου Μνημονίου. Η ασυμφωνία αυτή «γεφυρώνεται» με προϊόντα εκλογίκευσης, καθώς πλέον η «μάχη» θα δοθεί «εκ των έσω» με την ελπίδα ότι οι υπόλοιποι λαοί της Ευρώπης θα αναγνωρίσουν και αυτοί το συντηρητικό προφίλ της Ευρώπης. Με αυτόν τον τρόπο, και με την ψήφιση του δεύτερου Μνημονίου, «μπορεί να σωθεί η χώρα, μπορούμε να οικοδομήσουμε μια νέα Ελλάδα σε μια δικαιότερη Ευρώπη» (ΤΑ: 13).

Παράλληλα, καθώς και τα κόμματα της ευρύτερης Αριστεράς διεκδικούν την έννοια της προοδευτικότητας, το ΠΑΣΟΚ διαχωρίζει τη θέση του αναφορικά με τη σύνδεση προοδευτικότητας και πλήρους σύγκρουσης. Πιο συγκεκριμένα, η ρήξη δεν είναι προοδευτική, καθώς εάν δεν υπάρξουν οι δομικές αλλαγές που προβλέπονται στο δεύτερο Μνημόνιο, διατηρείται ο ομφάλιος λώρος της ελληνικής κοινωνίας με ένα πελατειακό κράτος και με τις επιδοτήσεις της Ευρώπης, γεγονός το οποίο δεν θεωρείται προοδευτικό αλλά βαθιά αντιδημοκρατικό και εξαρτησιακό (ΤΑ:10). Η Αριστερά, η οποία προτείνει τη ρήξη, κατηγορείται ότι αδιαφορεί για την ευρωπαϊκή προοπτική της χώρας και δεν θέλει μια Ελλάδα παραγωγική και ανταγωνιστική (ΤΑ: 7) ενώ από την άλλη θεωρείται «μη σοσιαλιστικό» να «καταθέσουμε τα όπλα και να δηλώσουμε ηττημένοι πριν δώσουμε τη μάχη» (ΤΑ: 17). Η υπερψήφιση, επομένως, του δεύτερου Μνημονίου για το ΠΑΣΟΚ είναι μια «μάχη» η οποία θεωρείται «σοσιαλιστική» και «προοδευτική».

Κλάση 3 – Το πολιτικό σύστημα

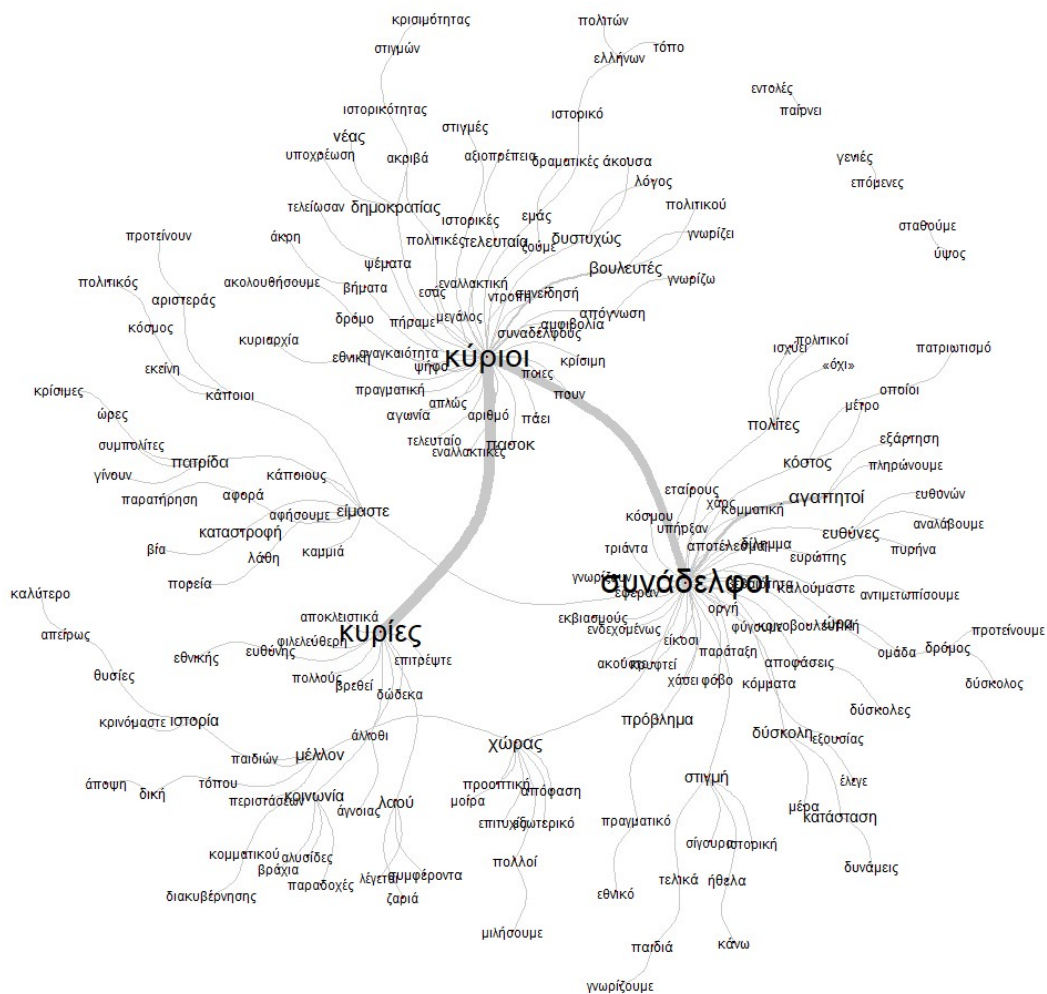
Τόσο η έννοια του «χρέους» όσο και η πλαισίωση του ίδιου του Μνημονίου φαίνεται να οδηγεί σε αναστοχαστικές διαδικασίες συγκρότησης του ρόλου των πολιτικών πρωταγωνιστών. Έτσι, η συγκεκριμένη κλάση «πολιτικό σύστημα» αποτελείται από τις ρητορικές επιλογές των πολιτικών δρώντων αναφορικά με τη συγκρότηση της στάσης του εγχώριου πολιτικού συστήματος αναφορικά με το «Χρέος» και την «Ευρώπη» και καταλαμβάνει το 15,1% του συνόλου της κοινοβουλευτικής συζήτησης. Στη συγκεκριμένη κλάση, οι στατιστικά σημαντικές κατηγορίες είναι η ΝΔ ($p = 0,00473$) και το ΠΑΣΟΚ ($p = 0,0070$), υπογραμμίζοντας ενδεχομένως την μεταστροφή της ΝΔ από την αντιμνημονιακή στη φιλομνημονιακή ρητορική και την περαιτέρω περιχαράκωση του ΠΑΣΟΚ αναφορικά με τη συνεκτική φιλομνημονιακή του στάση. Στον παρακάτω πίνακα απεικονίζονται οι στατιστικά σημαντικές λεκτικές επιλογές της συγκεκριμένης κλάσης, όπως αυτές αποτυπώθηκαν στην κοινοβουλευτική συζήτηση (Πίνακας 9).

Λέξη	χ^2	Τιμή p
Κύριοι	303,08	$p < 0,0001$
Κυρίες	298,41	$p < 0,0001$
Συνάδελφοι	283,87	$p < 0,0001$
Αγαπητοί	64,08	$p < 0,0001$
Δύσκολη	45,8	$p < 0,0001$
Μέλλον	36,43	$p < 0,0001$
Πατρίδα	34,18	$p < 0,0001$
Πουν	33,15	$p < 0,0001$

Ευθύνες	32,12	p < 0,0001
Στιγμές	30,5	p < 0,0001
Αμφιβολία	30,5	p < 0,0001
Ιστορικές	29,26	p < 0,0001
Δρόμος	29,15	p < 0,0001
Πολιτικού	28,96	p < 0,0001
Πολιτικός	26,13	p < 0,0001
Λάθη	26,13	p < 0,0001
Τελικά	25,76	p < 0,0001
Γενιές	24,98	p < 0,0001
Κάποιους	24,81	p < 0,0001
Παιδιά	18,25	p < 0,0001
Κάποιοι	18,14	p < 0,0001
Ζούμε	17,4	p < 0,0001
Ντροπή	17,4	p < 0,0001
Μέτρο	17,4	p < 0,0001
Ιστορικότητας	17,4	p < 0,0001

Πίνακας 9: Μνημόνιο 2: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της τρίτης κλάσης

Από τον παραπάνω πίνακα φαίνεται ότι η επίκληση στους ίδιους τους πολιτικούς δρώντες είναι οι πρώτες στατιστικά σημαντικές λέξεις (Κύριοι, Κυρίες, Συνάδελφοι, Αγαπητοί). Στη συνέχεια παρατηρείται η αναφορά σε κεντρικές έννοιες όπως «δύσκολη» ($\chi^2 = 45,8$, $p < 0,0001$), «μέλλον» ($\chi^2 = 36,43$, $p < 0,0001$), «πατρίδα» ($\chi^2 = 34,18$, $p < 0,0001$), «ευθύνες» ($\chi^2 = 32,12$, $p < 0,0001$) αλλά και αναφορές στο παρελθόν όπως «ιστορικές» ($\chi^2 = 29,26$, $p < 0,0001$) και «ιστορικότητας» ($\chi^2 = 17,4$, $p < 0,0001$). Από τις ρητορικές αυτές επιλογές και δεδομένου ότι το ΠΑΣΟΚ και η ΝΔ είναι οι στατιστικά σημαντικές κατηγορίες στη συγκεκριμένη κλάση, διαφαίνεται η τάση των πολιτικών κομμάτων να πλαισιώσουν την κοινοβουλευτική συζήτηση και την ψήφιση του Μνημονίου ως μια «ιστορική» στιγμή για την Ελλάδα, η οποία θα διορθώσει τα «λάθη» του παρελθόντος και θα προσφέρει ένα νέο «μέλλον» στην «πατρίδα». Για την περαιτέρω διερεύνηση της σύνδεσης των λεκτικών αυτών επιλογών, το επόμενο γράφημα (βλ. Γράφημα 14) αποτυπώνει τον τρόπο με τον οποίο συνδέονται οι ανωτέρω στατιστικά σημαντικές έννοιες παράγοντας ένα αρχικό νόημα της κλάσης.

Γράφημα 14: Μνημόνιο 2: Συνδετική χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών της τρίτης κλάσης

Από το ανωτέρω γράφημα διαφαίνεται ο αναστοχαστικός χαρακτήρας της συγκεκριμένης κλάσης με αναφορές των πολιτικών δρώντων στο κοινοβουλευτικό σύνολο. Οι τρεις συνδετικοί κόμβοι, «κύριες», «κύριοι» και «συνάδελφοι» αναδεικνύουν την τάση των πολιτικών ομιλητών να πείσουν το κοινοβουλευτικό σύνολο. Ως εκ τούτου, η διερεύνηση της συγκεκριμένης κλάσης υπογραμμίζει τους ενδοκοινοβουλευτικούς ρητορικούς ανταγωνισμούς ενώ παράλληλα σε δεύτερη ανάγνωση αποτυπώνει το τί θεωρούν σημαντικό οι ίδιοι οι πολιτικοί δρώντες. Για την περαιτέρω διερεύνηση των ανωτέρω, αναλύονται τα είκοσι τυπικά αποσπάσματα της τρίτης κλάσης, ώστε να σκιαγραφηθεί η τοποθέτηση των πολιτικών ομιλητών.

1. πρόεδρε κυρίες και κύριοι συνάδελφοι χωρίς καμιά αμφιβολία ζούμε ώρες και ιστορικές και δραματικές είμαστε όλες και όλοι αντιμέτωποι με τη συνείδησή μας ο καθένας με τη δική του και με την πατρίδα μας (Χατζηδάκης, ΝΔ, Τιμή: 1037,39)
2. κυρίες και κύριοι συνάδελφοι καλούμαστε γι άλλη μία φορά να πάρουμε μεγάλες ιστορικές αποφάσεις κάτω από δύσκολες συνθήκες για το μέλλον και

- την **προοπτική** της **χώρας** μας **ζούμε** πρωτόγνωρες διαδικασίες πρωτόγνωρες συνθήκες σε μία εποχή που όλα άλλαξαν γύρω μας (Κουτμερίδης, ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 1029,05)
3. **κυρίες και κύριοι συνάδελφοι γνωρίζω** πόσο **δύσκολη** είναι η θέση **καθενός** μας όμως προτεραιότητα έχει να μη γίνει δυσκολότερη η θέση της Ελλάδας να μη **βρεθεί** από τον **πυρήνα** της **ευρώπης** στις παρυφές του τρίτου **κόσμου** (Κουτμερίδης, ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 987,88)
 4. **κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** σήμερα κυριακή αποφασίζουμε για το **μέλλον** της **χώρας** τα **τελευταία** δύο χρόνια τις δυσκολότερες **αποφάσεις** που **πήραμε** στην ευρωπαϊκή ένωση τις **πήραμε** κυριακή (Παπανδρέου, Πρόεδρος ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 981,14)
 5. **κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** σε αυτές τις **δύσκολες στιγμές** για την **πατρίδα** μας και τους **πολίτες** και οι δανειστές μας όμως πρέπει να αντιληφθούν πως όλες αυτές οι προσαρμογές δεν μπορεί να **γίνουν** με τόσο βίαιο τρόπο με τόσο τεράστιες μειώσεις σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα (Κουτμερίδης, ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 975,88)
 6. για τις κολοσσιαίες **ευθύνες κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** όλων όσους μας **έφεραν** ως εδώ δεν είναι **ώρα** να **μιλήσουμε** σήμερα οι υπεύθυνοι θα έρθει η **ώρα** να λογοδοτήσουν θα περιμέναμε τουλάχιστον να **πουν** σήμερα (Σαμαράς, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 971,14)
 7. θα αποφασίσουν με βάση τη **συνείδησή** τους οι **συνάδελφοι** το βράδυ θα πει κάποιος **κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** «υπογράψατε αυτό το οποίο σας **έφεραν** επειδή ακριβώς βρεθήκαμε σε αυτήν τη **δύσκολη κατάσταση**» (Χατζηδάκης, ΝΔ, Τιμή: 963,16)
 8. μας οδηγείτε από το κακό στο χειρότερο **κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** είναι **ιστορικές** οι **στιγμές** για την Ελλάδα και τον ελληνικό λαό αποτύχατε το **καλύτερο** και για **εσάς** και για τον **τόπο** είναι να φύγετε μια **ώρα** αρχύτερα (Παπαδημούλης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 962,08)
 9. και το **δίλημμα** είναι μεγάλο διότι **κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** δεν υπάρχει **αμφιβολία** ότι ο βομβαρδισμός ενός **κόσμου** ο οποίος είναι απελπισμένος ο οποίος βρίσκεται σε **απόγνωση** ο οποίος βλέπει το μεροκάματό του να πέφτει στα 450 ευρώ (Μπακογιάννη, Ανεξάρτητη, Τιμή: 955,42)
 10. κατ' αρχάς θα **ήθελα** να προσθέσω και τη θέση της **νέας δημοκρατίας** στο τεράστιο **πρόβλημα** δημόσιας ασφάλειας το οποίο **υφίσταται** αυτήν τη **στιγμή** στο κέντρο της πρωτεύουσας της **χώρας** και όχι μόνο σε αυτήν **κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** (Δένδιας, ΝΔ, Τιμή: 948,59)
 11. τα **κόμματα** της **αριστεράς** χωρίς να **προτείνουν** κάποια **εναλλακτική** πρόταση ζητούν εκλογές για να πανηγυρίσουν την αύξηση των εκλογικών τους ποσοστών κατά μια μονάδα στα ερείπια και τα χαλάσματα μιας κατεστραμμένης **χώρας κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** (Κουτμερίδης, ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 948,07)
 12. **κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** τα **ψέματα** όμως **τελείωσαν** καμμία κυβέρνηση δεν μπορεί να **πάει** μακριά έχοντας τη συντριπτική πλειοψηφία του ελληνικού **λαού** απέναντι για άλλη μια φορά αυτή η **κοινοβουλευτική** σύνθεση –έχω **χάσει** και τον **αριθμό** βρίσκεται μπροστά σε ένα κοινοβουλευτικό και συνταγματικό πραξικόπημα (Τσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 943,52)
 13. **κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** έχουμε όλοι επίγνωση της **ιστορικότητας** των **στιγμών** και της **κρισιμότητας** της ψήφου μας όταν όλα αμφισβητούνται όταν όλα διακινδυνεύονται μοναδικό κριτήριό μας πρέπει να είναι η ελπίδα που πρέπει να κρατήσουμε ζωντανή για τα **παιδιά** μας (Τσουρή, ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 938,59)
 14. όπως **ισχύει** σήμερα για τους **πολίτες** της ευρωπαϊκής ένωσης αυτό είναι ένα μικρό ένα ελάχιστο από τα **χιλιάδες παραδείγματα** διότι **κακά** τα **ψέματα κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** η χώρα ενοποιούμενη με τους **εταίρους** μας (Καραγκούνης, ΝΔ, Τιμή: 937,95)
 15. **κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** η επιλογή μεταξύ δύο **κακών** είναι πάντα απευκταία αλλά **δυστυχώς** φτάσαμε εκεί όπως **τέθηκε** **εύστοχα** **χθες**

- στην **κοινοβουλευτική** μας **ομάδα** έχουμε να επιλέξουμε ανάμεσα στη **βεβαιότητα** της καταστροφής και στην **αμφιβολία** της σωτηρίας (Κεδίκογλου, ΝΔ, Τιμή: 935,94)
16. δεν είναι τυχαίο ότι τα έδρανα της **νέας δημοκρατίας** είναι άδεια σήμερα αλλά θέλω να ξεκαθαρίσω τη θέση μου και θέλω να **κάνω** μια ανάλυση το **πρόβλημα** της **χώρας κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** είναι πρωτίστως πολιτικό και δευτερευόντως οικονομικό (Μπακογιάννη, Ανεξάρτητη, Τιμή: 934,47)
 17. μην αναλαμβάνοντας τις **ευθύνες** τους λες και το **πρόβλημα** σήμερα είναι αν θα διασωθούν πολιτικά οι ίδιοι ή αν θα σωθεί η χώρα μπράβο τους αξίζουν συγχαρητήρια **κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** δεν είναι **ώρα** απόδοσης **ευθυνών** που **σίγουρα** σύντομα θα αποδοθούν (Καραγκούνης, ΝΔ, Τιμή: 934,33)
 18. **ας γνωρίζουν** οι δανειστές μας ότι διαπραγματεύομαστε την οικονομική μας αποκατάσταση και όχι την **εθνική** μας **αξιοπρέπεια κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** αναγκασόμαστε να ψηφίσουμε αυτά τα νέα μέτρα για να μη **χαθεί** και η **τελευταία** ευκαιρία με το τεράστιο «πακέτο» βοήθειας προς τη χώρα μας (Κουτμερίδης, ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 392,46)
 19. από τη **φιλελεύθερη** σκοπιά επίσης επικαλούνται την ανάπτυξη για να **πουν** όχι στο πρόγραμμα «το μνημόνιο δεν διασφαλίζει την ανάπτυξη» λένε **κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** η χρεοκοπία διασφαλίζει την ανάπτυξη στη χρεοκοπία θα παρακαλάμε να **φύγουμε** από το ευρώ (Γιαννακά, ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 927,59)
 20. πρέπει να δίνουμε λύσεις **είμαστε** η μόνη πλέον συντεταγμένη **παράταξη εξουσίας** κι έχουμε χρέος να ξαναφέρουμε την ελπίδα στους έλληνες δεν μπορούμε **κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** να παραδώσουμε μία χρεοκοπημένη χώρα στα **παιδιά** μας μόνο και μόνο για να λέμε (Κεδίκογλου, ΝΔ, Τιμή: 927,32)

Η πλειοψηφία των ανωτέρω τυπικών αποσπασμάτων προέρχονται από τον χώρο του ΠΑΣΟΚ και της ΝΔ. Αναφορικά με τις ρητορικές επιλογές του ΠΑΣΟΚ, διαφαίνεται η πλαισίωση του Μνημονίου ως «σωτηρία» (ΤΑ: 13, 18) σε μια «ιστορική στιγμή» (ΤΑ: 2, 13), η οποία θα καθορίσει το «μέλλον και την προοπτική της χώρας» (ΤΑ: 2, 4, 13). Πιο συγκεκριμένα, το Μνημόνιο φαίνεται να αποτελεί την μοναδική, αλλά επίπονη, επιλογή για την αποφυγή της χρεοκοπίας της Ελλάδας. Προτάσσεται επομένως το πλαίσιο «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία» που καταγράφηκε στην κοινοβουλευτική συζήτηση για το πρώτο Μνημόνιο, καθώς και το πλαίσιο «Μνημόνιο = Πατριωτική επιλογή», καθώς μέσω της αποφυγής της χρεοκοπίας διαφυλάσσεται το μέλλον «των παιδιών μας» ώστε να «μην χαθεί η τελευταία ευκαιρία με το τεράστιο «πακέτο» βοήθειας προς τη χώρα μας (ΤΑ: 18). Παράλληλα με μια κριτική αναφορικά στη βίαιη εισαγωγή του Μνημονίου και τα προβλεπόμενα σε αυτό μέτρα (ΤΑ: 5, 18), τυπικά αποσπάσματα του ΠΑΣΟΚ φαίνεται να αναφέρονται στο ακροατήριο των «εταίρων» καθώς διαμηνύεται ότι «οι δανειστές μας όμως πρέπει να αντιληφθούν πως όλες αυτές οι προσαρμογές δεν μπορεί να γίνουν με τόσο βίαιο τρόπο, με τόσο τεράστιες μειώσεις, σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα» (ΤΑ: 5) και «ας γνωρίζουν οι δανειστές μας ότι διαπραγματεύομαστε την οικονομική μας αποκατάσταση και όχι την εθνική μας αξιοπρέπεια» (ΤΑ: 18).

Η αναφορά αυτή ενδεχομένως να λειτουργεί εξωραϊστικά προς το ΠΑΣΟΚ, καθώς μια από τις κεντρικές αποδομητικές ρητορικές έναντι του Μνημονίου αποτελεί η πλαισίωση του Μνημονίου ως «εκχώρηση εθνικών αρμοδιοτήτων» και «εθελοδοουλίας», δηλαδή ότι η υπερψήφιση του Μνημονίου αποτελεί στοιχείο ελεύθερα αποδεχόμενης υποταγής στις επιταγές των Ευρωπαίων, ώστε να διασφαλιστούν οι ευρωπαϊκές τράπεζες και όχι η Ελλάδα. Καθώς αυτή η απονομιμοποίηση προέρχεται από τον ευρύτερο χώρο της Αριστεράς, το ΠΑΣΟΚ φαίνεται να αντεπιτίθεται κατηγορώντας την ότι «χωρίς να προτείνουν κάποια εναλλακτική πρόταση ζητούν εκλογές για να πανηγυρίσουν την αύξηση των εκλογικών τους ποσοστών κατά μια μονάδα, στα ερείπια και τα χαλάσματα μιας κατεστραμμένης χώρας» (ΤΑ: 11). Το τυπικό αυτό απόσπασμα κατηγορεί τον χώρο της Αριστεράς για μικροκομματικά παίγνια και για εμμονή στο κομματικό συμφέρον έναντι του εθνικού. Παράλληλα όμως δημιουργεί την εικόνα μιας Ελλάδας, η οποία μένει εκτός Μνημονίου. Μιας «ερειπωμένης» Ελλάδας γεμάτη «χαλάσματα» και «καταστροφή». Η συγκρότηση μιας τέτοιας συγκινησιακής εικόνας της χώρας εκτός Μνημονίου κινητοποιεί συναισθήματα φόβου, καθώς υπογραμμίζεται έντονα το ρίσκο που αποτελεί η καταψήφιση του Μνημονίου. Το φοβικό επιχείρημα μη υπερψήφισης του Μνημονίου αποτυπώνεται και στο τρίτο τυπικό απόσπασμα όπου οι βουλευτές καλούνται να ψηφίσουν με τέτοιο τρόπο ώστε «να μη γίνεται δυσκολότερη η θέση της Ελλάδας, να μη βρεθεί από τον πυρήνα της Ευρώπης στις παρυφές του Τρίτου Κόσμου» (ΤΑ:3). Έτσι, το Μνημόνιο δεν αποτελεί απλά μια σανίδα σωτηρίας για τη χώρα, αλλά τη μοναδική επιλογή, ώστε η Ελλάδα να παραμείνει «ζωντανή» στην Ευρώπη και να μην εξισωθεί με τις χώρες του Τρίτου Κόσμου.

Τα ανωτέρω ερμηνευτικά σχήματα του ΠΑΣΟΚ φαίνεται να εμπεριέχονται και στις ρητορικές επιλογές της ΝΔ. Το μέλλον της Ελλάδας διασφαλίζεται με την ευθυγράμμιση της χώρας με τους «εταίρους» (ΤΑ: 14) ενώ τονίζεται πάλι η ιστορικότητα και δραματικότητα των στιγμών (ΤΑ: 1). Παράλληλα όμως, η ΝΔ φαίνεται να παρέχει και επιχειρήματα για τη φιλομνημονιακή της μεταστροφή. Ενώ καταψήφισε το πρώτο Μνημόνιο, η υπερψήφιση του δεύτερου Μνημονίου αιτιολογείται με την απόδοση ευθυνών σε «αυτούς που μας έφεραν ως εδώ» (ΤΑ: 6, 7). Η ΝΔ φαίνεται να επιλέγει την «αμφιβολία της σωτηρίας» έναντι της «βεβαιότητας της καταστροφής» (ΤΑ: 15). Ενώ δεν είναι βέβαιο ότι η υπερψήφιση του δεύτερου Μνημονίου θα φέρει με βεβαιότητα την ανάπτυξη, αυτό που παραμένει σίγουρο είναι η χρεοκοπία εάν δεν υπερψηφιστεί το Μνημόνιο. Με αυτό τον τρόπο η

ΝΔ φαίνεται να έχει εσωτερικεύσει το πλαίσιο «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία» που συγκροτήθηκε από το ΠΑΣΟΚ στην κοινοβουλευτική συζήτηση για το πρώτο Μνημόνιο, αλλά παράλληλα καταγράφονται προσπάθειες πλήρους ταύτισης με αυτό το πλαίσιο καθώς τα αίτια για το αδιέξοδο στο οποίο βρίσκεται η χώρα, αποδίδεται στο ΠΑΣΟΚ και στις πολιτικές του επιλογές.

Η ΝΔ κατηγορεί το ΠΑΣΟΚ για «κολοσσιαίες ευθύνες» (ΤΑ: 6) και υπερψηφίζει το δεύτερο Μνημόνιο ακριβώς επειδή «βρεθήκαμε σε αυτή τη δύσκολη κατάσταση» (ΤΑ: 7), μια κατάσταση επιλογής ανάμεσα στην υπερψήφιση του δεύτερου Μνημονίου και της χρεοκοπίας της χώρας. Για να διαχειριστεί την μεταστροφή αυτή, η ΝΔ επικαλείται την έννοια της «συνείδησης». Η «συνείδηση» (ΤΑ: 1, 7, 20) χρησιμοποιείται ως τη γεφύρωση της ασυμφωνίας για τη μεταστροφή της στάσης της ΝΔ αναφορικά με το Μνημόνιο. Πλέον, δεν τίθεται ζήτημα ιδεολογικής ή κομματικής διαφοροποίησης, όπως στο πρώτο Μνημόνιο όπου η ρητορική της ΝΔ βασίστηκε στο πλαίσιο «Το Μνημόνιο δεν βγαίνει», αλλά τίθεται ζήτημα «συνείδησης» αναφορικά με το εάν θα επιτρέψει η ΝΔ ως «η μόνη πλέον συντεταγμένη παράταξη εξουσίας» (ΤΑ: 15) να «παραδώσουμε μια χρεοκοπημένη χώρα στα παιδιά μας» (ΤΑ: 15). Με αυτό τον τρόπο, η υπερψήφιση του Μνημονίου ξεφεύγει από τα ιδεολογικά ή πολιτικά πλαίσια και εντάσσεται σε συνειδησιακούς παράγοντες. Παράλληλα η συγκινησιακή επίκληση σε μελλοντικές γενικές, στα «παιδιά μας», αποτελεί παράγοντα εκλογίκευσης της ασυμφωνίας καθώς μεταφέρει την επικέντρωση της προσοχής από τον αυστηρά κομματικό χώρο στο εθνικό συμφέρον και πιο συγκεκριμένα στο μέλλον των «παιδιών», τα οποία σε περίπτωση μη υπερψήφισης του Μνημονίου θα αποτελούν τα μελλοντικά «άδικα θύματα» των πολιτικών αποφάσεων του παρόντος.

Από τα είκοσι πιο τυπικά αποσπάσματα της τρίτης κλάσης, μόνο δύο προέρχονται από τον χώρο της ευρύτερης Αριστεράς και πιο συγκεκριμένα από τον ΣΥΡΙΖΑ (ΤΑ: 8, 12). Ο ΣΥΡΙΖΑ υπογραμμίζει και ο ίδιος την «ιστορικότητα των στιγμών» προτάσσει όμως το αίτημά του για εκλογές καθώς θεωρεί ότι τα κυρίαρχα κόμματα εξουσίας απέτυχαν και ότι το «καλύτερο και για εσάς και για τον τόπο είναι να φύγετε μια ώρα αρχύτερα» (ΤΑ: 8). Σε αυτό συνηγορεί και το δεύτερο τυπικό απόσπασμα όπου ο κ. Τσίπρας, ως Πρόεδρος του ΣΥΡΙΖΑ, κατηγορεί την Κυβέρνηση ότι «καμία κυβέρνηση δεν μπορεί να πάει μακριά έχοντας τη συντριπτική πλειοψηφία του ελληνικού λαού απέναντι» ενώ την κατηγορεί παράλληλα και για «συνταγματικό πραξικόπημα» (ΤΑ: 12). Με αυτό τον τρόπο ο κ. Τσίπρας φιλοδοξεί

να πλήξει την αξιοπιστία της Κυβέρνησης, καθώς την κατηγορεί ότι δεν διαθέτει την λαϊκή στήριξη και κατά συνέπεια όλες οι αποφάσεις που λαμβάνονται δεν έχουν την υποστήριξη του ελληνικού λαού.

Η τρίτη κλάση, το «Πολιτικό σύστημα», φαίνεται να αποτελεί την προσπάθεια εκ μέρους του πολιτικού συστήματος να συνδέσει το παρελθόν και το μέλλον της Ελλάδας με την, τότε, παρούσα «ιστορική» στιγμή, την υπερψήφιση δηλαδή του δεύτερου Μνημονίου. Οι «ευθύνες του παρελθόντος», η «συντηρητική Ευρώπη», οι «πολιτικές και οικονομικές ατασθαλίες» έφεραν την Ελλάδα στο «χείλος του γκρεμού», να χρειάζεται δηλαδή να αποφασίσει είτε να χρεοκοπήσει είτε να υπερψηφίσει το δεύτερο Μνημόνιο. Σε αυτό το δίλημμα τα πολιτικά κόμματα τοποθετήθηκαν αναλόγως, συγκροτώντας έτσι την αυτοεικόνα τους αλλά παράλληλα αποκαλύπτοντας τις ταυτοτικές εκλεκτικές τους συγγένειες και αποκλίσεις.

Κλάση 4 – Ο ελληνικός Λαός

Η έννοια του «χρέους», η πλαισίωση του ίδιου του Μνημονίου αλλά και η στάση του «πολιτικού συστήματος» συγκροτούνται διαρκώς υπό την έννοια του «εθνικού συμφέροντος» και γενικότερα του συμφέροντος της ελληνικής κοινωνίας. Ο «λαός» αποτελεί κεντρική έννοια νομιμοποίησης (ή και απονομιμοποίησης) καθώς η υπερψήφιση ή καταψήφιση του Μνημονίου γίνεται προς όφελός του και οι πολιτικοί δρώντες συχνά τον επικαλούνται ώστε να αυξήσουν την αξιοπιστία τους²⁸. Έτσι, η συγκεκριμένη κλάση «ο ελληνικός Λαός» περιλαμβάνει τις ρητορικές επιλογές συγκρότησης της έννοιας από τους πολιτικούς δρώντες και καταλαμβάνει το 18,6% του συνόλου των λεκτικών επιλογών στη συγκεκριμένη κοινοβουλευτική συζήτηση, όπου στατιστικά σημαντικές κατηγορίες είναι το ΚΚΕ ($p < 0,0001$), ο ΣΥΡΙΖΑ ($p = 0,0012$) και ο ΛΑΟΣ ($p = 0,0083$). Ως εκ τούτου φαίνεται ότι η συγκεκριμένη κλάση κυριαρχείται από αναφορές της αντι-μνημονιακής ρητορικής και καταγράφει την απονομιμοποιητική στάση των συγκεκριμένων πολιτικών κομμάτων έναντι της κυβέρνησης. Ο ακόλουθος πίνακας αποτυπώνει τις στατιστικά σημαντικές λέξεις της συγκεκριμένης κλάσης (Πίνακας 10), ώστε να διερευνηθεί το λεκτικό περιεχόμενο της συγκεκριμένης κλάσης.

Λέξη	χ^2	Τιμή p
Λαό	107,1	$p < 0,0001$

²⁸ Για τη ρητορική αξιοποίηση της έννοιας του «Λαού» ως παράγοντα αύξησης της αξιοπιστίας της πηγής και νομιμοποίησης των πολιτικών πρωτοβουλιών βλ. ενδεικτικά Στεργίου(2004), Σεβαστάκης & Σταυρακάκης (2012), Σταυρακάκης (2015-2019)

Ελληνικό	63,95	p< 0,0001
Πολιτική	43,7	p< 0,0001
Λέτε	43,24	p< 0,0001
Μνημόνιο	42,24	p < 0,0001
Συνταγή	42,06	p < 0,0001
Παπανδρέου	39,46	p < 0,0001
Χρεοκοπίας	39,39	p < 0,0001
Νέα	38,07	p < 0,0001
Λαός	35,18	p < 0,0001
Ενημέρωσης	33,59	p < 0,0001
Εσείς	31,01	p < 0,0001
Ιούνιο	29,64	p < 0,0001
Λόγους	29,64	p < 0,0001
Φτώχεια	27,9	p < 0,0001
Ελληνικός	27,67	p < 0,0001
Σαμαρά	26,45	p < 0,0001
Πάμε	25,33	p < 0,0001
Ενδεχόμενο	22,03	p < 0,0001
Αποφασίσει	22,03	p < 0,0001
Πετρέλαιο	21,0	p < 0,0001
Γκρεμό	21,0	p < 0,0001
Κάναμε	18,53	p < 0,0001
Δυόμισι	17,63	p < 0,0001
Έπεσαν	17,61	p < 0,0001

Πίνακας 10: Μνημόνιο 2: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της τέταρτης κλάσης

Από τον ανωτέρω πίνακα διαφαίνεται ότι οι κύριες στατιστικά σημαντικές λέξεις είναι ο «λαός» ($\chi^2 = 107,1$, $p < 0,0001$), «ελληνικό» ($\chi^2 = 63,95$, $p < 0,0001$), «πολιτική» ($\chi^2 = 43,7$, $p < 0,0001$), «Μνημόνιο» ($\chi^2 = 42,24$, $p < 0,0001$), «χρεοκοπία» ($\chi^2 = 39,39$, $p < 0,0001$) και έννοιες όπως «φτώχεια» ($\chi^2 = 27,9$, $p < 0,0001$) και «γκρεμός» ($\chi^2 = 21,0$, $p < 0,0001$). Ενώ στο πρώτο Μνημόνιο η έννοια του λαού χρησιμοποιήθηκε ρητορικά από όλα τα πολιτικά κόμματα, ασχέτως εάν τοποθετήθηκαν στον φίλο- ή αντιμνημονιακό άξονα, η συγκεκριμένη κλάση φαίνεται να αποτυπώνει με μελανά χρώματα τις επιδράσεις του δεύτερου Μνημονίου στον ελληνικό λαό και αποτελείται από κατηγορίες των κομμάτων της αντι-μνημονιακή ρητορικής έναντι της φιλο-μνημονιακής. Για την περαιτέρω διερεύνηση των συνδέσεων των λεκτικών αυτών επιλογών, ώστε να αποτυπωθεί ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιήθηκαν, ακολουθεί η συνδυαστική χαρτογράφηση των κύριων λεκτικών επιλογών της συγκεκριμένης κλάσης (Γράφημα 15)

2. ήταν και η **συνταγή** επικίνδυνη για τον **ελληνικό λαό** και ο μάγειρας η **κυβέρνηση** του **πασοκ** κακή και το **μνημόνιο νο1** δύο χρόνια μετά έχει **φέρει** μεγάλη **ύφεση** μεγάλη ανεργία μεγάλη **φτώχεια** και μονόπλευρη σε **βάρος** των ασθενέστερων κατανομή των βαρών (Παπαδημούλης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 323,99)
3. σας **ερωτώ** και σας **ζητώ** να μου **απαντήσετε** με το **χέρι** στην καρδιά η **ψήφιση** του σημερινού πακέτου **μέτρων** θα αποτρέψει ή θα **φέρει** πιο **κοντά** αυτό το **ενδεχόμενο** γιατί κρύβεστε για άλλη μια φορά πίσω από κινδυνολογίες και δεν **λέτε** την **αλήθεια** στον **ελληνικό λαό** (Τσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 317,17)
4. αλλά και αυτά τα οποία διαπιστώνουμε στην καμπάνια των **μέσων ενημέρωσης** κατατρομοκράτησης του **ελληνικού λαού** με το **ενδεχόμενο χρεοκοπίας** μια οργανωμένη καμπάνια που προσβάλλει τον **ελληνικό λαό** και τον **οδηγεί** στην αγανάκτηση (Χρυσανθακόπουλος, ΛΑΟΣ, Τιμή: 306,97)
5. μετά τις **εκλογές** όλοι **μαζί** και αφού θα έχουμε **πει** όλη την **αλήθεια** στον **ελληνικό λαό** την **αλήθεια** όχι «λεφτά υπάρχουν πάρε κόσμο» και αφού ο **λαός** έχει **αποφασίσει** και έχει δώσει ισχυρή **εντολή** θα **αλλάξουμε** την πορεία (Σαμαράς, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 270,83)
6. ποιο πρόβλημα **λοιπόν** **πάτε** να λύσετε με αυτό το **πακέτο** των **μέτρων** γιατί **τρομοκρατείτε** το **λαό** και γιατί κυρίως αυτό για άλλη μια φορά δεν **λέτε** την **αλήθεια** στον **ελληνικό λαό** να σας **πω** γιατί (Τσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 270,66)
7. **είπαμε** «όχι έκτακτα **μέτρα**» και μάλιστα βάλαμε σε πρώτη προτεραιότητα το χτύπημα της λαθρομετανάστευσης **είδατε** **εσείς** μέχρι σήμερα **καμιά** τρόικα **καμιά** **δανειακή σύμβαση** **τίποτα** μεσοπρόθεσμα να **κοστολογούν** τη **λαθρομετανάστευση** και τις **συνέπειες** που έχει για τον **ελληνικό λαό** (Μαρκάκης, ΛΑΟΣ, Τιμή: 264,44)
8. έτσι κι αλλιώς τι με πειράζει μεταξύ **χρεοκοπίας** και της κατάστασης που έχω σήμερα και θα προτιμήσει τη **χρεοκοπία** εκεί **οδηγήσατε** τον **ελληνικό λαό** και όλες οι δικαιολογίες που **λέτε** μέχρι σήμερα δεν πρόκειται να σας σώσουν (Μαρκάκης, ΛΑΟΣ, Τιμή: 261,61)
9. το **χειρότερο** όμως όλων είναι ότι επιχειρείτε να **τρομοκρατήσετε** και να **χειραγωγήσετε** τον **ελληνικό λαό** **εσείς** που με τις **επιλογές** σας ως τώρα **έχετε** **οδηγήσει** τη χώρα στα πρόθυρα της **χρεοκοπίας** (Τσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 258,50)
10. γι αυτό σας καλώ να **προτείνετε** όλοι στον **ελληνικό λαό** με ευθύτητα με καθαρότητα έντιμα την ολοκληρωμένη **άλλη επιλογή** ώστε να **διαλέξει** ο **ελληνικός λαός** πάντα μπορεί να **διαλέξει** ο **ελληνικός λαός** (Βενιζέλος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 250,34)
11. από το **πρωί** δεν **λέτε** **τίποτα** άλλο παρά «καταστροφή μέχρι και εμφύλιος» **εδώ** η **κρατική τηλεόραση** **θυμήθηκε** τα **δεκεμβριανά** **θυμήθηκε** τον **εμφύλιο** θα **απαντήσουμε** όταν **έρθει** η ώρα **αλλά** **εσείς** **έχετε** **ευθύνη** όταν **βάζετε** στο **λαό** τέτοια **ζητήματα** (Παπαρήγα, Γενική Γραμματέας ΚΚΕ, Τιμή: 244,85)
12. **εσείς** τα **κάνετε** η **κυβέρνηση** τα κάνει το **πασοκ** κι η **νέα δημοκρατία** και **κοροϊδεύει** το **λαό** να **πείτε** την **αλήθεια** οι βουλευτές σήμερα έχουν ιδιαίτερη **ευθύνη** (Μαρίνος, ΚΚΕ, Τιμή: 241,38)
13. όλες οι εξουσίες **πηγάζουν** από το **λαό** δεν μου **λέτε** αυτά τα οποία **κάνετε** έχουν εγκριθεί από τον **ελληνικό λαό** δύο χρόνια λειτουργείτε εκτός λαϊκής βούλησης **παρακάμπτοντας** τη **λαϊκή** θέληση χωρίς **λαϊκή** εξουσιοδότηση χωρίς **λαϊκή** νομιμοποίηση (Λαφαζάνης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 241,12)
14. **κουνάτε** το **χέρι** στο **λαό** το τελευταίο διάστημα τον **απειλείτε** και του **λέτε** «δεν μπορείτε να **πείτε** όχι σας **απαγορεύουμε** να **πείτε** όχι **μπροστά** στο **μεγαθήριο** που προέρχεται από

τη νέα δανειακή σύμβαση και το νέο μνημόνιο» (Καραθανασόπουλος, ΚΚΕ, Τιμή: 231,66)

15. υπάρχει και η σύγχρονη εκδοχή του «φωτιά και τσεκούρι στους προσκυνημένους» και σ αυτό καλούμε τον **ελληνικό λαό** να ξεσηκωθεί διότι ο **λαός** μ αυτά τα οποία **κάνετε** είναι χρεωκοπημένος και τελειωμένος (Καραθανασόπουλος, ΚΚΕ, Τιμή: 230,16)
16. η έγκριση του νέου πακέτου **μέτρων** και της νέας **δανειακής σύμβασης** όχι μόνο δεν θα μας **σώσει** από αυτό που ονομάζεται άτακτη **χρεοκοπία** αλλά θα μας τη **φέρει** ακόμα πιο **κοντά** και με δυσμενέστερους όρους για τον **ελληνικό λαό** (Τσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 226,32)
17. διότι τώρα πια δεν έχουμε πολυτέλεια **προσαρμογής** αλλά έχουμε **εντολή** πλήρους παράδοσης κυρίες και κύριοι συνάδελφοι **ακούσαμε** τους κινδυνολόγους της **χρεοκοπίας** και κανένας δεν τόλμησε να διαβεβαιώσει το **λαό** ότι μ αυτήν την **πολιτική** δεν θα **χρεοκοπήσουμε** (Δρίτσας, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 220,42)
18. η δική μας επανάσταση είναι αυτή η ελπίδα συνάδελφοι γι αυτό σας **ζητώ** να ψηφίσετε **«ναι»** αυτήν την **ιστορική νύχτα** για να μη **στερήσουμε** την ελπίδα από τον **ελληνικό λαό** ευχαριστώ πολύ (Γιαννακά, ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 219,61)
19. να μην χαθεί όμως άλλος χρόνος γιατί και η **πολιτική** αστάθεια θα **έρθει** και η **χρεοκοπία** θα **έρθει** και ο πόλεμος θα **έρθει** και να δω τότε τι θα **πείτε** στο **λαό** ότι **έφταιγε** το **μνημόνιο** (Παπαρήγα, Γενική Γραμματέας ΚΚΕ, Τιμή: 218,94)
20. υπάρχει άλλη λύση ναι υπάρχει η λύση της ασύντακτης **χρεοκοπίας** που θα μας γυρίσει στη **δραχμή** και σε όλα όσα αυτό συνεπάγεται για τον **ελληνικό λαό** υπάρχει λύση υπάρχει η λύση που μας προσφέρεται σήμερα (Γιαννακά, ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 214,37)

Από τα ανωτέρω τυπικά αποσπάσματα, η πλειοψηφία προέρχεται από την ευρύτερη αντιμνημονιακή ρητορική και κυρίως από τον ΣΥΡΙΖΑ. Ο ΣΥΡΙΖΑ κατηγορεί την κυβέρνηση ότι «τρομοκρατεί» και «χειραγωγεί» τον ελληνικό λαό (ΤΑ: 6, 9) καθώς έχει απωλέσει την «λαϊκή εξουσιοδότηση» και λειτουργεί χωρίς «λαϊκή νομιμοποίηση» (ΤΑ: 13) ενώ παράλληλα η κυβέρνηση λειτουργεί παρακάμπτοντας την λαϊκή θέληση (ΤΑ: 13) και αρνείται να αφήσει τον ελληνικό λαό να αποφανθεί «αν σας εξουσιοδοτεί να προχωρήσετε προς αυτή την κατεύθυνση, κατεδαφίζοντας τη χώρα για δεκαετίες» (ΤΑ:1). Επιπροσθέτως θεωρείται ότι το δεύτερο Μνημόνιο θα φέρει βαθύτερη φτώχεια και δυσμενέστερες συνθήκες για τον ελληνικό λαό καθώς «ήταν και η συνταγή επικίνδυνη για τον ελληνικό λαό και ο μάγικος η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ κακή και το μνημόνιο νο 1 δύο χρόνια μετά έχει φέρει μεγαλύτερη ύφεση...» (ΤΑ: 2). Επομένως το δεύτερο Μνημόνιο δεν αποτελεί σωτήρια αλλά φέρνει ακόμα πιο κοντά δυσμενέστερους όρους για τον ελληνικό λαό (ΤΑ: 2, 16). Τέλος, για τον ΣΥΡΙΖΑ η «ιστορικότητα της στιγμής» αναπλαισιώνεται ως «εντολή πλήρους παράδοσης» (ΤΑ:17). Με τον τρόπο αυτό ο ΣΥΡΙΖΑ επαναφέρει στο

προσκήνιο το αίτημά του για εκλογές, καθώς αυτό-παρουσιάζεται ως εκφραστής του ελληνικού λαού σε μια προσπάθεια αύξησης της αξιοπιστίας του.

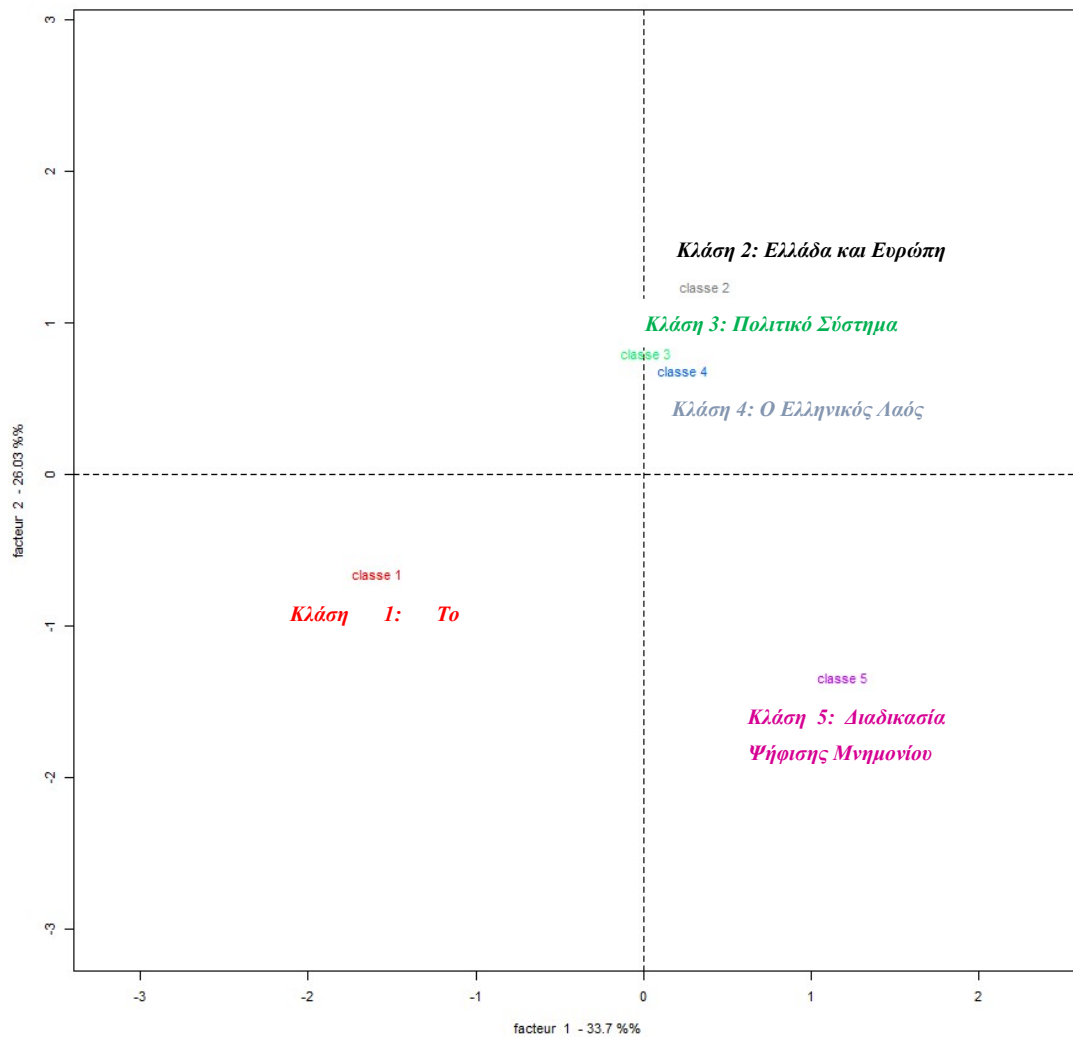
Το νομιμοποιητικό πλαίσιο «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία» φαίνεται να αποδομείται και από το ΚΚΕ, στο όνομα του συμφέροντος του ελληνικού λαού. Το ΚΚΕ κατηγορεί και αυτό την Κυβέρνηση για «τρομοκράτηση του ελληνικού λαού» (ΤΑ: 11, 14, 15). Πιο συγκεκριμένα την κατηγορεί για την καλλιέργεια εμφυλιακού κλίματος (ΤΑ:11) και για άκαμτη, τιμωρητική στάση καθώς «κουνάτε το χέρι στο λαό το τελευταίο διάστημα τον απειλείτε και του λέτε «όχι δεν μπορείτε να πείτε όχι»...» (ΤΑ: 14). Τέλος, το ΚΚΕ χρησιμοποιεί τη φράση «φωτιά και τσεκούρι στους προσκυνημένους» ως παραίνεση για «τον ελληνικό λαό να ξεσηκωθεί διότι ο λαός μ' αυτά τα οποία κάνετε είναι χρεοκοπημένος και τελειωμένος» (ΤΑ: 15). Ως εκ τούτων, η ρητορική του ΚΚΕ αναφορικά με τον «λαό» επικεντρώνεται στις διαδικασίες τρομοκράτησής του εκ μέρους της Κυβέρνησης και παράλληλα τον καλεί να «δράσει» έναντι στη μνημονιακή λογική. Το ΚΚΕ θεωρεί ότι το νομιμοποιητικό πλαίσιο «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία» δεν είναι αληθές, καθώς ο ελληνικός λαός ήδη έχει χρεοκοπήσει και η διάσωση της ελληνικής κυβέρνησης βασίζεται αποκλειστικά στην τρομοκράτησή του.

Η έννοια της τρομοκράτησης εκ μέρους της κυβέρνησης είναι παρούσα και στη ρητορική του ΛΑΟΣ, καθώς κάνει λόγο για μια «καμπάνια των Μέσων ενημέρωσης κατατρομοκράτησης του ελληνικού λαού με το ενδεχόμενο χρεοκοπίας, μια οργανωμένη καμπάνια που προσβάλλει τον ελληνικό λαό και τον οδηγεί στην αγανάκτηση» (ΤΑ: 4). Με το τυπικό αυτό απόσπασμα συγκροτείται η ευθυγράμμιση των Μέσων με τη φιλο-μνημονιακή πολιτική, καθώς λειτουργούν ως φορείς διασποράς φοβικών επιχειρημάτων σε περίπτωση καταψήφισης του δεύτερου Μνημονίου. Ενδιαφέρον αποτελεί επίσης η επικέντρωση της ρητορικής του ΛΑΟΣ στην έννοια της «λαθρομετανάστευσης» καθώς αποτελεί κομβικό σημείο της εκλογίκευσης της μεταστροφής του από τον φιλο-μνημονιακό άξονα στον αντιμνημονιακό. Ο ΛΑΟΣ θεωρεί ότι στο πρώτο Μνημόνιο «βάλαμε σε πρώτη προτεραιότητα το χτύπημα της λαθρομετανάστευσης, είδατε εσείς μέχρι σήμερα καμιά τρόικα, καμιά δανειακή σύμβαση, τίποτα μεσοπρόθεσμα να κοστολογούν τη λαθρομετανάστευση και τις συνέπειες που έχει για τον ελληνικό λαό;» (ΤΑ: 8). Με αυτό τον τρόπο ο ΛΑΟΣ αιτιολογεί την αντι-μνημονιακή του ρητορική θεωρώντας κομβικό σημείο την πάταξη της «λαθρομετανάστευσης» καθώς θεωρεί ότι αποτελεί ιδιαίτερο βάρος για τον ελληνικό λαό. Εξ αυτού ο ΛΑΟΣ φαίνεται να χρησιμοποιεί

τον «ελληνικό λαό» ως μέσο κομματικής επανοριοθέτησης, απευθυνόμενος σε συγκεκριμένο πολιτικό χώρο ψηφοφόρων. Η ασυμφωνία, επομένως, αναφορικά με την μεταστροφή αυτή εκλογικεύεται υπό όρους συμφέροντος του ελληνικού λαού, όπου κεντρικό σημείο αναφοράς αποτελεί η «λαθρομετανάστευση».

Αναφορικά με την φιλο-μνημονιακή ρητορική, στη συγκεκριμένη κλάση αποτυπώνονται τέσσερα τυπικά αποσπάσματα, κυρίως από το ΠΑΣΟΚ. Το ΠΑΣΟΚ καλεί τα αντι-μνημονιακά κόμματα να πουν την αλήθεια στον ελληνικό λαό αναφορικά με την ασύντακτη χρεοκοπία «που θα μας γυρίσει στη δραχμή» (ΤΑ: 10, 20) ενώ ενδιαφέρον αποτελεί το δέκατο όγδοο τυπικό απόσπασμα, το οποίο εξισώνει την υπερψήφιση του Μνημονίου με την έννοια της «επανάστασης» τονίζοντας ότι «η δική μας επανάσταση είναι αυτή η ελπίδα συνάδελφοι, γι' αυτό σας ζητώ να ψηφίσετε «ναι» αυτή την ιστορική νύχτα για να μη στερήσουμε την ελπίδα από τον ελληνικό λαό». Υπό αυτή την προσέγγιση το Μνημόνιο πλαισιώνεται υπό όρους ελπίδας, ανάτασης και ιστορικότητας και εξ αυτού όσοι το υπερψηφίσουν θα έχουν προβεί σε μια επαναστατική πράξη ελπίδας.

Συλλογικά, η συγκεκριμένη κλάση επικεντρώθηκε στη συγκρότηση της εικόνας του ελληνικού λαού ως μέσου αύξησης της αξιοπιστίας των πολιτικών πρωταγωνιστών. Η πλειοψηφία των αναφορών στο συμφέρον του ελληνικού λαού αποτυπώνονται από την αντι-μνημονιακή συλλογιστική, αναπλαισιώνοντας το νομιμοποιητικό πλαίσιο «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία» με το «Μνημόνιο ίσον Χρεοκοπία», μια χρεοκοπία όχι μόνο οικονομική, αλλά βαθιά πολιτική και ιδεολογική. Έχοντας αναλύσει το λεκτικό περιεχόμενο κάθε κλάσης, ακολουθεί η προβολή στο παραγοντικό διάγραμμα των πέντε κλάσεων μέσω παραγοντικής ανάλυσης αντιστοιχιών (Γράφημα 16).

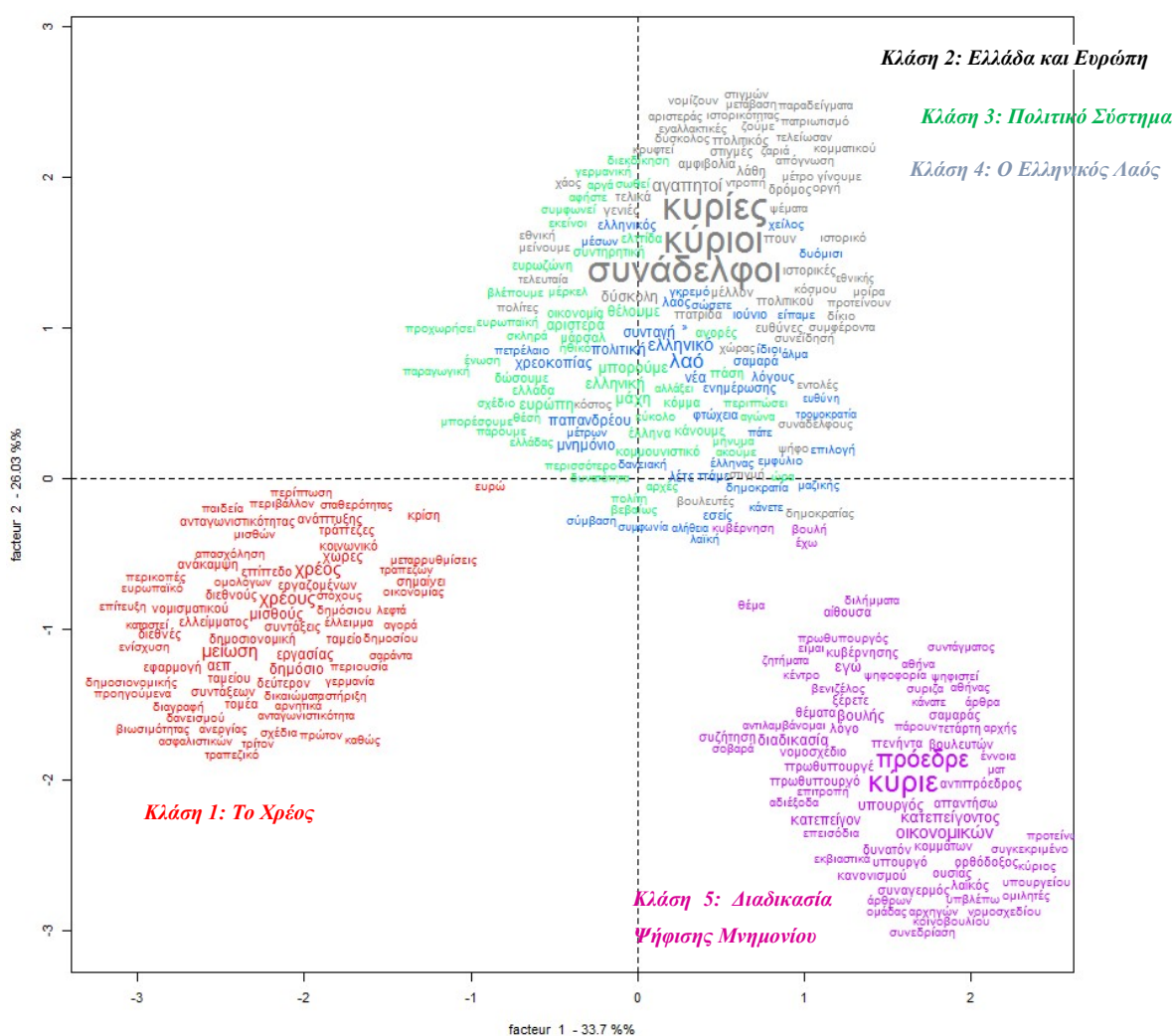
Γράφημα 16: Προβολή στο παραγοντικό διάγραμμα της Παραγοντικής Ανάλυσης Αντιστοιχιών των πέντε κλάσεων λεκτικού υλικού της κοινοβουλευτικής συζήτησης περί δεύτερου Μνημονίου

Από την παραγοντική ανάλυση αντιστοιχιών προκύπτει μια απόσταση ανάμεσα στην κλάση 1 «το Χρέος» και στις άλλες κλάσεις. Επαληθεύεται, έτσι, ότι η έννοια του χρέους αποτελεί κομβικό σημείο νοηματοδότησης της συγκεκριμένης κοινοβουλευτικής συζήτησης και αποτελεί ένα σημείο αναφοράς. Στην κοινοβουλευτική συζήτηση αναφορικά με το πρώτο Μνημόνιο, η εξωτερική αυτή πηγή αναφοράς ήταν η κλάση 5 «η Ευρώπη», γεγονός που ενδεχομένως σηματοδοτεί τη μετάβαση από τη συγκρότηση της εικόνας της Ευρώπης στο πρώτο Μνημόνιο στην εσωτερίκευση του χρέους στην κοινοβουλευτική συζήτηση περί του δεύτερου Μνημονίου. «Απέναντι» από την κλάση 1 και αναλύοντας το παραγοντικό διάγραμμα με βάση τον πρώτο άξονα, βρίσκονται όλες οι υπόλοιπες κλάσεις. Η «διαδικασία

ψήφισης του Μνημονίου», ο «ελληνικός λαός», το «πολιτικό σύστημα» και η «Ελλάδα και η Ευρώπη» βρίσκονται στον θετικό πόλο του πρώτου άξονα, σηματοδοτώντας την εσωτερική πολιτική διαλεκτική αναφορικά με την κατασκευή του χρέους. Το χρέος εσωτερικεύεται στην ελληνική κοινοβουλευτική πραγματικότητα λόγω της κοινοβουλευτικής συζήτησης μέσω της ψήφισης του Μνημονίου.

Ο δεύτερος άξονας διαχωρίζει την κλάση 1 «το Χρέος» και την κλάση 5 «Διαδικασία ψήφισης Μνημονίου» με τις κλάσεις «Ελλάδα και Ευρώπη», «Πολιτικό Σύστημα» και «ο ελληνικός λαός». Ενώ παρατηρείται μια απόσταση μεταξύ των κλάσεων 1 και 5, υπογραμμίζοντας την αναγκαιότητα εσωτερίκευσης του χρέους αλλά παράλληλα και τη δυσκολία αυτής της εσωτερίκευσης τόσο υπό όρους τεχνικούς όσο και υπό όρους διαδικασίας, οι κλάσεις 2,3 και 4 παρουσιάζουν μια εγγύτητα. Η εγγύτητα αυτή σκιαγραφεί την προσπάθεια του «πολιτικού συστήματος» να τοποθετηθεί αναφορικά με την «Ελλάδα και την Ευρώπη» αλλά και αναφορικά με τον «ελληνικό λαό». Η παραδοχή αυτή ενισχύεται και από την ανάλυση των τυπικών αποσπασμάτων των κλάσεων, όπου παρατηρήθηκε η έντονη επίκληση του πολιτικού συστήματος στο «συμφέρον του ελληνικού λαού». Αποτυπώνεται επιπροσθέτως η ρητορική συγκρότηση της θέσης της Ελλάδας στην Ευρώπη να μεν αναφορικά με το συμφέρον του λαού αλλά παράλληλα με άμεσες αναφορές στο χρέος. Επομένως, ο δεύτερος άξονας λειτουργεί και ως διαιρετική τομή, τοποθετώντας στον αρνητικό πόλο τις ευρύτερες εξωτερικές, αλλά εσωτερικευμένες, κατασκευές του χρέους και της διαδικασίας της ψήφισης του Μνημονίου και στον θετικό πόλο την πολιτική ρητορική διαλεκτική αναφορικά με τις διαδικασίες εσωτερίκευσης των εξωτερικών αυτών κατασκευών.

Για την ερμηνεία της τοποθέτησης των κλάσεων στο ανωτέρω παραγοντικό διάγραμμα και για τον τρόπο σύνδεσης των εννοιών κάθε κλάσης, απαιτείται ο εμπλουτισμός του παραγοντικού διαγράμματος με τις στατιστικά σημαντικές έννοιες κάθε κλάσης (Γράφημα 17).

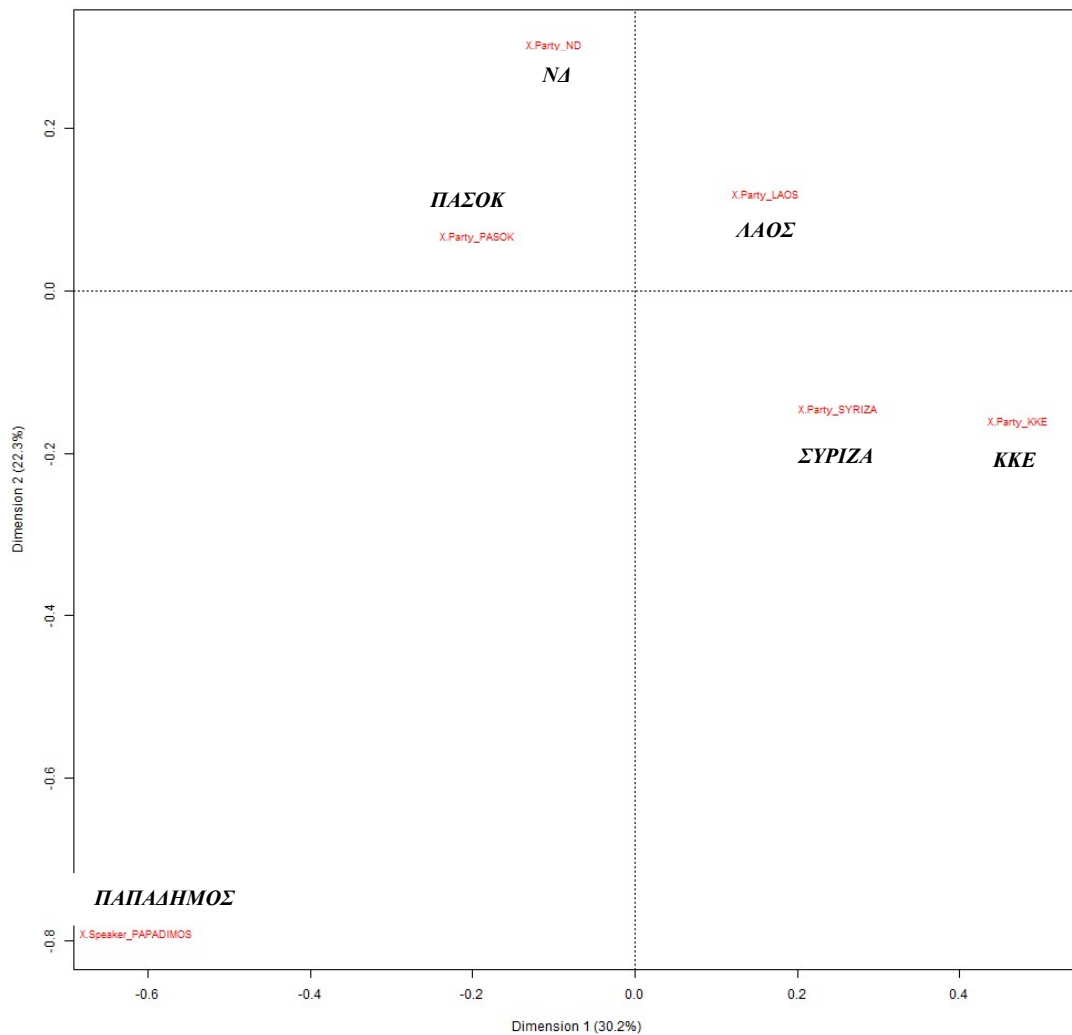

Γράφημα 17: Προβολή στο παραγοντικό διάγραμμα της Παραγοντικής Ανάλυσης Αντιστοιχιών των πέντε κλάσεων λεκτικού υλικού συμπεριλαμβανομένων των στατιστικά σημαντικών λεκτικών επιλογών της κοινοβουλευτικής συζήτησης περί δεύτερου Μνημονίου

Στο ανωτέρω διάγραμμα, οι έννοιες που εμφανίζονται με μεγαλύτερη γραμματοσειρά διαθέτουν ισχυρή στατιστική σημαντικότητα ενώ παράλληλα η ακριβής τοποθέτηση των εννοιών προέρχεται από την στατιστική τους σημαντικότητα και τη συν-εμφάνισή τους. Εξ αυτού φαίνεται η ξεκάθαρη και διακριτή απεικόνιση των κλάσεων 1 (το Χρέος) και 5 (Διαδικασία Ψήφισης Μνημονίου) και η διαλεκτική των κλάσεων 2 (Ελλάδα και Ευρώπη), 3 (Πολιτικό σύστημα) και 4 (Ελληνικός λαός). Παράλληλα όμως φαίνεται και η χαλαρή σχέση ανάμεσα στην πρώτη κλάση και τη δεύτερη, τρίτη και τέταρτη κλάση, καθώς και η ίδια χαλαρή σχέση ανάμεσα στην πέμπτη κλάση και τη δεύτερη, τρίτη και τέταρτη κλάση ενώ παρατηρείται μια η ισχυρή σχέση μεταξύ της δεύτερης, τρίτης και τέταρτης κλάσης. Τέλος η πρώτη και η πέμπτη κλάση δεν

φαίνεται να έχουν κανένα κοινό σημείο αναφοράς. Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με την πρώτη κλάση, «το Χρέος», διαφαίνεται η πλαισίωσή του υπό όρους «μείωσης του χρέους», αλλά και έννοιες όπως η «μείωση», «ανταγωνιστικότητα», το «ΑΕΠ», το «δημόσιο», η «βιωσιμότητα», ο «δανεισμός», λέξεις που νοηματοδοτούν και αξιολογούν το χρέος. «Απέναντι» από την πρώτη, στον θετικό πόλο του πρώτου άξονα και στον αρνητικό του δεύτερου, έχει τοποθετηθεί η πέμπτη κλάση, η «διαδικασία ψήφισης του Μνημονίου», η οποία πλαισιώνεται από τις έννοιες του «κατεπείγοντος», τις εκκλήσεις στον «πρωθυπουργό», στη «διαδικασία», στους «βουλευτές», στον «υπουργό οικονομικών». Με αυτό τον τρόπο η κλάση αυτή περιέχει έννοιες που παραπέμπουν στο διαδικαστικό της κοινοβουλευτικής συζήτησης και ψήφισης του δεύτερου Μνημονίου. Τέλος, η δεύτερη, τρίτη και τέταρτη κλάση φαίνεται να έχουν μια ισχυρή σχέση, καθώς και από την ανάλυση των τυπικών αποσπασμάτων διαφαίνεται η ζύμωση του πολιτικού συστήματος με τις έννοιες του «ελληνικού λαού» που συγκροτούν τη θέση της «Ελλάδας και Ευρώπης».

Από την ανάλυση επομένως των κλάσεων της κοινοβουλευτικής συζήτησης, των τυπικών αποσπασμάτων κάθε κλάσης καθώς και των παραγοντικών αναλύσεων, υπογραμμίζεται η διαλεκτική του πολιτικού συστήματος τόσο με τον «ελληνικό λαό» και «το Μνημόνιο», όσο και «την Ελλάδα και την Ευρώπη», αποκαλύπτοντας τις διαδικασίες εσωτερίκευσης των εξωτερικών κατασκευών αλλά παράλληλα και τα ερμηνευτικά ρεπερτόρια αναφορικά με το χρέος και τη θέση της Ελλάδας. Εκτός της γενικής και πιο συνολικής παρουσίασης των λεκτικών επιλογών των πολιτικών δρώντων, κρίνεται απαραίτητη η εμβάθυνση στην ρητορική κάθε κόμματος ξεχωριστά, ώστε να διερευνηθεί η πολιτική αυτό-τοποθέτησή τους στο νέο πολιτικό σκηνικό. Η πρώτη ανάγνωση της τοποθέτησης των πολιτικών κομμάτων μέσω παραγοντικής ανάλυσης (βλ. Γράφημα 18) και βάσει του πρώτου άξονα, αναδεικνύει αφ' ενός την φίλο-μνημονιακή ρητορική με τον κ. Παπαδήμο, το ΠΑΣΟΚ και τη ΝΔ και αφ' ετέρου την αντι-μνημονιακή ρητορική, η αντιπολίτευση, με τα κόμματα της ευρύτερης Αριστεράς, ΣΥΡΙΖΑ και ΚΚΕ, και τον ΛΑΟΣ. Ο δεύτερος άξονας, αποκαλύπτει μια μεγάλη απόσταση μεταξύ της ρητορικής του κ. Παπαδήμου και του συνόλου των πολιτικών κομμάτων. Καθώς ο κ. Παπαδήμος δεν είναι άμεσα εκλεγμένος από τον ελληνικό λαό χρησιμοποιεί διαφορετική ρητορική σε σχέση με τον πολιτικό λόγο των κομματικών πρωταγωνιστών. Ο κ. Παπαδήμος αποτελεί μια «ακραία τιμή» στο παραγοντικό διάγραμμα, η οποία δεν φαίνεται να έχει ρητορικές συγκλίσεις με κανένα άλλο πολιτικό κόμμα.

Γράφημα 18: Προβολή στο παραγοντικό διάγραμμα της Παραγοντικής Ανάλυσης Αντιστοιχιών των πολιτικών κομμάτων που συμμετείχαν στην κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του δεύτερου Μνημονίου

Ο ΣΥΡΙΖΑ και το ΚΚΕ, όπως και στο πρώτο Μνημόνιο, παραμένουν στον χώρο της «Αριστεράς» όπου η συγγένειά τους αποκαλύπτει κοινούς ρητορικούς τόπους από την άλλη η απόστασή τους αιτιολογείται καθώς το ΚΚΕ, από την τοποθέτησή του στο παραγοντικό διάγραμμα, φαίνεται να υιοθετεί την άκαμπτη ρητορική του, όπως στο πρώτο Μνημόνιο, ενώ ο ΣΥΡΙΖΑ αποστασιοποιείται, ενδεχομένως ως μια προσπάθεια να καταστεί κόμμα εξουσίας. Από την ανάγνωση του δεύτερου άξονα διαπιστώνεται και η ρητορική συγγένεια των ΠΑΣΟΚ, ΝΔ και ΛΑΟΣ. Ενώ το ΠΑΣΟΚ και η ΝΔ έχουν τοποθετηθεί στον φιλο-μνημονιακό άξονα, η απόσταση από τον ΛΑΟΣ φαίνεται να ισαπέχει με αυτή μεταξύ ΛΑΟΣ και των κομμάτων της Αριστεράς. Ο ΛΑΟΣ φαίνεται να «ακροβατεί» μεταξύ πρώην φιλο-μνημονιακής

στάσης και νυν άντι-μνημονιακής χωρίς να ευθυγραμμίζεται όμως με την αριστερή ρητορική. Παράλληλα καταγράφεται μια απόσταση μεταξύ ΠΑΣΟΚ και ΝΔ, καθώς το ΠΑΣΟΚ διατηρεί τη συνεκτικότητα της φιλο-μνημονιακής του στάσης, ενώ η ΝΔ καλείται να διαχειριστεί τη φιλο-μνημονιακή της μεταστροφή. Για να διερευνηθούν, όμως, σε βάθος οι ρητορικές συγκλίσεις ή αποστάσεις κάθε κόμματος ακολουθούν τα είκοσι τυπικά αποσπάσματα κάθε πολιτικού πρωταγωνιστή.

Φιλο-Μνημονιακή Ρητορική:

A. Πρωθυπουργός Λουκάς Παπαδήμος – «Το Πρόγραμμα είναι η λύση»

Ο κ. Παπαδήμος αποτελεί έναν κεντρικό πολιτικό πρωταγωνιστή, ο οποίος δεν έχει απευθείας νομιμοποίηση από τον ελληνικό λαό, καθώς δεν είχε αποκτήσει το αξίωμα μέσω εθνικών εκλογών. Ως κατηγορία διαθέτει στατιστική σημαντικότητα στην πρώτη κλάση «Το Χρέος», ($p < 0,0001$), ενδεχομένως λόγω της επικέντρωσής του στην ανάγκη αντιμετώπισης του χρέους μέσω της υπερψήφησης του δεύτερου Μνημονίου και η παραγοντική ανάλυση τον έχει τοποθετήσει στο άκρο της φιλο-μνημονιακής ρητορικής και σε μεγάλη απόσταση από τα πολιτικά κόμματα (βλ. Γράφημα 18). Η ανάλυση των είκοσι πιο τυπικών αποσπασμάτων της ρητορικής του κ. Παπαδήμου στη συγκεκριμένη κοινοβουλευτική συζήτηση επιτρέπει τη διερεύνηση της στάσης του απέναντι στο Μνημόνιο και τη συγκρότηση των ερμηνευτικών ρεπερτορίων αναφορικά με αυτό.

1. με **τηνεφαρμογή** του νέου **προγράμματος** τη χρηματοδοτική στήριξη **και**την αναδιάρθρωση του χρέους που τη συνοδεύουν **θα** περιοριστεί η αβεβαιότητα **και**θα αυξηθεί η εμπιστοσύνη στις προοπτικές **της** ελληνικής **οικονομίας** κι αυτό **θα** έχει ως αποτέλεσμα **την** ενίσχυση **της** επενδυτικής δραστηριότητας **και**την ταχύτερη **ανάκαμψη**της**οικονομίας** (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 90,63)
2. το **πρόγραμμα** περιλαμβάνει σημαντικές **διαρθρωτικές** αλλαγές στις αγορές **εργασίας** αγαθών **και** υπηρεσιών **καθώς****και**μεταρρυθμίσεις που αποβλέπουν **στη** βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος με στόχο **την** προώθηση των επενδύσεων **και** των εξαγωγών **καθώς****και**μεταρρυθμίσεις που **θα** συντελέσουν **στην** ταχύτερη απονομή **της** δικαιοσύνης (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 85,97)
3. **και** αυτές **οι**μεταρρυθμίσεις**θα** επηρεάσουν θετικά **την** επενδυτική δραστηριότητα τις εξαγωγές **και**την απασχόληση **οι**μεταρρυθμίσεις**στην** αγορά **εργασίας** αποσκοπούν **στη** βελτίωση **της**ανταγωνιστικότητας του κόστους **και** τη **μείωση**της ανεργίας ιδίως των νέων που έχει φθάσει **σε** εξαιρετικά υψηλό επίπεδο (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 81,47)
4. είναι όμως ένα **πρόγραμμα** που **θα** μας βγάλει **σε** στέρεο έδαφος **θα** οδηγήσει **στην** απαραίτητη εξυγίανση μεταρρύθμιση **και**ανάκαμψη**τηςοικονομίας** ώστε να υπερβούμε **την**κρίση**και** να περάσουμε **στην**ανάπτυξη**και**στη δημιουργία θέσεων **εργασίας** (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 78,48)

5. η διεθνής εμπειρία στηρίζει αυτήν τη θέση τέλος προκειμένου να διασφαλιστεί η χρηματοπιστωτική σταθερότητα **και** η ρευστότητα **της οικονομίας** το **πρόγραμμα** προβλέπει **την** ενίσχυση **της** κεφαλαιακής θέσης **και της** ευρωστίας των τραπεζών ώστε να αντιμετωπιστούν **οι** συνέπειες **της** αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους **και της** παρατεταμένης ύφεσης (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 75,15)
6. αυτό **θα** γίνει με **τρόπο** που προάγει το **δημόσιο** συμφέρον **και** σέβεται **την** επιχειρηματική αυτονομία των τραπεζών η **εφαρμογή** αυτής **της** στρατηγικής **θα** συμβάλει ουσιαστικά **στην αύξηση της** πιστωτικής επέκτασης **και της** ρευστότητας **της οικονομίας** (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 73,97)
7. κυρίες **και** κύριοι **βουλευτές** η χώρα μας ζει επί **δύο** και πλέον χρόνια τη μεγαλύτερη **κρίση** μεταπολεμικής περιόδου μια **κρίση** που ξεκίνησε ως **κρίση** δημοσιονομικού ελλείμματος **και** δημοσίου χρέους εξελίχθηκε **σε κρίση οικονομική και κοινωνική και πλέον σε κρίση** εθνική (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 73,30)
8. όμως η **εφαρμογή** του **προγράμματος** αναμένεται ότι μεσοπρόθεσμα **και** πιθανότατα **στη** διάρκεια του 2013 **θα** οδηγήσει **στην ανάκαμψη της οικονομίας και στην** ανάπτυξη **της** με ρυθμούς **της** τάξεως του 2% έως 3% το 2014 **και** το 2015 (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 70,28)
9. **καθώς και** ένα νέο **και** απλούστερο φορολογικό σύστημα το οποίο αποσκοπεί **στην** προώθηση των επενδύσεων στον περιορισμό **της** φοροδιαφυγής **και στη** δικαιότερη κατανομή του φορολογικού βάρους συνολικά **οι μεταρρυθμίσεις** στο **δημόσιο τομέα** συμβάλουν όχι μόνο στον περιορισμό του δημοσιονομικού ελλείμματος αλλά **και στην** προώθηση **της οικονομικής** ανάπτυξης (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 70,17)
10. πρώτον για να γίνει καλύτερα κατανοητό ότι το **πρόγραμμα** επιδιώκει με έναν πλήρη **και** συνεκτικό **τρόπο** την αντιμετώπιση των τριών βασικών προβλημάτων **της** ελληνικής **οικονομίας και** δεύτερον για να υπογραμμίσω ότι **οι** πολιτικές **και οι μεταρρυθμίσεις** που **θα** εφαρμοστούν (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 68,15)
11. το **πρόγραμμα** υπηρετεί τον κύριο **και** τελικό στόχο **της οικονομικής** ανάπτυξης θέτοντας τρεις ενδιάμεσους στόχους τη δημοσιονομική εξυγίανση **την** αποκατάσταση **της ανταγωνιστικότητας και την** ενίσχυση του χρηματοπιστωτικού **τομέα** πρώτος στόχος είναι η διασφάλιση **της** δημοσιονομικής σταθερότητας με αποτελεσματικό **και** μόνιμο **τρόπο** (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 62,96)
12. από εσάς από τη δική σας ψήφο εξαρτάται αν η χώρα **θα** παραμείνει στο **ευρώ** ή αν **θα** οδηγηθεί **σε** άτακτη χρεοκοπία ψηφίζοντας το **οικονομικό πρόγραμμα** και ανοίγοντας το δρόμο για τη δανειακή σύμβαση βάζετε τις νέες βάσεις για **την** εξυγίανση **και** για **την ανάκαμψη της οικονομίας** (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 61,82)
13. αποδυναμώνει **επίσης** την προσπάθεια ολοκλήρωσης **της** διαδικασίας αναδιάρθρωσης **και** ανόρθωσης **της οικονομίας** οι έλληνες εργάζονται σκληρά δεν αποφεύγουν τις **θυσίες** ούτε απαιτούν είμαστε υπερήφανοι **και** φιλοτιμολογούμε τον λαό που αγωνιζόμαστε **και** **θα** τα καταφέρουμε να υπερβούμε **την κρίση** (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 61,56)
14. η πλήρης **έγκαιρη** **και** αποτελεσματική **εφαρμογή** του **προγράμματος** δεν **θα** είναι όμως εύκολη **θα** απαιτήσει συντονισμένες προσπάθειες **και** σωστή διαχείριση βραχυπρόθεσμα η **εφαρμογή** του **προγράμματος** **θα** έχει επιπτώσεις **στην οικονομική** δραστηριότητα **και** το διαθέσιμο εισόδημα (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 58,58)
15. πιστεύω ότι είναι αναγκαίο **στη** σημερινή συζήτηση **στη** βουλή να παρουσιαστούν συνοπτικά αλλά περιεκτικά **οι** στόχοι **οι** πολιτικές **και οι μεταρρυθμίσεις** του νέου **προγράμματος** **καθώς και** οι προοπτικές εξόδου από **την κρίση** (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 56,63)

16. έχουμε μπροστά μας ένα πλήρες και αξιόπιστο **οικονομικό πρόγραμμα** εξόδου από τη δημοσιονομική και οικονομική κρίση της χώρας ένα **πρόγραμμα** που διασφαλίζει όσο κανένα άλλο τη θέση μας στο **ευρώ** που αποτρέπει μια καταστροφική χρεοκοπία (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 55,85)
17. **επίσης** κατά τα τελευταία **δύο** χρόνια ανακτήθηκε περίπου το ένα τρίτο της **ανταγωνιστικότητας** που χάθηκε κατά τα προηγούμενα δέκα έτη **οι** προσπάθειες αλλά και **ιθυσίες** του ελληνικού λαού όπως αποτυπώνονται **στη** συνεχιζόμενη ύφεση και **τη ναύαζηση** της ανεργίας **σε** επίπεδο υψηλότερο του 20% αποδίδουν **και** δικαιούνται το σεβασμό όλων (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 54,86)
18. εξάλλου εξαιτίας της δημοσιονομικής κρίσης **και της** παρατεταμένης ύφεσης η ρευστότητα της **οικονομίας** έχει συρρικνωθεί **και** το τραπεζικό σύστημα δεν έχει πλέον επαρκείς πόρους για τη χρηματοδότηση της **οικονομίας** (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 54,82)
19. η δημόσια συζήτηση έχει επικεντρωθεί στις συνέπειες του πρώτου **προγράμματος** στα εισοδήματα **και στην** απασχόληση **και** προεξοφλεί ότι το νέο **πρόγραμμα** θα έχει παρόμοια αρνητικά αποτελέσματα **και** ότι δεν **θα** επιτευχθεί η έξοδος από **την κρίση** (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 53,76)
20. το κοινωνικό κόστος που συνεπάγεται αυτό το **πρόγραμμα** είναι περιορισμένο **σε** σύγκριση με **την οικονομική και κοινωνική** καταστροφή που **θα** ακολουθούσε αν δεν το υιοθετούσαμε μία άτακτη χρεοκοπία **θα** έριχνε τη χώρα μας **σε** μία καταστροφική περιπέτεια προκαλώντας ανεξέλεγκτο **οικονομικό** χάος **και κοινωνική** έκρηξη (Παπαδήμος, Πρωθυπουργός, Τιμή: 48,78)

Η ρητορική του κ. Παπαδήμου φαίνεται να συνάδει με τον ρόλο του, καθώς ο λόγος του περιλαμβάνει κατά συντριπτική πλειοψηφία θετικές αναφορές αναφορικά με την υπερψήφιση του Μνημονίου, το οποίο αποκαλείται από τον ίδιο ως «πρόγραμμα» και ουδέποτε ως «Μνημόνιο». Σύμφωνα με τα τυπικά αποσπάσματα η κρίση που βίωσε εκείνη τη στιγμή η χώρα θεωρείται ότι είναι η «μεγαλύτερη κρίση της μεταπολεμικής περιόδου» (ΤΑ: 7) αλλά «έχουμε μπροστά μας ένα πλήρες και αξιόπιστο οικονομικό πρόγραμμα εξόδου από τη δημοσιονομική και οικονομική κρίση της χώρας, ένα πρόγραμμα που διασφαλίζει όσο κανένα άλλο τη θέση μας στο ευρώ που αποτρέπει μια καταστροφική χρεοκοπία» (ΤΑ: 16). Επομένως, το Μνημόνιο πλαισιώνεται υπό όρους «σωτηρίας», η υπερψήφισή του αποτρέπει μια «καταστροφική χρεοκοπία» και διασφαλίζει την παραμονή της χώρας στο Ευρώ, ενώ παράλληλα θεωρείται «αξιόπιστο» καθώς η «διεθνής εμπειρία» στηρίζει αυτή τη θέση ώστε να διασφαλιστεί η χρηματοπιστωτική σταθερότητα και η ρευστότητα της οικονομίας (ΤΑ: 5). Σύμφωνα με τον κ. Παπαδήμο, η καταψήφιση του Μνημονίου θα οδηγήσει σε μια «καταστροφική περιπέτεια προκαλώντας ανεξέλεγκτο οικονομικό χάος και κοινωνική έκρηξη» (ΤΑ: 20), ενώ η υπερψήφισή του να μην φέρει κάποιο κοινωνικό κόστος, αλλά αυτό είναι σίγουρα πιο περιορισμένο σε σχέση με την κατάσταση της χώρας χωρίς Μνημόνιο (ΤΑ:20). Αναφορικά με το ίδιο το «Πρόγραμμα», η στόχευση είναι πρωτίστως η οικονομική ανάπτυξη (Τ.Α.:10) θέτοντας τρεις ενδιάμεσους

στόχους, πρώτον, τη δημοσιονομική εξυγίανση, δεύτερον την αποκατάσταση της ανταγωνιστικότητας και τρίτον την ενίσχυση του χρηματοπιστωτικού τομέα (Τ.Α.: 10). Πιο συγκεκριμένα, η αναδιάρθρωση του χρέους θα περιορίσει την αβεβαιότητα και θα αυξήσει την εμπιστοσύνη στις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας (ΤΑ: 1), θα οδηγήσει σε ανάκαμψη της οικονομίας (ΤΑ: 1, 8), θα βελτιώσει το επιχειρηματικό περιβάλλον (ΤΑ: 2) ενώ η απλούστευση του φορολογικού (ΤΑ: 9), η πάταξη της φοροδιαφυγής (ΤΑ: 9) και η αύξηση της πιστωτικής επέκτασης (ΤΑ: 6) θα οδηγήσουν σε εξυγίανση (ΤΑ: 4), σε μείωση της ανεργίας (Τ.Α.: 3, 4), σε προώθηση των εξαγωγών (Τ.Α.:2) και στην πολυπόθυτη ενίσχυση των επενδύσεων (Τ.Α.: 1, 2, 3, 9). Η έννοια της «επένδυσης» φέρει κεντρικό ρόλο στη ρητορική του κ. Παπαδήμου προσφέροντας μια αίσθηση «αισιοδοξίας» αναφορικά με την «επόμενη μέρα» της υπερψήφησης του Μνημονίου.

Η νόρμα «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία» επομένως έχει επικρατήσει από την κοινοβουλευτική συζήτηση για το πρώτο Μνημόνιο, όμως οι αναφορές του κ. Παπαδήμου αναφέρονται περισσότερο στην «θετική» πλευρά της υπερψήφησης του Μνημονίου και όχι τόσο στα φοβικά επιχειρήματα. Η θέση του κ. Παπαδήμου αποτυπώνεται με έναν άκαμπτο, τεχνοκρατικό λόγο, ο οποίος αποτελεί περισσότερο μια συνοπτική, αισιόδοξη παρουσίαση του Μνημονίου, παρά μια πολιτική θέση. Η απόστασή του από την πολιτική διαλεκτική αποτυπώνεται και στο δωδέκατο τυπικό απόσπασμα στο οποίο αναφέρεται ότι *«από εσάς, από τη δική σας ψήφο εξαρτάται αν η χώρα θα παραμείνει στο ευρώ ή αν θα οδηγηθεί σε άτακτη χρεοκοπία...»*, όπου διαφαίνεται ότι ο κ. Πρωθυπουργός εξαιρείται από την πολιτική τοποθέτηση και παραμένει εκφραστής της μνημονιακή τεχνοκρατικής προσέγγισης, όπου τα μεγέθη αποτυπώνονται περισσότερο υπό όρους οικονομικής ανάπτυξης παρά υπό όρους κοινωνικού κόστους. Η επιλογή αυτή ενδέχεται να πηγάζει από την απουσία αναγκαιότητας συγκρότησης και οριοθέτησης κομματικής και πολιτικής οριοθέτησης, και εξ αυτού η τοποθέτηση του κ. Παπαδήμου σε μεγάλη απόσταση αναφορικά με τα πολιτικά κόμματα στην παραγοντική ανάλυση (βλ. Γράφημα 17). Ο κ. Παπαδήμος φαίνεται να τοποθετείται «απαλλαγμένος» από την πολιτική τοποθέτηση, μια επιλογή, όμως, που δεν φαίνεται να διαθέτουν τα ψηφισμένα πολιτικά κόμματα στην ελληνική Βουλή.

Ως εκ τούτου, ακολουθεί η ρητορική ανάλυση των είκοσι πιο τυπικών αποσπασμάτων των δύο πολιτικών κομμάτων, με πρώτο το ΠΑΣΟΚ, το οποίο πλέον

έχει ισχυρούς «συμμάχους» στη φιλομνημονιακή στάση, καθώς πλέον στον άξονα αυτό έχει τοποθετηθεί και η πρώην αξιωματική αντιπολίτευση, η ΝΔ.

ΠΑΣΟΚ – «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία»

Το ΠΑΣΟΚ, έχοντας πλέον «δικαιωθεί» αναφορικά με την αναγκαιότητα των Μνημονίων στην Ελλάδα, ως λύση, βρίσκεται για άλλη μια φορά στο «εδώλιο του κατηγορουμένου» καθώς από τη μια θεωρείται ότι η διακυβέρνηση του κόμματος τα προηγούμενα έτη είναι η βασική αιτία που οδηγήθηκε η χώρα στην οικονομική αυτή κατάσταση αλλά και από την άλλη είναι το κόμμα αυτό που εισήγαγε την πολιτική των Μνημονίων στην Ελλάδα. Το ΠΑΣΟΚ αποτελεί στατιστικά σημαντική κατηγορία στην πρώτη κλάση, «Το Χρέος» ($p = 0,0198$), στην δεύτερη «Η Ελλάδα και η Ευρώπη» ($p < 0,0001$) και στην τρίτη «το πολιτικό σύστημα» ($p = 0,0070$), ενώ η παραγοντική ανάλυση το τοποθετεί να μεν στη φιλο-μνημονιακή ρητορική αλλά σε μεγάλη απόσταση από τον κ. Παπαδήμο, και σε σύγκλιση με τη ΝΔ και τον ΛΑΟΣ, καθώς φαίνεται να «ισαπέχει» και από τα δύο κόμματα. Η στατιστική αυτή σημαντικότητα υποδηλώνει την προσπάθεια του ΠΑΣΟΚ να αναγνωρίσει τα λάθη των προηγούμενων ετών, τόσο στο «παλιό» ΠΑΣΟΚ όσο και στο σύνολο του πολιτικού κόσμου και να επανατοποθετήσει την Ελλάδα στην Ευρώπη μέσω της επίκλησής του στην αντιμετώπιση του χρέους. Έτσι καλείται πρώτον, να συνεχίσει να πλαισιώνει το Μνημόνιο υπό όρους «σωτηρίας» και δεύτερον, να «αιτιολογήσει» την φιλομνημονιακή του στάση πολιτικά, καθώς τόσο το πρώτο όσο και το δεύτερο Μνημόνιο φέρουν σκληρά μέτρα και βίαιες μεταρρυθμίσεις. Για τη διερεύνηση του τρόπου διαπραγμάτευσης της σύγκρουσης αυτής αλλά και του τρόπου αιτιολόγησης της συμπεριφοράς αυτής, αναλύονται τα είκοσι πιο τυπικά αποσπάσματά του.

1. άρα το πρόβλημά μας δεν **είναι πρόβλημα** ούτε συνταγματικότητας ούτε νομιμότητας ούτε συμβατικού πλαισίου δεν **είναι πρόβλημα** τεχνικό το **πρόβλημα** της χώρας δεν **είναι πρόβλημα** τεχνικό **είναι πρόβλημα** ηθικό **είναι πρόβλημα** κοινωνικό **είναι πρόβλημα** πολιτικό σε τελευταία ανάλυση (Βενιζέλος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 80,98)
2. το **πρόβλημα είναι** ευρύτερο όμως το **πρόβλημα αγαπητοί συνάδελφοι είναι** και δικό μας και αυτό **είναι** το τρίτο μέτωπό μας το τρίτο μέτωπό μας **είναι** το μέτωπο της πατρίδας μας (Παπανδρέου, Πρόεδρος ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 67,28)
3. η δικαιοδοσία ανήκει στα ελληνικά δικαστήρια και οι **κανόνες** εκτέλεσης σε **βάρος** του ελληνικού **δημοσίου είναι** παρόμοιοι με αυτούς που το σύνταγμα μας προβλέπει για **κάθε Έλληνα** ξένο ιδιώτη που εγείρει αξιώσεις **κατά** του ελληνικού **δημοσίου** και **μπορεί να** εκτελέσει **μία** απόφαση που εκδίδεται σε **βάρος** του ελληνικού **δημοσίου** (Βενιζέλος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 67,13)
4. οι ίδιοι άνθρωποι επισημαίνουν ότι **τελικά** για **να μπορεί** η Ελλάδα **να** παρέμβει σε **μία** άλλη **ευρώπη** για **να μπορεί να** αλλάξει την **ευρώπη να μπορεί** η σημερινή **συντηρητική ευρώπη να**

αντικατασταθεί από **μιαευρώπηπουναμπορείνα** προχωρήσει (Πρωτόπαπας, ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 65,64)

5. **υπάρχει** άλλη **λύση** **υπάρχει** η **λύση** της ασύντακτης χρεοκοπίας **που** θα **μας** γυρίσει στη δραχμή και σε όλα όσα αυτό συνεπάγεται για τον ελληνικό λαό **υπάρχει** **λύση** **που** μας προσφέρεται σήμερα (Γιαννακά, ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 53,50)
6. **είναι** **μια** **μάχη** που έδωσα στην **ευρώπη** δύο χρόνια **που** αντιτάσσονταν στη θεωρία ότι το **πρόβλημα** στην ευρωζώνη **έχει** **όνομα** ελληνικό **είναι** **μια** **μάχη** που έδωσα απορρίπτοντας από την αρχή ότι η **λύση** του προβλήματος **είναι** απλά **να** βάλει τάξη η Ελλάδα στα του οίκου της (Παπανδρέου, Πρόεδρος ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 52,26)
7. πρέπει **να** αρχίσουμε **να** δίνουμε στον **έλληνα** **πολίτη** **μια** **προοπτική** **μια** **λύση** την αίσθηση **πως** **υπάρχει** σταθερότητα **υπάρχει** σχέδιο **πως** υπάρχουν άνθρωποι ικανοί **να** διαχειριστούν το σχέδιο αυτό **άρα** τα πράγματα πρέπει **να** είναι πάρα πολύ καθαρά (Βενιζέλος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 49,54)
8. η **χώρα** **έχει** **πρόβλημα** δημοσιονομικό **πρόβλημα** δυσβάστακτου χρέους και αδυναμίας δανεισμού σε επίπεδα ασύγκριτα υψηλότερα από το **πρόβλημα** που έχουν χώρες όπως η πορτογαλία ή η ιρλανδία η **χώρα** **έχει** **πρόβλημα** δημοσιονομικού ελλείμματος το οποίο αγωνιζόμαστε **να** περιορίσουμε (Βενιζέλος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 48,29)
9. αναγκαστήκαμε **να** δεχθούμε πράγματα πάνω από την ιδεολογική και πολιτική **μας** συνείδηση δεν **είναι** δυνατόν όμως **να** δεχθούμε επίτροπο **που** να πρωθυπουργεύει στη **χώρα** **μας** ως **μια** **χώρα** αποικία τους δεν μπορούμε **να** δεχθούμε επιστάτες και επιτηρητές στα υπουργεία ως **μια** **χώρα** κατοχής τους (Κουτμερίδης, ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 47,94)
10. βεβαίως όλοι κουβαλάμε **μια** τεράστια ευθύνη **μας** κατηγορούν **μας** βρίζουν **μας** λουδορούν **μας** φτύνουν γιατί εμείς κάνοντας το καθήκον **μας** παίρνουμε δύσκολες αποφάσεις για **να** σώσουμε τη **χώρα** θα καταλάβουν τι συμβαίνει (Βενιζέλος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 56,67)
11. κυρίες και κύριοι **συνάδελφοι** έχουμε όλοι επίγνωση της ιστορικότητας **των** στιγμών και της κρίσιμότητας της ψήφου **μας** όταν όλα αμφισβητούνται όταν όλα διακινδυνεύονται μοναδικό κριτήριο **μας** πρέπει **να** είναι η **ελπίδα** που πρέπει **να** κρατήσουμε ζωντανή για τα παιδιά **μας** (Τσουρή, ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 45,11)
12. η οικονομία **μας** για το **πρόβλημα** της ύφεσης για την ανάγκη **να** ληφθούν αντιφεσιακά δηλαδή αναπτυξιακά μέτρα και όχι μέτρα δημοσιονομικά ή πειθαρχικά δεν θέλουν **να** μας τιμωρήσουν δεν **είναι** τιμωρητικού χαρακτήρα αυτό **που** **μας** ζητούν (Βενιζέλος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 44,83)
13. και εμείς απευθυνόμαστε σ έναν **έλληνα** **πολίτη** που πάσχει αλλά **που** σκέφτεται **που** αγωνιά αλλά **που** **είναι** ώριμος σ έναν **έλληνα** **πολίτη** που θέλει **να** ζήσει στον τόπο του υπερήφανος υπερήφανη **χώρα** δεν **είναι** η **χώρα** που αυτοκτονεί επειδή παρασύρεται από το λαϊκισμό (Βενιζέλος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 44,59)
14. κυρίες και κύριοι βουλευτές η **χώρα** η πατρίδα βρίσκεται αντιμέτωπη με τραγικά διλήμματα και νομίζω ότι **είναι** απολύτως αναγκαίο σήμερα αυτήν την κρίσιμη και **δύσκολη** μέρα **να** πούμε με καθαρό τρόπο τι **είναι** αυτό **που** **μας** ενώνει και τι **είναι** αυτό **που** **μας** χωρίζει στον τόπο **μας** (Βενιζέλος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 44,51)
15. δεν μπορέσαμε **να** διαμορφώσουμε εκείνες τις εγγυήσεις **που** **μας** επιτρέπουν **να** ζούμε με αξιοπρέπεια και **προοπτική** στον τόπο **μας** δεν διασφαλίσαμε το μέλλον **των** παιδιών **μας** κινηθήκαμε αμέριμνοι κατώτεροι **των** περιστάσεων χωρίς **να** αντιλαμβανόμαστε ότι επενδύουμε σε λάθος βάση και οδηγηθήκαμε **τελικά** σε ένα πραγματικά τραγικό αδιέξοδο (Βενιζέλος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 44,24)

16. μήπως το πρόβλημά **μας** είναι απλά και μόνο το μνημόνιο το παλιό και το νέο νομίζω ότι θα αδικούσαμε τους εαυτούς **μας** την αξιοπιστία **μας** και τη νοημοσύνη **μας** εάν λέγαμε ότι αυτό **είναι το πρόβλημα** της χώρας (Βενιζέλος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 43, 86)
17. ως γνωρίζουν οι δανειστές **μας** ότι διαπραγματευόμαστε την οικονομική **μας** αποκατάσταση και όχι την εθνική **μας** αξιοπρέπεια κυρίες και κύριοι **συνάδελφοι** αναγκάζομαστε **να** ψηφίσουμε αυτά τα νέα μέτρα για **να** μη χαθεί και η τελευταία ευκαιρία με το τεράστιο «πακέτο» βοήθειας προς τη **χώρα** μας (Κουτμερίδης, ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 43,71)
18. δεν μπορούμε **να** δεχτούμε ειδικούς ή κρυφούς λογαριασμούς για τη μεταφορά **των** χρημάτων τους απ αυτούς για **μας** αλλά προς αυτούς η **χώρα** μας **μπορεί** να διέρχεται δύσκολες οικονομικές συνθήκες αλλά δεν είμαστε διατεθειμένοι **να** εκχωρήσουμε κυριαρχικά **μας** δικαιώματα (Κουτμερίδης, ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 43,53)
19. **υπάρχει** πρόβλημα ιστορικότητας **των** επιλογών **μας** και **των** ευθυνών **μας** και σε αυτό πρέπει **να** απαντήσουμε η ουσία της δημοκρατίας ποια **είναι** είναι ότι αποφαίνεται ο κυρίαρχος λαός και ότι λειτουργεί ένα αντιπροσωπευτικό σύστημα και το αντιπροσωπευτικό σύστημα πρέπει **να** επιβεβαιώνει την εντολή του σε τακτά χρονικά διαστήματα (Βενιζέλος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 42,11)
20. το δεύτερο μέτωπο **είναι** η **μάχη** στην **ευρώπη** **μας** απέναντι σε **μια** συντηρητική **ευρώπη** δεν τολμά **να** υψώσει το πραγματικό της ανάστημα δηλαδή **να** δημιουργήσει την ασπίδα **των** ευρωομολόγων **να** χτυπήσει αποφασιστικά τους φορολογικούς «παραδείσους» (Παπανδρέου, Πρόεδρος ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 41,96)

Η βασική ρητορική κατασκευή του ΠΑΣΟΚ φαίνεται να είναι η έννοια του «προβλήματος», η οποία αφορά και τη νοηματοδότηση της κατάστασης της χώρας αλλά και τη θέση της Ευρώπης. Η πλειοψηφία των αποσπασμάτων προέρχεται από τον κ. Βενιζέλο, ως Υπουργού Οικονομικών της κυβέρνησης. Η αναφορά στην έννοια του «προβλήματος» είναι πολύ έντονη στη ρητορική του κ. Βενιζέλου. Πιο συγκεκριμένα θεωρεί ότι η χώρα έχει «δημοσιονομικό πρόβλημα δυσβάστακτου χρέους και αδυναμίας δανεισμού» (ΤΑ: 8), η οικονομία βρίσκεται ήδη σε ύφεση (ΤΑ: 12) αλλά το βασικότερο «πρόβλημα» κατά τον κ. Βενιζέλο είναι πολιτικό (ΤΑ:1). Πιο συγκεκριμένα, ο ίδιος θεωρεί ότι το πολιτικό σύστημα δεν κατάφερε να διαμορφώσει εκείνες τις εγγυήσεις «που μας επιτρέπουν να ζούμε με αξιοπρέπεια και προοπτική στον τόπο μας» (ΤΑ:15), αναγνωρίζει ότι «κινήθηκαν αμέριστοι κατώτεροι των περιστάσεων» και ότι δεν αντιλήφθηκε ότι «επενδύσαμε σε λάθος βάση και οδηγήθηκαν τελικά σε ένα πραγματικά τραγικό αδιέξοδο» (ΤΑ:15). Θεωρεί ότι «υπάρχει πρόβλημα ιστορικότητας των επιλογών μας» (ΤΑ:18), ανάγοντας στη διαχρονία τις στρεβλώσεις του πολιτικού συστήματος και εξ αυτού «όλοι κουβαλάμε μια τεράστια ευθύνη, μας κατηγορούν, μας βρίζουν, μας λοιδορούν, μας φτύνουν» όμως «εμείς κάνοντας το καθήκον μας παίρναμε δύσκολες αποφάσεις για να σώσουμε τη χώρα» (ΤΑ: 10).

Στην «αυτοκριτική» αυτή διάθεση του κ. Βενιζέλου η έννοια του «εμείς» συγκροτείται σε δύο επίπεδα: πρώτον, στο ενδοκοινοβουλευτικό, δηλαδή στο σύνολο του πολιτικού κόσμου, το οποίο «επένδυσε» σε λάθος επιλογές επί σειρά ετών και ουσιαστικά δημιούργησε τις παθογένειες, τις οποίες το παρόν πολιτικό σύστημα καλείται να αντιμετωπίσει, μέσω της υπερψήφισης του Μνημονίου και δεύτερον, το κομματικό «εμείς», δηλαδή το ίδιο το ΠΑΣΟΚ, το οποίο αναγνωρίζει τις παθογένειες του παρελθόντος και προτάσσεται ως έτοιμο να αναλάβει το βάρος της «εξυγίανσης» καθώς το ΠΑΣΟΚ απευθύνεται «σε έναν Έλληνα πολίτη που πάσχει, αλλά που σκέφτεται και αγωνιά αλλά που είναι ώριμος, σε έναν Έλληνα πολίτη που θέλει να ζήσει στον τόπο του υπερήφανος. Υπερήφανη χώρα δεν είναι η χώρα που αυτοκτονεί επειδή παρασύρεται από το λαϊκισμό» (ΤΑ: 13). Η επίκληση του κ. Βενιζέλου στον «ώριμο» Έλληνα πολίτη, ο οποίος δεν παρασύρεται από το «λαϊκισμό» συγκροτεί τη φιλομνημονιακή στάση ως την «ώριμη» επιλογή, μια επιλογή η οποία θα παρέχει μια προοπτική και μια λύση όπως και «την αίσθηση πως υπάρχει σταθερότητα, υπάρχει σχέδιο, υπάρχουν άνθρωποι ικανοί να διαχειριστούν το σχέδιο» (ΤΑ:7). Ο κ. Βενιζέλος θεωρεί ότι στόχος του ΠΑΣΟΚ, αλλά και του φιλο-μνημονιακού άξονα, είναι να αυξήσει την αξιοπιστία του καθώς παρουσιάζεται ως «ικανό» ενώ παράλληλα παρουσιάζει το ΠΑΣΟΚ υπό όρους «νέας αρχής». Το ΠΑΣΟΚ αναγνωρίζει ναί μεν τα λάθη του παρελθόντος, παρουσιάζεται ως έτοιμο να τα αντιμετωπίσει, αλλά δεν φαίνεται να αναγνωρίζει τη συμμετοχή του ίδιου του κόμματος στη διαδικασία αυτή, καθώς τα «λάθη του παρελθόντος» αναφέρονται σε όλον τον πολιτικό κόσμο και όχι στη διαχρονία διακυβέρνησης του κόμματος. Η ρητορική του κ. Βενιζέλου αποτελεί μια βαθιά πολιτική στάση, η οποία δεν είναι αναμενόμενη λόγω θέσης ως υπουργός Οικονομικών. Αποτελεί μια πολιτική θέση η οποία λείπει παντελώς από την ρητορική του κ. Παπαδήμου και φαίνεται ότι οι δύο πολιτικοί πρωταγωνιστές συμπληρώνουν τις ρητορικές τους τοποθετήσεις. Η εμμονή του κ. Παπαδήμου ως Πρωθυπουργού στα τεχνοκρατικά στοιχεία με την απουσία πολιτικής θέσης και ο πολιτικός λόγος του κ. Βενιζέλου ως Υπουργού Οικονομικών με επικέντρωση στην πολιτική θέση φαίνεται να συγκροτούν ένα ενιαίο αφήγημα, ότι δηλαδή η φιλο-μνημονιακή στάση δεν αποτελεί μόνο «σανίδα σωτηρίας» για την ελληνική οικονομία, αλλά είναι και μια συνέπεια των οικονομικών και πολιτικών ατασθαλιών των προηγούμενων ετών.

Τα εναπομείναντα τυπικά αποσπάσματα του ΠΑΣΟΚ προέρχονται από διαφορετικούς πολιτικούς δρώντες αλλά με αρκετά κοινά στοιχεία. Ο κ. Παπανδρέου

επιμένει στη «μάχη» που έδωσε από το 2010 με μια «συντηρητική Ευρώπη» (ΤΑ: 6,20) επιμένοντας στη φιλο-μνημονιακή του στάση από το πρώτο Μνημόνιο και θεωρώντας ότι το «πρόβλημα» δεν είναι ελληνικό αλλά ουσιαστικά ευρωπαϊκό, καθώς πέραν της συντηρητικότητάς της, η Ευρώπη δεν δρα αποφασιστικά στην έκδοση ευρωομολόγων, ώστε να «υψώσει το πραγματικό της ανάστημα» (ΤΑ: 20). Η έννοια της «συντηρητικής Ευρώπης» φαίνεται και στον λόγο του κ. Πρωτόπαπα (ΤΑ: 4) όμως η «λύση» στο πρόβλημα αυτό αποτελεί αποκλειστικά η υπερψήφιση του Μνημονίου καθώς με αυτό αυτόν τρόπο αποφεύγεται η χρεοκοπία (ΤΑ: 5, 11). Μια «διαφορετική» τοποθέτηση φαίνεται να πραγματοποιείται εκ μέρους του κ. Κουτμερίδη, ο οποίος παραδέχεται ότι «αναγκαστήκαμε να δεχθούμε πράγματα πάνω από την ιδεολογική και πολιτική μας συνείδηση» (ΤΑ: 9) ενώ αναφερόμενος στους δανειστές υπογραμμίζει ότι «διαπραγματευόμαστε την οικονομική μας αποκατάσταση και όχι την εθνική μας αξιοπρέπεια» (ΤΑ:17), κλείνοντας όμως τη φράση του με το ότι τα μέτρα του δεύτερου Μνημονίου είναι «η τελευταία ευκαιρία με το τεράστιο «πακέτο» βοήθειας προς τη χώρα μας». Φαίνεται, επομένως, ότι το ΠΑΣΟΚ απευθυνόμενο στο ενδοκοινοβουλευτικό κοινό, προσπαθεί να διασπείρει την ευθύνη της κατάστασης της χώρας σε όλο το κοινοβουλευτικό φάσμα, ενώ παράλληλα στο ευρωπαϊκό κοινό δείχνει πλήρη συμμόρφωση, παρά τις κατηγορίες του περί «συντηρητικής Ευρώπης». Η νόρμα «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία» αποτυπώνεται και σε αυτή την κοινοβουλευτική συζήτηση, αλλά με τον κ. Παπαδήμο να έχει επικεντρωθεί στα τεχνοκρατικά στοιχεία, η ρητορική του ΠΑΣΟΚ επικεντρώνεται περισσότερο σε πολιτικές επιλογές και νοηματοδοτήσεις. Τη φιλο-μνημονιακή αυτή «συνέπεια» δεν διαθέτει η πρώην αξιωματική αντιπολίτευση και νυν φιλο-μνημονιακή δύναμη, η ΝΔ, η οποία τάχθηκε υπέρ της ψήφισης του δεύτερου Μνημονίου.

ΝΔ – «Το πρώτο Μνημόνιο «δεν έβγαινε»

Η ΝΔ καλείται να διαχειριστεί τη μεταστροφή της από τον αντι-μνημονιακό άξονα στον φιλο-μνημονιακό. Αποτυπώνεται στατιστικά σημαντική κατηγορία στην δεύτερη κλάση «Η Ελλάδα και η Ευρώπη» ($p = 0,0026$), κυρίως λόγω της προσπάθειάς της να αιτιολογήσει την μεταστροφή της από τον αντι στον φιλο-μνημονιακό άξονα, υπό όρους αναγκαιότητας παραμονής της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ενώ στην κοινοβουλευτική συζήτηση αναφορικά με το πρώτο Μνημόνιο είχε ασκήσει δριμυία κριτική στην πολιτική και λογική των Μνημονίων,

στην παρούσα κοινοβουλευτική συζήτηση (βλ. τα είκοσι τυπικά αποσπάσματα που ακολουθούν) καλείται να αιτιολογήσει και να νοηματοδοτήσει τη φιλο-μνημονιακή της στάση.

1. **τότε** ήταν μεγάλο αλλά κανείς **τότε** δεν το χαρακτήριζε μη βιώσιμο και ούτε κανείς προέβλεπε **τότε** ότι θα καταλήξει να είναι μη βιώσιμο μόνο εμείς **τότε** τους προειδοποιούσαμε **ότι** θα γίνει μη βιώσιμο αλλά (Σαμαράς, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 35,42)
2. είναι εύκολο να λαϊκίσουμε μπορούμε να αρνηθούμε κάθε ευθύνη αλλά **τότε** θα **είμαστε** ανακόλουθοι στις αρχές της παράταξής **μας** πρέπει να **κάνουμε** το εθνικά αναγκαίο και μην ξεχνάτε **ότι** βασική **θέση** της **νέας** δημοκρατίας είναι η διασφάλιση της Ελλάδας **εντός** της ευρωζώνης **εντός** της ευρωπαϊκής ένωσης (Κεδίκογλου, ΝΔ, Τιμή: 32,19)
3. **τότε** δεν έμπαινε κανένα τέτοιο **θέμα** μιλούν όλοι ευθέως για χρεοκοπία της χώρας **τότε** δεν έθετε κανέναν τέτοιο **θέμα** μόνο εμείς προειδοποιούσαμε **ότι** αυτή η πολιτική οδηγεί στη χρεοκοπία **ότι** δεν την αποτρέπει (Σαμαράς, ΝΔ, Τιμή: 31,24)
4. περνάω όλα αυτά τα χρόνια για να φτάσω στο 2009 στην προεκλογική εκστρατεία του 2009 όταν η **νέα** δημοκρατία **τότε** δια του **τότε** πρωθυπουργού του κόστα Καραμανλή απευθύνθηκε στην ελληνική κοινωνία και της **είπε** ξεκάθαρα **ότι** πρέπει να ληφθούν **άμεσα** μέτρα (Δένδιας, ΝΔ, Τιμή: 28,63)
5. φτάνουμε στο δεκέμβρη του 2009 όταν από αυτό το βήμα ο νέος **πρόεδρος** της **νέας** δημοκρατίας ο αντώνης Σαμαράς **ως** μη όφειλε και **ως** μη είχε την οποιαδήποτε υποχρέωση εκλιπαρούσε τον **τότε** πρωθυπουργό γιώργο **παπανδρέου** να πάρει μέτρα (Δένδιας, ΝΔ, Τιμή: 27,85)
6. **όμως** η Ελλάδα έχει πάρει όλα τα **λάθος** μονοπάτια και **τώρα** **είμαστε** στο τελευταίο δεν έβαλα χθες **θέμα** κομματικής πειθαρχίας για να χωρίσουν οι δρόμοι **μας** δεν το **θέλω** όμως αυτό που λέω για κάποιους που θα επιμείνουν να ξέρετε **ότι** το εννοώ (Σαμαράς, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 26,77)
7. **πλούτος** είναι οι νέοι άνθρωποι που **ήδη** φεύγουν και που αν προκύψει **ανεξέλεγκτη** χρεοκοπία θα **μας** εγκαταλείψουν **μαζί** **πλούτος** είναι και η **δημοκρατία** **μας** που **ήδη** κλονίζεται και αν προκύψει **ανεξέλεγκτη** χρεοκοπία θα κινδυνεύσει πολύ σοβαρά (Σαμαράς, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 26,35)
8. πρέπει να σας πω **όμως** **ότι** αν **κάνουμε** το άλμα στο γκρεμό **τότε** πάμε **άμεσα** σε μια **ανεξέλεγκτη** χρεοκοπία και η **ανεξέλεγκτη** χρεοκοπία θα οδηγήσει στη λεηλασία της χώρας του λαού και του τόπου (Σαμαράς, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 25,49)
9. με ειλικρίνεια ο **πρόεδρος** της **νέας** δημοκρατίας με ειλικρίνεια οι αγορητές **μας** απάντησαν **όχι** δεν **είμαστε** **βέβαιοι** **ότι** αυτό θα σώσει τη χώρα (Δένδιας, ΝΔ, Τιμή: 24,42)
10. δεν τους βγήκε τίποτα και **τώρα** ζητούν περίπου και την ευγνωμοσύνη **μας** τους προειδοποιήσαμε **ότι** το μνημόνιο δεν έβγαине τους προειδοποιούσαμε συνεχώς **ότι** η **συνταγή** ήταν **λάθος** **τότε** ομολογούν οι πάντες **ότι** ήταν **λάθος** η **συνταγή** (Σαμαράς, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 24,02)
11. «αν δεν έχουμε αλλάξει **στάση** για το μνημόνιο **τότε** γιατί σήμερα **ψηφίζουμε** τη **νέα** δανειακή συμφωνία ενώ **τότε** το μνημόνιο το καταψηφίζαμε » απαντώ είναι δυο πράγματα διαφορετικά γιατί σήμερα έχουν αλλάξει τελείως –τι (Σαμαράς, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 23,97)
12. τα δεδομένα **όχι** η άποψή **μας** **όχι** η **θέση** **μας** αλλά τα δεδομένα **τώρα** η χώρα βρέθηκε δεμένη χειροπόδαρα **τότε** ήταν στριμωγμένη αλλά δεν ήταν δεμένη χειροπόδαρα **τώρα** το χρέος **μας** έγινε μη βιώσιμο (Σαμαράς, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 22,56)

13. να το πω και **αλλιώς** και να το περιγράψω ακόμα πιο σταράτα επί δυόμισι χρόνια προειδοποιώ **ότι η συνταγή** είναι **λάθοςότιμας** φέρνει στη χρεοκοπία **ότιμας** πάει στο γκρεμό επί δυόμισι χρόνια κατηγορίζουμε **προς** το γκρεμό (Σαμαράς, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 21,81)
14. κατανοώ τις ενστάσεις ορισμένων συναδέλφων στη **νέαδημοκρατία** που λένε «αφού δικαιωθήκαμε γιατί να αλλάξουμε **τώραστάση** » κατανοώ αλλά δεν συμφωνώ γιατί στόχος **μας** στη **νέαδημοκρατία** δεν είναι να περιοριζόμαστε στο ρόλο της κασσάνδρας (Κεδίκογλου, ΝΔ, Τιμή: 20,23)
15. **πλούτος** είναι η ελευθερία η ανεξαρτησία **μας** που **ήδη** υπονομεύονται αλλά αν προκύψει **ανεξέλεγκτη** χρεοκοπία θα κινδυνεύσουν να καταλυθούν οριστικά **πλούτος** είναι η ταυτότητα της κοινωνίας αυτή που **μας** ορίζει **ως** έθνος (Σαμαράς, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 20,14)
16. **ως** χώρα **ως** λαό που αν προκύψει **ανεξέλεγκτη** χρεοκοπία θα κινδυνεύσει θανάσιμα αυτός ο **πλούτος** θα κινδυνεύσει **άμεσα** αν υπάρξει **ανεξέλεγκτη** χρεοκοπία (Σαμαράς, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 19,70)
17. κύριε πρόεδρε όπως σημείωσα και στην πρώτη τοποθέτησή μου οι ώρες είναι δραματικές και όλοι **είμαστε** αντιμέτωποι με τη συνειδήσή **μας** και την **πατρίδαμας** δεν υπάρχει μια αλήθεια ο **καθένας** πρέπει να τοποθετηθεί υπεύθυνα (Χατζηδάκης, ΝΔ, Τιμή: 18,81)
18. να δούμε **ότι** η **πατρίδαμας** καταστρέφεται και να αναλάβουμε τις ευθύνες **μας** ο **καθένας** κάνοντας έστω και την ύστατη στιγμή μια καινούργια αρχή πρέπει να θωρακίσουμε την Ελλάδα **είμαστε** μπροστά στην καταστροφή (Χατζηδάκης, ΝΔ, Τιμή: 18,38)
19. κύριε πρόεδρε **κυρίες** και κύριοι συνάδελφοι χωρίς καμιά αμφιβολία ζούμε ώρες και ιστορικές και δραματικές **είμαστε** όλες και όλοι αντιμέτωποι με τη συνειδήσή **μας** ο **καθένας** με τη δική του και με την **πατρίδαμας** (Χατζηδάκης, ΝΔ, Τιμή: 18,20)
20. είστε **βέβαιοί**τι οι τράπεζες θα λειτουργούν στις 16 φεβρουαρίου είστε **βέβαιοί**τι οι έλληνες πολίτες θα μπορούν να σηκώνουν τα λεφτά τους από τις τράπεζες στις 16 φεβρουαρίου είστε **βέβαιοί**τι θα υπάρχουν στα ράφια των σούπερ μάρκετς προϊόντα στις 16 φεβρουαρίου (Δένδιας, ΝΔ, Τιμή: 17,85)

Από τα ανωτέρω τυπικά αποσπάσματα, η συντριπτική πλειοψηφία προέρχεται από τον κ. Σαμαρά, ως πρόεδρο του κόμματος. Εξ αρχής ο κ. Σαμαράς εξαίρει την παράταξή του καθώς θεωρεί ότι αναφορικά με το χρέος «μόνο εμείς τότε τους προειδοποιούσαμε ότι θα γίνει μη βιώσιμο» (ΤΑ: 1) και θεωρούσε ότι το πρώτο Μνημόνιο θα οδηγούσε στην χρεοκοπία και όχι στην αποτροπή της (ΤΑ: 3). Πιο παραστατικά ο κ. Σαμαράς θεωρεί ότι «επί δυόμισι χρόνια προειδοποιώ ότι η συνταγή είναι λάθος ότι μας φέρνει στη χρεοκοπία, ότι μας πάει στο γκρεμό, επί δυόμισι χρόνια κατηγορίζουμε προς το γκρεμό» (ΤΑ:13) και ότι «τους προειδοποιούσαμε ότι το Μνημόνιο δεν έβγαине, τους προειδοποιούσαμε συνεχώς ότι η συνταγή ήταν λάθος. Τώρα ομολογούν οι πάντες ότι ήταν λάθος η συνταγή» (ΤΑ: 10). Καθώς όμως η Ελλάδα «έχει πάρει όλα τα λάθος μονοπάτια και τώρα είμαστε στο τελευταίο» (ΤΑ: 6) θεωρείται ότι η υπερψήφιση του Μνημονίου είναι ο μοναδικός τρόπος ώστε η χώρα να αποφύγει πραγματικά την χρεοκοπία. Η φιλο-μνημονιακή μεταστροφή της ΝΔ αιτιολογείται ως αναγκαιότητα, ότι δηλαδή επαληθεύτηκαν οι ενστάσεις της

αναφορικά με το πρώτο Μνημόνιο και εξ αυτού το δεύτερο Μνημόνιο αποτελεί όχι τη συνέχεια του πρώτου, αλλά την αντιμετώπιση της «λάθος συνταγής» του πρώτου Μνημονίου, μιας «λάθος συνταγής», η οποία έφερε την χώρα πιο κοντά στη χρεοκοπία.

Έτσι, εάν η ΝΔ καταψηφίσει το δεύτερο Μνημόνιο «αν κάνουμε το άλμα στο γκρεμό, τότε πάμε άμεσα σε μια ανεξέλεγκτη χρεοκοπία και η ανεξέλεγκτη χρεοκοπία θα οδηγήσει στη λεηλασία της χώρας, του λαού και του τόπου» (ΤΑ:8). Η εκλογίκευση αυτής της μεταστροφής διαφαίνεται πιο καθαρά στο δωδέκατο τυπικό απόσπασμα όπου ο κ. Σαμαράς δηλώνει ότι άλλαξαν «τα δεδομένα, όχι η άποψή μας, όχι η θέση μας, αλλά τα δεδομένα. Τώρα η χώρα βρέθηκε δεμένη χειροπόδαρα, τότε ήταν στριμωγμένη, αλλά δεν ήταν δεμένη χειροπόδαρα. Τώρα το χρέος μας έγινε μη βιώσιμο» (ΤΑ:12). Τα δεδομένα που άλλαξαν, κατά τον κ. Σαμαρά είναι ότι εάν δεν υπερψηφιστεί το δεύτερο Μνημόνιο τότε η χώρα θα οδηγηθεί σε «ανεξέλεγκτη χρεοκοπία» (ΤΑ: 7, 15, 16), η οποία θα οδηγήσει σε κλυδωνισμούς της δημοκρατίας και σε μαζική εγκατάλειψη της χώρας από τους νέους (ΤΑ: 7), σε κατάλυση της ανεξαρτησίας της χώρας και της ταυτότητας της κοινωνίας (ΤΑ: 15) και γενικά σε άμεσο κίνδυνο του πλούτου της χώρας (ΤΑ: 16). Αναφορές στο ότι η ΝΔ ήταν η μόνη πολιτική δύναμη που αποζητούσε μέτρα, ώστε να είχε ήδη αποφευχθεί η κατάσταση της χώρας, βρίσκονται και στη ρητορική του κ. Δένδια (ΤΑ: 5, 9), όπου αναπαράγεται το αφήγημα ότι το πρώτο Μνημόνιο «δεν έβγαινε». Απαντώντας σε ενδοκομματικές φωνές ο κ. Κεδίκογλου θεωρεί ότι η ΝΔ δεν θα πρέπει να περιοριστεί στον «ρόλο της Κασσάνδρας» αλλά να λάβει ενεργό δράση, δηλαδή να υπερψηφίσει το δεύτερο Μνημόνιο (ΤΑ: 14), ώστε να «κάνουμε το εθνικά αναγκαίο και να μην ξεχνάτε ότι βασική θέση της Νέας Δημοκρατίας είναι η διασφάλιση της Ελλάδας εντός της Ευρωζώνης και εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης» (ΤΑ: 2).

Επομένως, η φιλο-μνημονιακή μεταστροφή της ΝΔ οφείλεται στην αποφυγή της βέβαιης και ανεξέλεγκτης χρεοκοπίας, στην οποία οδήγησε και το πρώτο Μνημόνιο. Παράλληλα, η ΝΔ αναδύεται ως μια σταθερά φιλο-ευρωπαϊκή πολιτική δύναμη, η οποία ναι μεν υπερψηφίζει το δεύτερο Μνημόνιο ως μοναδική λύση αποφυγής της χρεοκοπίας και της διάσπασης της χώρας, αλλά το πράττει όχι ως πολιτική θέση αλλά ως μοναδική επιλογή, ώστε «να δούμε ότι η πατρίδα μας καταστρέφεται και να αναλάβουμε τις ευθύνες μας ο καθένας κάνοντας έστω και την ύστατη στιγμή μια καινούρια αρχή. Πρέπει να θωρακίσουμε την Ελλάδα. Είμαστε μπροστά στην καταστροφή» (ΤΑ: 18). Με αυτό τον τρόπο η ΝΔ ναι μεν τοποθετείται

στον φιλο-μνημονιακό άξονα (βλ. Γράφημα 17) αλλά αποστασιοποιείται από το ΠΑΣΟΚ, καθώς η ΝΔ δεν επέλεξε τον δρόμο των Μνημονίων, αλλά ουσιαστικά συναίνεσε ώστε να αποφύγει η χώρα την χρεοκοπία.

Αντιμνημονιακή Ρητορική

Σύμφωνα με την παραγοντική ανάλυση αντιστοιχιών (βλ. Γράφημα 18) ο πρώτος άξονας τοποθετεί τα κόμματα ΛΑΟΣ, ΣΥΡΙΖΑ και ΚΚΕ στην αντιμνημονιακή ρητορική, η οποία εκδηλώνεται από όλα τα υπόλοιπα κοινοβουλευτικά κόμματα που δεν συμμετέχουν στην κυβέρνηση. Εξ αυτών, παρατηρείται η αντι-μνημονιακή μεταστροφή του ΛΑΟΣ, ο οποίος είχε υπερψηφίσει το πρώτο Μνημόνιο, αλλά καταψήφισε το δεύτερο.

ΛΑΟΣ – «Μνημόνιο ίσον Εθελοδοουλεία»

Ο ΛΑΟΣ αποτελεί στατιστικά σημαντική κατηγορία στην δεύτερη κλάση «Η Ελλάδα και η Ευρώπη» ($p = 0,013$), την τέταρτη κλάση «ο Ελληνικός λαός» ($p = 0,083$) και την πέμπτη κλάση «Διαδικασία ψήφισης Μνημονίου» ($p = 0,0051$). Η στατιστική αυτή σημαντικότητα μεταφράζεται από την προσπάθεια του ΛΑΟΣ να διαχειριστεί τη μεταστροφή του από τον φιλο- στον αντιμνημονιακό άξονα, κατηγορώντας την Ευρώπη για καταπάτηση κυριαρχικών δικαιωμάτων και εξ αυτού των συμφερόντων του ελληνικού λαού. Παράδοξο αποτελεί το γεγονός ότι αντιτίθεται στην διαδικασία ψήφισης του δεύτερου Μνημονίου με τη διαδικασία του κατεπείγοντος, μια διαδικασία που είχε ακολουθηθεί και στην ψήφιση του πρώτου Μνημονίου, και ζητά την ψήφιση με αυξημένη πλειοψηφία, δηλαδή με 180 βουλευτές και όχι με 150. Η μελέτη των ακόλουθων είκοσι πιο τυπικών αποσπασμάτων του ΛΑΟΣ επιτρέπει την εις βάθος διερεύνηση των ρητορικών του τόπων, οι οποίοι σύμφωνα με την παραγοντική ανάλυση, το τοποθετούν στο ενδιάμεσο της φιλο-μνημονιακής ρητορικής και της αντι-μνημονιακής ρητορικής της ευρύτερης Αριστεράς.

1. τι κάνει η ίδια η ηγεσία των **δανειστών** μας προειδοποιεί ότι «τον **ιούνιο** θα τα ξαναπούμε» όπως και **τον** περασμένο **ιούνιο** τα είπαμε **τον** οκτώβριο οι ίδιοι ακύρωσαν την προηγούμενη συμφωνία (Χρυσανθακόπουλος, ΛΑΟΣ, Τιμή: 26,01)

2. και λένε ότι κάνουν και διαπραγματεύση με συγχωρείτε εδώ αγαπητοί συνάδελφοι της νέας δημοκρατίας αλλά μην το ξαναπείτε αυτό εκτίθεστε είπατε ότι γλυτώσατε **τονδέκατο** τρίτο και **δέκατο** τέταρτο μισθό χάσατε **τον** πρώτο **τον** δεύτερο και **τον** τρίτο (Μαρκάκης, ΛΑΟΣ, Τιμή: 25,76)
3. και σας το αναγνωρίζω αυτό εμείς οι πολιτικοί αρχηγοί ήμαστε οκτώ ώρες εκεί κουράσαμε **τον** εαυτό μας και κούρασε ο ένας **τον** άλλον και αφού **λοιπόν** κουράσαμε εαυτούς **ήρθεμέσα** και ο αξιότιμος **αντιπρόεδρος** της κυβερνήσεως και για δέκα ευρώ στην επικουρική σύνταξη ήταν μάχη ωρών (Καρατζαφέρης, ΛΑΟΣ, Τιμή: 25,38)
4. δεν μπορεί το συνολικό ετήσιο εισόδημα με το **δέκατο** τρίτο και το **δέκατο** τέταρτο να είναι μικρότερο απ ότι ήταν προηγουμένως αφήστε **λοιπόν** αυτά για **τονδέκατο** τρίτο και το **δέκατο** τέταρτο ας αφήνατε τους μισθούς όπως ήταν (Μαρκάκης, ΛΑΟΣ, Τιμή: 21,65)
5. γιατί δεν μιλάτε για το φταίξιμο της **κμέρκελ** ξέρετε τι έκανε η **κμέρκελ** έβαλε στο κούρεμα **μέσα** τους ιδιώτες και ανατίναξε τις αγορές στον αέρα αυτό το λάθος της γερμανίδας **μέρκελ** δεν μπορεί να αναστραφεί (Μαρκάκης, ΛΑΟΣ, Τιμή: 21,03)
6. είχα ζητήσει **λοιπόν** από την κυβέρνηση να δούμε **πρώταπρώτα** τη νομιμότητα και ταυτοχρόνως την αποτελεσματικότητα σήμερα το μεσημέρι **κύριεπρωθυπουργέ** είχα πάει σε μια συνάντηση με κάποιους ειδικούς σε ένα κεντρικότατο ξενοδοχείο και **ήρθε** και με έπιασε ο ιδιοκτήτης όχι ο διευθυντής και μου λέει (Καρατζαφέρης, Πρόεδρος ΛΑΟΣ, Τιμή: 20,29)
7. **κύριε** πρόεδρε προχθές έκανα σαφή τη θέση μου στο συμβούλιο των πολιτικών αρχηγών όπου λάθρα μπήκε **μέσα** ο **κ** βενιζέλος και **τον** πέταξε έξω ο **κ** παπαδήμος είπα ότι εγώ δεν μπορώ να συνδιαλέγομαι με τις εντολές και τις οδηγίες της **κ. Μερκελ** (Καρατζαφέρης, Πρόεδρος ΛΑΟΣ, Τιμή: 18,89)
8. αφού κάναμε όλα αυτά και συμφωνήσαμε σε ένα πλαίσιο οι πέντε ισχυρότεροι εννοείται άνδρες της χώρας ο πρωθυπουργός τρεις πολιτικοί αρχηγοί και ο **αντιπρόεδρος** της κυβερνήσεως ακούστηκε ο αξιότιμος **αντιπρόεδρος** να λέει να πάρουμε **τονκ**. Τόμσεν να τον παρακαλέσουμε, να δούμε αν συμφωνεί. Ε, όχι! Είμαστε **υπερήφανος λαός!** Δεν κυβερνάει ο Τόμσεν την Ελλάδα! Υπάρχουν θεσμοθετημένα όργανα! (Καρατζαφέρης, Πρόεδρος ΛΑΟΣ, Τιμή: 17,36)
9. λύνει αυτή η **σύμβαση** σήμερα τα προβλήματα της χώρας τα λύνει εάν τα λύνει να κάνουμε πέτρα την καρδιά μας και να αγνοήσουμε τη νομιμότητα δεν τα λύνει **τονιούνιο** μετεξεταστέοι όντες πάλι (Καρατζαφέρης, Πρόεδρος ΛΑΟΣ, Τιμή: 16,75)
10. μετά μας φτιάχνουν αυτή και **τονιούνιο** θα μας φτιάξουν την άλλη γιατί δεν έχουν αποφασίσει τι θα κάνουν κι αν θα κόψουν **τον** νότο από την ευρωπαϊκή συνοχή ή όχι κι εμείς έπρεπε να έχουμε επιλέξει τη συμμαχία με τις άλλες χώρες (Χρυσανθακόπουλος, ΛΑΟΣ, Τιμή: 15,94)
11. ας τους κόβαμε λέτε για τα αντικειμενικά κριτήρια μα γι αυτό φαίνεται ότι δεν διαβάσατε το μνημόνιο τα αντικειμενικά κριτήρια θα θεσπιστούν από **τον** ιούλιο δηλαδή τα σταματήσατε το φεβρουάριο για να αρχίσουν από **τονιούνιο** (Μαρκάκης, ΛΑΟΣ, Τιμή: 15,94)
12. κάποιοι που ενδιαφερόμαστε σ αυτόν **τον** τόπο δεν πρέπει να ξανακάνουμε το ιστορικό λάθος του 1942 και να αφήσουμε να μονοπωλήσει ένα νέο εαμ **τον** πατριωτισμό των ελλήνων πρέπει **λοιπόν** κάποιοι να είμαστε παρόντες γιατί αυτός ο κόσμος απ έξω δεν ανήκει όλος στην αριστερά (Καρατζαφέρης, Πρόεδρος ΛΑΟΣ, Τιμή: 15,08)
13. έχουν γεμίσει όλες οι ελληνικές πόλεις με λαθρομετανάστες και δεν μπορούν να ζήσουν οι έλληνες γιατί αυτοί απομυζούν στα φανάρια **τον** ιδρώτα του ελληνικού λαού και δεν πληρώνουν και τίποτα ψηφίσαμε **λοιπόντον** προϋπολογισμό και το παραδεχόμαστε (Μαρκάκης, ΛΑΟΣ, Τιμή: 15,08)

14. στο σύνολό της η **σύμβαση** αυτή είναι μία **σύμβαση** προσχώρησης το τονίζω προσχώρησης και όχι με βάση το ελληνικό δίκαιο σε ένα κεκτημένο που διαμορφώνεται **μέσα** από την ίδια την πράξη επικύρωσής της ξέρετε τι σημαίνει εκχώρηση εθνικής κυριαρχίας (Χρυσανθακόπουλος, ΛΑΟΣ, Τιμή: 14,98)
15. **ήρθε** και με βρήκε μεγάλο στέλεχος κορυφαίου επιτρόπου το **προηγούμενο** σάββατο στο χίλτον και μου είπε το εξής «δεν μπορούμε να πάρουμε καμμία απόφαση το όλο σύστημα ελέγχεται από την **κμέρκελ** (Καρατζαφέρης, ΛΑΟΣ, Τιμή: 13,93)
16. επικαλούμαστε το άρθρο 28 παράγραφος 2 και 3 για τα **οποία** ο κύριος υπουργός ο **αντιπρόεδρος** της κυβέρνησης στην προηγούμενη δανειακή **σύμβαση** και στο μνημόνιο είχε ζητήσει να ισχύσει το άρθρο 28 παράγραφος 2 ζητώντας να το επικυρώσουν εκατόν ογδόντα βουλευτές δηλαδή η αυξημένη πλειοψηφία (Χρυσανθακόπουλος, ΛΑΟΣ, Τιμή: 13,81)
17. βλέποντας απέναντι **τον** πάνο καμμένο που έχει κάνει συγκεκριμένες αναφορές και ερωτήσεις για τα περίφημα cds και το ρόλο του **κ** μαργέλου θέλω **κύριε πρωθυπουργέ** δεν λέω τη λέξη απαιτώ αλλά θέλω να δοθούν οι απόλυτες εξηγήσεις τι υπάρχει και τι δεν υπάρχει (Καρατζαφέρης, Πρόεδρος ΛΑΟΣ, Τιμή: 13,62)
18. **κύριε** πρόεδρε αντιλαμβάνεστε ότι όλοι **μέσα** στο κοινοβούλιο βρισκόμαστε κάτω από μία ασφυκτική πίεση που γίνεται εξαιρετικά πιο ασφυκτική από το «κατεπείγον» επιχειρηματολόγησε ο κύριος **αντιπρόεδρος** συνταγματολόγος στην ιδιότητα νόμιμο είναι **κύριε** αντιπρόεδρε (Καρατζαφέρης, Πρόεδρος ΛΑΟΣ, Τιμή: 13,43)
19. αφού **λοιπόν** καταλήξαμε παίρνοντας **λεφτά** από τις δημόσιες δαπάνες που είναι απαραίτητες για να μπορέσουμε να έχουμε ανάπτυξη αφού πήραμε **λεφτά** από την άμυνα σε ένα αρχιπέλαγος που έχει πολλή φουρτούνα (Καρατζαφέρης, Πρόεδρος ΛΑΟΣ, Τιμή: 13,16)
20. αλλά και αυτά τα **οποία** διαπιστώνουμε στην καμπάνια των μέσων ενημέρωσης κατατρομοκράτησης του ελληνικού λαού με το ενδεχόμενο χρεοκοπίας μια οργανωμένη καμπάνια που προσβάλλει **τον** ελληνικό λαό και **τον** οδηγεί στην αγανάκτηση (Χρυσανθακόπουλος, ΛΑΟΣ, Τιμή: 13,14)

Από τα ανωτέρω τυπικά αποσπάσματα, η πλειοψηφία προέρχεται από τον πρόεδρο του ΛΑΟΣ, κ. Καρατζαφέρη, ο οποίος εξ αρχής θέτει ζήτημα νομιμότητας αναφορικά με το δεύτερο Μνημόνιο (ΤΑ: 6). Καθώς όμως δεν έρχεται σε ρήξη με την Κυβέρνηση αναφορικά με το ζήτημα της νομιμότητας, θέτει ζήτημα ηθικής, καθώς αναφέρει ότι το «κατεπείγον» δημιουργεί ένα κλίμα ασφυκτικό, ενώ θα έπρεπε, πέραν της νομιμότητας, να συζητηθούν εις βάθος το Μνημόνιο που «θα είναι συνοδός της ζωής όχι της δικής μας μόνο αλλά και των παιδιών και των εγγονών μας» (ΤΑ: 18). Εξ αυτού η πρώτη διαφοροποίηση με την Κυβέρνηση αφορά την οργάνωση της κοινοβουλευτικής διαδικασίας, η οποία όμως ήταν η ίδια με το πρώτο Μνημόνιο όπου υπερψηφίστηκε από τον ΛΑΟΣ. Η σημαντικότερη διαφοροποίηση του ΛΑΟΣ με την Κυβέρνηση έγκειται στο γεγονός ότι ο ΛΑΟΣ κατηγορεί την Κυβέρνηση για ελεύθερα αποδεχόμενη υποταγή στις ξένες δυνάμεις. Πιο συγκεκριμένα υπογραμμίζει ότι «...Είμαστε υπερήφανος λαός! Δεν κυβερνάει ο Τόμσεν την Ελλάδα! Υπάρχουν θεσμοθετημένα όργανα!» (ΤΑ: 8), ότι σύμφωνα με ένα «μεγάλο στέλεχος κορυφαίου

επιτρόπου», «δεν μπορούμε να πάρουμε καμία απόφαση. Το όλο σύστημα ελέγχεται από την κ. Μέρκελ» (ΤΑ: 15) ενώ ο ίδιος υπογραμμίζει ότι «δεν μπορώ να συνδιαλέγομαι με τις εντολές και τις οδηγίες της κ. Μέρκελ» (ΤΑ: 7). Με αυτό τον τρόπο ο κ. Καρατζαφέρης θεωρεί ότι η παρέμβαση των ευρωπαϊών εταίρων οδηγεί σε υποταγή και το ελληνικό πολιτικό σύστημα καλείται να συμμορφωθεί με τις υποδείξεις τους. Η στάση αυτή βρίσκει αντίθετο τον κ. Καρατζαφέρη, ο οποίος συγκροτεί μια αντι-μνημονιακή αλλά εθνοκεντρική στάση, αντιτασσόμενος στη νόρμα «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία» με τη ρητορική «Μνημόνιο ίσον Εθελοδοουλεία». Η κριτική αυτή δημιουργείται αυστηρά υπό όρους «πατριωτισμού», καθώς το «πατριωτικό καθήκον» δεν είναι πλέον η «σωτηρία της χώρας», όπως δήλωνε ο ΛΑΟΣ στο πρώτο Μνημόνιο, αλλά η ανεξαρτησία της από τις ξένες δυνάμεις. Παράλληλα όμως, ο ΛΑΟΣ αποστασιοποιείται και από την ευρύτερη Αριστερά, σε μια προσπάθεια περιχαράκωσης του κομματικού του χώρου ναί μεν ως «αντι-μνημονιακό» αλλά και ως δεξιό-πατριωτικό κόμμα. Πιο συγκεκριμένα, και με δεδομένο ότι η κοινοβουλευτική συζήτηση διεξάγεται υπό έντονη κοινωνική διαμαρτυρία στον εξωτερικό χώρο του κοινοβουλίου και της πλατείας Συντάγματος, αναφέρει: «...κάποιοι που ενδιαφερόμαστε σ' αυτό τον τόπο δεν πρέπει να ξανακάνουμε το ιστορικό λάθος του 1942 και να αφήσουμε να μονοπωλήσει ένα νέο ΕΑΜ τον πατριωτισμό των Ελλήνων. Πρέπει λοιπόν κάποιοι να είμαστε παρόντες γιατί αυτός ο κόσμος απ' έξω δεν ανήκει όλος στην Αριστερά» (ΤΑ: 12). Η σύνδεση της στάσης του ΛΑΟΣ στην κοινοβουλευτική συζήτηση με την εμφυλιακή κατάσταση στην Ελλάδα του 1942, αποτελεί κομβικό σημείο τόσο για τη συγκρότηση της θέσης του όσο και για τη διαφοροποίηση του ΛΑΟΣ με την Αριστερά. Ο ΛΑΟΣ προσπαθεί να αναδυθεί ως η δεξιά/πατριωτική πολιτική δύναμη που δεν θα «επιτρέψει» στην Αριστερά να «μονοπωλήσει» την αντι-μνημονιακή στάση.

Τα εναπομείναντα τυπικά αποσπάσματα του ΛΑΟΣ ανήκουν στους κ. Μαρκάκη και Χρυσανθακόπουλο, οι οποίοι ευθυγραμμίζονται πλήρως με τη ρητορική του κ. Καρατζαφέρη. Πιο συγκεκριμένα η δεξιά/πατριωτική/αντι-μνημονιακή ρητορική εμπλουτίζεται με επιχειρήματα αναφορικά με τη διεξαγωγή της ψηφοφορίας με αυξημένη πλειοψηφία (ΤΑ: 16) ενώ επιπροσθέτως ασκείται αυστηρή κριτική στην Ευρώπη, την οποία κατηγορούν ότι επιζητά να «κόψει τον Νότο από την ευρωπαϊκή συνοχή» (ΤΑ: 10) και ότι η ίδια η κ. Μέρκελ «έβαλε στο κούρεμα μέσα τους ιδιώτες και ανατίναξε τις αγορές στον αέρα» (ΤΑ: 5). Επιπροσθέτως υποστηρίζεται πάλι ότι η υπερψήφιση του Μνημονίου αποτελεί στοιχείο

«εθελοδοουλείας», καθώς αναφέρεται ότι «στο σύνολό της η σύμβαση αυτή είναι μια σύμβαση προσχώρησης» και προϊόν «εκχώρησης εθνικής κυριαρχίας» (ΤΑ: 14). Τέλος, η δήλωση ότι «έχουν γεμίσει όλες οι ελληνικές πόλεις με λαθρομετανάστες και δεν μπορούν να ζήσουν οι Έλληνες, γιατί αυτοί απομυζούν στα φανάρια τον ιδρώτα του ελληνικού λαού» (ΤΑ: 13), ολοκληρώνει την τοποθέτηση του ΛΑΟΣ στον άξονα της Δεξιάς και συμπληρώνει την ευρύτερη ρητορική του ΛΑΟΣ, ως δεξιό κόμμα με αντι-μνημονιακή ρητορική. Ως εκ τούτου, καταλαμβάνει έναν κομματικό χώρο, ο οποίος λείπει στη συγκεκριμένη κοινοβουλευτική συζήτηση, καθώς η ΝΔ έχει ήδη συστρατευτεί με το φιλο-μνημονιακό ΠΑΣΟΚ και τα κόμματα της Αριστεράς αγωνίζονται να εξασφαλίσουν τον δικό τους ζωτικό χώρο.

ΣΥΡΙΖΑ: «Το Μνημόνιο είναι κατά της λαϊκής βούλησης»

Ο ΣΥΡΙΖΑ διατηρεί την αντι-μνημονιακή του συνέπεια από το πρώτο Μνημόνιο και ήδη αναδύεται ως μια δυναμική παρουσία στο ελληνικό κομματικό σύστημα, καθώς από το 4,6% που έλαβε στις εθνικές εκλογές του 2009, βρέθηκε στο 26,89% τον Ιούνιο του 2012²⁹. Ο ΣΥΡΙΖΑ αποτελεί στατιστικά σημαντική κατηγορία στην τέταρτη κλάση «ο ελληνικός λαός» ($p = 0,0012$) και στην πέμπτη κλάση «Διαδικασία ψήφισης Μνημονίου» ($p < 0,0001$), υπογραμμίζοντας και την αντίθεσή του στον τρόπο ψήφισης του Μνημονίου υπό τη διαδικασία του κατεπείγοντος αλλά κυρίως αναδεικνύοντας την επίκλησή του στον «ελληνικό λαό» και στο συμφέρον του. Η παραγοντική ανάλυση (βλ. Γράφημα 18) τοποθετεί τον ΣΥΡΙΖΑ στην αντι-μνημονιακή ρητορική και στον ευρύτερο χώρο της Αριστεράς. Για την ανάλυση της εκλεκτικής συγγένειας και των ρητορικών διαφοροποιήσεων τόσο αναφορικά με το Μνημόνιο, όσο και με τον χώρο της Αριστεράς, ακολουθεί η ανάλυση των είκοσι πιο τυπικών αποσπασμάτων του κόμματος.

1. μας λένε αν δεν ψηφίσετε τότε θα πάτε στην κόλαση δεν θα **έχετε** φως δεν θα **έχετε** νερό δεν θα **έχετε** τηλέφωνο δεν θα **έχετε** πετρέλαιο δεν θα **έχετε** σχολεία δεν θα **έχετε** δεν θα **έχετε** (Λαφαζάνης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 63,48)
2. θα **σας** πάρει τις γυναίκες θα **σας** πάρει ό τι **έχετε** και δεν **έχετε** θα **σας** πάρει **τα** χωράφια **σας** με τρόπο βλέπω ότι αυτή η επιχειρηματολογία επαναλαμβάνεται από **τα** πιο επίσημα χείλη του πασοκ **και** της νέας δημοκρατίας (Λαφαζάνης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 60,85)
3. έτσι όπως ξεκινήσατε **τον** προϋπολογισμό **με** τις μεγάλες αποκλίσεις έφυγαν **τα** 95 **00000000** περίπου από **τα** 130 **00000000** του καινούργιου δανείου γιατί το λέω αυτό (Παπαδημούλης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 60,57)

²⁹ Πηγή: Υπουργείο Εσωτερικών: <http://www.ypes.gr/el/Elections/NationalElections/Results/>

4. δηλαδή δεν θα **έχετε** γυναίκες δεν θα **έχετε** παιδιά δεν θα **έχετε** φάρμακα δεν θα **έχετε** σπίτια δεν θα **έχετε** παπούτσια **και** λοιπά **και** λοιπά (Λαφαζάνης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 59,42)
5. **αυτά** όλα μαζί είναι 83 5 πάνω από τη δόση των 80 **00000000** βάλτε **και** 10 **00000000** περίπου που θα είναι το έλλειμμα του 2012 (Παπαδημούλης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 57,66)
6. τη μάνα **σας** **και** τον πατέρα **σας** δηλαδή μα είναι **δυνατόν** να λέγονται **αυτά** πράγματα **σε** αυτή την αίθουσα **σε** ποιους απευθύνετε **σε** ποιους απευθύνετε μπορείτε να μας πείτε **ταλέτε** σοβαρά **αυτά** πράγματα (Λαφαζάνης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 54,69)
7. **πού** πάνε **αυτά** 80 **00000000** όλα για τους **τραπεζίτες** **και** τους δανειστές μας τριάντα δισεκατομμύρια **σε** ρευστό στους ομολογιούχους ιδιώτες σαράντα δισεκατομμύρια στους **τραπεζίτες** αλλά μαζί **και** μετά κλειδιά στους ιδιώτες μεγαλομέτοχους (Παπαδημούλης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 54,44)
8. **όταν** μάλιστα αυτή η κυβέρνηση δεν **έχει** τη **λαϊκή** εντολή **και** **βρίσκεται** **σε** απόλυτη **σε** πρωτοφανή δυσαρμονία **με** τη **λαϊκή** βούληση είναι μια κυβέρνηση που **βρίσκεται** **σε** πόλεμο **με** τον ίδιο το **λαό** της ένα **λαό** περήφανο (Τσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 54,16)
9. όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το **λαό** δεν μου **λέτε** **αυτά** οποία **κάνετε** έχουν εγκριθεί από **τον** **ελληνικό** **λαό** δύο χρόνια λειτουργείτε εκτός λαϊκής βούλησης παρακάμπτοντας τη **λαϊκή** θέληση χωρίς **λαϊκή** εξουσιοδότηση χωρίς **λαϊκή** νομιμοποίηση (Λαφαζάνης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 51,44)
10. καταλαβαίνετε ότι εσείς που δημιουργήσατε **αυτά** προβλήματα δεν μπορείτε να το παίζετε σωτήρες **και** διασώστες όσο πιο γρήγορα φύγετε όσο πιο γρήγορα επιτρέψετε στον **ελληνικό** **λαό** να εκφραστεί ελεύθερα **και** δημοκρατικά **με** τη **λαϊκή** του ετυμηγορία τόσο το καλύτερο **και** για το **λαό** **και** για τον **τόπο** (Παπαδημούλης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 46,51)
11. εν πάση περιπτώσει δεν γίνεστε πιστευτοί **όταν** **ταλέτε** **αυτά** κινδυνολογώντας **όταν** **με** δικές **σας** αποφάσεις **εδώ** **και** δύο χρόνια **έχετε** οδηγήσει την οικονομία **σε** πιστωτική ασφυξία ούτε οδοντόκρεμες δεν μπορεί να εισάγει η χώρα (Τσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 45,75)
12. έφαγε τόνους χημικά **και** δεν διαλύεται **και** είναι απ έξω **και** διαδηλώνει δημοκρατικά **και** ειρηνικά τη βούλησή του **και** **όταν** οι δυνάμεις καταστολής τού **κράτους** αδυνατούν να τον οδηγήσουν στο σπίτι του τότε αναλαμβάνουν δράση οι δυνάμεις του παρακράτους **και** οδηγούν **σε** έκτροπα **τα** οποία θέλουν να χρεώσουν στον **ελληνικό** **λαό** (Τσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 44,68)
13. γιατί θα **έχετε** φορτώσει **τον** **ελληνικό** **λαό** **με** ακόμα περισσότερα δισεκατομμύρια δυσβάσταχτου χρέους **και** θα **έχετε** δώσει ταυτόχρονα **και** πολύτιμο χρόνο στους εταίρους μας να μας ξεφορτωθούν **με** το μικρότερο δυνατό κόστος αυτή είναι η πραγματικότητα κυρίες **και** κύριοι συνάδελφοι (Τσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 44,21)
14. οφείλω όμως να **σας** ενημερώσω ότι ο ελληνικός λαός στη σύγχρονη ιστορία **αυτού** του τόπου δεν δέχτηκε ποτέ **και** αν εσείς αυτό δεν το γνωρίζετε δεν **έχετε** παρά να αντικρίσετε **σε** **αυτά** **εδώ** θεωρεία τον μίκη θεοδωράκη **και** τον μανώλη γλέζο (Τσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 43,26)
15. αυτή είναι η τελευταία **σας** ζαριά επενδύετε στο φόβο του **λαού** μήπως **και** αποφύγετε τη μήνιν **και** την οργή του **λαού** αυτή όμως είναι **και** η αδυναμία **σας** αυτό είναι **και** το αδιέξοδό **σας** (Τσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 41,20)
16. **όταν** θα έρθετε τον **Ιούνιο** **και** τον **Ιούλιο** –αν είστε ακόμη στα πράγματα **και** δεν **σας** έχει ανατρέψει η **λαϊκή** ψήφος που θα **έχει** φανεί ολοφάνερα ότι **και** αυτή η συνταγή έπεσε έξω **και** θα πρέπει να υλοποιήσετε **και** πρόσθετα (Παπαδημούλης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 41,00)

17. **διότι** θα **έχετε** εκχωρήσει το σύνολο του χρέους στο αγγλικό δίκαιο **και** θα **έχετε** δώσει τη δυνατότητα να δικάζουν τη χώρα μας **τα** δικαστήρια του λουξεμβούργου γιατί θα **έχετε** εκχωρήσει το δικαίωμα ασυλίας έναντι εθνικής κυριαρχίας **και** κυρίως (Τσίπρας, Πρόεδρος ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 40,39)
18. ήταν **και** οι δύο έξω αυτοί οι άνθρωποι που συμπυκνώνουν εβδομήντα χρόνια αγώνων του ελληνικού **λαούκαιτα** εκπροσωπούν **μετον** πιο αυθεντικό τρόπο –και αν θέλει ας το αμφισβητήσει κανείς **και** πολιτικά **και** κοινωνικά **και** πολιτισμικά **και** αγωνιστικά **και** ηθικά **και** αξιακά (Δρίτσας, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 39,96)
19. όσα δηλαδή γίνονται τώρα **τα** φορτώνετε **σε** μια έννοια της πτώχευσης που θα ακολουθήσει **καισε** μια έξοδο από το ευρώ **και** στο όνομα αυτών **τα** οποία **κάνετε** εσείς τώρα μας **λέτε** ότι πρέπει **εδώ** να ψηφίσουν οι πάντες **και** δεν υπάρχουν διλήμματα (Λαφαζάνης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 38,44)
20. το **ελληνικόκράτος** παραιτείται έναντι των δανειστών του **και** μου **λέτε** ότι αυτός ο δρόμος είναι νομοτελειακός **έχετε** οδηγήσει τη χώρα **σε** πραγματική χρεοκοπία **και** τώρα **με** αυτές τις **συμβάσεις** έρχεστε στο επόμενο βήμα να την εκποιήσετε να μη μείνει τίποτα όρθιο σ αυτήν την χώρα (Λαφαζάνης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 38,24)

Η πλειοψηφία των ανωτέρω τυπικών αποσπασμάτων είναι ισομοιρασμένη ανάμεσα στον πρόεδρο του ΣΥΡΙΖΑ κ. Τσίπρα και τον βουλευτή κ. Λαφαζάνη και τα υπόλοιπα τυπικά αποσπάσματα εκφέρονται από τον κ. Παπαδημούλη. Η ρητορική του κ. Τσίπρα επικεντρώνεται στην απονομιμοποίηση της Κυβέρνησης και ουσιαστικά στο αίτημά του για εκλογές, καθώς κατηγορεί την κυβέρνηση ότι «δεν διαθέτει λαϊκή εντολή και βρίσκεται σε απόλυτη, σε πρωτοφανή δυσαρμονία με τη λαϊκή βούληση» (ΤΑ: 8). Με αυτό τον τρόπο ο κ. Τσίπρας φιλοδοξεί να αυξήσει την αξιοπιστία του κόμματός του και να παρουσιαστεί ως εκφραστής της λαϊκής βούλησης κεφαλαιοποιώντας τις αντι-μνημονιακές κινητοποιήσεις. Η αναφορά στις κινητοποιήσεις εκτός Κοινοβουλίου είναι συχνές. Υπερτονίζει τον μαχητικό τους χαρακτήρα, θεωρώντας ότι είναι αποτέλεσμα της φιλο-μνημονιακής πολιτικής και εξ αυτού αποδομώντας τις φιλο-μνημονιακές επιλογές της κυβέρνησης.

Πιο συγκεκριμένα, ο ελληνικός λαός «έφαγε τόνους χημικά και δεν διαλύεται και είναι απ' έξω και δηλώνει δημοκρατικά...» (ΤΑ: 12). Παράλληλα, η επίκληση στο ήθος του λαού αποτυπώνεται και στο δέκατο τέταρτο τυπικό απόσπασμα, όπου ο κ. Τσίπρας χρησιμοποιεί ρητορικά τους κ. Μίκη Θεοδωράκη και Μανώλη Γλέζο ως πρότυπα αντίστασης, θεωρώντας ότι όλος ο ελληνικός λαός «δεν δείλιασε ποτέ» και εξ αυτού βρίσκεται σε αντι-μνημονιακή ετοιμότητα, ενδεχομένως αναφερόμενος στις αντι-μνημονιακές κινητοποιήσεις που λάμβαναν χώρα έξω από το Κοινοβούλιο την ώρα της κοινοβουλευτικής συζήτησης. Επιπροσθέτως ο κ. Τσίπρας αποδομεί τη νόρμα υπερψήφησης του δεύτερου Μνημονίου ως μοναδική λύση αποφυγής της χρεοκοπίας, καθώς κατηγορεί την κυβέρνηση ότι η ίδια έχει οδηγήσει την χώρα σε

πιστωτική ασφυξία (ΤΑ: 11). Το δεύτερο Μνημόνιο αποτελεί για τον κ. Τσίπρα μια «ευκαιρία» για τους εταίρους να «μας ξεφορτωθούν με το μικρότερο δυνατό κόστος» «φορτώνοντας τον ελληνικό λαό με ακόμα περισσότερα δισεκατομμύρια δυσβάσταχτου χρέους» (ΤΑ:13) ενώ παράλληλα εκχωρείται το σύνολο του χρέους στο αγγλικό δίκαιο καθώς «θα έχετε εκχωρήσει το δικαίωμα ασυλίας έναντι εθνικής κυριαρχίας» (ΤΑ:17). Επιπροσθέτως η κυβέρνηση κατηγορείται για προβοκάτσια, καθώς «όταν οι δυνάμεις καταστολής του κράτους αδυνατούν να τον (τον λαό) στο σπίτι του, τότε αναλαμβάνουν δράση οι δυνάμεις του παρακράτους και οδηγούν σε έκτροπα, τα οποία θέλουν να χρεώσουν στον ελληνικό λαό (ΤΑ: 12). Η κατηγορία περί εκφοβισμού του ελληνικού λαού από την κυβέρνηση παρατηρείται και στο δέκατο πέμπτο τυπικό απόσπασμα όπου ο κ. Τσίπρας δηλώνει ότι «επενδύετε στο φόβο του λαού μήπως και αποφύγετε τη μήνιν και την οργή του λαού. Αυτή όμως είναι και η αδυναμία σας, αυτό είναι και το αδιέξοδό σας». Η σύγκρουση επομένως διενεργείται και υπό όρους πρώτον, εκχώρησης της εθνικής κυριαρχίας, δεύτερον, «σωτηρίας» των ευρωπαϊκών τραπεζών εις βάρος του ελληνικού λαού και τρίτον, υπό όρους εκφοβισμού της ελληνικής κοινωνίας.

Η κατηγορία περί εκφοβισμού, και η χρήση του ως μέσου αύξησης της φιλομνημονιακής επιρροής, παρατηρείται έντονα και στον λόγο του κ. Λαφαζάνη. Γλαφυρά ο κ. Λαφαζάνης παραφράζει τον φίλο-μνημονιακό εκφοβισμό σε τέσσερα τυπικά αποσπάσματα (ΤΑ: 1, 2, 4, 6). Στα αποσπάσματα αυτά «αποκωδικοποιεί» τα φοβικά επιχειρήματα της κυβέρνησης όπως ότι «μας λένε αν δεν ψηφίσετε τότε θα πάτε στην κόλαση, δεν θα έχετε φως, δεν θα έχετε νερό, δεν θα έχετε τηλέφωνο, δεν θα έχετε πετρέλαιο, δεν θα έχετε σχολεία (ΤΑ:1), θα σας πάρει τις γυναίκες και θα σας πάρει ό,τι έχετε και δεν έχετε. Θα σας πάρει τα χωράφια σας (ΤΑ:2), δηλαδή δεν θα έχετε γυναίκες, δεν θα έχετε παιδιά, δεν θα έχετε φάρμακα, δεν θα έχετε σπίτια, δεν θα έχετε παπούτσια (ΤΑ:3). Τη μάνα σας και τον πατέρα σας δηλαδή. Μα είναι δυνατόν να λέγονται αυτά τα πράγματα σε αυτή την αίθουσα;» (ΤΑ:6). Έτσι, ο κ. Λαφαζάνης συνοψίζει τα φιλο-μνημονιακά φοβικά επιχειρήματα, τα οποία λειτουργούν ως μοχλός πίεσης αποδοχής του δεύτερου Μνημονίου και λειτουργούν υποστηρικτικά στην κανονιστική πλαισίωση «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία». Επιπροσθέτως συντάσσεται με τη ρητορική του κ. Τσίπρα περί ελεύθερα αποδεχόμενης υποταγής της κυβέρνησης στους εταίρους δηλώνοντας ότι «το ελληνικό κράτος παραιτείται έναντι των δανειστών» (ΤΑ:20), μειώνοντας έτσι την αξιοπιστία της κυβέρνησης καθώς υπενθυμίζει ότι «όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το

λαό. Δε μου λέτε, αυτά τα οποία κάνετε έχουν εγκριθεί από τον ελληνικό λαό; Δύο χρόνια λειτουργείτε εκτός λαϊκής βούλησης, παρακάμπτοντας τη λαϊκή θέληση χωρίς λαϊκή εξουσιοδότηση και χωρίς λαϊκή νομιμοποίηση» (ΤΑ:9).

Η αποδόμηση της κυβέρνησης ως μη έχουσα λαϊκή εξουσιοδότηση μέσω εκλογών επαναφέρει υπόρρητα το αίτημα του ΣΥΡΙΖΑ για εκλογές, καθώς θεωρεί εαυτόν γνήσιο εκφραστή της λαϊκής, και κατά συνέπεια αντι-μνημονιακής, βούλησης. Η παραδοχή αυτή διαφαίνεται και στον λόγο του κ. Παπαδημούλη, ο οποίος καλεί την κυβέρνηση να «επιτρέψει στον ελληνικό λαό να εκφραστεί ελεύθερα και δημοκρατικά, με τη λαϊκή του ετυμηγορία, τόσο το καλύτερο και για το λαό και για τον τόπο» (ΤΑ: 10) αναφέρει ότι την κυβέρνηση αυτή θα την «ανατρέψει η λαϊκή ψήφος» (ΤΑ:16).

Εξ αυτών η τοποθέτηση του ΣΥΡΙΖΑ στο παραγοντικό διάγραμμα (βλ. Γράφημα 17) στον χώρο της ευρύτερης Αριστεράς τεκμαίρεται από την επίκλησή του στο «λαϊκό συμφέρον» και στην επιλογή του να υποστηρίξει την κινηματική αντίδραση κατά της φιλομνημονιακής πολιτικής. Παράλληλα όμως, η υπογράμμιση της εκχώρησης εθνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων, που αποτυπώθηκε τόσο στον λόγο του κ. Τσίπρα όσο και στον λόγο του κ. Παπαδημούλη, παραπέμπει και στην αντι-μνημονιακή ρητορική του ΛΑΟΣ, από τον οποίο ναι μεν κρατά αποστάσεις, αλλά αποκτά και εκλεκτική συγγένεια μέσω της επίκλησης της εθνικής κυριαρχίας. Από την παραγοντική ανάλυση (βλ. Γράφημα 17) προκύπτει επίσης η κοντινή σχέση του ΣΥΡΙΖΑ με το ΚΚΕ. Για την ανάλυση των ρητορικών ρεπερτορίων διαφοροποίησης και συγγένειας των δύο πολιτικών δυνάμεων, ακολουθεί η ανάλυση των είκοσι πιο τυπικών αποσπασμάτων του ΚΚΕ.

ΚΚΕ: «Το Μνημόνιο είναι κρίση του ιμπεριαλισμού»

Το ΚΚΕ διαθέτει στατιστική σημαντικότητα στην πρώτη κλάση «το Χρέος» ($p = 0,0067$) και στην τέταρτη κλάση «ο ελληνικός λαός» ($p < 0,0001$), καθώς η ρητορική του βασίζεται στο ότι το χρέος καλείται να αποπληρώσει ο ελληνικός λαός μέσω του Μνημονίου, το οποίο προβλέπει τη συρρίκνωση των εργατικών δικαιωμάτων και του κοινωνικού κράτους. Το ΚΚΕ βάσει παραγοντικής ανάλυσης (βλ. Γράφημα 18) τοποθετήθηκε στην αντι-μνημονιακή ρητορική και στον χώρο της Αριστεράς. Το ΚΚΕ στο πρώτο Μνημόνιο διαθέτει ισχυρή αντι-μνημονιακή στάση, θεωρώντας ότι το Μνημόνιο αποτελεί παράγωγο της καπιταλιστικής κρίσης. Με την ανάλυση των είκοσι πιο τυπικών αποσπασμάτων θα διαπιστωθούν ενδεχόμενες διαφοροποιήσεις

στη στάση του καθώς και στον τρόπο με τον οποίο διαφυλάττει τον κομματικό του ζωτικό χώρο.

1. οι μάσκες έπεσαν και τα ψέματα τέλειωσαν ποια **ευρωπαϊκή ένωση** ποια τι **έχετε** να **πείτε** όλοι **γιατί** **εμείς** ήμασταν οι γραφικοί τι **έχετε** να **πείτε** σήμερα στο **λαό** όταν τους τάξατε ευρωπαϊκούς παράδεισους (Παφίλης, ΚΚΕ, Τιμή: 50,58)
2. κοροϊδεύετε τον κόσμο η μέγκελ είναι το πρόβλημα **ο** σαρκοζί τι **έχετε** να **πείτε** η **ευρωπαϊκή ένωση** είναι **ένωση** του **κεφαλαίου** καμμία έκπληξη αυτά θα έκανε έτσι και αλλιώς (Παφίλης, ΚΚΕ, Τιμή: 40,30)
3. **δεν έχετε δικαίωμα** είστε μειοψηφία στο **λαό** και οι τρεις μαζί συντριπτική μειοψηφία και **δεν έχετε το δικαίωμα** να ψηφίσετε ακόμα και οι δημοσκοπήσεις που πιστεύετε **εμείς** **δεν** τις πιστεύουμε εάν **δεν είστε** βγείτε έξω να το εξηγήσετε στις διαδηλώσεις (Παφίλης, ΚΚΕ, Τιμή: 39,66)
4. να μην χαθεί όμως άλλος χρόνος **γιατί** και η πολιτική αστάθεια θα **έρθει** και η χρεοκοπία θα **έρθει** και **ο** πόλεμος θα **έρθει** και να δω τότε τι θα **πείτε** στο **λαό** ότι έφταιγε το **μνημόνιο** (Παπαρήγα, Γενική Γραμματέας ΚΚΕ, Τιμή: 38,60)
5. **δεν** ξεκινά ούτε **πόλεμο** ούτε **εμφύλιο** **πείτε** μου έναν **πόλεμο** και έναν **εμφύλιο** που ξεκίνησε δίχως την παρέμβαση των ιμπεριαλιστών επομένως **γιατί** τρομοκρατείτε το **λαό** οι τρομοκράτες τρομοκρατούν αυτό είναι (Παπαρήγα, Γενική Γραμματέας ΚΚΕ, Τιμή: 38,04)
6. να **πείτε** **εσείς** που εκβιάζετε και τρομοκρατείτε το **λαό** ότι «εμείς υπογράφουμε να ζήσουν οι νέοι και οι νέες με 440 ευρώ» και ένα τμήμα των ανέργων το οποίο **εσείς** επιδοτείτε ένα ελάχιστο τμήμα **γιατί** οι άλλοι πεθαίνουν καθημερινά να **πείτε** ότι συμφωνείτε να ζήσουν με 350 ευρώ (Παπαρήγα, Γενική Γραμματέας ΚΚΕ, Τιμή: 37,97)
7. υπάρχουν πολλές μορφές χρεοκοπίας και στη ζώνη του ευρώ **δεν** μπορείτε να διαχειριστείτε την **κρίση** όχι **εσείς** όχι το ελληνικό πολιτικό **σύστημα** αλλά ούτε και η **ίδια** η κομισιόν και η **ευρωπαϊκή ένωση** **δεν** μπορούν να διαχειριστούν την **κρίση** και αυτό είναι το καινούργιο στοιχείο (Παπαρήγα, Γενική Γραμματέας ΚΚΕ, Τιμή: 35,83)
8. πού το **λέτε** στο χρεοκοπημένο **λαό** όχι **εμείς** **δεν** ενδιαφερόμαστε για μία σωσμένη Ελλάδα με χρεοκοπημένο **λαό** να ξεκαθαρίσουμε το **εξής** επιπλέον αυτό αποδεικνύει ότι **θέλετε** να τσακίσετε το κίνημα **γιατί** έρχονται τα χειρότερα (Παπαρήγα, Γενική Γραμματέας ΚΚΕ, Τιμή: 33,58)
9. από το πρωί **δεν** **λέτε** τίποτα άλλο παρά «καταστροφή μέχρι και εμφύλιος» εδώ η κρατική τηλεόραση θυμήθηκε τα δεκεμβριανά θυμήθηκε τον **εμφύλιο** θα απαντήσουμε όταν **έρθει** η ώρα αλλά **εσείς** **έχετε** ευθύνη όταν βάζετε στο **λαό** τέτοια ζητήματα (Παπαρήγα, Γενική Γραμματέας ΚΚΕ, Τιμή: 31,86)
10. να **πείτε** **εσείς** στους εργαζόμενους καθαρά ότι **θέλετε** να προχωρήσει η κατάσταση με τον **εξής** άξονα θα πληρώνει **ολαός** για υποβαθμισμένες υπηρεσίες υγείας πρόνοιας και για εμπορευματοποιημένη παιδεία (Μαρίνος, ΚΚΕ, Τιμή: 31,62)
11. **θέλετε** να οδηγήσετε δέσμιους τους εργαζόμενους στις ατομικές συμβάσεις όπου η εργατική **δύναμη** θα είναι σε δραματική κατάσταση **γιατί** αυτός είναι **ο** στόχος σας [k148] **θέλετε** να ταΐσετε τους βιομήχανους και τα άλλα τμήματα του **κεφαλαίου** με περισσότερα κέρδη (Μαρίνος, ΚΚΕ, Τιμή: 30,76)
12. δε **εσείς** θέλουμε δε **εσείς** χρειαζόμαστε **γιατί** **είστε** παράσιτα **εμείς** παράγουμε τον πλούτο» και **ας** **έρθει** ένας να μας πει αν **δεν** τον παράγουν ή όχι όλοι **αυτοί** που τους καταδικάζετε στην φτώχεια και τη δυστυχία (Παφίλης, ΚΚΕ, Τιμή: 29,31)

13. στις γειτονιές στις πόλεις όπου **έχετε** εκλεγεί θα **πείτεμείςσας** θάβουμε **γιατί** θέλουμε το καλό **σας** η απόφαση του λαού και η τιμωρία του θα είναι αποφασιστική κυρίες και κύριοι βουλευτές υπάρχει αναγκαιότητα καλύτερης οργάνωσης της πάλης (Μαρίνος, ΚΚΕ, Τιμή: 27,81)
14. **δεν** το υπέγραψε όχι **γιατίδεν** αντέχει να υποφέρει **ολαός** αλλά **γιατί** πιστεύει ότι μπορεί να δώσουν ένα κερασάκι στο **λαό** και να πάψει να αγωνίζεται **έχετε** δεσμευτεί και αυτό φάνηκε πολύ καλά και σήμερα το απόγευμα (Παπαρήγα, Γενική Γραμματέας ΚΚΕ, Τιμή: 27,78)
15. **δεν** μπορείτε όχι από ανικανότητα αλλά **γιατίπρόκειται** για βαθύτατη **κρίση** του καπιταλιστικού δρόμου ανάπτυξης και όχι του παραγωγικού μοντέλου όχι **κρίση** χρέους και αυτήν την αδυναμία που έχει αν **θέλετε** ευρωπαϊκός καπιταλισμός είναι σχετικά **αξεπέραστη** (Παπαρήγα, Γενική Γραμματέας ΚΚΕ, Τιμή: 27,55)
16. θα ήθελα να πω στο λαλίστατο ομιλητή της νέας δημοκρατίας αλλά και στην κ τσουρή πως όταν κάνουμε διάλεξη ύμνο στην **ευρωπαϊκήένωση** να **λέμε** ότι σήμερα στην **ευρωπαϊκήένωση** είναι 24 000 (Μαρίνος, ΚΚΕ, Τιμή: 27,07)
17. **δενέχετε** ίχνος ντροπής **γιατί** τέτοιο είναι το σύστημά **σας** κατηγορείτε **αυτούς** που παράγουν τα πάντα **αυτούς** που τσακίζονται στις σκαλωσιές **αυτούς** που καίγονται στα τρίτα αμπάρια (Παφίλης, ΚΚΕ, Τιμή: 27,02)
18. εν πάση περιπτώσει **δενξέρω** αν ο προγενέστερός **σαςο** άνταμ σμθ και οι άλλοι έλεγαν τέτοιες κοτσάνες **γιατί** εδώ **δεν** είναι να διαφωνούμε πολιτικά είναι τουλάχιστον να συνεννοούμαστε **δεν** μπορούμε να **λέμε** τέτοια πράγματα (Παπαρήγα, Γενική Γραμματέας ΚΚΕ, Τιμή: 26,75)
19. **δενξέρω** πότε διδάσκουν **αυτοί** οι καθηγητές όλη μέρα είναι στις καρέκλες της τηλεόρασης και λένε **έχετε** υπογράψει λοιπόν ένα άλλο **μνημόνιο** το οποίο λέει το **εξής** ότι στην Ελλάδα **δεν** θα υπάρχει μόνο φθηνή εργατική **δύναμη** (Παπαρήγα, Γενική Γραμματέας ΚΚΕ, Τιμή: 26,21)
20. αυτά να **πείτε** ότι «εμείς υπογράφουμε να ζήσει **ολαός** χωρίς σύνταξη ή με σύνταξη πείνας και κύρια και επικουρική» να **πείτε** ότι οι εργαζόμενοι πρέπει να ζήσουν χωρίς συλλογικές συμβάσεις (Μαρίνος, ΚΚΕ, Τιμή: 25,84)

Τα ανωτέρω τυπικά αποσπάσματα προέρχονται από την Γενική Γραμματέα του ΚΚΕ, κ. Παπαρήγα, τον βουλευτή κ. Παφίλη και τον βουλευτή κ. Μαρίνο. Η πλειοψηφία των τυπικών αποσπασμάτων προέρχεται από τη Γενική Γραμματέα του ΚΚΕ, την κ. Παπαρήγα, η οποία ως επί το πλείστον επικεντρώνεται στην αποδόμηση των φοβικών επιχειρημάτων της κυβέρνησης, σχετικά με την μη ψήφιση του Μνημονίου. Αναφορικά με το «πολεμικό» κλίμα που καλλιεργείται από τον φιλο-μνημονιακό άξονα, η κ. Παπαρήγα κατηγορεί την κυβέρνηση ότι επενδύει στον φόβο καλλιεργώντας το άρρητο ρίσκο «Μνημόνιο ή Εμφύλιος» (ΤΑ:9) και υπενθυμίζει «πείτε μου έναν πόλεμο και έναν εμφύλιο που ξεκίνησε δίχως την παρέμβαση των ιμπεριαλιστών» και κατηγορεί την κυβέρνηση για τρομοκρατία (ΤΑ:5). Με αυτό τον τρόπο η κ. Παπαρήγα θεωρεί ότι ο ιμπεριαλισμός είναι το παραγωγικό αίτιο της κρίσης, της οποίας αποτέλεσμα είναι το Μνημόνιο, καθώς «πρόκειται για μια βαθύτατη κρίση του καπιταλιστικού δρόμου ανάπτυξης» (ΤΑ:15). Μάλιστα, την

κρίση αυτή «δεν μπορείτε να τη διαχειριστείτε όχι εσείς, όχι το ελληνικό πολιτικό σύστημα, αλλά ούτε και η ίδια η κομισιόν και η Ευρωπαϊκή Ένωση» (ΤΑ: 7).

Το ΚΚΕ επομένως, μέσω της κ. Παπαρήγα, επιμένει στην αποδομητική πλαισίωση της Ευρώπης, όπως και στην κοινοβουλευτική συζήτηση για το πρώτο Μνημόνιο, όπου δήλωνε ότι «η κρίση είναι καπιταλιστική». Σε αντίθεση με τον ΣΥΡΙΖΑ δεν επικεντρώνεται στα σφάλματα της κυβέρνησης, αλλά πρωτίστως στην δομική αποδόμηση του καπιταλισμού και εξ αυτού της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς θεωρεί ότι η ιμπεριαλιστική κρίση οδήγησε ουσιαστικά στο Μνημόνιο, το οποίο με τη σειρά του μπορεί «σώσει» τη χώρα από χρεοκοπία, αλλά ουσιαστικά χρεοκοπεί τον λαό. Αυτή η παραδοχή εμπεριέχεται στο έκτο και στο όγδοο τυπικό απόσπασμα, όπου ο φιλο-μνημονιακός άξονας όχι μόνο κατηγορείται για εκβιασμό και τρομοκρατία (ΤΑ:6) αλλά και για την τεράστια μείωση των επιδομάτων και την ουσιαστική χρεοκοπία των εργαζομένων (ΤΑ:8). Εξ αυτών η ρητορική της κ. Παπαρήγα τοποθετεί ως πρωταρχική πηγή της κρίσης τον ιμπεριαλισμό, ο οποίος φιλοδοξεί να ισοπεδώσει τα εργασιακά δικαιώματα και με την πολιτική των Μνημονίων να ισοπεδώσει το εργατικό δυναμικό³⁰.

Σε αυτό συνηγορεί και η ρητορική του κ. Παφίλη, ο οποίος επιτίθεται κατά της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΤΑ: 1) και θεωρεί ότι το πρόβλημα δεν είναι η κ. Μέρκελ ή ο κ. Σαρκοζί αλλά το γεγονός ότι «η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι μια ένωση του κεφαλαίου» (ΤΑ: 2) και εξ αυτού δεν θα έπρεπε να προκαλεί έκπληξη η στάση της απέναντι στην Ελλάδα. Παράλληλα όμως επιτίθεται και κατά της κυβέρνησης αναφορικά με τη νομιμοποίησή της δηλώνοντας ότι «είστε μειοψηφία στο λαό και οι τρεις μαζί συντριπτική μειοψηφία και δεν έχετε το δικαίωμα να ψηφίσετε» (ΤΑ: 3). Με αυτό τον τρόπο και ο κ. Παφίλης ευθυγραμμίζεται με την κα Παπαρήγα σχετικά με το γεγονός ότι η κύρια πηγή της κρίσης είναι ο καπιταλισμός ενώ παράλληλα επιτίθεται στην κυβέρνηση θεωρώντας ότι μην έχοντας νομιμοποίηση, εξυπηρετεί τα συμφέροντα του κεφαλαίου. Το ίδιο ερμηνευτικό ρεπερτόριο χρησιμοποιείται και από τον κ. Μαρίνο ο οποίος κατηγορεί την κυβέρνηση ότι «θέλετε να ταΐσετε τους βιομήχανους και τα άλλα τμήματα του κεφαλαίου με περισσότερα κέρδη» (ΤΑ: 11), εις βάρος της ευρύτερης κοινωνικής πολιτικής, η οποία συρρικνώνεται ώστε να εξυπηρετηθούν τα συμφέροντα του κεφαλαίου (ΤΑ:10). Η εξυπηρέτηση αυτή πραγματώνεται με την υπερψήφιση του δεύτερου Μνημονίου καθώς προβλέπεται η

³⁰Για την επίδραση των Μνημονίων στις εργασιακές συνθήκες βλ. ενδεικτικά: Καραμεσίνη (2014), Κουζής (2015, 2016), Βενιέρης (2015), Αρανίτου (2018)

κατάργηση των συλλογικών συμβάσεων και η διάλυση της εργατικής δύναμης (ΤΑ: 11, 20).

Συνολικά, το ΚΚΕ παρουσιάζει μια συνεκτικότητα στην αντι-μνημονιακή του στάση και αποδίδει αιτιότητα για την ελληνική, αλλά και διεθνή κρίση, στο ίδιο το καπιταλιστικό σύστημα. Η κρίση αυτή μεταφράζεται στην ελληνική πραγματικότητα με τη συρρίκνωση των εργασιακών δικαιωμάτων, του κοινωνικού κράτους, των επιδομάτων, των συντάξεων και αποσκοπεί στην παροχή μεγαλύτερου κέρδους του κεφαλαίου, αφού θα παρέχεται φθηνή εργατική δύναμη μέσω της κατάργησης των συλλογικών συμβάσεων. Το ΚΚΕ, επομένως, διατηρεί μια εκλεκτική ρητορική συγγένεια με τον ΣΥΡΙΖΑ, όπως αποτυπώνεται και στην παραγοντική ανάλυση (βλ. Γράφημα 18), αλλά παράλληλα επικεντρώνεται στην έννοια του «λαϊκού συμφέροντος» και ασκεί κριτική στο ευρύτερο οικονομικό σύστημα, ενώ ο ΣΥΡΙΖΑ να μεν προτάσσει το «κοινωνικό συμφέρον», αλλά παράλληλα επικαλείται την εθνική ανεξαρτησία και τη μη εκχώρηση κυριαρχικών εθνικών δικαιωμάτων. Με αυτό τον τρόπο ΚΚΕ και ΣΥΡΙΖΑ εντάσσονται στον αντι-μνημονιακό άξονα και στη ρητορική της ευρύτερης Αριστεράς, αλλά διαφοροποιούνται αναφορικά με κεντρικά στοιχεία των ρητορικών επιθέσεών τους.

Στην κοινοβουλευτική αυτή συζήτηση επικράτησε η νόρμα «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία» η οποία είχε τεθεί από το πρώτο Μνημόνιο, παρά το γεγονός ότι υπήρξε δριμύτερη κριτική τόσο από τον ΣΥΡΙΖΑ όσο και από τον ΛΑΟΣ, με το ΚΚΕ να διατηρεί την ίδια στάση ότι «για όλα φταίει ο καπιταλισμός» και εξ αυτού «απέχοντας» από την σκληρή ενδοκοινοβουλευτική ρητορική διαμάχη. Το δεύτερο Μνημόνιο υπερψηφίστηκε στην κοινοβουλευτική συζήτηση της 12^{ης} Φεβρουαρίου 2012, όπου 199 βουλευτές ψήφισαν υπέρ και 7 κατά, σε έντονο κλίμα τόσο εντός όσο και εκτός της Βουλής. Συνολικά διαγράφησαν σαράντα τρεις βουλευτές. Είκοσι από το ΠΑΣΟΚ, μεταξύ των οποίων η Βάσω Παπανδρέου, Άννα Βαγενά, Λούκα Κατσέλη, και Μαριλίζα Ξενογιαννακοπούλου, είκοσι ένας από τη ΝΔ, μεταξύ των οποίων η Έλενα Κουντουρά και Ελίζα Βόζενμπεργκ και δύο από τον ΛΑΟΣ, οι κ. Γεωργιάδης και Βορίδης, οι οποίοι εντάχθηκαν αργότερα στην κοινοβουλευτική ομάδα της ΝΔ. Η ψήφιση του δεύτερου Μνημονίου επιτάχυνε τις πολιτικές εξελίξεις, με τον κ. Παπαδήμο να ανακοινώνει εκλογές τον Απρίλιο του ίδιου έτους. Οι εκλογές διενεργήθηκαν τον Μάιο του 2012, με το ΠΑΣΟΚ και τη ΝΔ να καταγράφουν μεγάλες εκλογικές απώλειες και να ενισχύονται τα αντιμνημονιακά κόμματα. Οι επαναληπτικές εκλογές του Ιουνίου δεν ανέδειξαν αυτόνομη κυβέρνηση, αλλά μια

ιδιότυπη πολιτική συμμαχία ΝΔ, ΠΑΣΟΚ και ΔΗΜΑΡ, υπό την ηγεσία του κ. Σαμαρά.

Κεφάλαιο 10 – Ανάλυση κοινοβουλευτικής συζήτησης ψήφισης τρίτου Μνημονίου. Φίλο-μνημονιακές μεταστροφές και εσωτερικευση της «αναγκαιότητας»

Το Τρίτο πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής για την Ελλάδα, ή "Τρίτη δέσμη μέτρων διάσωσης" ή συνηθέστερα "Τρίτο μνημόνιο", αποτέλεσε ένα επιπρόσθετο μνημόνιο συνεννόησης σχετικά με την παροχή οικονομικής βοήθειας προς την Ελλάδα για την αντιμετώπιση της κρίσης του ελληνικού δημοσίου χρέους.

Στις 25 Ιανουαρίου 2015 διενεργήθηκαν πρόωρες εθνικές βουλευτικές εκλογές, που προκηρύχθηκαν από την Κυβέρνηση Σαμαρά, όπως προβλέπεται από το Σύνταγμα, κατόπιν διάλυσης της Βουλής λόγω αδυναμίας εκλογής του Σταύρου Δήμα στο αξίωμα του Προέδρου της Δημοκρατίας, κατά την τρίτη ψηφοφορία της 29ης Δεκεμβρίου 2014, όπου η υποψηφιότητα έλαβε 168 ψήφους έναντι των 180 που απαιτούνται. Ο ΣΥΡΙΖΑ, υπό τον Αλέξη Τσίπρα, κέρδισε τις εκλογές με ποσοστό 36,34%, λαμβάνοντας 149 έδρες³¹, και σχημάτισε κυβέρνηση συνασπισμού με τους Ανεξάρτητους Έλληνες, υπό τον Πάνο Καμμένο, που έλαβε ποσοστό 4,75% και 13 έδρες. Συνολικά, ο σχηματισμός της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ³² αριθμούσε 162 βουλευτές³³.

Η νέα κυβέρνηση, με προεκλογικές υποσχέσεις περί «ανάκτησης της αξιοπρέπειας» και περί «κατάργησης των Μνημονίων με ένα νόμο», ξεκίνησε συνεχόμενες διαπραγματεύσεις πέντε μηνών³⁴ με τους δανειστές καταλήγοντας τον Ιούνιο να βρίσκεται κοντά σε συμφωνία³⁵. Ωστόσο, νέες απαιτήσεις των δανειστών

³¹ΤαΝέα: <https://www.tanea.gr/2015/01/25/politics/ekloges-2015-ta-telika-apotelesmata-sto-100-tis-epikrateias/> «Εκλογές 2015: Τατελικά αποτελέσματα στο 100% της Επικράτειας», 25 Ιανουαρίου 2015, Ημ. Ανάκτησης 04/05/2019

³² Η συγκυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ/ΑΝΕΛ προκάλεσε έντονο πολιτικό διάλογο, καθώς τα δύο πολιτικά κόμματα είχαν ξεκάθαρη ιδεολογική απόσταση, η οποία φάνηκε να γεφυρώνεται από τις ισχυρές αντι-μνημονιακές τους θέσεις. Για την ανάλυση σε επίπεδο πολιτικής επικοινωνίας της συμμαχίας αυτής βλ. ενδεικτικά Pappas, Aslanidis & Kaltwasser, Andreadis & Stavrakakis (2017)

³³ Για μια πιο εκτεταμένη αναφορά στην εκλογική νίκη των ΣΥΡΙΖΑ/ΑΝΕΛ βλ. ενδεικτικά: Kotroyannos, Tsakatika, Παπαστάμου & Προδρομίτης (2016) καθώς και για τη σύνδεση μεταξύ του πολιτικού παραγκωνισμού του ΠΑΣΟΚ και της πολιτικής ανόδου του ΣΥΡΙΖΑ βλ. Moschonas

³⁴ Για μια κριτική αναφορικά με τη στρατηγική διαπραγμάτευσης της συγκυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ βλ. ενδεικτικά Klapsis (2015), Stavrakakis, Zahariadis και για μια επισκόπηση της ευρωπαϊκής ρητορικής την ίδια περίοδο βλ. ενδεικτικά Aspriadis & Gousios (2016).

³⁵ Η εκλογική νίκη του ΣΥΡΙΖΑ, ως έναν αριστερό συνασπισμό, πυροδότησε εικασίες αναφορικά με τον σχηματισμό μιας ευρύτερης ευρωπαϊκής Αριστεράς, η οποία θα αντιτασσόταν στην οικονομική πολιτική λιτότητας της Ευρώπης. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της αρχικής συμπίεσης τόσο ρητορικά όσο και πολιτικά, του ΣΥΡΙΖΑ στην Ελλάδα με το κίνημα των Podemos στην Ισπανία (βλ. ενδεικτικά March, della Porta, Kouki & Fernandez (2017), Kioupiolis & Katsambekis (2018))

οδήγησαν σε εμπλοκή, με τον πρωθυπουργό να επιστρέφει στις 26 Ιουνίου από τις Βρυξέλλες και κατόπιν απόφασης του υπουργικού συμβουλίου να ανακοινώνει με διάγγελμά του στις 27 Ιουνίου την πρόθεσή του για διεξαγωγή δημοψηφίσματος στις 5 Ιουλίου με το ερώτημα «Πρέπει να γίνει αποδεκτό το σχέδιο συμφωνίας, το οποίο κατέθεσαν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο στο Eurogroup της 25.06.2015 και αποτελείται από δύο μέρη, τα οποία συγκροτούν την ενιαία πρότασή τους;» Μετά την εξαγγελία του δημοψηφίσματος, ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ζαν-Κλοντ Γιουνκέρ, η καγκελάρια της Γερμανίας Άνγκελα Μέρκελ και ο πρόεδρος της Γαλλίας Φρανσουά Ολάντ, σε κοινή τους δήλωση διεμήνυσαν ότι το δημοψήφισμα θα αφορά την παραμονή ή όχι της Ελλάδας την Ευρωζώνη, προβαίνοντας σε μία πρωτοφανή καμπάνια εκφοβισμού³⁶.

Στις 29 Ιουνίου κλείνουν οι ελληνικές τράπεζες για μία εβδομάδα και επιβάλλονται capitalcontrols, ήτοι περιορισμοί στην ανάληψη μετρητών και τη μεταφορά κεφαλαίων.

Στις 30 Ιουνίου, λίγες ώρες πριν την εκπνοή της παράτασης του ισχύοντος προγράμματος, ο πρωθυπουργός αιτήθηκε με επιστολή του ένα τρίτο πρόγραμμα στήριξης, ύψους 29,1 δισ. ευρώ, το οποίο θα χρηματοδοτούνταν από τον ESM και θα κάλυπτε τα χρέη της Ελλάδας που έληγαν ως το 2017, μαζί με την αναδιάρθρωση του χρέους της Ελλάδας προς τον EFSF και την παράταση του ισχύοντος προγράμματος για να μην κηρυχθεί η Ελλάδα σε κατάσταση χρεοκοπίας³⁷. Το αίτημα απορρίφθηκε σε έκτακτη τηλεδιάσκεψη του Eurogroup την ίδια ημέρα, σε μία προσπάθεια άσκησης πίεσης σε επίπεδο θεσμών.

Σε αντίθεση με τις δημοσκοπήσεις σχετικά με το Δημοψήφισμα που προέβλεπαν μια μικρή διαφορά και νίκη του Ναι έστω και οριακά, τα αποτελέσματα έφεραν μια μεγάλη επικράτηση της ψήφου του Όχι³⁸. Το δημοψήφισμα είχε σαν

³⁶Για τη στρατηγική χρήση του φόβου στην πολιτική επικοινωνία βλ. Altheide (2010), Δογάνη(2017), Nussbaum (2019), Scheller (2019)

³⁷Το Βήμα: <https://www.tovima.gr/2015/06/30/finance/paratasi-kai-dietes-daneio-apo-ton-esm-zitaei-i-elliniki-kybernisi/> «Παράταση και διευθέτηση δάνειο από τον ESM ζητάει ελληνική κυβέρνηση», 30 Ιουνίου 2015, Ημ. Ανάκτησης 04/05/2019

³⁸Το Δημοψήφισμα στην Ελλάδα χαιρέτηθη και από πολλούς ως μια ένδειξη επιστροφής σε αμεσοδημοκρατικές διαδικασίες και δημιουργήσε περαιτέρω προσδοκίες από την νεοεκλεγείσα συγκυβέρνηση. Για πιο ενδελεχή μελέτη της επίδρασης του Δημοψηφίσματος βλ. ενδεικτικά Rontosk. συν. (2016), Σεραφής (2018), για την ερμηνεία του αποτελέσματος βλ. ενδεικτικά Jurado, Konstantinidis & Walter (2015) και Wolf (2018) και για τη σύνδεση του δημοψηφίσματος με τις επόμενες εκλογές βλ. Tsatsanis & Terperoglou

αποτέλεσμα την καταψήφιση της συμφωνίας-μνημονίου με ποσοστό σχεδόν 61,31% και τη συμμετοχή να ανέρχεται στο 62,5%. Σύντομα, μετά την επίσημη πρώτη παρουσίαση της πρόγνωσης του τελικού αποτελέσματος, ο πρόεδρος της Νέας Δημοκρατίας και πρώην πρωθυπουργός, Αντώνης Σαμαράς, ανακοίνωσε την παραίτηση του από πρόεδρος του κόμματος. Κατά τις πρώτες πρωινές ώρες της επόμενης ημέρας, ο Γιάνης Βαρουφάκης κατέθεσε την παραίτηση του από υπουργός οικονομικών μετά από συνάντηση με τον πρωθυπουργό, ο οποίος αντικαταστάθηκε από τον Ευκλείδη Τσακαλώτο. Στα μέσα Ιουλίου η ελληνική Βουλή εξουσιοδότησε τον πρωθυπουργό και τον νέο υπουργό Οικονομικών να διαπραγματευθούν τη σύναψη νέας συμφωνίας. Η Κυβέρνηση συνέχισε τις συζητήσεις γύρω από ένα νέο μνημόνιο που κατέληξαν μετά από πολύωρη διαπραγμάτευση σε έναν επίπονο συμβιβασμό με τους δανειστές για ένα νέο πρόγραμμα στις 13 Ιουλίου.

Η Ελλάδα θα λάμβανε δάνειο ύψους 86 δισ. Ευρώ, το οποίο επρόκειτο να παραδοθεί σταδιακά από το 2015 έως τον Ιούνιο του 2018. Με 222 «ναι», 64 «όχι» και 11 «παρών» ψηφίστηκε από την Ολομέλεια της Βουλής το νομοσχέδιο με το οποίο επικυρώθηκε η συμφωνία της κυβέρνησης με τους «Θεσμούς» για το τρίτο πρόγραμμα στήριξης της ελληνικής οικονομίας. Η ψηφοφορία προκάλεσε βαριές απώλειες τόσο για τον ΣΥΡΙΖΑ, καθώς διαφοροποιήθηκαν 43 βουλευτές (32 «όχι» και 11 «παρών»), όσο και συνολικά για την κυβέρνηση, καθώς έπεσε κάτω από το όριο των 120 βουλευτών³⁹. Το τρίτο μνημόνιο συμφωνήθηκε στις 13 Ιουλίου 2015 από την κυβέρνηση και τον πρωθυπουργό Αλέξη Τσίπρα. Ο πρωθυπουργός είχε αντικαταστήσει τους υπουργούς που είχαν αρνηθεί να συμφωνήσουν σε συμφωνία-μνημόνιο και είχε ήδη προχωρήσει σε κυβερνητικό ανασχηματισμό στις 17 Ιουλίου 2015. Τελικά το τρίτο μνημόνιο υπερψηφίστηκε στις 14 Αυγούστου, όπου κατόπιν μίας ολονύχτιας διαμάχης, το Ελληνικό κοινοβούλιο στήριξε τη νέα «συμφωνία διάσωσης» της χώρας, παρότι περισσότεροι από 40 βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ ψήφισαν κατά της Μνημονίου. Έτσι, η κυβέρνηση αναγκάστηκε να στηριχθεί από τη Νέα Δημοκρατία, το Ποτάμι και το ΠΑΣΟΚ. Η σύναψη νέου Μνημονίου προκάλεσε αναταραχή στο ελληνικό πολιτικό σκηνικό και αντιδράσεις στο εσωτερικό του ΣΥΡΙΖΑ. Οι απώλειες οδήγησαν τον πρωθυπουργό Αλέξη Τσίπρα να αναγγείλει ότι θα ζητήσει ψήφο εμπιστοσύνης από την Βουλή μετά τις 20 Αυγούστου 2015. Στις 20

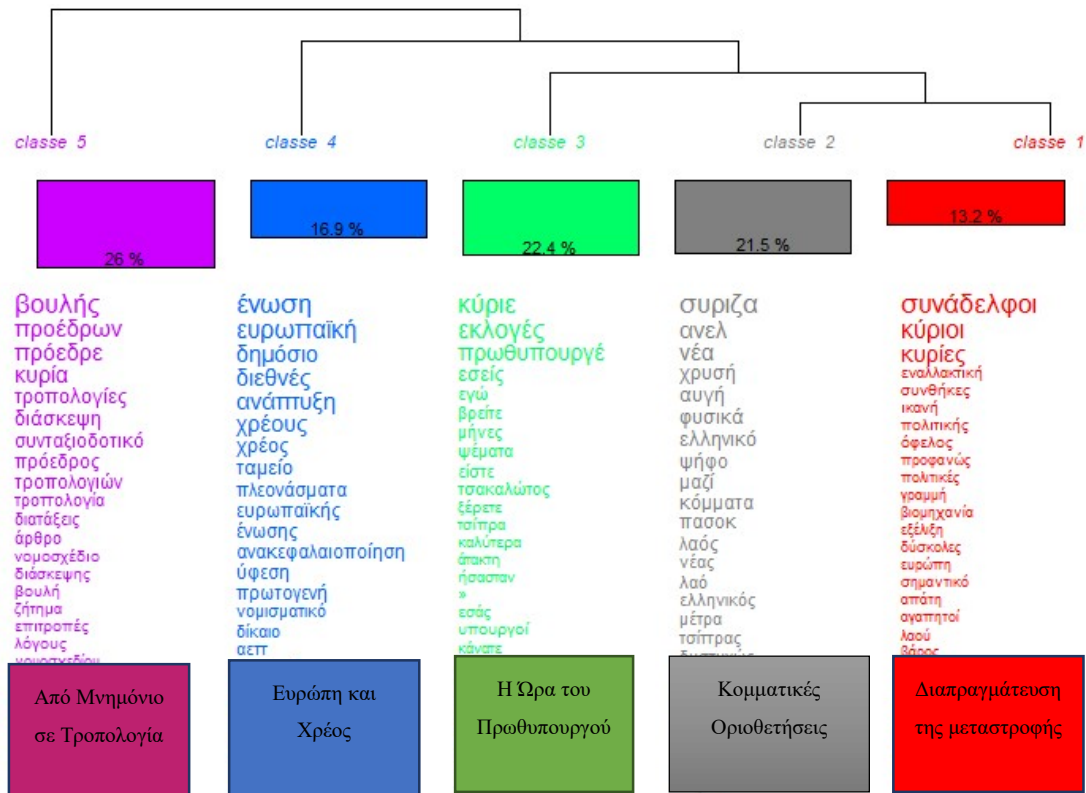
³⁹ Διαδικτυακός τόπος in.gr <https://www.in.gr/2015/08/14/greece/me-222-nai-psifistike-to-trito-mnimonio-44-apwleies-gia-ton-syriza/> «Με 222 «ναι» ψηφίστηκε το τρίτο μνημόνιο, 44 απώλειες για τον ΣΥΡΙΖΑ», 14 Αυγούστου 2015, Ημ. Ανάκτησης 04/05/2019

Αυγούστου, ο Πρωθυπουργός ανακοίνωσε με διάγγελμά την πρόθεση παραίτησης αυτού και της κυβέρνησής του, η οποία έγινε δεκτή από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας.

Στις 21 Αυγούστου 2015, 25 βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ ανεξαρτητοποιήθηκαν και σχημάτισαν το κόμμα Λαϊκή Ενότητα. Μετά την παραίτηση της κυβέρνησης και σύμφωνα με το Σύνταγμα δόθηκαν διερευνητικές εντολές για το σχηματισμό της κυβέρνησης. Μετά την παραίτηση της Κυβέρνησης Τσίπρα και την αποτυχία των διερευνητικών εντολών να οδηγήσουν στον σχηματισμό νέας κυβέρνησης, η πρόεδρος του Αρείου Πάγου Βασιλική Θάνου έλαβε από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας Προκόπη Παυλόπουλο εντολή σχηματισμού κυβέρνησης με θητεία μέχρι την διεξαγωγή πρόωρων εκλογών στις 20 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους. Στις πρόωρες εκλογές ο ΣΥΡΙΖΑ έλαβε 35,46% και σχημάτισε εκ νέου κυβέρνηση συνεργασίας με το κόμμα «Ανεξάρτητοι Έλληνες». Ο Αλέξης Τσίπρας ορκίστηκε πρωθυπουργός στις 21 Σεπτεμβρίου 2015⁴⁰.

Η εφαρμογή θεματικής και δομικής ανάλυσης οδήγησε σε ταξινόμηση του περιεχομένου της κοινοβουλευτικής συζήτησης αναφορικά με το τρίτο Μνημόνιο σε πέντε κλάσεις (βλ. Γράφημα 19). Η πρώτη ανάγνωση του γραφήματος οδηγεί στον διαχωρισμό της πέμπτης κλάσης από τις άλλες τέσσερις. Η πέμπτη κλάση αφορά «Ενδοκοινοβουλευτικά διαδικαστικά ζητήματα» αναφορικά με την τροπολογία που έχει καταθέσει η συγκυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ στο ελληνικό Κοινοβούλιο. Η επόμενη διαιρετική τομή αναδεικνύει την τέταρτη κλάση, «Ευρωπαϊκή Ένωση και Χρέος», όπου αποτυπώνεται πλέον η πλήρης ταύτιση των εννοιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της ανάπτυξης και του χρέους. Η επόμενη διαιρετική τομή διαχωρίζει την τρίτη κλάση από τις άλλες δύο, όπου επικεντρώνεται στον ίδιο τον Πρωθυπουργό και τιτλοφορείται «Η Ώρα του Πρωθυπουργού», ενώ η επόμενη διαιρετική τομή αποτυπώνει τη διαλεκτική μεταξύ της δεύτερης κλάσης «Κομματικές οριοθετήσεις» και της πρώτης «Διαπραγμάτευση της μεταστροφής».

⁴⁰Για τον τρόπο με τον οποίο ο ΣΥΡΙΖΑ αναδείχθηκε ρητορικά ως η πολιτική δύναμη κατά του «νεοφιλελευθερισμού», προτάσσοντας έναν ρηξικέλευθο ριζοσπαστικό λόγο, αλλά και τη μελέτη του στρατηγικού του στοχασμού βλ. ενδεικτικά Spourdalakis(2014), Katsourides(2016)και Sheehan.

Γράφημα 19: Δενδρόγραμμα ιεραρχικής ταξινόμησης λεκτικού υλικού της κοινοβουλευτικής συζήτησης περί ψήφισης του τρίτου Μνημονίου

Από την πρώτη ανάγνωση, επομένως, διαφαίνεται ότι η φιλο-μνημονιακή μεταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ οδήγησε εξ αρχής σε πλήρη εσωτερίκευση των εννοιών του Χρέους και της παραμονής της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς ενώ στην κοινοβουλευτική συζήτηση για το πρώτο Μνημόνιο η Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν η κυρίαρχη, ξεχωριστή κλάση υπογραμμίζοντας τη σημαντικότητά της για το ελληνικό πολιτικό σύστημα και τον τρόπο ρητορικής συγκρότησης της έννοιας, στην κοινοβουλευτική συζήτηση για το δεύτερο Μνημόνιο κυρίαρχη κλάση ήταν η έννοια του Χρέους, υπογραμμίζοντας την σημαντικότητα της έννοιας για το ελληνικό πολιτικό σύστημα, στην παρούσα κοινοβουλευτική συζήτηση η κυρίαρχη κλάση αποτελείται από ρητορικές αντιπαραθέσεις περί ενδοκοινοβουλευτικών διαδικασιών, ενώ οι έννοιες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Χρέους έχουν συρρικνωθεί στην τέταρτη κλάση, η οποία αποτελεί την δεύτερη μικρότερη κλάση.

Η πρώτη διαιρετική τομή αναδεικνύει την πέμπτη κλάση, ως τη μεγαλύτερη κλάση της κοινοβουλευτικής συζήτησης (26% του συνόλου του λεκτικού υλικού), η οποία δεν επικεντρώνεται πια στο ίδιο το Μνημόνιο, όπως συνέβη με τις συζητήσεις περί πρώτου και δεύτερου Μνημονίου, αλλά σε συγκεκριμένες τροπολογίες και

διατάξεις. Πλέον το «Μνημόνιο» έχει υποβαθμιστεί ρητορικά σε «Νομοσχέδιο» και δεν συζητείται το ουσιαστικό περιεχόμενο του Μνημονίου, αλλά κυρίως οι διατάξεις που αφορούν τις περαιτέρω περικοπές των συντάξεων. Έτσι, η πέμπτη κλάση, «Από Μνημόνιο σε Τροπολογία» υπογραμμίζει την πλήρη εσωτερικευση πλέον της κατασκευής του Μνημονίου και την πλήρη συμμόρφωση του ελληνικού πολιτικού συστήματος με τις ευρωπαϊκές επιταγές. Η επόμενη διαιρετική τομή αφορά την διαλεκτική μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Χρέους (τέταρτη κλάση) και αποτελεί την δεύτερη μικρότερη, σε έκταση, κλάση (16,9%). Η συγκεκριμένη κλάση, «Ευρώπη και Χρέος» εμπεριέχει δύο πολύ κεντρικές έννοιες, οι οποίες στις προηγούμενες κοινοβουλευτικές συζητήσεις ήταν κυρίαρχες κλάσεις.

Πιο συγκεκριμένα, το Μνημόνιο ήταν η κυρίαρχη κλάση στην πρώτη κοινοβουλευτική συζήτηση (βλ. Γράφημα 1) και το Χρέος ήταν η κυρίαρχη κλάση στην κοινοβουλευτική συζήτηση για το δεύτερο Μνημόνιο (βλ. Γράφημα 9). Οι δύο αυτές κεντρικές έννοιες του παρελθόντος, πλέον έχουν συρρικνωθεί στην τέταρτη κλάση (16,9%) (βλ. Γράφημα 19), υπογραμμίζοντας διαδικασίες πλήρους εσωτερικευσης και ελεύθερα αποδεχόμενης υποταγής στους ευρωπαϊκούς μηχανισμούς. Η επόμενη διαιρετική τομή διαχωρίζει την τρίτη κλάση (22,4%) «Η ώρα του Πρωθυπουργού», με τις άλλες δύο κλάσεις, την δεύτερη (21,5%) «Κομματικές Οριοθετήσεις» και την πρώτη (13,2%) «Διαπραγμάτευση της Μεταστροφής» υπογραμμίζοντας την ανάγκη του κοιμματικού συστήματος να οριοθετήσει τον πολιτικό ζωτικό του χώρο τόσο λόγω της φιλο-μνημονιακής μεταστροφής της συγκυβέρνησης, όσο και λόγω των νέο-εισερχόμενων πολιτικών κομμάτων. Από την πρώτη ανάλυση του δενδρογράμματος ιεραρχικής ταξινόμησης του λεκτικού υλικού της κοινοβουλευτικής συζήτησης περί ψήφισης του τρίτου Μνημονίου διαφαίνεται ότι πλέον η λογική των Μνημονίων έχει πλήρως εσωτερικευθεί στο ελληνικό πολιτικό σύστημα και ότι η φιλο-μνημονιακή μεταστροφή της συγκυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ απέκλεισε από την πολιτική ρητορική την κριτική στο Μνημόνιο και οδήγησε τα πολιτικά κόμματα να επαναοριοθετήσουν περισσότερο τον πολιτικό ζωτικό τους χώρο παρά να τοποθετηθούν ουσιαστικά κριτικά έναντι του Μνημονίου.

Οι κλάσεις δημιουργούνται βάσει των λέξεων με τη μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης εντός έκαστου τμήματος κειμένου κάθε κλάσης, αναδεικνύοντας έτσι τη χρήση διαφορετικών λεκτικών επιλογών και την επικέντρωση σε διαφορετικές και συγκεκριμένες έννοιες ανά κλάση. Με τη συγκεκριμένη μέθοδο διακρίνονται τα

σημαντικότερα τμήματα κειμένου ανά κλάση, παρέχοντας έτσι τη δυνατότητα ταυτοποίησης και ανάλυσης κάθε κλάσης ξεχωριστά. Ως εκ τούτου κάθε κλάση μπορεί να αναλυθεί ως εξής:

Κλάση 5 – Από Μνημόνιο σε Τροπολογία

Η πέμπτη κλάση καταλαμβάνει το 26% του προς ανάλυση υλικού και αποτελεί την μεγαλύτερη σε έκταση κλάση, ενώ στατιστικά σημαντικές κατηγορίες είναι ο ΣΥΡΙΖΑ ($p < 0,0001$) και η Πρόεδρος της Βουλής ($p < 0,0001$) και περιλαμβάνει έννοιες που παραπέμπουν στην επικέντρωση της πολιτικής ρητορικής αναφορικά με την τροπολογία περί συντάξεων που κατετέθη από τη συγκυβέρνηση.

Λέξη	χ^2	Τιμή p
Βουλής	87,13	$p < 0,0001$
Προέδρων	75,47	$p < 0,0001$
Πρόεδρε	73,26	$p < 0,0001$
Κυρία	62,84	$p < 0,0001$
Τροπολογίες	57,76	$p < 0,0001$
Διάσκεψη	53,76	$p < 0,0001$
Συνταξιοδοτικό	46,05	$p < 0,0001$
Πρόεδρος	43,20	$p < 0,0001$
Τροπολογιών	43,14	$p < 0,0001$
Τροπολογία	36,71	$p < 0,0001$
Διατάξεις	35,71	$p < 0,0001$
Άρθρο	33,91	$p < 0,0001$
Νομοσχέδιο	28,98	$p < 0,0001$
Διάσκεψης	28,64	$p < 0,0001$
Βουλή	28,07	$p < 0,0001$
Ζήτημα	27,90	$p < 0,0001$
Επιτροπές	27,10	$p < 0,0001$
Λόγους	25,66	$p < 0,0001$
Νομοσχεδίου	24,25	$p < 0,0001$
Συντάγματος	24,25	$p < 0,0001$
Επομένως	24,25	$p < 0,0001$
Συνεδρίαση	23,41	$p < 0,0001$
Επιτροπής	23,41	$p < 0,0001$
Υπουργό	22,96	$p < 0,0001$
Παράγραφος	22,87	$p < 0,0001$

Πίνακας 11:Μνημόνιο 3: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της πέμπτης κλάσης

Από τον ανωτέρω πίνακα φαίνεται ότι οι στατιστικά σημαντικές λέξεις της μεγαλύτερης σε έκταση κλάσης είναι η επίκληση στην Πρόεδρο της Βουλής ($\chi^2 = 43,20$, $p < 0,0001$) κα Κωνσταντοπούλου, οι τροπολογίες ($\chi^2 = 36,71$, $p < 0,0001$) περί συνταξιοδοτικού και η διάσκεψη ($\chi^2 = 28,64$, $p < 0,0001$) των Προέδρων ($\chi^2 = 75,47$, $p < 0,0001$). Αυτή η νομοτεχνική προσέγγιση αιτιολογείται ως κριτική στην κυβέρνηση για την κατάθεση τροπολογίας αναφορικά με τη μείωση των συντάξεων,

η οποία επικρίθηκε όχι μόνο από τα πολιτικά κόμματα της αντιπολίτευσης, αλλά και από κεντρικά στελέχη του ΣΥΡΙΖΑ. Για τη διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στις στατιστικά σημαντικά λέξεις και τη σύνδεσή τους βάσει συν-εμφάνισης, ακολουθεί η συνδυαστική χαρτογράφηση των κύριων λεκτικών επιλογών της πέμπτης κλάσης (Γράφημα 20).

Γράφημα 20: Μνημόνιο 3: Συνδυαστική χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών της πέμπτης κλάσης

Από το ανωτέρω γράφημα διαφαίνεται η κεντρικότητα της έννοιας «Κυρία Πρόεδρος της Βουλής» καθώς οι έννοιες «διάσκεψη των Προέδρων» και οι έννοιες «τροπολογία» και «συνταξιοδοτικό». Εκ πρώτης ανάλυσης, το γράφημα αποτυπώνει την κεντρικότητα του νομοτεχνικού περιεχομένου και καμία αναφορά σε κεντρικές έννοιες του Μνημονίου. Για την περαιτέρω διερεύνηση της κλάσης, ακολουθούν τα είκοσι τυπικά αποσπάσματα της πέμπτης κλάσης, ώστε να αναζητηθεί ο τρόπος με τον οποίο προσέγγισαν τη διαδικασία αυτή οι πολιτικοί δρώντες.

1. δεύτερον ως
 εκ τούτου κυρία πρόεδρε επειδή παραβιάζεται συγκεκριμένο άρθρο του συντάγματος έχο-
 υμε μία ασυμβατότητα της συγκεκριμένης τροπολογίας για
 το συνταξιοδοτικό των δημοσίων υπαλλήλων με υπερκείμενης ισχύος διατάξεις δηλαδή
 με διατάξεις του συντάγματος (Στρατούλης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 390,92)
2. προέκυψαν πολλά διαδικαστικά θέματα εδώ είναι ένα σοβαρό ζήτημα τού πώς νομοθετεί
 η βουλή ένα δεύτερο θέμα που έχει τεθεί είναι οι τροπολογίες επειδή ακούσαμε και
 το πρωί στις επιτροπές αλλά και στη διάσκεψη των προέδρων άκουσα
 τον α' αντιπρόεδρο τον κ μητρόπουλο (Αμμανατίδου, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 257,79)
3. ο πρώτος λόγος που θεωρώ ότι δεν μπορεί να εισαχθεί η τροπολογία αυτή για
 το συνταξιοδοτικό των δημοσίων υπαλλήλων είναι η ρητή αναφορά η οποία
 γίνεται κυρία πρόεδρε στο άρθρο 73 παράγραφος 2 του συντάγματος (Στρατούλης,
 ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 355,70)
4. και ολοκληρώνω με το τρίτο ζήτημα ρωτάει η διάσκεψη των προέδρων και
 η κυρία πρόεδρος της βουλής με επίμονο τρόπο τον κ σταθάκη και τώρα τον κ τσακαλώτο
 (Βενιζέλος, ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 350,30)
5. να αποκρούσει με τους αγώνες τα νέα βάρβαρα μέτρα τα οποία κυοφορεί αυτό το μνημόνιο
 σχετικά με τις τροπολογίες κυρία πρόεδρε εμείς θα επαναλάβουμε την τοποθέτηση την
 οποία κάναμε και στη διάσκεψη των προέδρων (Καραθανασόπουλος, ΚΚΕ, Τιμή: 334,21)
6. δημήτρη στρατούλη να μιλούν για τα ζητήματα που φέρνουν και την αντισυνταγματικότητα
 της συγκεκριμένης τροπολογίας που έχει το ασφαλιστικό συνταξιοδοτικό θεωρώ ότι δεν
 μπορούμε να συζητούμε ειδικά τη συγκεκριμένη τροπολογία για την οποία και
 για ζητήματα τέτοιου είδους έχει αποφανθεί και ο πρόεδρος της
 επιστημονικής επιτροπής της βουλής ο οποίος συνέβαλε σήμερα (Κωνσταντοπούλου, Πρ.
 Βουλής/ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 329,50)
7. επειδή και στη διάσκεψη των προέδρων αλλά και στην
 κοινή επιτροπή το πρωί ακούσαμε και τον α' αντιπρόεδρο της βουλής τον
 κ μητρόπουλο ως εργατολόγο ειδικό σε αυτά αλλά και τον πρώην
 αναπληρωτή υπουργό ασφάλισης τον κ (Κωνσταντοπούλου, Πρ. Βουλής/ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή:
 314,31)
8. σχετικά με το θέμα των τροπολογιών και στη διαδικασία των επιτροπών αλλά και κατόπιν
 στη διάσκεψη των προέδρων διευκρινίσαμε ότι οι τροπολογίες πρέπει να συμπεριληφθούν
 ότι το σύνταγμα δεν εμποδίζει τη συμπερίληψή τους στο νόμο (Φίλης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή:
 302,82)
9. για όλους αυτούς τους λόγους κυρία πρόεδρε ζητώ από την κυβέρνηση και
 τον αρμόδιο υπουργό κ μάρδα να αποσύρει αυτήν την τροπολογία για
 το συνταξιοδοτικό βεβαίως θα μπορούσα να επικαλεστώ –και θα το κάνω αργότερα
 (Στρατούλης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 294,96)
10. γιατί αυτό επιτείνει το άγχος των ανθρώπων οι οποίοι συμπράττουν
 στην κοινοβουλευτική διαδικασία σας ανακοινώνω ότι μοναδικό θέμα της ημερήσιας
 διάταξης σύμφωνα με την κατά πλειοψηφία απόφαση της διάσκεψης των προέδρων είναι
 η συζήτηση και ψήφιση επί της αρχής των άρθρων και επί του συνόλου του σχεδίου νόμου
 (Κωνσταντοπούλου, Πρ. Βουλής/ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 294,72)
11. θέλετε να τα βρούμε για τα υποβρύχια ξέχασέ το αγόρι μου ιδίως εσύ που έκανες όλη
 την κοινοβουλευτική δουλειά να το ξεχάσεις και αυτό αφορά βεβαίως και αυτά που
 ειπώθηκαν από την κυρία πρόεδρο της βουλής πριν από λίγες ώρες κατά τη διάρκεια της
 συνόδου των προέδρων (Καμμένος, Πρόεδρος ΑΝΕΛ, Τιμή: 294,19)

12. αμέσως μετά συνεδρίασε η **διάσκεψη** των **προέδρων** προκειμένου να **αποφασίσει** για την **εισαγωγή** του **νομοσχεδίου** για την κατάρτιση της ημερήσιας διάταξης για τον χρόνο έναρξης της **συζήτησης** καθώς επίσης και για το ανακύψαν διαρκούσης της **συζήτησης** στις **επιτροπές ζήτημα** της κατάθεσης δύο εκπροθέσμων **τροπολογιών** που κατετέθησαν στις 15 (Κωνσταντοπούλου, Πρ. Βουλής/ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 287,89)
13. **δέκα μέλη** ψήφισαν να μην υπάρξει τέτοια **πρόταση** της **διάσκεψης** όπως ρητώς ορίζει ο κανονισμός της **βουλής** σε περίπτωση ισοψηφίας στη **διάσκεψη** των **προέδρων** υπερισχύει η ψήφος της **προέδρου** (Κωνσταντοπούλου, Πρ. Βουλής/ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 284,79)
14. η **διάσκεψη** των **προέδρων** ασχολήθηκε με το **ζήτημα** της **συνταγματικότητας** της οποιασδήποτε συζητήσής τους και **αποφάσισε** να προτείνει στην **ολομέλεια** την μη συζήτησή τους λόγω παραβίασης του **συντάγματος** ειδικότερα διενεργήθηκε **ψηφοφορία** στα παρόντα **μέλη** της **διάσκεψης** των **προέδρων** (Κωνσταντοπούλου, Πρ. Βουλής/ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 284,69)
15. **επομένως** είναι προφανές ότι η **πλειοψηφία** της **ολομέλειας** **αποφάσισε** να **εισαχθούν** οι **τροπολογίες** και **αποφάσισε** την απόρριψη της **εισήγησης** της **διάσκεψης** των **προέδρων** για μη **συζήτηση** των **τροπολογιών** ως **αντισυνταγματικών** (Κωνσταντοπούλου, Πρ. Βουλής/ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 284,08)
16. **δέκα μέλη** τοποθετήθηκαν υπέρ της άποψης να **εισηγηθεί** η **διάσκεψη** την απόκρουση των **τροπολογιών** την **μη συζήτηση** την **μη εισαγωγή** των **τροπολογιών** στα **δέκα** αυτά **μέλη** περιλαμβανόμεν και **εγώ** ως **πρόεδρος** της **βουλής** (Κωνσταντοπούλου, Πρ. Βουλής/ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 278,38)
17. δεν επιτρέπεται με ποινή την ακυρότητα να αναγράφονται **διατάξεις** για **συντάξεις** σε νόμους που αποσκοπούν στη **ρύθμιση** άλλων θεμάτων **επομένως** επί του **ζήτηματος** των **τροπολογιών** υπάρχει αυτή η **πρόταση** της **διάσκεψης** των **προέδρων** προς την **ολομέλεια** (Κωνσταντοπούλου, Πρ. Βουλής/ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 278,02)
18. όπως επιτάσσει το **σύνταγμα** το **άρθρο 73 παράγραφος 2** του **ελεγκτικού συνεδρίου** ενός εκ των τριών ανωτάτων δικαστηρίων της χώρας το οποίο επικαλείται πολλά από αυτά τα οποία ανέφερα πριν **κυρία πρόεδρε** όπως ότι **παραβιάζεται** η **αρχή** της προστατευτικής εμπιστευτικότητας η **αρχή** της χρηστής **διοίκησης** κλπ (Στρατούλης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 275,52)
19. **επομένως** κύριε **πρόεδρε** εγώ συνεπής προς όσα **έχω** πει κάθε φορά ως βουλευτής του συρίζα όταν επεχειρείτο τέτοιου είδους **ψήφιση** σε **άδεια έδρανα** συμφώνως με όσα **έχω** πει και ως **πρόεδρος** της **βουλής** από την **έδρα** στην οποία κάθεστε και εσείς ως **α΄ αντιπρόεδρος** (Κωνσταντοπούλου, Πρ. Βουλής/ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 271,64)
20. από την ημέρα που ξεκίνησε η **βουλή** μόνο κατεπείγοντα ψηφίζουμε και μόνο με ένα **άρθρο** και γι αυτό και εκβιαζόμαστε **θεωρώ** ότι η **κυρία πρόεδρος** της **βουλής** ορθώς προσπάθησε να υπερασπιστεί αυτά τα οποία **είπε** (Μείμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 268,31)

Η μεγαλύτερη σε έκταση κλάση επικεντρώνεται αποκλειστικά στην διαδικασία ένταξης της τροπολογίας για περαιτέρω περικοπή συντάξεων στην ψήφιση του Μνημονίου. Πιο συγκεκριμένα, η συγκυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ, παράλληλα με την ψήφιση του τρίτου Μνημονίου, κατέθεσε τροπολογία αναφορικά με το συνταξιοδοτικό των δημοσίων υπαλλήλων και των ενστόλων. Η τροπολογία προέβλεπε αυξήσεις στα όρια ηλικίας συνταξιοδότησης, η οποία ναι μεν

υπερψηφίσθηκε αλλά με την εξαίρεση των ενστόλων από τη ρύθμιση. Παράλληλα εξαιρέθηκαν οι δικαστικοί και τα μέλη του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, οι υπάλληλοι με άγαμο παιδί ανίκανο για εργασία, οι εργαζόμενοι σε επίπονα επαγγέλματα καθώς και οι υπάλληλοι της Τράπεζας της Ελλάδας⁴¹. Περί αντισυνταγματικότητας της τροπολογίας έκανε λόγο, από τον ΣΥΡΙΖΑ, εξ αρχής ο κ. Στρατούλης (Τ.Α.: 1, 3, 18) και η κα Κωνσταντοπούλου (Τ.Α.:17) σε αντίθεση με τον κ. Φίλη (Τ.Α.: 8), ο οποίος υποστηρίζει την συνταγματικότητα της τροπολογίας. Από την αρχή, επομένως, της κοινοβουλευτικής συζήτησης, καθώς η διαδικασία ψήφισης συζητήθηκε στην αρχή της κοινοβουλευτικής συζήτησης, διαφαίνεται η διαφοροποίηση στελεχών του ΣΥΡΙΖΑ από τη φιλο-μνημονιακή μεταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ.

Από τα είκοσι τυπικά αποσπάσματα η συντριπτική πλειοψηφία προέρχεται από τον χώρο του ΣΥΡΙΖΑ, όπου αποτυπώνεται η διαφοροποίηση των στελεχών του αναφορικά με την συνταγματικότητα της τροπολογίας περί συντάξεων. Οι εναπομείνουσες δηλώσεις προέρχονται από τον κ. Μειμαράκη (Τ.Α: 20), ο οποίος διαμαρτύρεται για τη διαδικασία του κατεπείγοντος και συντάσσεται με την κριτική της κας Κωνσταντοπούλου έναντι της κυβέρνησης και του κ. Καμμένου (Τ.Α.:11), ο οποίος καλεί την κα Κωνσταντοπούλου αντί να ασκεί κριτική στην κυβέρνηση να συζητηθεί ο νόμος περί ευθύνης Υπουργών, η Siemens και τα υποβρύχια⁴². Με αυτό τον τρόπο ο κ. Καμμένος παρέχει υποστήριξη στη συγκυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ αποπροσανατολίζοντας την συζήτηση από τη συνταγματικότητα της τροπολογίας, σε ζητήματα τα οποία ουδέποτε τέθηκαν στην κοινοβουλευτική συζήτηση.

Η φιλο-μνημονιακή μεταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ και των ΑΝΕΛ απομάκρυναν από την ρητορική αρένα τη σύγκρουση αναφορικά με το ίδιο το Μνημόνιο και τις επιπτώσεις του και οδήγησε το πολιτικό σύστημα στην αναδιάρθρωση των κομματικών του περιχαρακώσεων αλλά και στην επανανοσηματοδότηση κεντρικών εννοιών, όπως η Ευρώπη και το Χρέος.

Κλάση 4 - Ευρώπη και Χρέος

⁴¹ Για την πλήρη έκθεση της τροπολογίας βλ.

https://www.aftodioikisi.gr/mediafiles/2015/08/mnimonio3_tropologia_asfalistiko_dy_aftodioikisi.pdf (Ημ. Ανάκτησης: 15/02/2019)

⁴² Βλ. Κοινοβουλευτικά πρακτικά της κοινοβουλευτικής συζήτησης περί ψήφισης του τρίτου Μνημονίου, σελ. 223

Στην κοινοβουλευτική συζήτηση για το πρώτο Μνημόνιο η «Ευρώπη» ήταν η κυρίαρχη κλάση (25,1%) (πέμπτη κλάση της κοινοβουλευτικής συζήτησης περί πρώτου Μνημονίου) ενώ η έννοια του χρέους δεν απεικονίστηκε σε ξεχωριστή θεματική (βλ. Γράφημα 1), καθώς το ελληνικό πολιτικό σύστημα βρισκόταν σε μια διαδικασία επεξεργασίας του ίδιου του Μνημονίου ως εξωτερική κατασκευή. Στην κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του δεύτερου Μνημονίου, το «Χρέος» αποτέλεσε μια ξεχωριστή κατασκευή και αποτέλεσε την κυρίαρχη κλάση (25%) ενώ η «Ευρώπη» εμφανίστηκε ως θέμα υπό όρους παραμονής της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (βλ. Γράφημα 9) καθώς θεωρήθηκε ότι η αντιμετώπιση του ελληνικού χρέους μέσω του δεύτερου Μνημονίου ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για την παραμονή της χώρας στην Ευρώπη. Στην κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του τρίτου Μνημονίου η «Ευρώπη» και το «Χρέος» έχουν πια συγχωνευτεί στη δεύτερη μικρότερη σε έκταση κλάση (κλάση 4, 16,9%), υπογραμμίζοντας την πλήρη εσωτερίκευση της λογικής των Μνημονίων στην ελληνική πολιτική πραγματικότητα και την πλήρη συμμόρφωση του ελληνικού πολιτικού συστήματος με τη νόρμα «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία», η οποία είχε ήδη συγκροτηθεί από την κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του πρώτου Μνημονίου⁴³. Στατιστικά σημαντική κατηγορία στη συγκεκριμένη κλάση αποτελεί το ΚΚΕ ($p < 0,0001$), ενδεχομένως λόγω του γεγονότος ότι ήταν ένα από τα δύο εναπομείναντα αντιμνημονιακά κοινοβουλευτικά κόμματα τα οποία άσκησαν κριτική όχι μόνο στη συγκυβέρνηση αλλά στην ίδια τη λογική των Μνημονίων.

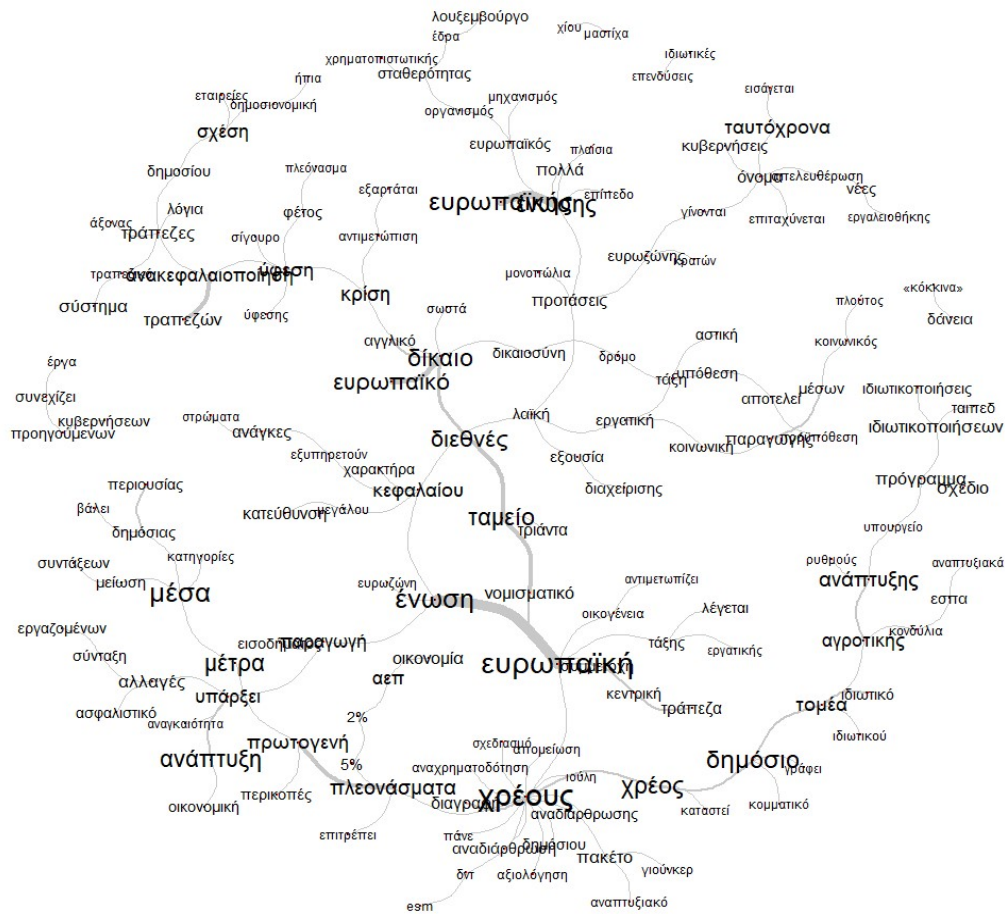
Λέξη	χ^2	Τιμή p
Ένωση	73,42	$p < 0,0001$
Ευρωπαϊκή	67,82	$p < 0,0001$
Δημόσιο	63,37	$p < 0,0001$
Διεθνές	59,77	$p < 0,0001$
Ανάπτυξη	58,36	$p < 0,0001$
Χρέους	54,45	$p < 0,0001$
Χρέος	43,71	$p < 0,0001$
Ταμείο	43,71	$p < 0,0001$
Πλεονάσματα	43,42	$p < 0,0001$
Ευρωπαϊκής	39,95	$p < 0,0001$
Ένωσης	39,95	$p < 0,0001$
Ανακεφαλαιοποίηση	39,71	$p < 0,0001$
Υφεση	38,48	$p < 0,0001$
Πρωτογενή	38,48	$p < 0,0001$
Νομισματικό	34,72	$p < 0,0001$

⁴³ Για τον τρόπο «συγχώνευσης» της «Ευρώπης» με το «Χρέος» καθώς και τον τρόπο με τον οποίο ο ευρωπαϊκή κρίση χρέους επαναδιαμόρφωσε το πολιτικό σκηνικό στην Ευρώπη βλ. ενδεικτικά Katsanidou(2016), Schneider και για τον τρόπο με τον οποίο η Ε.Ε. διαχειρίστηκε πολιτικά και οικονομικά την κρίση τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο βλ. ενδεικτικά Afonso, Becker(2017), Savage

Δίκαιο	33,62	p < 0,0001
ΑΕΠ	33,56	p < 0,0001
Αγροτικής	33,56	p < 0,0001
Ανάπτυξης	30,09	p < 0,0001
Κρίση	30,09	p < 0,0001
Όνομα	29,73	p < 0,0001
Κεφαλαίου	29,23	p < 0,0001
Πακέτο	28,76	p < 0,0001
Ιδιωτικοποιήσεων	28,67	p < 0,0001
Τομέα	25,71	p < 0,0001

Πίνακας 12:Μνημόνιο 3: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της τέταρτης κλάσης

Ο ανωτέρω πίνακας (Πίνακας 12) αποτυπώνει τις στατιστικά σημαντικές έννοιες, όπως η «Ευρωπαϊκή» «Ένωση» ($x^2 = 67,82$, $p < 0,0001$ και $x^2 = 73,42$, $p < 0,0001$ αντιστοίχως), το «Δημόσιο» «Χρέος» ($x^2 = 63,37$, $p < 0,0001$ και $x^2 = 43,71$, $p < 0,0001$ αντιστοίχως), η «ανάπτυξη» ($x^2 = 58,36$, $p < 0,0001$), τα «πρωτογενή» «πλεονάσματα» ($x^2 = 38,48$, $p < 0,0001$ και $x^2 = 43,42$, $p < 0,0001$ αντιστοίχως) και η «κρίση» ($x^2 = 30,09$, $p < 0,0001$). Από τα ανωτέρω διαφαίνεται η σύνδεση όλων των, προηγουμένως ασύνδετων και κυρίαρχων, εννοιών που απασχόλησαν τους πολιτικούς δρώντες στις κοινοβουλευτικές συζητήσεις περί ψήφισης των προηγούμενων δύο Μνημονίων. Πλέον το πολιτικό σύστημα φαίνεται να έχει εσωτερικεύσει τη σύνδεση της παραμονής της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση με την πολιτική του Μνημονίου ως απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη και την αντιμετώπιση του δημοσίου χρέους. Για τη διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στις στατιστικά σημαντικά λέξεις και τη σύνδεσή τους βάσει συν-εμφάνισης ακολουθεί η συνδετική χαρτογράφηση των κύριων λεκτικών επιλογών της συγκεκριμένης κλάσης (Γράφημα 21).

Γράφημα 21: Μνημόνιο 3: Συνδεδειγμένη χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών της τέταρτης κλάσης

Κεντρικοί κόμβοι του ανωτέρω γραφήματος αποτελούν η «Ευρωπαϊκή Ένωση» και το «Χρέος». Αναφορικά με τον κόμβο «Ευρωπαϊκή Ένωση» υπογραμμίζεται η σύνδεσή του με έννοιες όπως «διεθνές νομισματικό ταμείο» και «ευρωπαϊκό και αγγλικό δίκαιο». Με τον τρόπο αυτό η Ευρώπη πλαισιώνεται υπό όρους «δικαίου» δηλαδή υπό μια νομοτεχνική προσέγγιση, η οποία δεν επικεντρώνεται στον πυρήνα της ευρωπαϊκής δομής, αλλά στη νομική επιβολή του Μνημονίου στην Ελλάδα. Η συζήτηση στον συγκεκριμένο κόμβο φαίνεται να συγκροτείται υπό όρους αμφισβήτησης του αγγλικού δικαίου και ευρύτερου νομικού πλαισίου. Η ΕΕ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο βρίσκονται στο ίδιο ρητορικό μονοπάτι με το ευρωπαϊκό και αγγλικό δίκαιο, υπογραμμίζοντας την επικέντρωση στον νομικό τρόπο εξασφάλισης της χρηματοδότησης προς την Ελλάδα, όπως αυτή προβλέπεται στο τρίτο Μνημόνιο.

Ο δεύτερος κύριος κόμβος, το «Χρέος» πλαισιώνεται υπό όρους όπως «πλεονάσματα», «διαγραφή», «δημόσιο χρέος», αλλά και «πλεονάσματα», «ανάπτυξη», «μέτρα». Το δημόσιο χρέος φαίνεται πλέον μια εμπεδωμένη, εσωτερικευμένη έννοια, ενώ οι έννοιες «ανάπτυξη», «μέτρα» και «πλεονάσματα» έχουν μεταφερθεί αυτούσιες από την κοινοβουλευτική συζήτηση περί δεύτερου Μνημονίου, υπογραμμίζοντας ότι το ελληνικό πολιτικό σύστημα, παρά τις προεκλογικές υποσχέσεις της νεοεκλεγθείσας κυβέρνησης, έχει πλέον συμμορφωθεί με την ευρωπαϊκή προσέγγιση, η οποία θεωρεί ότι η οικονομική ανάπτυξη επέρχεται αποκλειστικά με τη λήψη μέτρων. Για την περαιτέρω διερεύνηση της κλάσης, ακολουθούν τα είκοσι τυπικά αποσπάσματα της τέταρτης κλάσης, ώστε να αναζητηθεί ο τρόπος με τον οποίο προσέγγισαν την ΕΕ και το χρέος τα ελληνικά πολιτικά κόμματα.

1. νομικού πλαισίου στην ευρώπη ότι ο **ευρωπαϊκός μηχανισμός** διέπεται από το **ευρωπαϊκό δίκαιο** και το **διεθνές δίκαιο** έχουμε δηλαδή μία πλήρη θεσμική αναπλαισίωση της **διαχείρισης** και **αναχρηματοδότηση** του **δημόσιου χρέους** κατοχυρώνοντας τα **δικαιώματα** της χώρας μας ως ισότιμου μέλους της **ευρωπαϊκής ένωσης** αλλά και ως οφειλέτη (Τσίπρας, Πρωθυπουργός, Τιμή: 339,98)
2. η **ευρωπαϊκή ένωση** το **διεθνές νομισματικό ταμείο** η **ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα** χρηματοδοτούν πάντα τις επιλογές τους που δεν είναι άλλες παρά τα **μονοπώλια** και οι στόχοι τους επιβάλλουν θεσμικά **μέτρα** που **εξυπηρετούν** σε βάθος τα συμφέροντά τους (Κουτσούμπας, Γ.Γ. ΚΚΕ, Τιμή: 336,76)
3. η **εργατική λαϊκή εξουσία** είναι η μόνη που μπορεί να πραγματοποιήσει την αποδέσμευση από την **ευρωπαϊκή ένωση** τη μονομερή **διαγραφή** του **χρέους** προς όφελος του λαού γιατί θα στηρίζει την **κοινωνική παραγωγή** με κίνητρο την **κοινωνική** ευημερία στην κοινωνικοποίηση των **μέσων παραγωγής** στον κεντρικό επιστημονικό πανεθνικό **σχεδιασμό** (Κουτσούμπας, Γ.Γ. ΚΚΕ, Τιμή: 330,96)
4. το ένα πρόβλημα ήταν τα τεράστια **δάνεια** που έπρεπε να αποπληρώσει την περίοδο 2015-2018 προς το **διεθνές νομισματικό ταμείο** και την **ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα** και τα τεράστια **πλεονάσματα** 4-5% ετησίως που όφειλε να παράγει προκειμένου να **εξυπηρετήσει** αυτά τα **δάνεια** (Σταθάκης, Υπουργός Οικονομίας, Τιμή: 320,35)
5. όλοι μαζί **ευρωπαϊκή ένωση** αμερικάνοι **διεθνές νομισματικό ταμείο** κυβερνήσεις όμιλοι για να φτιάχνουν **λαούς** φοβισμένους **λαούς** υποταγμένους γονατισμένους στο βωμό του κέρδους η τρομοκρατία είναι στο πετσί τους (Κουτσούμπας, Γ.Γ. ΚΚΕ, Τιμή: 290,48)
6. το **διεθνές νομισματικό ταμείο** την **ευρωπαϊκή ένωση** και όλους όσους βάζουν πλάτη στην καταλήστευση του λαού το πραγματικό «όχι» υπογράφεται από την αποδέσμευση από την **ευρωπαϊκή ένωση** και όλες τις λυκοσυμμαχίες (Κουτσούμπας, Γ.Γ. ΚΚΕ, Τιμή: 279,44)
7. αυτές οι **αλλαγές** είναι καθοριστικές κύριε μπούρα ακούστε κάτι επειδή όλα γράφονται στα πρακτικά εάν βλέπατε ειδήσεις του εξωτερικού δελτίου θα βλέπατε ότι η διαφωνία πλέον του **δντ** με την **ευρωπαϊκή ένωση** είναι αν θα **υπάρξει** **αναδιάρθρωση** του **χρέους** ή **διαγραφή** (Καμμένος, Πρόεδρος ANEL, Τιμή: 269,34)

8. αυτή η διακρατική **καπιταλιστική ένωση** που λέγεται **ευρωπαϊκή ένωση** βασικό ρόλο ύπαρξης έχει την υποδούλωση της **ευρωπαϊκής εργατικής τάξης** για το **σχέδιο** αυτό δουλεύουν όλοι οι **μηχανισμοί** της από την **ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα** την **ευρωπαϊκή επιτροπή** (Κουτσούμπας, Γ.Γ. ΚΚΕ, Τιμή: 263,56)
9. αντιμονοπωλιακό **χαρακτήρα** βάζοντας στο στόχαστρο τους πραγματικούς υπεύθυνους των προβλημάτων που **αντιμετωπίζει** σήμερα η **εργατική λαϊκή οικογένεια** που δεν είναι τίποτε άλλο παρά η δράση του **μεγάλου κεφαλαίου** των μονοπωλιακών **ομίλων** και η **συμμετοχή** της Ελλάδας στην **ευρωπαϊκή ένωση** (Καραθανασόπουλος, ΚΚΕ, Τιμή: 259,23)
10. που αυτό το διασφαλίζει αφενός μεν ο **κοινωνικός** χαρακτήρας της ιδιοκτησίας των **μέσων παραγωγής** αλλά και ο κεντρικός **σχεδιασμός** γι αυτόν ακριβώς τον λόγο αυτή η πορεία **ανάπτυξης** είναι ασύμβατη με τη **συμμετοχή** της Ελλάδας στην **ευρωπαϊκή ένωση** (Καραθανασόπουλος, ΚΚΕ, Τιμή: 255,01)
11. θα παραδώσουμε δηλαδή όλη την προσπάθεια του ελληνικού λαού στα **τριάντα** πέντε σχεδόν χρόνια που βρίσκεται **μέσα** στη λεγόμενη **ευρωπαϊκή ένωση** σήμερα **ευρωπαϊκή οικονομική** κοινότητα στο παρελθόν και η οποία **άλλαξε** ριζικά την εθνική **οικονομία** της χώρας σε σημείο να είναι σήμερα μια εξευτελισμένη χώρα παροχής υπηρεσιών χωρίς **πρωτογενή παραγωγή** (Μιχαλολιάκος, Γ.Γ. Χρυσής Αυγής, Τιμή: 246,47)
12. έκλεινε το μάτι στη **διεθνή** του **κεφαλαίου** στην εγχώρια **ευρωπαϊκή διεθνή αστική τάξη** στην **ευρωπαϊκή ένωση** στις ηπα στο **νατο** για να τα πούμε **συγκεκριμένα** και άλλα ιμπεριαλιστικά μπλοκ δυνάμεων (Κουτσούμπας, Γ.Γ. ΚΚΕ, Τιμή: 232,96)
13. η δεύτερη ήταν να **υπάρξει** μία διαδικασία **αναδιάρθρωσης** του **χρέους** προκειμένου να **απαλλαγεί** από την **αναγκαιότητα** να υπάρχουν τόσο υψηλά **πλεονάσματα** το τρίτο και **βασικό** ήταν να μεταστραφεί η **οικονομική** πολιτική της χώρας σε μία **κατεύθυνση** η οποία θα μπορούσε να ανοίξει δρόμους προς την **οικονομική ανάπτυξη** με **κοινωνική** συνοχή (Σταθάκης, Υπουργός Οικονομίας, Τιμή: 232,39)
14. το παράδειγμα του ψωμιού ή του γάλακτος είναι φανερό **επιταχύνεται** ο **τομέας** της ενέργειας της απελευθέρωσης και των μεταφορών και **ταυτόχρονα** γίνονται **ιδιωτικοποιήσεις** **μέσα** από το νέο **ταμείο** εκποίησης της **δημόσιας περιουσίας** στο **όνομα** δήθεν της εξυπηρέτησης του **δημόσιου χρέους** και των αναπτυξιακών μέτρων (Καραθανασόπουλος, Γ.Γ. ΚΚΕ, Τιμή: 219,26)
15. 11 δισεκατομμύρια του **ταμείου χρηματοπιστωτικής σταθερότητας** τα χάσατε από τα χέρια σας 9 δισεκατομμύρια που θα είναι **φέτος** η πτώση πάλι στο πηγάδι της **ύφεσης** ότι δηλαδή ξαναγυρνάμε από την **ανάπτυξη** στην **ύφεση** 25 δισεκατομμύρια από την **ανακεφαλαιοποίηση** των **τραπεζών** (Χατζηδάκης, ΝΔ, Τιμή: 206,44)
16. και βεβαίως να μας λένε ότι θα **πάνε** σε μια συζήτηση για το **χρέος** όταν είναι **σίγουρο** ότι η **ύφεση** και η **κρίση** έχει δημιουργήσει **προβλήματα** στην **αντιμετώπιση** της δυναμικής του **χρέους** γιατί η **αντιμετώπιση** της δυναμικής του **χρέους** **εξαρτάται** (Κουτσούκος, ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 206,25)
17. τι είναι το **ευρωπαϊκό δίκαιο** και τι είναι το **αγγλικό** το **ευρωπαϊκό δίκαιο** δηλαδή το **διεθνές δημόσιο δίκαιο** είναι **δημόσιο** και δεν είναι **ιδιωτικό** λείπει δυστυχώς ο κ βενιζέλος ο οποίος έβγαλε ένα φιρμάνι και μπερδεύει το πράγμα (Μπαλαούρας, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 204,36)

18. όμως ήδη υπάρχει μία **απομείωση** του **χρέους** από τη μεταφορά των **δανείων** που έχουμε **συνάψει** με την **ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα** και με το **δντ** τα οποία θα **πάνε** προς τον **esm** (Μπαλαούρας, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 200,06)
19. για να **καταστεί** αυτό **δυνατό** έπρεπε να **αναδιρθωθεί** το **χρέος** η **αναχρηματοδότηση** του **χρέους** η υποκατάσταση δηλαδή των βραχυχρόνιων χρεών με ένα μακροχρόνιο **χρέος** 86 δισεκατομμυρίων κάνει ακριβώς αυτήν τη μίνι **αναδιάρθρωση** που **επιτρέπει** τα μειωμένα **πλεονάσματα** (Σταθάκης, Υπουργός Οικονομίας, Τιμή: 196,30)
20. **δικαιοσύνη** και **κοινωνική δικαιοσύνη παραγωγή** και εξαγωγές αν η χώρα δεν εξάγει αν το **δημόσιο** δεν γίνει μικρότερο και αποτελεσματικότερο αν δεν **υπάρξει** ένα **δίκαιο** και σταθερό φορολογικό **σύστημα** τότε στην επόμενη **κρίση** θα βρεθούμε με μιας στη δραχμή (Θεοδωράκης, Πρόεδρος Ποτάμι, Τιμή: 186,70)

Από τα ανωτέρω τυπικά αποσπάσματα φαίνεται η προσπάθεια της συγκυβέρνησης να αιτιολογήσει την πολιτική της επιλογή αναφορικά με το είδος «δικαίου» που διέπει το τρίτο Μνημόνιο. Το πρώτο τυπικό απόσπασμα προέρχεται από τον κ. Τσίπρα ο οποίος παρουσιάζει ένα «βελτιωμένο» νομοτεχνικό πλαίσιο αναφορικά με το ίδιο το Μνημόνιο, ότι δηλαδή υπάρχει μια θεσμική αναπλαισίωση σε σχέση με τα προηγούμενα δύο και έτσι κατοχυρώνεται *«τα δικαιώματα της χώρας μας ως ισότιμοι μέλους της ΕΕ αλλά και ως οφειλέτη»*. Το ίδιο υποστηρίζει και ο κ. Καμμένος, Πρόεδρος των ΑΝΕΛ και συγκυβερνήτης, όπου υποστηρίζει ότι η ευρύτερη επαναδιαπραγμάτευση του χρέους και το τρίτο Μνημόνιο οδήγησαν το ΔΝΤ και την ΕΕ στο να συζητούν πλέον την αναδιάρθρωση του χρέους ή τη διαγραφή του (ΤΑ: 7), προωθώντας έτσι την έννοια του «βελτιωμένου Μνημονίου». Η «αναδιάρθρωση» του χρέους είναι πλέον κομβική έννοια στη ρητορική και του κ. Σταθάκη, ως Υπουργό Οικονομίας», ο οποίος θεωρεί ότι με την αναδιάρθρωση διευκολύνεται η εξυπηρέτηση των δανείων της Ελλάδας προς το ΔΝΤ και την ΕΚΤ, καθώς θα μειωθούν τα προβλεπόμενα πλεονάσματα (ΤΑ: 4, 17, 19). Ο Υπουργός Οικονομίας παρουσιάζει τεχνοκρατικά επιχειρήματα, ώστε να πείσει τόσο το ενδοκοινοβουλευτικό όσο και το ευρύτερο κοινωνικό κοινό ότι οι προσπάθειες επαναδιαπραγμάτευσης του ΣΥΡΙΖΑ για το χρέος και τελικά το ίδιο το τρίτο Μνημόνιο αποτελούν μια «επιτυχία» του κόμματος.

Την ίδια οικονομοτεχνική προσέγγιση ακολουθεί και ο κ. Μπαλαούρας (ΤΑ:18) όπου θεωρεί ότι υπήρξε μια ελάφρυνση του χρέους από τη μεταφορά δανείων και έτσι απομειώνεται το βάρος της ελληνικής οικονομίας. Εξ αυτών, παρατηρείται μια πλήρης απουσία ιδεολογικής προσέγγισης και ερμηνείας του Μνημονίου, της Ευρώπης και του χρέους, σε σύγκριση με τις προηγούμενες δύο κοινοβουλευτικές συζητήσεις. Ο ΣΥΡΙΖΑ συμμορφώνεται πλέον με την πολιτική του

Μνημονίου και δεν το αμφισβητεί πλέον ιδεολογικά. Η στάση αυτή μπορεί να ερμηνευθεί ως προϊόν γνωστικής ασυμφωνίας, όπου συγκρούεται η πρότερα αντιμνημονιακή με τη νυν φιλο-μνημονιακή στάση και «γεφυρώνεται» με την έννοια του «βελτιωμένου Μνημονίου». Ο ΣΥΡΙΖΑ δεν αμφισβητεί την Ευρώπη, ούτε το χρέος, αλλά προτάσσει την αιτιολόγηση της μεταστροφής του ως μια προσπάθεια να προσανατολιστεί η οικονομική πολιτική της χώρας σε μια κατεύθυνση *«η οποία θα μπορούσε να ανοίξει δρόμους προς την οικονομική ανάπτυξη με κοινωνική συνοχή»* (TA:13).

Από όλα τα υπόλοιπα πολιτικά κόμματα της αντιπολίτευσης, το μόνο το οποίο διατηρεί την ιδεολογική του στάση και κριτική είναι το ΚΚΕ, το οποίο αποτελεί και την στατιστικά σημαντική κατηγορία στη συγκεκριμένη κλάση ($p < 0,0001$). Η πλειοψηφία των τυπικών αποσπασμάτων του ΚΚΕ προέρχονται από τον Γενικό Γραμματέα, κ. Κουτσούμπα, ο οποίος θεωρεί ότι ΕΕ, ΔΝΤ και ΕΚΤ ανέκαθεν υποστήριζαν τα μονοπώλια και τα συμφέροντά τους (TA:2), στοχεύουν στον εκφοβισμό και την υποταγή των λαών (T.A.: 5), «καταληστεύουν» τον ελληνικό λαό (TA:6) ενώ η λύση που προτάσσεται από τον ίδιο είναι η ενίσχυση της εργατικής λαϊκής εξουσίας ώστε *«να πραγματοποιήσει την αποδέσμευση από την ΕΕ και τη μονομερή διαγραφή του χρέους προς όφελος του λαού»* (TA:3). Ο κ. Κουτσούμπας συνεχίζει την κριτική του στην ΕΕ υποστηρίζοντας ότι αποτελεί μια *«καπιταλιστική ένωση»* με στόχο την *«υποδούλωση της εργατικής τάξης»* (TA:8) και θεωρεί αυτή την ένωση ως το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει σήμερα η *«εργατική λαϊκή οικογένεια»* (TA:9). Εξ αυτών ο κ. Κουτσούμπας διατηρεί τη συνεκτικότητα της αντιμνημονιακής και αντι-καπιταλιστικής στάσης του ΚΚΕ, μια συμπεριφορά που είχε εμφανιστεί από την κοινοβουλευτική συζήτηση για την ψήφιση του πρώτου Μνημονίου. Η κριτική του βασίζεται σε βαθιές ιδεολογικές διαφορές τόσο με την ΕΕ και το ΔΝΤ όσο, πλέον, και με την ίδια την κυβέρνηση, την οποία κατηγορεί ως κοινών της μνημονιακής πολιτικής που *στοχεύει «στις ιδιωτικοποιήσεις και την εκποίηση της δημόσιας περιουσίας, στο όνομα δήθεν της εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους και των αναπτυξιακών μέτρων»* (TA:14).

Τα τέσσερα εναπομείναντα τυπικά αποσπάσματα προέρχονται από τις υπόλοιπες αντιπολιτευτικές δυνάμεις. Με βάση την ταξινόμηση βάσει αθροιστικού χ^2 το πρώτο εκ των τεσσάρων τυπικών αποσπασμάτων προέρχεται από τον Γενικό Γραμματέα της Χρυσής Αυγής, ο οποίος κατηγορεί την ΕΕ ότι μετέβαλλε ριζικά την εθνική οικονομία της Ελλάδας και *«είναι σήμερα μια εξευτελισμένη χώρα παροχής*

υπηρεσιών χωρίς πρωτογενή παραγωγή» (ΤΑ:11), δίνοντας έτσι έμφαση στην κατάργηση του πρωτογενούς τομέα και την οικονομική στροφή της Ελλάδας προς της υπηρεσίες, γεγονός που κατά τον κ. Μιχαλολιάκο αποτελεί «σχέδιο» της ΕΕ. Το επόμενο τυπικό απόσπασμα προέρχεται από τη ΝΔ η οποία κατηγορεί την Κυβέρνηση ότι απώλεσε δισεκατομμύρια ευρώ (ΤΑ:15), το ΠΑΣΟΚ αναφέρεται σε μια «δυναμική του χρέους» χωρίς όμως μια αναλυτική προσέγγιση σε αυτό (ΤΑ:16) και τέλος ο κ. Θεοδωράκης, Πρόεδρος του Ποταμιού, ο οποίος υπογραμμίζει την αναγκαιότητα συρρίκνωσης του δημοσίου, σταθερότητας φορολογικού συστήματος και προώθησης των εξαγωγών (ΤΑ: 20).

Από την ανάλυση των είκοσι πιο τυπικών αποσπασμάτων της συγκεκριμένης κλάσης, διαφαίνεται η πλήρης εσωτερίκευση της λογικής «παραμονή στην Ευρώπη ίσον Μνημόνιο», η οποία είχε συγκροτηθεί από την κοινοβουλευτική συζήτηση για το πρώτο Μνημόνιο, ενώ το βασικότερο πολιτικό κόμμα το οποίο επικεντρώθηκε στο περιεχόμενο της Ευρώπης και του χρέους είναι το ΚΚΕ, ακολουθούμενο από την ΧΑ. Η φιλο-μνημονιακή μεταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ και των ΑΝΕΛ εμπέδωσε τη νόρμα ότι η παραμονή της χώρας στην ΕΕ θεωρείται δεδομένη και θέσφατο ενώ ο μοναδικός δρόμος να επιτευχθεί αυτό είναι ο μνημονιακός δρόμος, με τη διαφορά ότι το τρίτο Μνημόνιο αποτελεί ένα «βελτιωμένο Μνημόνιο» σε σχέση με τα προηγούμενα. Για τον τρόπο διαχείρισης και διαπραγμάτευσης της μεταστροφής αυτής του ΣΥΡΙΖΑ, αναλύεται η επόμενη κλάση, η οποία συγκεντρώνει τη ρητορική αναφορικά με τη φιλο-μνημονιακή μεταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ.

Κλάση 1 - «Διαπραγμάτευση της μεταστροφής»

Η παρούσα κλάση καταλαμβάνει το 13,2% του προς ανάλυση υλικού και αποτελεί τη μικρότερη σε έκταση κλάση, ενώ στατιστικά σημαντικές κατηγορίες είναι ό ίδιος ο Πρωθυπουργός ($p < 0,0001$), το Ποτάμι ($p = 0,0031$) και ο ΣΥΡΙΖΑ ($p = 0,0043$) και περιλαμβάνει έννοιες οι οποίες παραπέμπουν στην επικέντρωση της πολιτικής ρητορικής αναφορικά με την αιτιολόγηση της φιλο-μνημονιακής μεταστροφής.

Λέξη	χ^2	Τιμή p
Συνάδελφοι	220,77	$p < 0,0001$
Κύριοι	201,42	$p < 0,0001$
Κυρίες	163,84	$p < 0,0001$
Εναλλακτική	53,01	$p < 0,0001$
Συνθήκες	45,39	$p < 0,0001$
Ικανή	39,69	$p < 0,0001$
Πολιτικής	39,32	$p < 0,0001$

Όφελος	38,84	p < 0,0001
Προφανώς	34,37	p < 0,0001
Πολιτικές	32,35	p < 0,0001
Γραμμή	32,35	p < 0,0001
Βιομηχανία	26,42	p < 0,0001
Εξέλιξη	26,42	p < 0,0001
Δύσκολες	26,42	p < 0,0001
Ευρώπη	25,98	p < 0,0001
Σημαντικό	25,91	p < 0,0001
Απάτη	25,91	p < 0,0001
Αγαπητοί	25,91	p < 0,0001
Λαού	23,68	p < 0,0001
Βάρος	22,65	p < 0,0001
Χώρας	22,39	p < 0,0001
Πιστεύω	21,58	p < 0,0001
Πήραμε	20,86	p < 0,0001
Αξία	20,86	p < 0,0001
Αξία	20,86	p < 0,0001

Πίνακας 13:Μνημόνιο 3: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της πρώτης κλάσης

Από τον ανωτέρω πίνακα φαίνεται ότι οι στατιστικά σημαντικές λέξεις, πέραν αυτών που υπογραμμίζουν την επίκληση προς το ενδοκοινοβουλευτικό κοινό, είναι η «εναλλακτική» ($x^2 = 53,01$, $p < 0,0001$), οι «συνθήκες» ($x^2 = 45,39$, $p < 0,0001$), η «πολιτική» ($x^2 = 39,32$, $p < 0,0001$), το «όφελος» ($x^2 = 38,84$, $p < 0,0001$) καθώς και έννοιες όπως «εξέλιξη» ($x^2 = 26,42$, $p < 0,0001$), «δύσκολες» ($x^2 = 26,42$, $p < 0,0001$), «Ευρώπη» ($x^2 = 25,98$, $p < 0,0001$) και «λαός» ($x^2 = 23,68$, $p < 0,0001$). Μεμονωμένα, οι λεκτικές αυτές επιλογές παραπέμπουν στην προσπάθεια του ΣΥΡΙΖΑ να περιγράψει και να αιτιολογήσει την φιλο-μνημονιακή του στάση. Για τη διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στις στατιστικά σημαντικά λέξεις και τη σύνδεσή τους βάσει συν-εμφάνισης, ακολουθεί η συνδυαστική χαρτογράφηση των κύριων λεκτικών επιλογών της πρώτης κλάσης (Γράφημα 22).

επιλογή της να στηρίζει τη λογική των Μνημονίων. Ενδιαφέρον αποτελεί η σύνδεση ότι το Μνημόνιο αποτελεί μια εναλλακτική λύση (μέσο δεξιά τμήμα του γραφήματος). Για την περαιτέρω, όμως, διερεύνηση της κλάσης και των συνδετικών κόμβων της πολιτικής ρητορικής, ακολουθούν τα είκοσι πιο τυπικά αποσπάσματα της πρώτης κλάσης, ώστε να αναζητηθεί ο τρόπος με τον οποίο επεξεργάστηκε και διαπραγματεύτηκε το πολιτικό σύστημα την φιλο-μνημονιακή στάση της Κυβέρνησης.

1. ούτε **κυρίες** και **κύριοι συνάδελφοι** αποτελεί λύση **εναλλακτική** το να βροντοφωνάξουμε με όλη τη **δύναμη** της φωνής μας στα **διεθνή** fora ότι η **επιλογή** εξώθησης μιας **χώρας** σε **συνθήκες** άτακτης χρεοκοπίας είναι πέρα και έξω από τη **διεθνή** νομιμότητα άδικη πέρα για πέρα κατάφωρα άδικη. (Τσίπρας, Πρωθυπουργός, Τιμή: 748,74)
2. πετύχαμε μια **συμφωνία** που αν **επιτευχθεί** θα είναι **σημαντικό** και το **λέω** αυτό **κυρίες** και **κύριοι συνάδελφοι** διότι είναι πλέον **προφανές** ότι παρά το γεγονός ότι όλοι αναγνωρίζουν ότι **πήραμε** μια δύσκολη απόφαση στις 12 του ιούλη εντούτοις από την **πλευρά** της **ελληνικής κυβέρνησης** υλοποιούνται τα συμφωνηθέντα (Τσίπρας, Πρωθυπουργός, Τιμή: 705,21)
3. όμως νομίζω **κυρίες** και **κύριοι συνάδελφοι** ότι είναι ίσως εξίσου **σημαντικό** όσο και αν **κάποιοι** το λοιδορείτε **διότι προφανώς** και δεν πρόκειται για κάποιο κατόρθωμα της διαπραγμάτευσης όντως αλλά για την **αλλαγή** θεσμικού) (Τσίπρας, Πρωθυπουργός, Τιμή: 688,53)
4. **ορόσημο** με πολλαπλές και έκδηλες **πολιτικές** σηματοδοτήσεις και κατά τη **γνώμη** μου προφανή συμπεράσματα πρώτο συμπέρασμα η **αντιμνημονιακή απάτη** κατέρρευσε ως χάρτινος πύργος δεν μπορούσε να γίνει διαφορετικά **κυρίες** και **κύριοι συνάδελφοι** του συριζα (Λυκούδης, ΠΟΤΑΜΙ, Τιμή: 679,90)
5. **κυρίες** και **κύριοι συνάδελφοι** με το μνημόνιο των συριζα ανελ με την υπογραφή του κ τσίπρα που συζητάμε σήμερα **λέω** λοιπόν ότι με το μνημόνιο που συζητάμε σήμερα και καλούμαστε να ψηφίσουμε φτάνουμε σε ένα **σημαντικό ορόσημο** στη μεταπολιτευτική **πολιτική** πορεία της **χώρας** (Λυκούδης, ΠΟΤΑΜΙ, Τιμή: 666,99)
6. **κυρίες** και **κύριοι συνάδελφοι** το ποτάμι και σήμερα με την ίδια **σταθερότητα** την ίδια σοβαρότητα την ίδια **ευθύνη** και την ίδια **συνέπεια** θα ψηφίσει την παραμονή της **χώρας** στην **ευρώπη** και θα πει για άλλη μία φορά το μεγάλο δικό του «οχι» στη χρεοκοπία και στη δραχμή (Λυκούδης, ΠΟΤΑΜΙ, Τιμή: 665,73)
7. ότι τελικά δεν μιλούμε για **εκβιασμό** αλλά για **στρατηγική** απόφαση της **κυβέρνησης** και για **επιλογή** **κυρίες** και **κύριοι συνάδελφοι** μιλούμε για το τρίτο μνημόνιο γι αυτό που δεν έχουμε κανένα **δικαίωμα** να ψηφίσουμε (Κωνσταντοπούλου, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 641,35)
8. τσίπρα **διότι** την **απάτη** **κυρίες** και **κύριοι συνάδελφοι** είναι εύκολο να την ξεσκεπάσει κανείς η αυταπάτη όμως **αποτελεί** μέρος ιδεολογικής συγκρότησης ατομικών και συλλογικών φορέων που είναι καταδικασμένοι να τις επαναλαμβάνουν (Λυκούδης, ΠΟΤΑΜΙ, Τιμή: 636,30)
9. **κυρίες** και **κύριοι συνάδελφοι** δεν **θέλω** να ωραιοποιήσω την **πραγματικότητα** αλλά όσο σφάλμα είναι να ωραιοποιείς άλλο τόσο είναι και να μηδενίζεις η βασική μας υποχρέωση **τούτη** την ώρα είναι **πρωτίστως** να δώσουμε τη **μάχη** για να αντισταθίσουμε τις αρνητικές **συνέπειες** από αυτή τη **συμφωνία** (Τσίπρας, Πρωθυπουργός, Τιμή: 636,29)

10. αυτό **κυρίες και κύριοι συνάδελφοι πιστεύω** ότι είναι το **πραγματικό** διακύβευμα της σημερινής διαδικασίας και σε αυτό θα κληθούμε όλοι να απαντήσουμε αναλαμβάνοντας την **ευθύνη** που μας αναλογεί (Τσίπρας, Πρωθυπουργός, Τιμή: 629,99)
11. δεν μετανιώνω **κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** ούτε που πάλεψα όσο κανείς –πιστεύω δεν **θέλω** να αδικήσω κανέναν προκειμένου να υπερασπιστώ το δίκαιο του **ελληνικού λαού** αυτό το δίκαιο που πίστευα και εγώ (Τσίπρας, Πρωθυπουργός, Τιμή: 628,05)
12. **κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** εγώ **θέλω** να ξεκαθαρίσω το εξής η νέα δημοκρατία από αύριο το πρωί φτιάχνει ομάδες **εργασίας** οι οποίες θα επεξεργαστούν **πλήρως** το μνημόνιο τσίπρα καμμένου θα **γνωρίζουμε** τι ακριβώς φέρατε και τι ακριβώς πρέπει να κάνουμε (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 627,10)
13. θεωρώ ότι έχουμε να κάνουμε με μαρξιστικές απελευθερώσεις αγορών και με καθαγιασμένες εργαλειοθήκες του **οόσα** που **προφανώς** οδηγούν προς τον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας περί αυτού πρόκειται γι αυτό **κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** του συριζα να τα **ψηφίσετε** με καθαρή τη συνείδηση (Χατζηδάκης, ΝΔ, Τιμή: 626,70)
14. με αυτή τη **γραμμή** όμως **κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** πορευθήκατε επί τρία χρόνια πρόκειται για νηπιακή **πολιτική** σκέψη που μόνο εθνικές καταστροφές ολκής μπορούν να οδηγήσουν σε αυτό που ζητούσατε και που ενδεχομένως να πετυχαίνετε τώρα τη βίαιη ωρίμανσή σας (Λυκούδης, ΠΟΤΑΜΙ, Τιμή: 625,78)
15. μια σειρά από επαγγελματικές ομάδες» προσέθετε «με μεγάλη παράδοση στη χώρα φαρμακοποιοί αρτοποιοί βιβλιοπώλες οδηγοί ταξί διαλύονται προς **όφελος** κάποιων μεγάλων συμφερόντων» το έγγραφο είναι από τα πρακτικά της βουλής τι συνέβη **κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** (Χατζηδάκης, ΝΔ, Τιμή: 624,87)
16. είναι μία οφθαλμαπάτη μία οπτασία μία ψευδαίσθηση **προφανώς** έχουμε να κάνουμε με ένα αντιμνημονιακό μνημόνιο ένα αριστερό μνημόνιο ένα λεβέντικο και ηρωικό μνημόνιο αυτό είναι που με κάνει **κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** να παρηγοριέμαι (Χατζηδάκης, ΝΔ, Τιμή: 620,40)
17. **κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** συντρόφισσες και **σύντροφοι** του συριζα δεν **αρκεί** να λέτε «δεν υιοθετούμε το **μνημόνιο**» όταν υιοθετείτε και υπερασπίζεστε και **ψηφίζετε** την κατάλυση και των τελευταίων εγγυήσεων κοινοβουλευτικής λειτουργίας (Κωνσταντοπούλου, ΝΔ, Τιμή: 619,25)
18. αυτό έχει την ιδιαίτερη **σημασία** στο ότι πλέον ανακουφίζονται οι μικρομεσαίες **επιχειρήσεις** και μπαίνει η αρχή για την επαναφορά στην πραγματική οικονομία **κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** ιδιαίτερη **σημασία** ακόμα έχει το ποσό το οποίο μπαίνει στην αγορά (Καμμένος, Πρόεδρος ANEL, Τιμή: 612,75)
19. ποιες είναι αυτές **αγαπητοί κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** (Κουτσούκος, ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 611,94)
20. όπως θα ήταν και για κάθε άλλη κυβέρνηση και για κάθε άλλον στη θέση μου μία αναγκαστική **επιλογή** στην **πραγματικότητα** **κυρίες και κύριοι συνάδελφοι** βρεθήκαμε αντιμέτωποι με ένα ξεκάθαρο **δίλλημα** (Τσίπρας, Πρωθυπουργός, Τιμή: 611,27)

Τα πρώτα τυπικά αποσπάσματα, καθώς και η πλειοψηφία των ανωτέρω τυπικών αποσπασμάτων, προέρχονται από τον Πρωθυπουργό κ. Τσίπρα. Στο πρώτο τυπικό απόσπασμα, τόσο της κλάσης όσο και του ιδίου, δηλώνεται ότι «δεν αποτελεί λύση εναλλακτική το να βροντοφωνάζουμε με όλη τη δύναμη της φωνής μας ότι η επιλογή

εξώθησης μιας χώρας σε συνθήκες άτακτης χρεοκοπίας είναι πέρα και έξω από τη διεθνή νομιμότητα άδικη πέρα για πέρα, κατάφωρα άδικη» (TA:1). Με το ανωτέρω τυπικό απόσπασμα διαφαίνεται η πλήρης μεταστροφή του κ. Τσίπρα και η πλήρης συμμόρφωση με την μνημονιακή συλλογιστική. Ενώ στις κοινοβουλευτικές συζητήσεις για τα δύο προηγούμενα Μνημόνια ο κ. Τσίπρας είχε έντονη συγκρουσιακή ρητορική, πλέον καταδικάζει την διαδικασία αυτή. Πιο συγκεκριμένα επιτίθεται στις αντι-μνημονιακές φωνές υποστηρίζοντας ότι «δεν θέλω να ωραιοποιήσω την πραγματικότητα, αλλά όσο σφάλμα είναι να ωραιοποιείς, άλλο τόσο είναι και να μηδενίζεις» (TA: 9) ενώ στο ίδιο τυπικό απόσπασμα δηλώνει ότι «τούτη την ώρα είναι πρωτίστως να δώσουμε τη μάχη για να αντισταθμίσουμε τις αρνητικές συνέπειες από αυτή τη συμφωνία», θυμίζοντας έντονα την αιτιολόγηση της φιλο-μνημονιακής στάσης του ΠΑΣΟΚ, κατά την ψήφιση του πρώτου και δεύτερου Μνημονίου, το οποίο θεωρούσε ότι έδωσε μια άνιση μάχη με την Ευρώπη και κέρδισε το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.

Φαίνεται επομένως ότι ο ΣΥΡΙΖΑ χρησιμοποιεί την ρητορική του ΠΑΣΟΚ, καθώς και το τρίτο Μνημόνιο πλαισιώνεται υπό όρους «δύσκολης απόφασης» (TA: 2). Το ίδιο απεικονίζεται και στα τυπικά αποσπάσματα 11 και 20, όπου ο κ. Τσίπρας δηλώνει ότι δεν μετανιώνει για την επιλογή του (TA:11) και ότι βρέθηκε αντιμέτωπος με ένα ξεκάθαρο δίλημμα (TA:20). Η επιλογή του κ. Τσίπρα να αιτιολογήσει το τρίτο Μνημόνιο ως «δίλημμα» δεν αποτελεί νέα προσθήκη στη γενικότερη φιλο-μνημονιακή ρητορική στις προηγούμενες κοινοβουλευτικές συζητήσεις και αναδεικνύει το επίπεδο εσωτερικευσης αυτής της ρητορικής. Με αυτό τον τρόπο υπογραμμίζεται ότι φιλο- ή αντι-μνημονιακή επιλογή δεν αποτελεί παράγωγο ιδεολογικής προσέγγισης, αλλά περισσότερο κινητοποιείται εκ της θέσεως. Όλοι οι πολιτικοί πρωταγωνιστές, οι οποίοι εισήγαγαν προς ψήφιση τα Μνημόνια κινητοποιήθηκαν λόγω «δίληματος», το οποίο καταγράφηκε είτε ως επιλογή παραμονής στην Ευρώπη ή μη, είτε ως αποφυγή της χρεοκοπίας. Η ελαφρά διαφοροποίηση της ρητορικής του ΣΥΡΙΖΑ βασίζεται στην άποψη ότι το τρίτο Μνημόνιο αποτελεί ένα «βελτιωμένο» Μνημόνιο, όπως αυτό αναδείχθηκε από την ανάλυση της τέταρτης κλάσης. Σε αυτό συνηγορεί και το τυπικό απόσπασμα του κ. Καμμένου, το μοναδικό σε αυτή την κλάση, ο οποίος θεωρεί ότι με το νέο αυτό Μνημόνιο ανακουφίζονται οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις και «μπαίνει η αρχή για την επαναφορά στην πραγματική οικονομία» (TA:18), παρέχοντας έτσι πλήρη υποστήριξη στη φιλο-μνημονιακή στάση, την οποία υιοθέτησαν και οι ANEΛ παρά τις

προεκλογικές αντι-μνημονιακές υποσχέσεις. Η αιτιολόγηση αυτή της μεταστροφής προδότησε τον αντιπολιτευτικό λόγο.

Πιο συγκεκριμένα, στη συγκεκριμένη κλάση η πλειοψηφία των τυπικών αποσπασμάτων από την αντιπολίτευση προέρχεται από το Ποτάμι και αποκλειστικά από τον κ. Λυκούδη, σε μια προσπάθεια να οριοθετήσει ενδεχομένως τον πολιτικό του χώρο, καθώς αποτελεί ένα νέο-εισαχθέν πολιτικό κόμμα στο ελληνικό Κοινοβούλιο. Η ρητορική του κ. Λυκούδη ξεκινά δηλώνοντας την ευκολία με την οποία «η αντι-μνημονιακή στάση κατέρρευσε ως χάρτινος πύργος» (TA:4) κατηγορώντας τον ΣΥΡΙΖΑ για «αυταπάτη, που αποτελεί μέρος ιδεολογικής συγκρότησης ατομικών και συλλογικών φορέων» (TA:8) προσθέτοντας ότι «με αυτή τη γραμμή πορευτήκατε επί τρία χρόνια, πρόκειται για μια νηπιακή σκέψη» (TA:14). Παράλληλα όμως συγκροτείται και η εικόνα του Ποταμιού δηλώνοντας ότι «με την ίδια σταθερότητα και την ίδια σοβαρότητα...το ποτάμι θα πει για άλλη μια φορά το μεγάλο δικό του «όχι» στη χρεοκοπία και στη δραχμή» (TA:6) θεωρώντας ότι με την παραμονή της χώρας στην Ευρώπη και την υπερψήφιση του τρίτου Μνημονίου «φτάνουμε σε ένα σημαντικό ορόσημο στη μεταπολιτευτική πολιτική πορεία της χώρας» (TA: 5). Έτσι, το Ποτάμι παρουσιάζεται να μην ως μια προοδευτική δύναμη, αλλά «ώριμη», «σταθερή» και «σοβαρή», η οποία είναι αυστηρά φιλο-ευρωπαϊκή με οποιοδήποτε ενδεχόμενο κόστος.

Τα εναπομείναντα τέσσερα τυπικά αποσπάσματα προέρχονται από τη Νέα Δημοκρατία, τρία εκ των οποίων από τον κ. Χατζηδάκη, ο οποίος δράττεται της ευκαιρίας της φιλο-μνημονιακής μεταστροφής του ΣΥΡΙΖΑ ώστε να αποδομήσει την πρότερη αντι-μνημονιακή στάση της κυβέρνησης, χρησιμοποιώντας ειρωνεία. Πιο συγκεκριμένα αναφέρει ότι *«έχουμε να κάνουμε με μαρξιστικές απελευθερώσεις και με καθαγιασμένες εργαλειοθήκες το ΟΟΣΑ, που προφανώς οδηγούν προς τον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας»* (TA:13), και ότι η εισήγηση του τρίτου Μνημονίου *«είναι μια οφθαλμαπάτη, μια οπτασία, μια ψευδαίσθηση. Προφανώς έχουμε να κάνουμε με ένα αντι-μνημονιακό Μνημόνιο, ένα αριστερό μνημόνιο, ένα λεβέντικο και ηρωικό Μνημόνιο»* (TA:16). Με αυτό τον τρόπο ο κ. Χατζηδάκης γελοιοποιεί τη φιλο-μνημονιακή μεταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ και την προσπάθειά του να αιτιολογήσει τη μεταστροφή αυτή και υπενθυμίζει την ανακόλουθη στάση του ΣΥΡΙΖΑ, ο οποίος κατηγορούσε τις φιλο-μνημονιακές πρακτικές ότι κινητοποιούνται προς όφελος κάποιων μεγάλων συμφερόντων αναφορικά με την απελευθέρωση κάποιων «κλειστών» επαγγελμάτων (TA:15) , μια συνθήκη, όμως, η οποία

προβλέπεται και στο τρίτο Μνημόνιο. Το τελευταίο τυπικό απόσπασμα της ΝΔ στη συγκεκριμένη κλάση προέρχεται από τον Πρόεδρο της παράταξης, κ. Μειμαράκη, ο οποίος προειδοποιεί την Κυβέρνηση ότι η ΝΔ έχει ήδη συγκροτήσει ομάδες για να επεξεργαστούν πλήρως το Μνημόνιο (ΤΑ:12).

Στη συγκεκριμένη κλάση, η οποία αφορά την αιτιολόγηση της φιλο-μνημονιακής μεταστροφής του ΣΥΡΙΖΑ, το κυρίαρχο αφήγημα αποτελεί ότι η συγκυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ ΑΝΕΛ βρέθηκε προ διλήμματος και επέλεξε την παραμονή της χώρας στην Ευρώπη, με την υπογραφή ενός ακόμη Μνημονίου. Το Μνημόνιο αυτό αποτελεί «βελτιωμένη» έκδοση των προηγούμενων δύο, καθώς έτσι δίνεται η δυνατότητα για άσκηση οικονομικής πολιτικής, προσανατολισμένης προς τα πιο ευάλωτα κοινωνικά στρώματα και την ενίσχυση της πραγματικής οικονομίας. Η κυριότερη, όμως, επίδραση της φιλο-μνημονιακής μεταστροφής του ΣΥΡΙΖΑ αποτελεί η εξ ανάγκης επανα-οριοθέτηση όλων των υπόλοιπων πολιτικών κομμάτων. Ενώ στις κοινοβουλευτικές συζητήσεις για τα προηγούμενα δύο Μνημόνια η φιλο-και αντιμνημονιακή στάση ήταν ξεκάθαρη, η ένταξη του ΣΥΡΙΖΑ στον φιλο-μνημονιακό άξονα μετέβαλε όλη την υπάρχουσα δυναμική και ώθησε τα υπόλοιπα πολιτικά κόμματα είτε να «καλωσορίσουν» τον ΣΥΡΙΖΑ στον φιλο-μνημονιακό χώρο, είτε να ασκήσουν πιο ισχυρή κριτική με επίκεντρο την αλλαγή της στάσης αυτής.

Κλάση 2 – Κομματικές Οριοθετήσεις

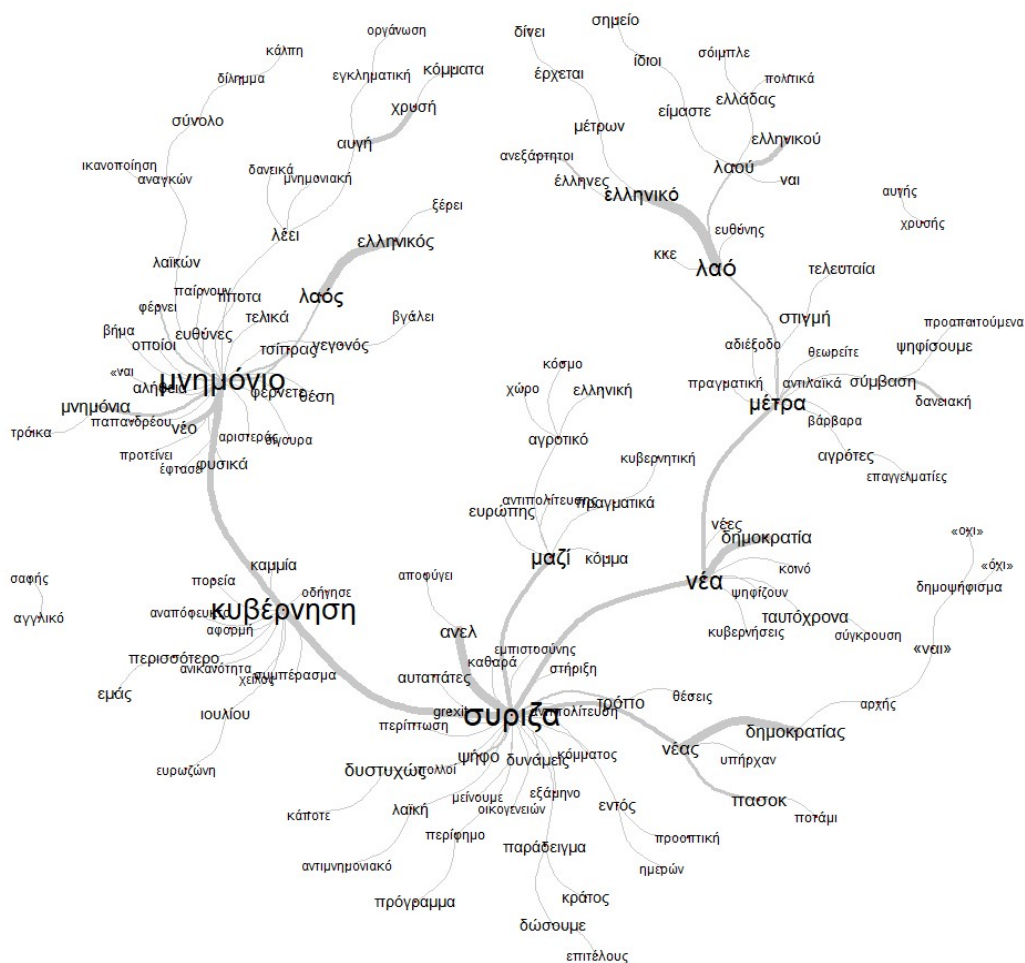
Η δεύτερη κλάση περιλαμβάνει λέξεις και έννοιες, οι οποίες παραπέμπουν στο ίδιο το πολιτικό σύστημα και στις κομματικές οριοθετήσεις και αποτελεί το 21,5% του συνόλου των λεκτικών επιλογών στη συγκεκριμένη κοινοβουλευτική συζήτηση, καθιστώντας την κλάση αυτή την τρίτη μεγαλύτερη. Η δεύτερη κλάση συνδέεται άμεσα με την πρώτη κλάση (βλ. Γράφημα 18) και οι στατιστικά σημαντικές κατηγορίες είναι το ΚΚΕ ($p < 0,0001$), οι ΑΝΕΛ ($p = 0,0016$) και η Χρυσή Αυγή ($p = 0,0063$). Στον ακόλουθο πίνακα (βλ. Πίνακα 14) απεικονίζονται οι λεκτικές επιλογές συνοδευόμενες από την αντίστοιχη στατιστική σημαντικότητά τους.

Λέξη	χ^2	Τιμή p
Σύριζα	54,86	$p < 0,0001$
ΑΝΕΛ	42,64	$p < 0,0001$
Νέα	38,33	$p < 0,0001$
Χρυσή	33,04	$p < 0,0001$
Αυγή	33,04	$p < 0,0001$
Φυσικά	33,04	$p < 0,0001$
Ελληνικό	32,62	$p < 0,0001$

Ψήφο	30,95	p < 0,0001
Μαζί	29,74	p < 0,0001
Κόμματα	29,34	p < 0,0001
ΠΑΣΟΚ	28,86	p < 0,0001
Λαός	27,48	p < 0,0001
Νέας	26,48	p < 0,0001
Λαό	25,90	p < 0,0001
Ελληνικός	25,76	p < 0,0001
Μέτρα	25,54	p < 0,0001
Τσίπρας	23,86	p < 0,0001
Δυστυχώς	23,51	p < 0,0001
Κυβέρνηση	23,05	p < 0,0001
Αυταπάτες	21,97	p < 0,0001
Μνημόνιο	21,54	p < 0,0001
Φέρνετε	20,74	p < 0,0001
Ίδιοι	20,74	p < 0,0001
Δημοκρατία	20,61	p < 0,0001
«Ναι»	20,40	

Πίνακας 14:Μνημόνιο 3: Πίνακας στατιστικής σημαντικότητας λεκτικών επιλογών της δεύτερης κλάσης

Από τις παραπάνω λεκτικές επιλογές αποτυπώνονται τα πολιτικά κόμματα «ΣΥΡΙΖΑ» ($x^2 = 54,86$, $p < 0,0001$), «ΑΝΕΛ» ($x^2 = 42,64$, $p < 0,0001$), «Χρυσή Αυγή» ($x^2 = 33,04$, $p < 0,0001$) αλλά και το «ΠΑΣΟΚ» ($x^2 = 28,86$, $p < 0,0001$), η επίκληση στον «λαό» ($x^2 = 27,48$, $p < 0,0001$), η «κυβέρνηση» ($x^2 = 23,05$, $p < 0,0001$) και «αυταπάτες» ($x^2 = 21,97$, $p < 0,0001$), «Μνημόνιο» ($x^2 = 21,54$, $p < 0,0001$) και το «Ναι» ($x^2 = 20,40$, $p < 0,0001$) ως το αποτέλεσμα του Δημοψηφίσματος που διενεργήθηκε. Εξ αυτών φαίνεται ότι η συγκεκριμένη κλάση αποτελείται από επιθέσεις προς την συγκυβέρνηση σε μια προσπάθεια πολιτικής οριοθέτησης και κομματικής τοποθέτησης. Για τη διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στις στατιστικά σημαντικά λέξεις και τη σύνδεσή τους βάσει συν-εμφάνισης, ακολουθεί η συνδυαστική χαρτογράφηση των κύριων λεκτικών επιλογών της δεύτερης κλάσης (Γράφημα 23).

Γράφημα 23: Μνημόνιο 3: Συνδετική χαρτογράφηση κύριων λεκτικών επιλογών δεύτερης κλάσης

Από το ανωτέρω γράφημα διαφαίνεται η επικέντρωση του πολιτικού λόγου στον ΣΥΡΙΖΑ και τους ΑΝΕΛ, στην Κυβέρνηση, στο Μνημόνιο, στα «νέα μέτρα» και τον «ελληνικό λαό». Ο ΣΥΡΙΖΑ και οι ΑΝΕΛ κατηγορούνται για αυταπάτες, για το εικαζόμενο Grexit, ενώ ως «κυβέρνηση» υπό όρους «ανικανότητας» οδήγησε στο «αριστερό» «Μνημόνιο» τον «ελληνικό λαό». Παράλληλα, τα «νέα μέτρα» πλαισιώνονται ως «βάρβαρα» και «αντιλαϊκά» ενώ ενδιαφέρον αποτελεί η σύμπλεξη των λέξεων «εγκληματική», «Χρυσή», «Αυγή». Για την περαιτέρω, όμως, διερεύνηση της κλάσης και των συνδετικών κόμβων της πολιτικής ρητορικής, ακολουθούν τα είκοσι πιο τυπικά αποσπάσματα της πρώτης κλάσης, ώστε να αναζητηθεί ο τρόπος με τον οποίο τα αντιπολιτευτικά κόμματα χρησιμοποίησαν ρητορικές επιθέσεις ώστε να μειώσουν την αξιοπιστία της κυβέρνησης και παράλληλα να οριοθετήσουν τον κομματικό τους ζωτικό χώρο.

1. το τρίτο **μνημόνιο τελικά** είναι και τυπικά **γεγονός** με τις υπογραφές της συγκυβέρνησης **συριζα ανελ** που αποδείχθηκαν άξιοι συνεχιστές της συγκυβέρνησης της **νέας δημοκρατίας** και του **πασοκ** και όλοι πλέον **μαζί φυσικά** και το **ποτάμι** απόψε θα ψηφίσουν το **νέο** σφαγιασμό του **ελληνικού λαού των λαϊκών οικογενειών** της πατρίδας μας (Κουτσούμπας, Γ.Γ. ΚΚΕ, Τιμή: 313,66)
2. όλη αυτή η **κατάσταση** που βιώνουμε κυρίως τους τελευταίους μήνες αποδεικνύει ότι η συγκυβέρνηση **συριζα ανελ** και αυτό το ιδιότυπο σύμπλεγμα **τελευταία μαζί** με όλα τα άλλα **κόμματα** της **αντιπολίτευσης από τη νέα δημοκρατία** έως τη **χρυσή αυγή** (Κουτσούμπας, Γ.Γ. ΚΚΕ, Τιμή: 301,27)
3. και να καταψηφίζεις το **μνημόνιο** από τη μια μεριά και από την άλλη να θέλεις να είσαι και να εξακολουθείς να είσαι αντιμνημονιακός στηρίζοντας μια **μνημονιακή κυβέρνηση** προ **ημερών** είδα σε ένα τηλεπαράθυρο έναν εκπρόσωπο της **νέας δημοκρατίας** να λέει ότι η **χρυσή αυγή** έχει υπόγεια συμφωνία με τον **συριζα** (Μιχαλολιάκος, Γ.Γ. Χρυσής Αυγής, Τιμή: 231,16)
4. εμείς ως **νέα δημοκρατία** λέμε «**ναι**» στη συμφωνία κυρίως για να **μεινουμε** στο λιμάνι ασφαλείας της **ευρώπης** και της ευρωζώνης αλλά το ότι τοποθετούμαστε με αυτόν τον **τρόπο** δεν σημαίνει σε καμμία **περίπτωση** ότι **δίνουμε** συγχωροχάρτι στο **συριζα** και στους **ανελ** γι αυτό το τραγικό **εξάμηνο** (Χατζηδάκης, ΝΔ, Τιμή: 222,28)
5. πρόκειται δηλαδή για **νέα βάρβαρα αντιλαϊκά μέτρα μέτρα** τα οποία δεν τόλμησαν να **πάρουν** οι προηγούμενες **κυβερνήσεις** της **νέας δημοκρατίας** και του **πασοκ** και αυτό από μόνο του επιβεβαιώνει την **πραγματική** χρησιμότητα του **συριζα** (Καραθανασόπουλος, ΚΚΕ, Τιμή: 216,36)
6. **δημοκρατία** δεν υφίσταται ο κ **παπανδρέου** ξεκίνησε με το «λεφτά υπάρχουν» και κατέληξε στο **μνημόνιο** ο κ **σαμαράς** κύριοι **έλεγε** «**λάθος**» το **μνημόνιο** αλλά **μνημόνιο** ψήφισε **δυστυχώς** και η **κυβέρνηση συριζα ανελ** τώρα τι κάνει (Λαφαζάνης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 196,25)
7. θεωρούμε **απαράδεκτη** τη διαδικασία που επιλέγει η **κυβέρνηση συριζα ανελ** χωρίς να πρωτοτυπεί για να φέρει σε κύρωση τη **νέα δανειακή σύμβαση** και το τρίτο **μνημόνιο συριζα ανελ** με τη διαδικασία του κατεπείγοντος όπως έκαναν και οι προηγούμενες **κυβερνήσεις** που τότε ως **αντιπολίτευση** το **κατάγγελλε** (Καραθανασόπουλος, ΚΚΕ, Τιμή: 193,40)
8. τα **μέτρα** του νέου μνημονίου του **συριζα** είναι σκληρά και αυστηρά δεν καλύπτεται με κανέναν **τρόπο** ούτε η **νέα δημοκρατία** ούτε το **πασοκ** ούτε το **ποτάμι** που θα υπερψηφίσουν τη συμφωνία αυτή (Μιχαλολιάκος, Γ.Γ. Χρυσής Αυγής, Τιμή: 186,05)
9. τα **μνημόνια** του **πασοκ** και τα **μνημόνια** της συγκυβέρνησης **νέας δημοκρατίας** και **πασοκ** αξιοποιεί διατηρεί το **σύνολο** των **αντιλαϊκών μέτρων** το **σύνολο** του νομοθετικού **πλαίσιου** και **ταυτόχρονα** υλοποιεί και προσθέτει **νέα μέτρα** τα οποία είτε **υπήρχαν** στα προηγούμενα **μνημόνια** και δεν εφαρμόστηκαν είτε δεν τα **εφάρμοσαν** οι προηγούμενες **κυβερνήσεις** (Καραθανασόπουλος, ΚΚΕ, Τιμή: 184,50)
10. δεν έφταναν μόνο αυτά οι **καπιταλιστές** διαμέσου της **ευρωπαϊκής ένωσης** αλλά και των **κυβερνήσεων** του **πασοκ** της **νέας δημοκρατίας** αλλά και της **κυβέρνησης συριζα ανελ** σήμερα δεν άφησαν **τίποτα** όρθιο (Κουτσούμπας, Γ.Γ. ΚΚΕ, Τιμή: 183,81)
11. να μην παγιδευτούν σε **νέα** επίδοξα **αναχώματα** και σε όσους σήμερα διαφοροποιούνται δήθεν από τα **μνημόνια** ενώ ορκίζονταν μέχρι σήμερα **πίστη** στον **συριζα** και ότι **τάχα** αυτοί θα

διορθώσουν την **κυβέρνηση** όπως λέγανε παγιδεύοντας όμως το **λαό** σε **νέες αυταπάτες** σε μάταιες ελπίδες (Κουτσούμπας, Γ.Γ. ΚΚΕ, Τιμή: 183,64)

12. το «**όχι**» και το «**ναι**» είχαν **τελικά** έναν **κοινό** παρονομαστή όπως προειδοποιούσε μόνο το κομμουνιστικό **κόμμα ελλάδας** το τρίτο **μνημόνιο** δηλαδή που προκύπτει από την **τρίκα** το κουαρτέτο το **δημοψήφισμα τελικά** ήταν το άλλοθι για **νέα βάρβαρα μέτρα** και **μνημόνια** (Κουτσούμπας, Γ.Γ. ΚΚΕ, Τιμή: 179,17)
13. και από αυτήν την άποψη η συμφωνία την οποία **φέρνει η κυβέρνηση το μνημόνιο** τσίπρα δηλαδή το **μνημόνιο συριζα ανελ** δεν είναι μία συμφωνία η οποία **έρχεται** ως κεραυνός εν αιθρία αλλά δρα συμπληρωματικά στα δύο προηγούμενα **μνημόνια** (Καραθανασόπουλος, ΚΚΕ, Τιμή: 176,72)
14. μάταια ο κ **τσίπρας** το κυβερνητικό επιτελείο τις τελευταίες μέρες προσπαθούν να αποπροσανατολίσουν και να εμφανιστούν μπροστά στον **ελληνικό λαό** ότι **παίρνουν μέτρα** προς το συμφέρον των **λαϊκών αναγκών** την ίδια ώρα που έχουν καταθέσει στη βουλή το **νέο μνημόνιο** του αίσχους (Κουτσούμπας, Γ.Γ. ΚΚΕ, Τιμή: 171,40)
15. όμως εσείς ψηφίζετε **μαζί** με τον **συριζα** το **μνημόνιο** τα ίδια και από πλευράς του **συριζα** ότι εμείς συνεργαζόμαστε με τη **νέα δημοκρατία** μην αγωνιάτε δεν **είμαστε** με κανέναν από τους δυο **είμαστε έλληνες** εθνικιστές (Μιχαλολιάκος, Γ.Γ. Χρυσής Αυγής, Τιμή: 171,10)
16. **πραγματικά** είναι σουρεαλιστική αυτή η εικόνα ερμηνεύει κατά το δοκούν την **ψήφο** του μισού **συριζα** στα νομοσχέδια που του αρέσουν και τα ψηφίζετε όλοι **μαζί** όπως ήταν και το **μεταναστευτικό** που δεν ψήφισαν οι **ανελ** (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 168,61)
17. όπως επίσης και τη **στήριξη** από τη **νέα δημοκρατία** το **πασοκ** και το **ποτάμι** γι αυτόν ακριβώς το λόγο κι είναι έωλα τα επιχειρήματα τα οποία χρησιμοποιεί σήμερα η **κυβέρνηση** να πείσει για την αναγκαιότητα της **νέας** δανειακής σύμβασης και του νέου μνημονίου (Καραθανασόπουλος, ΚΚΕ, Τιμή: 162,89)
18. και πράγματι είναι **γεγονός** ότι αυτή τη **στιγμή** από το **νέο μνημόνιο** του **συριζα** θα πληγούν όχι μόνο οι **αγρότες** αλλά και οι ελεύθεροι **επαγγελματίες** και **πολλοί** άλλοι κλάδοι όμως το χειρότερο απ όλα είναι ότι δεν θα αποδώσουν αυτά τα **μέτρα** και θα βρεθούμε σε **νέο αδιέξοδο** (Μιχαλολιάκος, Γ.Γ. Χρυσής Αυγής, Τιμή: 159,74)
19. πλην των ελαχίστων παρόντων συναδέλφων της **νέας δημοκρατίας** και ημών των βουλευτών του **συριζα** εκ των οποίων απ ό τι βλέπω οι πιο **πολλοί** που είναι παρόντες ψήφισαν είτε εναντίον είτε κατά με μια διαφοροποιημένη **ψήφο «ναι»** επί της **αρχής** (Κωνσταντοπούλου, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 157,63)
20. και το ψήφισε όλος **μαζί** ο **συριζα** και πέρασε ερμηνεύει την **ψήφο** της **αντιπολίτευσης** για τα ζητήματα της συμφωνίας με την ευρώπη και εκμεταλλεύεται τη σταθερή **πορεία** που έχουμε χαράξει για να **μεινουμε** στην ευρώπη και ερμηνεύει **ταυτόχρονα** με τον **τρόπο** που θέλει την αρνητική **ψήφο** του μισού **συριζα** σε αυτά τα νομοσχέδια (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 155,68)

Η πλειοψηφία των ανωτέρω τυπικών αποσπασμάτων προέρχεται από το ΚΚΕ και πιο συγκεκριμένα από τον Γενικό Γραμματέα του ΚΚΕ, κ. Κουτσούμπα και τον κ. Καραθανασόπουλο. Ο κ. Κουτσούμπας επιτίθεται στην συγκυβέρνηση θεωρώντας τους «*άξιους συνεχιστές της συγκυβέρνησης ΝΔ και ΠΑΣΟΚ*» ενώ παράλληλα «*όλοι μαζί φυσικά και το ποτάμι απόψε, θα ψηφίσουν το νέο σφαγιασμό του ελληνικού λαού των λαϊκών οικογενειών της πατρίδας μας*» (ΤΑ:1). Συνεχίζοντας, παραλληλίζει τον

ΣΥΡΙΖΑ όχι μόνο με το ΠΑΣΟΚ και τη ΝΔ, αλλά πλέον με όλους τους «καπιταλιστές διαμέσου της ΕΕ» (ΤΑ: 10). Ο κ. Κουτσούμπας θεωρεί ότι μάταια ο ΣΥΡΙΖΑ προσπαθεί να πείσει τον ελληνικό λαό ότι τα μέτρα προσανατολίζονται υπέρ των λαϊκών αναγκών, από τη στιγμή που υπογράφει το τρίτο Μνημόνιο (ΤΑ:1) και τον κατηγορεί ότι καλλιέργησε αυταπάτες και παγίδευσαν τον λαό σε μάταιες ελπίδες (ΤΑ:11) ενώ αναφορικά με το δημοψήφισμα ο κ. Κουτσούμπας υποστηρίζει ότι *«ήταν τελικά το άλλοθι για νέα βάρβαρα μέτρα και Μνημόνια»* (ΤΑ:12). Στο ίδιο ρητορικό μοτίβο κινείται και ο κ. Καραθανασόπουλος μιλώντας για *«νέα βάρβαρα, αντιλαϊκά μέτρα, τα οποία δεν τόλμησαν να πάρουν οι προηγούμενες κυβερνήσεις και αυτό μόνο του επιβεβαιώνει την πραγματική χρησιμότητα του ΣΥΡΙΖΑ»* (ΤΑ:5) και κατηγορεί την κυβέρνηση όχι μόνο για την συνέχιση των αντιλαϊκών μέτρων που προβλέπονταν στα δύο πρώτα Μνημόνια, αλλά και για επιπρόσθετα αντιλαϊκά μέτρα (ΤΑ:9, 13, 17). Συνολικά το ΚΚΕ αποδομεί την προηγούμενη ρητορική του ΣΥΡΙΖΑ περί λαϊκού ερείσματος και πάλης για το λαϊκό συμφέρον, όπως αυτά είχαν αποτυπωθεί στις προηγούμενες κοινοβουλευτικές συζητήσεις για τα δύο Μνημόνια, και τον θεωρεί γνήσιο συνεχιστή των αντι-λαϊκών, μνημονιακών πολιτικών. Με αυτό τον τρόπο το ΚΚΕ συγκροτεί την εικόνα του ως το μοναδικό, πλέον, πολιτικό κόμμα, το οποίο παραμένει υπέρ των λαϊκών και εργατικών τάξεων σε αντίθεση με τον, πλέον, φιλο-μνημονιακό ΣΥΡΙΖΑ.

Η Χρυσή Αυγή, δια στόματος του Γενικού Γραμματέα κ. Μιχαλολιάκου, κατηγορεί τον ΣΥΡΙΖΑ για τα πολύ σκληρά και αυστηρά μέτρα που προβλέπονται στο τρίτο Μνημόνιο (ΤΑ: 8), το οποίο δεν θα πλήξει μόνο τους αγρότες και τους ελεύθερους επαγγελματίες, αλλά θα φέρει τη χώρα σε νέο αδιέξοδο (ΤΑ: 18). Τα εναπομείναντα τυπικά αποσπάσματα από τον κ. Μιχαλολιάκο αντικρούουν την άποψη ότι το κόμμα του συνεργάστηκε υπογείως με τον ΣΥΡΙΖΑ δηλώνοντας ότι *«μην αγωνιάτε, δεν είμαστε με κανέναν, είμαστε Έλληνες εθνικιστές»* (ΤΑ: 15). Με αυτό τον τρόπο η Χρυσή Αυγή οριοθετεί τον πολιτικό της χώρο, προτάσσοντας ως κυρίαρχο αφήγημα το «εθνικιστικό» και συγκροτώντας την αντι-μνημονιακή της στάση αναφορικά με το εθνικιστικό της αφήγημα. Η Χρυσή Αυγή πολύ εύκολα τοποθετήθηκε στο νέο κοινοβουλευτικό σχήμα, καθώς η εθνικιστική στάση δεν είχε ξεπεράσει το κατώφλι του 3% και τώρα για πρώτη φορά βρίσκεται στην ελληνική Βουλή. Έτσι, δεν χρειάζεται να προβεί σε εκτενείς ρητορικούς ανταγωνισμούς με τα υπόλοιπα πολιτικά κόμματα, καθώς έχει ήδη «μονοπωλήσει» το εθνικιστικό αφήγημα.

Τέλος, η Νέα Δημοκρατία, μέσω των τυπικών αποσπασμάτων του προέδρου του κόμματος κ. Μειμαράκη, θεωρεί ότι ο ΣΥΡΙΖΑ εκμεταλλεύτηκε τη σταθερή πορεία που ήδη είχε χαράξει η ΝΔ (ΤΑ:20), δηλώνει την φιλο-μνημονιακή της στάση για «να μείνουμε στο λιμάνι ασφαλείας της Ευρώπης και της Ευρωζώνης» (ΤΑ: 4) αλλά παράλληλα δηλώνει ότι «δεν δίνουμε συγχωροχάρτι στον ΣΥΡΙΖΑ και τους ΑΝΕΛ γι' αυτό το τραγικό εξάμηνο» (ΤΑ:4) και ασκεί έντονη κριτική για τις αντιπολιτευτικές φωνές εντός του ΣΥΡΙΖΑ (ΤΑ:20). Με αυτό τον τρόπο η ΝΔ εμφανίζεται στη συγκεκριμένη κλάση ως η σταθερή φιλο-ευρωπαϊκή δύναμη, παρά την αντι-μνημονιακή της στάση αναφορικά με το πρώτο Μνημόνιο.

Τα εναπομείναντα δύο τυπικά αποσπάσματα ανήκουν στον κ. Λαφαζάνη και την κα Κωνσταντοπούλου (ΤΑ: 6 και 19 αντιστοίχως), οι οποίοι ασκούν κριτική στην κυβέρνηση για τη φιλο-μνημονιακή της μεταστροφή και την υπογραφή του τρίτου Μνημονίου.

Συνολικά, η συγκεκριμένη κλάση αφορούσε τις κομματικές διαφοροποιήσεις και οριοθετήσεις των αντιπολιτευτικών κομμάτων, οι οποίες προκλήθηκαν από την φιλο-μνημονιακή μεταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ.

Κλάση 3 – Η Ώρα του Πρωθυπουργού

Η τρίτη κλάση αποτελεί την δεύτερη μεγαλύτερη κλάση (βλ. Γράφημα 18) και οι στατιστικά σημαντικές κατηγορίες είναι η ΝΔ ($p < 0,0001$), το Ποτάμι ($p = 0,0020$), η Χρυσή Αυγή ($p = 0,0025$) ενώ ενδιαφέρον αποτελεί το γεγονός ότι ως μεταβλητή «Ομιλητής», στατιστικά σημαντική κατηγορία είναι και ο κ. Βαρουφάκης ($p < 0,0001$). Στον ακόλουθο πίνακα (βλ. Πίνακα 13) απεικονίζονται οι λεκτικές επιλογές συνοδευόμενες από την αντίστοιχη στατιστική σημαντικότητά τους.

Λέξη	χ^2	Τιμή p
Κύριε	72,80	$p < 0,0001$
Εκλογές	42,64	$p < 0,0001$
Πρωθυπουργέ	50,06	$p < 0,0001$
Εσείς	42,57	$p < 0,0001$
Εγώ	32,55	$p < 0,0001$
Βρείτε	31,74	$p < 0,0001$
Μήνες	29,62	$p < 0,0001$
Ψέματα	29,27	$p < 0,0001$
Είστε	29,05	$p < 0,0001$
Τσακαλώτος	25,76	$p < 0,0001$
Ξέρετε	25,48	$p < 0,0001$
Τσίπρα	25,10	$p < 0,0001$
Καλύτερα	20,93	$p < 0,0001$

Από το παραπάνω γράφημα (Γράφημα 24) διαφαίνεται η σύνδεση του κόμβων «εσείς» με το «κύριε Πρωθυπουργέ», υπογραμμίζοντας την κεντρικότητα του ρητορικού περιεχομένου της κλάσης αναφορικά με τον κ. Τσίπρα. Παράλληλα διακρίνονται οι κόμβοι «συμφωνία», «μνημόνιο» και «εκλογές», ενδεχομένως περιγράφοντας την μεταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ και τη νέα συμφωνία που εισήγαγε προς ψήφιση στην κοινοβουλευτική συζήτηση, δηλαδή το «αριστερό Μνημόνιο» και περιγράφοντας το νέο αίτημα για εκλογές, καθώς η αντι-μνημονιακή ρητορική του ΣΥΡΙΖΑ προ εκλογών μετατοπίστηκε σε φιλο-μνημονιακή δύναμη μετά το δημοψήφισμα και την εισαγωγή του τρίτου Μνημονίου, χάνοντας έτσι την προεκλογική του αξιοπιστία. Για την περαιτέρω, όμως, διερεύνηση της κλάσης και των συνδεδετικών κόμβων της πολιτικής ρητορικής, ακολουθούν τα είκοσι πιο τυπικά αποσπάσματα της τρίτης κλάσης, ώστε να αναζητηθεί ο τρόπος με τον οποίο οι αντιπολιτευτικές δυνάμεις επιτέθηκαν ρητορικά προσωπικά στον κ. Τσίπρα.

1. αποφασίστε το για να τελειώνουμε λοιπόν **κύριε πρωθυπουργέ εσείς** θα έχετε την **ευθύνη εσείς είστε** ο κυβερνήτης της χώρας εμείς σας το **αναγνωρίζουμε** αυτό πάρτε απόφαση και αν οποιοσδήποτε **βουλευτής** σας ξαναμιλήσει για **εκλογές** τότε να του **κάνετε** παρατήρηση και μάλιστα δημοσίως (Βαρουφάκης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 293,47)
2. η κυρία γεροβασίλη **είπε** ότι αυτό δεν λύνεται πρέπει να **πάμε** σε **εκλογές** λοιπόν **εγώ** τι **είπα** για να **το ξεκαθαρίσουμε κύριε βούτση** δεν απευθύνομαι σε **εσάς** και **εσείς** αναλώσιμος είσαστε ((Βαρουφάκης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 280,55)
3. εμείς **μπορούμε** να **βοηθήσουμε** να συσπειρωθείτε αλλά όχι και τόσο για να ξεκαθαρίσουμε **κύριε πρωθυπουργέ** σας **λέω** ότι από **δευτέρα** πρέπει να **βρείτε λύση** αυτό το σκληνικό δεν **πάει** το **καταλαβαίνετε** και **εσείς** ρε **παιδί** μου (Βαρουφάκης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 260,80)
4. σας το **λέω κύριε πρωθυπουργέ** γιατί **είστε** αντιμετώπος με τους δαίμονες που **εσείς** ο ίδιος κατασκευάσατε **εσείς** ο ίδιος έχετε την **ευθύνη** γι αυτούς όλους τους δαίμονες που βλέπετε μπροστά σας πολλές φορές και **σκέφτεστε** πώς πηγαίνατε όταν **ήσασταν** μαζί σύντροφοι (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 245,27)
5. αφού δεν υπάρχει θέμα εκλογών **κύριε πρωθυπουργέ βρείτε λύση** **εγώ** σας παρακαλώ να **βρείτε λύση** για το **καλό** της χώρας **σάς** το **λέω** και για το **καλό** το δικό σας **κιάλας** (Βαρουφάκης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 230,55)
6. **κύριε πρωθυπουργέ** ή θα δημιουργήσετε κλίμα σταθερότητας για να προχωρήσει η **συμφωνία** και να βρούμε **λύση μέσα** από αυτή τη βουλή μαζεύοντας τους υπουργούς σας και την **πρόεδρο** της βουλής είναι **δική** σας η **ευθύνη** δεν μπορεί άλλο να το **παίζετε θύμα** ή θα **βρείτε άλλη λύση** (Βαρουφάκης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 214,12)
7. **κάπως** έτσι καταστρέψατε τις **διακοπές** των ελλήνων και ένα μεγάλο τμήμα της οικονομίας πέντε χρόνια τώρα **κύριε πρωθυπουργέ εσείς** και τα φερέφωνα σας **λέγατε** ότι όποιοι δεν συμφωνούν μαζί σας όποιοι σας κάνουν κριτική είναι **γερμανοτσολιάδες** και προσκνημένοι (Θεοδωράκης, Πρόεδρος Ποτάμι, Τιμή: 188,30)

8. τώρα **εσείς** τα εξυπηρετείτε και είναι τα ίδια συμφέροντα έχετε **καταλάβει** ότι καταργείτε το εκασ έχετε **καταλάβει** ότι η κοινωνική σας πολιτική και το κοινωνικό σας πρόσωπο το **αριστερό** δεν υπάρχει δεν υπάρχει **κύριε πρωθυπουργέ** (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 187,75)
9. όμως θα αναφερθώ στον **πρόεδρο** της νέας δημοκρατίας και θα **πω** το εξής σας άκουσα **κύριε** πρόεδρε να ζητάτε από **εμένα προσωπικά** και από την κυβέρνηση να δώσω ένα τέλος στο πολιτικό παράδοξο και στον πολιτικό σουρεαλισμό από **δευτέρα** αν κατάλαβα **καλά** προτρέποντάς με να πάω σε **εκλογές** (Τσίπρας, Πρωθυπουργός, Τιμή: 186,58)
10. η πατρίδα **κύριε τσίπρα** θέλει αναγέννηση κι **εσείς είστε** ακόμη επί της διαδικασίας οι βουλευτές του ποταμιού θα ψηφίσουμε τη **συμφωνία** όχι από καθήκον απέναντι στους εταίρους μας **αλλά** από καθήκον απέναντι στους **έλληνες** να μην **πάνε** χαράμι οι κόποι τους να μην βρεθούμε εκτός ευρώπης (Θεοδωράκης, Πρόεδρος Ποτάμι, Τιμή: 184,33)
11. **εγώ** λοιπόν σας **είπα** ότι δεν **μπορώ** να αποτρέψω **εκλογές** δεν **μπορώ** να επιβάλλω **εκλογές** η αντιπολίτευση δεν μπορεί και **είμαι σίγουρος** πως είτε σας **πω** να **κάνουμε** είτε σας **πω** να μην **κάνουμε** θα **κάνετε** αυτό που σας βολεύει (Βαρουφάκης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 176,56)
12. **βρείτε λύση κύριε πρωθυπουργέ** (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 172,57)
13. επίσης να **ξέρετε** ότι απορώ πώς δεχθήκατε **κύριε πρωθυπουργέ** το 23% **φπα** στην ιδιωτική **παιδεία** όχι μόνο στα ιδιωτικά σχολεία **αλλά** και στα ιεκ και σε όλα (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 171,00)
14. μόλις **καταλάβει** ότι δεν του **κάνετε** σας «αδειάζει» δεν τον «αδειάζατε» **εσείς** τον **πρωθυπουργό** ο **πρωθυπουργός** κάνει τις **επιλογές** βεβαίως **εσάς** επειδή **ήσασταν** υπουργός **μπορούσε** να σας **αλλάξει** **όποτε** θέλει (Βαρουφάκης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 166,25)
15. εν **πάση περιπτώσει** οι άλλοι είναι βουλευτές μπορούν είναι πρόεδρος της βουλής είναι πολιτειακός παράγων οι **υπουργοί** και ιδιαίτερα η κυβερνητική εκπρόσωπος εκφράζει **εσάς εσείς είστε** ο υπεύθυνος **εγώ** λοιπόν σας **λέω** (Βαρουφάκης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 165,61)
16. για το νόμο διαμαντοπούλου που δεν υπάρχει **κύριε** μητσοτάκη και μια σειρά άλλες αλλαγές ίσως **ήμουν** λίγο εκνευρισμένος γιατί όταν **έχεις** διαπραγματευθεί **είκοσι τέσσερις ώρες** για να **κάνεις** αυτές τις αλλαγές και πηγαίνετε στα κανάλια και **λέτε** ότι ο σταθάκης και ο **τσακαλώτος** πίνανε καφέδες (Τσακαλώτος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 163,77)
17. η χώρα για να το **ξεκαθαρίσουμε** χρειάζεται κυβερνήτη πρέπει να κυβερνηθεί δεν **είστε** κυβερνήτης **κύριε πρωθυπουργέ** και μάλιστα εξαφανισμένος (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 155,31)
18. αυτό όμως **ξέρετε** προϋποθέτει ότι σας **αναγνωρίζουμε** το τεκμήριο της αξιοπιστίας λυπάμαι **κύριε πρωθυπουργέ** αλλά αυτό δεν συμβαίνει τα θέσαμε και τα θέτουμε ως προϋποθέσεις και **εγγυήσεις** για την επιτυχία του δύσκολου εγχειρήματος για τη χώρα (Γεννηματά, Πρόεδρος ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 155,14)
19. ε λοιπόν την πλήρη **διάλυση** της χώρας η νέα δημοκρατία θα την σταματήσει με τη συμπαγή και ολοκληρωμένη παρουσία της ακριβώς γιατί δεν έχετε το δικαίωμα αυτό και σας το **λέω κύριε πρωθυπουργέ** μιας και ήρθατε ότι **τελικά** πραγματικά είναι σουρεαλιστική **εικόνα** (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 153,99)

20. φίλης μάς λέει «αν πέσουμε **κάτω** από 120 θα **πάμε** για **εκλογές**» κανείς δεν το **είπε** τώρα κανείς δεν **έχει μιλήσει** για **εκλογές βρε** τι έχουμε πάθει **εγώ** μίλησα (Βαρουφάκης, ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 153,20)

Η πλειοψηφία των ανωτέρω τυπικών αποσπασμάτων προέρχεται από τον κ. Βαρουφάκη, Υπουργό Οικονομικών προ Δημοψηφίσματος και Βουλευτή κατά τη διάρκεια της κοινοβουλευτικής συζήτησης, ο οποίος αποτελεί έναν από τα στελέχη του ΣΥΡΙΖΑ που άσκησαν έντονη κριτική για τη φιλο-μνημονιακή μεταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ και σύντομα βρέθηκε εκτός κυβέρνησης. Το βασικό αίτημα του κ. Βαρουφάκη προς τον πρωθυπουργό είναι να «βρει μια λύση» (ΤΑ:1, 5, 6). Η «λύση» αυτή ουσιαστικά εμπεριέχει την αιτιολόγηση της ασυμφωνία μεταξύ της πρώην αντι-μνημονιακής ρητορικής του κ. Τσίπρα και του ΣΥΡΙΖΑ ως πολιτικό κόμμα και της νυν φιλο-μνημονιακής του στάσης. Το βασικό διακύβευμα δεν αποτελεί πια η έννοια του «χρέους», της «Ευρώπης», της «Ελλάδας», του «Μνημονίου» όπως στις κοινοβουλευτικές συζητήσεις για τα προηγούμενα δύο Μνημόνια, αλλά η ευρύτερη πολιτική συζήτηση έχει επικεντρωθεί στη φιλο-μνημονιακή μεταστροφή της συγκυβέρνησης και του τρόπου με τον οποίο καλείται να διαχειριστεί τη νέα φιλο-μνημονιακή πραγματικότητα. Η μεταστροφή αυτή έχει οδηγήσει σε μείωση της αξιοπιστίας του ΣΥΡΙΖΑ ως αντι-μνημονιακή πηγή, γεγονός που χρησιμοποιείται από την αξιωματική αντιπολίτευση και τα υπόλοιπα αντιπολιτευτικά πολιτικά κόμματα.

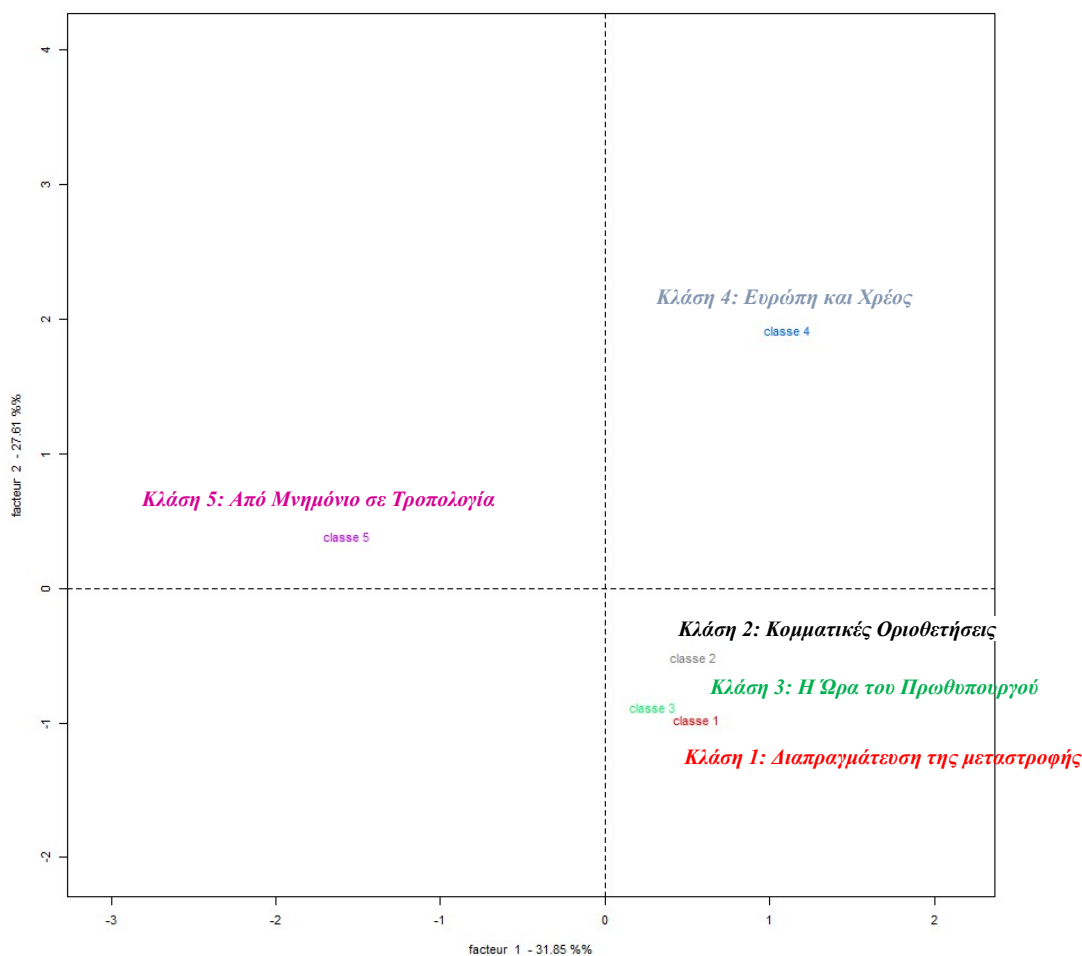
Πιο συγκεκριμένα, η ΝΔ, δια στόματος του Προέδρου του κόμματος κ. Μειμαράκη, αποδομεί συγκρουσιακά την «αριστερή» στάση του ΣΥΡΙΖΑ ψηφίζοντας το τρίτο Μνημόνιο, καθώς σε αυτό προβλεπόταν η κατάργηση του ΕΚΑΣ, η εξυπηρέτηση των ίδιων συμφερόντων, ενάντια στα οποία είχε στραφεί ο ΣΥΡΙΖΑ ως αντιπολίτευση και η περαιτέρω συρρίκνωση της κοινωνικής πολιτικής (ΤΑ: 8, 13). Επιπροσθέτως ο κ. Μειμαράκης θεωρεί ότι η Ελλάδα χρειάζεται «κυβερνήτη» και ο κ. Τσίπρας δεν είναι κυβερνήτης, αλλά είναι «εξαφανισμένος» (ΤΑ: 17). Η κριτική αυτή βασίζεται στο χρονικό διάστημα «αμηχανίας» της συγκυβέρνησης να διαχειριστεί όχι μόνο την φιλο-μνημονιακή της μεταστροφή αλλά και να διαχειριστεί τις εσωκομματικές συγκρούσεις και διαφοροποιήσεις στον ΣΥΡΙΖΑ. Αυτές οι συγκρούσεις αποτελούν ένα καλό έναυσμα για τη ΝΔ να προτάξει την δική της αξιοπιστία δηλώνοντας ότι «την πλήρη διάλυση της χώρας, η Νέα Δημοκρατία θα τη σταματήσει με τη συμπαγή και ολοκληρωμένη παρουσία της» (ΤΑ: 19), καθώς ο κ. Τσίπρας έχει έρθει αντιμέτωπος με «δαίμονες, που εσείς ο ίδιος κατασκευάσατε, εσείς ο ίδιος έχετε την ευθύνη για όλους αυτούς τους δαίμονες που

βλέπετε μπροστά σας» (ΤΑ: 4). Εξ αυτών, η εσωκομματική σύγκρουση και η διατήρηση της αντι-μνημονιακής στάσης κεντρικών μελών του ΣΥΡΙΖΑ αποτελείται από «δαίμονες», από κεντρικούς πολιτικούς δρώντες, οι οποίοι παρουσιάζονται με έντονο αρνητικό πρόσημο, λόγω της προσήλωσής τους στις αρχικές αντι-μνημονιακές δεσμεύσεις του ΣΥΡΙΖΑ. Με αυτό τον τρόπο η ΝΔ αποδομεί όχι μόνο τη συνέπεια αλλά και τη συνοχή του ΣΥΡΙΖΑ, ρηγματώνοντας την εικόνα και την πολιτική αξιοπιστία της συγκυβέρνησης και παράλληλα ενδυναμώνοντας την κομματική ταυτότητα και παρουσία της ίδιας της ΝΔ.

Η έντονη κριτική κατά του ίδιου του Πρωθυπουργού διαφαίνεται και στον αντιπολιτευτικό λόγο του Ποταμιού, όπου ο κ. Θεοδωράκης, ως Πρόεδρος του κόμματος, κατηγορεί τον κ. Τσίπρα ότι «κατέστρεψε τις διακοπές των Ελλήνων», καθώς η κοινοβουλευτική συζήτηση για το Τρίτο Μνημόνιο διεξήχθη στις 14 Αυγούστου, «και ένα μεγάλο τμήμα της οικονομίας» (ΤΑ:7). Παράλληλα όμως υπογραμμίζει και την αναντιστοιχία του ΣΥΡΙΖΑ υποστηρίζοντας ότι «πέντε χρόνια τώρα κύριε Πρωθυπουργέ εσείς και τα φερέφωνα σας λέγατε ότι όποιοι δεν συμφωνούν μαζί σας, όποιοι σας κάνουν κριτική είναι γερμανοτσολιάδες και προσκυνημένοι» (ΤΑ:1). Η ανωτέρω δήλωση βασίζεται σε παλαιότερες τοποθετήσεις του ΣΥΡΙΖΑ και των ΑΝΕΛ όπου κατηγορούσαν τις φιλο-μνημονιακές δυνάμεις για πλήρη υποταγή και συμμόρφωση στις ευρωπαϊκές επιταγές. Η φιλο-μνημονιακή μεταστροφή της συγκυβέρνησης όμως, φέρνει τον ΣΥΡΙΖΑ αντιμέτωπο με παλαιότερες ρητορικές και οργανωτικές αρχές νοσηματοδότησης του «φιλο-μνημονιακού», καθώς πλέον οι παλαιότεροι χαρακτηρισμοί αφορούν και τον ίδιο τον ΣΥΡΙΖΑ. Παρά την κριτική στον κ. Τσίπρα, ο κ. Θεοδωράκης δηλώνει ότι το Ποτάμι θα υπερψηφίσει το τρίτο Μνημόνιο «όχι από καθήκον απέναντι στους εταίρους μας, αλλά από καθήκον απέναντι στους Έλληνες, να μην πάνε χαράμι οι κόποι τους, να μην βρεθούμε εκτός Ευρώπης» (ΤΑ: 10). Η δήλωση αυτή αναδεικνύει την ρητορική αποστασιοποίηση του Ποταμιού αναφορικά με την πλήρη συμμόρφωση προς τις επιταγές των εταίρων, καθώς η υπερψήφιση του Μνημονίου από το Ποτάμι κινητοποιείται από αισθήματα καθήκοντος έναντι του ελληνικού λαού ώστε να μην «πάνε χαμένοι οι κόποι τους», αναφερόμενος στις βίαιες περικοπές των προηγούμενων ετών, και επιπροσθέτως να «μην μείνουμε εκτός Ευρώπης». Εξ αυτών το Ποτάμι έχει εσωτερικεύσει τη νόρμα που δημιουργήθηκε από την κοινοβουλευτική συζήτηση «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία», ενώ παράλληλα προτάσσει την φιλο-ευρωπαϊκή του στάση, καθώς η Ελλάδα πρέπει να παραμείνει στην Ευρώπη

«πάση θυσία». Η παραμονή της Ελλάδας στο Ευρωπαϊκό οικοδόμημα αποτελεί πάγιο αίτημα των πολιτικών δυνάμεων που ανήκουν στο ευρύτερη κεντροδεξιό πολιτικό φάσμα, το οποίο αντιτίθεται εξ αρχής στα επιχειρήματα περί εξόδου της Ελλάδας από την Ευρωπαϊκή Ένωση, επιχειρήματα τα οποία διατυπώθηκαν κυρίως από τα κόμματα της ευρύτερης Αριστεράς.

Συνολικά, η συγκεκριμένη κλάση επικεντρώθηκε σε ρητορικές επιθέσεις κατά του ίδιου του κ. Τσίπρα, ο οποίος ως πρώην κυρίαρχος αντι-μνημονιακός πολιτικός δρών, ζητά την υπερψήφιση του τρίτου Μνημονίου από την ελληνική Βουλή. Η κριτική που του ασκείται δεν εδράζεται αποκλειστικά στο εκτός του ΣΥΡΙΖΑ, αλλά κυρίως εντός του, γεγονός που πυροδοτεί επιπρόσθετη κριτική περί αναξιοπιστίας του ΣΥΡΙΖΑ από τα κόμματα της αντιπολίτευσης. Έχοντας αναλύσει τις λεκτικές επιλογές των πολιτικών δρώντων που συγκροτούν τις κλάσεις αναφορικά με την κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του τρίτου Μνημονίου, ακολουθεί η προβολή στο παραγοντικό διάγραμμα μέσω παραγοντικής ανάλυσης αντιστοιχιών των πέντε κλάσεων της κοινοβουλευτικής συζήτησης, ώστε να διερευνηθεί ο τρόπος διαλεκτικής των κλάσεων και η ερμηνεία των τοποθετήσεών τους στο παραγοντικό διάγραμμα (Γράφημα 25).

Γράφημα 25 - Προβολή στο παραγοντικό διάγραμμα της Παραγοντικής Ανάλυσης Αντιστοιχιών των πέντε κλάσεων λεκτικού υλικού της κοινοβουλευτικής συζήτησης περί ψήφισης του τρίτου Μνημονίου

Η πρώτη ανάγνωση του ανωτέρω γραφήματος αποτυπώνει τρεις διαφορετικές ρητορικές κατασκευές. Η πέμπτη κλάση «Από Μνημόνιο σε Τροπολογία» αποτελεί τη μεγαλύτερη σε έκταση κλάση και αφορά τα διαδικαστικά ζητήματα περί ψήφισης του της τροπολογίας που κατετέθη εκ μέρους της συγκυβέρνησης περί συντάξεων. Η κεντρικότητα αυτής της ρητορικής κατασκευής υπογραμμίζει την επικέντρωση της συνολικής πολιτικής ρητορικής όχι αναφορικά με την αμφισβήτηση του ρόλου των Μνημονίων ή την ευρύτερη ρητορική συγκρότησή του, αλλά στη χρήση της συγκεκριμένης τροπολογίας ως ρητορική αποδόμηση της συγκυβέρνησης. Ενώ στις κοινοβουλευτικές συζητήσεις αναφορικά με τα προηγούμενα δύο Μνημόνια οι μεγαλύτερες σε έκταση κλάσεις αφορούσαν την Ευρώπη (Κλάση 5, 25,1%) στην κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του πρώτου Μνημονίου και το «Χρέος» (Κλάση 1, 25%) στην κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του δεύτερου

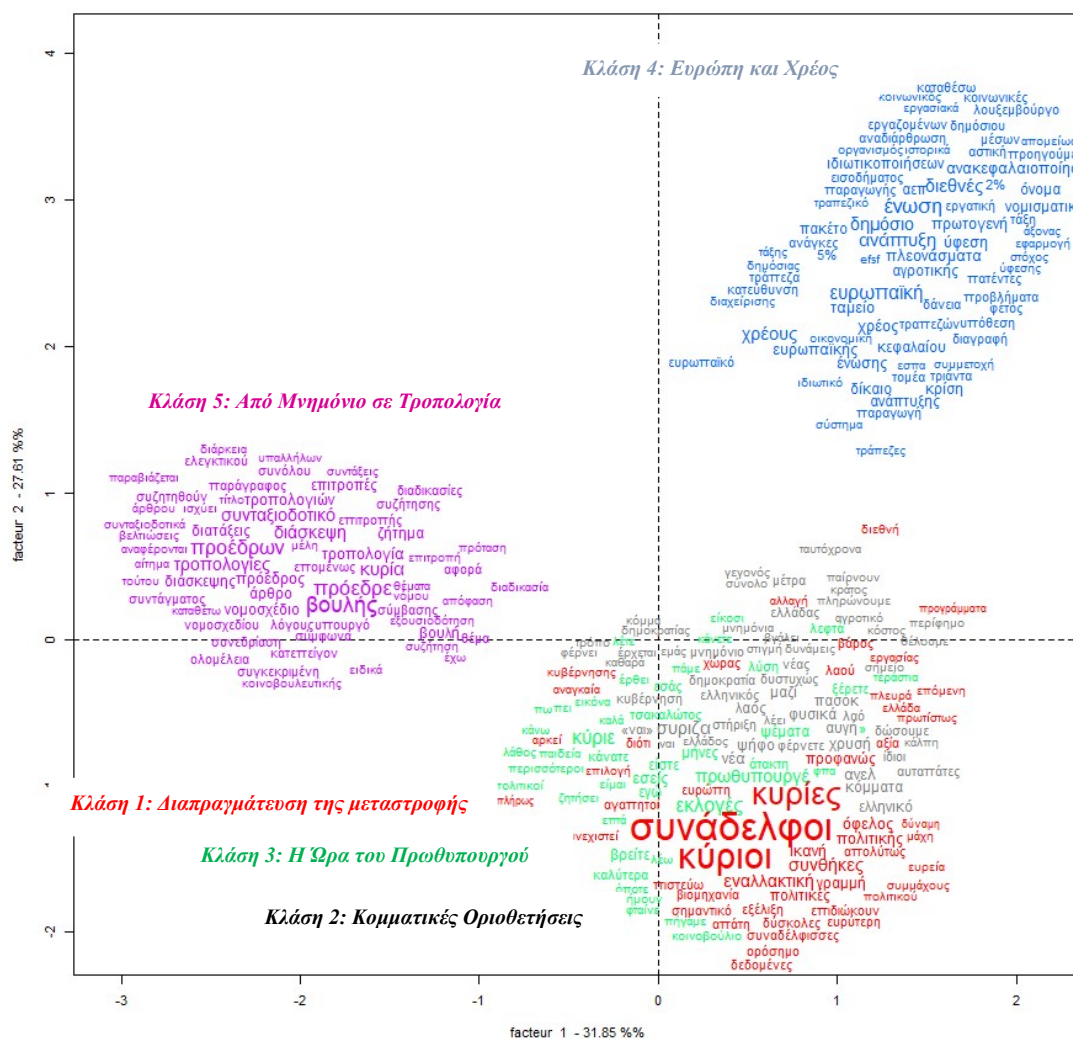
Μνημονίου, η κυρίαρχη κλάση στην κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του τρίτου Μνημονίου αναφέρεται σε καθαρά νομοτεχνικό περιεχόμενο, με ρητορικές προσπάθειες απόδοσης αποδομητικής ρητορικής.

Η μετατόπιση αυτή της κεντρικότητας προέρχεται από τη φιλο-μνημονιακή μεταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ, όπου πλέον το διακύβευμα, το κεντρικό «θέμα», δεν αφορά ισχυρές κατασκευές, αλλά μια νομοτεχνική και νομοπαραγωγική διαδικασία, η οποία εκπορεύεται μεν από τις μνημονιακές υποχρεώσεις, χωρίς όμως να γίνεται αναφορά στο ίδιο το Μνημόνιο. Αντιθέτως, οι κεντρικές, κατά τις παρελθούσες κοινοβουλευτικές συζητήσεις, κατασκευές της «Ευρώπης» και του «Χρέους» έχουν τοποθετηθεί ως ένα ξεχωριστό μεν θέμα (Κλάση 4) αλλά ως ελάσσονος σημασίας, καθώς αποτελεί τη δεύτερη μικρότερη σε έκταση κλάση της συγκεκριμένης κοινοβουλευτικής συζήτησης. Ενώ στις προηγούμενες κοινοβουλευτικές συζητήσεις η «Ευρώπη» και το «Χρέος» αποτελούσαν τα κεντρικά θέματα αναφοράς, γύρω από τα οποία συγκροτούνταν τα υπόλοιπα πολιτικά θέματα, η φιλο-μνημονιακή μεταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ φαίνεται να έχει οδηγήσει στην πλήρη εσωτερίκευση των εννοιών αυτών στην ελληνική πολιτική πραγματικότητα και στην παντελή έλλειψη αμφισβήτησης και κρίσης των εννοιών αυτών εκ μέρους της ελληνικής πολιτικής ρητορικής. Το πολιτικό σύστημα, εξ αυτού, φαίνεται να έχει πλήρως συμμορφωθεί με τις ευρωπαϊκές επιταγές, να έχει αποδεχτεί τη νόρμα «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία» και η νέα πολιτική πραγματικότητα φαίνεται να οδηγεί όλα τα πολιτικά κόμματα σε νέες κομματικές οριοθετήσεις.

Οι οριοθετήσεις αυτές και οι διαδικασίες περιχαράκωσης του νέου ζωτικού πολιτικού χώρου φαίνεται στη συγγένεια των κλάσεων δύο, «Κομματικές Οριοθετήσεις», τρία «Η ώρα του Πρωθυπουργού» και ένα «Διαπραγμάτευση της μεταστροφής». Ο δεύτερος άξονας ανάγνωσης το παραγοντικού διαγράμματος τοποθετεί σε μικρή απόσταση αυτές τις κλάσεις, η οποία αποτυπώνει τις προσπάθειες των πολιτικών κομμάτων να τοποθετηθούν στη νέα πολιτική πραγματικότητα μετά τη φιλο-μνημονιακή μεταστροφή της συγκυβέρνησης. Οι τοποθετήσεις εκ μέρους της συγκυβέρνησης αναφορικά με την ψήφιση του τρίτου Μνημονίου οδηγούν σε κριτική του πολιτικού συστήματος τόσο έναντι της συγκυβέρνησης αλλά κυρίως έναντι του Πρωθυπουργού κ. Τσίπρα με στόχο τη μείωση της αξιοπιστίας της συγκυβέρνησης και την αμφισβήτηση του κυβερνητικού έργου. Οι διαδικασίες διαπραγμάτευσης της μεταστροφής εκ μέρους της συγκυβέρνησης εντάσσονται στο ευρύτερο πλαίσιο των κομματικών οριοθετήσεων, με τη διαφορά ότι η πρώτη κλάση αφορά τις

πρωτοβουλίες της συγκυβέρνησης να επανατοποθετηθεί στο πολιτικό φάσμα, ενώ δεύτερη κλάση «Κομματικές οριοθετήσεις», αφορά τις πολιτικές τοποθετήσεις των αντιπολιτευτικών κομμάτων ως αντίδραση στην κυβερνητική ρητορική.

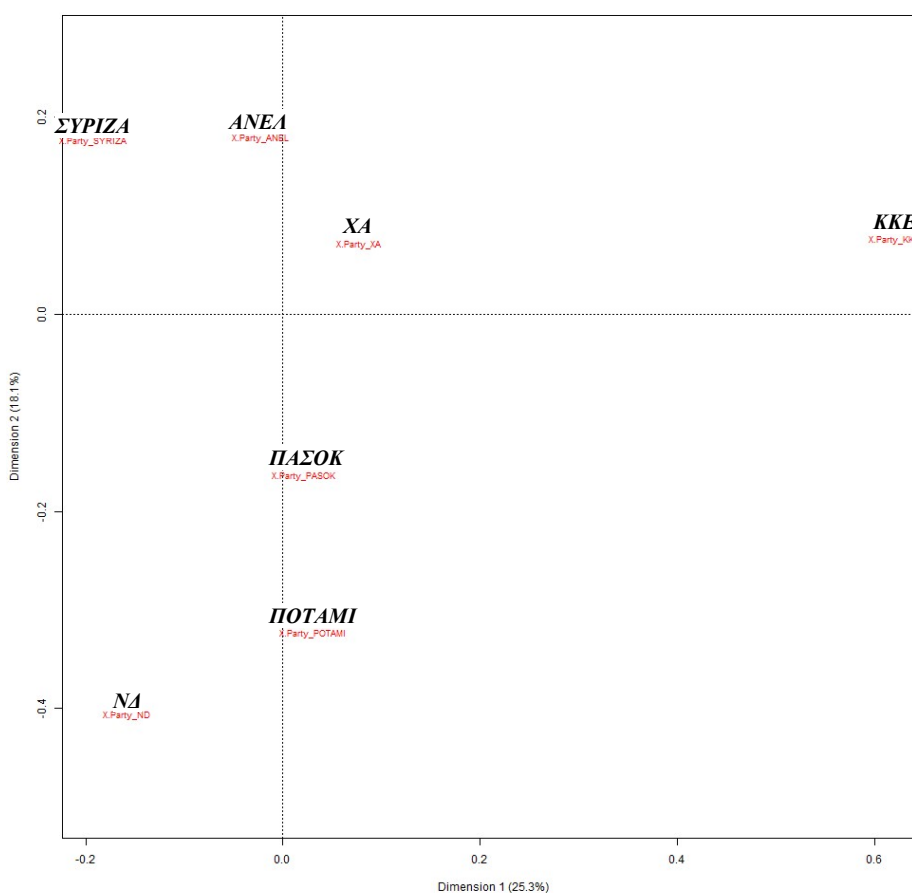
Η διακριτότητα των τριών αυτών γενικών κατασκευών αποτυπώνεται και στο ακόλουθο διάγραμμα, το οποίο αφορά την τοποθέτηση των κλάσεων στο παραγοντικό διάγραμμα και τον τρόπο σύνδεσης των στατιστικά σημαντικών εννοιών κάθε κλάσης (Γράφημα 26). Το ακόλουθο διάγραμμα απεικονίζει όχι μόνο τις αποστάσεις και συγγένειες των πέντε κλάσεων, αλλά και τις στατιστικά σημαντικές λεκτικές επιλογές στο εσωτερικό κάθε κλάσης. Έτσι, αναφορικά με την πέμπτη κλάση υπογραμμίζεται η επίκληση στην «πρόεδρο της Βουλής», η έννοια της «διάσκεψης των Προέδρων» και κυρίως οι έννοιες της «τροπολογίας» και του «συνταξιοδοτικού». Η ξεχωριστή κατασκευή της τέταρτης κλάσης «Ευρώπη και Χρέος» εμπεριέχει έννοιες όπως η «ανάπτυξη», τα «πλεονάσματα» και η «ευρωπαϊκή ένωση», αποτυπώνοντας την εσωτερική πλέον της νόρμας ότι η παραμονή της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση εξαρτάται από τα «πλεονάσματα» και την ευρύτερη δημοσιονομική πολιτική, ενώ αναφορά γίνεται και στην έννοια της «ανάπτυξης», μια έννοια η οποία είχε αναφερθεί και στο δεύτερο Μνημόνιο, κυρίως στον λόγο του κ. Παπαδήμου. Πιο συγκεκριμένα το δεύτερο Μνημόνιο είχε ως κεντρική οργανωτική αρχή στη ρητορική του κ. Παπαδήμου την ανάπτυξη, η οποία θεωρούνταν εξασφαλισμένη αφού η δημοσιονομική εξυγίανση που προβλεπόταν στο δεύτερο Μνημόνιο θα οδηγούσε σε αύξηση των επενδύσεων και εξ αυτού στην ανάπτυξη. Καθώς η ανάπτυξη από το δεύτερο Μνημόνιο δεν αποτυπώθηκε στην ελληνική πραγματικότητα, η «ανάπτυξη» στο τρίτο Μνημόνιο αποτελεί πάλι κεντρική έννοια, καθώς μέσω αυτής θα περιοριστεί η «ύφεση». Τέλος, ο δεύτερος άξονας τοποθετεί την πρώτη, δεύτερη και τρίτη κλάση σε κοντινή απόσταση, συγκροτώντας μια ενιαία ερμηνευτική θεματική η οποία απαρτίζεται κυρίως από επικλήσεις στις «κυρίες και κυρίους συναδέλφους», περιγράφοντας από τη μεριά της συγκυβέρνησης το όφελος της πολιτικής της συγκυβέρνησης και από την άλλη την έντονη κριτική στο πρόσωπο του κ. Τσίπρα.

Γράφημα 26 - Προβολή στο παραγοντικό διάγραμμα της Παραγοντικής Ανάλυσης Αντιστοιχιών των πέντε κλάσεων λεκτικού υλικού συμπεριλαμβανομένων των στατιστικά σημαντικών λεκτικών επιλογών της κοινοβουλευτικής συζήτησης περί τρίτου Μνημονίου

Από την ανάλυση επομένως των κλάσεων της κοινοβουλευτικής συζήτησης, των τυπικών αποσπασμάτων κάθε κλάσης, καθώς και των παραγοντικών αναλύσεων, υπογραμμίζεται πρώτον, η πλήρης εσωτερικευση του Μνημονίου στην ελληνική πολιτική πραγματικότητα και η συμμόρφωση του ελληνικού πολιτικού συστήματος στη νόρμα «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία» και δεύτερον η ανάγκη επανοριοθέτησης των παλαιότερων πολιτικών κομμάτων και περιχαράκωσης του πολιτικού χώρου των νεοεισερχόμενων πολιτικών κομμάτων. Εκτός, όμως, της γενικής και πιο συνολικής παρουσίασης και ερμηνείας των ερμηνευτικών σχημάτων και λεκτικών επιλογών των πολιτικών δρώντων, κρίνεται απαραίτητη και η εμβάθυνση στη ρητορική τοποθέτηση κάθε κόμματος ξεχωριστά, ώστε να διερευνηθεί η πολιτική αυτό-τοποθέτησή τους

στο νέο πολιτικό σκηνικό. Ενώ στα αντίστοιχα παραγοντικά διαγράμματα των προηγούμενων δύο Μνημονίων ήταν εμφανή τόσο οι ιδεολογικές αποστάσεις όσο και η φιλο-και αντι-μνημονιακή στάση, το συγκεκριμένο παραγοντικό διάγραμμα δεν αποτυπώνει ξεκάθαρα ιδεολογικές στάσεις, όπως στα δύο προηγούμενα. Η πρώτη ανάγνωση της τοποθέτησης των πολιτικών κομμάτων, μέσω της παραγοντικής ανάλυσης (βλ. Γράφημα 27) και βάσει του πρώτου άξονα υπογραμμίζει τη σταθερή αποστασιοποίηση του ΚΚΕ από το υπόλοιπο πολιτικό σύστημα.

Γράφημα 27 - Προβολή στο παραγοντικό διάγραμμα της Παραγοντικής Ανάλυσης Αντιστοιχιών των πολιτικών κομμάτων που συμμετείχαν στην κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του τρίτου Μνημονίου

Η σταθερά αντί-μνημονιακή, αντί-Ευρωπαϊκή ρητορική του ΚΚΕ αναδεικνύει τη συνεκτικότητα της στάσης του έναντι των Μνημονίων και της Ευρώπης. Αναφορικά με τον ίδιο άξονα, αποτυπώνεται και η αντί-μνημονιακή στάση της ΧΑ, η οποία όμως δεν λαμβάνει ακραία τοποθέτηση, όπως το ΚΚΕ και βρίσκεται πιο κοντά στα υπόλοιπα συστημικά, πλέον, κόμματα. Ο ίδιος άξονας αποτυπώνει τη συγκυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ και τη συγγενή τους τοποθέτηση, όπως επίσης και τις συγγένειες μεταξύ ΠΑΣΟΚ, ΝΔ και Ποταμιού. Εκ πρώτης, επομένως, ανάλυσης σύμφωνα με

τον πρώτο άξονα, η διαιρετική τομή που αφορούσε αυστηρά τη στάση έναντι στα Μνημόνια στις προηγούμενες κοινοβουλευτικές συζητήσεις, φαίνεται να είναι λιγότερο ξεκάθαρη στην παρούσα κοινοβουλευτική συζήτηση, καθώς το ΠΑΣΟΚ και το Ποτάμι βρίσκονται οριακά στη φιλο-μνημονιακή ρητορική. Επομένως, η φιλο-μνημονιακή μεταστροφή της συγκυβέρνησης φαίνεται να «θόλωσε» το περιεχόμενο της πολιτικής ρητορικής αναφορικά με τα Μνημόνια και να την αντικατέστησε περισσότερο υπό όρους ενδοκοινοβουλευτικής αντιπολιτευτικής στάσης.

Ο δεύτερος άξονας τοποθετεί τα πολιτικά κόμματα ΣΥΡΙΖΑ και ANEL σε κοντινή απόσταση, γεγονός που οφείλεται στην απόφασή τους να συγκροτήσουν τη συγκυβέρνηση. Παράλληλα στον ίδιο άξονα βρίσκονται και η Χρυσή Αυγή και το ΚΚΕ, ενδεχομένως λόγω της ευρύτερης αντι-μνημονιακής τους στάσης. Η προσπάθεια ρητορικής διαχείρισης της φιλο-μνημονιακής μεταστροφής των ΣΥΡΙΖΑ και ANEL ενδεχομένως να μοιράζεται κοινά ερμηνευτικά σχήματα με τη ΧΑ και το ΚΚΕ αναφορικά με την αρνητική απεικόνιση της Ευρώπης. Ο ίδιος άξονας τοποθετεί σε κοντινή απόσταση το ΠΑΣΟΚ, τη ΝΔ και στην ενδιάμεση απόστασή τους, το Ποτάμι, σε μια προσπάθεια του Ποταμιού να οριοθετήσει τον πολιτικό του χώρο στην ευρύτερη περιοχή του «κέντρου».

Ως δεύτερη επίπτωση επομένως της φιλο-μνημονιακής μεταστροφής του ΣΥΡΙΖΑ και των ANEL αποτελεί το γεγονός ότι δεν διαφαίνονται πλέον ξεκάθαρες ιδεολογικές διαιρετικές τομές. Ενώ στα αντίστοιχα παραγοντικά διαγράμματα των κοινοβουλευτικών συζητήσεων για τα δύο προηγούμενα Μνημόνια (Γράφημα 9 και Γράφημα 18) ήταν ξεκάθαρη η ιδεολογική ταυτότητα και τοποθέτηση κάθε πολιτικού κόμματος, στο συγκεκριμένο δεν αποτυπώνεται κάτι αντίστοιχο. Αντιθέτως, οι ANEL έχουν τοποθετηθεί σε μεγάλη απόσταση από την «παραδοσιακή» δεξιά της ΝΔ, ο ΣΥΡΙΖΑ αντιστοίχως μακριά με τον χώρο της ευρύτερης Αριστεράς, ενώ ενδιαφέρον αποτελεί η τοποθέτηση της ΧΑ στον αντί-μνημονιακό μεν άξονα, αλλά σε κοντινή απόσταση από τη ρητορική των ANEL. Συνολικά, επομένως, το ανωτέρω παραγοντικό διάγραμμα αναδεικνύει τη ρητορική και ιδεολογική «σύγχυση», ως επακόλουθο της μνημονιακής τοποθέτησης της συγκυβέρνησης, το οποίο σε συνδυασμό με την είσοδο νέων πολιτικών δυνάμεων στο ελληνικό κοινοβούλιο, ώθησε τα πολιτικά κόμματα σε περαιτέρω ρητορικούς ανταγωνισμούς ώστε να διαφυλάξουν την κομματική τους οντότητα. Για να διερευνηθούν, όμως, σε βάθος οι ρητορικές συγκλίσεις ή αποστάσεις κάθε κόμματος ακολουθούν τα είκοσι πιο τυπικά

αποσπάσματα κάθε πολιτικού κόμματος, διαχωρισμένα ανάλογα με τη στάση τους έναντι της ψήφισης του τρίτου Μνημονίου.

Φιλο-Μνημονιακή Ρητορική:

ΣΥΡΙΖΑ – Από «Μνημόνιο» σε «Σύμβαση»

1. **δεν** πρόσεξε ότι **δεν υπάρχει** ιδιωτικοποίηση **δεν** πρόσεξε ότι **δεν υπάρχει** τα πέντε ευρώ **δεν** πρόσεξε ότι **δεν υπάρχει** η αγοραία λύση για τα «κόκκινα» δάνεια **δεν** πρόσεξε ότι **δεν υπάρχει** ο νόμος διαμαντοπούλου για την εκπαίδευση (Τσακαλώτος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 39,37)
2. για εμάς **συνάδελφοι υπάρχει** ένα στοίχημα να κυβερνήσουμε για εμάς **δεν υπάρχει** η τινα there is no alternative δηλαδή ότι **δεν υπάρχει** εναλλακτική **υπάρχει** εναλλακτική (Μπαλαούρας, Εισηγητής ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 29,26)
3. **νομίζω** ότι το εξήγησα **δεν υπάρχει** τρόπος να συνεχίσω **θα πω** δυο τρία πραγματάκια **νομίζω** ότι ήμουν σαφής για το τι υπήρχε στο βασικό **κείμενο** που μας έδωσαν και τι **δεν** υπήρχε (Τσακαλώτος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 24,70)
4. το ζήτημα κύριε **πρόεδρε** είναι ότι **δεν** μπορεί να υπάρξει συναίνεση για ψήφιση επί του συνόλου σε αυτή τη σύνθεση **δεν υπάρχει** καν απαρτία και απ ό τι βλέπω **δεν υπάρχει** και κανείς να εισηγηθεί την ψήφιση επί του συνόλου (Κωνσταντοπούλου, Βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 22,40)
5. **υπεράσπιση** ανθρώπων όταν βάζονται αδικούνται απειλείται η ύπαρξη τα δικαιώματα η αξιοπρέπεια η ελευθερία τους **υπεράσπιση** αρχών και αξιών όταν καταπατώνται **υπεράσπιση** της αλήθειας όταν σπιλώνεται και παραποιείται **υπεράσπιση** των συντρόφων **μου** όταν κανιβαλίζονται του παναγιώτη λαφαζάνη (Κωνσταντοπούλου, Βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 20,83)
6. αν **δεν υπάρχουν** αυτά μαζί με τις τροπολογίες που είναι **μέρος** των προαπαιτούμενων τότε απλώς **δεν** θα **υπάρχει απόφαση** από το eurogroup και θα πάμε στη διαδικασία του δανείου γέφυρας είναι **τόσο απλά** (Τσακαλώτος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 20,39)
7. και επειδή η **απόφαση** του ελληνικού λαού **ήταν απόφαση** **δεν** σήμαινε το 62% ναι στη δραχμή πάνω στο δίλημμα που ετέθη στην κάλη για όλους αυτούς τους **λόγους** οι επιλογές μας **ήταν** περιορισμένες και όλοι το γνωρίζουν **αυτό** (Τσίπρας, Πρωθυπουργός, 20,34)
8. το **1 1 2015** γίνεται **30 8 2015** ως **εκ** τούτου βελτιώνεται και σε **αυτό** το **θέμα** η συγκεκριμένη ρύθμιση **μία** τρίτη αναφέρεται στα σώματα ασφαλείας στην άμυνα και στο πυροσβεστικό σώμα (Μάρδας, Αναπληρωτής Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 20,34)
9. **δεν υπάρχει** απολύτως καμμία αμφιβολία ότι οι δημοσιονομικοί στόχοι για την περίοδο **2015 2018** στη νέα σύμβαση αφορούν **μία** πολύ ήπια δημοσιονομική **προσαρμογή** η οποία αποτυπώθηκε στα τελικά νούμερα που έχουμε σήμερα 0 5 για φέτος +0 (Σταθάκης, Υπουργός Οικονομίας, Τιμή: 19,92)
10. κυρίες και κύριοι **συνάδελφοι** είμαστε όχι ό τι λέμε αλλά ό τι πράττουμε και σήμερα θέλω να πράξω **αυτό** που θεωρώ ότι **κάνω** καλύτερα ίσως γιατί επέλεξα να **κάνω** και στη ζωή **μου αυτό** την **υπεράσπιση** (Κωνσταντοπούλου, Βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 19,62)
11. αυτές **ήταν** οι βασικές συντεταγμένες η πραγματικότητα και η στρατηγική της διαπραγμάτευσης μπορεί να κριθεί σε διάφορα επίπεδα η πραγματικότητα όμως αυτή οδήγησε σε **μία** κατάσταση όπου στις **12 ιουλίου** λήφθηκε **μία** στρατηγική **απόφαση** από την

κυβέρνηση η υπογραφή της συμφωνίας της 12ης **ιουλίου** (Σταθάκης, Υπουργός Οικονομίας, Τιμή: 19,59)

12. για το **θέμα** του χρέους που **μου** είπε ο κ μητσοτάκης ότι **δεν υπάρχει** είναι **απόφαση** του eurogroup και όχι μόνο είναι **απόφαση** του eurogroup αλλά όλη η ευρώπη και σχεδόν όλος ο κόσμος παντού συζητάει για το χρέος (Τσακαλώτος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 19,01)
13. αλλά πρέπει να **υπάρχει** ένας εθνικός σχεδιασμός για τον πολιτισμό **νομίζω** ότι αυτή η συζήτηση είναι ανοιχτή **είπα** και σε όλες τις προηγούμενες ομιλίες **μου** ότι στο τέλος πρέπει να κριθεί το μνημόνιο **αυτό** με τα υπέρ και τα κατά του (Τσακαλώτος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 17,68)
14. αλλά κι από άλλους που ψάχνουν δικαιολογίες για τις προαναγγελθείσες επιλογές τους να λένε διαρκώς ότι σήμερα θα ερχόμασταν να ψηφίσουμε το χειρότερο μνημόνιο **δεν υπάρχει** καμμία αμφιβολία ότι **δεν υπάρχει** καλό μνημόνιο κι ούτε **εγώ** θέλω να υπερασπιστώ κάτι τέτοιο (Τσίπρας, Πρωθυπουργός, Τιμή: 17,60)
15. **εγώ** λοιπόν σας **είπα** ότι **δεν** μπορώ να αποτρέψω εκλογές **δεν** μπορώ να επιβάλλω εκλογές η αντιπολίτευση **δεν** μπορεί και είμαι σίγουρος πως είτε σας **πω** να κάνουμε είτε σας **πω** να μην κάνουμε θα κάνετε **αυτό** που σας βολεύει (Βαρουφάκης, Βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 17,57)
16. **αυτό** **δεν** θα το δείτε στο δεύτερο **κείμενο** στο πρώτο **κείμενο** υπήρχε για τα «κόκκινα» δάνεια λύση με τα distress funds **μία** αγοραία λύση που επέβαλε πως θα λυθούν τα προβλήματα των «κόκκινων» δανείων στο νέο **κείμενο** **δεν** θα το δείτε (Τσακαλώτος, Υπουργός Οικονομικών, Τιμή: 17,37)
17. πέμπτον και προτελευταίο επίσης εκ της ιδιότητάς σας κυρία **πρόεδρε** γνωρίζετε ότι **υπάρχει** η σύσταση του ευρωπαϊκού συμβουλίου με αριθμό 92/ 441/εοκ –δηλαδή του 1992 και η **απόφαση** της ευρωπαϊκής οικονομικής και κοινωνικής επιτροπής της 26ης/11/2013 (Στρατούλης, Βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 17,01)
18. **αυτό** λοιπόν παραβιάζει μια γενική **αρχή** του διοικητικού δικαίου δηλαδή την **αρχή** της προστατευόμενης δικαιολογημένης εμπιστοσύνης –η οποία είναι και **αρχή** του συνταγματικού μας δικαίου και συνταγματική **αρχή** διότι παραβιάζεται η **αρχή** του κράτους δικαίου (Στρατούλης, Βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 16,98)
19. μπορεί λοιπόν ο συριζα να σφραγίσει την εποχή του θετικά **νομίζω** ότι μπορεί κύριοι **συνάδελφοι** το μήνυμα που **νομίζω** ότι βγαίνει ιδιαίτερα από αυτή τη συνεδρίαση είναι το εξής **δεν** είναι δικό μας το μνημόνιο **δεν** θα το οικειοποιηθούμε (Μπαλαούρας, Εισηγητής ΣΥΡΙΖΑ, Τιμή: 16,47)
20. η δεύτερη **ήταν** να υπάρξει **μία** διαδικασία αναδιάρθρωσης του χρέους προκειμένου να απαλλαγεί από την αναγκαιότητα να **υπάρχουν** τόσο υψηλά πλεονάσματα το τρίτο και βασικό **ήταν** να μεταστραφεί η οικονομική πολιτική της χώρας σε **μία** κατεύθυνση η οποία θα μπορούσε να ανοίξει δρόμους προς την οικονομική ανάπτυξη με κοινωνική συνοχή (Σταθάκης, Υπουργός Οικονομίας, Τιμή: 16,38)

Η πλειοψηφία των ανωτέρω τυπικών αποσπασμάτων προέρχεται από τον κ. Τσακαλώτο, ο οποίος ως Υπουργός Οικονομικών, φέρει μια οικονομοτεχνική πλαισίωση το Μνημονίου, με επικέντρωση στις «βελτιώσεις» που προβλέπονται στο τρίτο Μνημόνιο σε σχέση με τα προηγούμενα δύο. Πιο συγκεκριμένα, στο προς ψήφιση Μνημόνιο «δεν υπάρχει ιδιωτικοποίηση», «δεν υπάρχει τα πέντε ευρώ», «δεν υπάρχει η αγοραία λύση για τα κόκκινα δάνεια», «δεν υπάρχει ο νόμος

Διαμαντοπούλου για την εκπαίδευση» (ΤΑ: 1), δεν υπάρχουν τα «distressfunds», μια αγοραία λύση για τα «κόκκινα δάνεια» (ΤΑ: 16). Η αρχική αυτή τοποθέτηση του κ. Τσακαλώτου υπογραμμίζει τις διαφοροποιήσεις του προς ψήφιση Μνημονίου αναφορικά με την αρχική του μορφή, προ της διαπραγμάτευσης της συγκυβέρνησης με τους δανειστές και το δημοψήφισμα. Με αυτό τον τρόπο φαίνεται να λογοδοτεί έναντι τόσο του ενδοκομματικού κοινού, όσο και του ενδοκοινοβουλευτικού και του ευρύτερου κοινωνικού αναφορικά με τη στάση του ΣΥΡΙΖΑ σχετικά με το δημοψήφισμα προτάσσοντας το επιχείρημα ότι το προς ψήφιση Μνημόνιο έχει βελτιώσεις αναφορικά με προηγούμενες εκδοχές. Επιπροσθέτως, η έννοια του χρέους φαίνεται να είναι κεντρική στη ρητορική του κ. Τσακαλώτου (ΤΑ: 6, 12), το οποίο όμως κατασκευάζεται υπό άοριστους όρους, άνευ περιεχομένου και η αναφορά του λειτουργεί περισσότερο ως ανάσυρση παλαιότερων ερμηνευτικών σχημάτων για το χρέος, παρά ως θέμα με νέες ερμηνευτικές δομές. Η στάση του κ. Τσακαλώτου, από τα ανωτέρω αποσπάσματα, φαίνεται να είναι επικεντρωμένη στην οικονομική επεξήγηση της νέας συμφωνίας υπογραμμίζοντας διαφοροποιήσεις η οποίες συνάδουν με την «αριστερή» αυτό-τοποθέτηση του ΣΥΡΙΖΑ, καθώς εναντιώνεται στις «αγοραίες λύσεις» και στις «ιδιωτικοποιήσεις».

Η ρητορική του ευρύτερου «οικονομικού επιτελείου» του ΣΥΡΙΖΑ, ολοκληρώνεται με τις τοποθετήσεις του κ. Σταθάκη, ως Υπουργού Οικονομίας, του οποίου ο λόγος ευθυγραμμίζεται με την ρητορική του κ. Τσακαλώτου, παρουσιάζοντας τα θετικά του νέου κειμένου, όπου πλέον προβλέπεται μια *«διαδικασία αναδιάρθρωσης του χρέους προκειμένου να απαλλαγεί από την αναγκαιότητα να υπάρχουν τόσο υψηλά πλεονάσματα»* και *«να μεταστραφεί η οικονομική πολιτική της χώρας σε μια κατεύθυνση η οποία θα μπορούσε να ανοίξει δρόμους προς την οικονομική ανάπτυξη με κοινωνική συνοχή»* (ΤΑ: 20). Παράλληλα, η *«νέα σύμβαση»* προβλέπει μια πιο ήπια δημοσιονομική προσαρμογή (ΤΑ: 9), η οποία θα αποσυμφορήσει την ελληνική κοινωνία. Η ανωτέρω δήλωση φέρει μια πιο ιδεολογική τοποθέτηση, η οποία προσβλέπει στη γεφύρωση των εννοιών «ανάπτυξη» και «κοινωνική συνοχή». Ενώ στην κοινοβουλευτική συζήτηση για το δεύτερο Μνημόνιο η έννοια της «ανάπτυξης» ήταν εξαιρετικά κεντρική και λειτουργούσε ως αιτιολόγηση για την ψήφιση του δεύτερου Μνημονίου, η κεντρική αντιπολιτευτική ρητορική βασίστηκε στο ότι το δεύτερο Μνημόνιο θα καταργούσε την κοινωνική συνοχή και τα εργατικά δικαιώματα. Η στάση αυτή είχε παρατηρηθεί τόσο από το ΚΚΕ όσο και από τον ίδιο τον ΣΥΡΙΖΑ. Η ανωτέρω λοιπόν δήλωση του κ. Σταθάκη

«γεφυρώνει» την «ανάπτυξη» με την «κοινωνική συνοχή». Το Μνημόνιο επομένως μπορεί να αποτελεί μια αναγκαιότητα και ο ΣΥΡΙΖΑ να έχει συμμορφωθεί με τη νόρμα «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία», αλλά πλέον το Μνημόνιο ως οργανωτική νοηματοδοτική αρχή εμπλουτίζεται υπό όρους κοινωνικής συνοχής. Έτσι, η συγκυβέρνηση ευρύτερα αιτιολογεί τη μεταστροφή της θεωρώντας ότι το τρίτο Μνημόνιο είναι μεν γεγονός, αλλά αποτελεί ένα πιο «κοινωνικό» Μνημόνιο σε σχέση με τα προηγούμενα. Αυτή η τοποθέτηση θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως μια προσπάθεια «γεφύρωσης» της γνωστικής ασυμφωνίας που προκύπτει από τη φιλομνημονιακή μεταστροφή, ως αποτέλεσμα διαπραγμάτευσης της μεταστροφής αυτής και αιτιολόγησης της συμμόρφωσης με την πολιτική των Μνημονίων.

Η προαναφερθείσα διαπραγμάτευση της μεταστροφής φαίνεται και στα τυπικά αποσπάσματα που προέρχονται από τον κ. Τσίπρα. Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με το δημοψήφισμα δηλώνει ότι *«δεν σήμαινε το 62% να στη δραχμή πάνω στο δίλημμα που ετέθη στην κάλπη»* και ότι *«οι επιλογές μας ήταν περιορισμένες και όλοι το γνωρίζουν αυτό»* (ΤΑ: 7). Με τις ανωτέρω δηλώσεις ο κ. Τσίπρας τοποθετείται ξεκάθαρα έναντι του αποτελέσματος του δημοψηφίσματος, θεωρώντας ότι το δημοψήφισμα δεν υπονοούσε την μέτρηση της φιλο- ή αντί-ευρωπαϊκής θέσης του κοινωνικού συνόλου, αλλά αφορούσε αποκλειστικά και μόνο την ερώτηση που ετέθη στο δημοψήφισμα. Παράλληλα, η δήλωσή του περί περιορισμένων επιλογών αποτελεί την αιτιολόγηση του τρίτου Μνημονίου. Μπορεί να μην απέφυγε η συγκυβέρνηση την «αναγκαιότητα του Μνημονίου», όπως προέκυψε ως οργανωτική αρχή στις κοινοβουλευτικές συζητήσεις για τα προηγούμενα Μνημόνια, αλλά τουλάχιστον μέσω «επιλογών» αναζητήθηκε η βέλτιστη δυνατή λύση. Το τρίτο Μνημόνιο επομένως αποτελεί μια «βελτιωμένη» σύνθεση των δύο προηγούμενων, παρά το γεγονός ότι *«δεν υπάρχει καλό Μνημόνιο»*, σύμφωνα πάλι με τον Πρωθυπουργό της χώρας (ΤΑ: 14). Η ανωτέρω δήλωση συγκροτείται ως απάντηση στην αντιπολιτευτική ρητορική, η οποία θεωρεί το τρίτο Μνημόνιο *«το χειρότερο Μνημόνιο»* (ΤΑ:14) τοποθετώντας τον κ. Τσίπρα σε αμήχανη θέση, καθώς δεν δύναται λόγω τοποθέτησης να «υπερασπιστεί» το τρίτο Μνημόνιο άμεσα, αλλά από την άλλη καλείται να «αιτιολογήσει» την ύπαρξη του τρίτου Μνημονίου. Η αναντιστοιχία αυτή παρατηρείται και στα τυπικά αποσπάσματα του κ. Μπαλαούρα, ως εισηγητή του ΣΥΡΙΖΑ, ο οποίος δηλώνει ότι *«δεν είναι δικό μας το Μνημόνιο, δεν θα το οικειοποιηθούμε»* (ΤΑ: 19) έχοντας όμως δηλώσει ότι *«για εμάς δεν υπάρχει η τινά thereisnoalternative, δηλαδή δεν υπάρχει εναλλακτική, υπάρχει εναλλακτική»*

(TA: 7). Στη μία, επομένως, δήλωσή του αρνείται να αναγνωρίσει ότι το τρίτο Μνημόνιο αποτελεί παράγωγο διαχείρισης της συγκυβέρνησης, από την άλλη θεωρεί ότι το τρίτο Μνημόνιο αποτελεί το αποτέλεσμα συγκρουσιακής τοποθέτησης του ΣΥΡΙΖΑ έναντι των θεσμών, που οδήγησε σε μια νέα εναλλακτική, «απεγκλωβίζοντας» την Ελλάδα από την προηγούμενη ευρωπαϊκή τοποθέτηση «takeitorleaveit».

Τα εναπομείναντα τυπικά αποσπάσματα προέρχονται από τις εσωκομματικές αντιπολιτευτικές δυνάμεις του ΣΥΡΙΖΑ, την κα Κωνσταντοπούλου και τον κ. Βαρουφάκη. Και οι δύο πολιτικοί πρωταγωνιστές του ΣΥΡΙΖΑ αντιτάχθηκαν στη φιλο-μνημονιακή μεταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ και στη συνέχεια ακολούθησαν διαφορετικές πολιτικές διαδρομές. Η ρητορική τους, όμως, όπως αυτή αποτυπώνεται στα ανωτέρω τυπικά αποσπάσματα δεν είναι η έντονα συγκρουσιακή, όπως συγκροτήθηκε μετά την απομάκρυνσή τους από τον ΣΥΡΙΖΑ, αλλά πιο ήπια σε σχέση με το αναμενόμενο. Πιο συγκεκριμένα η κα Κωνσταντοπούλου δηλώνει ότι *«είμαστε όχι ό,τι λέμε αλλά ό,τι πράττουμε και σήμερα θέλω να πράξω αυτό που θεωρώ ότι κάνω καλύτερα γιατί επέλεξα να κάνω και στη ζωή μου αυτό, την υπεράσπιση»* (TA:10). Η υπεράσπιση αυτή αφορά ανθρώπους που *«βάλλονται, αδικούνται, απειλείται η ύπαρξη, τα δικαιώματα, η αξιοπρέπεια, η ελευθερία τους. Υπεράσπιση αρχών και αξιών όταν καταπατώνται, υπεράσπιση της αλήθειας όταν σπιλώνεται και παραποιείται, υπεράσπιση των συντρόφων μου όταν κανιβαλίζονται»* (TA: 5). Η κα Κωνσταντοπούλου, κάνοντας αναφορά στην επαγγελματική της ιδιότητα, κατασκευάζει την εικόνα της ως υπερασπίστρια της αλήθειας, της αδικίας, των δικαιωμάτων, μια εικόνα που λειτουργεί ως ευρύτερο ερμηνευτικό σχήμα για όλους όσους εσωκομματικά αντιτάχθηκαν στη φιλο-μνημονιακή μεταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ. Με αυτό τον τρόπο η κα Κωνσταντοπούλου υπογραμμίζει τη συνεκτικότητα της αντί-μνημονιακής στάσης, τόσο της ίδιας όσο και των υπολοίπων στελεχών του ΣΥΡΙΖΑ που επέμειναν στην αντί-μνημονιακή τους τοποθέτηση, αναδεικνύοντας ότι η μεταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ δεν αφορά όλη την ενδό-ομάδα, αλλά υφίστανται διαφοροποιητικά, και στη συνέχεια αποσχιστικά, στοιχεία, τα οποία παρέμειναν στην αρχική αντί-μνημονιακή στάση του ΣΥΡΙΖΑ πριν βρεθεί στην κυβερνητική θέση. Ηπιότερη, αλλά καυστική, είναι η τοποθέτηση του κ. Βαρουφάκη, ο οποίος υποστηρίζει ότι ούτε ο ίδιος ούτε η αντιπολίτευση μπορεί να επιβάλλει τη διενέργεια εκλογών δηλώνοντας όμως ότι *«και είμαι σίγουρος πως είτε σας πω να κάνουμε είτε σας πω να μην κάνουμε, θα κάνετε αυτό που σας βολεύει»* (TA: 15). Η τελευταία αυτή

δήλωση παραπέμπει στη στάση του Πρωθυπουργού έναντι του δημοψηφίσματος, όπου ενώ είχε λάβει χαρακτήρα παραμονής ή μη στην Ευρώπη, το αποτέλεσμα του ερμηνεύθηκε τελικά από τον κ. Τσίπρα ως απάντηση στο ερώτημα που ετέθη στο δημοψήφισμα και όχι απόφαση του κοινωνικού συνόλου για ολική ρήξη με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Συνολικά, η ρητορική του ΣΥΡΙΖΑ, όπως αυτή αποτυπώνεται στα ανωτέρω τυπικά αποσπάσματα, λειτουργεί από τη μια ως ερμηνευτική οργανωτική αρχή αναφορικά με την «εναλλακτική Συμφωνία», δηλαδή τη ρητορική συγκρότηση του τρίτου Μνημονίου όχι ως αποτέλεσμα αναγκαιότητας και υποταγής αλλά ως προϊόν «έντιμης διαπραγμάτευσης» και από την άλλη υπογραμμίστηκε η ασθενής, ως προς τη συχνότητα, αλλά ουσιαστική, ως προς το περιεχόμενο, αντιπολιτευτική κριτική μελών του ΣΥΡΙΖΑ έναντι της διαχείρισης του κ. Τσίπρα τόσο αναφορικά με το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος, όσο και με την εισαγωγή προς ψήφιση του τρίτου Μνημονίου στο ελληνικό Κοινοβούλιο⁴⁴. Ο ΣΥΡΙΖΑ, όμως, δεν αποτελεί το μοναδικό πολιτικό κόμμα, το οποίο μετέβαλλε τη ρητορική του και τη στάση του έναντι του Μνημονίου.

ANEΛ: «Το τέλος της εποχής των Μνημονίων»

Ο κυβερνητικός εταίρος του ΣΥΡΙΖΑ, οι ANEΛ, ενώ είχε τοποθετηθεί συγκρουσιακά έναντι του Μνημονίου, από μια τελείως διαφορετική ιδεολογική προοπτική, κλήθηκαν να αιτιολογήσουν τη φιλο-μνημονιακή τους μεταστροφή, διατηρώντας όμως το ιδεολογικό τους πρόσημο. Εξ αυτού ακολουθεί η ανάλυση των είκοσι πιο τυπικών αποσπασμάτων των ANEΛ σε μια προσπάθεια κατανόησης της ευθυγράμμισής τους με τη ρητορική του ΣΥΡΙΖΑ ως συγκυβέρνηση αλλά και τις διαφοροποιήσεις αναφορικά με την ιδεολογική τους απόσταση.

1. σε αυτούς τους έξι μήνες έχουν γίνει τεράστιες προσπάθειες έχουμε φτάσει σε σημείο **πλέον τα 34** δισεκατομμύρια της **περιουσίας των ενόπλων δυνάμεων** όχι να εκποιηθούν όπως κάποιοι λένε αλλά να **τα** εκμεταλλευτούμε προς όφελος των ίδιων των στελεχών των **ενόπλων δυνάμεων** (Καμμένος, Πρόεδρος ANEΛ, Τιμή: 38,58)

⁴⁴Ο τρόπος με τον οποίο διαχειρίστηκε πολιτικά ο ΣΥΡΙΖΑ τη φιλο-μνημονιακή του μεταστροφή καθώς και η δριμεία κριτική που ασκήθηκε από τα αντιπολιτευόμενα πολιτικά κόμματα οφείλεται κυρίως στις πολιτικές προσδοκίες που είχε στρατηγικά καλλιεργήσει. Για μια πιο συστηματική αναφορά στη δημιουργία των προσδοκιών αυτών μέσω της μελέτης της προεκλογικής ρητορικής του ΣΥΡΙΖΑ βλ. ενδεικτικά Παπαστάμου & Προδρομίτης (2016), Rori

2. ήδη με τη μελέτη που έχει εκπονηθεί και με το νομοσχέδιο που κατατίθεται πλέον τις επόμενες μέρες στη βουλή υπολογίζουμε ότι τα 34 αυτά δισεκατομμύρια της **περιουσίας των ενόπλων δυνάμεων** θα αποδίδουν στα στελέχη των **ενόπλων δυνάμεων** το 5% περίπου της αντικειμενικής αξίας το χρόνο **δυνάμεων** (Καμμένος, Πρόεδρος ANEL, Τιμή: 35,00)
3. γιατί δεν φέρνετε αυτά **τα οποία** απειλείτε εμείς **σαν** ανεξάρτητοι **έλληνες τα** ψηφίζουμε τώρα και την κατάργηση του νόμου περί ευθύνης υπουργών και την εξεταστική επιτροπή για **τα** υποβρύχια και τη siemens αλλά και όλα εκείνα **τα οποία** θα αποδείξουν στον **ελληνικό** λαό το **πώς** στήθηκε όλο το παιχνίδι **δυνάμεων** (Καμμένος, Πρόεδρος ANEL, Τιμή:31,16)
4. θα ήθελα και να ξεκαθαρίσω ότι το θέμα της αναφοράς στο συνταξιοδοτικό των στελεχών των **ενόπλων δυνάμεων** και των σωμάτων ασφαλείας δεν έχει καμία σχέση με τη ρύθμιση η **οποία** προτάθηκε από την ηγεσία των **ενόπλων δυνάμεων** κι έχει ως εξής **δυνάμεων** (Καμμένος, Πρόεδρος ANEL, Τιμή: 27,92)
5. ο ελληνικός αγροτικός τουρισμός σε σχέση με το **πώς** βγάζει χρήματα ένα **κράτος** γιατί το **κράτος** πρέπει να το δούμε κάποια στιγμή και **σαν** επιχείρηση όχι **σαν** μία τσέπη την **οποία** την κλέβουμε πάντοτε μπορεί να βγάλει χρήματα με πάρα πάρα πολλούς τρόπους αρκεί να ξέρει το **πώς** και τους μηχανισμούς (Καμμένος, Δ., Ειδικός Αγορητής ANEL, Τιμή: 23,75)
6. δηλαδή θα μπορεί να βλέπει ο ένας την προσφορά του άλλου και να τη βελτιώνει online αυτό θα δώσει τη δυνατότητα της εκμετάλλευσης της **περιουσίας** αυτής και της δημιουργίας **κατ** αρχήν οικισμών για **τα** στελέχη των **ενόπλων δυνάμεων** μέσα στα στρατόπεδα για τις περιοχές στις οποίες μετατίθενται (Καμμένος, Πρόεδρος ANEL, Τιμή: 21,02)
7. μακάρι να **τα** πάρει η **κ** νούλαν πού **θέλετε** να **τα** πουλήσουμε **θέλετε** στους **έλληνες** λαθρεμπόρους του πετρελαίου να ξέρετε ότι αυτοί θα περάσουν από τη δικαιοσύνη (Καμμένος, Πρόεδρος ANEL, Τιμή: 17,16)
8. αυτά είναι που η κυβέρνηση **αυτή** και θα ψάξει και οδηγή στη δικαιοσύνη καθημερινά και για **τα** δεκαεννέα εξοπλιστικά προγράμματα για **τα οποία** κάποιοι **κατ** επάγγελμα έκαναν ερωτήσεις αυτά λοιπόν οδήγησαν την **ελλάδα** στο μνημόνιο (Καμμένος, Πρόεδρος ANEL, Τιμή: 17,03)
9. **τα** 34 δισεκατομμύρια απέδιδαν ένα εκατομμύριο εκατό χιλιάδες ευρώ περίπου το χρόνο στον προϋπολογισμό του υπουργείου εθνικής αμύνης και στα ταμεία των **ενόπλων δυνάμεων** (Καμμένος, Πρόεδρος ANEL, Τιμή: 16,47)
10. **τα** στελέχη των **ενόπλων δυνάμεων** που τελειώνουν τις σχολές ευελπίδων ικάρων και ναυτικών δοκίμων όταν φτάσουν στον βαθμό του αντισυνταγματάρχου έχουν τη δυνατότητα να πάνε στη σχολή πολέμου μέσω εξετάσεων ή όχι(Καμμένος, Πρόεδρος ANEL, Τιμή: 16,47)
11. έχουμε διατακτική ρύθμιση **όσον** αφορά **τα** χρέη όχι μόνο προς τις τράπεζες αλλά μπαίνουν στο παιχνίδι **πλέον τα** χρέη προς το δημόσιο τους στα και **τα** ασφαλιστικά ταμεία (Καμμένος, Πρόεδρος ANEL, Τιμή: 16,40)
12. και θα βρεθούν και **τα** κονδύλια που πήραν οι πολιτικοί τους υπάλληλοι από ποιους **τα** πήραν και **πώς** έκαναν εκλογές να σας πω εγώ **πώς** έκαναν εκλογές τεύχος πρώτο αριθμός φύλλου 252 18 νοεμβρίου 2013 (Καμμένος, Πρόεδρος ANEL, Τιμή: 16,28)
13. σόϊμπλε η κυβέρνηση της κυρίας μέρκελ και οι κερδοσκόποι των ηνωμένων πολιτειών δηλαδή εκείνοι οι οποίοι θα είχαν κυρίως πληγεί **εάν** η **ελλάδα** υπεύθυνα το 2010 αρνείτο να υπογράψει αυτά **τα οποία** υπέγραφαν με το μνημόνιο 1 και το μνημόνιο 2 για **τα οποία** είναι ιδιαίτερα περιχαρής η **κ**(Καμμένος, Πρόεδρος ANEL, Τιμή: 16,10)

14. **Θέλετε να τα** βρούμε για **τα** υποβρύχια ξέχασέ το αγόρι μου ιδίως εσύ που έκανες όλη την κοινοβουλευτική δουλειά να το ξεχάσεις και αυτό αφορά βεβαίως και αυτά που ειπώθηκαν από την **κυρία** πρόεδρο της βουλής **πριν** από λίγες ώρες κατά τη διάρκεια της συνόδου των προέδρων (Καμμένος, Πρόεδρος ANEL, Τιμή: 15,14)
15. **τα** 2/3 από τον στρατό ξηράς δεν περνούν στη σχολή πολέμου με αποτέλεσμα όταν φτάνουν στον βαθμό του συνταγματάρχου να αποστρατεύονται **πριν** από την ηλικία των **πενήντα** οκτώ ετών στα **πενήντα** στα **πενήντα** δύο στα σαράντα εννιά (Καμμένος, Πρόεδρος ANEL, Τιμή: 14,89)
16. βούλτεψη ακούστε λοιπόν τη **διαφορά** η **διαφορά κυρία** βούλτεψη κυρίες και κύριοι συνάδελφοι είναι ότι **αυτή** η κυβέρνηση και **αυτή** η συμφωνία έχει μία μεγάλη **διαφορά** από τη δική σας (Καμμένος, Πρόεδρος ANEL, Τιμή: 14,24)
17. και να είμαστε απόλυτα ειλικρινείς με **αυτή** την τροπολογία που κατατέθηκε για **τα** «κόκκινα δάνεια» το πιο σημαντικό απ όλα είναι ότι **πλέον** πέραν του ότι δεν πωλούνται σε εταιρείες **τα** «κόκκινα δάνεια» προστατεύεται η πρώτη κατοικία από τους πλειστηριασμούς μέχρι το τέλος του 15 (Καμμένος, Πρόεδρος ANEL, Τιμή: 13,78)
18. τι προβλέπει **αυτή** η συμφωνία **αυτή** η συμφωνία **κατ** αρχήν αποτελεί το τέλος της εποχής των μνημονίων βεβαίως και βλέπω ότι χειροκροτάτε κύριοι του πασοκ ξέρετε κάτι **αυτή** η συμφωνία έχει μια μεγάλη **διαφορά** (Καμμένος, Πρόεδρος ANEL, Τιμή: 13,52)
19. **εάν** δεν τους δώσω τις δυνατότητες να πιστέψουν στην πατρίδα τους και σε ένα **κράτος** το οποίο τους **δίνει** το υλικό την αξία και τη βοήθεια για να βοηθήσουν και το ίδιο τους το **κράτος** δεν γίνεται διαφορετικά (Καμμένος, Δ., Ειδικός Αγορητής ANEL, Τιμή: 12,59)
20. θα **τα** μάθει ο ελληνικός λαός **θέλετε** δεν **θέλετε** υπάρχει σαφής και ρητή αναφορά που σημαίνει ότι η πατέντα την **οποία** είχατε στήσει για να υπαχθεί στο αγγλικό δίκαιο η παρουσία του ελληνικού λαού τελειώνει σήμερα (Καμμένος, Πρόεδρος ANEL, Τιμή: 12,39)

Από τα ανωτέρω τυπικά αποσπάσματα, η συντριπτική πλειοψηφία (δέκα εννέα από τα είκοσι) προέρχονται από τον Πρόεδρο των ANEL, κ. Καμμένο. Η ρητορική τοποθέτηση του κ. Καμμένου αποτελείται από τρία κεντρικά επιχειρήματα. Το πρώτο αφορά το κυβερνητικό έργο που έχει παραχθεί το εξάμηνο της συγκυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ-ANEL, το δεύτερο αφορά τη ρητορική συγκρότηση του τρίτου Μνημονίου και το τρίτο τις ένοπλες δυνάμεις, γεγονός που διαφοροποιεί ιδεολογικά τους ANEL από τον κυβερνητικό τους εταίρο.

Αναφορικά με το κυβερνητικό έργο, ο κ. Καμμένος δηλώνει ότι «*εμείς οι ANEL ψηφίζουμε τώρα και την κατάργηση του νόμου περί ευθύνης Υπουργών και την εξεταστική επιτροπή για τα υποβρύχια και τη siemens αλλά και όλα εκείνα τα οποία θα αποδείξουν στον ελληνικό λαό πώς στήθηκε όλο το παιχνίδι δυνάμεων*» (ΤΑ: 3) και υπογραμμίζει ότι «*η κυβέρνηση αυτή και θα ψάξει και οδηγεί στη δικαιοσύνη καθημερινά και για τα δεκαεννέα εξοπλιστικά προγράμματα....αυτά λοιπόν οδήγησαν την Ελλάδα στο Μνημόνιο*» (ΤΑ: 8). Παράλληλα δηλώνει ότι «*στο παιχνίδι μπαίνουν*

πλέον τα χρέη προς το δημόσιο, τους ΟΤΑ και τα ασφαλιστικά ταμεία» (ΤΑ: 11). Οι ανωτέρω δηλώσεις του κ. Καμμένου κατασκευάζουν την «άσπιλη» και με «ηθικό πλεονέκτημα» συγκυβέρνηση, η οποία φέρει χαρακτήρα «κάθαρσης» στο ελληνικό πολιτικό σύστημα. Η συγκρουσιακή ρητορική του κ. Καμμένου αναφορικά με το «παλαιότερο καθεστώς» αποτελεί τη διαφοροποίηση των ΑΝΕΛ με την παλαιότερη εξουσία. Η συγκυβέρνηση επομένως συγκροτείται υπό όρους «τιμωρού» του παλαιού κομματικού συστήματος και λειτουργεί συγκρουσιακά έναντι των συμφερόντων και των οικονομικών επιλογών που οδήγησαν τη χώρα στη λογική των Μνημονίων. Η ρητορική αυτή συγκρότηση αποτελεί κοινό πόλο με τη ρητορική του ΣΥΡΙΖΑ προ δημοψηφίσματος, όπου είχε παρατηρηθεί έντονη συγκρουσιακή ρητορική του ΣΥΡΙΖΑ κατά του «παλαιού συστήματος». Με αυτό τον τρόπο οι ΑΝΕΛ και ο ΣΥΡΙΖΑ παρουσιάζονται υπό όρους ένδο-ομάδας και διαθέτοντας το «ηθικό πλεονέκτημα» θα πραγματοποιήσουν τη θέση τους για επανοριοθέτηση υπό όρους κοινωνικής δικαιοσύνης του πολιτικού συστήματος.

Η δεύτερη επιχειρηματολογική «γραμμή» του κ. Καμμένου αφορά την κατασκευή της αναπαράστασης του ίδιου του Μνημονίου. Πιο συγκεκριμένα, ο κ. Καμμένος θεωρεί ότι «αυτή η συμφωνία κατ' αρχήν αποτελεί το τέλος της εποχής των Μνημονίων» (ΤΑ: 18) καθώς τόσο με την τροπολογία που κατατέθηκε για τα «κόκκινα δάνεια», τα οποία δεν πωλούνται σε εταιρίες, όσο και η προστασία της πρώτης κατοικίας (ΤΑ: 17) αλλά και το γεγονός ότι «η πατέντα την οποία είχατε στήσει για να υπαχθεί στο αγγλικό δίκαιο η περιουσία του ελληνικού λαού, τελειώνει σήμερα» (ΤΑ: 20) διαφοροποιούν σημαντικά τη νέα «συμφωνία» με τα παλαιότερα «Μνημόνια». Η επιλογή της αντικατάστασης της λέξης «Μνημόνιο» με τη λέξη «συμφωνία», που παρατηρείται τόσο στον λόγο του κ. Τσίπρα όσο και του κ. Καμμένου, αποτελεί ένα εύρημα, το οποίο υπογραμμίζει τη σημαντικότητα της αναπαράστασης εκ μέρους των πολιτικών δρώντων. Ενώ το «Μνημόνιο» ως οργανωτική αρχή νοσηματοδότησης είχε πλαισιωθεί υπό όρους υποταγής και πλήρους συμμόρφωσης στις ευρωπαϊκές επιταγές, η έννοια της «συμφωνίας» φέρει ένα πιο συναινετικό πρόσημο. Υπονοεί ότι το τρίτο, ουσιαστικά, Μνημόνιο δεν αποτελεί παράγωγο και συνέχεια των δύο προηγούμενων, αλλά μια συναινετική λύση, η οποία σηματοδοτεί το «τέλος της εποχής των Μνημονίων» και ενδεχομένως την αρχή της εποχής των συμφωνιών. Η αναπλαισίωση του «Μνημονίου» υπό όρους συναίνεσης και διασφάλισης της κοινωνικής συνοχής, διαφοροποιεί τη συγκυβέρνηση από τις προηγούμενες κυβερνήσεις που έφεραν προς ψήφιση τα δύο προηγούμενα Μνημόνια,

ως μια προσπάθεια μη ταύτισης της συγκυβέρνησης με τις παλαιότερες κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ και Νέας Δημοκρατίας.

Η τρίτη επιχειρηματολογική «γραμμή» του κ. Καμμένου υπογραμμίζει την ιδεολογική διαφορετικότητα ανάμεσα στα κόμματα της συγκυβέρνησης και αφορά τη ρητορική επικέντρωση στην ενδυνάμωση των ενόπλων δυνάμεων. Πιο συγκεκριμένα ο κ. Καμμένος δηλώνει ότι «σε αυτούς τους έξι μήνες έχουν γίνει τεράστιες προσπάθειες. Έχουμε φτάσει σε σημείο πλέον τα 34δισεκατομμύρια της περιουσίας των ενόπλων δυνάμεων όχι να εκπονηθούν όπως κάποιος λένε, αλλά να τα εκμεταλλευτούμε προς όφελος των ίδιων των στελεχών των ενόπλων δυνάμεων» (ΤΑ: 1), όπου η περιουσία αυτή «θα αποδίδει στα στελέχη των ενόπλων δυνάμεων το 5 περίπου της αντικειμενικής αξίας τον χρόνο» (ΤΑ: 2). Παράλληλα τονίζεται ότι η προστασία του συνταξιοδοτικού των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας (ΤΑ:4), μια τοποθέτηση του κ. Καμμένου ως Υπουργού Εθνικής Αμύνης, όπου ζητούσε την εξαίρεση των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας από τις συνταξιοδοτικές περικοπές που προβλέπονταν στη νέα «συμφωνία». Εκτός της προάσπισης της περιουσίας και των συντάξεων των ενόπλων δυνάμεων, ο κ. Καμμένος δηλώνει ότι θα δημιουργηθούν «οικισμοί για τα στελέχη των ενόπλων δυνάμεων μέσα στα στρατόπεδα για τις περιοχές στις οποίες μετατίθενται» (ΤΑ: 6) και ότι προβλέπεται η περαιτέρω ανώτατη εκπαίδευση των στελεχών των ενόπλων δυνάμεων (ΤΑ: 10, 15). Το επιχειρηματολογικό ρεπερτόριο του κ. Καμμένου φαίνεται να εκπορεύεται εκ της υπουργικής του θέσης και όχι εκ της συγκυβερνητικής του, αναφερόμενος ουσιαστικά στο εκλογικό του κοινό, σε μια προσπάθεια αποφυγής πλήρους ταύτισης των ANEΛ με τον ΣΥΡΙΖΑ.

Συνολικά, η ρητορική των ANEΛ, όπως αποτυπώθηκε από τον Πρόεδρο του κόμματος με τις τρεις επιχειρηματολογικές γραμμές παρείχε τα ερμηνευτικά σχήματα τόσο περί αναπλαισίωσης του Μνημονίου ως «συμφωνία», όσο και αποτυπώνοντας τα συγκρουσιακά στοιχεία της συγκυβέρνησης με το παλαιότερο κομματικό σύστημα. Παράλληλα υπογραμμίσθηκαν οι συγκλίσεις και αποστάσεις των κομμάτων της συγκυβέρνησης, ώστε να διασφαλιστεί ο πολιτικός ζωνικός τους χώρος αλλά και να νοηματοδοτηθεί η επιλογή να συγκυβερνήσουν δύο ιδεολογικά αντίθετα πολιτικά κόμματα. Η επιλογή αυτή της συγκυβέρνησης αλλά και η φιλο-μνημονιακή μεταστροφή των ΣΥΡΙΖΑ/ANEΛ οδήγησε τα υπόλοιπα πολιτικά κόμματα στην αναζήτηση του δικού τους πολιτικού χώρου.

Νέα Δημοκρατία: «Καλώς ορίσατε στα Μνημόνια»

Η Νέα Δημοκρατία, βρισκόμενη πλέον υπό νέα πολιτική ηγεσία, καλείται να διαφυλάξει τη φιλο-ευρωπαϊκή της στάση και παράλληλα να οριοθετήσει και να αυξήσει τη σφαίρα πολιτικής της επιρροής στο νέο φιλο-μνημονιακό πεδίο, δεδομένου της εισόδου δύο νέων πολιτικών δυνάμεων στην ελληνική βουλή. Για την εξέταση και ερμηνεία των ρητορικών τοποθετήσεων της Νέας Δημοκρατίας, ακολουθεί η ανάλυση των είκοσι πιο τυπικών αποσπασμάτων της.

1. πρέπει να **σας** πω **ότι** αν αποφασίσετε ή όχι **εκλογές** είναι δικό **σας** θέμα και εγώ δεν πιστεύω **ότι θα σας** επηρεάσω είτε **σας** πω **ότι** τις **θέλω** είτε **σας** πω **ότι** δεν τις **θέλω** αφήστε που αντιπολίτευση που να μην **θέλει εκλογές** δεν υπάρχει (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 69,18)
2. τώρα **εσείς** τα εξυπηρετείτε και είναι τα ίδια συμφέροντα **έχετε** καταλάβει **ότι** καταργείτε το εκασ **έχετε** καταλάβει **ότι** η κοινωνική **σας** πολιτική και το κοινωνικό **σας** πρόσωπο το αριστερό δεν υπάρχει δεν υπάρχει κύριε **προθυπουργέ** (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 39,30)
3. **σας** το λέω κύριε **προθυπουργέ γιατί** είστε αντιμετώπος με τους δαίμονες που **εσείς** ο ίδιος κατασκευάσατε **εσείς** ο ίδιος **έχετε** την ευθύνη **γι** αυτούς όλους τους δαίμονες που βλέπετε μπροστά **σας** πολλές φορές και σκέφτεστε πώς πηγαίνατε όταν ήσασταν μαζί σύντροφοι (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 38,86)
4. δεν αξίζει και σε **σας** **θα** έλεγα **γιατί** κι **εσείς** δεν **θα** θέλατε τέτοια **εικόνα** είμαι σχεδόν σίγουρος **ότι** κι **εσείς** μέσα **σας** στενοχωριέστε το σκέφτεστε (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 37,77)
5. **κάνατε** την πρώτη επιλογή της διαπραγματευτικής ομάδας δεν πήγαινε την αλλάζατε **κάνατε** τον κ βαρουφάκη υπουργό δεν **σας** πήγαινε τον αλλάζατε **κάνατε** την κ κωνσταντοπούλου πρόεδρο της βουλής δεν **σας** πήγαινε (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 33,74)
6. **έχετε** καταλάβει τι **έχετε** **κάνει** στα νησιά **έχετε** καταλάβει τι **έχετε** **κάνει** στον τουρισμό κι έρχεστε **εδώ** και μας το παίζετε θύμα και κάποιοι πανηγυρίζουν και μας προκαλούν κιόλας στα τηλεοπτικά τραπέζια να πάμε για **εκλογές** (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 32,73)
7. ακούμε όμως –ορθά **θα** έλεγα **ότι** είναι νεοφιλελεύθερο αριστερό **γι** αυτό έχουμε μπερδευτεί **εδώ** πρέπει να καταλάβετε **ότι** το «πρώτη φορά αριστερά» σύντομα τελικά **θα** γίνει «τελευταία φορά αριστερά» με δική **σας** ευθύνη και με καταψήφιση από τους δικούς **σας** βουλευτές (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 32,58)
8. για τους αγρότες αυτούς **εμείς** **θα** δώσουμε μάχη και **σας** λέω κιόλας **ότι** αν τολμήσετε και φέρετε τον οκτώβριο τα μέτρα αυτά χωρίς να τα **έχετε** διαπραγματευτεί μην θεωρείτε δεδομένη την **ψήφο** της νέας δημοκρατίας ούτε **εσείς** ούτε κανείς άλλος (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 30,31)
9. τη δεύτερα το πρωί πρέπει να το κλείσετε το θέμα πιστεύετε **ότι** λύση είναι οι **εκλογές** κάντε τις **εκλογές** και **εμείς** **εδώ** είμαστε να **σας** βοηθήσουμε να αποχωρήσετε να δραπετεύσετε φτάνει να επανέλθει η ηρεμία (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 29,49)
10. διότι **εδώ** όλες οι επιλογές **σας** έχουν αποδειχθεί ανεπαρκείς έχουν γυρίσει εναντίον **σας** και **εσείς** κάθεστε πρωθυπουργεύετε προεδρεύετε το παίζετε το θύμα ενώ **εσείς** είστε αυτός ο οποίος έκανε εκείνες τις επιλογές να θυμηθούμε (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 28,29)

11. ε λοιπόν την πλήρη διάλυση της χώρας η νέα δημοκρατία **θα** την σταματήσει με τη συμπαγή και ολοκληρωμένη παρουσία της ακριβώς **γιατί** δεν **έχετε** το δικαίωμα αυτό και **σας** το λέω κύριε **πρωθυπουργέ** μιας και ήρθατε **ότι** τελικά πραγματικά είναι σουρεαλιστική **εικόνα** (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή:27,94)
12. **σας** λέω όμως **ότι** οι **εκλογές** τελικά **θα** μας πάνε αρκετά πίσω **γιατί** είναι αρκετές οι μέρες επειδή είστε στον πρώτο χρόνο της θητείας **σας** (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 27,62)
13. **γιατί** το **κάνατε** αυτό στους φαρμακοποιούς **γιατί** δεν δέχεστε το γερμανικό μοντέλο τι νέα κόλπα είναι αυτά τα οποία ανακαλύπτετε **εδώ** πέρα ποια συμφέροντα εξυπηρετείτε όπως τα ακούτε **γιατί** δεν μπορείτε να μας κατηγορείτε συνέχεια **ότι** **εμείς** εξυπηρετούμε συμφέροντα (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή:25,62)
14. αν γίνουν τώρα **εκλογές** και **θέλω** να το ξέρουν οι έλληνες πολίτες **γιατί** κάτι τέτοιο σκέφτεστε και λένε και οι υπουργοί **σας** μπορεί να ανακόψουμε την πορεία της οικονομίας και αμέσως μετά τις **εκλογές** να χρειαστούμε **μνημόνιο** και πολύ χειρότερο από αυτό που έρχεται τώρα (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 24,56)
15. τέλος **σας** προτείνω να πανηγυρίσετε για το μεγάλο **σας** κατόρθωμα που **θα** έρθετε σε λίγο να αποσύρετε δεκατρείς ρυθμίσεις –θα τις καταθέσω στα πρακτικά που **κάνατε** φέτος και για τις οποίες και τότε πανηγυρίζατε στο φορολογικό στα εργασιακά μετενέργεια και στο ασφαλιστικό (Χατζηδάκης, Εισηγητής ΝΔ, Τιμή: 23,61)
16. μιλάτε για τη μεγάλη **σας** επιτυχία τεράστια **πράγματι** των 35 δισεκατομμυρίων ευρώ του περίφημου πακέτου γιούνκερ επειδή ήμουν ο καθ ύλην αρμόδιος υπουργός με πρωθυπουργό τον σαμαρά τότε αρχές το 2013 **θέλω** να **σας** πω **ότι** τότε έκλεισε συμφωνία όχι για εμάς για όλες τις ευρωπαϊκές χώρες (Χατζηδάκης, Εισηγητής ΝΔ, Τιμή: 23,52)
17. δεύτερον **θα** **σας** συνιστούσα να πανηγυρίζετε για τις ιδιωτικοποιήσεις διότι ενώ ο κ τσακαλώτος αν άκουσα καλά προηγουμένως με τον θόρυβο μας έλεγε **ότι** «στις ιδιωτικοποιήσεις έχουμε μια νέα φιλοσοφία» **θέλω** να **σας** διαβάσω τη φιλοσοφία στη σελίδα 342 και 343 του μνημονίου (Χατζηδάκης, Εισηγητής ΝΔ, Τιμή: 23,09)
18. **γιατί** μαθαίνουμε **ότι** πολλά από αυτά που και σήμερα φέρνετε δεν είναι **προτάσεις** του κουαρτέτου αλλά είναι δικές **σας** είναι **προτάσεις** εθνικής πολιτικής και αυτές οι **προτάσεις** εθνικής πολιτικής δεν μπορούν να παρουσιάζονται ως δήθεν **προτάσεις** του κουαρτέτου (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 22,88)
19. εγώ δεν **σας** λέω γερμανοσολιάδες αλλά **σας** λέω μνημονιακούς το δίλημμα λοιπόν και η διαχωριστική γραμμή μνημονιακών και μνημονιακών έφυγε τουλάχιστον μεταξύ μας αυτός ο διάδρομος **εδώ** μόνο μας χωρίζει τον οποίο **κάνουμε** έτσι και τα συζητάμε (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 22,24)
20. δεν μπορεί να συνεχιστεί αυτό τελεία και τέρμα **εμείς** **θα** κρίνουμε από **εδώ** και πέρα τι είναι **πράγματι** προς το συμφέρον του ελληνικού λαού αν το διαπραγματευτήκατε σωστά **θα** συνεννοούμεθα και **εμείς** απευθείας με τους εταίρους για να γνωρίζουμε (Μεϊμαράκης, Πρόεδρος ΝΔ, Τιμή: 21,15)

Η σχεδόν απόλυτη πλειοψηφία των τυπικών αποσπασμάτων προέρχεται από τον νέο Πρόεδρο της Νέας Δημοκρατίας, κ. Μεϊμαράκη. Τα πρώτα, και πιο τυπικά από την άποψη της αθροιστικής στατιστικής σημαντικότητας, τυπικά αποσπάσματα αφορούν τη ρητορική επίθεση του κ. Μεϊμαράκη προς τον κ. Τσίπρα. Πιο συγκεκριμένα ο κ. Μεϊμαράκης κατηγορεί τον κ. Τσίπρα ότι εξυπηρετεί τα ίδια συμφέροντα, στα οποία

παλαιότερα εναντιωνόταν δηλώνοντας ότι *«η κοινωνική σας πολιτική και το κοινωνικό σας πρόσωπο, το αριστερό, δεν υπάρχει»* (TA: 2). Επιπροσθέτως κατηγορεί τον κ. Τσίπρα ότι ήρθε αντιμέτωπος *«με τους δαίμονες που ο ίδιος κατασκεύασατε»* (TA: 3), σε μια αναφορά σχετικά με τις αντιπολιτευτικές δυνάμεις εντός του ίδιου του ΣΥΡΙΖΑ ενώ παράλληλα τον κατηγορεί για έλλειψη πλάνου και στρατηγικής καθώς *«κάνατε την πρώτη επιλογή της διαπραγματευτικής ομάδας, δεν πήγαινε, την αλλάζατε. Κάνατε τον κ. Βαρουφάκη Υπουργό, δεν σας πήγαινε, τον αλλάζατε. Κάνατε την κ. Κωνσταντοπούλου Πρόεδρο της Βουλής, δεν σας πήγαινε, την αλλάζατε»* (TA: 5), υπονοώντας ότι η τωρινή κατάσταση εγκλωβισμού, στην οποία βρίσκεται ο ΣΥΡΙΖΑ είναι αποτέλεσμα επιλογών της ηγεσίας του και όχι τυχαίο γεγονός.

Παράλληλα ο κ. Μεϊμαράκης υπογραμμίζει ότι *«όλες οι επιλογές σας έχουν αποδειχθεί ανεπαρκείς, έχουν γυρίσει εναντίον σας και εσείς κάθεστε και πρωθυπουργεύετε, προεδρεύετε, το παίζετε θύμα»* (TA: 10). Η ρητορική επίθεση του κ. Μεϊμαράκη στοχεύει στη μείωση της αξιοπιστίας του κ. Τσίπρα προσωπικά και εξ αυτού της αξιοπιστίας του ΣΥΡΙΖΑ και της συγκυβέρνησης και θέτει ζήτημα επάρκειας, ή ανεπάρκειας, της συγκυβέρνησης να κυβερνήσει. Επιπροσθέτως ο κ. Μεϊμαράκης, οχυρώνοντας και αναδεικνύοντας την ιδεολογική σταθερότητα της ΝΔ, εμπαίζει την ιδεολογική και μεταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ αποκαλώντας το τρίτο Μνημόνιο *«νεοφιλελεύθερα αριστερό»* και δηλώνοντας ότι *«το πρώτη φορά αριστερά σύντομα θα γίνει τελευταία φορά αριστερά»* (TA:7). Η αντιθετική συνύπαρξη των λεκτικών επιλογών «νεοφιλελεύθερο» και «αριστερό» υπενθυμίζει την κριτική του ΣΥΡΙΖΑ κατά των προηγούμενων δύο Μνημονίων ως «νεοφιλελεύθερα» ενώ παράλληλα διακωμωδεί την προσπάθεια συγκρότησης του Μνημονίου ως πιο κοινωνικό και εξ αυτού πιο «αριστερό». Με τη συγκρότηση αυτή ο κ. Μεϊμαράκης «καλωσορίζει» τον ΣΥΡΙΖΑ στις φιλο-μνημονιακές δυνάμεις, μια στάση που υποστηρίζεται και από τη δήλωσή του ότι *«εγώ δεν σας λέω γερμανοτσολιάδες, αλλά σας λέω μνημονιακούς. Το δίλημμα λοιπόν και η διαχωριστική γραμμή μνημονιακών και αντί-μνημονιακών έφυγε»* (TA:19).

Η αποδόμηση του ήθους του ΣΥΡΙΖΑ και της ικανότητάς του να κυβερνήσει αναζωπυρώνει εκ μέρους του κ. Μεϊμαράκη τη συζήτηση περί διενέργειας εκλογών, όπου ο ίδιος δηλώνει ότι *«πιστεύετε ότι η λύση είναι οι εκλογές; Κάντε τις εκλογές και εμείς εδώ είμαστε να σας βοηθήσουμε να αποχωρήσετε, να δραπετεύσετε, φτάνει να επανέλθει η ηρεμία»* (TA: 9), θεωρώντας εαυτόν έτοιμο να αναλάβει την πολιτική διακυβέρνηση της χώρας. Συγκροτώντας την εικόνα της Νέας Δημοκρατίας, ο κ.

Μεϊμαράκης θεωρεί ότι την πλήρη διάλυση της χώρας θα τη σταματήσει η «*συμπαγής και ολοκληρωμένη παρουσία*» της Ν.Δ. (ΤΑ: 14) δηλώνοντας όμως παράλληλα ότι η Ν.Δ. θα συνεννοείται απευθείας με τους εταίρους, ώστε να γνωρίζει την αλήθεια (ΤΑ:20). Παρά όμως τις δηλώσεις και τις διαβεβαιώσεις του κ. Μεϊμαράκη για την ετοιμότητα της ΝΔ να αναλάβει κυβερνητικά χρέη, ενδιαφέρον αποτελεί η δήλωσή του όπως αποτυπώνεται στο δέκατο τέταρτο τυπικό απόσπασμα, όπου υπογραμμίζει ότι «*αν γίνουν τώρα εκλογές, και θέλω να το ξέρουν οι Έλληνες πολίτες γιατί κάτι τέτοιο σκέφτεστε και λένε και οι Υπουργοί σας, μπορεί να ανακόψουμε την πορεία της οικονομίας και αμέσως μετά τις εκλογές να χρειαστούμε Μνημόνιο και πολύ χειρότερο από αυτό που έρχεται τώρα*» (ΤΑ: 14). Η τοποθέτηση αυτή του κ. Μεϊμαράκη φαίνεται να εγκλωβίζει περαιτέρω τον κ. Τσίπρα στο να μην προχωρήσει σε εκλογές, νοσηματοδοτώντας τις εκλογές ως μια εύκολη λύση απεγκλωβισμού του ΣΥΡΙΖΑ από τη μη συνεκτικότητα της στάσης του αναφορικά με την ψήφιση του Μνημονίου. Τα τρία εναπομείναντα τυπικά αποσπάσματα, προέρχονται από τον κ. Χατζηδάκη (ΤΑ: 15, 16 και 17), τα οποία ευθυγραμμίζονται πλήρως με τη ρητορική του κ. Μεϊμαράκη.

Συνολικά η ρητορική της Νέας Δημοκρατίας επικεντρώθηκε στην αποδόμηση της αξιοπιστίας αποκλειστικά του ΣΥΡΙΖΑ, χωρίς καμία αναφορά στους ΑΝΕΛ, υπογραμμίζοντας τις εσφαλμένες πολιτικές επιλογές του κ. Τσίπρα και με ισχυρές αναφορές εμπαιγμού αναφορικά με τις ιδεολογικές επιδράσεις στον ΣΥΡΙΖΑ της φιλο-μνημονιακής του μεταστροφής. Ενδιαφέρον, όμως, αποτελούν και οι ρητορικές κατασκευές του πρώην κυβερνητικού εταίρου της ΝΔ, του ΠΑΣΟΚ, το οποίο και αυτό βρίσκεται υπό νέα πολιτική ηγεσία.

ΠΑΣΟΚ: Αναζητώντας ταυτότητα

Το ΠΑΣΟΚ αποτελεί το μοναδικό πολιτικό κόμμα, το οποίο διαθέτει διαχρονική συνεκτικότητα αναφορικά με τη φιλο-μνημονιακή του στάση. Εισήγαγε στην ελληνική πραγματικότητα το πρώτο Μνημόνιο, το οποίο αναπαραστάθηκε ως «μάχη» με μια «συντηρητική Ευρώπη», υπερψήφισε το δεύτερο Μνημόνιο ως συγκυβέρνηση από «πατριωτικό καθήκον» και σε αυτή τη χρονική πολιτική συγκυρία καλείται, υπό νέα πολιτική ηγεσία, να διαχειριστεί τη φιλο-μνημονιακή μεταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ, ενώ το ΠΑΣΟΚ βρίσκεται για πρώτη φορά, στο μνημονιακό χρονικό, στην αντιπολίτευση. Για τη διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο το ΠΑΣΟΚ νοσηματοδότησε την πολιτική μεταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ και τον τρόπο με τον οποίο

επιχειρεί την αύξηση της πολιτικής του επιρροής, ακολουθεί η ανάλυση των είκοσι πιο τυπικών αποσπασμάτων του.

1. και έρχεστε **τόρα** και φέρνετε ένα **τρίτο** μνημόνιο που σας είχα πει ότι θα είναι **δάνειο** 50 δισεκατομμυρίων τον **μάρτιο** και **τόρα** έφτασε να είναι **86 δισεκατομμύρια** **91 δισεκατομμύρια** **μας** φέρνετε **μια** δανειακή **σύμβαση** που έχει το ποσό του δανείου σε αγκύλες (Βενιζέλος, Βουλευτής ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 26,50)
2. μία τεράστια βλάβη τους τελευταίους επτά μήνες γιατί όπως είπα σε **μια** δήλωσή μου **λέγατε** ωμά **ψέματα** μεταξύ σας και ακόμη πιο ωμά **ψέματα** κραυγαλέα απευθυνόμενοι στον ελληνικό λαό και ιδού **τα** αποτελέσματα δεν σώζεται η **χώρα** έτσι (Βενιζέλος, Βουλευτής ΠΑΣΟΚ, Τιμή:26,00)
3. τις τράπεζες με έναν άλλο διαφορετικό τρόπο –έτσι λένε **όταν** είναι γνωστό ότι απωλέσαμε **τα 25 δισεκατομμύρια** του χαρτοφυλακίου του ελληνικού δημοσίου μέσα από την **κρίση** στο χρηματιστήριο και θέλουμε και **άλλα 25 δισεκατομμύρια** για την αναχρηματοδότηση και την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών και έχουμε απωλέσει ακόμα και **άλλα 45 δισεκατομμύρια** από τις απώλειες των καταθέσεων (Κουτσούκος, Ειδικός Αγορητής ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 25,06)
4. εμείς είπαμε να ζητήσει συγγνώμη από το λαό δεν χρειάζεται να ζητήσει συγγνώμη από **μας** παρ' ότι **μας** καθύβριζαν για **τα ψέματα** **τα** προεκλογικά **τα** μετεκλογικά αλλά να λένε ακόμα **ψέματα** καταθέσεων (Κουτσούκος, Ειδικός Αγορητής ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 23,72)
5. **μας** φέρνετε να ψηφίσουμε **μια σύμβαση** χωρίς να ξέρουμε **πόσο** είναι το **δάνειο** και από πού ψηφίζουμε **τα** δημοσιονομικά μέτρα **τα** οποία είναι 4 5 **δισεκατομμύρια** επί τρία συγκρίνετέ το με την «παιδική χαρά» του email χαρδούβελι (Βενιζέλος, Βουλευτής ΠΑΣΟΚ, Τιμή:22,17)
6. να εξυπηρετήσει τις χρηματοπιστωτικές ανάγκες της και να γίνει μία κανονική **χώρα χώρα** ισότιμη ισχυρή στον πυρήνα της ευρώπης για να δικαιώσουμε έτσι ιστορικές επιλογές στρατηγικού χαρακτήρα με βάση τις οποίες η **χώρα** **μας** κατάφερε να είναι η εικοστή τέταρτη (Κουτσούκος, Ειδικός Αγορητής ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 21,66)
7. μπορούμε να την κάνουμε αυτήν τη **χώρα** να είναι **χώρα** με παρόν και μέλλον στην καρδιά της ευρώπης στην καρδιά του ευρωπαϊκού πολιτισμού **μια χώρα** που θα χαίρονται να ζουν να μεγαλώνουν **τα** δικά τους παιδιά (Γεννηματά, Πρόεδρος ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 20,66)
8. το οποίο θυμίζω ότι το 2009 ήταν στο 13 7 του **αεπ 25 δισεκατομμύρια** σε ετήσια βάση **όταν** οδηγήσαμε τη **χώρα** μετά από μία μεγάλη περίοδο ύφεσης που ξεκίνησε το 2008 και την **κρίση** που έφεραν **τα** μνημόνια (Κουτσούκος, Ειδικός Αγορητής ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 20,88)
9. γι αυτό λοιπόν πρέπει αυτά **τα** τρία μείζονα ζητήματα που αφορούν τη μοίρα του τόπου να αποσαφηνιστούν και έχετε υποχρέωση **τόρα** που **τα ψέματα** τελείωσαν **τόρα** που η αλήθεια είναι πικρή **τόρα** που φέρετε **μια** τεράστια ευθύνη ιστορική (Βενιζέλος, Πρόεδρος ΠΑΣΟΚ, Τιμή:19,73)
10. το χαρτοφυλάκιο του τχσ εξανεμίστηκε τον μάιο του 2014 ήταν **25 δισεκατομμύρια** και **άλλα 25 δισεκατομμύρια** που θα εγγραφούν στο δημόσιο χρέος η δυναμική του δημοσίου χρέους ξέρετε **ποια** είναι από εκεί που είχαμε **μια** προοπτική να προσεγγίσουμε το στόχο του 2022 **τόρα** αυτή η προοπτική χάθηκε (Βενιζέλος, Βουλευτής ΠΑΣΟΚ, Τιμή:19,36)
11. **λέγατε** ότι **τα** μνημόνια **τα** προηγούμενα δεν έχουν κυρωθεί ορθώς και στην περιβόητη εξεταστική επιτροπή για **τα** μνημόνια στην οποία έχω πει ότι θα γίνει εξεταστική επιτροπή για το **τρίτο** μνημόνιο το μνημόνιο **τσίπρα** καμμένου ως τη διάλυσή της την ουσιαστική (Βενιζέλος, Βουλευτής ΠΑΣΟΚ, Τιμή:18,21)

12. σε αντίθεση με **μας** που παραλάβαμε αυτά **τα** ελλείμματα αυτήν την ύφεση να κάνει **μια** σωστή **διαπραγμάτευση** να βγάλει τη **χώρα** απ αυτήν την **κρίση** και σήμερα η Ελλάδα να βρίσκεται σε άλλο δρόμο (Κουτσούκος, Ειδικός Αγορητής ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 17,58)
13. να **μας** λένε σήμερα για **τα 30 δισεκατομμύρια** που εξοικονομούν από **τα** πρωτογενή πλεονάσματα **όταν** είναι σίγουρο ότι αυτό είναι το κόστος του λογαριασμού της κρίσης και της ύφεσης γιατί η **κρίση** και η ύφεση είναι αυτή που δεν επιτρέπει πρωτογενή πλεονάσματα (Κουτσούκος, Ειδικός Αγορητής ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 17,56)
14. «ναι είπαμε **ψέματα** στις εκλογές **ψέματα** στο δημοψήφισμα δεν μπορούσαμε να συμφωνήσουμε μεταξύ **μας** και για να μην εκδηλωθεί η εσωτερική **μας** διαφωνία καταστρέψαμε την οικονομία» (Βενιζέλος, Βουλευτής ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 16,79)
15. δεν ξέρουμε **πόσο** θα είναι το **δάνειο** από τον esm **πόσο** θα είναι κύριοι υπουργοί το **δάνειο** τι έγκριση δίνει η βουλή για **πόσο δάνειο** και από ποιον από τον esm από το δντ (Βενιζέλος, Βουλευτής ΠΑΣΟΚ, Τιμή:16,63)
16. το πραγματικά τραγικό σας είχα προειδοποιήσει ότι πάμε σε **τρίτο** μνημόνιο και πριν το δημοψήφισμα έλεγα για **50 δισεκατομμύρια** νέο **δάνειο** και **τόρα** πάμε στα **90 δισεκατομμύρια** αλλά είναι και αυτό που θα έχει αυξημένη τυπική ισχύ κατά το άρθρο 28 του συντάγματος γιατί έχει άλλη νομική φύση ο αντισυμβαλλόμενος (Βενιζέλος, Βουλευτής ΠΑΣΟΚ, Τιμή:15,77)
17. ψηφίζουμε όλα **τα** διαρθρωτικά που η τρόικα είχε σημειώσει ότι δεν **τα** έχουμε νομοθετήσει **τα** προηγούμενα πέντε χρόνια **τα** φέρνετε όλα και **τα** νομοθετούμε σε **μια** νύχτα αρτοποιεία γάλα φαρμακεία και βέβαια **μια** κολοσσιαία συνταξιοδοτική και κοινωνικοασφαλιστική μεταρρύθμιση χωρίς καμμία ζύμωση καμμία ενημέρωση καμμία συζήτηση (Βενιζέλος, Βουλευτής ΠΑΣΟΚ, Τιμή:15,75)
18. λέμε ότι **τα ψέματα** που καλλιέργησε προεκλογικά ο συριζα οι υποσχέσεις οι δήθεν διαφορετικοί δρόμοι αυτοί που θα **μας** έφερναν **τα** λεφτά **τα** μνημόνια που θα έσκιζαν με ένα άρθρο και με ένα νόμο (Κουτσούκος, Ειδικός Αγορητής ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 15,33)
19. αρνήθηκα **κάθε** είδους εγγύηση **κάθε** είδους collateral και ποτέ δεν δεχθήκαμε να γίνει αυτό το περιβόητο ταμείο που για **τα** επόμενα τριάντα χρόνια θα λειτουργεί όπως το κρατικό μονοπάλιο επί διεθνούς οικονομικού ελέγχου που έπαψε το 1985 στη **χώρα** (Βενιζέλος, Βουλευτής ΠΑΣΟΚ, Τιμή:15,17)
20. πολύ απλά γιατί φοβηθήκατε ότι πάρα πολύ γρήγορα θα αποκαλυφθεί η πολιτική σας απάτη και **τα ψέματα** που **λέγατε** προεκλογικά έχετε ένα φόβο στην αλήθεια επί μήνες ροκανίζετε το χρόνο δεσμεύσατε όλα **τα** αποθεματικά του κοινωνικού κράτους στην παιδεία την υγεία την ασφάλιση (Γεννηματά, Πρόεδρος ΠΑΣΟΚ, Τιμή: 15,15)

Η πλειοψηφία των ανωτέρω αποσπασμάτων προέρχονται από τον κ. Βενιζέλο, ο οποίος ασκεί δριμυία κριτική στον ΣΥΡΙΖΑ. Πιο συγκεκριμένα κατηγορεί τον ΣΥΡΙΖΑ ότι η δανειακή σύμβαση που έχει φέρει προς υπογραφή δεν αναφέρει το ακριβές ποσό του δανείου (ΤΑ: 1, 5, 15 και εξ αυτού φαίνεται ότι ζητά από το Κοινοβούλιο «λευκή επιταγή» για το ύψος του δανείου, ανασύροντας παράλληλα την κριτική που είχε ασκήσει παλαιότερα ο ΣΥΡΙΖΑ για το mail Χαρδούβελη, το οποίο αφορούσε την αποστολή μέσω email πακέτου μέτρων που έστειλε η ελληνική πλευρά, εκ μέρους του κ. Χαρδούβελη στους δανειστές το 2014, το οποίο σε σχέση με το τρίτο Μνημόνιο θεωρείται από τον κ. Βενιζέλο «παιδική χαρά»,

υπογραμμίζοντας τη σκληρότητα των μέτρων του νέου Μνημονίου. Παράλληλα ο κ. Βενιζέλος κατηγορεί τη συγκυβέρνηση για πολιτικά ψεύδη τόσο ενδοκομματικά όσο και στον ελληνικό λαό (TA: 2) ενώ παράλληλα κατά την εξάμηνη διακυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ «το χαρτοφυλάκιο του ΤΧΣ εξανεμίστηκε» και κατηγορεί τη συγκυβέρνηση ότι εισάγει προς ψήφιση όλα τα διαρθρωτικά που η Τρόικα είχε σημειώσει αλλά δεν είχαν νομοθετηθεί τα προηγούμενα πέντε έτη (TA:17). Η επιπρόσθετη δήλωση ότι καλεί τον ΣΥΡΙΖΑ να παραδεχτεί ότι *«ναι είπαμε ψέματα στις εκλογές, ψέματα στο δημοψήφισμα, δεν μπορούμε να συμφωνήσουμε μεταξύ μας και για να μην εκδηλωθεί η εσωτερική μας διαφωνία, καταστρέψαμε την οικονομία»* (TA 14) αποτελούν την πολιτική κριτική του κ. Βενιζέλου, ο οποίος κατηγορεί ουσιαστικά τη συγκυβέρνηση για πολιτικά ψεύδη μειώνοντας την αξιοπιστία της, ενώ παράλληλα αυξάνει την αξιοπιστία του ΠΑΣΟΚ δηλώνοντας ότι *«το πραγματικό, σας είχα προειδοποιήσει ότι πάμε σε τρίτο μνημόνιο και πριν το δημοψήφισμα»* (TA:16). Ο κ. Βενιζέλος είναι ο μόνος, εκ των τυπικών αποσπασμάτων, ο οποίος ασκεί μια οικονομοτεχνική κριτική έναντι στον ΣΥΡΙΖΑ.

Η πολιτική κριτική προέρχεται κυρίως από τον κ. Κουτσοκούκο και την κα Γεννηματά. Ο ειδικός αγορητής του ΠΑΣΟΚ, κ. Κουτσοκούκος, κατηγορεί και εκείνος για πολιτικά ψεύδη τον ΣΥΡΙΖΑ (TA: 18, 4) *καλώντας τον να «ζητήσει συγγνώμη από τον λαό»* (TA: 4). Παράλληλα προσπαθεί να αιτιολογήσει τις παρελθοντικές πολιτικές επιλογές του ΠΑΣΟΚ, δηλαδή την εμπλοκή της Ελλάδας στα Μνημόνια, δηλώνοντας ότι για να *«δικαιώσουμε τις ιστορικές επιλογές στρατηγικού χαρακτήρα»* η Ελλάδα να γίνει μια *«κανονική χώρα, χώρα ισότιμη, ισχυρή στον πυρήνα της Ευρώπης»* (TA:6). Ενδιαφέρον αποτελεί η αναφορά περί «κανονικής» χώρας, όπου υπαινίσσεται η αναπαράσταση της «κανονικότητας» για μια χώρα, μόνο όταν αυτή βρίσκεται *«ισότιμη, ισχυρή στον πυρήνα της Ευρώπης»*. Εξ αυτού η Ελλάδα δεν αποτελεί μια «κανονική» χώρα, αλλά βρίσκεται παραγκωνισμένη, απομονωμένη και σε κρίση.

Το ίδιο πρόταγμα περί μιας «ισχυρής Ελλάδας» εμπεριέχεται και στον λόγο της κας Γεννηματά, η οποία δηλώνει ότι *«μπορούμε να την κάνουμε αυτή τη χώρα να είναι χώρα με παρόν και μέλλον, στην καρδιά της Ευρώπης, στην καρδιά του ευρωπαϊκού πολιτισμού, μια χώρα που θα χαίρονται να ζουν, να μεγαλώνουν τα δικά τους παιδιά»* (TA: 7). Η ίδια αναπαράσταση επομένως, της «ισχυρής Ελλάδας» φαίνεται να εμπεριέχει την υιοθέτηση της μνημονιακής λογικής, αιτιολογώντας με αυτό τον τρόπο τις πολιτικές επιλογές του ΠΑΣΟΚ και τη σταθερή φιλο-μνημονιακή του στάση. Επιπροσθέτως και η κα Γεννηματά κατηγορεί και εκείνη τον ΣΥΡΙΖΑ για

πολιτικά προεκλογικά ψεύδη και ότι ροκάνισε και δέσμευσε όλα τα αποθεματικά του κοινωνικού κράτους, θεωρώντας ότι η εξάμηνη διαπραγμάτευση της συγκυβέρνησης και το «πάγωμα» του δανεισμού κατά την περίοδο εκείνη, οδήγησαν στη μείωση των αποθεματικών.

Εν συνόλω, η κριτική του ΠΑΣΟΚ εστιάστηκε σε δύο κεντρικά επιχειρήματα. Το πρώτο αφορά τις οικονομικές επιπτώσεις του νέου Μνημονίου και το δεύτερο την ισχυρή κατηγορία περί προεκλογικών πολιτικών ψευδών, ως αποτέλεσμα της φιλομνημονιακής μεταστροφής της συγκυβέρνησης. Παράλληλα, όμως, το ΠΑΣΟΚ, από τα ανωτέρω τυπικά αποσπάσματα, έχοντας χάσει μεγάλο μέρος της πολιτικής του δύναμης, προσπαθεί να αιτιολογήσει την επιλογή του για τη μνημονιακή εμπλοκή της Ελλάδας, όσο αυτό βρισκόταν σε θέση εξουσίας. Η επικέντρωση στην κριτική έναντι του ΣΥΡΙΖΑ και η μη αναφορά στις κεντρικές θέσεις του ΠΑΣΟΚ αναδεικνύει την πολιτική του προσπάθεια να προσαρμοστεί στη νέα πολιτική κατάσταση, τόσο αναφορικά με την φιλο-μνημονιακή στάση της συγκυβέρνησης, όσο και με τη νέα πολιτική ηγεσία του ίδιου του κόμματος.

ΠΟΤΑΜΙ – «Όχι παιχνίδια με το Ευρώ»

Το Ποτάμι αποτελεί ένα εκ των δύο νεοεισερχόμενων πολιτικών κομμάτων στο ελληνικό κοινοβούλιο, το οποίο στις εθνικές εκλογές του Ιανουαρίου 2015 έλαβε ποσοστό 6,05% εξασφαλίζοντας 17 έδρες στο ελληνικό κοινοβούλιο. Στην προεκλογική του εκστρατεία προβλήθηκε ως ένα κεντρώο κόμμα, με καθαρά φιλοευρωπαϊκή στάση. Για τη διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο το Ποτάμι αυτό-προσδιορίζεται και προσπαθεί να εγκαθιδρυθεί στο πολιτικό σκηνικό, ακολουθεί η ανάλυση των είκοσι πιο τυπικών αποσπασμάτων του.

1. γιατί υπήρξε το δικό **σας** κάλεσμα και η δική **σας** πολιτική κύριε βούτση **αν** έχετε απορίες για τη μεταναστευτική **πολιτική** μπορώ μια μέρα να **σας** κάνω ένα καλό φροντιστήριο και να **σας** πω την ευθύνη και της ευρώπης και να **σας** πω (Θεοδωράκης, Πρόεδρος Ποτάμι, Τιμή: 50,30)
2. **αν** δεν **μου** χαρίσεις το δάνειο θα **μου** δώσεις επιδότηση **αν** δεν **μου** δώσεις επιδότηση θα **μου** κόψεις τον φόρο **αν** δεν **μου** κόψεις τον φόρο θα **μου** χαρίσεις το πρόστιμο (Θεοδωράκης, Πρόεδρος Ποτάμι, Τιμή: 30,64)
3. **μας** χλεύαζαν οι σούπερ αριστεροί **αλλά** και οι ακροδεξιοί παραστάτες τους όταν λέγαμε «όχι παιχνίδια με το ευρώ» επί έξι μήνες **σας** το λέγαμε και **αν** **μας** είχατε ακούσει τώρα θα ήσασταν **με** μια πολύ καλύτερη συμφωνία στα χέρια (Θεοδωράκης, Πρόεδρος Ποτάμι, Τιμή: 28,21)

4. στην **πολιτική** το **ψέμα** θα το βρεις **με** πολλούς όρους πολιτικές υποσχέσεις κομματικές υποσχέσεις προεκλογικές υποσχέσεις όπως **και** να το πεις **όμως ψέμα** είναι ας πάρουμε μόνο τα **ψέματα** της μνημονιακής εποχής (Θεοδωράκης, Πρόεδρος Ποτάμι, Τιμή: 27,00)
5. χώρες **με** μεγαλύτερα προβλήματα **μας** προσπέρασαν **και** τώρα **κύριε τσίπρα** ήρθε ο λογαριασμός για τα ψέματά **σας** ένα μεγάλο μέρος από το κολοσσιαίο δάνειο του τρίτου μνημονίου οφείλεται στα **ψέματα** **και** στην ανικανότητα αυτής της κυβέρνησης (Θεοδωράκης, Πρόεδρος Ποτάμι, Τιμή: 26,60)
6. **αν** δεν **μου** χαρίσεις το πρόστιμο θα **μου** νομιμοποιήσεις το αυθαίρετο **και αν** όχι το αυθαίρετο τότε θα **μου** διορίσεις κάποιο παιδί ή θα **μου** μεταθέσεις **έναν** φαντάρο (Θεοδωράκης, Πρόεδρος Ποτάμι, Τιμή: 26,57)
7. αντίπαλοι των ιδεοληψιών **σας** **και** του αριστερίστικου συντηρητισμού **σας** ελπίζοντας ότι ο ελληνικός λαός την επόμενη φορά θα συνταχθεί **με** την αλήθεια **και** όχι **με** το **ψέμα** (Θεοδωράκης, Πρόεδρος Ποτάμι, Τιμή: 26,53)
8. γιατί αυτά τα πράγματα διορθώνονται τόσο απλά **με** **έναν** νόμο **και** ένα άρθρο **και** όποιος δεν φέρνει αυτόν τον νόμο είναι προδότης οι μηχανισμοί **σας** **και** οι υπάλληλοί **σας** ήταν πολύ παραγωγικοί **και** σε ό τι αφορά το ποτάμι (Θεοδωράκης, Πρόεδρος Ποτάμι, Τιμή: 26,35)
9. δικαιοσύνη **και** κοινωνική δικαιοσύνη παραγωγή **και** εξαγωγές **αν** η χώρα δεν εξαγει **αν** το δημόσιο δεν γίνει μικρότερο **και** αποτελεσματικότερο **αν** δεν υπάρξει ένα δίκαιο **και** σταθερό φορολογικό σύστημα τότε στην επόμενη κρίση θα βρεθούμε **με** μιας στη δραχμή (Θεοδωράκης, Πρόεδρος Ποτάμι, Τιμή: 24,88)
10. ένας δρόμος γεωπολιτικής απομόνωσης οικονομικής εξαθλίωσης **και** πολιτικού ολοκληρωτισμού **με** τον οποίο **δυστυχώς** φλέρταραν μέχρι την τελευταία στιγμή ο εθνικός **μας** νάρκισσος **με** τη γηγενή **και** αλλογενή παρέα του **αλλά** υπό τις ευλογίες **και** την κάλυψη του ίδιου του πρωθυπουργού καθώς **και** διάφορες αριστερές συνιστώσες μέσα στο κυβερνητικό κόμμα (Λυκούδης, Ειδικός Αγορητής Ποτάμι, Τιμή: 24,88)
11. ίσως είναι λοιπόν η ημέρα κύριοι συνάδελφοι που πρέπει να μιλήσουμε για το **ψέμα** στην **πολιτική** για το **ψέμα** που χτίζει πολιτικές καριέρες για το **ψέμα** που καταστρέφει τόσες δεκαετίες στη **χώρα** (Θεοδωράκης, Πρόεδρος Ποτάμι, Τιμή: 24,80)
12. κάπως έτσι καταστρέψατε τις διακοπές των ελλήνων **και** ένα μεγάλο τμήμα της οικονομίας πέντε χρόνια τώρα **κύριε** πρωθυπουργέ εσείς **και** τα φερέφωνά **σας** λέγατε ότι όποιοι δεν συμφωνούν μαζί **σας** όποιοι **σας** κάνουν κριτική είναι γερμανοτσολιάδες **και** προσκυνημένοι (Θεοδωράκης, Πρόεδρος Ποτάμι, Τιμή: 24,45)
13. κυρίες **και** κύριοι συνάδελφοι **με** το μνημόνιο των συριζα ανελ **με** την υπογραφή του κ **τσίπρα** που συζητάμε σήμερα λέω λοιπόν ότι **με** το μνημόνιο που συζητάμε σήμερα **και** καλούμαστε να ψηφίσουμε φτάνουμε σε ένα σημαντικό ορόσημο στη μεταπολιτευτική **πολιτική** πορεία της χώρας (Λυκούδης, Ειδικός Αγορητής Ποτάμι, Τιμή: 23,83)
14. δεν υπήρξε λάσπη που να μη **μας** την πετάξατε **σας** θυμίζω το χιούμορ **σας** **κύριε** πρωθυπουργέ αρχές ιουνίου εδώ στη βουλή που **σας** λέγαμε ότι ο χρόνος της Ελλάδας τελιώνει **και** εσείς λέγατε ότι ανησυχούσαμε για τις διακοπές των γερμανών βουλευτών (Θεοδωράκης, Πρόεδρος Ποτάμι, Τιμή: 23,15)
15. μετριέται **με** την τακτοποίηση του εθνικού **μας** οίκου του σπιτιού **μας** **με** την ικανότητα να προκαλείς παραδοχή **και** σεβασμό σε φίλους **και** εχθρούς για τις αξίες τη θετική **και** εποικοδομητική σου συμβολή **με** τις επιδόσεις σου σε κρίσιμους τομείς (Λυκούδης, Ειδικός Αγορητής Ποτάμι, Τιμή: 23,12)

16. ο γιώργος παπανδρέου δεν ήθελε να παραδεχθεί ότι η ελλάδα βάδιζε στην καταστροφή **και** ξεκίνησε την πρωθυπουργία του λέγοντας «λεφτά υπάρχουν» μετά ήταν τα **ψέματα** του κ σαμαρά από τα ζάπεια ξόρκιζε τα μνημόνια **και** μετά ήρθαν τα δικά **σας** μεγάλα **ψέματα κύριε τσίπρα** (Θεοδωράκης, Πρόεδρος Ποτάμι, Τιμή: 22,98)
17. **όμως** δυο μέρες τώρα αντί να συζητάμε γι αυτά που πρέπει να διορθώσουμε **και** για τις **μεγάλες** μεταρρυθμίσεις που πρέπει να επισπεύσουμε γίναμε κομπάρσοι στην προσωπική παράσταση μιας εγωπαθούς **και** η ευθύνη είναι δική **σας κύριε τσίπρα** (Θεοδωράκης, Πρόεδρος Ποτάμι, Τιμή: 22,49)
18. ας μην επιστρέψω **όμως** **πάλι** στο παρελθόν πάμε στο σήμερα **με** τις αλήθειες του δικού **μας** κινήματος η ελλάδα για **μας** έχει ανάγκη από κυβερνήσεις συνεργασίας από **μεγάλες** συμπράξεις που θα καθρεπτίζουν **μεγάλες** κοινωνικές συμμαχίες (Θεοδωράκης, Πρόεδρος Ποτάμι, Τιμή: 21,20)
19. δεν έχουμε αυταπάτες δεν **σας** εμπιστευόμαστε **αλλά** θα το πούμε ειλικρινά δεν έχουμε άλλο δρόμο κι αυτή –επιτρέψτε **μου** είναι η δική **μας** αμηχανία στηρίζουμε αυτήν τη στιγμή **αλλά** ταυτόχρονα συνεχίζουμε τη σύγκρουση **μαζί σας** (Θεοδωράκης, Πρόεδρος Ποτάμι, Τιμή: 21,05)
20. εσείς την επιλέξατε **και** παρά τις προσπάθειές **μας** όλες αυτές τις εβδομάδες αρνείσθε την απομάκρυνσή της η επιλογή της είναι δείγμα της αδυναμίας **σας** να επιλέξετε χρήσιμους για τη **χώρα** ανθρώπους **και** η παραμονή της είναι δείγμα της ατολμίας **σας** (Θεοδωράκης, Πρόεδρος Ποτάμι, Τιμή: 20,59)

Η πλειοψηφία των ανωτέρω αποσπασμάτων προέρχονται από τον κ. Θεοδωράκη, ο οποίος ως πρόεδρος του Ποταμιού, συγκροτεί τρεις επιχειρηματολογικές γραμμές. Η πρώτη αφορά την κριτική του έναντι του ΣΥΡΙΖΑ, κατηγορώντας τον για ψεύδη, η δεύτερη συγκροτείται από την κριτική του σε όλα τα πολιτικά κόμματα και η τρίτη αφορά την ανάδειξη του Ποταμιού ως μια ενεργή μειονότητα, η οποία συγκρούεται με την εξουσία και αναζητά την πολιτική της ταυτότητα. Αναφορικά με την πρώτη, ο κ. Θεοδωράκης προειδοποιεί τον ΣΥΡΙΖΑ ότι «στην πολιτική το ψέμα θα το βρεις με πολλούς όρους» (ΤΑ:4) και ότι ήρθε η ώρα να «μιλήσουμε για το ψέμα που καταστρέφει τόσες δεκαετίες τη χώρα» (ΤΑ: 11), χρησιμοποιώντας τη νέα είσοδο του Ποταμιού ως αφετηρία για κριτική στα υπόλοιπα πολιτικά κόμματα. Επιπροσθέτως θεωρεί ότι η μη απομάκρυνση στελεχών του ΣΥΡΙΖΑ που διαφωνούν με τη φιλομνημονιακή του στάση θα έπρεπε να έχουν απομακρυνθεί και η «ατολμία» αυτή αποτελεί κεντρική «αδυναμία» του ΣΥΡΙΖΑ (ΤΑ: 20) ενώ δηλώνει ότι δεν εμπιστεύεται την κυβέρνηση αλλά θα υπερψηφίσει το τρίτο Μνημόνιο συνεχίζοντας όμως τη σύγκρουση με τον ΣΥΡΙΖΑ (ΤΑ: 19).

Η δεύτερη κριτική αφορά όλα τα πολιτικά κόμματα, τα οποία **πάλι** κατηγορούνται για πολιτικά ψεύδη (ΤΑ: 11) δηλώνοντας ότι ο κ. Παπανδρέου ξεκίνησε την πρωθυπουργία του με το «λεφτά υπάρχουν», ο κ. Σαμαράς «ξόρκιζε τα Μνημόνια» και τέλος ο ΣΥΡΙΖΑ εισήγαγε το τρίτο Μνημόνιο προς ψήφιση (ΤΑ: 16).

Με αυτό τον τρόπο προτάσσεται ως αναπαράσταση το «ειλικρινές» Ποτάμι, το οποίο χρησιμοποιεί ρητορικά τη μη εμπλοκή του κοινοβουλευτικά στην ψήφιση των προηγούμενων Μνημονίων και παρουσιάζεται ως η πολιτική δύναμη που ασκεί έλεγχο στο ευρύτερο ενδοκοινοβουλευτικό κομματικό σύστημα. Η τρίτη επιχειρηματολογική γραμμή αφορά τη συγκρότηση της αναπαράστασης του Ποταμιού, ως νέα πολιτική δύναμη. Πιο συγκεκριμένα ο κ. Θεοδωράκης θεωρεί ότι το Ποτάμι αποτελεί τον αντίπαλο *«των ιδεοληψιών σας και του αριστεριστικού συντηρητισμού σας, ελπίζοντας ότι ο ελληνικός λαός την επόμενη φορά θα συνταχθεί με την αλήθεια και όχι με το ψέμα»* (ΤΑ: 7) τονίζοντας παράλληλα ότι η Ελλάδα *«έχει ανάγκη από κυβερνήσεις συνεργασίας, από μεγάλες συμπράξεις, που θα καθρεπτίζουν μεγάλες κοινωνικές συμμαχίες»* (ΤΑ: 18). Με αυτό τον τρόπο το Ποτάμι καλεί για τον σχηματισμό μιας κυβέρνησης, η οποία θα περιέχει ετερόκλητα πολιτικά στοιχεία και θα λειτουργεί με όφελος το συμφέρον της χώρας σε αντιδιαστολή με το αυστηρά κομματικό συμφέρον. Τέλος, το πολιτικό πρόγραμμα του Ποταμιού περιλαμβάνει *«δικαιοσύνη και κοινωνική δικαιοσύνη, παραγωγή και εξαγωγές. Αν η χώρα δεν εξάγει, αν το δημόσιο δεν γίνει μικρότερο και αποτελεσματικότερο, αν δεν υπάρξει ένα δίκαιο και σταθερό φορολογικό σύστημα, τότε στην επόμενη κρίση θα βρεθούμε με μιας στη δραχμή»* (ΤΑ: 9). Η ανωτέρω δήλωση μαζί με τον υπερτονισμό του *«όχι παιχνίδια με το ευρώ»* (ΤΑ: 3) σκιαγραφεί την πολιτική ταυτότητα του Ποταμιού, όπου από τη μια συγκροτείται από στοιχεία κοινωνικής πολιτικής και κοινωνικής δικαιοσύνης, από την άλλη όμως κινητοποιείται από την έννοια της *«αποτελεσματικότητας»*, την επικέντρωση στην αύξηση των εξαγωγών και τη μείωση του δημοσίου, στοιχεία τα οποία παρουσιάζονται ετερόκλητα στον κοινοβουλευτικό πολιτικό χώρο.

Η κοινοβουλευτική παρουσία του Ποταμιού στα ανωτέρω αποσπάσματα ολοκληρώνεται με την κριτική του κ. Λυκούδη, ο οποίος κατηγορεί τον κ. Τσίπρα για ναρκισσισμό (ΤΑ: 10) και παράλληλα προτάσσει το Ποτάμι ως μια πολιτική δύναμη όπου θα μπορούσε να *«τακτοποιήσει»* τα του εθνικού μας οίκου *«με την ικανότητα να προκαλεί παραδοχή και σεβασμό σε φίλους και εχθρούς, για τις αξίες, τη θετική και εποικοδομητική συμβολή, με τις επιδόσεις σου σε κρίσιμους τομείς»* (ΤΑ: 15) θεωρώντας ότι το Ποτάμι μπορεί να αποτελέσει έναν νέο πόλο κομματικής συναίνεσης και συνεργασίας.

Από τα παραπάνω, η ρητορική του Ποταμιού βασίστηκε στην αποδόμηση της αξιοπιστίας κυρίως του κ. Τσίπρα, αλλά και του ΣΥΡΙΖΑ συνολικά, με ισχυρή

αναφορά στα «πολιτικά ψεύδη», ενώ συγκρότησε την εικόνα του Ποταμιού με κοινωνικούς μεν όρους, «αποτελεσματικούς» δε. Η συγκρότηση αυτή υπογραμμίζει τις διαδικασίες ιδεολογικής συγκρότησης του Ποταμιού, το οποίο προσπαθεί να καλύψει ένα πολιτικό κενό στον ευρύτερο κεντρώο χώρο, παράλληλα όμως με τη χρήση φιλελεύθερων κατασκευών περί επικέντρωσης στις εξαγωγές και την αποτελεσματικότητα.

Εν συνόλω, η φιλο-μνημονιακή ρητορική δεν συγκροτήθηκε υπό όρους αιτιολόγησης του Μνημονίου, όπως είχε καταγραφεί στις κοινοβουλευτικές συζητήσεις περί ψήφισης των προηγούμενων Μνημονίων, όπου υπήρχε μια ξεκάθαρη επιχειρηματολογία περί αναγκαιότητας του Μνημονίου ως μοναδικού μέσου εξασφάλισης της παραμονής της Ελλάδας στην Ευρώπη. Αντιθέτως, στη συγκεκριμένη κοινοβουλευτική συζήτηση η φιλο-μνημονιακή ρητορική συγκροτήθηκε υπό όρους σύγκρουσης και κριτικής έναντι κυρίως του κ. Τσίπρα και του ΣΥΡΙΖΑ, λόγω της πολιτικής του αναντιστοιχίας και του τρόπου με τον οποίο διαχειρίστηκε το δημοψήφισμα. Η στάση αυτή υπογραμμίζει την πλήρη εσωτερίκευση της μνημονιακής λογικής στον πολιτικό χώρο, ενώ παράλληλα η φιλο-μνημονιακή μεταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ «θόλωσε» τις ιδεολογικές διαφοροποιήσεις, όπως αυτές είχαν αποτυπωθεί στις προηγούμενες κοινοβουλευτικές συζητήσεις. Η αντι-μνημονιακή ρητορική αποτυπώθηκε μόνο σε δύο πολιτικά κόμματα, το ΚΚΕ και τη ΧΑ, των οποίων τα τυπικά αποσπάσματα αναλύονται στη συνέχεια.

Αντί- Μνημονιακή ρητορική:

ΚΚΕ – Το «ιμπεριαλιστικό μπλοκ» και οι «διαθέσιμες κυβερνήσεις»

Το ΚΚΕ αποτελεί το μοναδικό πολιτικό κόμμα το οποίο επέδειξε συνεκτικότητα κατά των Μνημονίων σε όλες τις κοινοβουλευτικές συζητήσεις περί ψήφισής τους. Στις δύο προηγούμενες κοινοβουλευτικές συζητήσεις είχε ασκήσει κριτική όχι μόνο στο εγχώριο πολιτικό σύστημα, αλλά κυρίως στην αναπαράσταση του «κεφαλαίου», θεωρώντας ότι η κρίση είναι συστημική, ανήκει στον καπιταλισμό και ότι η μόνη λύση είναι ο λαϊκός αγώνας για την εξασφάλιση των εργατικών δικαιωμάτων. Για την αποτύπωση των ερμηνευτικών σχημάτων του ΚΚΕ στην παρούσα κοινοβουλευτική συζήτηση, ακολουθεί η ανάλυση των είκοσι πιο τυπικών του αποσπασμάτων.

1. **τα** μνημόνια **του πασοκ και τα** μνημόνια **της** συγκυβέρνησης **νέας** δημοκρατίας **και πασοκ** **α** ξιοποιεί διατηρεί το **σύνολο των** αντιλαϊκών μέτρων **το σύνολο του** νομοθετικού πλαισίου **και ταυτόχρονα** υλοποιεί **και προσθέτει νέα μέτρα τα** οποία είτε υπήρχαν στα

προηγούμενα μνημόνια και
εφαρμόστηκαν **είτε** δεν **τα** εφάρμοσαν **οι προηγούμενες κυβερνήσεις** (Καραθανασόπουλος,
Ειδικός Αγορητής ΚΚΕ, Τιμή: 93,59)

2. έτσι λοιπόν **τα νέα** αυτά **αντιλαϊκά μέτρα** έχουν να κάνουν με την κλιμάκωση της φοροεπιδρομής απέναντι
στο **λαό** με τη διατήρηση των χαρατσιών του ενφια του τέλους αλληλεγγύης του τέλους επιτηδεύματος μια φοροεπιδρομή απέναντι **στους** αγρότες **και στους** ελεύθερους επαγγελματίες διατηρώντας **ταυτόχρονα** άθικτα **τα** προνόμια του μεγάλου **κεφαλαίου** (Καραθανασόπουλος, Ειδικός Αγορητής ΚΚΕ, Τιμή: 73,65)
3. η **ευρωπαϊκή ένωση** το διεθνές νομισματικό ταμείο η **ευρωπαϊκή** κεντρική τράπεζα χρηματοδοτούν πάντα τις επιλογές **τους** που δεν είναι άλλες παρά **τα** μονοπώλια **και οι** στόχοι **τους** επιβάλλουν θεσμικά **μέτρα** που εξυπηρετούν σε βάθος **τα** συμφέροντά **τους** (Κουτσούμπας, Γ.Γ. ΚΚΕ, Τιμή: 70,35)
4. θέλουν να βγάλουν **και** βγάζουν αυτές **οι κυβερνήσεις τα** κάστανα από τη φωτιά παίρνουν **τα μέτρα** που εξυπηρετούν τις ανάγκες του **κεφαλαίου** που άλλες αστικές **κυβερνήσεις** με δυσκολία θα **τα** έπαιρναν **και ταυτόχρονα** στο όνομα της αριστεράς (Καραθανασόπουλος, Ειδικός Αγορητής ΚΚΕ, Τιμή: 66,59)
5. **τα** κάνουν όλα με σχέδιο παίρνουν **τα μέτρα τους** χτυπούν την κατάλληλη στιγμή αδιαφορώντας για το **λαό** για **τους** εργαζόμενους **τους** άνεργους **τη** νεολαία **όλοι τους** είναι εθισμένοι στη μυρωδιά της καμένης γης της καμένης σάρκας (Κουτσούμπας, Γ.Γ. ΚΚΕ, Τιμή: 62,09)
6. αντιμονοπωλιακό χαρακτήρα βάζοντας στο στόχαστρο **τους** πραγματικούς υπεύθυνους των προβλημάτων που αντιμετωπίζει σήμερα η εργατική **λαϊκή** οικογένεια που δεν είναι τίποτε άλλο παρά η δράση του μεγάλου **κεφαλαίου των** μονοπωλιακών ομίλων **και** η συμμετοχή της **ελλάδας** στην **ευρωπαϊκή ένωση** (Καραθανασόπουλος, Ειδικός Αγορητής ΚΚΕ, Τιμή: 60,32)
7. πρόκειται δηλαδή για **νέα** βάρβαρα **αντιλαϊκά μέτρα μέτρα τα** οποία δεν τόλμησαν να πάρουν **οι προηγούμενες κυβερνήσεις της** νέας δημοκρατίας **και του πασοκ και** αυτό από μόνο **του** επιβεβαιώνει την πραγματική χρησιμότητα του **συριζα** (Καραθανασόπουλος, Ειδικός Αγορητής ΚΚΕ, Τιμή: 58,71)
8. αν θέλετε η **εξουσία της** θέλει τη στήριξη του **λαού και ο συριζα** αφού συντάχθηκε μαζί της έπρεπε **και** πρέπει να τη στηρίξει
με όλα **τα μέσα και** όλα **τα μέτρα** χρησιμοποιώντας τη διγλωσσία (Κουτσούμπας, Γ.Γ. ΚΚΕ, Τιμή: 57,95)
9. κυρίες **και** κύριοι βουλευτές **τα μέτρα** που περιλαμβάνει το τρίτο μνημόνιο τσίπρα κονιορτοποιούν στην ουσία ό τι δεν πρόλαβαν να συντρίψουν **οι προηγούμενες κυβερνήσεις** επιπλέον κανένα από **τα** αντιλαϊκά **μέτρα** –αυτά που ψηφίστηκαν από **τους** προηγούμενους εννοείται που ψηφίστηκαν μέχρι **τα** τώρα δεν καταργείται ή έστω αναστέλλεται (Κουτσούμπας, Γ.Γ. ΚΚΕ, Τιμή: 56,88)
10. είπε ότι θα αλλάξει το λύκο **και του** βγήκε λυκόσκυλο **και** μας το λάνσαρε για φύλακα άγγελο **και** ιδού **τα** αποτελέσματα από τη μια αναγνώριζε στα λόγια **τα** δικαιώματα του **λαού** από την άλλη εκχωρούσε την έγκριση των δικαιωμάτων στην **ευρωπαϊκή ένωση** (Κουτσούμπας, Γ.Γ. ΚΚΕ, Τιμή: 56,22)
11. αυτή η διακρατική καπιταλιστική **ένωση** που λέγεται **ευρωπαϊκή ένωση** βασικό ρόλο ύπαρξης έχει την υποδούλωση της **ευρωπαϊκής** εργατικής τάξης για το σχέδιο αυτό δουλεύουν **όλοι οι** μηχανισμοί της από την **ευρωπαϊκή** κεντρική τράπεζα την **ευρωπαϊκή** επιτροπή (Κουτσούμπας, Γ.Γ. ΚΚΕ, Τιμή: 52,95)

12. αυτό το οποίο επιβεβαιώνεται ουσιαστικά στην πράξη και πρέπει αυτά τα συμπεράσματα κατά τη γνώμη του κκε να βγουν είναι ότι ο **συριζα** εξαπάτησε το **λαό** καλλιέργησε φρούδες ελπίδες για να μπορέσει να εγκλωβίσει τη **λαϊκή** δυσαρέσκεια και να χειραγωγήσει τη **λαϊκή** ριζοσπαστικοποίηση (Καραθανασόπουλος, Ειδικός Αγορητής ΚΚΕ, Τιμή: 50,51)
13. δεν είναι αυτοί που έδιναν γη και ύδωρ στις επιλογές στις αποφάσεις των βρυξελλών δεν έπαιξαν **τα** πρώτα βιολιά για να περνούν **τα μέτρα τα** φιρμάνια οι οδηγίες της **ευρωπαϊκής ένωσης** (Κουτσούμπας, Γ.Γ. ΚΚΕ, Τιμή: 50,40)
14. ρωτούν πού πήγαν **τα** λεφτά και κοιτούν το **λαό** πάλι **λες και** δεν γνωρίζουν **τα** χρήματα ήρθαν στο «πλυντήριο» που λέγεται Ελλάδα και από εκεί μέσω της ανάπτυξης που δεν ήρθε βέβαια ποτέ πήγαν στα χέρια του ελληνικού και του διεθνούς **κεφαλαίου** (Κουτσούμπας, Γ.Γ. ΚΚΕ, Τιμή: 49,15)
15. οι «ναι σε όλα» νέα δημοκρατία και **πασοκ** έγιναν τιμητές των συνταξιούχων των ανέργων το πάθος της ευρωλαγνείας τους αυτά **τα** χρόνια συνασπίζει όλους τους στον προθάλαμο των διαθέσιμων κυβερνήσεων για να υλοποιήσουν το τρίτο μνημόνιο (Κουτσούμπας, Γ.Γ. ΚΚΕ, Τιμή: 48,53)
16. όπως επίσης και τη στήριξη από τη νέα δημοκρατία το **πασοκ** και το ποτάμι γι αυτόν ακριβώς το λόγο κι είναι έωλα **τα** επιχειρήματα **τα** οποία χρησιμοποιεί σήμερα η κυβέρνηση να πείσει για την αναγκαιότητα της νέας δανειακής σύμβασης και του νέου μνημονίου (Καραθανασόπουλος, Ειδικός Αγορητής ΚΚΕ, Τιμή: 47,27)
17. τους επαγγελματίες βιοτέχνες εμπόρους τους φτωχούς αγρότες που πλήττονται όλοι τους επίσης τραγικά τους φοιτητές τους σπουδαστές τους νέους τις νέες τις γυναίκες των λαϊκών οικογενειών (Κουτσούμπας, Γ.Γ. ΚΚΕ, Τιμή: 47,14)
18. έκλεινε το μάτι στη διεθνή του κεφαλαίου στην εγχώρια **ευρωπαϊκή** διεθνή αστική τάξη στην **ευρωπαϊκή ένωση** στις ηπα στο νατο για να **τα** πούμε συγκεκριμένα και άλλα μπερδιστικά μπλοκ δυνάμεων (Κουτσούμπας, Γ.Γ. ΚΚΕ, Τιμή: 47,03)
19. συνολικά η χρεοκοπία για το **λαό** μεγαλώνει από την αύξηση των έμμεσων φόρων τη διατήρηση των χαρατσιών που επιβλήθηκαν παλιότερα από **τα** πρωτογενή πλεονάσματα που προϋποθέτουν νέες περικοπές σε κρατικές δαπάνες με άμεση εδώ επίδραση στους τομείς της υγείας της παιδείας της πρόνοιας της ασφάλισης (Κουτσούμπας, Γ.Γ. ΚΚΕ, Τιμή: 46,59)
20. και βεβαίως το συνολικότερο πακέτο αναδιάρθρωσης του ασφαλιστικού συστήματος και κλιμάκωσης της επίθεσης θα έλθει τις νέες αναλογιστικές μελέτες στο όνομα της βιωσιμότητας των ασφαλιστικών ταμείων επιταχύνεται η απελευθέρωση των αγορών εφαρμόζεται το **σύνολο** της εργαλειοθήκης του οοσα που δεν έκαναν **οι προηγούμενες κυβερνήσεις** (Καραθανασόπουλος, Ειδικός Αγορητής ΚΚΕ, Τιμή: 46,28)

Η ρητορική του ΚΚΕ εδράζεται σε δύο πυλώνες, πρώτον αναφορικά με το ίδιο το Μνημόνιο, δεύτερον αναφορικά με τις φιλο-μνημονιακές δυνάμεις και την Ευρώπη. Το ΚΚΕ συγκροτεί το Μνημόνιο υπό όρους «αντιλαϊκών μέτρων» (ΤΑ: 1, 2, 7, 12, 17), όπως και τα προηγούμενα Μνημόνια, ενώ παράλληλα δηλώνει ότι το νέο Μνημόνιο εμπεριέχει επιπροσθέτως νέα μέτρα, τα οποία δεν υπήρχαν στα προηγούμενα Μνημόνια ή δεν εφαρμόστηκαν. Η «πραγματική χρησιμότητα του ΣΥΡΙΖΑ» επομένως, είναι για το ΚΚΕ η επιβολή αντιλαϊκών μέτρων, «τα οποία δεν

τόλμησαν αν πάρουν οι προηγούμενες κυβερνήσεις» (ΤΑ: 7), θεωρώντας ότι ο ΣΥΡΙΖΑ ουσιαστικά εξυπηρέτησε τις ευρωπαϊκές επιταγές συμμορφώθηκε πλήρως με αυτές, «χειραγωγώντας τη λαϊκή ριζοσπαστικοποίηση» και υποσχόμενος «φρούδες ελπίδες» (ΤΑ: 12). Η τελευταία δήλωση αποτελεί και μια κριτική του ΚΚΕ αναφορικά με τη μετακίνηση ορισμένων ψηφοφόρων του προς τον ΣΥΡΙΖΑ, ο οποίος επικαλούμενος την αυτό-τοποθέτησή του στην ευρύτερη Αριστερά, προσπάθησε να προσελκύσει ψηφοφόρους από τον χώρο. Το ΚΚΕ αναπαριστά το Μνημόνιο ως μια «κλιμάκωση της φόρο-επιδρομής» με πληθώρα αντί-λαϊκών μέτρων όπως η διατήρηση του ΕΝΦΙΑ, του τέλους αλληλεγγύης και του τέλους επιτηδεύματος καθώς και έναντι των αγροτών και των ελεύθερων επαγγελματιών (ΤΑ: 2) των επαγγελματιών βιοτεχνών, των εμπόρων, των φτωχών αγροτών, των φοιτητών, των νέων, των γυναικών, των λαϊκών οικογενειών (ΤΑ: 17), «διατηρώντας ταυτόχρονα άθικτα τα προνόμια του μεγάλου κεφαλαίου» (ΤΑ: 2). Συνολικά, το ΚΚΕ θεωρεί ότι η χρεοκοπία για τον λαό αυξάνεται, από την αύξηση των έμμεσων φόρων, τη διατήρηση των «χαρατσιών», καθώς το τρίτο Μνημόνιο προϋποθέτει νέες περικοπές σε κρατικές δαπάνες με επίδραση στους τομείς της υγείας, της παιδείας, της πρόνοιας, της ασφάλισης (ΤΑ: 19).

Η κριτική αυτή περί πλήρους συμμόρφωσης και εξυπηρέτησης του ευρύτερου «κεφαλαίου» παρατηρείται και στις προηγούμενες κοινοβουλευτικές συζητήσεις, όπου το ΚΚΕ κατηγορούσε τις φιλο-μνημονιακές δυνάμεις για την διάσπαση του κοινωνικού κράτους και την εξαθλίωση των λαϊκών στρωμάτων. Έτσι, ο ΣΥΡΙΖΑ τοποθετείται στην ίδια λογική με τις προηγούμενες κυβερνήσεις, μια λογική που θεωρεί ότι η εκάστοτε κυβέρνηση, μέσω των Μνημονίων, αποτελεί σύμμαχο του «μεγάλου κεφαλαίου». Ο δεύτερος πυλώνας κριτικής του ΚΚΕ βασίζεται ακριβώς σε αυτή την αναπαράσταση, στη θεώρηση δηλαδή ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί μια ένωση κεφαλαίου με στόχο την εξόντωση του λαϊκού συμφέροντος.

Πιο συγκεκριμένα, η ΕΕ, το ΔΝΤ και η ΕΚΤ χρηματοδοτούν τα μονοπώλια και τις επιλογές που εξυπηρετούν σε βάθος τα συμφέροντά τους (ΤΑ: 3), χρησιμοποιούν τις κυβερνήσεις για να «βγάλουν τα κάστανα απ' τη φωτιά» με μέτρα που εξυπηρετούν τις ανάγκες του «κεφαλαίου» (ΤΑ: 4), «τα κάνουν όλα με σχέδιο, παίρνουν τα μέτρα τους, χτυπούν την κατάλληλη στιγμή αδιαφορώντας για το λαό» (ΤΑ: 5), στοχεύουν στην «υποδούλωση» της ευρωπαϊκής εργατικής τάξης» (ΤΑ: 11), ενώ παράλληλα η ΕΕ αποτελεί μια «διακρατική καπιταλιστική ένωση» (ΤΑ: 11) που συμμετέχει μαζί με τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ στο «μπλοκ των ιμπεριαλιστικών

δυνάμεων» (ΤΑ: 18). Το ΚΚΕ διατηρεί την κριτική του, όπως και στις προηγούμενες κοινοβουλευτικές συζητήσεις, θεωρώντας ότι η εκάστοτε κυβέρνηση απλά εξυπηρετεί τα συμφέροντα του «ιμπεριαλιστικού μπλοκ» επιδεικνύοντας πλήρη συμμόρφωση στις επιταγές και τις υποδείξεις του. Αυτό τον ρόλο διαδραμάτισε και ο ΣΥΡΙΖΑ, ο οποίος πλέον «κλείνει το μάτι στη διεθνή του κεφαλαίου» (ΤΑ: 18), αποκομμένος πλέον, σύμφωνα με το ΚΚΕ, από τις «αριστερές» του καταβολές. Όπως παλαιότερα «οι ναι σε όλα Νέα δημοκρατία και ΠΑΣΟΚ έγιναν τιμητές των συνταξιούχων των ανέργων, το πάθος της ευρωλαγνείας τους αυτά τα χρόνια συνασπίζει όλους τους στον προθάλαμο των διαθέσιμων κυβερνήσεων, για να υλοποιήσουν το τρίτο Μνημόνιο» (ΤΑ: 15) έτσι και ο ΣΥΡΙΖΑ αποτελεί πλέον μια από αυτές τις «διαθέσιμες κυβερνήσεις», προς εξυπηρέτηση των ευρωπαϊκών επιταγών. Η ίδια κριτική ισχύει και για την παρούσα κοινοβουλευτική συζήτηση, στην οποία το Ποτάμι προστίθεται με το ΠΑΣΟΚ, τη ΝΔ και τον ΣΥΡΙΖΑ στις φιλομνημονιακές δυνάμεις.

Εν συνόλω, η ρητορική του ΚΚΕ παρουσιάζει συνεκτικότητα αναφορικά με την αναπαράστασή του για την Ευρώπη, το «κεφάλαιο» και τον «ιμπεριαλισμό», ενώ αποτελεί το μοναδικό, μέχρι στιγμής, πολιτικό κόμμα το οποίο άσκησε κριτική επί του περιεχομένου του τρίτου Μνημονίου και δεν επικεντρώθηκε αποκλειστικά στον ΣΥΡΙΖΑ. Επιπροσθέτως, το ΚΚΕ τοποθετήθηκε ρητορικά με ξεκάθαρους ιδεολογικούς όρους, γεγονός που είχε παρατηρηθεί και στις κοινοβουλευτικές συζητήσεις αναφορικά με τα δύο προηγούμενα Μνημόνια. Το ΚΚΕ, δεν αποτέλεσε τη μοναδική αντι-μνημονιακή πολιτική δύναμη στη συγκριμένη κοινοβουλευτική συζήτηση.

Χρυσή Αυγή – «Επιστροφή στο Έθνος»

Η ΧΑ αποτελεί το δεύτερο νέο-εισερχόμενο πολιτικό κόμμα στο ελληνικό Κοινοβούλιο, λαμβάνοντας την τρίτη θέση με ποσοστό 6,28% και καταλαμβάνοντας 17 έδρες στο ελληνικό κοινοβούλιο⁴⁵. Ενώ, το άλλο νέο-εισερχόμενο πολιτικό κόμμα,

⁴⁵ Η είσοδος της Χρυσής Αυγής και εξ αυτού η νομιμοποίηση της «ρητορικής του μίσους» δημιούργησε την προβληματική αναφορικά με το πώς ένα νεο-ναζιστικό κόμμα εντάχθηκε σε ένα δημοκρατικό σύστημα (Ellinas, 2015). Για τον τρόπο με τον οποίο η κρίση παρήγαγε τις κατάλληλες συνθήκες για την ανάδυση της Χρυσής Αυγής βλ. ενδεικτικά Sotiris(2015), Dragonas(2015)Figgou, Roumanias, Skouras&Christodoulakis(2018). Η άνοδος, βέβαια, της ακροδεξιάς δεν αποτελεί αποκλειστικά ελληνικό «προνόμιο», καθώς η αυστηρότητα της Ε.Ε. οδήγησε στην άνοδο της ακροδεξιάς σε αρκετές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, βλ. ενδεικτικά Vasilopoulou(2018), Charalambous&Christoforou(2018)

το Ποτάμι, άρθρωσε έναν φιλο-μνημονιακό λόγο, η ΧΑ παρήγαγε έναν εθνοκεντρικό αντί-μνημονιακό λόγο, βασισμένο στην επικέντρωση στο εθνικό συμφέρον και την εθνική παραγωγή. Για τη διερεύνηση του τρόπου, με τον οποίο η ΧΑ οριοθετήθηκε ως νέα πολιτική δύναμη, ακολουθεί η ανάλυση των είκοσι πιο τυπικών της αποσπασμάτων.

1. χρυσοχόιδη **ο οποίος** δεν είναι σήμερα βουλευτής και **ο οποίος** ομολόγησε ότι δεν είχε διαβάσει το **μνημόνιο** τιμωρείται για την ελικρίνειά του γιατί είμαι σίγουρος ότι **οι** περισσότεροι δεν είχαν διαβάσει το **μνημόνιο** όπως **οι** περισσότεροι σήμερα δεν θα **έχουν** διαβάσει τις πεντακόσιες σελίδες των νομοθετημάτων του νέου **μνημονίου** (Μιχαλολιάκος, Γ.Γ. ΧΑ, Τιμή: 27,80)
2. αν υπάρχει πατριωτικό καθήκον είναι αυτό που προτείνει η **χρυσή αυγή** η μοναδική **εθνική** επιλογή της επιστροφής στην **εθνική παραγωγή** ακόμα και στο εθνικό νόμισμα εάν χρειαστεί έχουμε εξηγήσει τις παραμέτρους (Ματθαίουπουλος, Εισηγητής ΧΑ, Τιμή: 27,44)
3. και όχι με τα δανεικά που θα πληρώνουμε για γενεές επί γενεών η **χρυσή αυγή** κατανηφίζει το νέο **μνημόνιο** της αριστεράς καταγγέλλοντας την υποκρισία αυτών που θα το υπερψηφίσουν και λέει «ναι στην επιστροφή στη **εθνική παραγωγή** με κάθε τίμημα » (Μιχαλολιάκος, Γ.Γ. ΧΑ, Τιμή: 26,65)
4. κ μίλησαν όμως και άλλοι άλλα μικρότερα κόμματα έως και ανύπαρκτα θα έλεγα τα οποία χαρακτηρίζουν τη **χρυσή αυγή** εγκληματική οργάνωση τουλάχιστον η **χρυσή αυγή** έχει την ευθύτητα να λέει κάθε φορά ότι κατανηφίζει κάθε μνημονιακή σύμβαση (Ματθαίουπουλος, Εισηγητής ΧΑ, Τιμή: 25,79)
5. είχα την τιμή να με επισκεφθεί μια επιτροπή αγροτών **οι οποίοι** όπως και **οι** ελεύθεροι επαγγελματίες πλήττονται καίρια από αυτό το νέο **μνημόνιο** **οι** αγρότες είναι η ψυχή του έθνους αυτό το έθνος στηρίχθηκε στην αγροτική του **παραγωγή** επί τρεις χιλιάδες χρόνια (Μιχαλολιάκος, Γ.Γ. ΧΑ, Τιμή: 21,23)
6. δηλαδή να περάσει το **μνημόνιο** με πράξη νομοθετικού περιεχομένου όπως ακριβώς έκαναν σαμαράς και βενιζέλος να ψηφίσει το **μνημόνιο** χωρίς να ακουστούν **οι** υπόλοιποι εισηγητές **μιας** και **οι** τοποθετήσεις δεν **έχουν** καμία πραγματική ουσία (Ματθαίουπουλος, Εισηγητής ΧΑ, Τιμή: 20,43)
7. δεν μας ενδιαφέρει λοιπόν κύριε τσακαλώτο εμάς ενδιαφέρει πρωτίστως **ο** ελληνικός λαός και η ευημερία του ελληνικού λαού θα μου πείτε «υπάρχουν λύσεις» ναι υπάρχουν λύσεις λέγεται **εθνική παραγωγή** λέγεται **εθνική** ενότητα (Παππάς, Κεντρικός Εισηγητής ΧΑ, Τιμή: 17,95)
8. το κάνει η **χρυσή αυγή** διότι επιμένει σταθερά να ψηφίζει «κατά» όλων των μνημονίων όλοι κρίνονται από τις πράξεις τους στα λόγια είναι ωραίο να λέμε **ό** τι θέλουμε αλλά **ο** χρόνος θα κρίνει τις πράξεις του καθενός (Ματθαίουπουλος, Εισηγητής ΧΑ, Τιμή: 16,53)
9. κι **ο** μόνος τρόπος για να υπάρξει οικονομική ανάπτυξη στη χώρα είναι η επιστροφή στην **εθνική παραγωγή** μόνο εάν καπνίσουν και **πάλι** φουγάρα στα εργοστάσια που **έχουν** γίνει φαντάσματα μόνο εάν καλλιεργηθούν **πάλι** τα χωράφια (Μιχαλολιάκος, Γ.Γ. ΧΑ, Τιμή: 15,60)
10. και να κατανηφίζεις το **μνημόνιο** από τη μια μεριά και από την άλλη να θέλεις να είσαι και να εξακολουθείς να είσαι αντιμνημονιακός στηρίζοντας μια μνημονιακή κυβέρνηση προ ημερών είδα σε ένα τηλεπαράθυρο έναν εκπρόσωπο της νέας δημοκρατίας να λέει ότι η **χρυσή αυγή** έχει υπόγεια συμφωνία με τον συρίζα (Μιχαλολιάκος, Γ.Γ. ΧΑ, Τιμή: 15,60)

11. το **μνημόνιο** ταφόπλακα στην αγροτική **παραγωγή** η φορολογία εισοδήματος από 13% **γίνεται** 26% η προκαταβολή φόρου από 27 5% **γίνεται** 100% φορολόγηση ολόκληρων των επιδοτήσεων για τα αγροτικά εφόδια το φπα φτάνει από το 13% στο 23% (Μιχαλολιάκος, Γ.Γ. ΧΑ, Τιμή: 15,14)
12. μόνο αν ζωντανέψει η ύπαιθρος μόνο όταν ανθήσουν και πάλι **οι** βιοτεχνίες που έχουμε στα οινόφυτα τα οποία είναι ένα «νεκροταφείο» βιοτεχνιών μόνο όταν υπάρξει **εθνική παραγωγή** θα υπάρξει ανάπτυξη (Μιχαλολιάκος, Γ.Γ. ΧΑ, Τιμή: 13,96)
13. έχουμε και σήμερα με το τρίτο **μνημόνιο** το λεγόμενο «μνημόνιο της αριστεράς την ολοκλήρωση **μιας** εθνικής τραγωδίας **μιας** εθνικής καταστροφής δεν μας ενδιαφέρουν τα προαπαιτούμενα και αν θα τα ψηφίσουν **οι** φινλανδοί **οι** σλοβάκοι ή δεν ξέρω ποιοι άλλοι λαοί της ευρώπης κύριε τσακαλώτο (Παππάς, Κεντρικός Εισηγητής ΧΑ, Τιμή: 13,93)
14. επαναλαμβάνουμε σε κάθε τόνο και με αφορμή οποιαδήποτε συζήτηση έχει να κάνει με τις μνημονιακές συμβάσεις ότι η **χρυσή αυγή** δεν εξουσιοδοτεί καμία κυβέρνηση που προτίθεται να υπογράψει μία σύμβαση η οποία προϋποθέτει πρώτον την εκχώρηση της εθνικής κυριαρχίας και δεύτερον την υπαγωγή της χώρας στο **αγγλικό** δίκαιο (Ματθαϊόπουλος, Εισηγητής ΧΑ, Τιμή: 13,92)
15. όλες **οι** διαμάχες εκατέρωθεν έγιναν καθαρά για διαδικαστικούς λόγους **οι** **οποίοι** στο κάτω κάτω δεν **έχουν** καμία πραγματική ουσία και δεν έγιναν με αφορμή τα μέτρα που εισάγει το εν λόγω νομοσχέδιο που έχει σχέση με τη θέσπιση αιματηρών **μέτρων** τα οποία θα οδηγήσουν σε περαιτέρω φτωχοποίηση τον ελληνικό λαό (Ματθαϊόπουλος, Εισηγητής ΧΑ, Τιμή: 13,07)
16. αλήθεια σύμφωνα με αυτά που προτείνει το σχέδιο αυτό η συμφωνία αυτή λέτε ότι δεν διέπεται από το **αγγλικό** δίκαιο μα **αφού** αποδεχθήκατε το **μνημόνιο** ι και το **μνημόνιο** ιι την υποθήκευση της Ελλάδος (Μιχαλολιάκος, Γ.Γ. ΧΑ, Τιμή: 12,98)
17. ίσως κάποιοι νομίζουν ότι όλα αυτά που μας δίνουν **οι** ευρωπαίοι είναι δώρα αγιοβασιλιάτικα αλλά δεν είναι είτε προηγούμενος **ο** εκπρόσωπος του συριζα **ο** κ μπαλαούρας ότι μας απειλούσαν **οι** ευρωπαίοι με άτακτη **χρεοκοπία** (Μιχαλολιάκος, Γ.Γ. ΧΑ, Τιμή: 12,38)
18. όμως εσείς ψηφίζετε μαζί με τον συριζα το **μνημόνιο** τα ίδια και από πλευράς του συριζα ότι εμείς συνεργαζόμαστε με τη νέα **δημοκρατία** μην αγωνιάτε δεν **είμαστε** με κανέναν από τους δυο **είμαστε** έλληνες εθνικιστές (Μιχαλολιάκος, Γ.Γ. ΧΑ, Τιμή: 11,73)
19. θα παραδώσουμε δηλαδή όλη την προσπάθεια του ελληνικού λαού στα τριάντα πέντε σχεδόν χρόνια που βρίσκεται μέσα στη λεγόμενη ευρωπαϊκή ένωση σήμερα ευρωπαϊκή οικονομική κοινότητα στο παρελθόν και η οποία **άλλαξε** ριζικά την **εθνική** οικονομία της χώρας σε σημείο να είναι σήμερα μια εξευτελισμένη χώρα παροχής υπηρεσιών χωρίς πρωτογενή **παραγωγή** (Μιχαλολιάκος, Γ.Γ. ΧΑ, Τιμή: 11,05)
20. το 1996 το γράφει αυτό πληρώνουμε το κομματικό κράτος πληρώνουμε το δημόσιο τομέα τέρας **ο** **οποίος** δημόσιος τομέας δεν έχει καμμία σχέση με τον κρατικό μηχανισμό που **έχουν** **οι** χώρες της ευρώπης (Μιχαλολιάκος, Γ.Γ. ΧΑ, Τιμή: 10,04)

Η ρητορική της ΧΑ εδράζεται και αυτή σε δύο πυλώνες, πρώτον στην κατασκευή του ίδιου του Μνημονίου και δεύτερον στη ρητορική αποτύπωση της ιδεολογικής υφής της, με ετεροβαρή επικέντρωση στον δεύτερο πυλώνα. Το Μνημόνιο στον λόγο της ΧΑ, το «μνημόνιο της αριστεράς», αποτελεί μια «εθνική τραγωδία, μια εθνική καταστροφή» (ΤΑ: 13), μια «ταφόπλακα στην αγροτική παραγωγή» με αύξηση της

φορολογίας εισοδήματος, την προκαταβολή φόρου, την φορολόγηση των επιδοτήσεων, την αύξηση του ΦΠΑ (ΤΑ: 11). Επιπροσθέτως η ΧΑ υπογραμμίζει την αδυναμία των φιλο-μνημονιακών δυνάμεων να συζητήσουν ουσιαστικά περί του Μνημονίου και να αναλώνονται σε «*διαμάχες εκατέρωθεν για καθαρά διαδικαστικούς λόγους*», καθώς το εν λόγω νομοσχέδιο «*θα οδηγήσει σε περαιτέρω φτωχοποίηση τον ελληνικό λαό*» (ΤΑ: 15). Ενώ και η ΧΑ κάνει λόγο για «φτωχοποίηση», μια έννοια που είχε χρησιμοποιηθεί από τα κόμματα της Αριστεράς στις προηγούμενες κοινοβουλευτικές συζητήσεις, η μεγάλη διαφοροποίηση της ΧΑ με την αντί-μνημονιακή ρητορική του ΚΚΕ έγκειται στην επικέντρωση του «ελληνικού λαού» σε αντίθεση με την επικέντρωση των «*κλαϊκών στρωμάτων*» του ΚΚΕ, υπογραμμίζοντας έτσι το διαφορετικό ιδεολογικό περιεχόμενο των δύο πολιτικών αντί-μνημονιακών δυνάμεων.

Η διαφοροποίηση αυτή καταγράφεται εντονότερα αναφορικά με τον δεύτερο πυλώνα που αφορά την ιδεολογική συγκρότηση της ΧΑ, σε μια προσπάθεια περιχαράκωσης των κομματικών της κεκτημένων και συγκρουσιακής ανάδυσής της ως νέα δύναμη στο ελληνικό κοινοβούλιο. Πιο συγκεκριμένα η ΧΑ «*δεν εξουσιοδοτεί καμία κυβέρνηση που προτίθεται να υπογράψει μια σύμβαση, η οποία προϋποθέτει πρώτον την εκχώρηση της εθνικής κυριαρχίας και δεύτερον την υπαγωγή της χώρας στο αγγλικό δίκαιο*» (ΤΑ: 14), καταψηφίζει το «*νέο Μνημόνιο της Αριστεράς*» (ΤΑ: 3) και δηλώνει την υποστήριξή της στην επιστροφή στην εθνική παραγωγή (ΤΑ: 2, 3, 7, 9), η οποία αποτελεί το «*πατριωτικό καθήκον*» (ΤΑ: 2). Ενώ στις προηγούμενες κοινοβουλευτικές συζητήσεις το «*πατριωτικό καθήκον*» ήταν η υπερψήφιση των Μνημονίων, η ΧΑ χρησιμοποιεί την έννοια αυτή ως ερμηνευτικό σχήμα για την επιστροφή της χώρας στην εθνική παραγωγή, δηλαδή στο εθνικό της νόμισμα. Η «*επιστροφή στην εθνική παραγωγή*» για την ΧΑ αποτελεί τον μοναδικό τρόπο οικονομικής ανάπτυξης της χώρας (ΤΑ: 9, 12) υπό όρους εθνοτικούς, αφού ο ίδιος ο Γενικός Γραμματέας της ΧΑ δηλώνει ότι «*είμαστε Έλληνες εθνικιστές*» (ΤΑ: 18) και ως εκ τούτου η μόνη αξιόπιστη πολιτική δύναμη που θα λειτουργήσει βάσει του «*εθνικού συμφέροντος*». Η συγκρουσιακή, επομένως, ρητορική της ΧΑ έχει στον πυρήνα της την εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων πρωταρχικά, με την επιστροφή στην εθνική παραγωγή και την ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα. Ενώ στη ρητορική της ΧΑ βρίσκονται έντονα συγκρουσιακά στοιχεία τόσο με τις «*παραδοσιακές*» φιλο-μνημονιακές δυνάμεις όσο και με τον ΣΥΡΙΖΑ, απουσιάζει οποιαδήποτε κριτική αναφορικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η ανωτέρω διαφοροποίηση αποτελεί κεντρικό στοιχείο σύγκρουσης της αντί-μνημονιακής ρητορικής, καθώς η ρητορική του ΚΚΕ αποτελείται κυρίως από έντονα συγκρουσιακά στοιχεία με ευρύτερους σχηματισμούς, όπως η ΕΕ, η ΕΚΤ, το ΔΝΤ, το ΝΑΤΟ και οι ΗΠΑ, ενώ η ρητορική της ΧΑ επικεντρώνεται αποκλειστικά στο εσωτερικό της χώρας. Το διακύβευμα για το ΚΚΕ είναι η καταπολέμηση του «κεφαλαίου» ενώ της ΧΑ η ανάδειξη της «ελληνικότητας», αναδεικνύοντας τις βαθιές ιδεολογικές αποκλίσεις των δύο αντι-μνημονιακών πολιτικών δυνάμεων. Παρά την αντι-μνημονιακή της ρητορική, η ΧΑ βασίζεται στην έννοια του «εθνικού συμφέροντος» και εξ αυτού τοποθετήθηκε στο παραγοντικό διάγραμμα (βλ. Γράφημα 23) ναί μεν στον αντί-μνημονιακό άξονα, αλλά σε κοντινή απόσταση με τις υπόλοιπες πολιτικές δυνάμεις. Αντιθέτως, η ευρύτερη κριτική στάση του ΚΚΕ και η αποδόμηση όχι μόνο του κυβερνητικού έργου αλλά του «κεφαλαίου» και του «ιμπεριαλισμού» το τοποθετεί ως μια ακραία τιμή, απομακρυσμένη από τα υπόλοιπα πολιτικά ενδοκοινοβουλευτικά κόμματα.

Το τρίτο Μνημόνιο υπερψηφίστηκε από τον ΣΥΡΙΖΑ και τους ΑΝΕΛ, ως συγκυβέρνηση, το ΠΑΣΟΚ και τη ΝΔ ως φιλο-μνημονιακούς δρώντες στα προηγούμενα Μνημόνια και το Ποτάμι, ως νέο-εισερχόμενο φιλο-ευρωπαϊκό κόμμα, ενώ καταψηφίστηκε από το ΚΚΕ και τη ΧΑ. Η φιλο-μνημονιακή μεταστροφή των ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ οδήγησε στη «φτώχοποίηση» του αντί-μνημονιακού άξονα και στη ρητορική αμηχανία των «παραδοσιακών» φιλο-μνημονιακών δυνάμεων, οι οποίες υπερψήφισαν μεν το Μνημόνιο, προσπαθώντας να καταστήσουν σαφή τη δυσπιστία τους έναντι της συγκυβέρνησης. Αυτή η φιλο-μνημονιακή, όμως, συναίνεση κατέστησε το τρίτο Μνημόνιο ως το πιο «δημοφιλές» εκ των τριών, αφού υπερψηφίστηκε με 222 ψήφους, 64 «κατά» και 11 «παρών».

Κεφάλαιο 11 – Γενικά Συμπεράσματα

11.1. Τα κεντρικά αναπαραστασιακά διακυβεύματα στα τρία Μνημόνια

Αναφορικά με το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, τη διερεύνηση δηλαδή των κεντρικών αναπαραστάσεων στις κοινοβουλευτικές συζητήσεις για τα τρία Μνημόνια κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του πρώτου Μνημονίου ανέδειξε ως κεντρικές αναπαραστάσεις την «Ευρώπη» (πέμπτη κλάση), τον «Ελληνικό Λαό» (τέταρτη κλάση) και το «Πολιτικό Σύστημα» (τρίτη κλάση) (βλ. Γράφημα 1). Η συγκεκριμένη κοινοβουλευτική συζήτηση, καθώς αποτελεί την πρώτη κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης Μνημονίων, λειτουργεί ως ρητορικό πεδίο αντικειμενοποίησης, δηλαδή αποτελεί την απαρχή συγκρότησης των κεντρικών αναπαραστάσεων στον πολιτικό λόγο καθώς το ελληνικό πολιτικό σύστημα καλείται να κατασκευάσει τα κεντρικά ζητήματα.

Από την ποιοτική ανάλυση των τυπικών αποσπασμάτων, η Ευρώπη συγκροτήθηκε υπό δύο όρους, πρώτον υπό όρους πολιτικούς και δεύτερον υπό όρους οικονομικούς. Αναφορικά με την πολιτική της συγκρότηση, η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν συγκροτείται τόσο υπό όρους περιεχομένου, όσο υπό όρους δομικούς, δηλαδή αναπαρίσταται ως Τρόικα (Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκή Τράπεζα και Διεθνές Νομισματικό Ταμείο) και όχι ως μια πολιτική δομή. Η συγκρότηση αυτή δημιουργείται από την ανάγκη να κατασκευαστεί ο «άλλος», ως ομάδα αναφοράς παράλληλα όμως συγκροτείται και υπό όρους εξάρτησης, καθώς η «Ευρώπη» διαθέτει την εξουσία απόδοσης ανταμοιβών και ποινών. Η φιλο-μνημονιακή ρητορική υποστηρίζει ότι σε περίπτωση που δεν υπερψηφιστεί το Μνημόνιο, η Ευρώπη δεν θα προβεί σε κάλυψη των δανειοληπτικών αναγκών της Ελλάδας και εξ αυτού η χώρα οδηγείται σε χρεοκοπία, συγκροτώντας έτσι τη νόρμα «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία», πλαισιώνοντας το Μνημόνιο υπό όρους «αναγκαιότητας» και «πατριωτικού καθήκοντος». Ο αντι-μνημονιακός λόγος απορρίπτει τη νομιμοποιητική ρητορική της Κυβέρνησης και αναπλαισιώνει το Μνημόνιο υπό όρους «εκχώρησης αρμοδιοτήτων» στην Τρόικα, «επίθεσης διαρκείας» κατά της ελληνικής κοινωνίας ενώ παράλληλα θεωρείται ότι η συμφωνία αυτή αποτελεί μια «λαιμητόμο των εργατικών και κοινωνικών δικαιωμάτων» καθώς και ένας συνεχής αγώνας κατά της εργατικής τάξης. Με αυτό τον τρόπο καταγράφεται η διλημματική σύγκρουση μεταξύ των δύο κεντρικών πόλων της διαιρετικής τομής «φιλο- και αντι-Μνημονιακή ρητορική» κυρίως σε ιδεολογικό επίπεδο συγκρότησης της

αναπαράστασης «Ευρώπη», καθώς η φιλο-μνημονιακή ρητορική θεωρεί την παραμονή της Ελλάδας στην Ευρώπη ως αδιαπραγμάτευτη, ενώ η αντι-μνημονιακή ρητορική προτάσσει έναν «εναλλακτικό δρόμο».

Τόσο το ερμηνευτικό σχήμα περί «αναγκαιότητας παραμονής της Ελλάδας στην Ευρώπη», όσο και το ανταγωνιστικό προς αυτό, ερμηνευτικό σχήμα περί «ισχυρού κοινωνικού κόστους», αντλούν το περιεχόμενό τους από την αναπαράσταση του «Ελληνικού Λαού». Ο ελληνικός λαός αποτελεί το κεντρικό σημείο άντλησης αξιοπιστίας τόσο της φίλο- όσο και της αντι-μνημονιακής ρητορικής και δεν συγκροτείται ως περιεχόμενο αλλά ως σημείο αναφοράς, γεγονός που υπογραμμίζει ότι η αναπαράσταση του «λαού» δεν αφορά τα ποιοτικά, δομικά χαρακτηριστικά του αλλά το «συμφέρον» του. Υπό αυτή την προσέγγιση, η παραμονή της χώρας στην Ευρώπη αποτελεί θέσφατο, καθώς εξασφαλίζεται η αποφυγή της χρεοκοπίας, το «συμμάζεμα» των δημοσιονομικών ατασθαλιών των προηγούμενων ετών και η παραμονή της χώρας στην «καρδιά της Ευρώπης». Το αντιθετικό ερμηνευτικό σχήμα όμως, συγκροτεί τον ελληνικό λαό υπό όρους «κοινωνικού κόστους», θεωρώντας ότι η εμμονή παραμονής της χώρας στην Ευρώπη, κατεδαφίζει τις κοινωνικές και εργασιακές κατακτήσεις όλων των προηγούμενων ετών, καταδικάζει την ελληνική κοινωνία και κατηγορεί τον φιλο-Μνημονιακό άξονα για ενδοτικότητα. Έτσι, ο «λαός» δομείται ως ο δέκτης των επιπτώσεων της ψήφισης (ή μη) του πρώτου Μνημονίου.

Ο συνδετικός κρίκος ανάμεσα στην Ευρώπη και τον ελληνικό Λαό, αποτελεί η αναπαράσταση του «πολιτικού συστήματος», καθώς αυτό καλείται να αποφασίσει για το μέλλον της Ελλάδας. Το πολιτικό σύστημα συγκροτείται κυρίως υπό όρους «ευθύνης», με διαφορετικά όμως ποιοτικά χαρακτηριστικά και χρονική αναφορά. Από τη μία, η κυβερνητική ρητορική προσπαθώντας να επιτύχει συναίνεση, αναφέρεται ολιστικά στο πολιτικό σύστημα, ως το σύνολο όλων των πολιτικών κομμάτων διαχρονικά, τα οποία φέρουν «ευθύνη» για την κατάσταση της Ελλάδας και παράλληλα τα, τότε, παρόντα πολιτικά κόμματα οφείλουν να ανταποκριθούν συλλογικά στην «ευθύνη» σωτηρίας της χώρας. Η αντί-κυβερνητική ρητορική, όμως, αποδομεί με συγκρουσιακούς όρους αυτή τη θέση, θεωρώντας ότι δεν αποτελεί συμμετόχο και αρνείται τη διάχυση της ευθύνης σε όλο το πολιτικό φάσμα.

Εξ αυτών, οι κεντρικές αναπαραστάσεις στην κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης το πρώτου Μνημονίου συγκρότησαν τη σχέση μεταξύ του ελληνικού λαού, του ελληνικού πολιτικού συστήματος και της Ευρώπης, σε μια προσπάθεια του

ελληνικού πολιτικού συστήματος να νοηματοδοτήσει τη νέα εποχή των Μνημονίων, να ορίσει τις έννοιες και τις σχέσεις και να τοποθετηθεί ερμηνευτικά στη νέα πραγματικότητα.

Στην κοινοβουλευτική συζήτηση για το δεύτερο Μνημόνιο, κεντρική αναπαράσταση αποτελεί η έννοια του «Χρέους» (βλ. Γράφημα 10). Το «χρέος» αναπαρίσταται ως αίτιο και αιτιατό της κρίσης. Αφενός, το δημοσιονομικό έλλειμα, η μη αποτελεσματική πολιτική των προηγούμενων ετών και η αδυναμία εξυγίανσης της ελληνικής οικονομίας οδήγησαν στο «Χρέος». Αφετέρου, υπογραμμίζεται η έννοια της μείωσης του χρέους, μέσω της υπογραφής του Μνημονίου, το οποίο στην κοινοβουλευτική αυτή συζήτηση πλαισιώνεται ως «Πρόγραμμα». Η αντιμετώπιση, επομένως του χρέους απαιτεί δημοσιονομικούς στόχους, διαρθρωτικές αλλαγές, αύξηση της ανταγωνιστικότητας και της εμπιστοσύνης, πρωτογενή πλεονάσματα και διασφάλιση της δημοσιονομικής δραστηριότητας. Το χρέος, επομένως, από τη μια πλαισιώνεται υπό φοβικούς όρους, καθώς η διόγκωσή του οδηγεί στη χρεοκοπία και από την άλλη υπό όρους «σωτηρίας», υπονοώντας ότι η ψήφιση του «Προγράμματος» θα οδηγήσει σε ασφαλή πορεία την Ελλάδα. Η κεντρικότητα του Χρέους υπογραμμίζει τις σχέσεις εξάρτησης της Ελλάδας με την Ευρώπη και παράλληλα καλεί το ελληνικό πολιτικό σύστημα να συμμορφωθεί με τους όρους του Μνημονίου με φόβητρο τον κοινωνικό και οικονομικό εκτροχιασμό της χώρας. Ενώ στην κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του πρώτου Μνημονίου κεντρικές αναπαραστάσεις ήταν η Ευρώπη, το ελληνικό πολιτικό σύστημα και ο ελληνικός λαός, στην κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του δεύτερου Μνημονίου, παρατηρείται μια απομείωση της κεντρικότητας των αναπαραστάσεων αυτών. Ο ελληνικός λαός συνεχίζει να αποτελεί την πηγή άντλησης αξιοπιστίας της πολιτικής ρητορικής καθώς το ελληνικό πολιτικό σύστημα αποφασίζει βάσει «εθνικού συμφέροντος». Όλες αυτές οι κατασκευές όμως, επισκιάζονται από την κεντρικότητα του Χρέους, μια αναπαράσταση φόβητρο, της οποίας η συγκρότηση ανασύρει παλαιότερα ερμηνευτικά σχήματα περί χρέους, χρεοκοπίας και διάσπασης του κοινωνικού ιστού ώστε να νοηματοδοτήσει ένα μέλλον χωρίς Μνημόνιο.

Η εικόνα αυτή μεταβάλλεται πλήρως στην κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του τρίτου Μνημονίου, καθώς η φιλο-μνημονιακή μεταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ και των ΑΝΕΛ οδήγησε στην πλήρη εσωτερίκευση της μνημονιακής αναγκαιότητας, αναγνωρίζοντας ουσιαστικά τη σχέση εξάρτησης Ελλάδας-Ευρώπης. Το επίπεδο σύγκρουσης μεταφέρθηκε από τις διαδικασίες πλαισίωσης των κεντρικών

αναπαραστάσεων στην ειρωνική και αποδομητική στάση σύσσωμου του κομματικού συστήματος έναντι της συγκυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ. Στην κοινοβουλευτική συζήτηση για το πρώτο Μνημόνιο η «Ευρώπη» ήταν η κυρίαρχη κλάση (25,1%) (πέμπτη κλάση της κοινοβουλευτικής συζήτησης περί πρώτου Μνημονίου) ενώ η έννοια του χρέους δεν απεικονίστηκε σε ξεχωριστή θεματική (βλ. Γράφημα 1), καθώς το ελληνικό πολιτικό σύστημα βρισκόταν σε μια διαδικασία επεξεργασίας του ίδιου του Μνημονίου ως εξωτερική κατασκευή. Στην κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του δεύτερου Μνημονίου, το «Χρέος» αποτέλεσε μια ξεχωριστή κατασκευή και αποτέλεσε την κυρίαρχη κλάση (25%) ενώ η «Ευρώπη» εμφανίστηκε ως θέμα υπό όρους παραμονής της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (βλ. Γράφημα 9) καθώς θεωρήθηκε ότι η αντιμετώπιση του ελληνικού χρέους μέσω του δεύτερου Μνημονίου ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για την παραμονή της χώρας στην Ευρώπη. Στην κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του τρίτου Μνημονίου η «Ευρώπη» και το «Χρέος» έχουν πια συγχωνευτεί στη δεύτερη μικρότερη σε έκταση κλάση (κλάση 4, 16,9%), υπογραμμίζοντας την πλήρη εσωτερικευση της λογικής των Μνημονίων στην ελληνική πολιτική πραγματικότητα και την πλήρη συμμόρφωση του ελληνικού πολιτικού συστήματος με τη νόρμα «Μνημόνιο ίσον Ευρώπη», η οποία είχε ήδη συγκροτηθεί από την κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του πρώτου Μνημονίου.

11.2. Η Ελλάδα μπροστά στον αμείλικτο καθρέφτη της Ευρώπης

Αναφορικά με το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, το πώς δηλαδή κατασκευάζεται ρητορικά η σχέση ανάμεσα στην Ελλάδα και την Ευρώπη, στην κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του πρώτου Μνημονίου η Ευρώπη καταγράφηκε ως η πιο εκτενής κλάση (βλ. Γράφημα 1), υπογραμμίζοντας τη σημασία που δόθηκε από το ελληνικό πολιτικό σύστημα αναφορικά με τη συγκρότηση της έννοιας. Το ελληνικό πολιτικό σύστημα κλήθηκε για πρώτη φορά να διαπραγματευτεί τη σχέση της με την Ευρώπη υπό όρους σύγκρουσης, καθώς χρειάστηκε να εδραιώσει τη θέση της στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπό όρους εξάρτησης. Η εικόνα της Ευρώπης συγκροτείται υπό οικονομικούς όρους και η αναφορά σε αυτή εμπεριέχει την Ευρωπαϊκή Ένωση, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Η οικονομοκεντρική προσέγγιση της Ευρώπης αναδεικνύει την οικονομική εξάρτηση της Ελλάδας η αναφορά στην Τρόικα πραγματοποιείται για να κατασκευάσει το δίλημμα «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία», υπονοώντας ότι η μη ψήφιση του Μνημονίου

αυτομάτως σημαίνει τη μη χρηματοδότηση της Ελλάδας και εξ αυτού, την πλήρη εξαθλίωσή της. Έτσι, η Ευρώπη κατέχει τη θέση της «εξουσίας», με τις επιταγές της οποίας το ελληνικό πολιτικό σύστημα καλείται να συμμορφωθεί. Η διαπραγμάτευση αυτή έχει δύο αντιθετικούς πόλους, δύο διακριτές και συγκρουσιακές «ομάδες». Η φίλο-μνημονιακή ρητορική συμμορφώνεται πλήρως καθώς θεωρεί ότι η υπογραφή του Μνημονίου είναι «πατριωτικό καθήκον», καθώς εξασφαλίζει τη θέση της Ελλάδας στην ΕΕ, η αντι-μνημονιακή όμως ρητορική συγκρούεται και κατηγορεί τις φίλο-μνημονιακές δυνάμεις για εξυπηρέτηση ξένων συμφερόντων, για κατάργηση των εργασιακών δικαιωμάτων και παράγει «καινοτόμα» ρητορική, υπογραμμίζοντας την ύπαρξη ενός «εναλλακτικού δρόμου» εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η εικόνα αυτή μεταβάλλεται στην κοινοβουλευτική συζήτηση για την ψήφιση του δεύτερου Μνημονίου, καθώς πλέον η «Ευρώπη» και η «Ελλάδα» έχουν ενσωματωθεί σε μια πολύ μικρότερη κλάση (βλ. Γράφημα 10), καθώς η διόγκωση του χρέους, παρά τα δύο χρόνια αυστηρής λιτότητας, απειλεί διαρκώς τη βιωσιμότητα του ελληνικού χρέους. Έτσι, το ίδιο το χρέος αποτελεί την κεντρική έννοια αναφοράς και μέσω αυτού ερμηνεύεται η θέση της χώρας στην Ευρώπη. Η φίλο-μνημονιακή ρητορική πλαισιώνει την Ευρώπη υπό όρους «συντηρητισμού», αλλά παράλληλα θεωρεί αδιαμφισβήτητη την θέση της Ελλάδας εντός της ΕΕ. Κεντρική αναφορά αποτελεί πάλι η έννοια του Μνημονίου, καθώς αυτό θα εξασφαλίσει τη βιωσιμότητα της χώρας και αποτελεί τον κεντρικό μοχλό επίτευξης της συμμόρφωσης. Η Ευρώπη κατέχει πάλι τη θέση της «εξουσίας», όπως και στην κοινοβουλευτική συζήτηση για το πρώτο Μνημόνιο, το δίλημμα «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία» παραμένει, καθώς επίσης και η πλαισίωση του Μνημονίου υπό όρους «πατριωτικού καθήκοντος». Στον αντίποδα και υπό όρους αλλαγής, δηλαδή καινοτομίας, η αντι-μνημονιακή ρητορική ως μειονότητα, διατηρεί τη συγκρουσιακή της στάση και συνεκτικά πλαισιώνει την Ευρώπη υπό όρους καταπίεσης και μη προοδευτικότητας. Παράλληλα καλεί τα υπόλοιπα πολιτικά κόμματα να καταψηφίσουν το Μνημόνιο καθώς αυτό θα «στείλει πολλά μηνύματα», αναφερόμενη στο «ευρωπαϊκό» ακροατήριο και αναζητώντας συμμάχους στην Ευρώπη. Πιο συγκεκριμένα η αντι-μνημονιακή ρητορική και ιδιαίτερα η ρητορική του ΣΥΡΙΖΑ θεωρεί ότι η καταψήφιση του Μνημονίου θα οδηγήσει σε μια σειρά αλληπάληλων συγκρούσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, δημιουργώντας μια νέα κινητικότητα, η οποία θα συντελέσει στην προοδευτικότητα και τη δημοκρατική ανάπτυξη της Ευρώπης.

Στην παρούσα επομένως κοινοβουλευτική συζήτηση, παρά την περιορισμένη ορατότητα της κλάσης «Ευρώπη και Ελλάδα», η συγκρότηση της Ευρώπης πραγματοποιείται υπό ιδεολογικούς όρους. Η μεν φιλο-μνημονιακή ρητορική παρουσιάζει μια συντηρητική προσέγγιση υπό όρους πλήρους υποταγής και συμμόρφωσης ώστε να παραμείνει η Ελλάδα στην «καρδιά της ΕΕ» και να εξασφαλισθεί η ανάπτυξη, ενώ αντιθέτως η αντι-μνημονιακή ρητορική πλαισιώνει την Ευρώπη υπό όρους εκβιασμού και καταπάτησης των εθνικών και εργατικών δικαιωμάτων. Ενώ, επομένως, στην κοινοβουλευτική συζήτηση για το πρώτο Μνημόνιο η Ευρώπη ήταν μια ισχυρή κατασκευή, της οποίας η αναπαράσταση αποτέλεσε κεντρικό μέλημα της κοινοβουλευτικής ρητορικής, στο δεύτερο Μνημόνιο παρατηρούνται διαδικασίες εσωτερίκευσης της αναγκαιότητας παραμονής της χώρας στην ΕΕ και συμμόρφωσης με τα μέτρα λιτότητας. Παράλληλα, στην πρώτη κοινοβουλευτική συζήτηση η Ευρώπη αποτελούσε μια ξεχωριστή ρητορική κατασκευή, ενώ στο δεύτερο η Ευρώπη εμφανιζόταν στην ίδια κλάση με την «Ελλάδα». Στην κοινοβουλευτική συζήτηση για το τρίτο Μνημόνιο, η Ευρώπη πάλι δεν αποτελεί την κύρια αναφορά, αντιθέτως αποτελεί τη δεύτερη μικρότερη σε έκταση κλάση (βλ. Γράφημα 19).

Πιο συγκεκριμένα, η Ευρώπη, στην τρίτη κοινοβουλευτική συζήτηση, συνδέεται με σαφείς αναφορές με την έννοια του Χρέους, το οποίο αποτελούσε την κεντρική αναφορά στη συζήτηση για την ψήφιση του δεύτερου Μνημονίου. Στην πρώτη κοινοβουλευτική συζήτηση οι κύριες θεματικές ήταν η Ευρώπη και η Ελλάδα, με σχεδόν ισάξιες κεντρικές αναφορές, στη δεύτερη κοινοβουλευτική συζήτηση η Ευρώπη και η Ελλάδα συν-εμφανίζονταν σε μια, μειωμένης σημαντικότητας, κλάση με κυρίαρχη έννοια το Χρέος, ενώ στην τρίτη κοινοβουλευτική συζήτηση, η Ευρώπη συνεμφανίζεται με το Χρέος, πάλι υπό όρους περιορισμένης ορατότητας. Αυτή η διαδικασία αναδεικνύει το πώς οι κεντρικές συγκρουσιακές έννοιες στον ευρύτερο πολιτικό κοινοβουλευτικό διάλογο χάνουν την κεντρικότητά τους και συνδέονται άμεσα με την έννοια της Ευρώπης. Στη διάρκεια των δύο ετών, ανάμεσα στην ψήφιση του πρώτου και δεύτερου Μνημονίου, εσωτερικεύθηκε πλήρως η «αναγκαιότητα» παραμονής της Ελλάδας στην Ευρώπη και στα τρία χρόνια ανάμεσα στην υπογραφή του δεύτερου και του τρίτου Μνημονίου, εσωτερικεύθηκε πλήρως η «ιδιοκτησία» του Χρέους. Στα τρία αυτά έτη το Χρέος εσωτερικεύθηκε ως «ελληνικό», «δημόσιο» και ο μόνος τρόπος εξυγίανσης της χώρας και εξόδου από τη λιτότητα, είναι η αντιμετώπισή του.

Η φιλο-μνημονιακή μεταστροφή των ΣΥΡΙΖΑ και ΑΝΕΛ, οι οποίοι εισήγαγαν στο Κοινοβούλιο την ψήφιση του τρίτου Μνημονίου, συγκρότησε την έννοια της Ευρώπης και του Χρέους υπό νομοτεχνικούς, περισσότερο, όρους. Ενώ στην κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του δεύτερου Μνημονίου υπήρχε ισχυρή ιδεολογική σύγκρουση, αυτή μειώθηκε στο επίπεδο νομοπαραγωγής, καθώς η ΕΕ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο βρίσκονται στο ίδιο ρητορικό μονοπάτι με το ευρωπαϊκό και αγγλικό δίκαιο, υπογραμμίζοντας την επικέντρωση στον νομικό τρόπο εξασφάλισης της χρηματοδότησης προς την Ελλάδα, όπως αυτή προβλέπεται στο τρίτο Μνημόνιο (βλ. Γράφημα 21). Το δημόσιο χρέος φαίνεται πλέον μια εμποδωμένη, εσωτερικευμένη έννοια, ενώ οι έννοιες «ανάπτυξη», «μέτρα» και «πλεονάσματα» έχουν μεταφερθεί αυτούσιες από την κοινοβουλευτική συζήτηση περί δεύτερου Μνημονίου, υπογραμμίζοντας ότι το ελληνικό πολιτικό σύστημα, παρά τις προεκλογικές υποσχέσεις της νεοεκλεγείσας κυβέρνησης, έχει πλέον συμμορφωθεί με την ευρωπαϊκή προσέγγιση, η οποία θεωρεί ότι η οικονομική ανάπτυξη επέρχεται αποκλειστικά με τη λήψη μέτρων. Η αντι-μνημονιακή ρητορική εμφανίζεται πλέον αποκλειστικά στα κόμματα της Χρυσής Αυγής και του ΚΚΕ, με το ΚΚΕ να εμφανίζει την πλέον συνεκτική αντι-μνημονιακή ρητορική, καθώς είναι το μοναδικό πολιτικό κόμμα το οποίο συμμετείχε και στις τρεις κοινοβουλευτικές συζητήσεις διατηρώντας την αντι-μνημονιακή συγκρουσιακή του ρητορική. Η κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του τρίτου Μνημονίου σηματοδεύτηκε από τη φιλο-μνημονιακή μεταστροφή των ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ, η οποία μείωσε περαιτέρω τις συγκρουσιακές αναφορές στην Ευρώπη και συμμορφώθηκε πλήρως με την εσωτερικευση του Χρέους, καθώς κλήθηκε απλά να το διαχειριστεί και όχι να το αμφισβητήσει.

11.3. Επεξεργασίες ταυτότητας, διαπραγματεύσεις διλημάτων και εκλογικεύσεις μεταστροφών

Το τρίτο, τέταρτο και πέμπτο ερευνητικό ερώτημα επικεντρώνονται σε διαδικασίες επεξεργασίας ταυτότητας, στη δημιουργία και επεξεργασία των διλημάτων αλλά και στις εκλογικεύσεις των μεταστροφών στην υπό διερεύνηση χρονική περίοδο. Τα ερευνητικά ερωτήματα επικεντρώνονται στον τρόπο με τον οποίο κατασκευάζονται ρητορικά οι κομματικές ταυτότητες, στη σύγκρουση των νομιμοποιητικών και από-νομιμοποιητικών ερμηνευτικών σχημάτων και στον τρόπο με τον οποίο τα πολιτικά κόμματα διαπραγματεύθηκαν τις φίλο- και αντί-μνημονιακές τους μεταστροφές. Η

διαιρετική τομή ανάμεσα στη φίλο-και αντί-μνημονιακή ρητορική εμφανίζεται από την πρώτη κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης Μνημονίου. Στον φίλο-μνημονιακό άξονα βρίσκονται το ΠΑΣΟΚ και το ΛΑΟΣ, ενώ στον αντί-μνημονιακό άξονα, η ΝΔ, ο ΣΥΡΙΖΑ και το ΚΚΕ (βλ. Γράφημα 9). Αναφορικά με τη φίλο-μνημονιακή ρητορική, το ΠΑΣΟΚ ήταν το πρώτο πολιτικό κόμμα το οποίο εισήγαγε τη λογική του Μνημονίου ως «αναγκαιότητα» και παράλληλα κλήθηκε όχι μόνο να πείσει το ενδοκοινοβουλευτικό ακροατήριο για την υπερψήφισή του αλλά να συγκροτήσει και την αυτό-εικόνα του ως ένα κόμμα, το οποίο υπό νέα ηγεσία είχε ως προτεραιότητα την εξασφάλιση της ευημερίας της χώρας. Υπό νέα ηγεσία, το ΠΑΣΟΚ επικεντρώθηκε στην αποποίηση των λαθών του παρελθόντος και άρθρωσε μια ενωτική ρητορική με επίκληση σε συλλογική δράση όλων των πολιτικών κομμάτων, προτάσσοντας έναν συναινετικό λόγο. Η μη αναγνώριση της συμμετοχής του ίδιου του κόμματος στη δημιουργία αυτής της κατάστασης αιτιολογείται μέσω της ανάγκης του κ. Παπανδρέου να κόψει τους δεσμούς με το παρελθόν και να επικεντρωθεί στο παρόν ως μια διαχωριστική γραμμή με ενατένιση στο μέλλον.

Το μοναδικό πολιτικό κόμμα, πλην του κυβερνώντος, το οποίο υπερψήφισε το πρώτο Μνημόνιο ήταν ο ΛΑΟΣ. Από την ποιοτική ανάλυση το ΛΑΟΣ ναι μεν υπερψήφισε το πρώτο Μνημόνιο, αλλά αυτό δεν υπονοεί την πολιτική στήριξη του ΛΑΟΣ στο ΠΑΣΟΚ. Αντιθέτως, η υπερψήφιση του Μνημονίου αιτιολογείται λόγω «εθνικής ανάγκης» ώστε να αποφευχθεί η χρεοκοπία, και έτσι ο ΛΑΟΣ νομιμοποιεί τη στάση του ΠΑΣΟΚ υπέρ του Μνημονίου και συμμορφώνεται με τη ρητορική κατασκευή του Μνημονίου ως «εθνική ανάγκη». Στον αντί-μνημονιακό άξονα, το ΚΚΕ αποστασιοποιήθηκε εξ αρχής όχι μόνο από τις εγχώριες, ανταγωνιστικές πολιτικές δυνάμεις αλλά και από τις ευρωπαϊκές και διεθνείς πολιτικές και οικονομικές δυνάμεις. Κατηγόρησε τις πολιτικές δυνάμεις για συνειδητή ευθυγράμμιση με τα συμφέροντα του κεφαλαίου, των μονοπωλίων και των πολυεθνικών εις βάρος των λαϊκών στρωμάτων και της λαϊκής τάξης. Το ΚΚΕ προβάλλεται ως ο μόνος προστάτης των εργατικών δικαιωμάτων, καλώντας τα εργατικά στρώματα να συστρατευτούν μαζί του συγκρουστούν με τις δυνάμεις του κεφαλαίου, συγκροτώντας το ιδεολογικό δίλημμα «ΚΚΕ εναντίον Ιμπεριαλισμού».

Ο ΣΥΡΙΖΑ ως νέο-εισερχόμενο πολιτικό κόμμα τίθεται υπέρ των υπερκομματικών κινητοποιήσεων αποτελεί και ένα κάλεσμα προς την ελληνική κοινωνία υποστήριξης ενός νέου πολιτικού κόμματος, άσπιλου και αμόλυντου, το οποίο φιλοδοξεί να αυξήσει την επιρροή του στην ελληνική πολιτική σκηνή με τη

συγκρουσιακή αντι-μνημονιακή του ρητορική και παράλληλα εκφράζει συναινετικό λόγο προς τον αντί-μνημονιακό άξονα αναφορικά με τις κινητοποιήσεις. Τόσο το ΚΚΕ όσο και ο ΣΥΡΙΖΑ υιοθετούν μια συγκρουσιακή στάση και, υπό την έννοια της καινοτομίας, εκφράζουν την πεποίθηση ότι υπάρχει εναλλακτική εκτός του Μνημονίου. Το ίδιο δεν συμβαίνει με τη ΝΔ, η οποία ναι μεν συγκρούεται με το ΠΑΣΟΚ, αλλά υπό όρους κομματικής ταυτότητας, υπογραμμίζοντας ότι οι οικονομικές ατασθαλίες του ΠΑΣΟΚ είναι η κύρια αιτία όπου η Ελλάδα καλείται να δανειστεί από την Ευρώπη. Τάσσεται κατά του Μνημονίου όχι ορμώμενη από ιδεολογικές διαφορές, αλλά εκφράζοντας οικονομοτεχνικές αντιρρήσεις, θεωρώντας ότι το «Μνημόνιο δεν βγαίνει».

Συνολικά, από την κοινοβουλευτική συζήτηση για το πρώτο Μνημόνιο συγκροτήθηκε η νόρμα υπέρ του Μνημονίου «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία» θεωρώντας ότι η υπερψήφιση του Μνημονίου εγγυάται και το εθνικό και το λαϊκό συμφέρον, καθώς από τη μια αποτελεί πατριωτικό καθήκον ώστε να μην χρεοκοπήσει η Ελλάδα αλλά και από την άλλη εξασφαλίζει την ομαλή εργασιακή λειτουργία στο εσωτερικό της χώρας, ώστε να μην πληγούν τα εργασιακά δικαιώματα. Στον αντίποδα, ο αντι-μνημονιακός άξονας δεν παράγαγε μια ενιαία αντιπολιτευτική ρητορική. Η ΝΔ επικεντρώθηκε στην οικονομοτεχνική αποτυχία του Μνημονίου («Το Μνημόνιο δεν βγαίνει»), ενώ το ΚΚΕ περιχαράκώθηκε πίσω από την κατασκευή του Μνημονίου ως καπιταλιστική κρίση, η οποία ήταν αναμενόμενη καθώς νοσεί το ευρύτερο καπιταλιστικό σύστημα και εξ αυτού όλες οι καπιταλιστικές δομές. Τέλος, ο ΣΥΡΙΖΑ επικεντρώθηκε περισσότερο στην απονομιμοποίηση της νόρμας αναφορικά με το περιεχόμενό της, προέβη σε προσπάθειες δημιουργίας πολιτικού ζωτικού χώρου, διεκδικώντας μια θέση στην ευρύτερη και πιο ήπια «Αριστερά», παρουσιάζοντας εαυτόν ως υπέρμαχο των κινητοποιήσεων και της υπερκομματικής αντιπολίτευσης, σε μια προσπάθεια να ταυτίσει το ίδιο το πολιτικό κόμμα με την ευρύτερη κοινωνική δυσaréσκεια.

Η κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του δεύτερου Μνημονίου πραγματοποιήθηκε από τη συγκυβέρνηση ΠΑΣΟΚ και ΝΔ με Πρωθυπουργό τον κ. Παπαδήμο. Στη συγκεκριμένη συζήτηση έχουν καταγραφεί δύο μεταστροφές, πρώτον, η φιλο-μνημονιακή μεταστροφή της ΝΔ και η αντι-μνημονιακή μεταστροφή του ΛΑΟΣ (βλ. Γράφημα 18). Αναφορικά με τον φίλο-Μνημονιακό άξονα, η ρητορική του κ. Παπαδήμου πλαισιώνει με θετικούς όρους το Μνημόνιο, το οποίο αποκαλείται από τον ίδιο ως «πρόγραμμα» και ουδέποτε ως «Μνημόνιο». Η νόρμα

«Μνημόνιο ή Χρεοκοπία» επομένως έχει επικρατήσει από την κοινοβουλευτική συζήτηση για το πρώτο Μνημόνιο, όμως οι αναφορές του κ. Παπαδήμου επικεντρώνονται περισσότερο στη «θετική» πλευρά της υπερψήφησης του Μνημονίου και όχι τόσο στα φοβικά επιχειρήματα. Η θέση του κ. Παπαδήμου αποτυπώνεται με έναν άκαμπτο, τεχνοκρατικό λόγο, ο οποίος αποτελεί περισσότερο μια συνοπτική, αισιόδοξη παρουσίαση του Μνημονίου, παρά μια πολιτική θέση. Πολιτικά, το ΠΑΣΟΚ, έχοντας πλέον «δικαιωθεί» αναφορικά με την αναγκαιότητα των Μνημονίων στην Ελλάδα, ως λύση, βρίσκεται για άλλη μια φορά στο «εδώλιο του κατηγορουμένου» καθώς από τη μια θεωρείται ότι η διακυβέρνηση του κόμματος τα προηγούμενα έτη είναι η βασική αιτία που οδηγήθηκε η χώρα στην οικονομική αυτή κατάσταση αλλά και από την άλλη είναι το κόμμα αυτό που εισήγαγε την πολιτική των Μνημονίων στην Ελλάδα.

Το ΠΑΣΟΚ προσπαθεί να αυξήσει την αξιοπιστία του, καθώς παρουσιάζεται ως «ικανό» και παράλληλα να αποποιηθεί το κομματικό του παρελθόν και να δηλώσει μια «νέα αρχή». Αναγνωρίζει να μεν τα λάθη του παρελθόντος, παρουσιάζεται ως έτοιμο να τα αντιμετωπίσει, αλλά δεν φαίνεται να αναγνωρίζει τη συμμετοχή του ίδιου του κόμματος στη διαδικασία αυτή, καθώς τα «λάθη του παρελθόντος» αναφέρονται σε όλον τον πολιτικό κόσμο και όχι στη διαχρονία διακυβέρνησης του ίδιου του κόμματος. Επαναλαμβάνεται η «μάχη» που δόθηκε από το ΠΑΣΟΚ το 2010 σε μια «συντηρητική Ευρώπη». Αυτή η προσέγγιση αφορά μια προσπάθεια εκλογίκευσης της συμμόρφωσης, καθώς το ΠΑΣΟΚ παραμένει συνεκτικά στον φίλο-μνημονιακό άξονα. Φαίνεται, επομένως, ότι απευθυνόμενο στο ενδοκοινοβουλευτικό κοινό, το ΠΑΣΟΚ προσπαθεί να διασπείρει την ευθύνη της κατάστασης της χώρας σε όλο το κοινοβουλευτικό φάσμα, ενώ παράλληλα στο ευρωπαϊκό κοινό δείχνει πλήρη συμμόρφωση, παρά τις κατηγορίες του περί «συντηρητικής Ευρώπης». Η νόρμα «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία» μεταφέρθηκε αυτούσια από την κοινοβουλευτική συζήτηση για το πρώτο Μνημόνιο και στην κοινοβουλευτική συζήτηση για το δεύτερο, με το ΠΑΣΟΚ να έχει πλήρως εσωτερικεύσει την πλαισίωση του Μνημονίου ως «αναγκαιότητα».

Η ΝΔ καλείται να διαχειριστεί τη μεταστροφή της από τον αντι-μνημονιακό άξονα στον φίλο-μνημονιακό. Η φίλο-μνημονιακή μεταστροφή της ΝΔ αιτιολογείται ως αναγκαιότητα, ότι δηλαδή επαληθεύτηκαν οι ενστάσεις της αναφορικά με το πρώτο Μνημόνιο και εξ αυτού το δεύτερο Μνημόνιο αποτελεί όχι τη συνέχεια του πρώτου, αλλά την αντιμετώπιση της «λάθος συνταγής» του πρώτου Μνημονίου, μιας

«λάθος συνταγής», η οποία έφερε την χώρα πιο κοντά στη χρεοκοπία. Έτσι εάν η ΝΔ καταψηφίσει το δεύτερο Μνημόνιο θα «κάνουμε το άλμα στον γκρεμό». Η εκλογίκευση αυτή της συμμόρφωσης της ΝΔ και της φίλο-μνημονιακής της μεταστροφής διαφαίνεται στην πεποίθηση ότι άλλαξαν «τα δεδομένα, όχι η άποψή μας, όχι η θέση μας, αλλά τα δεδομένα. Τώρα η χώρα βρέθηκε δεμένη χειροπόδαρα, τότε ήταν στριμωγμένη, αλλά δεν ήταν δεμένη χειροπόδαρα. Τώρα το χρέος μας έγινε μη βιώσιμο» (ΤΑ:12, σελ. 189). Έτσι, η ΝΔ εκλογικεύει τη συμμόρφωση υπό όρους «εθνικής ανάγκης», εξαιρώντας τον εαυτό της αναφορικά με την πρότερη αντί-μνημονιακή της στάση καθώς το πρώτο Μνημόνιο «δεν έβγαινε», και επιρρίπτοντας ευθύνη στο ΠΑΣΟΚ για την κατάσταση της χώρας και τη «λάθος συνταγή». Παράλληλα, η ΝΔ αναδύεται ως μια σταθερά φίλο-ευρωπαϊκή πολιτική δύναμη, η οποία ναι μεν υπερψηφίζει το δεύτερο Μνημόνιο ως μοναδική λύση αποφυγής της χρεοκοπίας και της διάσπασης της χώρας, αλλά το πράττει όχι ως πολιτική θέση αλλά ως μοναδική επιλογή, ώστε να αποφευχθεί η χρεοκοπία, συμμορφούμενη επομένως με τη νόρμα «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία». Με αυτό τον τρόπο η ΝΔ ναι μεν τοποθετείται στον φίλο-μνημονιακό άξονα αλλά αποστασιοποιείται από το ΠΑΣΟΚ, καθώς δεν επέλεξε το δρόμο των Μνημονίων, αλλά ουσιαστικά συναίνεσε ώστε να αποφύγει η χώρα την χρεοκοπία. Η ΝΔ, όμως, δεν αποτέλεσε τη μοναδική πολιτική δύναμη η οποία επέδειξε μεταστροφή. Το ΛΑΟΣ, ενώ υπερψήφισε το πρώτο Μνημόνιο, συγκρότησε μια έντονη συγκρουσιακή ρητορική στην κοινοβουλευτική συζήτηση για το δεύτερο Μνημόνιο.

Το ΛΑΟΣ θεωρεί ότι η παρέμβαση των ευρωπαϊών εταίρων οδηγεί σε υποταγή και το ελληνικό πολιτικό σύστημα καλείται να συμμορφωθεί με τις υποδείξεις τους και αποδόμησε το κυρίαρχο νομιμοποιητικό ερμηνευτικό σχήμα του Μνημονίου ως «αναγκαιότητα», αναπλαισιώνοντάς το ως «εθελοδοουλία», καθώς θεώρησε ότι το δεύτερο Μνημόνιο αποτελεί μια σύμβαση προσχώρησης και προϊόν εκχώρησης εθνικής κυριαρχίας (Ε.Ε. 4). Ο ΛΑΟΣ συγκροτεί μια έντονα δεξιά/πατριωτική/αντί-μνημονιακή ρητορική καθώς το «πατριωτικό καθήκον» δεν είναι πλέον η υπερψήφιση του Μνημονίου, αλλά η καταψήφισή του υπό εθνοκεντρικούς όρους. Έτσι, η μεταστροφή του ΛΑΟΣ αιτιολογείται υπό όρους «πατριωτισμού», καθώς το «πατριωτικό καθήκον» δεν είναι πλέον η «σωτηρία της χώρας», όπως δήλωνε ο ΛΑΟΣ στο πρώτο Μνημόνιο, αλλά η ανεξαρτησία της από τις ξένες δυνάμεις. Με αυτή τη στάση το ΛΑΟΣ καταλαμβάνει έναν κομματικό χώρο, ο οποίος απουσιάζει από τη συγκεκριμένη κοινοβουλευτική συζήτηση, αυτόν της

πατριωτικής αντι-μνημονιακής δεξιάς, καθώς η ΝΔ έχει ήδη συστρατευτεί με τον φίλο-μνημονιακό άξονα.

Τα εναπομείναντα δύο αντι-μνημονιακά κόμματα ανήκουν στον χώρο της ευρύτερης Αριστεράς. Ο ΣΥΡΙΖΑ διατηρεί την αντι-μνημονιακή του συνέπεια από το πρώτο Μνημόνιο και ήδη αναδύεται ως μια δυναμική παρουσία στο ελληνικό κομματικό σύστημα, καθώς από το 4,6% που έλαβε στις εθνικές εκλογές του 2009, βρέθηκε στο 26,89% τον Ιούνιο του 2012. Ο ΣΥΡΙΖΑ συγκρούεται με τον φίλο-μνημονιακό άξονα κατηγορώντας τη συγκυβέρνηση για τρομοκράτηση του ελληνικού λαού από τα Μέσα ενημέρωσης και την ισχυρή καταστολή των αντι-μνημονιακών διαδηλώσεων. Αποδόμησε έντονα την κυβέρνηση θεωρώντας ότι δεν διαθέτει πλέον τη λαϊκή εξουσιοδότηση και επαναφέρει το αίτημά του για εκλογές. Ως «μειονότητα» ο ΣΥΡΙΖΑ διαθέτει μια συνεκτική αντι-μνημονιακή θέση αρνούμενος να συμμορφωθεί με τις φίλο-μνημονιακές επιταγές και προβάλλει καινοτόμο λόγο προβάλλοντας έναν «εναλλακτικό δρόμο» εκτός Μνημονίων. Προβάλλει, έτσι, έναν ιδεολογικό αντίλογο, υπερασπιζόμενος το «λαϊκό» συμφέρον και τις αντι-μνημονιακές διαδηλώσεις σε μια προσπάθεια αύξησης της σφαίρας επιρροής του ως υπέρμαχος του «λαού», αντλώντας έτσι αξιοπιστία ως γνήσιος εκφραστής του πληθυσμού. Η αποδόμηση του κυρίαρχου ερμηνευτικού σχήματος του Μνημονίου ως «αναγκαιότητα» παρατηρείται και στον λόγο του ΚΚΕ, το οποίο συνεκτικά τίθεται κατά των Μνημονίων.

Η συγκρουσιακή ρητορική του ΚΚΕ επικεντρώνεται πρωτίστως κατά του «καπιταλισμού» και εξ αυτού της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς θεωρεί ότι η ιμπεριαλιστική κρίση οδήγησε ουσιαστικά στο Μνημόνιο, το οποίο με τη σειρά του μπορεί «σώσει» τη χώρα από χρεοκοπία, αλλά ουσιαστικά χρεοκοπεί τον λαό. Επομένως το ΚΚΕ παρουσιάζει μια συνεκτικότητα στην αντι-μνημονιακή του στάση και αποδίδει αιτιότητα για την ελληνική, αλλά και διεθνή κρίση, στο ίδιο το καπιταλιστικό σύστημα. Η κρίση αυτή μεταφράζεται στην ελληνική πραγματικότητα με τη συρρίκνωση των εργασιακών δικαιωμάτων, του κοινωνικού κράτους, των επιδομάτων, των συντάξεων και αποσκοπεί στην παροχή μεγαλύτερου κέρδους στο κεφάλαιο, αφού θα παρέχεται φθηνή εργατική δύναμη μέσω της κατάργησης των συλλογικών συμβάσεων. Η διαφοροποίηση με τον ΣΥΡΙΖΑ έγκειται στο ότι το ΚΚΕ υπογραμμίζει την εξάρτηση των φίλο-μνημονιακών πολιτικών κομμάτων με την Ευρώπη και παράλληλα επικεντρώνεται στην έννοια του «λαϊκού συμφέροντος» ασκώντας ισχυρή κριτική στο ευρύτερο οικονομικό σύστημα, ενώ ο ΣΥΡΙΖΑ ναι μεν

προτάσει το «κοινωνικό συμφέρον», αλλά παράλληλα επικαλείται την εθνική ανεξαρτησία και τη μη εκχώρηση κυριαρχικών εθνικών δικαιωμάτων. Με αυτό τον τρόπο ΚΚΕ και ΣΥΡΙΖΑ εντάσσονται στον αντι-μνημονιακό άξονα και στη ρητορική της ευρύτερης Αριστεράς, αλλά διαφοροποιούνται αναφορικά με κεντρικά στοιχεία των ρητορικών επιθέσεών τους.

Συνολικά, στην κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του δεύτερου Μνημονίου επικράτησε το κυρίαρχο διλημματικό αφήγημα «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία», το οποίο είχε τεθεί από το πρώτο Μνημόνιο παρά το γεγονός ότι υπήρξε δριμύτερη κριτική τόσο από τον ΣΥΡΙΖΑ όσο και από τον ΛΑΟΣ, με το ΚΚΕ να διατηρεί την ίδια στάση ότι «για όλα φταίει ο καπιταλισμός» και εξ αυτού «απέχοντας» από την σκληρή ενδοκοινοβουλευτική ρητορική διαμάχη. Επιπροσθέτως ΝΔ και ΛΑΟΣ επεξεργάστηκαν και αιτιολόγησαν τις μεταστροφές τους και οι δύο υπό όρους εθνικού συμφέροντος. Η ΝΔ θεώρησε ότι το εθνικό συμφέρον αποτελεί την αποφυγή της χρεοκοπίας και εξ αυτού υπερψήφισε το δεύτερο Μνημόνιο και το ΛΑΟΣ πλαισίωσε το εθνικό συμφέρον υπό όρους εθνικής κυριαρχίας και εξ αυτού καταψήφισε το δεύτερο Μνημόνιο.

Το πολιτικό σκηνικό στην κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του τρίτου Μνημονίου έχει μεταβληθεί άρδην, καθώς η πρώην αντί-μνημονιακή συγκυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ/ΑΝΕΛ εισήγαγε προς ψήφιση το τρίτο κατά σειρά Μνημόνιο.

Ενώ στις προηγούμενες κοινοβουλευτικές συζητήσεις η «Ευρώπη» και το «Χρέος» αποτελούσαν τα κεντρικά θέματα αναφοράς, γύρω από τα οποία συγκροτούνταν τα υπόλοιπα πολιτικά θέματα, η φιλο-μνημονιακή μεταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ φαίνεται να έχει οδηγήσει στην πλήρη εσωτερίκευση των εννοιών αυτών στην ελληνική πολιτική πραγματικότητα και στην παντελή έλλειψη αμφισβήτησης και κρίσης των εννοιών αυτών εκ μέρους της ελληνικής πολιτικής ρητορικής. Το πολιτικό σύστημα, εξ αυτού, φαίνεται να έχει πλήρως συμμορφωθεί με τις ευρωπαϊκές επιταγές, να έχει αποδεχτεί τη νόρμα «Μνημόνιο ή Χρεοκοπία» και η νέα πολιτική πραγματικότητα φαίνεται να οδηγεί όλα τα πολιτικά κόμματα σε νέες κομματικές οριοθετήσεις (βλ. Γράφημα 19)

Το δημόσιο χρέος φαίνεται πλέον μια εμπεδωμένη, εσωτερικευμένη έννοια, ενώ οι έννοιες «ανάπτυξη», «μέτρα» και «πλεονάσματα» έχουν μεταφερθεί αυτούσιες από την κοινοβουλευτική συζήτηση περί δεύτερου Μνημονίου, υπογραμμίζοντας ότι το ελληνικό πολιτικό σύστημα, παρά τις προεκλογικές υποσχέσεις της

νεοεκλεχθείσας κυβέρνησης, έχει πλέον συμμορφωθεί με την ευρωπαϊκή προσέγγιση, η οποία θεωρεί ότι η οικονομική ανάπτυξη επέρχεται αποκλειστικά με τη λήψη μέτρων. Η φιλο-μνημονιακή μεταστροφή της συγκυβέρνησης δεν επέφερε μόνο αλλαγές στο περιεχόμενο των κεντρικών αναπαραστάσεων, αλλά οδήγησε σε μια ευρύτερη ανακατανομή του ελληνικού πολιτικού χώρου, ωθώντας τα πολιτικά κόμματα σε μια προσπάθεια οχύρωσης και εξασφάλισης του ζωτικού τους χώρου.

Πιο συγκεκριμένα, ο ΣΥΡΙΖΑ δεν αμφισβητεί την Ευρώπη, ούτε το χρέος, αλλά προτάσσει την αιτιολόγηση της μεταστροφής του ως μια προσπάθεια να προσανατολιστεί η οικονομική πολιτική της χώρας σε μια κατεύθυνση, η οποία ναι μεν θα οδηγούσε στην ανάπτυξη, αλλά υπό όρους κοινωνικής συνοχής. Ενώ στις κοινοβουλευτικές συζητήσεις για τα δύο προηγούμενα Μνημόνια ο ΣΥΡΙΖΑ είχε έντονη συγκρουσιακή ρητορική, πλέον καταδικάζει την διαδικασία αυτή. Πιο συγκεκριμένα επιτίθεται στις αντι-μνημονιακές φωνές κατηγορώντας τις για «μηδενισμό» ενώ αρθρώνει έναν συναινετικό λόγο αναφορικά με την αναγκαιότητα να αντισταθμιστούν οι αρνητικές συνέπειες της «Συμφωνίας». Ο ΣΥΡΙΖΑ σε μια προσπάθεια διαπραγμάτευσης της φιλο-μνημονιακής του μεταστροφής πλαισιώνει το τρίτο Μνημόνιο υπό όρους «βελτίωσης», θεωρώντας ότι αποτελεί ένα «κοινωνικό Μνημόνιο», παρέχοντας μια ερμηνευτική οργανωτική αρχή αναφορικά με την «εναλλακτική Συμφωνία», δηλαδή τη ρητορική συγκρότηση του τρίτου Μνημονίου όχι ως αποτέλεσμα «αναγκαιότητας» και «υποταγής» αλλά ως προϊόν «έντιμης διαπραγμάτευσης». Βρισκόμενος πλέον στη θέση της «εξουσίας», δεν απαιτεί συμμόρφωση χρησιμοποιώντας φοβικά επιχειρήματα όπως οι προκάτοχοί του, αλλά προσπαθεί να διαπραγματευτεί τη μεταστροφή αυτή υπό όρους διαλεκτικής και ευρύτερης συγκατάθεσης, σε μια προσπάθεια να μην ταυτιστεί με την φιλο-μνημονιακή «έσω-ομάδα» αλλά να διατηρήσει το ιδεολογικό προφίλ της κοινωνικά ευαίσθητα δύναμης. Ο ΣΥΡΙΖΑ, όμως, δεν αποτελεί το μοναδικό πολιτικό κόμμα, το οποίο μετέβαλλε τη ρητορική του και τη στάση του έναντι του Μνημονίου.

Οι ANEL ενώ προεκλογικά είχαν τοποθετηθεί με συγκρουσιακό τρόπο έναντι του Μνημονίου κλήθηκαν να αιτιολογήσουν τη μεταστροφή τους, ερμήνευσαν το τρίτο Μνημόνιο ως το «Μνημόνιο που θα βάλει τέλος στα Μνημόνια», προσπαθώντας να το αναπλαισιώσουν με όρους συναίνεσης και διασφάλισης της κοινωνικής συνοχής. Παράλληλα όμως υπογραμμίζεται η ιδεολογική διαφοροποίηση με τον κυβερνητικό τους εταίρο, καθώς η ρητορική των ANEL επικεντρώνεται στην ενδυνάμωση των ενόπλων δυνάμεων. Η επικέντρωση αυτή υπογραμμίζει ότι η

ευρύτερη ρητορική των ANEΛ πηγάζει από την θέση του Προέδρου της ως Υπουργού Άμυνας και όχι ως συγκυβερνήτη σε μια προσπάθεια αποστασιοποίησης και αποφυγής της λογοδοσίας αναφορικά με τη θετική στάση των ANEΛ έναντι του Μνημονίου.

Η φιλο-μνημονιακή μεταστροφή των ΣΥΡΙΖΑ/ANEΛ οδήγησε σε «αμηχανία» τις «παραδοσιακές» φιλο-μνημονιακές δυνάμεις, καθώς κλήθηκαν να επαναδιαπραγματευτούν την πολιτική τους ταυτότητα και να εξασφαλίσουν την πολιτική τους επιρροή.

Η Νέα Δημοκρατία, βρισκόμενη πλέον υπό νέα πολιτική ηγεσία, καλείται να διαφυλάξει τη φιλο-ευρωπαϊκή της στάση και παράλληλα να οριοθετήσει και να αυξήσει τη σφαίρα πολιτικής της επιρροής στο νέο φιλο-μνημονιακό πεδίο, δεδομένου της εισόδου δύο νέων πολιτικών δυνάμεων στην ελληνική βουλή, του Ποταμιού και της Χρυσής Αυγής. Καθώς η ΝΔ δεν έχει να «απολογηθεί» πλέον για τη φίλο-μνημονιακή της στάση, όπως στην κοινοβουλευτική συζήτηση για το δεύτερο Μνημόνιο, επικεντρώνεται σε επιθέσεις κατά της συγκυβέρνησης και κυρίως του ΣΥΡΙΖΑ «καλωσορίζοντάς» τον στα Μνημόνια. Η ΝΔ προβαίνει σε μια αποδόμηση του ήθους και της αξιοπιστίας του ΣΥΡΙΖΑ κατηγορώντας τον για πολιτικά ψεύδη και για ανικανότητα διακυβέρνησης. Η κριτική αυτή βασίζεται στο χρονικό διάστημα «αμηχανίας» της συγκυβέρνησης να διαχειριστεί όχι μόνο την φιλο-μνημονιακή της μεταστροφή αλλά και να διαχειριστεί τις εσωκομματικές συγκρούσεις και διαφοροποιήσεις στον ΣΥΡΙΖΑ προτάσσοντας παράλληλα τη ΝΔ ως τη μόνη αξιόπιστη, σταθερά φιλο-ευρωπαϊκή δύναμη.

Το ΠΑΣΟΚ αποτελεί το μοναδικό πολιτικό κόμμα, το οποίο διαθέτει διαχρονική συνεκτικότητα αναφορικά με τη φιλο-μνημονιακή του στάση. Εισήγαγε στην ελληνική πραγματικότητα το πρώτο Μνημόνιο, το οποίο αναπαραστάθηκε ως «μάχη» με μια «συντηρητική Ευρώπη», υπερψήφισε το δεύτερο Μνημόνιο ως συγκυβέρνηση από «πατριωτικό καθήκον» και σε αυτή τη χρονική πολιτική συγκυρία καλείται, υπό νέα πολιτική ηγεσία, να διαχειριστεί τη φιλο-μνημονιακή μεταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ, ενώ το ΠΑΣΟΚ βρίσκεται για πρώτη φορά, στο μνημονιακό χρονικό, στην αντιπολίτευση. Η συγκρουσιακή ρητορική του ΠΑΣΟΚ επικεντρώθηκε και αυτή στην αποδόμηση της αξιοπιστίας του ΣΥΡΙΖΑ, εγκalώντας τον για πολιτικά ψεύδη. Η αναπαράσταση, της «ισχυρής Ελλάδας» φαίνεται να εμπεριέχει την υιοθέτηση της μνημονιακής λογικής, αιτιολογώντας με αυτό τον τρόπο τις πολιτικές επιλογές του ΠΑΣΟΚ και τη σταθερή φιλο-μνημονιακή του στάση.

Το Ποτάμι αποτελεί ένα εκ των δύο νεοεισερχόμενων πολιτικών κομμάτων στο ελληνικό κοινοβούλιο, όπου εισήχθη με σταθερή φίλο-ευρωπαϊκή στάση και εξ αυτού υπερψήφισε το τρίτο Μνημόνιο. Ως νέο πολιτικό κόμμα κλήθηκε να «καταλάβει» θέση στον πολιτικό κομματικό χώρο (βλ. Γράφημα 27) ως μια πολιτική δύναμη φίλο-ευρωπαϊκή μεν, εντασσόμενη στον ευρύτερο χώρο του κέντρου, έναν χώρο όμως που διεκδικούν και ο ΣΥΡΙΖΑ και το ΠΑΣΟΚ. Σε μια προσπάθεια επομένως συγκρότησης της κομματικής του ταυτότητας το Ποτάμι πρώτον, προέβη σε μια ισχυρή κριτική έναντι του ΣΥΡΙΖΑ, κατηγορώντας τον για ψεύδη, δεύτερον, αποτύπωσε μια ισχυρή κριτική έναντι όλων των πολιτικών κομμάτων και τρίτον, ως μια ενεργή μειονότητα, συγκρούστηκε με την εξουσία προτάσσοντας το ίδιο το κόμμα ως μια «άσπιλη» και «εκμοντερνισμένη» φίλο-ευρωπαϊκή δύναμη. Με αυτό τον τρόπο το Ποτάμι συμμορφώθηκε με τις ευρωπαϊκές επιταγές περί «αναγκαιότητας» του Μνημονίου, προσπάθησε όμως να διαφοροποιηθεί από τα υπόλοιπα φιλο-μνημονιακά κόμματα αναφορικά με την υπαιτιότητα της υπαγωγής της χώρας στη λογική των Μνημονίων.

Εν συνόλω, η φιλο-μνημονιακή ρητορική δεν συγκροτήθηκε με όρους δικαιολόγησης του Μνημονίου, όπως είχε καταγραφεί στις κοινοβουλευτικές συζητήσεις περί ψήφισης των προηγούμενων Μνημονίων, όπου υπήρχε μια ξεκάθαρη επιχειρηματολογία περί αναγκαιότητας του Μνημονίου ως μοναδικού μέσου εξασφάλισης της παραμονής της Ελλάδας στην Ευρώπη. Αντιθέτως, στη συγκεκριμένη κοινοβουλευτική συζήτηση η φιλο-μνημονιακή ρητορική συγκροτήθηκε με όρους σύγκρουσης και κριτικής έναντι κυρίως του κ. Τσίπρα και του ΣΥΡΙΖΑ, λόγω της πολιτικής του αναντιστοιχίας και του τρόπου με τον οποίο διαχειρίστηκε το δημοψήφισμα. Η στάση αυτή υπογραμμίζει την πλήρη εσωτερίκευση της μνημονιακής λογικής στον πολιτικό χώρο, ενώ παράλληλα η φιλο-μνημονιακή μεταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ «θόλωσε» τις ιδεολογικές διαφοροποιήσεις, όπως αυτές είχαν αποτυπωθεί στις προηγούμενες κοινοβουλευτικές συζητήσεις. Η αντι-μνημονιακή ρητορική αποτυπώθηκε μόνο σε δύο πολιτικά κόμματα, το ΚΚΕ και τη ΧΑ.

Το ΚΚΕ αποτελεί το μοναδικό πολιτικό κόμμα το οποίο επέδειξε συνεκτικότητα κατά των Μνημονίων σε όλες τις κοινοβουλευτικές συζητήσεις περί ψήφισής τους. Στις δύο προηγούμενες κοινοβουλευτικές συζητήσεις είχε ασκήσει κριτική όχι μόνο στο εγχώριο πολιτικό σύστημα, αλλά κυρίως στην αναπαράσταση του «κεφαλαίου», θεωρώντας ότι η κρίση είναι συστημική, ανήκει στον καπιταλισμό

και ότι η μόνη λύση είναι ο λαϊκός αγώνας για την εξασφάλιση των εργατικών δικαιωμάτων. Η ρητορική του δεν διαφοροποιείται στην κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του τρίτου Μνημονίου, και η ρητορική του ΚΚΕ παρουσιάζει συνεκτικότητα αναφορικά με την αναπαράστασή του για την Ευρώπη, το «κεφάλαιο» και τον «ιμπεριαλισμό», ενώ αποτελεί το μοναδικό, μέχρι στιγμής, πολιτικό κόμμα το οποίο άσκησε κριτική επί του περιεχομένου του τρίτου Μνημονίου και δεν επικεντρώθηκε αποκλειστικά στον ΣΥΡΙΖΑ. Επιπροσθέτως, το ΚΚΕ τοποθετήθηκε ρητορικά με ξεκάθαρους ιδεολογικούς όρους, γεγονός που είχε παρατηρηθεί και στις κοινοβουλευτικές συζητήσεις αναφορικά με τα δύο προηγούμενα Μνημόνια. Το ΚΚΕ, δεν αποτέλεσε τη μοναδική αντι-μνημονιακή πολιτική δύναμη στη συγκριμένη κοινοβουλευτική συζήτηση.

Η ΧΑ αποτελεί το δεύτερο νέο-εισερχόμενο πολιτικό κόμμα στο ελληνικό Κοινοβούλιο. Ενώ, το άλλο νέο-εισερχόμενο πολιτικό κόμμα, το Ποτάμι, άρθρωσε έναν φιλο-μνημονιακό λόγο, η ΧΑ παρήγαγε έναν εθνοκεντρικό αντί-μνημονιακό λόγο, βασισμένο στην επικέντρωση στο εθνικό συμφέρον και την εθνική παραγωγή. Η έντονα συγκρουσιακή ρητορική της ΧΑ έχει στον πυρήνα της την εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων πρωταρχικά, με την επιστροφή στην εθνική παραγωγή και την ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα. Ενώ στη ρητορική της ΧΑ βρίσκονται έντονα συγκρουσιακά στοιχεία τόσο με τις «παραδοσιακές» φιλο-μνημονιακές δυνάμεις όσο και με τον ΣΥΡΙΖΑ, απουσιάζει οποιαδήποτε κριτική αναφορικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ανωτέρω διαφοροποίηση αποτελεί κεντρικό στοιχείο σύγκρουσης της αντι-μνημονιακής ρητορικής, καθώς η ρητορική του ΚΚΕ περιλαμβάνει έντονα συγκρουσιακά στοιχεία κατά ευρύτερων σχηματισμών, όπως η ΕΕ, η ΕΚΤ, το ΔΝΤ, το ΝΑΤΟ και οι ΗΠΑ, ενώ η ρητορική της ΧΑ επικεντρώνεται αποκλειστικά στο εσωτερικό της χώρας. Το διακύβευμα για το ΚΚΕ είναι η καταπολέμηση του «κεφαλαίου» ενώ της ΧΑ η επικέντρωση στην έννοια της «ελληνικότητας». Με αυτό τον τρόπο αναδεικνύονται οι βαθιές ιδεολογικές αποκλίσεις των δύο αντι-μνημονιακών πολιτικών δυνάμεων. Η αντι-μνημονιακή ρητορική της ΧΑ βασίζεται στην έννοια του «εθνικού συμφέροντος» γεγονός που την τοποθετεί να μεν στον αντι-μνημονιακό άξονα, αλλά σε κοντινή απόσταση με τις υπόλοιπες πολιτικές δυνάμεις (βλ. Γράφημα 27).

Βασική επίπτωση επομένως της φιλο-μνημονιακής μεταστροφής του ΣΥΡΙΖΑ και των ΑΝΕΛ αποτελεί το γεγονός ότι δεν διαφαίνονται πλέον ξεκάθαρες ιδεολογικές διαιρετικές τομές. Ενώ στα αντίστοιχα παραγοντικά διαγράμματα των

κοινοβουλευτικών συζητήσεων για τα δύο προηγούμενα Μνημόνια (Γράφημα 9 και Γράφημα 18 ήταν ξεκάθαρη η ιδεολογική ταυτότητα και τοποθέτηση κάθε πολιτικού κόμματος, στο συγκεκριμένο δεν αποτυπώνεται κάτι αντίστοιχο. Αντιθέτως, οι ANEΛ έχουν τοποθετηθεί σε μεγάλη απόσταση από την «παραδοσιακή» δεξιά της ΝΔ, ο ΣΥΡΙΖΑ αντιστοίχως μακριά με τον χώρο της ευρύτερης Αριστεράς, ενώ ενδιαφέρον αποτελεί η τοποθέτηση της ΧΑ στον αντί-μνημονιακό μεν άξονα, αλλά σε κοντινή απόσταση από τη ρητορική των ANEΛ. Συνολικά, επομένως, αναδεικνύεται η ρητορική και ιδεολογική «σύγχυση», ως επακόλουθο της μνημονιακής τοποθέτησης της συγκυβέρνησης, το οποίο σε συνδυασμό με την είσοδο νέων πολιτικών δυνάμεων στο ελληνικό κοινοβούλιο, ώθησε τα πολιτικά κόμματα σε περαιτέρω ρητορικούς ανταγωνισμούς ώστε να διαφυλάξουν την κομματική τους οντότητα.

11.4. Αντί επιλόγου

Η παρούσα διατριβή αποπειράθηκε να συνεισφέρει στον ευρύτερο επιστημονικό διάλογο, σε τρία επίπεδα. Στο θεωρητικό επίπεδο επιχειρείται η σύνδεση της θεωρίας των κοινωνικών αναπαραστάσεων (Moscovici, 1961/1976) και της θεωρίας της κοινωνικής επιρροής (Moscovici, 1976· 1988) μέσω των ερμηνευτικών σχημάτων, τα οποία ως οργανωτικές αρχές νοήματος, υπογραμμίζουν τους ρητορικούς ανταγωνισμούς και τις προσπάθειες ρητορικής ηγεμονίας μέσω εναλλακτικών νοηματοδοτήσεων και περιεχομένου.

Στο μεθοδολογικό επίπεδο, χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά σε διδακτορική διατριβή στην Ελλάδα το λογισμικό Iramuteq (Ratinaud, 2009) για την ανάλυση ελληνόφωνων κοινοβουλευτικών κειμένων, συνεισφέροντας στην ανάλυση των κοινοβουλευτικών συζητήσεων τόσο με την ποσοτική όσο και την ποιοτική μέθοδο. Η διττή αυτή μεθοδολογική προσέγγιση οδήγησε στην καλύτερη αποτύπωση των αποτελεσμάτων και στην εις βάθος ανάλυσή τους και παράλληλα επέτρεψε την πολυεπίπεδη ερμηνεία των ευρημάτων.

Στο ερμηνευτικό επίπεδο αναδείχθηκε ο τρόπος με τον οποίο εσωτερικεύθηκε πλήρως η «αναγκαιότητα» πάση θυσίας παραμονής της Ελλάδας στην Ευρώπη, καθώς και το πώς το ελληνικό πολιτικό σύστημα διαχρονικά υποτάχθηκε στις ευρωπαϊκές, σκληρές, επιταγές. Η κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του τρίτου Μνημονίου αποτελεί ένα κομβικό σημείο, καθώς η φιλο-μνημονιακή μεταστροφή των ΣΥΡΙΖΑ/ANEΛ «θόλωσε» τις ιδεολογικές διαφοροποιήσεις

ανάμεσα στα πολιτικά κόμματα, καθώς η πλήρης εσωτερίκευση της πολιτικής των Μνημονίων στην ελληνική πραγματικότητα ανέδειξε το δίπολο «φιλο- αντι-μνημόνιο» ως κεντρική διαιρετική τομή. Παράλληλα όλα τα πολιτικά κόμματα πλέον έχουν συμμορφωθεί με τη μνημονιακή λογική πλην δύο «ακραίων» πολιτικών κομμάτων: του ΚΚΕ και της Χρυσής Αυγής. Η αντι-μνημονιακή ρητορική έχει πλέον αφηθεί εξ ολοκλήρου στα δύο αυτά πολιτικά κόμματα και όλα τα εναπομείναντα ανταγωνίζονται για μια θέση στο ευρύτερο «κέντρο». Βρισκόμενοι σε μια έντονη προεκλογική περίοδο, το κεντρικό διακύβευμα δεν αποτελεί πλέον η ιδεολογική συγκρότηση του Μνημονίου, αλλά η επιλογή του «βέλτιστου» τρόπου διαχείρισής του. Το γεγονός ότι ερμηνευτική αφετηρία του μέλλοντος της πολιτικής και κοινωνικής πραγματικότητας αποτελούν οι κατασκευές και τοποθετήσεις των πολιτικών κομμάτων στην κοινοβουλευτική συζήτηση περί ψήφισης του τρίτου Μνημονίου, η πολιτική «διαχείριση» των Μνημονίων στην Ελλάδα φαίνεται μάλλον δυστοπική. Η έλλειψη ουσιαστικής και ποιοτικής κριτικής των ευρωπαϊκών πολιτικών από τη συντριπτική πλειοψηφία των ελληνικών πολιτικών κομμάτων έχει οδηγήσει σε φτωχοποίηση των πολιτικών επιχειρημάτων στο σύνολο της ελληνικής κοινωνίας.

Τέλος, η πρόσφατη εκλογική αναμέτρηση της 7^{ης} Ιουλίου 2019, έχοντας αναδείξει αυτοδύναμη κυβέρνηση με πρώτο κόμμα τη ΝΔ, αποτελεί μια προσπάθεια «εξομάλυνσης» του μνημονιακού παρελθόντος και η νέα κυβέρνηση εξ αρχής τοποθετήθηκε υπέρ της «ανάπτυξης», των «επενδύσεων», της «αποτελεσματικότητας» στο όνομα του «γενικού συμφέροντος». Οι τοποθετήσεις αυτές της νέας κυβέρνησης συνάδουν με την ευρύτερη ρητορική της περί επενδύσεων και ανάπτυξης στα μνημονιακά χρονικά. Μελλοντικές έρευνες θα μπορούσαν να αναδείξουν τη ρητορική προσπάθεια της νέας κυβέρνησης να δημιουργήσει νέες αναπαραστάσεις και να μεταβάλει το περιεχόμενο των ήδη υπαρχουσών, σε μια πολιτική χρονική περίοδο που πασχίζει να οριοθετηθεί ως «μετά την κρίση» εποχή. Επιπροσθέτως, ενδιαφέρον θα έχει η μελέτη των ερμηνευτικών σχημάτων της νέας κυβέρνησης, στην προσπάθειά της να εμπεδώσει και να αυξήσει την πολιτικής της επιρροή στο πολιτικό σύστημα και την ευρύτερη κοινωνία και ο τρόπος με τον οποίο θα διαπραγματευτεί τα νέα κεντρικά διακυβεύματα, καθώς και ο τρόπος άρθρωσης διορθωτικών, εναλλακτικών, αποδομητικών αντι-επιχειρηματολογιών και ερμηνευτικών σχημάτων. Σε αυτή τη νέα ιστορική φάση, η μελέτη του ρητορικού

παιγνίου για τη διαμάχη με διακύβευμα τη νομιμοποίηση αξιώσεων εγκυρότητας ως πολλαπλό πεδίο επιρροής, ξεκινά εκ νέου.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

- Αρανίτου, Β. (2018). *Η μεσαία τάξη στην Ελλάδα την εποχή των Μνημονίων*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Αργεΐτης, Γ., Δαφέρμος, Γ., & Νικολαΐδη, Μ. (2011). Κρίση δημόσιου χρέους στην Ελλάδα. *Επιπτώσεις περιοριστικών πολιτικών στις δημόσιες υπηρεσίες, δημόσια αγαθά και ανθρώπινο δυναμικό της δημόσιας διοίκησης*.
- Βενιέρης, Δ. (2015). Κρίση οικονομίας, απορρύθμιση κοινωνικής και πολιτικής: η νέα " μικροελληνική" καταστροφή 2010-2011.
- Βέργος, Κ., Ζαρωτιάδης, Γ., Γ., Α., Γαλαριώτης, Α., & κ.ά. (2018). *Ελληνικό χρέος. Η διαίωσιση του προβλήματος*. Αθήνα: Λιβάνη.
- Γαρδικιώτης, Α. (2008). Κοινωνική Επιρροή: Επισκόπηση και αξιολόγηση της έρευνας και των θεωριών. *Gutenberg, Αθήνα*.
- Γεωργίου, Θ. (2019). *Στα δίχτυα του Χρέους, των Μνημονίων και της Λιτότητας*. Αθήνα: Διόνικος.
- Γκλαβίνης, Π. (2010). *Το Μνημόνιο της Ελλάδας στην ευρωπαϊκή, τη διεθνή και την εθνική έννομη τάξη*. Αθήνα: Σάκκουλας.
- Γουγάς, Α. (2016). Αμφισβητώντας την Ευρωπαϊκή Ένωση: ευρωσκεπτικισμός και ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.
- Δογάνη, Μ. (2017). Η Απειλή της Παραμονής και το Ρίσκο της Αποχώρησης. Όψεις του Εκφοβισμού στο Βρετανικό Δημοψήφισμα. *Διεθνής και Ευρωπαϊκή Επιθεώρηση*(39), 269-310.
- Ζώρζος, Γ. (2010). *Το δημόσιο ελληνικό χρέος και η πέμπτη χρεοκοπία της Ελλάδας*. Αθήνα: CreateSpace.
- Ιωαννίδης, Α., & Παπαθεοδώρου, Χ. και Σουφτάς Δ.(2012). *Εργαζόμενοι και όμως φτωχοί, Αθήνα: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ*.
- Καζάκος, Π., Λιαργκόβας, Π., & Ρεπούσης, Σ. (2015). *Το δημόσιο χρέος της Ελλάδας*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Καραμεσίνη, Μ. (2014). Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την απασχόληση αντιμετώπι με την οικονομική κρίση. *Κοινωνική Πολιτική*, 2, 7-26.
- Κατσίκας, Δ. (2012). Η ισχύς εν τη πιστώσει: η Γερμανία και το έλλειμμα ηγεσίας της Ευρωζώνης. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 39, 59-83.

- Κολοβός, Κ., & Παπαγιάννη, Ν. (2017). Αρνητικά ηθικά επιχειρήματα στη Βουλή των Κοινοτήτων πριν και μετά το Δημοψήφισμα του 2016. *Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική*, 69-82.
- Κούγιας, Κ. (2016). Ευέλικτη Απασχόληση στην Ελλάδα της Κρίσης: Σκέψεις και Διαπιστώσεις. *Κοινωνική Πολιτική*, 6, 85-109.
- Κουζής, Γ. (2001). Εργασιακές Σχέσεις και ευρωπαϊκή ενοποίηση: ευελιξία και απορρύθμιση ή αναβάθμιση της εργασίας. *Κέρκυρα, Σεπτέμβριος*.
- Κουζής, Γ. (2015). Η εργασία στο απόσπασμα κατά την περίοδο της κρίσης και των μνημονίων. *Κοινωνική Πολιτική*, 3, 7-18.
- Κουζής, Γ. (2016). Η Κρίση και τα Μνημόνια Ισοπεδώνουν την Εργασία. *Κοινωνική Πολιτική*, 6, 7-20.
- Κυριακούλιας, Π. (2012). Οι εργασιακές σχέσεις μετά το μνημόνιο. Πανόραμα της μεταρρύθμισης της εργατικής νομοθεσίας 2010-2012. *Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και ανθρώπινου δυναμικού, Μάρτιος*.
- Λεάνδρος, Ν., Παπαδοπούλου, Δ., & Ψύλλα, Μ. (2011). Η «κρίση» στον Τύπο. Μια θεματική και γλωσσολογική ανάλυση. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 134(134-135), 237-255.
- Μαλούτα, Μ. Π. (2015). Η νεολαία επιστρέφει; Ελληνική πολιτική κουλτούρα και μεταβαλλόμενα πρότυπα πολιτικότητας των νέων στην κρίση. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 43, 5-46.
- Μαρής, Γ. (2018). Ασύμμετρη ισχύς, ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και εθνική κυριαρχία: Η περίπτωση της ευρωζώνης. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 44(2), 87-117.
- Ματσαγγάνης, Μ. (2011). Προοπτικές της κοινωνικής Ευρώπης μετά την κρίση. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 37, 17-40.
- Νεγρεπόντη-Δελιβάνη, Μ. (2007). *Μεταρρυθμίσεις: Το ολοκαύτωμα των εργαζομένων στην Ευρώπη*. Αθήνα: Λιβάνης.
- Παναγιωταρέα, Ε. (2012). Εθνική οικονομική πολιτική και κρίση χρέους: έπεται κρίση της δημοκρατίας. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 39, 84-105.
- Παπαστάμου, Σ. (1989α). *Εγχειρίδιο Κοινωνικής Ψυχολογίας*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Παπαστάμου, Σ. (1989β). *Η Κοινωνική Επιρροή*. Αθήνα: Οδυσσέας.

- Παπαστάμου, Σ., & Προδρομίτης, Γ. (2016). Από αριστερή μειοψηφία, πλειοψηφική Αριστερά: Η κοινωνική ψυχολογία διαβάζει την πολιτική *Πρώτη φορά Αριστερά* (pp. 97-165). Αθήνα: Πεδίο.
- Προδρομίτης, Γ. (1996). *Συνθήκες ανάδυσης του είδους συμπεριφοράς και του είδους διαπραγματεύσεως ως στρατηγικών μειονοτικής επιρροής*. Πάντειο Πανεπιστήμιο κοινωνικών και πολιτικών επιστημών, Αθήνα.
- Ρομπόλης, Σ. (2013). Οικονομική κρίση και κοινωνικό κράτος. *Κοινωνική Πολιτική*, 1, 1-14.
- Ρομπότη, Ε. (2016). Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην αγορά εργασίας των χωρών των μνημονίων: μια συγκριτική ανάλυση.
- Σακελλαρόπουλος, Σ. (2014). *Κρίση και κοινωνική διαστρωμάτωση στην Ελλάδα του 21ου αιώνα*: EkdoseisTopos.
- Σαμαράς, Α. Ν. (2014). Εικόνες κρατών - Θεωρητικό πλαίσιο και εφαρμογές στο Α. Ν. Σαμαράς (επιμ.), *Εικόνες κρατών. Στρατηγική επικοινωνία, ήπια ισχύς και Μέσα ενημέρωσης* (pp. 13-40). Αθήνα: Καστανιώτης.
- Σαμαράς, Α. Ν., & Ιορδανίδου, Σ. (2014). Οικονομική κρίση και διεθνής εικόνα της Γερμανίας - Μια συγκριτική διαπολιτισμική ανάλυση περιεχομένου. στο Α. Ν. Σαμαράς (επιμ.), *Εικόνες κρατών. Στρατηγική επικοινωνία, ήπια ισχύς και Μέσα ενημέρωσης* (pp. 225-246). Αθήνα: Καστανιώτης.
- Σαμαράς, Α. Ν., Κολοβός, Κ., & Παπαγιάννη, Ν. (2015). Στρατηγικές αποδόμησης του ήθους στο Δημοψήφισμα: Μια συστηματική διερεύνηση του κοινοβουλευτικού λόγου. *Ζητήματα Επικοινωνίας*(20-21), 57-81.
- Σεβαστάκης, Ν., & Σταυρακάκης, Γ. (2012). *Λαϊκισμός, Αντιλαϊκισμός και Κρίση*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Σεραφής, Δ. (2018). Κριτικές προσεγγίσεις στον πολιτικό λόγο της κρίσης: Παραδείγματα από το πρωθυπουργικό διάγγελμα πριν το ελληνικό δημοψήφισμα. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 150, 77-110.
- Σερντεδάκης, Ν., & Κουφίδη, Μ. (2018). Συγκρουσιακός και εκλογικός κύκλος στην Ελλάδα της κρίσης. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 44(1), 7-30.
- Σκεύη, Ε., & Σαμαράς, Α. Ν. (2015). Στρατηγικές επανόρθωσης εικόνας και απολογητικός λόγος για τη μνημονιακή εμπλοκή της Ελλάδας στην προεκλογική εκστρατεία Ιανουαρίου 2015 - Η περίπτωση του ΠΑΣΟΚ και του ΚΙΔΗΣΟ. στο Χ. Κωνσταντοπούλου (επιμ.), *Αφηγήσεις της Κρίσης. Μύθοι*

- και πραγματικότητες της σύγχρονης κοινωνίας (pp. 87-123). Αθήνα: Παπαζήσης.
- Σταυρακάκης, Γ. (2019). *Λαϊκισμός. Μύθοι, στερεότυπα και αποπροσανατολισμοί*. Πάτρα: ΕΑΠ.
- Σταυρακάκης, Γ., Νικήσιανης, Ν., Κιουπκιολής, Α., Κατσαμπέκης, Γ., & Σιώμος, Θ. (2015). Λαϊκίστικος λόγος και δημοκρατία. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 43, 47-78.
- Στεργίου, Α. (2004). Ο λαϊκισμός στα εθνικά θέματα. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 12, 115-147.
- Σωτηρόπουλος, Δ. Α. (2014). Το διπρόσωπο κεφάλι του Ιανού: η κοινωνία πολιτών στην Ελλάδα πριν και μετά την έναρξη της οικονομικής κρίσης. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 42, 11-35.
- Τάκας, Ε. (2015). *Τις πταίει; Γνωσιακές μεροληψίες στην απόδοση αιτιότητας*. Λευκωσία: AdvancedMediaInstitute.
- Τάκας, Ε., & Σαμαράς, Α. Ν. (2015). Απόδοση (υπ)αιτιότητας για το δεύτερο Μνημόνιο στην ελληνική Βουλή. *Δημοσιογραφία*(8-9), 27-33.
- Τερζής, Α. (2017). *Το ιστορικό της Μνημονιακής-Οικονομικής κρίσης 2008-2015*. Αθήνα: Μάτι.
- Τζαννάτος, Ζ. (2016). *Η Ελλάδα των Μνημονίων 2010-2012*. Αθήνα: Gutenberg.
- Χρυσόχου, Ξ., & Ιατρίδης, Τ. (2013). *Όψεις της ηγεμονίας στις φιλελεύθερες κοινωνίες*. Αθήνα: Πεδίο.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Abric, J.-C. (1996). Specific processes of social representations. *Papers on Social Representations*, 5, 77-80.
- Afonso, A., Arghyrou, M. G., Gadea, M. D., & Kontonikas, A. (2018). “Whatever it takes” to resolve the European sovereign debt crisis? Bond pricing regime switches and monetary policy effects. *Journal of International Money and Finance*, 86, 1-30.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational behavior and human decision processes*, 50(2), 179-211.
- Allport, G. W. (1935). Attitudes.

- Altheide, D. (2010). Risk communication and the discourse of fear. *Catalan Journal of Communication & Cultural Studies*, 2(2), 145-158.
- Anastasakis, O. (2015). The Balkanization of Greece's Centre-Left Politics'. *Open Democracy*, 4.
- Andreadis, I., & Stavrakakis, Y. (2017). European populist parties in government: How well are voters represented? Evidence from Greece. *Swiss Political Science Review*, 23(4), 485-508.
- Andreouli, E., & Howarth, C. (2013). National identity, citizenship and immigration: Putting identity in context. *Journal for the theory of social behaviour*, 43(3), 361-382.
- Angelini, A. (2008). *Strategic Communication*. Boston & New York: Houghton Mifflin Company.
- Antaki, C., & Leudar, I. (2001). Recruiting the record: Using opponents' exact words in parliamentary argumentation. *TEXT-THE HAGUE THEN AMSTERDAM THEN BERLIN-*, 21(4), 467-488.
- Archakis, A., & Tsakona, V. (2010). 'The wolf wakes up inside them, grows werewolf hair and reveals all their bullying': The representation of parliamentary discourse in Greek newspapers. *Journal of Pragmatics*, 42(4), 912-923.
- Asch, S. (1952). *Social Psychology*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Asch, S. E., & Guetzkow, H. (1951). Effects of group pressure upon the modification and distortion of judgments. *Documents of gestalt psychology*, 222-236.
- Aslanidis, P., & Rovira Kaltwasser, C. (2016). Dealing with populists in government: the SYRIZA-ANEL coalition in Greece. *Democratization*, 23(6), 1077-1091.
- Aspriadis, N., & Paravantis, J. (2016). *The Chicken Game Strategy in the European Discourse The Case of the Euro-group negotiations for Greece. Conference Proceedings*. Paper presented at the Europe in Discourse, Athens.
- Bamberg, M., & Andrews, M. (2004). *Considering counter-narratives: Narrating, resisting, making sense* (Vol. 4): John Benjamins Publishing.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological review*, 84(2), 191.
- Bar-Tal, D. (1997). Formation and change of ethnic and national stereotypes: An integrative model. *International Journal of Intercultural Relations*, 21(4), 491-523.

- Barnett, M. (1999). Culture, strategy and foreign policy change: Israel's road to Oslo. *European Journal of International Relations*, 5(1), 5-36.
- Bateson, G. (1955). A theory of play and fantasy; a report on theoretical aspects of the project of study of the role of the paradoxes of abstraction in communication. *Psychiatric research reports*(2), 39-51.
- Bateson, G. (1972). The logical categories of learning and communication. *Steps to an Ecology of Mind*, 279-308.
- Bauer, M. W., & Gaskell, G. (1999). Towards a paradigm for research on social representations. *Journal for the theory of social behaviour*, 29(2), 163-186.
- Becker, B., & Ivashina, V. (2017). Financial repression in the European sovereign debt crisis. *Review of Finance*, 22(1), 83-115.
- Béland, D., & Cox, R. H. (2010). *Ideas and politics in social science research*: Oxford University Press.
- Bern, D. (1972). I.(1972). Self perception theory. *Advances in experimental social psychology*, 6.
- Billig, M. (1985). Prejudice, categorization and particularization: From a perceptual to a rhetorical approach. *European journal of social psychology*, 15(1), 79-103.
- Billig, M. (1987). *Arguing and thinking: A rhetorical approach to social psychology*: Cambridge University Press.
- Billig, M. (1991). *Ideology and opinions: Studies in rhetorical psychology*: Sage.
- Billig, M. (1995). Rhetorical psychology, ideological thinking, and imagining nationhood. *Social movements and culture*, 64-81.
- Bini Smaghi, L. (2014). Austerity, A Threat to Democracy? *The International Spectator*, 49(1), 7-17.
- Birkland, T. A. (1997). *After disaster: Agenda setting, public policy, and focusing events*: Georgetown University Press.
- Bizer, G. Y., & Krosnick, J. A. (2001). Exploring the structure of strength-related attitude features: The relation between attitude importance and attitude accessibility. *Journal of personality and social psychology*, 81(4), 566-586.
- Blyth, M. (2001). The transformation of the Swedish model: economic ideas, distributional conflict, and institutional change. *World Politics*, 54(1), 1-26.
- Boeynaems, A., Burgers, C., Konijn, E. A., & Steen, G. J. (2017). The effects of metaphorical framing on political persuasion: A systematic literature review. *Metaphor and Symbol*, 32(2), 118-134.

- Bogain, A. (2014). Demons, Ants, Giants and Dwarves: The Construction of Germany's Handling of the Euro Crisis in French Political Discourse. *Journal of Contemporary European Studies*, 22(1), 7-23.
- Boin, A., Stern, E., & Sundelius, B. (2016). *The politics of crisis management: Public leadership under pressure*: Cambridge University Press.
- Bransford, J. D., & McCarrell, N. S. (1974). A sketch of a cognitive approach to comprehension: Some thoughts about understanding what it means to comprehend.
- Brinkerhoff, M. B., & Burke, K. L. (1980). Disaffiliation: Some Notes on "Falling from the Faith". *Sociological Analysis*, 41(1), 41-54.
- Brown, P., & Fraser, C. (1979). Speech as a marker of situation *Social markers in speech* (pp. 33-62): Cambridge University Press.
- Campbell, J. L. (2002). Ideas, politics, and public policy. *Annual review of sociology*, 28(1), 21-38.
- Candelon, B., & Palm, F. C. (2010). Banking and debt crises in Europe: The dangerous Liaisons? *De Economist*, 158(1), 81-99.
- Carafano, J. J., & Weitz, R. (2008). *Mismanaging mayhem: How Washington responds to crisis* (Vol. 1): Greenwood Publishing Group.
- Charalambous, G., & Christoforou, P. (2018). Far-Right Extremism and Populist Rhetoric: Greece and Cyprus during an Era of Crisis. *South European Society and Politics*, 23(4), 451-477.
- Charteris-Black, J. (2011). *Politicians and rhetoric: The persuasive power of metaphor*: Springer.
- Chilton, P. (2004). *Analysing political discourse: Theory and practice*: Routledge.
- Chong, D., & Druckman, J. N. (2007). Framing theory. *Annu. Rev. Polit. Sci.*, 10, 103-126.
- Christie, C. (2002). Politeness and the linguistic construction of gender in parliamentary debate: An analysis of transgressions and apology behaviour. *Working Papers on the Web, Special Issue on Politeness and Context*, 3, 1478-1490.
- Chrysochoou, X. (1996). How group membership is formed: self categorisation or group beliefs? The construction of a European Identity in France and Greece. *Changing European identities: social psychological analysis of social change*, 181-194.

- Clémence, A. (2001). *Social positioning and social representations*: Blackwell Publishing.
- Clémence, A., Doise, W., De Rosa, A. S., & Gonzalez, L. (1995). La représentation sociale des droits de l'homme: Une recherche internationale sur l'étendue et les limites de l'universalité. *International Journal of Psychology*, 30(2), 181-212.
- Clements, B., Nanou, K., & Verney, S. (2014). 'We no longer love you, but we don't want to leave you': the Eurozone crisis and popular Euroscepticism in Greece. *Journal of European Integration*, 36(3), 247-265.
- Coombs, W. T. (2014). *Ongoing crisis communication: Planning, managing, and responding*: Sage Publications.
- Coy, P. G., & Woehrle, L. M. (1996). Constructing identity and oppositional knowledge: the framing practices of peace movement organizations during the Persian Gulf War. *Sociological Spectrum*, 16(3), 287-327.
- Dafermos, Y., & Papatheodorou, C. (2012). Working poor, labour market and social protection in the EU: A comparative perspective. *International Journal of Management Concepts and Philosophy*, 6(1-2), 71-88.
- David, B., & Turner, J. C. (1996). Studies in self-categorization and minority conversion: Is being a member of the out-group an advantage? *British Journal of Social Psychology*, 35(1), 179-199.
- David, B., & Turner, J. C. (2001). Majority and minority influence: A single process self-categorization analysis.
- Davies, K., & Aron, A. (2016). Friendship development and intergroup attitudes: The role of interpersonal and intergroup friendship processes. *Journal of social issues*, 72(3), 489-510.
- Dearing, J. W., Rogers, E. M., & Rogers, E. (1996). *Agenda-setting* (Vol. 6): Sage.
- della Porta, D., Kouki, H., & Fernández, J. (2017). Left's Love and Hate for Europe: Syriza, Podemos and Critical Visions of Europe During the Crisis *Euroscepticism, Democracy and the Media* (pp. 219-240): Springer.
- Deutsch, M., & Gerard, H. B. (1955). A study of normative and informational social influences upon individual judgment. *The journal of abnormal and social psychology*, 51(3), 629.
- Doise, W. (1980). Levels of explanation in the European Journal of Social Psychology. *European journal of social psychology*, 10(3), 213-231.

- Doise, W. (1989). Attitudes et représentations sociales. στο D. Jodelet (επιμ.), *Les représentations sociales* (pp. 220-238): PUF.
- Doise, W. (1992). L'ancrage dans les études sur les représentations sociales. *Bulletin de psychologie*, 45(405), 189-195.
- Doise, W. (1993). Debating social representations. *Empirical approaches to social representations*, 157-170.
- Doise, W., & Moscovici, S. (1969). Approche et évitement de deviant dans des groupes de cohésion différente. *Bulletin de psychologie*, 23, 522-525.
- Dragonas, T. (2015). Golden Dawn through a psychosocial lens. *Historein*, 15(2), 56-67.
- Druckman, J. N., & Nelson, K. R. (2003). Framing and deliberation: How citizens' conversations limit elite influence. *American Journal of Political Science*, 47(4), 729-745.
- Dunn, J. (2014). *Interpreting political responsibility: Essays 1981-1989* (Vol. 1128): Princeton University Press.
- Duveen, G., Barbara, L., Lloyd, B., & Gerard, D. (1990). *Social representations and the development of knowledge*: Cambridge University Press.
- Duveen, G., & Lloyd, B. (1986). The significance of social identities. *British Journal of Social Psychology*, 25(3), 219-230.
- Echabe, A. E., Guede, E. F., & Castro, J. L. G. (1994). Social representations and intergroup conflicts: Who's smoking here? *European journal of social psychology*, 24(3), 339-355.
- Elcherath, G., Doise, W., & Reicher, S. (2011). On the knowledge of politics and the politics of knowledge: How a social representations approach helps us rethink the subject of political psychology. *Political Psychology*, 32(5), 729-758.
- Ellinas, A. A. (2015). Neo-Nazism in an established democracy: The persistence of Golden Dawn in Greece. *South European Society and Politics*, 20(1), 1-20.
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of communication*, 43(4), 51-58.
- Fagley, N. S., & Miller, P. M. (1997). Framing effects and arenas of choice: Your money or your life? *Organizational behavior and human decision processes*, 71(3), 355-373.
- Fairclough, N. (1989). *Language and Power* Longman: London.

- Falkheimer, J., & Heide, M. (2006). Multicultural crisis communication: Towards a social constructionist perspective. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 14(4), 180-189.
- Faucheux, C., & Moscovici, S. (1967). Le style de comportement d'une minorité et son influence sur les réponses d'une majorité. *Psychologie sociale théorique et expérimentale*, 442.
- Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance* (Vol. 2): Stanford university press.
- Fetzer, A., & Weizman, E. (2006). Political discourse as mediated and public discourse. *Journal of Pragmatics*, 38(2), 143-153.
- Figgou, L. (2016). Everyday politics and the extreme right: Lay explanations of the electoral performance of the neo-Nazi political party 'Golden Dawn' in Greece. *The social psychology of everyday politics*, 206-221.
- Finlayson, A. (2004). Political science, political ideas and rhetoric. *Economy and society*, 33(4), 528-549.
- Fischer, F., & Miller, G. J. (2017). *Handbook of public policy analysis: theory, politics, and methods*: Routledge.
- Fitzpatrick, S., & Gellately, R. (1996). Introduction to the practices of denunciation in modern European history. *The Journal of Modern History*, 68(4), 747-767.
- Flick, U., Foster, J., & Caillaud, S. (2015). Researching social representations. *The Cambridge handbook of social representations*, 64-80.
- Fornara, F., Pattitoni, P., Mura, M., & Strazzeria, E. (2016). Predicting intention to improve household energy efficiency: The role of value-belief-norm theory, normative and informational influence, and specific attitude. *Journal of Environmental Psychology*, 45, 1-10.
- Franceschet, S. (2004). Explaining social movement outcomes: Collective action frames and strategic choices in first-and second-wave feminism in Chile. *Comparative Political Studies*, 37(5), 499-530.
- Françoise, T. (1987). *La Langue de bois*. Paris, Julliard.
- Fruchterman, T. M., & Reingold, E. M. (1991). Graph drawing by force-directed placement. *Software: Practice and experience*, 21(11), 1129-1164.
- Gamson, W. A., & Modigliani, A. (1989). Media discourse and public opinion on nuclear power: A constructionist approach. *American journal of Sociology*, 95(1), 1-37.

- Garfinkel, H. (1956). Conditions of successful degradation ceremonies. *American journal of Sociology*, 61(5), 420-424.
- Garrison, J. A. (2000). Framing the national interest in US-China relations: Building consensus around rapprochement. *Asian Perspective*, 103-134.
- Gass, R. H., & Seiter, J. S. (2015). *Persuasion: Social Influence and Compliance Gaining*: Routledge.
- Georgiadou, V., Kafe, A., Nezi, S., & Pieridis, C. (2019). Plebiscitarian Spirit in the Square. Key Characteristics of the Greek Indignants. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 32(1), 43-59.
- Gergen, K. J. (1999). *An invitation to social construction*: Sage.
- Gergen, K. J. (2009). *Realities and relationships: Soundings in social construction*: Harvard university press.
- Goffman, E. (1974). *Frame analysis: An essay on the organization of experience*: Harvard University Press.
- Grivell, L. (2002). Mining the bibliome: searching for a needle in a haystack?: new computing tools are needed to effectively scan the growing amount of scientific literature for useful information. *EMBO reports*, 3(3), 200-203.
- Hajer, M. A. (1995). *The politics of environmental discourse: ecological modernization and the policy process*: Clarendon Press Oxford.
- Halbwachs, M. (1925). 1992. *On collective memory*.
- Halikiopoulou, D., Nanou, K., & Vasilopoulou, S. (2012). The paradox of nationalism: The common denominator of radical right and radical left euroscepticism. *European journal of political research*, 51(4), 504-539.
- Hallahan, K., Holtzhausen, D., Van Ruler, B., Verčič, D., & Sriramesh, K. (2007). Defining strategic communication. *International journal of strategic communication*, 1(1), 3-35.
- Halliday, M. A. K. (1978). *Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning*: Hodder Arnold.
- Harré, R. (1984). Some Reflections on the Concept of " Social Representation". *Social research*, 51(4), 927.
- Harré, R., & Gillett, G. (1994). *The discursive mind*: Sage Publications.
- Heider, F. (1958). *The psychology of interpersonal relations* New York Wiley, 1958.

- Highhouse, S., & Paese, P. W. (1996). Problem domain and prospect frame: Choice under opportunity versus threat. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22(2), 124-132.
- Hollander, E. P. (1964). Leaders, groups, and influence.
- Hopkins, N., Reicher, S., & Kahani-Hopkins, V. (2003). Citizenship, participation and identity constructions: Political mobilization amongst British Muslims. *Psychologica Belgica*.
- Hornsey, M. J., Spears, R., Cremers, I., & Hogg, M. A. (2003). Relations between high and low power groups: The importance of legitimacy. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(2), 216-227.
- Hovland, C. I., Janis, I. L., & Kelley, H. H. (1953). Communication and persuasion.
- Howarth, D., & Stavrakakis, Y. (2000). Introducing discourse theory and political analysis.
- Hyde, M. J. (2008). Ethos and Rhetoric. *The International Encyclopedia of Communication*.
- Hymes, D. (1967). Models of the interaction of language and social setting. *Journal of social issues*, 23(2), 8-28.
- Ilie, C. (2000). Cliché-based metadiscursive argumentation in the Houses of Parliament. *International Journal of Applied Linguistics*, 10(1), 65-84.
- Ilie, C. (2001). Unparliamentary language: Insults as cognitive forms of ideological confrontation. *AMSTERDAM STUDIES IN THE THEORY AND HISTORY OF LINGUISTIC SCIENCE SERIES 4*, 235-264.
- Ilie, C. (2003a). Discourse and metadiscourse in parliamentary debates. *Journal of language and Politics*, 2(1), 71-92.
- Ilie, C. (2003b). Histrionic and agonistic features of parliamentary discourse. *Studies in Communication Sciences*, 3(1), 25-53.
- Ilie, C. (2010). Strategic uses of parliamentary forms of address: The case of the UK Parliament and the Swedish Riksdag. *Journal of Pragmatics*, 42(4), 885-911.
- Ingimundarson, V. (2015). Framing the national interest: the political uses of the Arctic in Iceland's foreign and domestic policies. *The Polar Journal*, 5(1), 82-100.
- Iyengar, S. (1990). Framing responsibility for political issues: The case of poverty. *Political behavior*, 12(1), 19-40.

- Iyengar, S. (1994). *Is anyone responsible?: How television frames political issues*: University of Chicago Press.
- Iyengar, S. (1996). Framing responsibility for political issues. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 546(1), 59-70.
- Jepperson, R. L., Wendt, A., & Katzenstein, P. J. (1996). Norms, identity, and culture in national security. *The culture of national security: Norms and identity in world politics*, 33, 34.
- Jodelet, D. (1984a). The representation of the body and its transformations. *Social representations*, 211-238.
- Jodelet, D. (1984b). Représentation sociale: phénomènes, concept et théorie. *Psychologie sociale*, 2, 357-378.
- Johnson-Laird, P. N. (1983). *Mental models: Towards a cognitive science of language, inference, and consciousness*: Harvard University Press.
- Jost, J. T., & Major, B. (2001). *The psychology of legitimacy: Emerging perspectives on ideology, justice, and intergroup relations*: Cambridge University Press.
- Jovchelovitch, S. (1996). In defence of representations. *Journal for the theory of social behaviour*, 26(2), 121-135.
- Jurado, I., Konstantinidis, N., & Walter, S. (2015). Why Greeks voted the way they did in the bailout referendum. *LSE European Politics and Policy (EUROPP) Blog*.
- Kahneman, D., & Tversky, A. (2013). Prospect theory: An analysis of decision under risk *Handbook of the fundamentals of financial decision making: Part I* (pp. 99-127): World Scientific.
- Karamichas, J. (2015). *Philosophy and Resistance in the Crisis*: Oxford University Press.
- Katsambekis, G. (2016). Radical left populism in contemporary Greece: Syriza's trajectory from minoritarian opposition to power.
- Katsanidou, A., & Otjes, S. (2016). How the European debt crisis reshaped national political space: The case of Greece. *European Union Politics*, 17(2), 262-284.
- Katsourides, Y. (2016). *Radical Left Parties in Government: The Cases of SYRIZA and AKEL*: Springer.
- Katz, D. (1960). The functional approach to the study of attitudes. *Public opinion quarterly*, 24(2), 163-204.

- Kelley, H. H. (1952). Two functions of reference groups. *Readings in social psychology*, 2, 410-414.
- Kelman, H. C. (1958). Compliance, identification, and internalization three processes of attitude change. *Journal of conflict resolution*, 2(1), 51-60.
- Kelman, H. C., & Hovland, C. I. (1953). " Reinstatement" of the communicator in delayed measurement of opinion change. *The journal of abnormal and social psychology*, 48(3), 327.
- Kihlstrom, J. F. (1987). The cognitive unconscious. *Science*, 237(4821), 1445-1452.
- Kinder, D. R., & Nelson, T. E. (2005). Democratic debate and real opinions. *Framing American Politics*, 103-122.
- Kintsch, W., & Van Dijk, T. A. (1983). Strategies of discourse comprehension.
- Kioupkiolis, A., & Katsambekis, G. (2018). Radical left populism from the margins to the mainstream: A comparison of Syriza and Podemos *Podemos and the New Political Cycle* (pp. 201-226): Springer.
- Klapsis, A. (2015). In the Shadow of Grexit: A Short Story of Long (and Failed) Negotiations, January-July 2015. *Romanian J. Eur. Aff.*, 15, 26.
- Kotroyannos, D. (2016). Ο Τσίπρας και ο ρητορικός λόγος ως Πολιτική (Tsipras and the Rhetorical Discourse as Politics). *Available at SSRN 2752333*.
- Koukiadaki, A., & Kretsos, L. (2012). Opening Pandora's box: The sovereign debt crisis and labour market regulation in Greece. *Industrial Law Journal*, 41(3), 276-304.
- Kuykendall, D., & Keating, J. P. (1990). Mood and persuasion: Evidence for the differential influence of positive and negative states. *Psychology & Marketing*, 7(1), 1-9.
- Laclau, E., & Mouffe, C. (1985). Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics. *L.: Verso*, 206.
- Laclau, E., & Mouffe, C. (2014). *Hegemony and socialist strategy: Towards a radical democratic politics*: Verso Trade.
- Lakoff, G. (2014). *The all new don't think of an elephant!: Know your values and frame the debate*: Chelsea Green Publishing.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2008). *Metaphors we live by*: University of Chicago press.
- Lecheler, S., Bos, L., & Vliegenthart, R. (2015). The mediating role of emotions: News framing effects on opinions about immigration. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 92(4), 812-838.

- Lecheler, S., de Vreese, C., & Slothuus, R. (2009). Issue importance as a moderator of framing effects. *Communication research*, 36(3), 400-425.
- Lee Dove, A. (2010). Framing illegal immigration at the US–Mexican border: anti-illegal immigration groups and the importance of place in framing *Research in Social Movements, Conflicts and Change* (pp. 199-237): Emerald Group Publishing Limited.
- Lehndorff, S. (2012). German capitalism and the European crisis: part of the solution or part of the problem? *A triumph of failed ideas European models of capitalism in the crisis*, 79.
- Leudar, I., Marsland, V., & Nekvapil, J. (2004). On membership categorization: ‘us’, ‘them’ and ‘doing violence’ in political discourse. *Discourse & Society*, 15(2-3), 243-266.
- Levinger, M. (2015). A core national security interest: Framing atrocities prevention. *Politics and Governance*, 3(4), 26-43.
- Lewin, K. (1936). *Principles of topological psychology*. New York: McGraw-Hill.
- Lopez-Persem, A., Domenech, P., & Pessiglione, M. (2016). How prior preferences determine decision-making frames and biases in the human brain. *Elife*, 5, e20317.
- Maoz, Z. (1990). Framing the national interest: The manipulation of foreign policy decisions in group settings. *World Politics*, 43(1), 77-110.
- March, L. (2015). Beyond Syriza and Podemos, other radical left parties are threatening to break into the mainstream of European politics. *LSE European Politics and Policy (EUROPP) Blog*.
- Marková, I. (2003). Constitution of the self: Intersubjectivity and dialogicality. *Culture & Psychology*, 9(3), 249-259.
- Martin, J. R., & Rose, D. (2003). *Working with discourse: Meaning beyond the clause*: Bloomsbury Publishing.
- McCombs, M. E., & Shaw, D. L. (1972). The agenda-setting function of mass media. *Public opinion quarterly*, 36(2), 176-187.
- McDonald, R. I., & Crandall, C. S. (2015). Social norms and social influence. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 3, 147-151.
- McGuire, W. J. (1969). The nature of attitudes and attitude change. στο G. Lindzey & E. Aronson (επιμ.), *The handbook of social psychology* (2η ed., Vol. 3): Addison-Wesley.

- Mercille, J. (2014). *The political economy and media coverage of the European economic crisis: The case of Ireland*: Routledge.
- Michael-Matsas, S. (2013). Greece at the boiling point. *Critique*, 41(3), 437-443.
- Milgram, S. (1974). *Obedience to authority*. London: Harper and Row.
- Mitroff, I. I. (2000). *Managing crises before they happen: What every executive and manager needs to know about crisis management*: AMACOM/American Management Association.
- Moschonas, G. (2013). A New Left in Greece: PASOK's Fall and SYRIZA's Rise. *Dissent*, 60(4), 33-37.
- Moscovici, S. (1961/1976). *La psychanalyse, son image et son public*: Presses universitaires de France.
- Moscovici, S. (1976). *Social influence and social change* (Vol. 10): Academic Press.
- Moscovici, S. (1984). The phenomenon of social representations. στο R. M. Farr (επιμ.), *Social representations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Moscovici, S. (1988). Notes towards a description of social representations. *European journal of social psychology*, 18(3), 211-250.
- Moscovici, S. (1995). Geschichte und Aktualität sozialer Repräsentationen. *Psychologie des Sozialen—Repräsentationen in Wissen und Sprache* (S. 266-314). Reinbek/Hamburg: Rowohlt.
- Moscovici, S. (2017a). The history and actuality of social representations (Κ. Γούλα, μετ.). στο Σ. Παπαστάμου (επιμ.), *Το σκάνδαλο της κοινωνικής σκέψης*. Αθήνα: Πεδίο.
- Moscovici, S. (2017b). Notes towards a description of social representations (Κ. Γούλα, μετ.). στο Σ. Παπαστάμου (επιμ.), *Το σκάνδαλο της κοινωνικής σκέψης* (pp. 123-185). Αθήνα: Πεδίο.
- Moscovici, S. (2017c). *Ψυχολογία των Ενεργών Μειονοτήτων* (Σ. Παπαστάμου, μετ. Σ. Παπαστάμου επιμ.). Αθήνα: Πεδίο.
- Moscovici, S., Doise, W., & Dulong, R. (1972). Studies in group decision II: Differences of positions, differences of opinion and group polarization. *European journal of social psychology*, 2(4), 385-399.
- Moscovici, S., & Faucheux, C. (1972). Social influence, conformity bias, and the study of active minorities *Advances in experimental social psychology* (Vol. 6, pp. 149-202): Elsevier.

- Moscovici, S., Mugny, G., & Papastamou, S. (1981). " Sleeper effect" et/ou effet minoritaire? Étude théorique et expérimentale de l'influence sociale à retardement. *Cahiers de Psychologie Cognitive/Current Psychology of Cognition*.
- Moscovici, S., Mugny, G., & Van Avermaet, E. (1985). *Perspectives on Minority Influence*: Cambridge University Press.
- Moscovici, S., & Personnaz, B. (1980). Studies in social influence: V. Minority influence and conversion behavior in a perceptual task. *Journal of Experimental Social Psychology*, 16(3), 270-282.
- Mugny, G. (1975). Negotiations, image of the other and the process of minority influence. *European journal of social psychology*, 5(2), 209-228.
- Mugny, G., Butera, F., Sanchez Mazas, M., & Pérez, J.-A. (1995). Judgements in conflict: The conflict elaboration theory of social influence. *Perception evaluation interpretation. Swiss monographs in psychology*, 3, 160-168.
- Mugny, G., Kaiser, C., & Papastamou, S. (1983). Influence minoritaire, identification et relations entre groupes: étude expérimentale autour d'une votation. *Cahiers de Psychologie Sociale*(19), 1-30.
- Mugny, G., & Papastamou, S. (1982). Minority influence and psycho-social identity. *European journal of social psychology*, 12(4), 379-394.
- Mylonas, Y. (2012). Media and the economic crisis of the EU: The 'culturalization' of a systemic crisis and Bild-Zeitung's framing of Greece. *tripleC: Communication, Capitalism & Critique. Open Access Journal for a Global Sustainable Information Society*, 10(2), 646-671.
- Neale, M. A., & Bazerman, M. H. (1985). The effects of framing and negotiator overconfidence on bargaining behaviors and outcomes. *Academy of Management Journal*, 28(1), 34-49.
- Nemeth, C., Swedlund, M., & Kanki, B. (1974). Patterning of the minority's responses and their influence on the majority. *European journal of social psychology*, 4(1), 53-64.
- Neverova, N., Wolf, C., Lacey, G., Fridman, L., Chandra, D., Barbello, B., & Taylor, G. (2016). Learning human identity from motion patterns. *IEEE Access*, 4, 1810-1820.
- Nussbaum, M. C. (2019). *The monarchy of fear: A philosopher looks at our political crisis*: Simon & Schuster.

- Panico, C. (2010). The causes of the debt crisis in Europe and the role of regional integration. *Political Economy Research Institute University of Massachusetts*, 1-20.
- Pantazopoulos, A. (2019). National-Populist Social Protest as a Manifestation of Crisis: From December 2008 to the “Indignants”(2011): A Greek Political and Ideological Chronicle. *Telos*, 2019(187), 157-176.
- Papastamou, S., Gardikiotis, A., & Prodromitis, G. (2017). *Majority and Minority Influence: Societal Meaning and Cognitive Elaboration*: Psychology Press.
- Pappas, T. S. (2015). Populist hegemony in Greece. *Open Democracy*.
- Paul, C. (2011). *Strategic Communication: Origins, Concepts, and Current Debates: Origins, Concepts, and Current Debates*: ABC-CLIO.
- Payne, B. K. (2001). Prejudice and perception: The role of automatic and controlled processes in misperceiving a weapon. *Journal of personality and social psychology*, 81(2), 181.
- Perez, J. A., & Mugny, G. (1993). *Infuences Sociales, La Theorie de l' Eboration du Conflit* (A. Μαντόγλου, μετ. Σ. Παπαστάμου επιμ.). Αθήνα: Οδυσσέας.
- Pollack, M. A. (1997). Delegation, agency, and agenda setting in the European Community. *International organization*, 51(1), 99-134.
- Potter, J. (1996). *Representing reality: Discourse, rhetoric and social construction*: Sage.
- Presaghi, F., & Rullo, M. (2018). Is Social Categorization Spatially Organized in a “Mental Line”? Empirical Evidences for Spatial Bias in Intergroup Differentiation. *Frontiers in psychology*, 9, 152.
- Price, V., & Tewksbury, D. (1997). News values and public opinion: A theoretical account of media priming and framing. *Progress in communication sciences*, 173-212.
- Protess, D., & McCombs, M. E. (2016). *Agenda setting: Readings on media, public opinion, and policymaking*: Routledge.
- Provencher, C., & Wagner, W. (2012). Cognitive polyphasia: introductory article. *Papers on Social Representations*, 21(1), 1.1-1.15.
- Rashkin, H., Singh, S., & Choi, Y. (2015). Connotation frames: A data-driven investigation. *arXiv preprint arXiv:1506.02739*.

- Ratinaud, P. (2009). IRaMuTeQ: Interface de R pour les Analyses Multidimensionnelles de Textes et de Questionnaires. *Téléchargeable à l'adresse: <http://www.iramuteq.org>*.
- Ratinaud, P., & Marchand, P. (2012). Application de la méthode ALCESTE à de “gros” corpus et stabilité des “mondes lexicaux”: analyse du “CableGate” avec IRaMuTeQ. *Actes des 11eme Journées internationales d'Analyse statistique des Données Textuelles*, 835-844.
- Reason, J. (1990). *Human error*: Cambridge university press.
- Reese, S. D., Gandy Jr, O. H., & Grant, A. E. (2001). *Framing public life: Perspectives on media and our understanding of the social world*: Routledge.
- Reicher, S., & Hopkins, N. (2001). Psychology and the end of history: A critique and a proposal for the psychology of social categorization. *Political Psychology*, 22(2), 383-407.
- Reicher, S., Hopkins, N., & Condor, S. (1997). Stereotype construction as a strategy of influence.
- Reinert, A. (1983). Une méthode de classification descendante hiérarchique: application à l'analyse lexicale par contexte. *Cahiers de l'Analyse des Données*, 8(2), 187-198.
- Reinert, M. (1990). Alceste une méthodologie d'analyse des données textuelles et une application: Aurelia De Gerard De Nerval. *Bulletin of Sociological Methodology/Bulletin de Méthodologie Sociologique*, 26(1), 24-54.
- Rogers, C., & Vasilopoulou, S. (2012). Making sense of Greek austerity. *The Political Quarterly*, 83(4), 777-785.
- Rontos, K., Grigoriadis, E., Sateriano, A., Syrmali, M., Vavouras, I., & Salvati, L. (2016). Lost in protest, found in segregation: Divided cities in the light of the 2015 “Oχι” referendum in Greece. *City, Culture and Society*, 7(3), 139-148.
- Rooyackers, I. N., & Verkuyten, M. (2012). Mobilizing support for the extreme right: A discursive analysis of minority leadership. *British Journal of Social Psychology*, 51(1), 130-148.
- Rori, L. (2016). The 2015 Greek parliamentary elections: from great expectations to no expectations. *West European Politics*, 39(6), 1323-1343.
- Roszkowski, M. J., & Snelbecker, G. E. (1990). Effects of “framing” on measures of risk tolerance: Financial planners are not immune. *Journal of Behavioral Economics*, 19(3), 237-246.

- Roumanias, C., Skouras, S., & Christodoulakis, N. (2018). Crisis and Extremism. Can a Powerful Extreme Right Emerge in a Modern Democracy? Evidence From Greece's Golden Dawn. *Can a Powerful Extreme Right Emerge in a Modern Democracy*.
- Rudolph, T. J. (2003). Institutional context and the assignment of political responsibility. *The Journal of Politics*, 65(1), 190-215.
- Ruggie, J. G. (1998). What makes the world hang together? Neo-utilitarianism and the social constructivist challenge. *International organization*, 52(4), 855-885.
- Samaras, A. N. (2002). Frames and framing in international relations. *Defensor Pacis*, 11, 71-96.
- Samaras, A. N., Iordanidou, S., & Dogani, M. (2016). The dialectic on international relations and political communication: The impact of the financial crisis upon the nation image of Germany. A comparative analysis in Greek and UK Press. στο O. G. Luengo (επιμ.), *Political communication in times of crisis* (pp. 121-143). Berlin: Logos.
- Sammut, G., Andreouli, E., Gaskell, G., & Valsiner, J. (2015). *The Cambridge handbook of social representations*: Cambridge University Press.
- Savage, J. D., & Verdun, A. (2016). Strengthening the European Commission's budgetary and economic surveillance capacity since Greece and the euro area crisis: a study of five Directorates-General. *Journal of European Public Policy*, 23(1), 101-118.
- Scheller, S. (2019). The Strategic Use of Fear Appeals in Political Communication. *Political Communication*, 1-23.
- Schneider, C. J., & Slantchev, B. L. (2018). The domestic politics of international cooperation: Germany and the European debt crisis. *International organization*, 72(1), 1-31.
- Seeger, M. W., Sellnow, T. L., & Ulmer, R. R. (1998). Communication, organization, and crisis. *Annals of the International Communication Association*, 21(1), 231-276.
- Serricchio, F., Tsakatika, M., & Quaglia, L. (2013). Euroscepticism and the global financial crisis. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 51(1), 51-64.
- Sheehan, H. (2017). *Syriza Wave: Surging and Crashing with the Greek Left*: NYU Press.

- Shen, F., & Edwards, H. H. (2005). Economic individualism, humanitarianism, and welfare reform: A value-based account of framing effects. *Journal of communication, 55*(4), 795-809.
- Sherif, M. (1935). A study of some social factors in perception. *Archives of Psychology (Columbia University)*.
- Shotter, J. (1993). *Cultural politics of everyday life: Social constructionism, rhetoric and knowing of the third kind*: University of Toronto Press.
- Slothuus, R., & De Vreese, C. H. (2010). Political parties, motivated reasoning, and issue framing effects. *The Journal of Politics, 72*(3), 630-645.
- Smith, C. E. (1936). A study of the autonomic excitation resulting from the interaction of individual opinion and group opinion. *The journal of abnormal and social psychology, 31*(2), 138.
- Sniderman, P. M., & Theriault, S. M. (2004). The structure of political argument and the logic of issue framing. *Studies in public opinion: Attitudes, nonattitudes, measurement error, and change, 133-165*.
- Sotiris, P. (2015). Political crisis and the Rise of the Far Right in Greece. *Journal of Language Aggression and Conflict, 3*(1), 173-199.
- Sotiropoulos, G. (2017). Staging democracy: The Aganaktismenoi of Greece and the squares movement (s). *Contention, 5*(1), 84-107.
- Spini, D., & Doise, W. (1998). Organizing principles of involvement in human rights and their social anchoring in value priorities. *European journal of social psychology, 28*(4), 603-622.
- Spourdalakis, M. (2014). The miraculous rise of the “phenomenon SYRIZA”. *International Critical Thought, 4*(3), 354-366.
- Staerklé, C. (2009). Policy attitudes, ideological values and social representations. *Social and Personality Psychology Compass, 3*(6), 1096-1112.
- Staerklé, C., Clémence, A., & Spini, D. (2011). Social representations: A normative and dynamic intergroup approach. *Political Psychology, 32*(5), 759-768.
- Stavrakakis, Y. (2015). Populism in power: Syriza's challenge to Europe. *Juncture, 21*(4), 273-280.
- Steiner, I. D. (1966). Personality and the resolution of interpersonal disagreements. *Progress in experimental personality research, 3*, 195-239.

- Steiner, J., Bächtiger, A., Spörndli, M., & Steenbergen, M. R. (2004). *Deliberative politics in action: Analyzing parliamentary discourse*: Cambridge University Press.
- Stern, E., & Sundelius, B. (1997). Sweden's twin monetary crises of 1992: Rigidity and learning in crisis decision making. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 5(1), 32-48.
- Stockhammer, E. (2011). Peripheral Europe's debt and German wages: the role of wage policy in the Euro area. *International Journal of Public Policy*, 7(1-3), 83-96.
- Tajfel, H., Billig, M. G., Bundy, R. P., & Flament, C. (1971). Social categorization and intergroup behaviour. *European journal of social psychology*, 1(2), 149-178.
- Takas, E., & Samaras, A. N. (2016). Legitimation and de-legitimation processes of Memorandum II in Greece: Facets of strategic framing in greek parliamentary discourse. *French Journal for Media Research*(5), 1-25.
- Tedeschi, J. T. (2017). *The social influence processes*: Routledge.
- Thommen, B., Ammann, R., & von Cranach, M. (1988). *Handlungsorganisation durch soziale Repräsentationen: welchen Einfluss haben therapeutische Schulen auf das Handeln ihrer Mitglieder?* : Huber.
- Tjosvold, D., & Field, R. H. (1983). Effects of social context on consensus and majority vote decision making. *Academy of Management Journal*, 26(3), 500-506.
- Tsakatika, M. (2016). SYRIZA's electoral rise in Greece: Protest, trust and the art of political manipulation. *South European Society and Politics*, 21(4), 519-540.
- Tsakona, V. (2008). *Parliamentary discourse: A linguistic analysis*. Paper presented at the Proceedings of "Language and Society", 28th Annual Meeting of the Department of Linguistics, School of Philology, Aristotle University of Thessaloniki.
- Tsatsanis, E., & Teperoglou, E. (2016). Realignment under stress: The July 2015 referendum and the September parliamentary election in Greece. *South European Society and Politics*, 21(4), 427-450.
- Tsoukalis, L. (2006). The JCMS Lecture: Managing diversity and change in the European Union. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 44(1), 1-15.

- Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D., & Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*: Basil Blackwell.
- Turner, J. C., & Reynolds, K. J. (2011). Self-categorization theory. *Handbook of theories in social psychology*, 2(1), 399-417.
- Tversky, A., & Kahneman, D. (1983). Extensional versus intuitive reasoning: The conjunction fallacy in probability judgment. *Psychological review*, 90(4), 293.
- Twenge, J. M., Honeycutt, N., Prislin, R., & Sherman, R. A. (2016). More polarized but more independent: political party identification and ideological self-categorization among US adults, college students, and late adolescents, 1970-2015. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 42(10), 1364-1383.
- Van Der Valk, I. (2003). Right-wing parliamentary discourse on immigration in France. *Discourse & Society*, 14(3), 309-348.
- van Dijk, J. A. (2005). *The deepening divide: Inequality in the information society*: Sage Publications.
- van Dijk, T. A. (1998). *Ideology: A multidisciplinary approach*: Sage.
- Van Dijk, T. A. (2001). Multidisciplinary CDA: A plea for diversity. *Methods of critical discourse analysis*, 1, 95-120.
- Van Dijk, T. A. (2002). Political discourse and political cognition. *Politics as text and talk: Analytic approaches to political discourse*, 203, 203-237.
- Van Dijk, T. A. (2004). Text and context of parliamentary debates. *Cross-cultural perspectives on parliamentary discourse*, 339, 216-217.
- Van Dijk, T. A. (2010). Political identities in parliamentary debates. *European Parliaments under Scrutiny. Discourse strategies and interaction practices*, 29-56.
- van Dijk, T. A., & Wodak, R. (2000). Racism at the Top. Parliamentary Discourses on Ethnic Issues in Six European States.
- Van Hulst, M., & Yanow, D. (2016). From policy “frames” to “framing” theorizing a more dynamic, political approach. *The American Review of Public Administration*, 46(1), 92-112.
- Vasilopoulou, S. (2018). The radical right and Euroskepticism. *The Oxford handbook of the radical right*, 122.
- Veneti, A., Poulakidakos, S., & Theologou, K. (2012). The Greek Indignants through the domestic TV news bulletins. *Estudos em Comunicação (Communication Studies)*, 12, 107-134.

- Verkuyten, M., & Yildiz, A. A. (2010). Religious identity consolidation and mobilization among Turkish Dutch Muslims. *European journal of social psychology, 40*(3), 436-447.
- Verney, S. (2015). Waking the ‘sleeping giant’ or expressing domestic dissent? Mainstreaming Euroscepticism in crisis-stricken Greece. *International Political Science Review, 36*(3), 279-295.
- Visvizi, A. (2014). From Grexit to Grecovery: The Paradox of the Troika's Engagement with Greece. *Perspectives on European Politics and Society, 15*(3), 335-345.
- Vliegenthart, R., & Mena Montes, N. (2014). How political and media system characteristics moderate interactions between newspapers and parliaments: Economic crisis attention in Spain and the Netherlands. *The International Journal of Press/Politics, 19*(3), 318-339.
- Wagner, W. (2015). Representation in action. *The Cambridge handbook of social representations, 12-28.*
- Wagner, W., & Hayes, N. (2005). *Everyday discourse and common sense: The theory of social representations*: Palgrave Macmillan.
- Wagoner, B. (2015). 10 Collective remembering as a process of social representation. *The Cambridge handbook of social representations, 143.*
- Wodak, R., & Angouri, J. (2014). *From Grexit to Grecovery: Euro/crisis discourses*: SAGE Publications Sage UK: London, England.
- Wodak, R., & Kirsch, F. (1995). *Totalitäre Sprache - Langue de bois - Language of dictatorship*: Wien.
- Wolf, R. (2018). Debt, dignity, and defiance: why Greece went to the brink. *Review of International Political Economy, 25*(6), 829-853.
- Yang, F., Wang, H., Tang, Y., Liu, J., & Chen, W. (2017). *A consensus value approach for influence maximization in social networks*. Paper presented at the 2017 IEEE International Conference on Agents (ICA).
- Yao, X. (2007). Religious belief and practice in Urban China 1995–2005. *Journal of Contemporary Religion, 22*(2), 169-185.
- Zahariadis, N. (2017). Bargaining power and negotiation strategy: Examining the Greek bailouts, 2010–2015. *Journal of European Public Policy, 24*(5), 675-694.

- Zajonc, R. B. (1968). Attitudinal effects of mere exposure. *Journal of personality and social psychology*, 9(2p2), 1.
- Zhou, Y., Reid, E., Qin, J., Chen, H., & Lai, G. (2005). US domestic extremist groups on the Web: link and content analysis. *IEEEintelligentsystems*, 20(5), 44-51.